

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

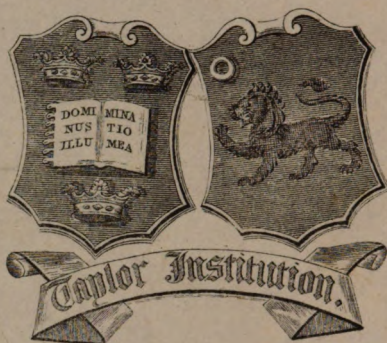
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

~~110 g. 4.~~
~~111 g.~~
~~109 c.~~

137 g

M N E M O S Y N E.

T I J D S C H R I F T

VOOR

CLASSIEKE LITTERATUUR,

ONDER REDACTIE VAN

Dr. E. J. KIEHL, Dr. E. MEHLER, Dr. S. A. NABER.

VIERDE DEEL.

1855.

LEYDEN,

E. J. BRILL.

1855.

INHOUD

VAN DEN

VIERDEN JAARGANG.

VERHANDELINGEN.

Herodotea. Scr. S. A. NABER. Continuantur e <i>Mnem.</i> III.	
491.	Bl. 1.
Emendationes in Grammaticis Graecis. Scr. E. MEHLER. Con-	
tinuantur e <i>Mnem.</i> III. 378.	Bl. 30, 143.
Variae Lectiones. Pars Secunda. Scr. C. G. COBET. Bl. 97, 233, 293.	
Homerica. Scr. S. A. NABER.	Bl. 193.
Quaestiones Isocrateae. Scr. T. J. HALBERTSMA.	» 218.
Patrum Auctoritas. — Lex Curiata de imperio, door Dr.	
D. TERPSTRA.	» 323.
Epigraphische Aanteekeningen. — II. Een grieksch opschrift	
in het Leydsche Museum, door Dr. L. J. F. JANSSEN. . . .	» 347.
Euripidea. Scr. H. VAN HERWERDEN.	» 358.

RECENSIEN VAN DISSERTATIES.

II. D. H. JURRJENS, Disquisitio literaria de Democratiae apud	
Athenienses origine et processu, door E. J. KIEHL. . . .	Bl. 51.
III. P. J. N. WETSELS, Disputatio antiquaria de Fetialibus,	
door S. H. RINKES.	» 165.
IV. J. T. H. WOLTERS, Commentatio literaria in Iuvenalis	
Satiram primam, door E. MEHLER.	» 281.

BLADVULLINGEN.

AESCHINES, <i>Timarch.</i> , p. 24. Scr. T. J. H.	Bl. 232.
<i>Archilocheum.</i> Scr. Doct. B. TEN BRINK.	» 180.
ARISTOPHANES, <i>Equites</i> , 601 vlg., door H. v. H.	» 217.
ATHENAEUS, IX, p. 374. A. Scr. T. J. H.	» 231.
CICERO, <i>Tuscul.</i> , II, § 27; <i>Verr.</i> II. v. § 152. Scr. T. J. H. .	» 230.
Epigraphische en archaeologische opmerkingen, door Dr.	
B. TEN BRINK.	» 182.

I N H O U D.

EURIPIDES, <i>Rhesus</i> , 488. Scr. T. J. H.	Bl. 232.
» <i>Helena</i> , 670 sq. Scr. E. J. K.	» 346.
HESYCHIUS, αἰχέριοι. Scr. T. J. H.	» 231.
HORATIUS, <i>Sat.</i> , I. vi. 4, door E. J. K.	» 29.
» » » gehandhaafd door Dr. B. TEN BRINK.	» 181.
<i>Hymne</i> op Ares, 9, door S. A. N.	» 186.
LIVIUS, II. 42. Scr. W. N. D. R.	» 582.
MACROBIUS, <i>Sat.</i> , I. 16. Scr. T. J. H.	» 229.
OVIDIUS, <i>Metamorphos.</i> , VII. 147. Scr. E. M.	» 582.
PINDAROS, fragm. 20, door E. J. K.	» 583.
PLUTARCHUS, <i>de Aud. Poët.</i> , p. 15. Scr. E. M.	» 179.
<i>Scholiën</i> op HOMER., B. 194, Γ. 401, δ. 309, door S. A. N.	» 164.
SUETONIUS, <i>Tiber.</i> , 75.	» 229.
VELLEIUS PATERCULUS, I. II. 2. Scr. E. M.	» 557.
XENOPHON, <i>Anabas.</i> , I. VIII. 17; III. IV. 15, 49; V. IV. 6, v. 4; VI. I. 26. Scr. S. A. N.	» 186.

UITTREKSELS UIT TIJDSCHRIFTEN.

<i>Athenaeum Français</i> , Févr.	Bl. 192.
GERSDORF'S <i>Repertorium</i> , 1854, N ^o . 11—21.	Bl. 91, 187.
<i>Göttingische Gelehrte Anzeigen</i> , 1854, 145—200.	Bl. 187.
<i>Heidelberger Jahrbücher</i> , 1854, Mai—Aug.	Bl. 187, 292, 387.
<i>Philologus</i> , 1855, IX. N ^o . 1—3.	Bl. 188.
<i>Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft</i> , 1854, N ^o . 5—6. Bl. 96, 291.	

HERODOTEA.

(Continuantur e *Mnem.* III. 478).

Conscriptis observationibus in Herodotum, quas superiori fasciculo inserendas curavi, continuo reliqua retractare coepi et cum universo opere diligenter comparare, ut ad singulos locos affatim exemplorum haberem, quibus meas suspiciones confirmarem, subinde etiam everterem. Quod autem cepi consilium Herodotum ex ipso Herodoto emendandi, id non mutabo, cum videam correctionibus illustrandis copiam exemplorum, e quibus sermonis ratio et usus cognosci potest, minime deesse et Herodotum tot habere sibi propria, ut magnum sit periculum errandi, quotiescumque alius testimonium dicere iubetur. Huius fere generis est illud, quod dixi de dialecto Ionica; memini me afferre duos locos, in quibus vocabulum, quod paulo remotius esset a communi Graecorum consuetudine, iuxta cum interpretatione in nostris libris legeretur. Hi loci erant I. 41 ubi *κλωπες κακοῦργοι* et VII. 64 ubi *ἀξιλας σαγάρης* sine suspitione legebantur. Ultimum hoc potuissem firmare allato II. 71, ubi *ξύα ἀκόντια* non minus vitiose legitur; sed praestat nunc, antequam telam aliquantisper intermissam pertexamus, duobus vel tribus exemplis indicare, quam periculosa et difficilis haec quaestio sit. Misso Hermogene, qui Hecataei dialectum *ἄκρατον* vocat, *ποικίλην* vero Herodoti, quod quid sit disceptari potest, utilius est ex Herodoto ipso aliquot exempla eligere insigniora.

Notissima est locutio πρὸς ἀλκὴν τράπεσθαι, quae legitur III. 78, IV. 125, IX. 102 et his locis freti fidenter corrigere possumus id, quod legitur II. 45: ἐς ἀλκὴν τραπόμενον, nam certum discrimen est. Getae πρὸς ἀγναμοσύνην ἐτράποντο, IV. 95; Iones ἐτράποντο πρὸς γνώμην Hestiaei. Eiusdemmodi est, quod legitur πρὸς τὰ ἀγάλματα, V. 86; πρὸς τὰ πρόβατα VIII. 19 cet. Contra dicitur τράπεσθαι ἐς φυγὴν, VIII. 89. 91; ἐς Κάρυτον VIII. 121; ἐς τὸ πείδιον IX. 59. Xerxes convertit iram in Phoenices, ἐτράπετο πρὸς τοὺς Φοίνικας, VIII. 90; contra IV. 148 Minyae ἐτράποντο ἐς τοὺς Παρωρεήτας, i. e. in fines Paroreatarum *profecti* sunt. Hoc igitur certum est, sed IX. 18 exstat πρὸς ἀλέξῃσιν τραπομένους. Vocabulum ἀλέξῃσιν lubenter expungerem et reponerem ἀλκὴν, cum praesertim paucis versibus interiectis sequatur: ἀλκῆς μετέχουσι, nisi scirem quam parum Herodotus in talibus sibi constet. Sic *speculator* apud eum est κατάσκοπος, sed bis, si bene memini, ii, qui fuerant κατάσκοποι repente fiunt κατόπται, III. 17. 21. Si fere semper legeretur vocabulum κατόπτης et bis tantum appareret κατάσκοπος, quis non usitatus verbum alteri cedere iuberet? Nunc cogimur concedere id, quod dixit Hermogenes. Saepissime legitur ἀλγῆσαι, semel tantum ἀσηθῆναι et quidem in re prorsus eadem. Amasis enim, III. 40, litteras dat ad Polycratem, quibus eum hortatur ut abiiciat ἐπ' ᾧ σὺ ἀπολομένῳ μάλισα τὴν ψυχὴν ἀλγῆσεις. Factum est quod nemo nescit: Polycrates ἐδίξητο ἐπ' ᾧ ἂν μάλισα τὴν ψυχὴν ἀσηθείη ἀπολομένῳ, III. 41. Mox Amasis Polycrati renuntiat amicitiam, ἵνα μὴ ἀλγῆσειε τὴν ψυχὴν, III. 43. Sic promiscue dicuntur ἐκ τοῦ Φανεροῦ et ἐμφανέως. Onesili famulus V. 111, eodem capite ὑπασπιστής vocatur; ὁπῶν et ὑπηρέτης. Frequentissima locutio est οὐδένα λόγον ἔχειν; bis legitur οὐδεμίαν ὄπιν ἔχειν, VIII. 143 et IX. 76. Opprobrium solet esse ὄνειδος, semel est δέννος, IX. 107. Quin saepe vocabula sic coniunguntur, ut exempla ostendent. Legitur, VII. 57, ἀγαυρότατα καὶ μεγαλοπρεπέστατα; VII. 158 ὠφελίαι τε καὶ ἐπαυρέσεις; VII. 223 παραχρεώμενοι τε καὶ ἀπόντες; VIII. 69 ἀγαιόμενοι τε καὶ φθονέοντες; VIII. 70 δέος τε καὶ ἀρρωδίη; VIII. 94 ἐκπλαγέντα τε καὶ ὑπερδίσκοντα; VIII. 99 βροή τε καὶ οἰμωγή; VIII. 109 ἀνόςιον τε καὶ ἀτάσθαλον, cet. E quibus exemplis fit luce clarius primo loco, quem laudavi,

corrigendum esse ἀγαυρότατά τε καὶ μεγαλοπρεπέστατα. Illa locutio τε καί, quae innumeris locis in Musis legitur, semel iterumque oblitterata est. Collatis v. c. IV. 126 *ζᾶς τε καὶ παυσάμενος*; V. 62 *κατίναί τε καὶ ἐλευθεροῦν τὰς Ἀθήνας*; V. 83 *δίκας ἐδίδασάν τε καὶ ἐλάμβανον*; V. 92 *ἐπιχειρήσῃ τε καὶ ἔσχε Κόρινθον*; VII. 164 *ἔσχε τε καὶ κατοίκησε*; VIII. 61 *ἡλώκεσάν τε καὶ κατείχοντο*; VIII. 124 *ἐβώσθη τε καὶ ἐδοξώθη*; IX. 40 *προσεκίετό τε καὶ ἐλύπεε*, his locis, inquam, collatis cum aliis, ubi locutioni τε καί locus non est, v. c. VIII. 57 *ῥι καὶ πειρῶ*, ubi ridiculum foret *ῥι τε καὶ πειρῶ*; VIII. 66 *ἔπλεον δι' Εὐρίπου καὶ ἐγένοντο ἐν Φαλήρῳ*; VIII. 82 *σὺν ταύτῃ τῇ νηὶ καὶ τῇ Λημνίῃ ἐξεπληροῦτο τὸ ναυτικόν*, apparebit VII. 8. § 3 *κατεργάσαντο καὶ προσεκτήσαντο ἔθνεα*, omnino legendum esse *κατεργάσαντό τε καί*. Non minus necessarium est VII. 201 reponere *πρὸς νότον τε καὶ μεσαμβρίην* pro eo quod nunc legitur *πρὸς νότον καὶ μεσαμβρίην*; confer modo VII. 129 *πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ ἄνεμον νότον* vel VII. 119 *χρύσεά τε καὶ ἀργύρια ποτήρια τε καὶ κρητῆρας*. Adhibe eandem correctionem VII. 10. § 4 *σὺν Δάτι καὶ ἈρταΦέρνει*, nam ceteroquin semper legitur *Δάτι τε καὶ ἈρταΦέρνει*, cf. VI. 94. 119 et idem illud decimum caput septimi libri § 7.

Sed, ut redeat sermo unde deflexit, iam satis est perspicuum, quam late haec quaestio pateat et quanti sit ad Herodotum recte intelligendum. Verum nunc hoc non ago, ut ea omnia, quae huc pertineant, persequar, sed ad alia transibo, in quibus certior lux affulget, correctis tamen ante duobus locis, in quibus priscum et Ionicum vocabulum periisse videtur. Prior erit VI. 63. Aristoni Spartanorum regi nuntiatur peperisse uxorem: *ὁ δὲ ἐπὶ δακτύλων συμβαλλόμενος τοὺς μῆνας, εἶπε ἀπομόσας· οὐκ ἂν ἐμὸς εἴη. Συμβάλλεσθαι* hac ipsa significatione, quam noster locus postulat, saepe legitur; sed numquam Herodotus adiecit *ἐπὶ δακτύλων*, neque, si res alibi ita tulisset, adiecturus fuisse videtur; praesto enim erat vocabulum, quod hoc loco, nisi me omnia fallunt, dedit et ex Ionum more dare debuit: *πεμπαζόμενος*, quod vel ex Proteo apud Homerum ei notum erat. Alter locus est IV. 129, ubi de asinis in exercitu regis Darii: *Ἰβρίζοντες ὧν οἱ ὄνοι ἐτάρασσον τὴν ἵππον τῶν Σκυθίων*. Iam Wesselingius docuit, quam recte de asinis dicatur

ὕβριζεν; sed haec res nunc non agitur, num ὕβρις asinis propria sit, sed num sic indicari potuerit sonus ille feris terribilis, ut est in fabula. Iam invenio apud Pollucem, V. 88, εὖρον μέντοι ἐγὼ ἐπὶ μὲν τῶν ἄρκτων βράζειν καὶ βράζουσαι; et paulo superius: δοκεῖ δ' Ἴδιον ἐπὶ αἰγῶν μᾶλλον εἶναι ὁ Φριμαγμαὶς Φριματτεσθαι Φριματτόμεναι, ὡς Ἡρόδοτος ἐσφαλταὶ ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῶν Φρυγίων λέγων, βληχᾶσθαι τὰς αἰγὰς οἰόμενος. Vides hominem errare et nihil obstat quominus eum errasse quoque credamus in significatione verbi βράζειν, quod semel tantum legit et quod nihil mirum est de aliis quoque animalibus, non de ursis solum, in usu fuisse, cum ῥάζειν, quod a βράζειν origine non diversum esse videtur, de canibus dicatur. Rudentes igitur asinos apud Herodotum βράζοντας dictos fuisse suspicor.

Primo capite primi libri legimus Phoenices ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλυμένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν καὶ οἰκήσαντας τοῦτον τὸν χῶρον τὸν καὶ νῦν οἰκεῖουσιν, αὐτῆκα ναυτιλίῃσι μακρῇσι ἐπιθέσθαι. In his duo sunt, quibus offendor. Illud καὶ νῦν apud Herodotum praeterea nusquam legitur; semper dicit καὶ νῦν ἔτι, quod reponendum v. c. ex I. 167, 173. II. 99. 135. III. 48. VII. 178. Observavi praeterea locutiones ἔτι καὶ ἐς τόδε, II. 135. IV. 10 cet.; ἔτι καὶ τὸ μέχρι ἐμεῦ, II. 182; ἔτι δ' ἐπ' ἐμεῦ, II. 50: saepius quoque ἔτι καὶ ἐς ἐμέ, alias multas, sed perpetuo adhaeret particula ἔτι. Excidit quoque, nec difficile est invenire causam, II. 115; Paris in Aegyptum delatus venit ad Herculis templum, τὸ καὶ νῦν ἐστὶ; verum est ἔτι ἐστὶ. Alterum vitium contraxit vocabulum οἰκίσαντας, quod in οἰκήσαντας abiit. Certo discrimine haec vocabula distinguuntur. *Habitare* est οἰκεῖν sive κατοικεῖν promiscue; sic incolae dicuntur modo οἰκημένοι, modo κατοικημένοι. *Coloni* vero οἰκίζουσι sive πόλιν sive χῶρον; ipsa urbs οἰκίζεται; qui coloniam deducit dicitur οἰκιστής. *Rex* vel *populus*, cuius iussu et imperio hoc fit, κατοικίζει, quod inprimis solemne est de Persarum rege, qui debellatos hostes facit ἀνασπάσους. *Patria* vel οἰκιστής ipse regionem, in quam mittitur colonia, ἀποικίζει. *Coloni* tandem κατοικίζονται, interdum quoque ἐσοικίζονται aut veteribus incolis παροικίζονται. Sed quomodo distinguantur οἰκεῖν et οἰκίζειν, id quod nunc inprimis agitur, optime docebit I. 57: τοῖσι νῦν ἔτι ἐοῦσι Πελασγῶν τῶν Κρησῶνα πόλιν οἰκούντων καὶ τῶν

Πλακίην τε καὶ Σκυλάκην Πελασγῶν οἰκισάντων ἐν Ἑλλησπόντῳ. Conferri praeterea et alii multi loci possunt et VII. 170: Cre-
tenses, qui Hyriam in Italia condiderant, dicuntur πόλις τὰς
ἄλλας οἰκίσαι, quas Tarentini postea frustra adorti sunt. Eodem
capite Micythus quidam Rheginus patria pulsus dicitur οἰκῆσαι
Tegeam in Arcadia. Quod autem ad nostrum locum attinet,
idem illud οἰκίσαι χῶρον recte legitur V. 42. Dignum quoque
est, qui conferatur VII. 89, ubi rectissime de Phoenicibus idem
narratur hoc modo: τὸ παλαιὸν οἴκεον ἐπὶ Ἐρυθρῇ θαλάσῃ,
ἐνθεῦτεν δ' ὑπερβάντες τῆς Συρίας οἰκέουσι τὰ παρὰ θάλασσαν.
Ex infinita locorum copia seligam praeterea II. 44, ubi Phoeni-
ces de templo Herculis: ἔφασαν γὰρ ἅμα Τύρῳ οἰκίζομένη καὶ
τὸ ἱρὸν τοῦ θεοῦ ἰδρυθῆναι, εἶναι δ' ἔτεα ἅπ' οὗ Τύρον οἰκέουσι
τριηκόσια καὶ δισχίλια. Praeter hunc locum novi duos alios,
ubi οἰκίσαι et οἰκῆσαι confusa sunt, nempe IV. 116 et 179.
Priori loco de Scytharum tribu quadam leguntur haec: Ἀπι-
κόμενοι δὲ ἐς τοῦτον τὸν χῶρον ἐν τῷ νῦν κατοικέεται, οἰκήσαν
τοῦτον, ubi malim οἰκίσαν. Altero loco Iasoni praedicat, tri-
pode ex quo oraculum edebat ab aliquo ex Argonautarum pos-
teris ablato, ἑκατὸν πόλιας οἰκῆσαι περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην
Ἑλληνίδας πᾶσαν εἶναι ἀνάγκην. Verum est οἰκίσαι.

Restat unicum compositum, nempe ἐνοικεῖν, quod usurpatur
sic: II. 154: τοῖσι Ἴωσι δ' Ψαμμίτιχος δίδωσι χώρους ἐνοικῆσαι.
II. 178: ἔδωκε Ναύκρατιν πόλιν ἐνοικῆσαι. IX. 106: ἔδωκε
δοῦναι τὴν χώραν Ἴωσι ἐνοικῆσαι. Credibile est igitur VI. 90,
legendum esse τοῖσι Ἀθηναῖοι Σούνιον ἐνοικῆσαι ἔδοσαν, non
οἰκῆσαι. Minus certa et evidens medicina est VI. 157, ubi
Herodotus agrum memorat, Pelasgis ab Atheniensibus assigna-
tum, τὴν σφισι ὑπὸ τὸν Ἱμνησδὸν εἶδον ἔδοσαν οἰκῆσαι. Aut
ἐνοικῆσαι antiquitus scriptum fuit, aut οἰκίσαι: posterius
videtur verisimilius. Ceterum consentaneum est qua significa-
tione ἐνοικεῖν legitur, eadem usurpatum fuisse ἐγκατοικεῖν, et
ita obtinet IV. 204. Cui ager assignatur, is ἐγκτᾶται, ut est
V. 25.

Sed praeter laudatum locum afferam quatuor alios, ubi prae-
positio ἐν temporis iniuria periit. Capite 120 libri primi haec
sunt verba magorum ad Astyagem: Καὶ νῦν εἰ φοβερόν τι ὥρεα-
μεν, πᾶν ἂν σοι προεφράζομεν. Apparebit necessarium esse

γνωρόμεν, collatis locis sequentibus: I. 89: Κῦρος εἶρετο Κροῖσον ὅτι οἱ ἐνορήφῃ ἐν τοῖσι ποιευμένοισι. I. 170: Βίας οὐκ ἔφη ἐνορᾶν ἐλευθερίην ἔτι ἐσομένην. I. 123: οὐκ ἐνώρα τιμωρίην ἐσομένην ἐς Ἀσυάγεα. V. 36: οὐδαμῶς ἔφη λέγων ἐνορᾶν ἐσόμενον τοῦτο. Secundus locus est VII. 164: διὰ δικαιοσύνην, τὴν οἱ αὐτὸς ἄλλην συνῆδεε ἰοῦσαν. Nemo non reponet ἐνεοῦσαν, inspectis locis, qui sequuntur: VII. 10. § 3: Τὸ δ' αὐτοῖσι ἐνεσι δεινόν; III. 80. ἐγγίνεται οἱ ὕβρις, φθόνος ἐμφύεται ἀνθρώπων. III. 82: πολλοῖσι ἔχθεα φιλέει ἐγγίνεσθαι, cet. Animadvertite porro παρορᾶν et παρευρίσκειν non nisi de vitis poni, cf. I. 37. 38. 108. III. 31. Tum multum referre, utrum praepositio post verbum iteretur nec ne: sic Otanes, III. 83. recte dicit ad coniuratos sex: ἐγὼ μὲν νυν ὑμῖν οὐκ ἐναγωνιεύμαι; absonum foret ἐν ὑμῖν οὐκ ἐναγωνιεύμαι sive ἀγωνιεύμαι, nam hoc perinde est. Utrumque est vox detrectantis certamen, sed illud est ad certaturos, hoc ad spectatores. Idem valet in ceteris omnibus. Si verbum metaphorice ponitur, praepositio, quod scio, iteratur numquam praeterquam unico loco eoque corrupto. Iones, VI. 12, dicuntur ἐκπλώσαντες ἐκ τοῦ τοῦ; malim hoc legere eadem ratione, qua Darius dicit, III. 155. ad Zopyrum: Κῶς οὐκ ἐξέπλωσας τῶν Φρενῶν. Tertius locus est I. 73: χρόνου δὲ γενομένου, καὶ αἰεὶ φοιτεόντων τῶν Σκυθῶν ἐπ' ἄγρην; reponendum est ἐγγενομένου, sicuti recte legitur I. 190. II. 124. 175. V. 92. § 10.

Duplex vitium videre mihi videor I. 7. in his verbis: ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Ἀττος, ἀπ' ὅτε οὗ δὲ δῆμος Λύδιος ἐκλήθη ὁ πᾶς οὗτος πρότερον Μήων καλούμενος; differunt Λύδιος et Λυδός, illud est adiectivum, hoc substantivum: sic Lydia recte dicitur ἡ Λυδίη: rex est Κροῖσος ὁ Λυδός. Legitur nonnumquam ἀνὴρ Λυδός, v. c. III. 122 et VII. 27 et sic quoque nostro loco dicendum est ὁ δῆμος Λυδός ἐκλήθη, si quidem antea Μήων vocabatur, non Μήονιος. Idem quod hic narratur, iterum docet Herodotus VII. 74. Eodem capite etiam hoc est: ἄρξαντας μὲν ἐπὶ δύο τε καὶ εἴκοσι γενεὰς ἀνδρῶν, ἔτεα πέντε τε καὶ πεντακόσια. Ut quaeque generatio fiat annorum viginti quinque, reponendum est πεντήκοντα. Infra, II. 142, terminae generationes pares habentur centum annis.

Certo certius est corrupte edi I. 10: ἐν νόφ' ἔχουσα τίσει-

σθαι τὸν Κανδαύλα, quod ex unico Codice receptum est: ceteri omnes τίσασθαι, et recte. Nam ille ipse infinitivus τίσασθαι saepissime legitur coniunctus cum ἐπιθυμῶ, βούλεσθαι, ἐν νόμῳ ἔχειν, ἐπινοέειν cet., cf. I. 73. 125. II. 152. III. 47. 120. 127. IV. 1. 4. 118. V. 74. 79; futurum apparet numquam et absurdum foret, etiamsi appareret. Hinc dubium non est corruptum esse I. 86: ἐν νόμῳ ἔχων καταγιγίειν θεῶν ὅτεπώδῃ; ubi lege: καταγιγίειν, nam praesens non minus bene usurpatur quam aoristus, si indicatur id, quod statim fiet et sine mora, cf. I. 109. III. 64, 142. V. 77. IX. 11. Hinc Persae lepide ab Herodoto irridentur, quum VI. 44. dicuntur ἐν νόμῳ ἔχοντες ὅσας ἂν πλείστας δύναιντο κατασρέφασθαι τῶν Ἑλληνίδων πολιῶν: recte, nam κατασρέφασθαι omni acumine caret. Fatendum tamen est futurum quoque legi VIII. 7. 8 et IX. 93; sed vide Cobetum, *Mnem.* II. p. 228.

In notissima narratione de Arione, I. 24, Periander dicitur κληθέντας ἰσορέσθαι εἴ τι λέγοιεν περὶ Ἀρίονος. Excidere aliquot litterae, conicio: εἴ τι λέγειν ἔχοιεν.

Venio nunc ad ea, quae Solon Croeso respondisse fertur, in quibus hoc quoque est: Εἰ δὲ πρὸς τοῦτοις ἔτι τελευτήσῃ τὸν βίον εὖ, οὗτος ἐκεῖνος ὀλβιος κεκλησθαι ἄξιός ἐστι. Immo ἔσται. Tollendum idem vitium est III. 85, ubi Darius ad equisonem, ὦρῃ, inquit μηχανᾶσθαι καὶ μὴ ἀναβάλλεσθαι, ὥς τῆς ἐπιούσης ἡμέρης ὁ ἀγὼν ἡμῖν ἐστὶ. Rescribe ἔσται. Vide quoque an Herodotus scribere potuerit VII. 50: Εἰ δὲ μὴ τὸ βέβαιον ἀποδέξεις, σφάλλεσθαι ὀφείλεις; equidem donec meliora edoctus ero hoc loco legam ὀφειλήσεις, eodem modo dictum, quo Boeoti IX. 2 Mardonium hortati sunt: εἰ ποιήσεις τὰ ἡμεῖς παραινέομεν, ἔξεις ἀπόνως ἅπαντα τὰ ἐκείνων βουλευόμενα. Huius generis quoque est quod legitur VIII. 140: οὔτε γὰρ ἂν ὑπερβάλαισθε, οὔτε οἱοί τε ἔσε ἀντέχειν τὸν πάντα χρόνον. Emenda: ἔσεσθε.

Sed redeundum est ad idem illud caput I. 52. In quo per mirum accidit Solonem facere annum decem diebus iusto longiorem, tum Plutarchum errorem non notare, deinde ipsum locum de intercalatione omitti a Stobaeo, qui hanc orationem exscripsit 105. 63; denique computationem esse subineptam. Huc accedunt multa alia. Novit et probat Herodotus, II. 4;

Aegyptiorum annum, qui singulos menses faciunt triginta dierum, sed ultimo mensi quinque dies adiiciunt. Alio loco, III. 90, etsi caeteroquin in computandis numeris accuratissimus est, vide modo VII. 184, compendii causa facit annum trecentorum dierum et sexaginta. Denique Solon non potuit non ineptus videri Croeso, si extra Graeciam Graeco intercalandi more uteretur; nam hic mos inprimis Graecus est, vide laudatum caput, II. 4; et quidem in re, in qua ne Graeci ipsi quidem hoc more usi fuissent, nam intercalatio, quae tunc temporis alternis annis fiebat, tantummodo eo pertinebat ut singuli menses semper a novilunio inciperent, quod Herodotus ipse improbat et qua norma consentaneum est eum ubi licuerit abstinuisse. Resecta igitur interpolatione, persuasum habeo Herodotum sic fere scripsisse: Ἐς γὰρ ἐβδομήκοντα ἔτεα οὖρον τῆς ζῆς ἀνθρώπων προτίθημι. Οὗτοι ἐόντες ἐνιαυτοὶ ἐβδομήκοντα παρέχονται ἡμέρας διηκοσίας καὶ πεντακισχιλίας καὶ δις μυρίας. Τούτων τῶν ἀπασέων ἡμερέων, ἡ ἐτέρη αὐτέων τῇ ἐτέρῃ, κτέ. Sic Herodotus de more fecit annum dierum trecentorum et sexaginta; supervenit alius, qui locum ex II. 4 interpolavit. Alia exempla istiusmodi interpolationum occurrent infra.

Capite 38 eiusdem libri particula γε excidit. Sed praestat, antequam hunc locum attingo, alios quosdam locos corrigere, qui eodem morbo laborant. Legitur VII. 27: ὃς καὶ νῦν ἐστὶ πρῶτος ἀνθρώπων πλούτῳ τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, μετὰ σέ. Verba sunt Persarum ad Xerxem de Pythio. Non persuadebo legendum esse μετὰ γε σέ, nisi allatis exemplis: VII. 98: τῶν δὲ ἐπιπλωόντων μετὰ γε τοὺς στρατηγούς οἳδε ἔσαν οἱ αὐνομαστότατοι. VII. 99: μετὰ γε τὰς Σιδωνίων νέας εὐδοξοτάτας παρείχετο. VII. 139: οὗτοι ἔσαν οἱ βασιλεῖα μετὰ γε θεοὺς ἀνωσάμενοι. VII. 168: παρασχόντες νέας πλείστας μετὰ γε Ἀθηναίους. IX. 24: μετὰ γε Μαρδάνιον λογισμωτάτου, cet. Sed idem vitium frequens est. Quum Darius iterum legatos mitteret in Graeciam, qui terram et aquam postularent, eos, qui ante non dediderant se, τούτους πάγχυ ἔδωκε τότε δεισαντας δώσειν, ut est VII. 32; sed legendum est τότε γε. Quum Lacedaemonii ad Plataeas a Persis premerentur, Pausanias mittit equitem ad Athenienses auxilium rogatum. Quod si mittere non potestis, inquit, ὑμεῖς δ' ἡμῖν τοὺς τοξότας ἀποπέμψαντες χάριν θέσθε. Immo τοὺς γε τοξότας. Res

tamen cautionem habet. Multis haec verba Artabani VII. 10 corrupta videbuntur: ἀκούσεσθαι τινά Φημι. . . . Μαρόνιον . . . ὑπὸ κυνῶν τε καὶ ὀρνίθων διαφορεύμενον ἢ κου ἐν γῇ τῇ Ἀθηναίων ἢ σέ γε ἐν τῇ Λακεδαιμονίων, . . . γνόντα ἐπ' οἷους ἀνδρας ἀναγινώσκεις τρατεύεσθαι βασιλέα. Verum hic usus particulae γε non admodum dissimilis est rationi, qua usurpatur VII. 157: Μὴ γὰρ ἐλπίσης, ὥς οὐκ ἤξει παρὰ σέ γε, ἀλλὰ πρὸ τούτου φύλαξαι. Quum Anaxandridae uxor sterilis esset, V. 39, ephori regem adiere: εἴ τοι σύ γε σεωυτοῦ μὴ προορᾷς, ἀλλ' ἡμῖν τοῦτό ἐστι οὐ περιοπτόν. Corrige ἡμῖν γε, collatis V. 18: νόμος μὲν ἡμῖν γέ ἐστι οὐκ οὗτος. VI. 12: πρὸ τούτων τῶν κακῶν ἡμῖν γε κρέσσον καὶ ὀτιῶν ἄλλο παθεῖν ἐστὶ. VIII. 22: ὑμεῖς γε ἐν τῷ ἔργῳ ἐθελοκακέετε. VIII. 142: ὑμῖν δέ γε οὐ ποιητέα. His praemissis redeamus ad primum librum. Croesi verba sunt ad filium: Φυλακὴν ἔχων, εἴ πως δυναίμην ἐπὶ τῆς ἐμῆς σε ζῆς διακλέψαι. Mihi quidem verisimile videtur Herodotum scripsisse ἐπὶ τῆς ἐμῆς σέ γε ζῆς διακλέψαι, sed non praesto.

Disputat Herodotus I. 57 de dialecto, qua Pelasgi antiquitus usi sunt et statuit sic: εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἔσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες. Facit hic coniecturam eamque tamen multo minus validam ac primo adspectu videtur, cf. I. 142. Sed cogita ἔσαν esse repositum a Dindorfio, codices fere repraesentare formam ἦσαν et videbis pellucentem solemnem formulam, qua loquitur Herodotus, ubi οὐκ ἔχει ἀτρεκέως εἶπαι, sicuti dixit capitis initio, et facit coniecturam: εἰησαν ἄν. Sic secundo capite refert Phoenices narrare regis filiam Europam captam esse a Graecis quibusdam: addit de suo: εἰησαν δ' ἄν οὗτοι Κρήτες. Sic II. 98 haec leguntur de Archandro, qui nomen dedit urbi cuidam in Aegypto, et Danaï gener perhibetur fuisse: Εἴη δ' ἄν καὶ ἄλλος τις Ἀρχανδρος et sic Aristo, VI. 63, quem locum supra excitavi, exclamat: Οὐκ ἂν ἐμὸς εἴη. Saepius idem videre est VII. 139. Animadverti praeterea potest particulam ἄν abiici nullo modo posse, ubi optativus post alterum verbum in infinitivum convertitur, v. c. II. 11. Sed est hoc fortasse nimis tritum.

Narratur I. 59 quomodo Pisistratus arcem Athenarum occupaverit. Ὁ δὲ δῆμος, inquit, ὁ τῶν Ἀθηναίων ἐξαπατηθεὶς ἔδωκε οἱ τῶν ἀστῶν καταλέξας ἀνδρας, τοὺτους οἱ δορυφόροι μὲν

οὐκ ἐγένοντο Πείσιςράτου, κορυνηφόροι δέ. Neminem vidisse legendum esse τριηκοσίους! Nempe utrumque per τ scribebatur, addita terminatione ους. Fidem facere poterit Polyæmus, qui ipsum illum numerum memoriae prodidit, I. 18.

Decepti oraculo Lacedaemonii expeditionem fecerunt in fines Tegeatarum, πέδας φερόμενοι. Sed, ut est I. 66, ἐσσωθέντες τῇ συμβολῇ, ὅσοι αὐτῶν ἐζωγρήθησαν, πέδας ἔχοντες, τὰς ἐφέροντο αὐτοὶ, τὸ πεδίον τὸ Τεγεατέων ἐργάζοντο. Immo ἔλκοντες; cf. III. 129. VI. 125.

Herodotus ter memorat Cappadoces a Graecis Syrios appellatos fuisse, nempe I. 72; V. 49, VII. 72; nominantur igitur recte Syrii I. 76 et III. 90, sed non facile adducar ut credam coniunctim legendum esse Συρίους Καππαδόκας ipso illo capite septuagesimo secundo primi libri, quod modo laudavi; incipit enim ab his verbis: Οἱ δὲ Καππαδόκαι ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι ὀνομάζονται; mox sequitur ἐνθεν μὲν Συρίους Καππαδόκας ἀκέργעי. Putidum glossema quantocius expellendum est.

Narratur porro, I. 75, quomodo Croesus Thaletis callido consilio Halyn fluvium transierit et additur etiam quomodo alii minus verisimilem rationem afferant; qua hoc factum sit: pristinum enim fluvii alveum prorsus exaruisse. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐ πρόσκειμαι· κῶς γὰρ ὀπίσω πορευόμενοι διέβησαν αὐτόν; Excidit particula ἄν et legendum est κῶς γὰρ ἄν ὀπίσω κτέ. Eadem medicina adhibenda est V. 106: κῶς δ' ἄνευ τῶν σῶν βουλευμάτων τοιοῦτό τι ἐπράχθη; certum est reponendum esse κῶς δ' ἄν ἄνευ κτέ. Vide modo II. 22: Κῶς ὦν δῆτα βέοι ἄν ἀπὸ χιόνος; IV. 46: κῶς οὐκ ἄν εἴησαν οὗτοι ἄμαχοι;

Croesus sic consolatur se, I. 87: Ἀλλὰ ταῦτα δαίμοσι καὶ φίλον ἦν οὕτω γενέσθαι. Mallem retentam fuisse lectionem antiquarum editionum δαίμονι. Nam sic solet Herodotus. Omnia mala et infelicia τῷ δαίμονι tribuuntur, vid. I. 210. III. 65, IV. 79, VI. 12; contra omnia bona et prospera τῷ θεῷ, IV. 119, VIII. 13; in incertum eventum nominatur ὁ θεός, IX. 16.

Vitiose legitur I. 93: Θώματα δὲ γῆ Λυδία ἐς συγγραφήν οὐ μάλα ἔχει. Scripsit Herodotus θωμάσια, sicuti II. 35: πλέω θωμάσια ἔχει ἢ ἄλλη πᾶσα χώρα. IV. 82: θωμάσια δὲ ἡ χώρα αὕτη οὐκ ἔχει, cf. IV. 85 et VI. 47. Aliud est θαυμαστός, vide IX. 122.

Capite 125 huius libri hæc verba sunt Cyri ad Persas in nota re: Νῦν, ὦ Πέρσαι, προαγορεύω ὑμῖν παρῆναι ἕκαστον ἔχοντα δρέπανον. Credibile est concilium in posterum diem edictum fuisse, nec dubitari potest Cyrum hoc quoque adiecisse, quando auditores convenire vellet. Equidem suspicor aliquanto rectius esse: προαγορεύω ὑμῖν αὖριον παρῆναι.

Sequenti capite est aliud, quod correctum velim. Legitur: Βουλομένοισι μὲν ἐμέο πείθεσθαι μὴ βουλομένοισι δὲ ἐμέο πείθεσθαι. Efficienda sunt duo postrema vocabula. Superiore vice VI. 109 simili mendo liberavi, vid. *Mnem.* III. p. 488, allatis locis VII. 38, 163 et IX. 33. Idem vitium recurrit IV. 127: εἴτε ὑμῖν μαχεσόμεθα περὶ τὰφῶν εἴτε καὶ οὐ [μαχεσόμεθα] et V. 73: εἰ μὲν διδοῦσι . . . εἰ δὲ μὴ [διδούσι]. Ceteris locis omnibus verbum recte et de solenni more non iteratur. Si quis dubitabit, conferre poterit et alios multos locos et VIII. 62: σὺ εἰ μενέεις . . . εἰ δὲ μὴ, quo loco, si alibi umquam, necessarium est σὺ εἰ μὲν μενέεις.

Haud semel apud Herodotum comparativi et superlativi permulantur. Factum hoc est v. c. I. 133: μεθυσκόμενοι δ' ἰώθασι βουλεύεσθαι τὰ σπουδαιέστατα τῶν πρήγματων. Verum est σπουδαιέστερα, sicuti verbi causa Candaules Gygi, I. 8, τὰ σπουδαιέστερα τῶν πρήγματων ὑπερετίθετο. Simile vitium est VII. 21: τῶν πρώτων περιπλυνόντων περὶ τὸν Ἄθων. Verum est προτέρων, si quidem ante Xerxem semel tantum Persae Athon circumnavigarint. Si qui dubitant, eos adire iubeo VII. 189, ubi de eadem re emendate legitur ὥς καὶ πρότερον περὶ Ἄθων. Neque probō quod IX. 26. legitur: Οὕτω ὦν ἡμέας δίκαιον ἔχειν τὸ ἕτερον κέρας ἢ περ Ἀθηναίους. Aut ego fallor aut legendum est δικαιότερον. Animadvertite porro illud ἢ περ, quod eodem modo usurpatur IX. 28: ἀξιονικότερους εἶναι ἔχειν τὸ κέρας ἢ περ Ἀρκάδας. Unde IX. 27 restituerim: ἡρὶν πατρῷόν ἐστι πρότοις εἶναι μᾶλλον ἢ περ Ἀρκάσι, pro ἢ Ἀρκάσι. His locis diligenter perpensis, vix dubium est quin I. 129: δικαιότερον εἶναι Μήδων τέω περιβαλέειν τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἢ Περσέων corrigendum sit: ἢ περ Περσέων. Minus recte quoque superlativus legi videtur II. 103: ἐς τοῦτους δὲ μοι δοκεῖ καὶ οὐ πρόσωτατα ἀπικέσθαι ὁ Αἰγύπτιος στρατός: magis placet πρὸς σωτέρω, sicuti II. 175, III. 45, 137, IV. 16. Non multum

dis simile est II. 37: προτιμέοντες καθαροὶ εἶναι ἢ εὐπρεπέστεροι. Arridet καθαρώτεροι, sicuti III. 65 et VII. 194 recte legitur ταχύτερα ἢ σοφώτερα.

Herodotus descripturus Persarum salutandi morem incipit sicuti 134: Ἐντυγχάνοντας δ' ἀλλήλοις ἐν τῇσι ὁδοῖσι, τῷδε ἂν τις διαγνοίῃ εἰ ὁμοῖοι εἰσι οἱ συντυγχάνοντες. Lege utroque loco συντυγχάνοντες. Cf. II. 80: οἱ νεώτεροι αὐτῶν τοῖσι πρεσβυτέροισι συντυγχάνοντες εἴκουσι τῆς ὁδοῦ; IV. 14: Φάντα συντυχεῖν τέ οἱ ἰόντι ἐπὶ Κυζίκου. Multum diversum est ἐντυγχάνειν: de Sesostri est II. 102: Ὅτεοις μὲν νυν αὐτῶν ἀλκίμοισι ἐνετύγχανε; IV. 125 ἐντυχὼν δ' ἐδίωκε. Idem discrimen quod est inter ἐντυγχάνειν et συντυγχάνειν est quoque inter ἐγκυρεῖν et συγκυρεῖν, cf. IV. 125 et VIII. 92.

Persae putant numquam quemquam patrem aut matrem occidisse, I. 137, ἀλλ' ὅκῃσα ἤδη τοιαῦτα ἐγένετο, πᾶσαν ἀνάγκην Φασὶ ἀναζητεῖμενα ταῦτα ἂν εὐρεθῆναι ἤτοι ὑποβολιμαῖα εἶντα ἢ μοιχλῖδια· οὐ γὰρ δὴ Φασὶ οἰκὸς εἶναι κτέ. Posterius Φασὶ eiiciendum censeo et simile vitium deprehendisse mihi videor IV. 9: ubi Herodotus narrat ea quae Graeci, qui Pontum Euxinum accolunt, fabulantur Herculem fecisse, quum in finibus Scytharum degeret: in quibus et alia memoranda sunt et hoc: τὴν μὲν δὴ ταῦτα ἐπειρωτῶν, τὸν δὲ λέγουσι πρὸς ταῦτα εἶπαι κτέ. Illud λέγουσι interpolatum esse manifesto videbit quicumque totum caput perlegere velit.

Sequenti capite legitur: Ὃς ἂν δὲ τῶν ἄσῶν λέπρην ἢ λεύκην ἔχῃ. Quis admonitus dubitabit prius vocabulum alterius interpretamentum esse et Herodotum scripsisse: ὃς ἂν δὲ τῶν ἄσῶν λεύκην ἔχῃ. Paucis versibus interiectis sequitur: ξεῖνον δὲ πάντα τὸν λαμβάνοντα ὑπὸ τούτων πολλοὶ ἐξελαύνουσι ἐκ τῆς χώρας, καὶ τὰς λευκὰς περισερᾷς, τὴν αὐτὴν αἰτίην ἐπιφέροντες. Vidi nuper qui vocabula οὐδὲ τὰς περισερᾷς apud Xenoph. Anab. I. iv. 9 spuria habebat. Nisi tamen me omnia fallunt, hunc ipsum quem laudavi Herodoti locum, Xenophon quum haec scriberet ante oculos habebat. De re ipsa utilia quaedam docebunt Lucianus de Syria Dea, § 14, 45, 54, Charon Lamp-sacenus ap. Athen. IX. p. 394 E, Ctesias ap. Diod. Sic. II. 4. Idem usu venit in Hellenicis V. ii. 7: σοφωτέρων γενομένων ταῦτη γε τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ διὰ τειχῶν ποταμὸν ποιῆσθαι, ubi

Xenophon cogitabat de expugnatione Babylonis. Qua autem ratione Xenophon hoc caput 138 ante oculos habuit, eadem in eodem capite Herodotus ipse imitatus est Hesiodum. Legitur sic: 'Ες ποταμὸν δ' οὔτε ἐνουρέουσι οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται κτέ. Utile erit contulisse II. 172: ἐς τὸν πρότερον μὲν τοὺς Αἰγυπτίους ἐνεμέειν τε καὶ ἐνουρέειν καὶ πόδας ἐναπο-νίζεσθαι. Iam Hesiodus Op. et D. 757 hoc praecipit:

μηδὲ ποτ' ἐν προχοῇ ποταμῶν ἄλλαδε προρέοντων,

μηδ' ἐπὶ κρηνῶν οὔρεϊν, μάλα δ' ἐξαλέασθαι.

μηδ' ἐναποψύχειν· τὸ γὰρ οὔτοι λώϊον ἐσιν.

Vocabulum ἐναποψύχειν prorsus ignotum est; creditur significare *alvum exonerare*. Equidem, donec certius aliquid allatum fuerit, Hesiodum dedisse suspicabor ἐναποκτῦειν. In eodem Hesiodi opere legitur vs. 300:

λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῷ σύμφορος ἀνδρὶ.

Quis, lecto Herodoti VII. 102: τῇ Ἑλλάδι πενίη μὲν αἰεὶ κοτε σύντροφος ἐστὶ, non reponet σύντροφος?

Leve est quod correctum velim I. 146: ἀπὸ τοῦ πυτανήτου τοῦ Ἀθηναίων. Lege: Ἀθηνέων et confer I. 98 κατὰ τὸν Ἀθηνέων κύκλον, VII. 142 ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνέων, VIII. 56 περὶ τὴν Ἀθηνέων ἀκρόπολιν.

Discimus e capite 152, quomodo Lacedaemonii exceperint Ionum legatos, qui Spartam venerant rogatum ut auxilium ferrent adversus Persas. Λακεδαιμόνιοι οὐκ ὡς ἤκουον. Immo οὐκ ἐσήκουον. Vide modo I. 214, IV. 133, VI. 86, IX. 9.

Manum interpolatoris sensit I. 155. μηδὲ πόλιν ἀρχαίην ἐξανασῆσθαι ἀναμάρτητον εὐῶσαν καὶ τῶν πρότερον καὶ τῶν νῦν ἐσεώτων. Τὰ μὲν γὰρ πρότερον ἐγὼ τε ἔπρηξα καὶ ἐγὼ κεφαλῇ ἀναμάξας φέρω τὰ δὲ νῦν παρεόντα, Πακτύης γὰρ ἐστὶ ὁ ἀδικέων κτέ. Duo vocabula supervacanea sunt, ἐσεώτων et παρεόντα. Prius dicendum fuisset ἐνεσεώτων, cf. I. 83. Alterum nemo sobrius tuebitur. Eiusdemmodi est ἐν τῷ πρὸ τοῦ; aliquoties pessime additur χρόνῳ, v. c. II. 121. § 8. Fidem faciet IX. 7 ubi ἐς τὸ παρεόν legitur, non ἐς τὸν παρεόντα. Quod IX. 26 legitur κατὰπερ ἐν τῷ πρόσθε χρόνῳ, rescribendum est ἐν τῷ πρόσθε αἰεὶ χρόνῳ, sicuti VIII. 41.

Capite 162 mentio fit Harpagi, τὸν δὲ Μήδων βασιλεὺς Ἀστυάγης ἀνόμενῳ τραπέζῃ ἔδαισε. Aut omnis coniectura fallax est,

aut scripsit ἀνοσίῳ, cf. II. 114, 115, 121, III. 68, IV. 154, VIII. 105, 106, 109, IX. 78.

Quum Harpagus subegisset Iones, qui continentem incolebant, I. 169, οἱ τὰς νήσους ἔχοντες Ἴωνες καταρρωδήσαντες ταῦτα σφέας αὐτοὺς ἔδωκαν Κύρῳ. Necessarium est ταῦτά, cf. VI. 14. VII. 156.

Difficilius est aliquid certi docere de locutione καὶ δὴ καί, quae apud Herodotum frequentissima est cuiusque tamen usus certis legibus adstrictus fuit, etsi per magnam exemplorum vim aegre cognoscatur, veluti quod legitur I. 174: Οἰκέουσι δὲ καὶ ἄλλοι καὶ Λακεδαιμονίων ἄποικοι Κνίδιοι, equidem vix dubito legendum esse καὶ δὴ καὶ Λακεδ., collatis et aliis multis locis et I. 82: Ἐς τε δὴ ὦν τὰς ἄλλας ἱερατείας συμμάχιας καὶ δὴ καὶ ἐς Λακεδαίμονα. De templo Herculis Tyrii legimus II. 44: Καὶ εἶδον πλουσίῳς χατεσκευασμένον ἄλλοισι τε πολλοῖσι ἀναθήμασι, καὶ ἐν αὐτῷ ἔσαν τέλει δύο. Lego καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῷ, collatis I. 51: Ἄλλα τ' ἀναθήματα οὐκ ἐπίσημα πολλὰ ἀπέπεμψε . . . καὶ δὴ καὶ γυναικὸς εἰδωλον. V. 58: ἄλλα τε πολλὰ ἐσηγάγον διδασκάλια καὶ δὴ καὶ γράμματα. V. 63 διέφθειρε ἄλλους τε πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων καὶ δὴ καὶ τὸν Ἀγχιμόλιον. V. 113: ἄλλοι δὲ ἔπεσον πολλοὶ καὶ δὴ καὶ Ὀνήσιλος. Sic quoque II. 49: Ἐγὼ μὲν νῦν φημι Μεγάμποδα ἄλλα τε πολλὰ ἐσηγήσασθαι Ἑλλήσι καὶ τὰ περὶ τὸν Διόνυσον. Supple καὶ δὴ καί et cf. II. 131: Ταῦτα λέγουσι Φλυηρέοντες τὰ τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ τὰς χεῖρας τῶν κολοσσῶν. Porro II. 13: οἰκόντες τὰ τε ἄλλα χωρία καὶ τὸ καλούμενον Δέλτα, legendum est καὶ δὴ καί. Vide VI. 137: ἄλλα τε σχεῖν καὶ δὴ καὶ Λήμνον. Tum II. 43: πολλὰ μοι καὶ ἄλλα τεκμήριά ἐστι ταῦτο οὕτω ἔχειν, ἐν δὲ καὶ τῷδε. Lege: ἐν δὲ δὴ καί, sicuti in simillima re recte legitur III. 15: Πολλοῖσι μὲν νυν καὶ ἄλλοισι ἐστὶ σταθμώσασθαι, . . . ἐν δὲ δὴ καὶ τῷδε. III. 38: πολλοῖσι μὲν καὶ ἄλλοισι τεκμηρίοισι πάρεστι σταθμώσασθαι, ἐν δὲ δὴ καὶ τῷδε. Et idem eodemmodo legitur quoque VII. 238. Praeterea II. 176: Ἀνέθηκε δὲ καὶ ἐν τοῖσι ἄλλοισι ἱροῖσι ὁ Ἀμασις ἔργα ἀξιοθέητα, ἐν δὲ καὶ ἐν Μέμφι τὸν ὕπτιον κείμενον κολοσσόν. Repone ἐν δὲ δὴ καί, cf. VII. 23. Tum II. 92: τοῖσι αὐτοῖσι νόμοισι χρέωνται τοῖσι καὶ οἱ ἄλλοι Αἰγύπτιοι, καὶ τὰ ἄλλα καὶ γυναικὶ μῆ ἕκα-

ως αὐτῶν συνοικέει. Loci quales sunt II. 65 et III. 20 docebunt verum esse καὶ τὰ ἄλλα καὶ δὴ καί. Certius autem est III. 1 male legi: ἄγων καὶ ἄλλους τῶν ἦρχε καὶ Ἑλλήνων Ἴωνας. Lege: καὶ δὴ καί, cf. II. 1: ἄλλους τε παραλαβὼν τῶν ἦρχε καὶ δὴ καὶ Ἑλλήνων τῶν ἐπεκράτες, vel IV. 118. Ultimus locus, ubi hoc vitium apparet, erit V. 67: Τά τε δὴ ἄλλα οἱ Σικυώνια ἐτίμεον τὸν Ἀδρησον, καὶ δὴ πρὸς τὰ πάθεα αὐτοῦ. Sufficiet inspicere II. 79.

Mentione illata Babylonis, capite 181, inseritur descriptio nobilissimae turris. Ibi et hoc est: Μεσοῦντι δέ κου τῆς ἀναβάσιός ἐσι καταγωγή τε καὶ θῶκαι ἀμπαυστήρια. Quod sequitur videtur esse interpretatio ultimi vocabuli: ἐν τοῖσι κατίζοντες ἀμπαύονται οἱ ἀναβαίνοντες, quo quid inutilius?

De Massagetarum vivendi ratione cap. 215 et alia leguntur et hoc: σαγάρις νομίζοντες ἔχειν. Non libet nunc omnia conquirere quae de hoc usu vocabuli νομίζειν dici possunt, sed pauca delibabo. Legitur aliquoties Φωνὴν νομίζειν, v. c. I. 142, II. 42 et IV. 183; hoc quid sit et per se non obscurum est et valere potest vel ex IV. 106, ubi significatione non diversa Φωνὴν ἔχειν dicitur. Sed non minus bene dicitur, IV. 117, Φωνῇ νομίζειν, quod comparari potest cum IV. 109, ubi γλώσση χρῆσθαι legitur. Iam praeter locum quem modo e primo libro laudavi, simili modo νομάζειν cum ἔχειν coniunctum invenitur VII. 85: ὅπλα δ' οὐ νομίζουσι ἔχειν. Utroque loco in simili re ἔχειν supervacaneum est et abiiciendum, sicuti V. 97 rectissime legitur: οὔτε ἄσπιδα οὔτε δόρυ νομίζουσι. Non differt hoc ab eo, quod I. 155 est: ἄπειπε ὅπλα ἀρήϊα μὴ ἐκτῆσθαι aut IV. 174: οὔτε ὅπλον ἐκτέαται ἀρήϊον.

Simili ratione interpolatum est primum caput sequentis libri: Κύρος αὐτός τε μέγα πένθος ἐποίησατο καὶ τοῖσι ἄλλοισι προεῖπε πᾶσι, τῶν ἦρχε, πένθος ποιέεσθαι. Quis admonitus duo postrema vocabula non delebit?

Sequenti capite narratur quomodo rex Psammitichus explorare voluerit, quinam essent homines antiquissimi. Ψαμμίτιχος δὲ ὡς οὐκ ἐδύνατο. πυθθανόμενος πόρον οὐδένα τούτου ἀνευρεῖν, οἱ γενοῖατο πρῶτοι ἀνθρώπων, ἐπιτεχνᾶται τοιόνδε. Legendum est οἵτινες, sicuti capitis initio ἠθέλησε εἶδέναι οἵτινες γενοῖατο πρῶτοι et aliis multis locis. Sic V. 9: οὐδεὶς ἔχει φράσαι τὸ ἀτρε-

aut scrip

VIII. 103

Quum

I. 169,

σφέας α

VII. 150

Diffic

quae ap

certis l

aegre c

ἄλλοι

legen

et I.

ἐς Δ

εἶδον

καὶ

coll.

περ

πολ.

διέ

τὸν

Ὅ

ἄλ.

σ

τ

Ρ

Δε

σχ

ΤΕΧ

οδοῦς, τῶν τὰς μὲν δύο τῶν δὲ δύο οὐδ' ἀξιῶ μνησθῆναι. τῶν δὲ δύο tam inepte additum est ac si quis, v. c. I. 11: τῶν δυοῖν οδοῖν παρεουσέων διδῶμι αἵρεσιν, ὁκοτέρην βούλει αἰσθῆναι, post ὁκοτέρην supplere vellet οδόν.

Scripturus rationem qua crocodili capiuntur Herodotus II. sic loquitur: ἡ δ' ὧν ἔμοιγε δοκεῖ ἀξιωτάτη ἀπηγήσιος εἶναι, τὴν γράφω. Dedit γράφω, ut solet. Sic legitur φράσω, II. 155. 156, III. 6, VIII. 53; σημανέω, II. 9, V. 84, VII. 14; οὐνομανέω IV. 47; μνήμην ποιήσομαι, VI. 55. Ita praesens γράφω recte legitur II. 123 et IV. 195. Non est necessarium est γράφω in γράψω commutare VI. 53. Non diffitendum est illud γράψω ceteroquin apud nostrum, non meminisse, non legi.

Iamcunque regionem Sesostri armis subegisset, in ea coloniam ponere solebat cum hac inscriptione: Ἐγὼ τήνδε τὴν γῆν ὧμοισι τοῖσι ἔμοισι ἐκτησάμην. Non humeris gentes subegit, opinor, sed armis. Certatim iam a viris doctis correctum est ὅπλοισι, neque tamen adhuc in ordinem receptum

Similis ridiculum est quod de Cheope legitur II. 126: Ἐς τοῦτο ἐλθεῖν Χέοπα κακότητος ὥς χρημάτων δεόμενον τὴν θυγατέρα ἑαυτοῦ κατίσαντα ἐπ' οἰκῆματος προστάξει πρήσσεσθαι ἀργυροκοπονδὴ τι· τὴν δὲ τὰ τε ὑπὸ τοῦ πατρὸς ταχθέντα πρήσσειν. Quovis pignore contendam legendum esse τὴν δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς προσταχθέντα διαπρήσσεσθαι. Vides vocabulum πατρὸς scriptum per compendium (προς) absorbuisse praepositionem προς. Supervenit aliquis, qui putabat requiri pecuniam a patre constitutam exegisse, nam hoc est πρήσσεσθαι, et abiecit praepositionem διὰ. Consimile quid fecissearrant Rhampsinitum, II. 121. § 19, Ὡς δὲ τὴν παῖδα ποιέειν τὰ ἐκ τοῦ πατρὸς προσταχθέντα et cetera iucundius scripta quam verius.

Particula ἔτι excidit II. 148, ubi in descriptione labyrinthi τὸν ἐγὼ ἤδη εἶδον λόγου μέζω. Cognosce Herodoti morem ex II. 68. 149, III. 95. 128, IV. 57, V. 54. 118 et repones: μέζω ἔτι. Sequitur εἰ γὰρ (αἰΓΑΡ) quae corruptelae causa fuit.

Capite 160 legati Eleorum apud regem Aegyptiorum exponunt, quomodo Graeci celebrent certamina Olympiae. Sapien-

tissimi quique Aegyptiorum sententiam rogati respondent Graecos omnia optime et pulcherrime constituisse, sed ἐκέλευον Ἑλλείων μηδενὶ εἶναι ἀγωνίζεσθαι. Immo vero ἐξεῖναι, ut legati paulo superius interrogati respondent: Οἱ δὲ ἔφασαν καὶ σφέων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὁμοίως τῷ βουλομένῳ ἐξεῖναι ἀγωνίζεσθαι, cf. porro III. 142, V. 105, VI. 38, VII. 4. 8, IX. 23.

Sequenti capite Apries post Psammitichum dicitur fuisse εὐδαιμονέστατος τῶν πρότερον βασιλέων. Apries tamen qui strangulatus diem obiit, vix potest dici fuisse omnium regum post Psammitichum fortunatissimus. Et Psammitichus ipse si quis alius variam fortunam expertus est. Fuit autem Apries post Psammitichum omnium regum δαημονέστατος. Sic intelligitur cur Herodotus addiderit τῶν πρότερον βασιλέων, nam palmam, ut aequum est, tribuebat Amasi. Exstat autem hic superlativus δαημονέστατος Xen. Cyrop. I. ii. 12 et cum εὐδαιμονέστατος et αἰδημονέστατος aliquando commutatus fuit Xen. Anab. I. ix. 5.

Apries autem ille et Amasis, cap. 163, ἐν Μωμέμφι πόλι ἐγένοντο ἀμφοτέροι καὶ πειρήσεσθαι ἔμελλον ἁλλήλων. Tum interponuntur quaedam de septem hominum generibus in Aegypto et capite 169 sic pergit: Ἐπεῖτε δὲ συνιόντες ὃ τε Ἀπρίης κτέ. Scriptum igitur fuit συνεγένοντο, nam solemnis est usus praepositionis σύν de proeliaturis; συνιέναι dicitur, συμβάλλειν, συμπίπτειν, συνάπτειν, cet.

Prima annotatio ad tertium librum prosit capiti octavo et quidem his verbis: περιτρόχαλα, περιξυρεῦντες τοὺς κροτάφους. Quid sit περιτρόχαλα exponit Wesselingius in docta disputatione, cui nihil addendum habeo praeter hoc, mihi haec verba περιξυρεῦντες τοὺς κροτάφους insiticia videri.

Amicissimus Mehler me docuit quid scribendum sit III. 18: Φάναι δὲ τοὺς ἐπιχωρίους ταῦτα τὴν γῆν αὐτὴν ἀναδιδόναι ἑκάστοτε. Verissimum est αὐτομάτην, vide modo Cobetum in Variis Lectionibus p. 163.

Non nesciebant Graeci quid esset apud Persas σρεπτὸν καὶ ψέλια et cetera δωρεὴ ἣ γίνεταί ἐν Πέρσῃσι τιμιωτάτη, ut est III. 84. Neque Herodotus IX. 80 explicat quid sit σρεπτὸν vel VIII. 113 necessarium ei visum est explicare quinam essent ἄνδρες σρεπτοφόροι καὶ ψελιοφόροι. Credibile est igitur III. 20

et 22 ubi *σρεπτὸν περιαυχένιον* legitur, alterum vocabulum Herodoto invito in textum irrepsisse. Tam ridiculum hoc est ac Latinis foret *torques collaris*.

Praepositio *ἐς* excidit III. 34. De Prexaspe legimus: *τὰς ἀγγελίας ἐφόρει οὗτος*. Et hunc quoque morem Persarum ex Deiocis instituto et ludo Cyri, quum puer apud pastores degeret, optime novimus. Prexaspes fuit *ἀγγελιηφόρος*, ut est III. 118 vel *ἐσαγγελεύς*, quod occurrit III. 84. Munus erat *τὰς ἀγγελίας ἐσφέρειν*, I. 114 et III. 77. Persae cum rege aut regina aliquid communicaturi *ἀγγελίην ἐσπέμπουσι*. Vides praepositionem *ἐς* necessariam esse et reponendam loco quem attuli *ἐσεφόρει*.

Minutum est quod correctum velim III. 41. Polycrates *μετὰ δὲ ἀναγαγεῖν ἐκέλευε ἐς τὸ πέλαιος*. Lege: *ἀνάγειν*. Nempe Graeci post verbum *κελεύειν* utuntur praesenti, si *imperiose* iubent sive *statim* sibi pareri volunt; in ceteris casibus omnibus utuntur aoristo. Sic Phocaeenses, I. 164, obsidione pressi, Harpagum *ἀπαγαγεῖν ἐκέλευον τὴν στρατὴν*, ut per hoc tempus integra sibi esset deliberatio de dedenda urbe. Recte. Inde de regibus fere perpetuus est usus praesentis temporis. Sic Darius, VI. 48, legatos mittit in Graeciam, *κελεύων αἰτέειν βασιλεῖ γῆν τε καὶ ὕδωρ*. Contra Xerxes, IX. 109, Masistae uxori gratificaturus *ἐκέλευε αἰτῆσαι ὃ τι βούλεται*. Haud parum ineptum foret *αἰτέειν*.

Notum est quomodo Otanes filia Phaedyra usus sit, ut exploraret uter Smerdis regnaret. Quum primum de hac re nuntium misit ad filiam, illa sic respondit III. 68: *οὐτ' Ἀπόσση δύναμαι ἐς λόγους ἐλθεῖν οὐτ' ἄλλην οὐδεμίαν ἰδέσθαι τῶν συγκατημένων γυναικῶν*. Scripsit *συγκατακοιμωμένων* aut *συγκοιμωμένων*, ut est sequenti capite sed minus ex consuetudine Herodoti.

Venio nunc ad locum difficillimum et post varias multorum doctorum virorum curas nondum pertractatum. De Indis legitur III. 101: *Ἡ γονὴ δὲ αὐτῶν, τὴν ἀπίενται ἐς τὰς γυναῖκας, οὐ κατὰπερ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐς λευκὴν, ἀλλὰ μέλαινα κατὰπερ τὸ χροῖμα· τοιαύτην δὲ καὶ Αἰθίοπες ἀπίενται βορῇν*. Semen genitale Herodoto est *γονή*, cf. III. 109. Minime mirum est paulo insolentius vocabulum nactum esse interpolatorem,

qui sibi de Herodoto praeclare mereri videbatur, si satis insulse adderet: τὴν ἀπένται ἐς τὰς γυναῖκας. Aliquanto decentius hoc enuntiasset scriptor ipse. Sed maiores difficultates premunt III. 97: Οὗτοι οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ πλησιόχωροι τοῦτοισι σπέρματι μὲν χρέονται τῷ αὐτῷ τῷ καὶ οἱ Καλατίαι Ἴνδοι, οἰκήματα δ' ἐκτέεται κατὰ γαῖαν. Primum etsi Herodotus saepius bis terve tradit rem eandem, hic tamen permirum accidit utramque eiusdem rei mentionem tam exiguo spatio separari. Gravius est quod Aristoteles, qui hunc Herodoti locum bis laudat, Hist. Anim. III. 17 et de Gener. Anim. II. 2, ipse quidem utitur vocabulo σπέρμα, in Herodoto vero laudando id ipsum γονήν vocat. Deinde scriptor sibi repugnat, nam semen nigrum dicit capite 101 omnium Indorum esse quos recensuit, inter quos etiam ii sunt, quos memoravit capite 100, qui nullam curam habent neque aegrorum neque mortuorum, cum Calatiae Indi III. 58 dicuntur parentes comedere. Denique ea quae ex capite 97 descripsi ordinem narrationis manifesto turbant, nam quae sequuntur videntur quidem spectare Aethiopes et Indos, revera autem συναμφοτέροι illi sunt Aethiopes, τοὶ διχθὰ δεδαίονται, et capite 98 Herodotus pergit narrare id, quod intermiserat capite 94, nempe de ratione quā Indi auro potiuntur, quod regi tributi nomine solvunt. Non video quomodo has difficultates evitare possimus nisi eiiciendo ea quae e capite 97 descripsi. Aristoteles igitur caput 101 ante oculos habuit; sed vel sic duo manent quae mihi quidem mira sunt. Primum, cur Aristoteles notet Herodoti errorem de solis Aethiopibus, cum idem narraverit de Indis, tum cur ex Herodoto laudet vocabulum γονήν, cum Aethiopum θορή dicatur; neque tamen haec tanti sunt ut me de sententia deturbent. Antequam autem hunc locum dimittamus vitium quoque eximamus e VI. 68. Demaratus Spartam relicturus adit matrem eamque interrogat an revera filius sit Aristonis; ὃ τε λόγος enim πολλὰς ἐν Σπάρτῃ ὥς Ἀρίσωνι σπέρμα παιδοποιδὸν οὐκ ἐνῆν. Nullus dubito quin emendandum sit γονή.

Capite 22 libri quarti cum alii populi nominantur, qui regionem supra Maeotidem paludem incolunt, tum vero Ἰϋρκαί. Ut vidi, ut correxi Τῦρκαί. Laetus postea cognovi Pliniam in Hist. Nat. VI. 7 et Pomponium Melam I. 19, qui hunc locum

inter scribendum ante oculos habuisse videntur clare exhibere: *Turcae*. Verum nescio qua ingenii perversitate Interpretes Plinium et Pomponium corrumpere maluerunt quam ex iis emendare Herodotum.

Male IV. 67 οἱ Ἑνάρεες explicantur οἱ ἀνδρόγυνοι, siquidem ἀνδρόγυνοι ii sunt, quos nos appellare solemus ἐρμῆα Φροδίτους. Qui autem apud Scythas ἐνάρεες dicti sint, Herodotus docet I. 105. Medici fortasse indagabunt qualis fuerit ista θήλεια νοῦσος qua laborabant, sed satis patet eos non fuisse ἀνδρογύνους.

Scio quidem explicari posse id quod sequenti capite legitur: λέγοντες τῶν ἀσῶν τὸν ἄνδρ' ἡ λέγωσι, sed multo verisimilius iudico θέλωσι, cf. VII. 8.

Minus dubitationis habet quid legendum sit IV. 78. Ariapi-*this* Scytharum regis uxor dicitur fuisse γυνὴ οὐδαμῶς ἐγχω-*ρίη*, sine exemplo. Repone quod in fine huius ipsius capituli legitur ἐπιχωρίη. Unico loco tantum apud Herodotum recte legitur ἐγχώριος, nempe II. 24, ἐγχώρια βεύματα. Ceteris locis omnibus, ni fallit memoria, semper legitur ἐπιχώριος, excepto tantum VI. 35 ubi ἐσθῆς dicitur ἐγχωρίη, cum tamen ὑποδήματα, I. 195, πέδιλα VII. 72, κράνεα VII. 74, 79, 91 semper dicuntur ἐπιχώρια. Sic incolae innumeris locis ἐπιχώριοι, numquam ἐγχώριοι; mulieres autem ἐπιχώριαi nominantur I. 181, II. 100, IV. 195 et V. 83.

Contra omnium Graecorum consuetudinem IV. 95 legitur ἔξουσι τὰ πάντα ἀγαθὰ. Emenda πάντα τὰ γαθὰ, ut recte legitur III. 80. Memorabile est pseudo-Hellanicum hunc locum transtulisse in opus de legibus. Servavit nobis hoc fragmentum Etymologus in voce Ζάμολξις; ibi emendate scriptum est πάντα τὰ γαθὰ.

Praepositio excidit IV. 105: Ἐμὲ μὲν νυν ταῦτα λέγοντες οὐ πεῖθουσι, λέγουσι δ' οὐδὲν ἥσσουν, καὶ δμνῦσι δὲ λέγοντες. Immo ἐπομνῦσι, cf. VIII. 5: εἶπε δ' Θεμιστοκλῆς ἐπομόσας.

Solemne vitium nondum sublatum est IV. 109: τὰ δέρματα περὶ τὰς σισύρας παραρράπτεται. Immo vero: περιρράπτεται. Eadem medicina sananda est III. 2: νόθον οὐ σφι νόμος ἐστὶ βασιλεῦσαι γυνήσίου παρεόντος. Quanto melius foret legere: γυνήσίου περ ἐόντος.

Evanuit IV. 147 locutio δεινόν τι ποιεῖσθαι, sed, ut bene in-

telligatur, quam certam normam Herodotus sequutus sit, antea exempla quaedam proponenda sunt, ubi idem hoc sine vitio legitur. Exstat igitur; I. 61: δεινόν τι ἔσχε ἀτιμάζεσθαι πρὸς Πεισιρράτου. III. 155: δεινόν τι ποιούμενος Ἀσσυρίους Πέρσῃσι καταγαλᾶν. VIII. 15: δεινόν τι ποιησάμενοι νέας οὕτω σφί δλίγας λυμαίνεσθαι. VIII. 16: δεινὸν χρῆμα ἐποιοῦντο ὑπὸ νεῶν δλίγων ἐς φυγὴν τράπεσθαι. VIII. 95: δεινόν τι ἐποιοῦντο γυναῖκα ἐπὶ τὰς Ἀθήνας στρατεύεσθαι. Vides igitur hoc dici de iis, qui se indigna pati putant. Apparet iam IV. 147: δεινὸν ποιούμενος ἄρχεσθαι ὑπ' ἄλλων in eadem re opus esse eadem loquendi formula et rescribendum esse: δεινόν τι ποιούμενος. Simul subvenire possumus I. 127: δεινὸν ποιούμενοι ὑπὸ Μήδων ἄρχεσθαι. In eodem morbo recte adhibebimus eandem medicinam. Error latius serpsit V. 42: ὁ Δωριεὺς δεινόν τε ποιούμενος καὶ οὐκ ἀξιῶν ὑπὸ Κλεομένεος βασιλεύεσθαι. Repone δεινόν τι ποιούμενος et simul noveris quo amandandum sit illud καὶ οὐκ ἀξιῶν. Contrarium vitium, ni fallor, obsidet V. 33: ὁ δὲ δεινόν τι ποιησάμενος ἐκέλευσε τοὺς δορυφόρους κτέ.; lege δεινὸν ποιησάμενος. Probat hoc id quod statim sequitur. Megabates novam iniuriam accipere se putat et κάρτα δεινὸν ἐποιήσατο καὶ ἐσπέρχετο τῷ Ἀρισαγόρῃ. Locutio haec ubivis apud Herodotum est obvia. Passive dicitur δεινὸν γίγνεται, VII. 157.

V. 23 haec sunt verba Megabazi ad Darium regem, ποιεῖν ὅπως μηκέτι ἐκεῖνος ἐς Ἑλληνας ἀπίζεται. In talibus ποιεῖν aut simile quid, ni fallor, non additur, cf. Cobetum in Variis Lectionibus pag. 108. Et sic Herodotum quoque locutum esse constat ex VI. 85.

Aristagoras Cleomeni regi persuadere non potuit ut Ionibus auxilium mitteret, V. 51, ἐς ὃ πεντήκοντά τε τάλαντα ὑπέδεκτο καὶ τὸ παιδίον ἠυδάξατο κτέ. Verius iudico ὑπέδεκετο.

Duplex vitium notavi capite 89 huius libri. Primum improbo quod in fine legitur τέμενος ἀπέδεξαν τοῦτο τὸ νῦν ἐπὶ τῆς ἀγορῆς ἱδρυται. Dicitur ni fallor ἐν τῇ ἀγορῇ et sic recte legitur V. 67 et VI. 14. Conf. quoque IV. 15: τὸ δὲ ἄγαλμα ἐν τῇ ἀγορῇ ἱδρυται. Paulo supra discimus quid responderit oraculum Atheniensibus consultantibus de bello adversus Aeginetas: Apollo eos iussit per triginta annos bello abstinere; ἦν δ' αὐτίκα ἐπιστρατεύονται, πολλὰ μὲν σφεας ἐν τῷ μεταξύ

τοῦ χρόνου πείσεσθαι, πολλὰ δὲ καὶ ποιήσιν, τέλος μέντοι κατα-
 τρέψεσθαι. *Necessarium est, ut videtur, ἐπιστρατεύωνται.*
Sic aoristus recte servatus est VI. 65: ἐπ' ᾧ τε, ἦν αὐτὸν κα-
τασῆσθαι βασιλέα ἀντὶ Δημαρχίου, ἔψεται οἱ ἐπ' Αἰγινήτας, vel
133: Φᾶς, ἦν μὴ οἱ δῶσι, οὐκ ἀπαναστήσειν τὴν στρατὴν. Ubi
quis ferret κατιςῆ aut διδῶσι? Simile vitium est IV. 136:
Τὸν δὲ πρότερον ἐόντα ὑμῶν δεσπότην ἡμεῖς παρασησόμεθα οὕτω,
ὥς ἐπὶ μηδαμὸς ἔτι ἀνθρώπους στρατεύσασθαι. Lege: στρα-
τεύσεσθαι. Sic recte legitur V. 111: ἐγὼ γάρ τοι ὑποδέχομαι
μὴ μιν ἀνδρὸς ἔτι γε μηδενὸς σῆσεσθαι ἐναντίον. Polycrates,
III. 124, filiae ἠπείλησε, ἦν σῶς ἀπονοστήσῃ, πολλὸν μιν χρόνον
παρθενεύεσθαι. Usus est Polycrates ipse futuro et dixit παρ-
θενεύσει non παρθενέσθαι, unde sequitur Herodotum dedisse
παρθενεύσεσθαι. Ultimi libri capite 41 Artabazus dicitur
haud ita diu ante proelium apud Plataeas Mardonio suasisse,
ut cum universo exercitu Thebas contenderet et mitteret in
omnes partes Graeciae, qui pecunia et pollicitationibus prima-
rios in quaque civitate viros corrumpere, καὶ ταχέως σφέας
παραδώσειν τὴν ἐλευθερίην μηδὲ ἀνακινδυνεύειν συμβάλλοντας.
Quis dubitabit corrigere ἀνακινδυνεύσειν? Quis nescit ora-
culum Croeso datum μεγάλην ἀρχὴν μιν καταλύσειν, ut est I.
54 et 91? Capite 53 est καταλύσαι, commendatum a codici-
bus scilicet. Post pugnam ad Plataeas nescio quis adit Pausa-
niam eumque hortatur ut Leonidam ulciscatur, Μαρδόνιον ἀνα-
σκολοπίσας; νέμπε δοκέων χαρίζεσθαι, sed unice verum est
χαρίεσθαι, sicuti V. 30 legitur: δοκέω τὸν ἄνδρα ποιήσιν et
V. 35: ἐδόκεε τὴν βασιλῆην τῆς Μιλήτου ἀπαιρεθῆσεσθαι. Sic
IX. 109, quem locum iam supra laudavi, Xerxes imprudens
Darii uxori promittit se ei nihil quidquid petierit non datu-
rum, πᾶν μᾶλλον δοκέων ἐκείνην αἰτῆσαι. Nihil profuit huc-
usque Herodoto quod in codice Arch. legeretur αἰτήσεσθαι.
Graeci ad Artemisium, VIII. 2, οὐκ ἔφασαν, ἦν μὴ ὁ Λάκων
ἡγεμονεύῃ, Ἀθηναίοισι ἔψεσθαι. Itidem aoristo opus est et
legendum ἡγεμονεύσῃ. Non opus est exemplis praeter ea quae
iam attuli; si quis adhuc dubitat, vereor ut ei possim persua-
dere; conferre tamen poterit VIII. 65 et IX. 90. In pugna
ad Salamina Graeci sibi videre visi sunt mulierem milites ad-
hortantem eosque his verbis increpantem, VIII. 84: ὦ δαιμό-

νιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούεσθε; Barbare dixit aut dixit quod debuit ἀνακρούεσθε. Ultima observatio huius generis proderit VII. 39. Superbum dictum est Xerxis ad Pythium : Σε μὲν γὰρ καὶ τοὺς τέσσαρας τῶν παιδῶν ῥύεται τὰ ξείνια· τοῦ δὲ ἑνός, τοῦ περιέχεαι μάλιστα, τὴν ψυχὴν ζημιώσεται. Repone futurum ῥύσεται, quod et alibi legitur et I. 86.

Vitiose editur V. 104 ἐπολιόρκεε προσκατήμενος. Usus et ipsa rei natura docent de obsidione unice in usu esse compositum περικατήμενος, cf. V. 126. VI. 23. 28. VIII. 111. IX. 75. Phraorti περικατημένῳ ipsam Ninum, urbem ingenti circuitu, ἐπῆλθε Σκυθῶν στρατός, ut est I. 103. Longe aliud est προσκατῆσθαι, quod faciunt exsules Graeci regi Persarum, cf. VI. 94. Tandem προκατῆσθαι nihil est aliud nisi tueri, VII. 172, VIII. 36, IX. 106. Neque igitur II. 157. Psammitichus Azotum urbem προσκατήμενος ἐπολιόρκεε, sed περικατήμενος.

Narratur capite 113 quinti libri quomodo in pugna Cypriorum contra Persas, duo populi se cum Persis, prodita patria, coniunxerint: γινομένων δὲ τούτων κατυπέρτεροι ἔσαν οἱ Πέρσαι τῶν Κυπρίων. Iam confer VI. 110: προσγενομένης δὲ τοῦ πολέμαρχου τῆς γνώμης vel VIII. 136: τούτων δὲ προσγενομένων κατήλιπε εὐπετέως τῆς θαλάσσης κρατήσκειν et senties verum esse προσγινομένων.

Venimus nunc ad librum sextum ubi capite 37 quaedam abundare videntur. Πλανεομένων δὲ τῶν Λαμψακηῶν ἐν τοῖσι λόγοισι τί ἐθέλει τὸ ἔπος εἶναι τό σφι ἠπέλησεν ὁ Κροῖσος, πίτυος τρόπον ἐκτρίψειν. Tria postrema vocabula ex proxime antecedentibus invito Herodoto repetita sunt.

Capite 43 composita verbi δέκομαι confusa sunt. Scilicet credere est δέκεσθαι vel ἐνδέκεσθαι, quod utrumque innumeris locis legitur. Quae Aegyptiorum sacerdotes, alii Herodoto narrarunt, etiamsi quam maxime absona sunt et absurda, fideliter refert omnia; addit tamen ἐμοὶ μὲν οὐ πιστα λέγοντες aut fortasse saepius etiam καὶ οὐκ ἐνδέκομαι τὸν λόγον. Οὐκ ἔγωγε ἐνδέκομαι Ἡριδανὸν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμόν, inquit Herodotus III. 115. Si quis autem alteri persuadere conatur ut aliquid faciat, alter ἐνδέκεται τὸν λόγον aut οὐκ ἐνδέκεται, quod Latine recte vertes per obtemperat. Qui senten-

tiam dicit, γνώμην ἀποδείκνυται. Quem si quid attente et diligenter audiat dicentem, is ἀποδέκεται τὴν γνώμην, sed manet incertum utrum obtemperaturus sit nec ne. Hinc rectissime Coes, IV. 97, suadet Dario regi ne solvat pontem, quem in Istro flumine fecerat, πυθόμενος πρότερον εἰ οἱ φίλον εἴη γνώμην ἀποδέκεσθαι παρὰ τοῦ βουλομένου ἀποδείκνυσθαι. In magna autem exemplorum copia tria sunt quae repugnant. Primum legitur VI. 43: μέγιστον θῶμα ἐρέω τοῖσι μὴ ἀποδεκομένοις Ἑλλήνων Περσέων τοῖσι ἐπτά Ὀτάνεα γνώμην ἀποδέξασθαι ὡς χρεὼν εἴη δημοκρατέεσθαι Πέρσας. Malim ἐνδεκομένοις. Vitium prorsus contrarium est VIII. 141: Ἐπίτηδες ὧν ἐποίουν, ἐνδεικνύμενοι τοῖσι Λακεδαιμονίοις τὴν ἐωυτῶν γνώμην.

Haud scio an aliis etiam mirum visum sit, quod docemur VI. 57, reges Lacedaemoniorum et aliis de rebus iudicare καὶ δδῶν δημοσιέων περὶ. Viarum curam vix tanti habebant Spartani, ut eam regibus mandarent. Eorum dignitati aliquanto convenientius erit iudicare προσδδῶν δημοσιέων περὶ. Vide vel capite 59 quomodo novus rex ἐλευθεροῖ ὅσας τι Σπαρτιητέων τῷ βασιλεῖ ἢ τῷ δημοσίῳ ὥφειλε. Ipsum vocabulum invenies II. 109 vel III. 89.

Nimis lepidum est quod Damarati mater dicit VI. 69: Ἐκ δὲ ὀνοφορβῶν αὐτῷ τε Λευτυχίδῃ καὶ τοῖσι ταῦτα λέγουσι τίπτοιεν αἱ γυναῖκες παῖδας. Apage extremum vocabulum; τίπτειν hac ratione absolute ponitur, cf. III. 65, VI. 159, IX. 93.

VII. 9 § 2 non probō κατασρεψάμενοι δούλους ἔχομεν. Dedit de more κατασρεψάμενοι ἔχομεν, non adiecit δούλους. Sic paulo infra: ἔχομεν δ' αὐτῶν παῖδας κατασρεψάμενοι. I. 28: πάντας ὑπ' ἐωυτῷ εἶχε κατασρεψάμενος ὁ Κροῖσος. I. 73: Ἀσυνάγεα κατασρεψάμενος εἶχε, quod recurrit I. 75.

Eodem capite § 15 legitur hoc: σὺ δὲ πάντως εἰς τὸ εὖ ἀνάξεις ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Verum hoc dicitur ἄξεις. Sic cap. XII. est: μετὰ δὲ βουλευέαι εἰς τὸ εὖ ἀνάξεις ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Contrarium vitium est II. 13, ubi e Cod. Arch. receptum vellem λιμῶ οἱ Ἕλληνες ἀναίρεθῆσονται pro αἰρεθῆσονται.

Capite 13 haec sunt verba Xerxis ad Persas: ὥς τε αἰεκέερα ἀπορρῖψαι ἔπεα ἐς ἄνδρα πρεσβύτερον ἢ χρεῶν. Postrema duo vocabula tum ambigue dicta sunt, nam videntur spectare quod

proxime antecedit *πρεσβύτερον*, tum iis facile caremus. Vide quae dixi supra ad I. 133 de hoc usu comparativi. Librarius, qui hoc non capiebat, locum interpolavit.

Interpolatum quoque est VII. 40: *ἀναμίξ, οὐ διακεκριμένοι*. Non solum adv. *ἀναμίξ* sine interpretatione recte legitur sequenti capite sed etiam e IX. 32 ubi *ἄνδρες ἀναμεμιγμένοι* dicuntur, patet vocabulum fuisse huic rei proprium et solemne.

VII. 52: *ἐπὶ τούτοις ἡ πᾶσα Περσικὴ στρατιὴ ἐγένετο διαφθεῖραι καὶ περιποιῆσαι*. Rei natura suadet ἡ περιποιῆσαι. Coniunctio *καὶ* hoc loco non minus ridicula est ac si quis contenderet legem Lacaedaemonios iubere *ἐπικρατέειν καὶ ἀπολλύσθαι*, VII. 104.

In recensione populorum, qui Xerxem in Graeciam secuti sunt, nominantur quoque Sagartii, VII. 87, qui *ἐπετετάχατο ἐς τοὺς Πέρσας*. Sed verbo composito locus non est; legendum est *ἐτετάχατο*, sicuti recte est VII. 21 et 81: *ἐς πεζὸν ἐτετάχατο*; VIII. 1 et 66: *ἐς ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες*; IX. 44 *ἐς φυλακὰς ἐτάσσοντο*, cet. Aliud est in re militari *ἐπιτάσσειν*; vide v. c. hoc verbum in vicinia, VII. 87: *Ἀράβιοι δὲ ἔσχατοι ἐπετετάχατο, ἅτε γὰρ τῶν ἵππων οὗτι ἀνεχομένων τὰς καμήλους*. Supervenit aliquis qui memor eorum, quae legerat I. 80, satis inuilem explicationem addidit: *ὑπεροὶ ἐτετάχατο, ἵνα μὴ φοβέοιτο τὸ ἵππικόν*. Sed *ἐπιτάσσειν* non solum imperatorum est sed omnium, quorum ius est in alios; *iubere* est *ἐπιτάσσειν τί τινι* sive *τάσσειν τινά*. Defungar uno exemplo. Arbitri electi ut Mileti dissensiones civium componerent, V. 23, *τοὺς ἄλλους Μιλησίους τοὺς πρὶν τασιάζοντας ἔταξαν πείθεσθαι*. Capta Babylone, III. 155, Darius *ἐπέταξε τοῖσι περσίοις ἔθνεσι γυναῖκας ἐς βαβυλῶνα κατιστάναι*. Hinc intelligitur ferri non posse quod est II. 124: *τοὺς λίθους ἐτέροις ἔταξε ἐκδέκεσθαι*. Soloecum hoc erit, donec rescripseris: *ἐπέταξε*.

Itidem praepositio periit VII. 119: *ὅπως πλησθέντες νύκτα αὐτοῦ ἀγάγοιεν*. Lege *διαγάγοιεν*, nam ΔΙ et ΑΓ vix differunt.

Capite 132 recensentur Graecorum populi *οἱ τῷ βαρβάρῳ πόλεμον ἀειράμενοι*. Hi autem *ἀνταείραντο*, nam Xerxes *ἀείρατο*. Certum hoc discrimen est et numquam violatur, cf. VII. 101.

143. 209. 212 sed imprimis VIII. 140: τί μαίνεσθε πόλεμον βασιλεῖ ἀνταειρόμενρι. Idem hoc valet de ἄπτεσθαι τοῦ πολέμου et ἀντάπτεσθαι, τάσσεσθαι et ἀντιτάσσεσθαι, κατῆσθαι et ἀντικατῆσθαι, ἀπόλλυσθαι et ἀνταπόλλυσθαι, ἀποκτείνειν et ἀνταποκτείνειν cet. Semel observavi in talibus praepositionem male additam. Bis rectissime legitur ἀνῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς νέας, VIII. 13 et IX. 96; nihil hoc differt ab ἀντανῆγον τὰς νέας. Sed pessime utraque locutio in unum coaluit ἀντανῆγον καὶ αὐτοί. Quid est bis dicere idem, nisi hoc est? Reponendum videtur ἀνῆγον.

Nollem scriptum VII. 154: οὐδεμία πέφευγε δουλοσύνην πρὸς Ἴπποκράτεος. Immo vero hoc fecerunt omnes, sed nulla διαπέφευγε. Sic III. 19 Καρχηδόνιοι διέφυγον δουλοσύνην πρὸς Περσέων. Hegesistratus IX. 37 διαφυγὼν Λακεδαιμονίους καταφεύγει ἐς Τεγέην. Contra IX. 27 recte Athenienses gloriantur se solos Graecorum recepisse Heraclidas φεύγοντας δουλοσύνην πρὸς Μυκηναίων.

Recurrit perpetuus fere librariorum error VII. 152: Ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαι γε μὲν παντάπασι ὀφείλω. Rescribendum est μὴν, neque magna exemplorum copia deterror quin idem saepius faciam. Recte legitur III. 2: οὐ μὴν οὐδέ; nulla idonea causa est cur retineamus οὐ μὲν οὐδέ, II. 142, IV. 205, VI. 72, VIII. 130, IX. 7. Ne apud Homerum quidem metrum describentium licentiam coercuit; ecquam auctoritatem iis tribuemus ubi in iurisiurandi formulis interponunt suum ἢ μὲν et οὐ μὲν, pro genuino ἢ μὴν et οὐ μὴν? Corrige igitur II. 179. III. 74. 133. IV. 154. V. 93. VI. 74. IX. 91.

Ridiculum emblemata inquinat elegans dictum, VII. 173. Legati ab Alexandro Macedone Graecis συνεβούλευον ἀπαλλάσσεσθαι μηδὲ μένοντας ἐν τῇ ἐσβολῇ καταπατηθῆναι ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐπιόντος, σημαίνοντες τὸ πλῆθος τῆς στρατιῆς καὶ τὰς νέας. Quasi hoc lectores docendi essent, quid sit καταπατηθῆναι. Neque est in hac re inusitatum vocabulum, cf. VII. 223. Persarum naves, VII. 188, ad Sepiada partim ὥρμεον πρὸς γῆν, partim πρόκροσσαι ὥρμέοντο ἐς πόντον καὶ ἐπὶ ὀκτὰ νέας. Navis in portu ἱρμεῖ ἐπ' ἀγκύρας; numquam quod scio dicitur ἱρμεῖσθαι. Necessarium est ὥρμεον utroque loco, sic-

uti recte VII. 21: Ἐν Ἑλαιοῦντι ὥρμεον τριήρεις, ἐνθεῦτεν δὲ ὀρμεώμενοι ὤρυσσον. Quicunque est cum imperio τὰς νέας ὀρμίζει, VI. 107; nautae ὀρμίζονται, IX. 96; profecturi μεταρμίζονται, II. 115.

VII. 206: Τούτους μὲν τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδαα πρώτους ἀπέπεμψαν Σπαρτιῆται, ἵνα τούτους ὀρέοντες οἱ ἄλλοι σύμμαχοι στρατεύωνται. Vide ex his exemplis quam necessarium sit ἐς τούτους: II. 78 ἐς τοῦτον ὀρέων πῖνέ τε καὶ τέρπευ; II. 141 ἐς ἐμέ τις ὀρέων εὖσεβῆς ἔστω. Sic quoque legitur ἐσβλέπειν et ἀποβλέπειν ἐς, VII. 155. 140. VIII. 77. Quin etiam δεικνὺς ἐς τοῦτον, VIII. 114. Quod de Solone dicitur, I. 31, ὃς τὰ παρεόντα ἀγαθὰ μετεῖς τὴν τελευτὴν παντὸς χρήματος ὄρᾶν ἐκέλευε, hoc quoque probabiliter corrigemus ἐς τὴν τελευτήν, cf. inprimis locos quos e secundo libro laudavi.

Qui solus Spartanorum, qui cum Leonida fuerunt, superstes fuit Aristodemus, VII. 231, is non ὄνειδος εἶχε ὁ τρεσᾶς Ἀριστόδημος καλεούμενος, sed ἀποκαλεούμενος, cf. IX. 20. Praeterea nomen proprium expungendum est; arguit quod non vocabatur ὁ τρεσᾶς Ἀριστόδημος sed Ἀριστόδημος ὁ τρεσᾶς, ut eum scilicet ab aliis eiusdem nominis distinguerent.

Ultimo capite in nota re legitur: τὸν κηρὸν κνᾶν κελεύουσα. Herodotus dedit ἐκκνᾶν eodem modo quo paulo supra dixit τὸν κηρὸν αὐτοῦ ἐξέκνησε.

Haec sunt verba Thessalorum ad Phocenses, VIII. 29: ὑμῖν ὑποδεκόμεθα τὰ ἐπιόντα ἐπὶ τὴν χώραν ἀποτρέψειν. Emenda τὸν ἐπιόντα, collatis VII. 139: ἀνέσχοντο τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν χώραν δέξασθαι. VII. 157: τὸν γὰρ ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα πάντως κου πυνθάνεαι, ὅτι Πέρσης ἀνὴρ μέλλει κτε. VII. 177 ἔδοξε δέκεσθαι τὸν ἐπιόντα ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, cet. Neque de solo Xerxe sic loquitur, sed etiam Scythae Darium repulsuri, IV. 118: ἀντιάζωμεν, inquit, τὸν ἐπιόντα. Credibile est V. 15 etiam non legendum esse: Οἱ μὲν δὴ Παίονες ἔσαν ἐτοῖμοι τὸν Μεγαβάζου στρατὸν ἐπιόντα ἐρύκειν, sed vocabula Μεγαβάζου στρατὸν elicienda esse.

Capite 62 octavi libri legitur sic: ἡμεῖς μὲν, ὥς ἔχομεν, ἀναλαβόντες τοὺς οἰκέτας κομιεύμεθα ἐς Σῆριν τὴν ἐν Ἰταλίῃ, ἥπερ ἡμετέρη τέ ἐσι ἐκ παλαιοῦ ἔτι, καὶ λόγια λέγει ὑπ'

ἡμέων αὐτὴν δεῖν κτισθῆναι. Haec sana iudicabo sic emendata:
ἐκ παλαιοῦ, ἔτι δὲ καὶ κτέ.

Finem faciam corrigendo IX. 27: ἐπιστάμεθα μὲν θύνοδον
τήνδε μάχης εἵνεκεν συλλεγῆναι. Lege σύλλογον τήνδε, sic-
uti est III. 73. Σύνοδος contra recte legitur in oraculo IX. 43.

Harlemi, d. 2 m. Dec. 1854.

S. A. NABER.

BLADVULLING.

HORATIUS zegt (Sat. I. vi. 3 vlgg. TRUBN. 1853):

Nec, quod avus tibi » (MÆCENAS)'' maternus fuit atque
olim qui magnis legionibus imperitabant, (paternus
ut plerique solent, naso suspendis adunco
ignotos, ut me libertino patre natum.

Ik kan niet nalaten, vs. 4 voor een smakeloos invoegsel te houden. De grootvaders van MÆCENAS, in letterlijken zin, voerden geene legioenen aan, want zij waren weinig geacht; de oude Etrurische CILNI te Arretium zullen wel legers aangevoerd hebben, maar dan wordt het dwaas, *maternus* en *paternus* bij te voegen. *Imperitabant* voor *imperabant* verraadt moeilijkheid met de maat, *olim* is bij voorouders overtoollig, en een legioen is te bepaald van aantal om de uitdrukking *magnis legionibus* toe te laten; evenmin mag men *legionibus* door *exercitibus* omschrijven. HORATIUS zegt dat MÆCENAS eenen grootvader van vaders- en moederszijde gehad heeft, en vindt het aardig van hem, dat hij niet te min wil omgaan met hem HORATIUS die er geenen had; 't was voor MÆCENAS genoeg dat de ander *ingenuus* was. Zoo heet SER. TULLIUS *patre nullo, matre serva*, LIV. IV. 3, HORATIUS zelf spreekt vs. 10 van » *viros nullis maioribus ortos*," en de naam *patricius* wordt, trouwens ten onregte, van *pater* en *ciere* afgeleid: » *qui patrem ciere possent, id est, nihil ultra quam ingenuos*," LIV. X. 9, waaruit blijkt dat de niet-*ingenui*, zoo als de vader van HORATIUS, gerekend werden *patre nullo* te zijn, en hij zelf *avo nullo*, terwijl MÆCENAS er een had, zelfs twee had. Zeker iemand die dat niet wist, heeft het bedoelde vers ingeschoven, maar dit is geene reden om het te behouden.

L., 25 Dec. 1854.

E. J. K.

EMENDATIONES IN GRAMMATICIS GRAECIS.

(Continuantur e Mnem. III. 378.)

Ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργεῖν δέ τ' ὄνειδος. Verissimam prisci poetae sententiam recordatus vix vereor, ne quis mihi obiiciat, in futilibus pessimaeque notae emendandis scriptoribus oleum et operam me perdidisse. At expertus scio, idem, quod mirifice eum alliciat et suspensum teneat, qui in legendo et emendando occupatus est, non eandem iis parere iucunditatem, qui eius inventa legentes perlustrent. Atque monuit me vir, quo non habeo quem pluris faciam et magis diligam, cuius consilia libentius audiam et sequar, cavendum esse, ne illis, quas habet ipsum emendandi munus, inventionum dixerim, illecebris irretiamur; quibus si praecipites nos demus, fieri posse, ut longo eius generis scriptorum usu hebetiores facti non amplius persentiscamus, quanto intervallo ab iis distent, qui sententiarum gravitate praecellentes, suavitate perfusi et gratiis, omnibus omnino orationis luminibus fulgentes et distincti, tamquam rite cogitandi, bene dicendi scribendique exemplaria hodieque merito praedicantur. Verissimum profecto est, quod ille me monuit. Mirifice nobis ipsi placemus atque aliquid effecisse nobis videmur, si unius e Grammaticorum filiis μελετήματα a librariorum peccatis vindicavimus. Utilissima sane res est, nobis saltem utilissima, qui ea ingenii exercitatione instruimur atque paramur ad graviora nobilioraque certamina. Illa demum, quae inde nascitur, est vera laus, καὶ τῷ ὄντι καλὸς οὗτος καὶ ἀξιονικτάτος εὐκλείας ἀγών τε καὶ στέφανος, neque eo aspirare nec escendere potest, qui totum se illius generis scriptoribus dedat, μικρὰ καὶ δουλοπρεπῇ φρονῶν καὶ ἐπιτηδεύων παρ' ὅλον τὸν βίον, ut iterum LONGINI verbis loquar. Qua via ad istud scriptorum

genus equidem fuerim delapsus, indicavi. CYRILLI codicem, in quem forte fortuna incideram, perlustrans, mox vidi, nubem pro IUNONE me esse amplexum. Sed quae in Grammatici nugis perlegendis atque cum ὁμοιοτρόπων operibus comparandis ἐν παρ-
ῳδῳ corrigere contigit, eorum edere pergam quae et aliis videntur haud omnino inutilia esse, mox ad fontes rediturus unde illi doctrinam suam hauserunt, quique etiam nobis limpida haud secus atque illis undam praebent.

Supra iam paucis quibusdam exemplis demonstravi, corruptarum glossarum haud raro eam fuisse causam, ut unius initio alterius finis additus, itaque haec capite, cauda illa trunca atque mutila evaserit. Novam iam scribendi opportunitatem nactus eius vitii generis novas quasdam species producam. BEKKERI, *Anecd.* pag. 322. 10 haecce legitur glossa: Ἀβου· βάλλει, θορυβεῖ. Corrupto primo vocabulo quid substituendum esset quum frustra cogitassem, alia via ad verum mihi visum est posse perveniri, statuendo, duarum glossarum fragmenta invita MINERVA coagmentata atque hoc modo secernenda, supplenda et disponenda esse:

Ἀβουλεῖ ***

Ἀβρομοῖ· βάλλοντες, θορυβοῦντες.

Potueram e SUIDA addere vocabuli ἀβουλεῖ *Graecam* interpretationem, sed nil opus est. Ἀβρομοῖ est glossa Homerica, quae pertinet ad *Il. Δ.* 41. De vocabuli rarioris significato lis fuit Grammaticorum, his (quorum e numero unus est HESYCHIUS) ἀβρόμους esse χωρὶς βρόμου praecipientibus, illis, ARISTARCHI nisis auctoritate, esse τοὺς θορυβοῦντας affirmantibus. Quam vere ARISTARCHI assertionem LEHRIS, de ARISTARCHI studiis *Homericiis*, pag. 147, inter ea illustrissimi critici inventa recenset, quae ridicula vel falsa vel nimium incerta videntur. Ita satis probabiliter de corrupta glossa mihi videbar disputasse, quum amicissimus NABER suam de loco instaurando sententiam mecum communicaret. Scilicet illi unum vocabulum ἀβου corruptum videtur, cui substituendum esse arbitratur, quod HESYCHIUS supeditat i. v., ἀβουσκολεῖ. Haud adeo meorum sum amator, quin illius emendationem coniecturae meae praeferam. Unum

est, quod illi videtur adversari; βάλλει abundat. Ideo vix nimiae audaciae coarguar, si coniicio βάλλει vocabuli ἀβουσκολεῖ alterius partis in locum substitutum itaque legendum esse: ἀβουσκολεῖ· θορυβεῖ. — Pag. 336. 30 vocabula ἀγέλαστα δὲ πρόσωπα. Αἰσχύλος, glossae ἀγέλας πόνων assuta alieno loco intrusa esse supra iam indicavi, nec tamen ostendi, unde decerpta fuerint. Casu nescio quo huc delata atque loco suo restituenda sunt pag. 337. 8. Itaque quae ibi leguntur Αἰσχύλος δὲ φησι καὶ φρὴν ἀγέλαστος, receptis vocabulis, quae solum verterant, ita fere instaurentur: Ἀγέλαστα δὲ πρόσωπα Αἰσχύλος φησὶ καὶ φρὴν ἀγέλαστος. — Pag. 352. 32. Ἀθάριοι: οἱ μὴ διαπεπαρθενευμένοι, τινὲς δὲ οἱ μὴ δεδεμένοι ἄρθρου. Glossa totidem verbis apud HESYCHIUM legitur. Sed non video, quo pacto extrema vocabula inde a τινὲς explicationem admittant, quae cum lemmate ullo modo coire possit. Videtur alterum lemma excidisse, cuius explicandi gratia illa adiecta fuerant, fortasse Ἀναρθροί. — Pag. 360. 10: Αἰαί: ἀκόντιον Ἀθήνησι, καὶ τοῦ Αἰάκου τέμενος. Restituit locum COBETUS V. L. pag. 87. A quo, SUIDA aliisque consultis eo nomine licebit discedere, ut αἰαί glossae, quae facta est evanida, lemmatis vestigia continere atque ita olim lectum fuisse credamus:

Αἰαί· [νῆσος].

Αἰακεῖον· τὸ Ἀθήνησι τοῦ Αἰάκου τέμενος.

Librarii oculis ab uno versu ad alterum delapsis pag. 361. 7 vocabula θεῶν αἰειγενετῶν suo loco mota sunt, inserenda ea pag. 361. 4: Αἰειγενετῶν· θεῶν αἰειγενετῶν, διὰ παντὸς ὄντων κτέ. Neque ab editore relinquendus erat turpis eiusdem generis error pag. 396. 27, ubi editur: Ἀνεκαλέσατο, ἀνεθέρισεν, at edi debuerat:

Ἀνεκαλέσατο· ...

Ἀνεκαλάμησεν· ἀνεθέρισεν.

Librarios eadem socordia, qua haud ita magno literarum detrimento lexicographorum scripta depingebant, in alios quoque grassatos esse atque optimo cuique Graecorum et Latino-
rum scriptorum non pepercisse, diu est ex quo apud omnes eonstat. At aliquanto facilius est, apud Grammaticos Lexicographosque eadem vitia cernere et corrigere, quae apud illos diu nos fugiunt atque ludificantur. Apponam et hic, et si quo

alio loco melioris notae scriptoribus eiusdem generis correctiones sunt in promptu, quibus taedium, quod e Grammaticorum continua lectione oriri solet, evitetur.

Complures corruptos SOPHOCLES locos, quibus turbatus verborum ordo corruptelae ansam dederat, TH. BERGKIUS, qua est sagacitate, ad salutem revocavit, nullum, si quid video, feliciore eventu, quam *Trachin.* 696 et 698:

τῆς οἰδᾶς, ᾧ προὔχριον, ἐς μέσσην Φλόγα

ἀκτῖν' ἐς ἡλιῶτιν· ὥς δ' ἐθάλπετο

ρεῖ πᾶν ἄδηλον καὶ κατέψηκται χθονί.

Illum si audis pro Φλόγα restituendum est χθόνα et φλογί pro χθονί; et mihi quidem ita SOPHOCLES ipsius manum videtur revocasse. Apud THUCYDIDEM IV. 4: ὥς δὲ οὐκ ἔπειθεν οὔτε τοὺς στρατηγούς οὔτε τοὺς στρατιώτας, ὕστερον καὶ τοὺς ταξιάρχους κοινώσας, ἡσύχαζεν ὑπὸ ἀπλοίας, μέχρι αὐτοῖς τοῖς στρατιωταῖς σχολάζουσιν ὁρμὴ ἐνέπεσε περιστάσιν ἐκτειχίσαι τὸ χωρίον, rem accuratius consideranti vix dubium esse potest, quin vocabula ὑπὸ ἀπλοίας post σχολάζουσιν olim collocata infelici casu inde migrare fuerint iussa. *Icaromenippi Lucianei* 8 finis ita audit: Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παμπόλλους τινὰς εἶναι τοὺς κόσμους ἀπεφαίνοντο καὶ τῶν ὥς περὶ ἐνὸς αὐτῶν (leg. αὐτοῦ) διαλεγομένων κατεγίγνωσκον. Ἄλλος δὲ τις οὐκ εἰρηνικὸς ἀνὴρ πόλεμον τῶν ὄλων πατέρα εἶναι ἐδόξαζεν. At mihi quidem persuasum est (id quod sentiri potius, quam demonstrari potest), sententiam illam inde ab ἄλλος, sede, quam ipse LUCIANUS eam occupare voluerat, a somnolento librario fuisse eiectam. Multo saltem aptiore loco legetur ante amici responsum post vocabula Καίτοι πρό γε τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως ἀδύνατον καὶ χρόνον καὶ τόπον ἐπινοεῖν. Leve est, sed ex eodem profluens fonte, quod vitium toleratur in eiusdem *Iove Trag.* 10. Hermes in eo est, ut Diis sedes distribuat, κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκάστω, ὥς ἂν ὕλης ἢ τέχνης ἕχη. Aphrodita, auream se esse gloriata, in primis subselliis locum sibi vindicat. Cui Hermes: Οὐχ, ὅσα γε, ὦ Ἀφροδίτη, κάμει ὄρν, ἀλλ' εἰ μὴ πάνυ λημῶ, λίθου τοῦ λευκοῦ Πεντέληθεν, οἶμαι, λιθοτομηθεῖσα, εἴτα δόξαν οὕτω Πραξιτέλει Ἀφροδίτη γενομένη Κνιδίοις παρεδόθης. At LUCIANUS scripserat λίθου λευκοῦ τοῦ Πεντέληθεν. Addo Aphroditae responsum, ut eadem opera ridiculum emblemata LUCIANO exi-

mam. Καὶ μὴν, illa suaviter respondet, ἀξιόπιστόν σοι μάρτυρα τὸν Ὅμηρον παρέξομαι ἄνω καὶ κάτω τῶν βαψφιδῶν χρυσῆν με [τὴν Ἀφροδίτην] εἶναι λέγοντα. Quis enim vocabula unciis a me inclusa ab ipso LUCIANO profecta esse serio contendat?

Affine est errorum genus, quum librarii, calamo festinante nec solliciti de literarum vocabulorumque, quae transscriberent, sententia, integra vocabula vel vocabulorum partes praeterviderunt et omiserunt. Quod identidem accidit, qui librum descripsit, in quo versamur emendando. Pag. 356. 6: Αἱμασία, τὸ ἐκ χαλίκων ὀκοδομημένον τείχιον. Κυρίως δὲ τοῖς ἡκανθωμένοις λέγεται Φραγμοῖς ἢ τινες ἄρπ...ον... καὶ οἱ Ἴωνες οὕτω χρῶνται. Quae sic restituo: Κυρίως δ' ἐπὶ τῶν ἡκανθωμένων λέγεται Φραγμῶν, οὓς τινες ἄρπεζον [καλοῦσιν?]. καὶ οἱ Ἴωνες οὕτω χρῶνται. Cf. NICAND. Ther. 284 et HESYCH. i. v. Ἀρπέζας· τοὺς αἱμασιώδεις τόπους (qui hanc doctrinam suam NICANDRO acceptam refert; ille enim l. l. in enumerandis δάκεος αἱμορροῦ σημείοις desudat), οἱ δὲ τείχη καὶ περιβόλους· οἱ δὲ τὰ κλημακώδη (leg. e SALMASII emendatione κλιμακώδη) χωρία. — Pag. 377. 29: Ἀλκυονίδες ἡμέραι· περὶ τοῦ ἀριθμοῦ διαφέρονται. . . . τὸν δὲ ἐκ' αὐταῖς μῦθον Ἀγῆσανδρος ἐν τοῖς περὶ ὑπομνήματι λέγει οὕτως (apud SUIDAM eadem leguntur; at pro Ἀγῆσανδρος editum est Ἠγῆσανδρος). Ἀλκυόγεως τοῦ γίγαντος θυγατέρες ἦσαν Φθονία, Χθονία (SUID. duobus nominibus in unum contractis Φασθονία, nomen aliunde, si recte iudico, non notum, sed alteri lectioni praeferendum ob numerum Alcyonidum, quas undecim aut novem aut septem fuisse manifesto traditum est), Ἀνθη, Μεθώνη, Ἀλκίππα, Παλλήνη (leg. Παλλήνη), Δριμῶ, Ἀστερίη. Scriptorem, quo teste utitur Grammaticus, Hegesandrum fuisse, SUIDAS nos docet, sed eadem apud illum est, quae apud nostrum, lacuna. Fuit ille HEGESANDER Delphus, cuius ὑπομνήματα passim excitat ATHENAEUS, uno loco, V. pag. 210 B. τὸ περὶ ἀγαλμάτων καὶ ἀνδριάντων ὑπόμνημα. Haud aliter atque ANAXANDRIDES DELPHUS, cuius nomini famaеque egregie consuluit vir doctissimus J. G. HULLEMAN, exposuisse videtur singulari libello (nam ὑπομνήματα, quod ex fragmentis ab ATHENAEO servatis luculenter satis apparet, prorsus diversi fuerunt argumenti) de statu imaginum.

busque Delphico Deo consecratis. Alcyonides autem, quo vinculo cum Delphico oraculo fuerint coniunctae, ita ut HESANDER illum componens libellum in earum mentionem potuerit incidere, quum evidenter demonstrari nequeat, tum aliquantum lucis rei obscurae porrigit SERVII locus ad VIRG. Georg. I. 399, quem integrum adscribam: *Ceyx filius Luciferi habuit uxorem Halcyonem: a qua quum prohibitus esset ad consulendum Apollinem de statu regni, naufragio periit. Cuius corpus quum ad uxorem delatum fuisset, illa se praecipitavit in pelagus. Postea miseratione Thetidis et Luciferi conversi sunt in aves marinas, quae halcyones vocantur*¹. Locum autem Grammatici ita iam suspicor emendandum esse: τὸν δὲ ἐπ' αὐταῖς μῦθον Ἡγήσανδρος ἐν τῷ περὶ ἀγαλμάτων καὶ ἀνδριάντων ὑπομνήματι λέγει οὕτως. In iis, quae statim sequuntur, αὐταὶ μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν ἀπὸ Καναστραίου, ὃ ἐστὶν ἄκρον τῆς Πελλόνης, ἔρριψαν αὐτὰς ἐς τὴν θάλασσαν, legatur τῆς Παλλήνης. Laterem lavaret, qui data opera tamquam novum inventum poneret, in nominibus propriis potissimum apparere, quam plumbea librariorum natio fuerit. Decantata iam diu illa est querela; Graecos scriptores, imprimis quales sunt STEPHANUS BYZANTIUS, PAUSANIAS, legenti in dies nova succrescit documentorum moles. Quae tacito corrigere corrupta nomina praestat, quam novis librariorum conviciis vexando, quod PLAUTUS dicit, lapides verberare. Nolo cumulare exempla; pauca ex *Anecdolis*, quae BEKKERUS corrigenda reliquit, producam, quibus alia quaedam accedant hinc illinc decerpta. Pag. 342. 8: Ἀδραστοῦ τοῦ παλαίου. Veram lectionem τοῦ Ταλαοῦ SUIDAS suppeditat. Ut hoc loco adiectivum nominis proprii locum occupavit, ita aliis locis nomina propria

¹ Eodem fere modo fabulam narrat, qui *Halcyonem* dialogum conscripsit; nam utrum LUCIANI sit an PLATONIS lis adhuc est sub indice. Quam haud facile ita quis componet, ut LUCIANI esse pro certo constet, PLATONIS non esse haud ita difficile mihi esse videtur demonstratu. Apponam locum *Halcyon*. cap. 1, quippe qui et in LUCIANI et in PLATONIS editionibus gravi vitio premitur: φασὶ γυναῖκά ποτε οἶσαν Αἰόλου τοῦ Ἑλλήνος θυγατέρα κουρίδιον ἄνδρα τὸν αὐτῆς τεινεῶτα θρηγεῖν πόθῳ φιλίας, Κῆρυκα τὸν Τραχίνιον τοῦ Ἑωσφόρου. At scripserat, quicumque scripsit, ὁμιλίας.

in adiectivorum sedem subrepserunt. In *Anonymi tractatu de mulieribus* (14) ONOMARIS quaedam, *Galatia* oriunda, quum populares in eo essent, ut miserie oppressi, solum verterent, sola restitit, et μηδενὸς τῶν ἀνδρῶν θέλοντος τήν τε Ἀσίαν πᾶσαν εἰς μέσον ἔθηκεν. Sed haec rerum mirabilium isto libello narratarum haud dubie maxime mirabilis fuisset; illa τήν οὐσίαν πᾶσαν εἰς μέσον ἔθηκεν. Ita iam diu recipi debuerat PIERSONI egregia emendatio in PALAEPHATO, 7: ἐθρύλουν δὲ οἱ πολῖται λέγοντες· Σφίγξ ἡμᾶς ἡ Ἀργεῖα αἰνιγμὰ τι λέγουσα διαρπάζει. At ille, plaudente VALCKENAEIO, ἡ ἀγρία restituerat. Pag. 380. 1: excitatur Κράτης Παιδιαῖς, pag. 386. 7: Ἀριστοφάνης ἐν Ταλμισσεῦσιν. — Pag. 382. 2: ἄλφα δὲ καλεῖται καὶ ὁ Ὅσιρις ὑπὸ Βιβλίων. Leg. Βυβλίων — Pag. 378. 11: Ἀλκμαιωνῖδαι: γένος ἐστὶν ἐπιφανές Ἀθήνησιν, ἀπὸ Ἀλκμᾶνος, l. Ἀλκμαίωνος. In *Antialticista* pag. 101. 6: in glossa etiam alio nomine scabra: Κόβαλος: ὁ σκιραπώδης καὶ ἀειδής· Ἀρίσταρχος Βατράχοις, solemnī vitio ARISTOPHANIS nomen cum ARISTARCHO est commutatum. Est locus ille ARISTOPHANIS *Ran.* 1015. Sed labem contraxit vocabulum σκιραπώδης. Κοβάλους istos e comitibus Dionysi fuisse auctor est *Schol. Arist. Plut.* 279 (praeterea HARPOCRATION, SUIDAS, alii). Itaque videtur legendum esse πριαπώδης. Apud PHOTIUM 402. 2: Pataecionis (Παταικίων) nebulonum inclytissimi nomen in Πατεκίωνα abiit. Idem pag. 407. 10 creditur memoriae prodidisse, Πελαργικόν appellatum fuisse munimentum a tyrannis Athenis constructum. Πελαργικόν, τὸ ὑπὸ τῶν τυράννων κατασκευασθὲν τῆς ἀκροπόλεως τεῖχος· τοὺτους γὰρ κληθῆναι πελαργούς, οἷον Πελασγούς, ὡς πλανήτας τινάς. Quod credit qui poterit, dummodo nobis liceat, tyrannos in Tyrrhenos mutare legendo ὑπὸ τῶν Τυρρηνῶν. Cf. BEKKER. *Anecd.* I, pag. 299 et HESYCH. i. v. Πελασγικόν, ubi ipsum lemma in Πελαργικόν mutandum erit. *Clariolae* apud eundem PHOTIUM appellantur Καλαριῶται (pag. 410. 2), *Pherecrates* (pag. 648. 1) *Philocrates*, *Philochorus* (pag. 667. 23) *Philochanes*. Alitur hodieque apud *Schol. Arist. Equitt.* 55 vitium, quod nemini non repertum, sed nemini, quantum quidem sciam, e medio sit sublatum. Sermo est de Pylo: ἐνθα καὶ Λεωνίδας πρότερον τῶν Μακεδόνων βασιλεὺς ἄμα καὶ Σπαρτιατῶν ἀντίστη Ξέρξη,

τῷ τῶν Περσῶν βασιλεῖ. Quid multa? Scriptum erat τῶν Λακεδαιμονίων βασιλεὺς ἅμα τ' Σπαρτιατῶν κτῆ. *Schol. Equit.* 1302 Καρχηδῶν appellatur πόλις Θράκης, licet apud ARISTOPHANEM ipsum recte legatur Καλχηδῶν. *Scholiasies Homericus Il. E. 533* excitat *Cratetem Πυτίνη*. Idem novae prorsus inauditaque rei auctor est ad *Il. Z. 311*: Οἱ Ἀξιατοὶ ἀγάλματα τινα ξυλίνα τῇ Ἀθηνᾷ καθίδρουν. At τοὺς Ἀθηναίους hasce ligneas Athenae statuas dedicasse, vel sine Codicis auctoritate, quae hoc loco non desideratur, facile crederemus. Ut VALCKENARIUS in *Ep. ad Roever.* p. xxxvi in *Etymologi* (pag. 512. 40) corruptis verbis τοῦνεκεν εἰσέτι νῦν Παρύλαν ἐρέουσι Κιανολ APOLLONII RHODI *Argon. I. 1354* versum restituit legendo:

Τοῦνεκεν εἰσέτι νῦν περ Ἔλαν ἐρέουσι Κιανολ, ita *Scholiasiae APOLL. RHOD. IV. 269* (ad HERACL. *Alleg. Hom.* pag. 112), ubi legebatur εἰλουμένην δὲ καλλιπάρθενος ῥοή, reddidi EURIPIDIS versum, qui primus est *Helenae*:

Νείλου μὲν ἤδε καλλιπάρθενος ῥοή.

Apud THUCYDIDEM *Thrasymelidae* appellantur, quibus nomen erat Θρασυμηδεῖδων. *Druidae* ante BEKKERUM apud DIODORUM SICULUM *Σαρουῖδαι* audiebant. *Pacatae* in LUCIANI *Imagg.* 7 fit mentio, cui verum nomen, Παγκάστη, ex AELIANO, *Var. H. XII. 34* nuperrime restituit COBETUS *Var. Lectt.* pag. 151. PLUTARCHUS, de *Mulierum virtutibus* 23, mentionem inhibet de Poredorace (vel potius Poredorice) quodam, qui, τό τε σῶμα ῥωμαλέος, τὴν τε ψυχὴν διαφέρων, Τοσιωπῶν, si Dis placet, erat τριηράρχος. At rescribendum est, quod idem me docuit COBETUS, Τρόκμων. In eiusdem scriptoris *Quaest. Roman.* 20 de φιλονίῃ matronae cuiusdam Romanae certiores fimus. Fuit illa uxor haruspicii *Faulii*, si librariis fides est habenda; at nobis (quod in versionem Latinam receptum, sed Graeco textui ab editoribus nondum insertum est) licebit *Faunum* (ΦΑΥΝΟΣ — ΦΑΥΛΙΟΣ) eundem appellare. Apud AELIANUM, *Var. Hist. I. 21* nota illa refertur fabula de Ismenia Thebano, qui χωρὶς αἰσχύνῃς regem Persarum adoravit. Certior fit de isto προσκυνήσεως more per Tithraustem: Ἀλλ' ὃ ἔειπε Θεβαῖτε (ἔλεγε δὲ ταῦτα παίζων δι' ἐρμήνεως, Τιθράυστης δ' ἦν ὄνομα τῷ χιλιάρχῳ) νόμος ἐστὶν ἐπιχώριος. Πέρσαις, τὸν εἰς ὀφθαλμοὺς ἐλθόντα τοῦ βασιλέως, μὴ πρότερον λόγου μεταλαγχάνειν, πρὶν ἢ προσκυνῆσαι αὐτόν. Ineptum est

vocabulum *παίζων*. PERIZONIUS *πειράζων* vel *πείθων* vel *πείγων* coniecit, quorum nullum mihi quidem persuasit. Legendum est, si quid video, *Περσίζων*. Est locus STRABONIS, VIII p. 362, qui multas editoribus turbas dedit, at mihi evidenti coniectura videtur in integrum posse restitui. Sermo est de Lacedaemoniorum cum Messeniis bellis. *Πλεονάκεις δ' ἐπολέμησαν διὰ τὰς ἀποστάσεις τῶν Μεσσηνίων· τὴν μὲν οὖν πρῶτην κατάκτησιν αὐτῶν Φησὶ Τυρταῖος ἐν τοῖς ποιήμασι κατὰ τοὺς τῶν πατέρων πατέρας γενέσθαι· τὴν δὲ δευτέραν, καθ' ἣν ἐλόμενοι συμμάχους Ἀργείους τε καὶ Ἡλείους καὶ Πισάτας ἀπέστησαν, Ἀρκάδων μὲν Ἀριστοκράτην τὸν Ὀρχομένου βασιλέα παρεχομένων στρατηγὸν, Πισατῶν δὲ Πανταλέοντα τὸν Ὀμφαλίανος, ἡνίκα Φησὶν αὐτὸς στρατηγῆσαι τὸν πόλεμον τοῖς Λακεδαιμονίοις.* KRAMERUS pro *Ἡλείους* suasit *Ἀρκάδας* legendum esse. Quum vero ex ipsius STRABONIS verbis satis certo colligi possit, duas, nec tres fuisse gentes, quae Messeniis opem tulissent, locum ita constituendum esse censeo, ut pro *Ἀργείων* legatur *Ἀρκάδων*, et *Ἡλείων* tamquam male seduli lectoris emblemata abiciatur. Quod cur additum fuerit non ita difficile est indagare. Duae erant urbes, *Πῖσα* appellatae, altera in Elide, altera in Etruria sita. Utriusque cives *Πισάται* vocabantur (cf. STRAB. V. 217. 222). Iam ne quis de Tuscis istis Pisatis cogitet, eos Messeniis opem tulisse, a quodam *Ἡλείων* vel *τῶν Ἡλείων* suprascriptum erat, quod insulsum emblemata ipsis STRABONIS verbis est admistum. Itaque locus sic emendetur: *καθ' ἣν ἐλόμενοι συμμάχους Ἀρκάδας τε καὶ Πισάτας ἀπέστησαν.* Unam mihi reservavi, ut finem aliquando facerem, speciosam VALCKENARII ineditam emendationem in PAUSANIAE loco, *Eliac.* V. 15. 4: *βωμός ἐστιν Ἀπόλλωνος Θερμίου· τὸν μὲν δὴ παρ' Ἡλείοις Θέρμιον καὶ αὐτῷ μοι παρίστατο εἰκάζειν ὥς κατὰ Ἀττίδα γλῶσσαν εἴη Θέρμιον.* Quantocius cum illo legendum est *Θεάριον* — *Θεώριον*.

Sed tandem aliquando redeundum unde sum exspatiatus, tandem aliquando tela aliquantisper intermissa erit portextenda. Itaque paucula quaedam lacunarum facili negotio explendarum quum ex *Anecdosis* tum aliunde petita exempla accedant. Pag. 384. 24: *Ἀλκαία: ἡ οὐρὰ τοῦ ζῶου, κυρίως δὲ τοῦ λέοντος, ὃ ἐστὶ κνήβειν.* Desiderantur nonnulla inter

λέοντος et δ. Iam Grammaticorum, qualis noster est, moris memores, vocabulis, quae in thesauros a se conflatos receperunt, etymologicam interpretationem addendi, quid hoc loco interierit, ambigere vix poterimus. Scriptum erat nimirum: κυρίως δὲ τοῦ λέοντος, ἀπὸ τοῦ ἀλκᾶθειν, ὃ ἐστὶ κνήθειν. Manifesto tenetur alia fraus scribae pag. 339. 22: Ἀμφίθετος: κατὰ πᾶν μέρος αὐτῆς τιθεμένη, ἀπύθμενος, ubi αὐτῆς non habet, quo referatur. Est λέξις κωμική, sed periit post ἀμφίθετος vox φιάλη. Comicis vocabulum saepenumero usurpatum fuisse, docet nos ATHENAEUS, qui XI. pag. 501 multus est in variis Grammaticorum illius vocis congerendis explicationibus. Praeterea cf. LEHRS, *Aristarch.* pag. 155.

Eadem opera redintegrare conabor SUIDAE locum i. v. Σκολιόν, qui in antiquioribus ARISTOPHANIS editionibus (ALD.) scholiis ad *Vesp.* 1239 additus erat, sed a DUEBNERO merito repudiatus est. Apud SUIDAM haec leguntur: σκολιόν: ἡ παροιμία ὧδῃ, ὡς μὲν Δικαίταρχος ἐν τῷ περὶ μουσικῶν ἀγώνων, ὅτι τρία γένη ἦν ὧδῶν, τὸ μὲν ὑπὸ πάντων ᾄδόμενον καθ' ἓνα ἐξῆς, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν συνετωτάτων ὡς ἔτυχε τῇ τάξει, ὃ δὲ καλεῖσθαι διὰ τὴν τάξιν σκολιόν· ὡς δ' Ἀριστόξενος κτέ. Sed SUIDAS alienis fontibus hortulos suos irrigavit; omnem enim suam, quam hoc loco ostentat, doctrinam mutuatus est a *Scholiasta* PLATONIS *Gorg.* p. 451. D. HERMANNUS, novissimus *Scholorum Platonico-*rum editor, prudenter post ᾄδόμενον lacunae indicium apponi iussit. Manifestum enim est, de tribus carminum convivalium generibus duo tantum enumerari. Supplendae lacunae periculum non fecit. Nec tamen ita difficile est, scriptoris sententiam redintegrare, quin aliquam saltem partem ipsam eius manum revocare. Ita fere suspicor olim lectum fuisse: τὸ μὲν ὑπὸ πάντων ᾄδόμενον, τὸ δὲ ὑπὸ πάντων μὲν ᾄδόμενον, ἀλλὰ καθ' ἓνα ἐξῆς, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν συνετωτάτων ὡς ἔτυχε τῇ τάξει. Librarii oculi a priore ᾄδόμενον ad posterius videntur delapsi esse. Tria igitur fuere carminum genera, primum, quod omnes simul canebant; alterum, quod omnes, sed deinceps canebant, tertium denique, cui canendo οἱ συνετοί tantum pares erant. Atque ita revera fuisse, alterum, quod aetatem tulit, testimonium ARTEMONIS *Casandrensis* confirmat, cuius verba ex secundo χρήσεως libro servavit ATHE-

NAEUS, XV. pag. 694. A: Ἀλλὰ τριῶν γενῶν ὄντων, ὥς Φησιν Ἀρτέμων ὁ Κασανδρεὺς, ἐν δευτέρῳ βιβλίῳ χρησέως, ἐν οἷς τὰ περὶ τὰς συνουσίας ἦν ᾄδόμενα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἦν ὁ δὴ πάντας ᾄδειν νόμος ἦν, τὸ δὲ δεύτερον, ὁ δὴ πάντες μὲν ᾄδον, οὐ μὴν ἀλλὰ γε κατὰ τινὰ περίοδον ἐξ ὑποδοχῆς, τρίτον δὲ καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσι τάξιν ἔχον, οὗ μετεῖχον οὐκέτι πάντες, ἀλλ' οἱ συνετοὶ δοκοῦντες εἶναι μόνοι κτῆ. In iis, quae apud Schol. PLAT. Gorg. et SUIDAM sequuntur: ὥς δὴ Ἀριστόξενος καὶ Φύλλιος ὁ μουσικὸς, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις περὶ μίαν τράπεζαν πολλὰς κλινὰς τιθέντες, παρὰ μέρος ἐξῆς μυρρίνας ἔχοντες ἢ δάφνας, ᾄδον γνώμας καὶ ἐρωτικὰ σύντονα, extremum vocabulum medica manu videtur egere. Quo enim iure erotica carmina σύντονα appellari possint, non exputo. Vel ex iis talium carminum reliquiis, quibus ATHENAEUS libros suos, praesertim loco modo laudato, distinxit, mihi quidem certissimum est, una literula mutata, legendum esse ἐρωτικὰ σύντομα. — Apud PHOTIUM, pag. 571. 19 CRATINI versus laudatur ex *Horis*, qui, id quod Grammaticus disertis verbis addit, in proverbium abierat: Ταῦτα πράσσω φάσκ' ἀνὴρ οὐδὲν ποιῶν: Κρατῖνος Ὡραις· ἡ γὰρ παροιμία ἐπὶ τῶν μὴδὲν ποιούντων. Apud SUIDAM idem paullo emendatius legitur. Pro πράσσω enim πράσσω editum est. Sed vel sic tamen loci lepos periit, quem revocabis atque simul resciscies versus ἀκέφαλον legendo:

Τί ταῦτα πράσσω, φάσκ' ἀνὴρ οὐδὲν ποιῶν.

Apud LUCIANUM saepe hac eadem chorda aberratum est. In *Timone*, 8, Hermes de Timone haecce Iovi refert: Διὰ ταῦτα δικελλίτης καὶ διΦθερίτης, ὡς ὄρεξ, ἀπολιπὼν ὑπ' αἰσχύνῃς τὸ ἄστυ μισθοῦ γεωργεῖ μελαγχολῶν τοῖς κακοῖς, ὅτι οἱ πλουτοῦντες παρ' αὐτοῦ μάλα ὑπεροπτικῶς παρέρχονται, οὐδὲ τοῦνομα, εἰ Τίμων καλοῖτο, εἰδότες. At optime Timonis nomen noverant; fingebant modo simulabantque, se nescire. Scripserat LUCIANUS εἰδέναι εἰκότες. In *Iove Tragædo*, suavissimo dialogo, in quem quasi sponte incido, quotiescumque LUCIANUM evolvo, Iupiter, Diis ad concilium convocatis, singulis ὑφ' Ἑρμοῦ λόγον προτίθεται, ut indicent, quo remedio homines ad veterem Deorum reverentiam redigi possint. Heracles, qua est ἀγροικία porticum Damidi, obtrectatorum duci, iubet iniici, ne in posterum execrabilibus contumeliis Deos afficiat. Cui Iupiter (32)

Ἡράκλεις, respondet, ὦ Ἡράκλεις, ἄγροικον τοῦτ' εἰρηκας καὶ δεινῶς Βοιωτίον, ξυναπολέσαι ἐνὶ πονηρῷ * * τοσούτους καὶ προσέτι τὴν στοᾶν αὐτῷ Μαραθῶνι καὶ Μιλτιάδῃ καὶ Κυνεγεῖρῳ. Quo loco lacunae signum appinxi, unum vocabulum videtur periisse, nec aptius excogitari potest, quam χρηστούς. Cf. SOPHOCLE. *Philoct.* 437: πόλεμος οὐδέν' ἄνδρ' ἐκὼν // αἰρεῖ πονηρὸν, ἀλλὰ τοὺς χρηστούς ἀεί². In vicinia altera est lacuna, haud difficilior ad supplendum. Iupiter Herculem κατασοφίζεται demonstrando, quidquid ille faceret, non ipsum facere, sed Parcas. Cui ille indignabundus atque valedicturus immortalitati, si talis est Deorum conditio: Οὐκοῦν ἄκουσον, ait, ὦ Ζεῦ, μετὰ παρρησίας. Nihil significat ἀκούειν μετὰ παρρησίας. Hercules dixisse putandus est: ἄκουσον, ὦ Ζεῦ, μετὰ παρρησίας λέγοντος. Cf. § 19 εἴ μοι μετὰ παρρησίας δοθείη λέγειν. Vitii in Grammaticorum scriptis frequentis observatio reditum mihi munitum reddet ad eum locum, a quo peregrinationis initium feci. Haud raro enim, quum vocabulo explicando synonymum apponerent, quod ita plerumque instituebant, ut utrumque vocabulum praepositione ἀντί coniungerent (cf. v. c. PHOTIUS pag. 319. 7: οἴκημα: ἀντὶ τοῦ δεσμωτήριον), haud raro, inquam, in talibus articulus periit et vox synonyma cum praepositione in unum coaluit. *Anecdol.* pag. 446. 2: Ἀρνυσθαι: ἀντικαταλλάσσεσθαι. Leg. ἀντὶ τοῦ καταλλάσσεσθαι. PHOT. pag. 402. 5: Πατάγημα: ἀντίλαλος καὶ πανοὔργος leg. ἀντὶ τοῦ λάλος. Ibid. 508. 1: Σέφθησαν: καὶ οἱ τραγικοί, καὶ Πλάτων Φαίδρῳ ἀντεσεβάσθησαν. Leg. ἀντὶ τοῦ ἐσεβάσθησαν. Quae exempla ex unoquoque Lexicographorum nullo negotio augeri poterunt.

Ordine iam percurram λέξεων χρησιμῶν συναγωγὴν et si quid animadversione dignum esse vel emendatione egere videbitur, paucis significabo.

Pag. 522. 19: Ἀβρὸς λειμῶν: καινότερος καὶ εὐθαλής. Quid legendum esset, collatus SUMAS primo obtutu editorem docere potuerat. Unum vocabulum in duo dirimatur et Grammatico καὶ νοτερός reddatur. Idem vitium obtinet 528. 20

² Cf. PLUTARCH. *de Garrul.* pag. 504. B: Ἥδιον γὰρ τοι πονηροῖς ὁμιλοῦσιν (leg. ὁμιλοῦμεν) ἐπιδείξοις, ἢ χρηστοῖς ἀδελέσχαις.

in EUPOLIDIS versu: ἀναθῶμεν νῦν χήμαίς τούτοις τὰς διττάς εἰρεσιώνας, qui emendatus apud SUIDAM legitur ταςδιτάς. Sed videtur BEKKERUS ad libri a se edendi emendationem ne alios quidem a se iam editos adhibere. Quod si diligenter SUIDAE textum cum lexicis a se recensitis contulisset, ad eam lucem multa vitia nullo omnino negotio corrigere potuisset. Unum iam eligam, plura mox additurus. Legitur *Anecd.* pag. 524. 26 haecce glossa: ἀγαστοῦ· θαυμαστοῦ. Quae apud SUIDAM ita audit: ἀγαστός· θαυμαστός. ἀγαστου θανάτου. BEKKERUS sibi visus est fragmenti poetici disiecta tenere membra. Sed collato *Anecdotorum* loco vix dubium esse potest, quin scribendum sit: ἀγαστός· θαυμαστός· ἀγαστοῦ· θαυμαστοῦ. Dixeris, a BEKKERO editos textus Graecos perlustrans, hic illic τὸν νοῦν παρόντα ἀποδηῆσαι. Demonstrabo quinque vel sex ipsorum *Anecdotorum* locis, errores a BEKKERO commissos esse, quos committere non potest, qui animum in id, quod legit vel scribit, religiose attendit. In formis non Atticis, quas hic illic odorari sibi visus est *Antiatllicistes*, pag. 91. 29: recensetur plusquamperfecti tertia persona ἐλελήθεισαν, addita hac explicatione: διὰ τῆς θᾶ. Εὐπολις Αἰξίν. Quam vellem nosse, qui haec intelligeret. Scriptum erat ut fallor διὰ τῆς διφθόγγου, atque compendium, quo librarii hoc vocabulum scribere solebant, corruptelae ansam dedit. *Ibid.* 93. 2: Ἐδυνάσθην: Ὅμηρος, οὐδὲ δυνάσθη εὖ σχεθέειν. Nisi ponamus, Grammaticum nihil omnino dicere voluisse, scribendum erit οὐδ' ἐδυνάσθη. Pag. 380. 20: Ἀλύειν: ἐνιοι τὸ μὲν ἐπαίρεσθαι καὶ χαίρειν δασέως ἀξιοῦσι προφέρεσθαι. Ὅμηρος.

ἢ ῥ' ἀλύεις, ὅτι Ἴρον ἐνίκησας τὸν ἀλήτην:

non opus est longa oratione evincere, ἀλύεις scribendum esse. Vix minus turpe est, quod legi pag. 372. 14: Ἀκουσέτην Σοφοκλῆς ἔφη, ἀκούσεσθαι δὲ Αἰσχύλος. Scriptum erat ἀκούσιν, quod miror DINDORFIUM (SOPH. *Fr.* 821) praetervidissee. Pag. 397. 26: Ἀνέπαλτο: ἀνέπαλτο. Ex SUIDA librarii παρόραμα corrigendum erit, ἀνεπήδησεν scribendo, nisi qui ἀνεπάλατο scriptum fuisse suspicetur, atque Grammaticum indicare voluisse, aoristum a praesenti ἀναπάλλω ducendum esse. Agmen claudat locus, qui, ut apud BEKKERUM editus est, omnino intellegi non potest, pag. 454. 22: Ἀστράγαλος: κυρίως τὸ συνή-

θως λεγόμενον. Καὶ ὁ σφόνδυλος τοῦ τραχήλου, καὶ ὁ πεττικός. καὶ βοτάνη δὲ οὕτω καλεῖται, ἀστραγάλους δὲ οἱ Ἀττικοί. τὸ γὰρ θηλυκὸν Ἰακόν, καὶ παρ' Ὀμήρῳ τινὲς θηλυκῶς, οἷον
νῆπιος, οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Sed si ita editur, versus omnino, εἰ μὴ πάνυ λημῶ, cerni nequit, nonnullos HOMERI editores feminini generis vocabulum Homericum dialecto fuisse arbitratos esse. Legendum est:

νῆπιος, οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλῃσι χολωθείς,
quod confirmatur quantumvis male mulcato Scholio Homericum ad II. Ψ. 88: ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς: αἱ πλείους τῶν κατὰ ἄνδρα ἀμφ' ἀστραγάλῃσιν ἐρύσας (BEKK. ἐρίσας) καὶ ἔστιν Ἰωνικώτερον κτῆ.

Pag. 326. 10: Ἄγεται: τὸ ἡγεῖσθαι καὶ οἰεσθαι leg. Ἄγετε: τὸ ἡγεῖσθε καὶ οἰεσθε. Saepenumero in vocabulorum terminationibus sic peccatum est.

Pag. 326. 24: Ἀγραι. Corruptae glossae in integrum restituendae inde a RUHNKENIO, qui primus ad TIM. p. 223 eam e Codice descripserat, varia conamina sunt facta. Clitodemi nomen RUHNKENIUS restituit, cuius vero verba ita emendare, ut de emendationis veritate non possit ambigi, nec illi contigit, nec LENZIO, nec SIEBELISIO, nec MUELLERO. Nec turpe est fateri, nil me corruptis verbis substituere potuisse, quod mihi ipsi satisfecerit. Levia quaedam correxi. In vocabulis χωρίον ἔξω τῆς πόλεως. Ἀθηνῆς ultimum a mala manu est assutum. Versu 29 pro Ἀγρης e Schol. PLAT. Phaedr. p. 229. B. restituendum est Ἀγραίας. V. 28 pro Ἀρτεμίδας καὶ Ἀγραίας legatur τῆς Ἀγραίας. Pag. 327. 3: in Clitodemi verbis εἰς τὸ ἱερὸν τὸ μητρῴον τὸ ἐν Ἀγραις, Attica locutio, quam Grammaticus explicat atque exemplis fulcit, τὸ ἐν Ἀγρας est re-
vocanda.

Pag. 327. 5: Ἀγκωλιάδαι: ἄλλεσθαι, Κρήτες. Vocabulum ἀγκωλιάδαι nec Creticum est, nec Ionicum nec omnino Graecum. Viam monstrabit altera eiusdem Grammatici glossa pag. 327. 19: ἀγκύλη: ἡ δεξιὰ χεὶρ ἀπηγκυλωμένη εἰς ἀποκοτταβισμόν. Inde verbum finxerunt ἀγκυλίζειν, quod Dorice ἀγκυλῖδαιεν vel ἀγκυλῖδδην audiebat; cf. ANACREONT. fragm. apud ATHEN. pag. 427. B. Σικελὸν κότταβον ἀγκυλίζων. Eiusdem ge-

neris verbum librarii incuria obscuratum est pag. 452. 18: Ἀσκολίζοντες: ἐφ' ἐνδὸς ποδὸς ἐφαλλόμενοι, χαλαίνοντες. Leg. ἀσκολιᾶζοντες. Est Scholium PLAT. CONV. 190. D. Complura ex istis Scholiis Grammaticus in suum corpus recepit, nec difficile est, multa inde vitia e nostro tollere. Cuius rei exempla aliquot proponam. Pag. 421: Ἀπενιαυτίσαι: φυγὴ ἐπὶ ἐνιαυτόν. Leg. ἀπενιαυτῆσαι; cf. Schol. PLAT. Legg. XI. pag. 866. C. Pag. 457. 3: Ἀποτεθρυμένος: ἀπηγρωμένος. Leg. ἀποτεθρυμμένος; cf. Schol. PLAT. Pol. VI. pag. 495. E. Inde salus affertur etiam PHRYNICHII loco, Σοφ. Προπαρ. pag. 27. 14: ἀνασχινδαλευθῆναι, leg. ἀνασχινδυλευθῆναι, colato Schol. PLAT. Pol. II. pag. 362. A.

Pag. 327. 21: Ἄγρις: εἶδος ποτηρίου. Fortasse legendum est. Αἰακίς, cff. SUID. et HESYCH. i. v.

Pag. 327. 19: ὁ ἀγαστὸς ἐν ἀνδρείῳ. Leg. ἐπ' ἀνδρ.

Pag. 328. 5: Ἀγιστεύειν: ἀγιάζειν καὶ ἀγιασθέντων ἀφιερωθέντων. Omnia in hac glossa susque deque sunt habita. Quae ita disponenda est: ἀγιάζειν: ἀγιστεύειν καὶ ἀγιασθέντων ἀφιερωθέντων.

Pag. 328. 9: Ἀγῆλαι. Glossa, quae vitiis scatet, praesertim in Poetarum fragmentis, magnam partem e SUIDA et Scholiis EURIPIDIS Medae pag. 270 (ed. COBET) potest redintegrari. Versu 15 PHRYNICHII praeceptum traditum est, quod levi macula inquinatur, quae facile abstergi potest, φεύγειν μὲν οὖν χρὴ τὸ τῶν γλωττῶν, εἰδέναι δὲ εἴη ἀρχαία φωνὴ καὶ σπουδῇ σεμνότητος λόγων χρήσαί τοι τοιούτῳ χαρακτηρί τῶν ὀνομάτων. RUHNKENIUS ad TIM. 4 εἰ ἢ correxerat, sed videtur legendum esse εἰ ἀρχαία ἢ φωνή.

Pag. 329. 6: Ἀγασικλῆς: ὄνομα κύριον. δὲ λέγεται Ἀλιμουσί-οις δεκάσαι καὶ διὰ τοῦτο, ξένος ὢν, ἐγγραφῆναι τῇ πόλितει. Optime haud dubie haec omnia se habent, sed iis utendum est ad HARPOCRATIONIS SUIDAEQUE cognominis glossas resarciendas. Haec enim HARPOCRATION i. v. Ἀγασικλῆς: περὶ Ἀγασικλέου; Ὑπερίδης λέγει. γέγραπται καὶ Δεινάρχῳ λόγος κατ' αὐτοῦ, ἐν ᾧ δεδήλωται, ὅτι Ἀλιμουσί-οις συνεδέκαζε. Quantocius revocandum est Ἀλιμουσί-οις συνεδέκαζε, atque ita novo exemplo confirmatur, quod COBETUS ostendit Var. Lectt. pag. 347, verbum δεκάζειν labentis Graecitatis temporibus plane periisse

atque indoctos scribas saepiuscule pro δεκάζειν stolide δικάζειν et συνδικάζειν pro συνδεκάζειν scripsisse. SUIDAS i. v. Ἀγασικλῆς eundem erravit errorem. HYPERIDIS iniecta mentio levi corrigendi mendo pag. 330. 11 ansam praebebit, ubi HYPERIDES excitatur ἐν τῷ περὶ Πολυεύκτου; at erat illa oratio κατὰ Πολυεύκτου.

Pag. 331. 5: Ἀγραφα: ἀδικήματα, ὑπὲρ ὧν νόμος οὐ γέγραπται. Mutata interpunctione leg. ἄγραφα ἀδικήματα: ὑπὲρ ὧν κτέ. — 331. 8: ἀγρόμενοι: συναθροίζοντες. Immo συναθροιζόμενοι. — 331. 15: τὸ δὲ ἀγείρειν καὶ περιαγείρειν τὸ περιέναι καὶ περινοστεῖν ἐπὶ νίκη ἢ τινι ἑτέρῳ σεμνύνειν. Repone σεμνύοντα.

Pag. 331. 30. Egit de hoc loco CORBETUS Var. Lectt. pag. xvii. Quod ostendit pro Ἑλλίου legendum esse Ἀρόλλωνος SUIDAS collatus i. v. ἀγυιαί confirmat insuper. Corrigam ἐν παρόδῳ LUCIANI locum eiusdem, cuius iam pluries mentionem feci, *Iovis Tragœdi* 22: Ἀλλ' εἰ χρῆ τάληθ' ἔλεγειν, καθήμεθα τοῦτο μόνον ἐπιτηροῦντες, εἴ τις θύει καὶ κνισᾷ παρὰ τοὺς βωμούς. Vix operae erat pretium, ut animum in id intenderent Dii, εἴ τις κνισᾷ παρὰ τοὺς βωμούς. Praepositio cancellis erit saepienda vel potius expellenda.

Pag. 336. Ἀγέρωχος ταῦρος: σεμνὸς, ὑπερόπτης, θρασύς. Legendum est sine controversia ἀγέρωχος: γαῦρος κτέ³. Literarum T et Γ commutatione nil crebrius; quod novis aliquot exemplis probabo. PHOT. pag. 419. 1: Περίοδος. Δημοσθένους Φιλίπποϊς· περιοδικὰ νοσήματα καλοῦσιν οἱ ἰατροὶ τὰ τεταγμένως ἀνιέμενα καὶ αὐθις ἐπιγινόμενα. Voluit PHOTIUS ἐπιτεινόμενα. PHOT. 505. 4: Σηγάνιοι πυροί: οἱ τῷ ἔαρι σπειρόμενοι τριμνηναῖοι λέγονται. Sed dicebant σητανίους πυρούς, ut σητάνια μῆλα vel σητάνια ἄλευρα. Apud HESYCHIUM in litera T recensetur Τέलगη. Itaque fraus ipso HESYCHIO videtur antiquior. Le-

³ Apud HERODOTUM VII. 57: ἔμειλλε μὲν εἰλὼν στρατιὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἄεργης ἀγαυρότατα. Vocabulum rarissimum neque huic loco conveniens. Sermo est de equa, quae leporem peperit, et de huius prodigii interpretatione. Scribendum est γαυρότατα, vocabulum solemne de equis. Cf. XENOPHON, de re equestri X. 16 et passim.

gendum nimirum Γέλγη. In uno lexici *Cyrrilliani* Codicum in litera Γ legi glossam Γωναβίων: τόξων (l. τόξα) μὴ ἐχόντων. Monstrum lectionis in altero codice enixum est lectionem etiam magis portentosam Γορναβίων. At nihil certius est, quam corrigendum esse τῶν ἀβίων, quod ex litera Α in literam Τ transpositum atque nova clade accepta in literam Γ receptum est. In altero eiusdem lexicographi Codice (*Vindobon.* CCXII) legitur γέγγειν pro τέγγειν, et, quod omnium est speciosissimum, γίγας: δ ἥλιος pro τίταν: δ ἥλιος.

Pag. 336. 26: Ἀγαλακτία leg. ἀγαλαξία; — 336. 31: Ἀγαλμα Ἐκάτης: τὴν κύνα οὕτως εἶρηκεν Ἀριστοφάνης κτέ. Est locus servatus ab EUSTATHIO ad *Od. γ.* p. 1417. 36 (cf. *PORSON.* ad *EURIP. Hec.* 1247): καὶ κύων ἀκράχολος // Ἐκάτης ἀγαλμα φωσφόρου γενήσομαι. DINDORFIUS⁴ fragmentum ex EUSTATHIO recepit, nec tamen huius nostri loci fecit mentionem. Corrigam data occasione PHRYNICHUM BEKK. p. 3: Ἀκρόχολον καὶ δύσκολον φθέγγεται. Leg. ἀκράχολον.

Pag. 338. 14: Ἀγλαί: δμμα. Εὐριπίδης. Complura excogitari possunt, quibus corruptae glossae medeare, ut ἀγλαδὶν δμμα vel Ἀγλαῖα: δνομα, sed neutrum certum est nec persuadendo idoneum. Quod pag. 338. 17 conieceram legendum esse (*Mnem.* III. pag. 378) Ἀγνεύετε τὴν πόλιν: Ἀντιφῶν ἐκ κατηγορίας ἀπαρασήμευ ἀντὶ τοῦ ἀγνίζετε, id collato HARPOCRATIONE insuper confirmatur. Quod sequitur eiusdem radices vocabulum ἀγίτης: ἰκέτης καὶ καθάρσιος nulla, credo, nititur cuiusdam Graeci scriptoris auctoritate. Corrigendum est ἀγής, vocabulum *Hipponacteum*.

Pag. 340. 18: ἀγροικεῖν καὶ ἀγροίκων: τῶν σωφρόνων. Immo τῶν ἀφρόνων.

Pag. 341. 12: ἀδιάκριτος . . λαμβάνεται δ' ἐπὶ τῶν μὴ γνωσκόντων τὰ δέοντα ἢ ἀφρόνως φλυαροῦντα iterum in syllabarum terminatione est peccatum. Scriptum erat φλυαρούντων. Saepiuscule in eundem lapidem noster atque nullus omnino li-

⁴ Usus sum et hoc loco, et ubicumque de DINDORFII *Tragicis* est sermo, editione priore, quae prodiiit Lipsiae 1830.

brarius non impegit. Ita quod statim sequitur v. 19: ἀδολεσχία. Φλυαρία, συνέχεια vitiose scriptum est pro Φλυαρία συνέχεις (cf. v. c. THUC. V. 85). Addam, ne pluries idem mihi sit monendum, aliquot locos eodem morbo aegros. In ANTIMACHI fragmento pag. 342. 16: pro ποταμοῖο παρὰ ῥόω leg. ῥόον. Pag. 344. 18: λαβεῖν γάρ φησιν ἄφυκτον l. λαβήν. 345. 30: μαρτυρεῖ leg. μαρτυροῦσιν. 354. 55: Αἰδεσάσθαι . . . ἀντὶ τοῦ ἐξιλάσεται καὶ πείσειν leg. ἐξιλάσεσθαι. 363. 8: Αἴτιον γενέσθαι: ἀντὶ τοῦ ἐν αἰτίαις l. αἰτίᾳ. 363. 14: Αἰρεθίζειν: οἱ περὶ τι σπουδάζοντες leg. αἰρεθίζοντες. 365. 8: Ἀκμαῖος νεανίσκος σφριγῶν. Leg. νεανικός. σφριγῶν (Cf. COV. V. L. p. 260). 360. 33: ἀκροθίνια δὲ κυρίως καλεῖσθαι φασιν, ἃς ἀνατιθέασιν οἱ ἐξ ἐμπορίας, παρὰ τὸ ἀπὸ θινὸς, τουτέστι τοῦ αἰγιάλου, σεσῶσθαι αὐτά. Immo αὐτούς. 369. 11: Ἀκονῶν. Δημοσθένης ἐν ἐπιστολῇ. Leg. ἀκονῶν. Possem, si tanti esset, eiusdem generis permulta etiam ex uno hoc eodemque libro congerere. Sed quae collegi sufficiunt ad id demonstrandum, cuius causa hanc disputationem inii. Non multum, concedo, lucri haec nostra philologorum disciplina vel ex centum hoc modo sanatis Grammaticorum locis facit; sed quo magis est ieiunum atque exile, quo utuntur, scribendi genus, eo est facilius in singulis ostendere, necessario ita corrigendum esse, ut fecimus. Itaque eo confidentius in melioris notae scriptoribus, si in simile vitium incidimus, corrigemus. Librarii enim, quale esset discrimen ARISTOPHANEM inter et ARISTOPHANIS interpretes, vix sentiebant, nec maiore cura poëtam describebant, quam scholiastam. Apud SOPHOCLEM, Antig. 473 ἀλλ' ἴσθι τοι τὰ σκλήρ' ἔγαν φρονήματα // πίπτειν μάλιστα pro πίπτειν necessario requiritur πίπτει, necessario, inquam, quoniam οἶδα non construitur cum Infinitivo. Iungunt aut cum participio aut cum ἔτι aut absolute orationi inserunt. Nullum est exemplum contrarium. Quae videntur adversari, ut Oed. Tyr. 690, alio modo explicari aut emendari debent. Collegi ex uno SOPHOCLE aliquot exempla, Phil. 253, 977, 980, 1306, 1336, 1421; Oed. Tyr. 347, 959, 1181; Oed. Col. 254, 396 etc., quae ex unoquoque scriptorum Graecorum in infinitum possunt augeri. Regula est haud minus credo certa, si qui, alterum dum alloquitur, pro-

nominis loco suum ipsius nomen ponat, verbum enuntiatum esse persona prima. Inde corrigatur versus EURIPIDIS *Helenae* 1165: Θεοκλύμενος παῖς ὃδε προσεννέπει legendo προσεννέπω; indidem salus existat pessime habito HERODOTI loco, III. 7, ad quem emendandum COBETUS viam mihi munivit. Cambyses, quum Psammenitum vidit suorum liberorum miseriam siccis oculis intuentem, at lacrymantem, quum amicum quendam vidisset mendicantem, nuntios misit, his verbis: δεσπότης σε Καμβύσης, Ψαμμήνιτε, εἰρωτᾷ διότι δὴ τὴν μὲν θυγατέρα ὀρέων κεκακωμένην καὶ τὸν 'παῖδα ἐπὶ θάνατον στείλοντα οὔτε ἀνέβωσας οὔτε ἀνέκλαυσας, τὸν δὲ πτωχόν, οὐδὲν σοι προσήκοντα, ὥς ἄλλων πυνθάνεται, ἐτίμησας. COBETUS loci priorem partem correxit legendo εἰρωτᾷ τάδε. διὰ τί. Sed credo et hic εἰρωτᾷ et in sequentibus πυνθάνομαι HERODOTO esse restituendum. Praeterea nescio an recte se habeat ἐτίμησας, quod legitur in fine sententiae, quum exspectares ἐθρήνησας vel simile quid. Non quidem mihi ignoratur, fuisse, qui haud ita certam esse hanc regulam contenderent, in his quem haud impune quis sperneret RUHNKENIUS, duobus locis, ad *Hymn. in Cerer.* 269 et ad TERENTII *Eun.* V. iv. 5. Sed aliter visum est, qui post RUHNKENIUM eandem retractarunt quaestionem. Locus Homericus, a quo RUHNKENIUS profectus est, in unico Codice vitiose ita est exaratus:

Ἀθανάτοις θνητοῖσιν τ' ὄνειαρ καὶ χάρμα τέτυκται.

Quem RUHNKENIUS ita emendavit:

Ἀθανάτοις θνητοῖσι τ' ὄνειαρ χάρμα τ' ἐτύχθη, vel ἐτύχθην.

Sed versus admodum est iniucundus et inelegans. Mihi quidem multo elegantius ita videtur legi:

Ἀθανάτοισιν ὄνειαρ ἰδὲ θνητοῖσι τέτυγμαι.

Quae in annotatione attulit exempla RUHNKENIUS, quod demonstrare voluit, non ab omni parte demonstrare valent. Addo eiusdem corruptelae exemplum in epigrammate, quo TIMOTHEUS dilectum praeceptorem ISOCRATEM decoravit:

Τιμόθεος Φιλίας τε χάριν σύνεσιν τε προτιμῶν

Ἰσοκράτους εἰδὼ τήνδ' ἀνέθηκε θεοῖς.

Immo ἀνέθηκε. Ob aliam causam prima persona restituatur in ENNI versu, quem CICERO servavit *de Senect.* § 14:

Sicut fortis equus, spatio qui saepe supremo

Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.

Leg. *quiesco*. Quicumque inemerit *Symposii Xenophontei* loci illius festivi leporis pleni saleque vere Attico conditi (V. 8), ei dubium esse nequit, quin Graece dicatur λοιδορουμένῳ ἔοικας, quod Latine dicimus *similis es obiurganti* vel *videris obiurgare*, h. e. dativo casu esse enuntiandum, quocum quis comparatur, quod quis esse videtur. At permulti circumferuntur in Graecis scriptoribus loci, quibus haec regula ab editoribus neglecta est. Quorum unum tantum producam e LUCIANI *Iove Tragoedo*, cui emendando libello multam olim operam dedi, § 14: διατετάραγμαί τὴν γνώμην καὶ ὑπότρομός εἰμι καὶ ἡ γλῶττά μου πεπηδημένη ἔοικε. At tu fidenter mecum repone πεπηδημένη. In XENOPHONTIS *Hierone*, IX. 10, terminationum confusio scriptoris sententiam obscuravit. Sermo est de militibus mercenariis, quos civibus oneri esse Graeci iam haud secus atque aequales nostri clamitabant. Οὐ γὰρ τυράννοις ἰσοτιμούς, ἀλλὰ πλεονεξίας ἔνεκα νομίζουσι τούτους τρέφεσθαι. Vix dubium esse potest, quin XENOPHON ἰσοτιμίας scripserit. Talentum aureum vel argenteum Graece audit τάλαντον χρυσοῦ, τάλαντον ἀργυροῦ. Inde corrigendus PLUTARCHUS *de aud. poet.* pag. 18. E in *Comici* versu οὐ δώσω δὲ κἂν Αἰδοῦ δίκην // ὥς ἡσεβηκῶς εἰς τάλαντον ἀργυροῦν. Librarii culpa extrema litera assuta est; legendum enim ἀργυροῦ.

Pag. 341. 24: οὕτως Ἰσοκράτης καὶ ὁ Μιλήσιος ἐχρήσατο. Excidit HECATAEI nomen, quod e SUIDA suppleri potnerat.

Pag. 344. 10: Ἀδιούνιος ταῦρος· ὁ ἥλιος (leg. Ἀπόλλων. Vid. COB. *Var. Lectt.* p. xvii) ὑπὸ τῶν Κρητῶν οὕτω λέγεται. Φασὶ γὰρ τὴν πόλιν μετοικίζοντα ταύρῳ προσεικασθέντα προηγέσθαι. Certum est, pro μετοικίζοντα legendum esse μετοικίζοντι, sed residet gravius vitium. Nomen deest eius, cui Apollo ad locum, quo urbem conderet, iter dicitur monstrasse. Cogitare quis posset atque ipsum me cogitasse fateor de Ἀδώνιος ταῦρος legendo. Sed quo unico praeter palaeographicum haec coniectura nititur vestigio, est Cretae insulae mentio, unde Adonidis cultum in Graeciam pervenisse constat. Reliqua omnia obscura sunt. Nam nil notum est mihi quidem de urbe ab

Adonide condita nec de Apolline, qui iuvencae induta forma index illi fuit moenia condendi, qua requieverit herba.

Pag. 346. 19: Ἀδῶρος χάρις: ἡ ἐπὶ τέλους ἐλθοῦσα δωρεά. Deest negatio. Scilicet legendum ἡ μὴ ἐπὶ τέλ. Eodem modo negatio periit vel potius sedem mutavit apud Schol. ARIST. Vesp. 1802: ὁ μέστος: Οὐ τὸν τραγικὸν λέγει Μέσστον. Ἄλ- λως: ἀντὶ τοῦ μέστος, καὶ Μένανδρος Καρχηδονίῳ. ἀκριβῶς δὲ ἔοικε λέγειν· τέσσαρες μὲν δὴ εἰσιν. Delenda est negatio initio scholii atque inserenda ante ἀκριβῶς⁵.

Pag. 349. 3: Ἀηδόνα: ἔστι μὲν ἡ ὄρνις, ἐκ μεταφορᾶς δὲ οἱ τραγικοὶ τὴν γλωττίδα τῶν βοῶν, ἔστι δ' ὅπου καὶ τὸν αὐλόν. Eadem HESYCHIUS tradit, at non iisdem verbis, i. v. ἀηδόνα. At non intelligo, quid hoc loco vocabulum βοῶν significare possit. Intelligerem, si αὐλῶν scriptum esset, atque tum, quae hic tradita sunt, cum HESYCHII verbis omnino congruerent. Idem vocabulum, at non ab αὐλός sed ab αὐλή ducendum, periisse videtur apud SUMAM i. v. Εἰρεσιώνη, in iis, quae e PAUSANIAE lexico (vid. apud EUSTATH. p. 1283) in suum librum transtulit: » εἰρεσιώνη σῦκα φέρει καὶ πίονας ἄρτους // καὶ μέλι ἐν κοτύλῃ καὶ ἔλαιον ἀποψήσασθαι, // καὶ κύλικ' εὐζωρον, ὅπως μεθύουσα καθεύ- δης, » μετὰ δὲ τὴν ἑορτὴν ἔξω τῶν ἀγρῶν τιθέασι παρ' αὐτὰς τὰς θύρας. Sententia ipsa suadet, ut pro ἀγρῶν restituatur αὐλῶν.

(Continuabuntur.)

Briellae, mense Decembri 1854.

E. MEHLER.

⁵ Schol. ARISTOTEL. Nub. 318 eodem atque altero insuper vitio laborat: πε- ρίλξιεν δὲ, περιττῶς καὶ περιέργως περιττίνεσθαι καὶ δύναι- σθαι ἐρμηνεύειν τὸ νοηθέν. Legendum est παραττίνεσθαι καὶ οὐ δύναισθαι.

DIDERICUS HENRICUS JURRJENS, *disquisitio literaria de democratiae apud Athenienses origine et processu*. — Traj. ad Rh., ap. J. van Boekhoven, 1853.

Index damnatur cum nocens absolvitur.

P. STRAU.

I really know nothing so disheartening or so unrequited as the elaborate balancing of what is called evidence — the comparison of infinitesimal probabilities and conjectures all uncertified — in regard to these shadowy times and persons.

GROTE.

De keus van bovenstaande motto's wijst terstond referents standpunt aan: als beoordeelaar van de dissertatie wier titel boven is aangeduid moet hij een zeer ongunstig oordeel uitspreken. Eene der voornaamste redenen daartoe blijkt uit de aangehaalde woorden van GROTE, die ook voor het tijdvak gelden betwelf Dr. JURRJENS behandeld heeft.

De beoordeeling dezer dissertatie komt zoo laat, dat dit wellicht eenige bevreemding kan opwekken. De reden daarvan ligt in referents ernstigen wensch liever goed dan gaauw te oordeelen, in het lange tijdsverloop, eer hij GROTE's in tweeledigen zin kostbaar werk heeft kunnen raadplegen, en in de beperkte ruimte der *Mnemosyne* welke langen tijd geene beschikbare plaats voor eene aankondiging van dit werk gehad heeft. Maar ook overigens zijn wij ten achter met de verwezenlijking van ons aanvankelijk opzet, eene beoordeeling van alle litterarische dissertaties te geven, die van Januarij 1852 af aan in

ons vaderland zijn verschenen, en waarvan sommige, die **der** HH. SOER, VAN OORDT, VAN DEN ES, om van andere niet te spreken, eerst in den ouden *Letterbode* verschenen zijn en nu **dáár** geene plaats meer is sedert kort in de *Mnemosyne* een toevlugtsoord hebben gezocht. Ook dat verhuizen, of liever het zoeken naar eene nieuwe woning, heeft een groot deel aan de schuld van genoemde vertraging.

Evenwel ontveins ik mij niet, dat het verschijnen dezer eerste sterk afkeurende recensie in ons tijdschrift en de toevallige omstandigheid dat J. en ik aan verschillende akademies gepromoveerd zijn, aanleiding kan geven tot het zoeken naar andere motiven dan alleen dat der geheele onwetenschappelijkheid van voorliggend werk in mijn oog, een vermoeden bij het uiten waarvan termen als: nieuwe school, kritische rigting, verkeerde naijver tusschen de hoogeschoolen enz. geschikt zijn eene groote rol te spelen. Het laatste argument althans zal hoop ik nooit met regt kunnen aangevoerd worden tegen ref., die van zulk een verkeerden naijver gruwt, en het *Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur* voor het eenig ware beginsel houdt. Maar ik weet zeer wel dat men niemand een diergelijk zoeken eigenlijk beletten kan: ik kan mij daartegen alleen verdedigen, vooreerst door eene uitdrukkelijke en lijnrechte verklaring dat indien al diergelijke redenen op mijn oordeel mogten werken, zulks geheel buiten mijn weten is, en dat ik het in ieder sterk afkeuren zou wiens oordeel van omstandigheden afhing buiten den aard der te beoordeelen zaak, en ten andere, door hier uitdrukkelijk de verplichting op mij te nemen die elk recensent stilzwijgend op zich laadt, regter te zijn en niet aanklager. En de regter, ik weet het, mag geen onschuldige veroordeelen, maar ook hij mag, vooral geen onschuldige vrijspreken.

Eene geschikte wijze om mijne beoordeeling zelve weder aan het oordeel van den verstandigen lezer te toetsen is m. i. deze: ik zal de verhandeling althans gedeeltelijk doorloopen, om mijne algemeene opmerkingen voor te dragen, in de orde waarin de betrockene onderwerpen bij J. voorkomen, en daarbij ter loops, voor zoover er aanleiding toe wezen zal, mijne aanmerkingen op bijzonderheden vermelden. De bevoegde beoordeelaar welke

zich 't lezen van die uiteenzetting getroost heeft is dan in 't bezit van een genoegzaam juisten indruk om het eindoordoor door ref. uit te spreken zelf als deskundige weder te toetsen, en op deze manier zou onregtvaardigheid van mijne zijde zich terstond op mij zelven wreken.

Het is niet aangenaam zoo vele voorzorgen te moeten gebruiken om zijne overtuiging te kunnen uitspreken. Maar misschien ware 't onvoorzigtig ze over 't hoofd te zien, en ref. koos van de twee kwaden hetgeen hem 't minst scheen.

J. zegt (*Introitus*, p. 1—3) dat de geschiedenis van elke democratie moet uitgaan »*a causis, quibus, ut duae in civitate exstiterint factiones, effectum sit.*” Want nergens in de oudheid is de democratie de oorspronkelijke regeringsvorm (ten minste wanneer men, zoo als J. schijnt te doen, b. v. de Homerische staten als monarchiën en niet als democratiën beschouwt¹⁾), overal ontstond ze uit den strijd van armen tegen rijken, van vreemdelingen tegen inlanders.

Omtrent de »schaduwachtige” tijden, die J. behandelt, komt het veel op het regt verstaan van een woord aan. Evenwel meent ref. gerust te kunnen verzekeren, dat de *contentio*, »*qua . . . peregrini, a civitate sejuncti, per longum jam tempus iisdem ac indigenae sedibus utentes quaestumque aliunde factitantes, nonnulla sibi jura acquirere conarentur,*” dat die strijd denkbeeldig is. Wie heeft immer gehoord, dat de *μέτοικοι* en personen van soortgelijken toestand eenen strijd van algemeen politiek belang tegen de burgers hebben gevoerd en dat daaruit de democratie is voortgesproten?

De democratie, met of zonder eenen koning als opperhoofd in oorlogstijd²⁾, is bij de Grieken de oorspronkelijke en nor-

¹⁾ ARIST. *Polit.* III. IX (XIV). ὁ γὰρ Ἀγαμέμνων κακῶς μὲν ἀκούων ἡγεῖσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Te Sparta daarentegen, in eene aristokratie, εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ἐφείτο, τὴν δ' ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρίναι κύριος ἦν ὁ δῆμος, PLUT. *Lyk.* 6.

²⁾ ARIST. *Polit.* t. a. p. iets verder: Τέταρτον δ' εἶδος μοναρχίας βασιλικῆς αἱ κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους ἐκούσιν αἱ καὶ πατρικαὶ γινόμεναι κατὰ νόμον· διὰ γὰρ τὸ τοὺς πρώτους γενέσθαι τοῦ πλῆθους εὐσεργέτας κατὰ τέχνας ἢ πόλεμον, ἢ διὰ τὸ σιναγαγεῖν ἢ περιῖσαι χώραν,

male regeringsvorm. Aristokratie was veelal uit verovering ontstaan, zoo als bij de Lacedaemoniers. De strijd tusschen armen en voornaamsten, zoo als J. de partijen noemt, heeft zelden, voorzeker niet te *Athene* of te *Rome*; de democratie *doen ontstaan*³; in den historischen tijd van *Griekenland* waren de »voornaamsten» tevens oligarchen, de »armen» te gelijk demokraten.

Het begin van den strijd, zegt J., beoogde het vormen van een geschreven regt, »ut, quod antea more agebatur, in legis formulam redigeretur»⁴ (p. 1); de behandeling van dien strijd vormt J.'s eerste onderzoek.

Maar de familie verdween⁵, de timokratie kwam in hare plaats; daarna is de magt der voornaamsten gefnuikt, de volkspartij heeft gezegevierd. Hoe dit geschied is, zal het tweede deel van het onderzoek nagaan.

Na de Perzische oorlogen, vooral na PERIKLES' dood, overwon de ochlokratie; »die duurzame en eeuwige wet, die als 't ware »geleidster in 't leven en beheerscheresse onzer pligten is» (welke wet? de deugd? het geweten?) »verflaauwde in kracht. »Dit zal het derde deel zijn van de geschiedenis der democratie.»

Dus, indien ref. deze min duidelijke woorden juist verstaat, zal J. zijn werk splitsen in drie deelen:

- I. De strijd over het ontstaan van een geschreven regt en eene geschreven wet.
- II. De redenen van het overwigt der volkspartij.
- III. *Athenes* verval.

ἐγίνοντο βασιλεῖς ἐκόντων . . . ὅπου δ' ἄξιον εἰπεῖν εἶναι βασιλείαν, ἐν τοῖς ὑπεροχίοις τῶν πολεμικῶν τὴν ἡγεμονίαν μόνον εἶχον.

³) Te *Athene* heeft de Perzische oorlog en de omstandigheid dat handel en scheepvaart in plaats van landbouw overwegend werden het democratisch element in den staat ten minste veel versterkt. *Rome* is ondanks alle volks-tribunen tot op CAESAR toe een aristokratische staat gebleven; op den duur berustte de wezenlijke magt bij den senaat.

⁴) Dus hetgeen te *Rome* door TERENTIUS ARSA en zijne volgelingen, te *Athene* kort vóór DRAGON en SOLOX gewenscht werd.

⁵) Of: de familie werd vergeten, p. 2: »familia, quae fuit prisca reipublicae »ratio, obscurata est.»

Nu is het vreemd, in plaats hiervan eene opvolging van hoofden te lezen als volgt:

De antiquissimis Atticae incolis (p. 3).

De phylis et de plebe (p. 23).

De institutis, quae ante Solonem viguerunt (p. 67).

De institutis, quae democratiae erant fundamenta (p. 91).
en ref. bekend, het verband tusschen deze hoofden en de in-deeling op p. 3 niet te zien.

Maar welligt heeft J. deze vier hoofden als onderdeelen van zijn eerste onderzoek, zijne *prima disquisitio* (p. 2) beschouwd. Inderdaad staat op het schutsblad, tusschen titel en voorrede, en op de keerzijde eener opdracht van twijfelachtigen smaak, de nadere bepaling »*pars prior*” verscholen. Maar de *comparativus .prior*” sluit een derde deel uit. En het is immers geheel hopeloos, dien *comparativus* te willen verdedigen door te zeggen dat J. alleen twee deelen stellig belooft, terwijl hij ook het derde geven zal, indien zijne bezigheid hem dat toelaat, »*nisi occupatio consilium peremerit*” (sic), p. 3.

Het grootste deel van den *Peloponnesos* had geene havens, p. 3, 4. Die van *Kenchrae*, de beide *Epidauros*, *Troezen*, *Hermione*, *Nauplia*, *Gythion*, *Pylos*, *Aegion*, *Lechaeon* en anderen, over de geheele kust van den *Peloponnesos* behalve een deel van *Elis* verspreid, verdienen toch melding. Bedoelt J. soms *Arkadie* met zijne woorden *solum »ad agriculturam idoneum est, et, veluti maxima Peloponnesi pars, portubus destitutum*”? Het woord *maxima* in dien zin te verstaan laat zich toch niet verdedigen.

Terwijl *Athene* bloeide, hebben de *vetustae res* slechts weinige schrijvers gevonden, die van het nagaan der oude geschiedenis werk hebben gemaakt, bl. 5. Wanneer we hier aan *PHILOCHOROS* en *ANDROTION* en de andere schrijvers der *Ἀρχαῖαι* denken, wordt dit oordeel voor 't minst twijfelachtig, en wil men op het woord »*florente Atheniensium republica*” gewigt leggen, dan is met de stelling van J. zeer veel, zelfs te veel, d. i. niet veel bewezen.

Na deze losse opmerkingen begint J. zonder genoegzamen overgang in eens met de behandeling der vraag, of de *Pelasgen* een al dan niet *Helleensche* stam waren. De aanleiding tot het stellen dier quaestie is de omstandigheid, dat onder de oudste inwoners van *Attika* ook *Pelasgen* kunnen geweest zijn, en

de ontwikkeling van het hiertoe behoorende, het opgeven en bespreken der teksten⁶ waarin over die oudste bevolking gehandeld wordt, zou met voordeel de onbepaalde redeneringen en gewaagde opmerkingen der drie eerste bladzijden hebben vervangen. De bedoelde vraag lost J. aldus op, na de blijkbare onzekerheid van elke uitkomst erkend te hebben (bl. 5—7): »*Pe-lasgi igitur, ut videtur, fuerint stirps*» — welk een soort van stam dan toch? — »*cujus nomen postea ad alias stirpes translatum est; quo vero modo haec cum illis coaluerit indicari jam nequit.*» Het is moeilijk een tweede in zoo vele opzichten mislukt antwoord te geven, al komt J. ook later (p. 10) verbeterend daarop terug. Een volkstam zal worden omschreven en aangewezen, en als die aanduiding moet strekken *dat andere stammen zijnen naam hebben aangenomen!* Deze hebben dit gedaan »*naderhand*», na welk tijdstip? Deze naamsovergang schijnt volgens J. mede te brengen, dat de eerste stam met die anderen is zamengesmolten, dus *illa cum his*, niet andersom, maar het feit zelf is twijfelachtig. J. weet dan ook niet te zeggen op wat manier die zamensmelting heeft plaats gehad, en het is zeer natuurlijk dat hij dit niet weet, maar waartoe de geheele zaak? Reeds WACHSMUTH, dien J. aanhaalt, had hem kunnen terughouden dit terrein te betreden, immers zegt deze (bl. 25): »het onderzoek naar den volkstam, die als oorspronkelijk en door de natuur gegeven aan de helleensche gewesten toekwam . . . beweegt zich op een gebied, hetwelk nog niemand betreden heeft, zonder meer of min van den regten weg af te dwalen.» Meer bekend is NIEBUHR⁷ gezegde: »De

⁶) Terwijl ik dit schrijf heb ik WACHSMUTH, *Hell. Alterthsk.* I. 2. a. § 9. bl. 25 (uitg. v. 1826, de tweede uitgaaf heb ik niet kunnen te zien krijgen) niet uit het oog verloren. Men moet de citaten hebben en op den voorgrond stellen, want zij vormen het eenig uitgangspunt der redenering, hoewel 't volkomen waar is, dat men ze alleen kritisch, en als onder 't voorregt van boedelbeschrijving aannemen mag.

⁷) *R. G. I.* 5⁸%, zie *Mnem.* III. 433 over deze wijze van aanhalen. Ik herinner mij GROTE, *History of Greece* II. II. p. 351 n. 1. Second Ed. 1849, en merk hier ter loops op, dat het jammer is dat J. zijne aanhalingen niet op deze aan de Utrechtsche bibliotheek aanwezige uitgaaf gegrond heeft, maar op MEISSNER'S vertaling, welke GROTE zelf zoo beleefd geweest is goed te noemen.

»naam van dit volk" (de Pelasgen) »is pijnlijk voor den geschiedschrijver, die *de onechte philologie* haat, waaruit de »praetensies op kennis omtrent zulke spoorloos verdwenen volkeren voortkomen." GROTE, eindelijk, wiens geschiedenis van *Griekenland* van zoo hoog belang is en zoo vele verdiensten heeft, zegt nog duidelijker⁸: »zoo iemand geneigd is het onbekende voorhelleensche tijdvak Pelasgisch te noemen, het staat »hem vrij; maar dit is een naam die geene bepaalde eigenschappen met zich voert" — het blijkt op nieuw uit J.'s eigen bepaling — »die nergens ons inzicht in ware geschiedenis verwijdt." »Wie ook de vele tegenstrijdige stelsels over de Pelasgen heeft onderzocht . . . zal niet ontevreden zijn over mijn »besluit een zoo onoplosbaar vraagstuk af te wijzen. Geene »door getuigen bevestigde feiten liggen thans voor ons — geene »lagen voor Herodotos en Thucydides zelfs in hunnen leeftijd — »waarop men geloofwaardige getuigenissen omtrent de voorhelleensche Pelasgen zou kunnen bouwen." Het is waar dat J.'s onderwerp deze quaestie medebragt. Maar datzelfde onderwerp bragt nog meer vragen van soortgelijken aard met zich, waaromtrent een gelijk oordeel moet worden uitgesproken: het geheele onderwerp valt in die categorie, verdient zulk een vonnis en had niet moeten behandeld worden.

Verder hooren wij (p. 6) dat met den naam Pelasgen de *pristina saecula* worden aangewezen. Eveneens, zegt J., noemt CAESAR alle Germaansche stammen met éénen naam *Sueven*! Dit laatste althans is geheel valsch⁹. Daarna wordt als alternatief gesteld, waartusschen de keus twijfelachtig is, of de Pelasgen Semitisch, en *derhalve* met de Tyrreners *min of meer* vereenigd zijn geweest, dan wel of ze gewoond hebben binnen *Libanon, Taurus, Haemus en Alpen, als natuurlijke grenzen, tamquam fines a natura datos*", p. 7. Zij worden dus nog

⁸) T. a. p. bl. 350 vlg.

⁹) CAESAR noemt *Ubi, Sigambri, Usipetes en Tenctheri*, over welke beide volken hij één derde deel van 't vierde boek vult, *Nemetes, Vangiones, Harudes, Sedusi, Marcomani, Triboces*, en zoo men wil ook *Eburones, Condrusi, Caeroesi en Paemani*, die evenwel sedert langeren tijd in *Belgie* woonden. CAES. B. G. IV. 3—16, I. 51, II. 4 f.

veel verder uitgestrekt, dan volgens de gewaagde onderstelling van ΝΙΕΒΥΡΗ, die ze ten minste niet beoosten den *Bosporos* laat komen ¹⁰, en zelfs dan eenen *onmetelijken* volkstam noemt. Maar J. schijnt niet ongenegen (p. 6. n. 2. p. 10. n. 1.¹¹) de Pelasgen zelfs met de Philistijnen in verbinding te brengen, en daartoe heeft hij den *Libanon* noodig. THUCYDIDES, volgt er, »quum videret a mythis nomina divelli non posse (?), in antiquae Graeciae statum atque progressum describendo eos ferme omisit.” De taal even als de denkeelden is min of meer Pelasgisch, en de innerlijke samenhang, de kracht van de redenering: geene mythen zonder namen, *ergo* laat THUCYDIDES de Pelasgen weg — moeilijk te vatten.

De naam der Hellenen werd oppermagtig, en ten gevolge daarvan werden de oude volken vergeten, ook door het opsmukken der mythen in de geschriften der λογογράφοι: de Grieken zelve »antiquas illas stirpes a se sejunxerunt eadem tempestate, quâ communibus periculis conjuncti ad majorem rerum spem erigebantur,” bl. 8. Het eenige tijdvak waarop de omschrijving der laatste regels past is dat na den slag van *Plataeae*; immers de algemeene vereeniging, uit gemeenschappelijk gevaar gesproten, heeft vóór dien tijd niet plaats gehad, ten minste niet te gelijk met hoop op groote voordeelen. En dat dit *afschieden der oude stammen van de Grieken* (?) zeker niet na den slag van *Plataeae* geschied is behoeft immers geen betoog.

Na eenige mededeelingen over HERODOTOS, THUCYDIDES, STRABO en diens bronnen geeft J. zijn eindelijk antwoord omtrent al hetgeen wij van de Pelasgen weten, en besluit te regt (p. 10): »de Pelasgis nil posse judicari, nisi quod reliquiae gentis fuerint »cujus memoria” (?) »optimis Graeciae temporibus interiisset.” De *herinnering* aan de Pelasgen was zeker nog niet verdwenen,

¹⁰) R. G. I. 16%,

¹¹) Zoo iemand lust heeft zich in deze studie te verdiepen, hij zie behalve de door J. aangehaalde plaatsen nog OAKLEY's *excursus* op TAG. *Hist.* V. 2 vlgg. en vooral RÖHN, *die Aegyptische u. die Zoroastrische Glaubenslehre*, p. 5. Daar zal men *differentialsmogelijkheden* genoeg vinden.

zelfs bestonden nog enkele Pelasgische stammen, maar de oude magt en roem van het volk bestonden niet meer.

J. gaat over tot de Hellenen, »qui iidem ac Dores habendi sunt,» bl. 10. Dit is enkel in zeer beperkten zin waar. De voorstelling waaronder men dit gezegde kan aannemen is deze: Oorspronkelijk waren de Doriers Hellenen, en de Ioniers Pelasgen. Op eene wijze waaromtrent men zich niet nader rekenschap heeft gegeven zijn de Ioniers ook Hellenen geworden, zoo in andere opzigten als omtrent hunne taal. Zij zijn dus oorspronkelijk Pelasgen, in tegenstelling tot de oud-Hellenen, de Doriers. Dit is het gevoelen van HERODOTOS, I. 56. Volgens dit gevoelen heeft het woord Hellenen twee beteekenissen: de oud-Hellenen, die dan de Doriers zouden zijn, en de vereenigde Dorisch-Ionische Hellenen van lateren tijd. Zelfs deze oud-Hellenen zouden dan niet alleen Doriers, maar voor 't minst Doriers en Aeoliërs geweest zijn; maar hoe 't ook wezen moge, noch Doriers, noch Aeoliërs hebben de oudste bevolking van *Attika* gevormd, maar die bestond uit de zoogenaamde *αὐτόχθονες*, zeker geen van beide der zoo even genoemde stammen, en uit dat kleine aantal Ioniers hetwelk in de Marathonische *τετράπολις* geleefd heeft¹². Daarmede overeenkomstig zegt THUCYDIDES zelf, en laat hij PERIKLES zeggen (I. 2, II. 36) *τὴν γοῦν Ἀττικὴν . . . ἀνθρώποι φικούν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ, ἐν τῇ γὰρ χώρᾳ αἰεὶ οἱ αὐτοὶ οἰκοῦντες*¹³.

J.'s weinig gemotiveerd gevoelen over de Hellenen of Doriers is nu: omdat de taalvergelijking of *taalvorsching* (*linguarum investigatio*, p. 11) vele Godennamen uit Arische of Indo-Germaansche wortels heeft afgeleid, andere Grieksche woorden daar-

¹²) STRABO VIII. VII. 1, p. 383 CASAB. Het aantal inwoners der genoemde vier plaatsen kan niet groot zijn geweest, ten minste betrekkelijk. In *Attika* waren omstreeks 200 grootere of kleinere *δῆμοι*, en de vier genoemden behooren niet eens tot de voornaamste.

¹³) Een scholiast annotteert: *τῷ γένει δηλονότι, οὐ γὰρ ἦσαν ἀθάνατοι*. — De zaak zelve is overbekend en behoeft eigenlijk geen betoog. Dat de *αὐτόχθονες* zelve van Ionischen oorsprong waren blijkt daaruit, dat zij de vier Ionische *φυλαί* hadden, hoewel *μῦνοι ἐόντες οὐ μετανάστει Ἑλλήνων*; HEROD. VII. 161, en evenmin in historischen tijd binnen hunne grenzen onderworpen zijnde, daar zij geene heerschende en erfelijke aristocratie hadden.

entegen uit Semitische wortels, schijnen de Hellenen, de bloem van — de Hellenen zelfen, of de Doriers, of den stam *πάρφυλοι* onder de Doriers, of de verschillende volken welke dien stam vormden ¹⁴ — uit het oosten gekomen te zijn. Indien dit waar is (p. 12 boven) zullen die wortels — de Semitische — behoord hebben tot de Tyrrheners of dien stam der Phoeniciers, die zich in den tijd van Mozes op eilanden en langs de kusten, *terris mari adjacentibus*, heeft gevestigd! Ref. zoekt naar eene zachte uitdrukking, om zijne afkeuring van het voorgaande ten minste *suavem in modo* te doen zijn, maar dit neemt niet weg, dat hij zulk een *mixtum compositum*, een dusdanig assortiment van dwalingen, die niet eens met zich zelve in overeenstemming zijn, niet onopgemerkt kan laten. Hoe weet J., om maar iets te noemen, dat de Tyrrheners in der daad Phoeniciers zijn geweest? Welke eilanden van eenig belang liggen langs de kusten van *Palaestina*? Arisch en Indo-Germaansch naast elkaar te stellen is immers hetzelfde als te zeggen: Arabisch of Semitisch, Italiaansch of Romanisch. Al waren voor enkele Grieksche woorden de Semitische wortels gevonden, en de waarheid daarvan is voor 't minst twijfelachtig, ook dan zijn weinig feiten zoo stellig vast staande als dat geen eenigermate aanmerkelijk deel der Grieksche taal uit het Semitisch is afgeleid ¹⁵. En dan het min logische der redenering, die ver-

¹⁴) Ook dit berust alleen op de naamsafleiding, indien ik mij niet zeer bedrieg. Als de verklaring omtrent het ontstaan van de namen der Sikyonische *Υᾶται*, *Χοιρᾶται* en *Ὀυρᾶται* eens verloren was!

¹⁵) De geleerde L. Ross, op wien J. zich beroept (Z. f. d. Alt. 1850. n. 25. bl. 195) houdt zelfs in het bedoelde stuk; *Morgenland und Griechenland*, t. a. p. N°. 1 vlgg., eene soortgelijke opinie slechts zeer ten deele vol. Immers terwijl J. spreekt van »*Graeci sermonis vocabula*» p. 11, noemt Ross alleen *Ortnamen*, namen van plaatsen, en dit doet hij, terwijl hij met echt wetenschappelijke eerlijkheid bekent (bl. 198) geene Semitische taal te bestaan, en alleen uit het Grieksch de niet oorspronkelijk Grieksche woorden te willen uitschieten »*auszuscheiden*, was nicht Griechisch zu sein scheint." Al had Ross dan ook tegen K. F. Hermann gelijk, dan nog zou volgens zijne eigene woorden daaruit niets voor de afleiding der Grieksche taal volgen. En zoo bescheiden oordeelt Ross, wiens zwakke zijde 't juist is, dat hij elk Grieksch

schillende zaken, aangewezen door hetzelfde woord Hellenen: het geheele Grieksche volk, de Doriers met of zonder de Aeoliërs, de bloem van verschillende volken, welke — indien ref. regt verstaat — den Dorischen stam der *παμφυλοι* hebben gevormd, en dit alles even onzuiver gezegd als gedacht, die *coniunctivus* om waarschijnlijkheid uit te drukken: *conficiatur, pertinuerint* ¹⁶, »het opsporen heeft opgestapeld», *investigatio congescit*, en *terris mari adjacentibus* voor zeekust, *ora maritima*. Maar J. gaat op dezelfde wijze voort. Of de Aeoliërs Hellenen waren, blijkt niet, maar uit hunnen naam wordt opgemaakt, dat het verschillende (*varii*, om *αἰδλος*? dit beteekent *verschillend van kleur*, zoo als ook eene beteekenis van *varius* is) volkeren van zuidelijk *Thessalie* geweest zijn ¹⁷. En de Hellenen, zegt J., hadden dit eigenaardige in hunne godsdienst, dat zij al hunne instellingen en de volkeren zelven tot goden en helden terug bragten. Dit is niet eigenaardig maar bij heidensche

monument zoo gaarne overoud en Asiatisch zou vinden, dat hij zelfs — indien ref. goed is ingelicht — nog lang niet overtuigd is van de onechtheid der (meeste) opschriften van FOURMONT! — Ter loops merk ik aan, dat ROSS t. a. p. sommige godennamen te regt of te onregt niet uit het Indo-Germaansch, maar uit het semitische Aegyptisch (vgl. bl. 194) afleidt. De bedoeling van J. (p. 11. n. 2) is niet duidelijk.

¹⁶) Zoo noodig vergelijke men MAUVIC, *Latéinische Sprachlehre*, 1844, bl. 312, § 350 b. Anm. 3 (in BOOTS vertaling 1849. bl. 295. § 375 b. Aanm. 3): »Eine Vermuthung über das (wirklich) Stattfindende wird nicht durch den »Coniunctiv ausgesagt.»

¹⁷) Wat hier van de Doriers tusschen in wordt gevoegd, staat reeds beter in de eerste plaats die men over dit onderwerp opslaat, HROD. I. 56. — Wanneer FISCHER, *Griech. Zeittafeln*, p. 20, hetzelfde bedoeld heeft, dan blijft hem ten minste de verdienste dat hij daarvoor niet uitgekomen is. Hij zegt t. a. p.: »Thessaliens, zumal Süd-Thessaliens Besitz war in ältester Zeit unter »eine Menge mehr oder minder bedeutender, selbstständiger Völkerschaften »vertheilt [Myrmidonon, Boeoter, Phiotische Achäer, Malier, Perhäber, Dolo- »per u. a.], die eben ihrer Verschiedenheit wegen unter dem Gesamtnamen »der Aeoler begriffen wurden.» Hierin ligt niet noodzakelijk opgesloten dat hij de bedoelde afleiding met hare gevolgen aanneemt; hij zou het des noods ook b. v. van den collectiven naam Peloponnesiers voor de vijanden van *Athens* hebben kunnen zeggen.

naties zeer natuurlijk, men vindt het om twee zeer verschillende volkeren te noemen, b. v. bij de Peruanen en bij de Brahmanische Indiers. En wat doet deze uitwijding over de godsdienst der Hellenen bij het onderzoek naar de oudste inwoners van *Attika*? Is 't alleen om te kunnen zeggen dat die godsdienst aan de meer geleerden (*eruditioribus*, beter ware aan de meest verstandigen) niet voldeed? Dan moet opgemerkt worden, dat hier van de oudste, d. i. althans vóór-solonische inwoners van *Attika* spraak is, en dat deze ten minste geloovig waren en niet naar dien vermeenden ouderen natuurdienst als iets veredelends behoeften om te zien. Het gedrag van PAUSANIAS te *Plataeae* (HEROD. IX. 61 f.) en dat van XENOPHON te *Kalpe* (*Anab.* VI. iv. 9—27), bewijzen genoeg, hoe diep de nationale godsdienst was ingeworteld, en uit de geheele levenswijs van den laatsten (b. v. *Anab.* III. i. 4—13) blijkt, dat zelfs de leerlingen van SOKRATES voor een warm en innig geloof aan de Atheensche goden vatbaar waren; wij mogen daarover glimlagchen maar moeten het erkennen. Hoeveel meer dan niet de oudste bewoners van *Attika*¹⁸?

Of de Ioniers tot de Pelasgen behoord hebben, staat niet vast, p. 13. Evenwel hangt die stelling ten naauwste samen met de andere, dat de Doriers Hellenen zijn geweest, en de hoofdautoriteit voor beide gevoelens is dezelfde plaats van HERODOTOS, I. 56¹⁹. Nu komen wij terug op een en ander over die Pelasgen waarvan wij ons maar niet kunnen vrij maken, — die onbegraven Pelasgen, zegt GROTE niet onaardig — en andere onderwerpen: ter loops vernemen wij, dat de *Codridae*, dus de afstammelingen van KODROS, naar *Attika* zijn verhuisd²⁰. Deze

¹⁸) Die natuurdienst zelf, in zoover hij niet, zoo als GROTE (bij J. bl. 13. n. 1) zegt, op Fetischdienst uitloopt maar *weit tiefer und geistiger gedeutet* wordt, is zelfs na CAUZENS geleerde *Symbolik und Mythologie* niet bewezen, of liever, sedert ook deze uitstekende verdediger niets daarvoor heeft kunnen nitwerken, mag men de zaak gerust hopeloos noemen.

¹⁹) *Τοὺς μὲν (Λακεδαιμονίους) τοῦ Λακρικῆς γένους, τοὺς δὲ τοῦ Ἰωνικοῦ. ταῦτα γὰρ ἦν τὰ προσηκούμενα, ὅντα τὸ ἀρχαῖον τὸ μὲν Πηλασγικόν, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν ἔθνος.*

²⁰) De uitdrukking is dáárom onvoorzigtig omdat wel MELANTHOS, de vader

Codridae en anderen (eerst de *errata* voegen daarbij de gewigtigsten van allen, de *Alkmaeoniden*) kwamen uit den *Peloponnesos* en waren *per totam historiam* magtig in *Attika*, maar de Helleensche edelen, die te voren naar *Attika* gevlugt zijn — de lezer herinnere zich, dat hier nog altijd over de *Ioniers* wordt gehandeld — de Helleensche, dus Dorische edelen, die vroeger, d. i. derhalve vóór *MELANTHOS* den vader van *KODROS*, naar *Attika* gevlugt zijn en wier gezag als groot wordt opgegeven, worden in de geschiedenis niet meer vermeld. Welke Helleensche edelen dan toch? J. gaat dus voort: Vergelijking van *HERODOTOS*, *STRABO* en *PAUSANIAS* doet twijfelen of inderdaad de *Ioniers* lang (J. haat het woord *diu*, dat hij slechts nu en dan tegen 't einde van zijn stuk gebruikt, ref. meent in 't geheel viermaal; hier en elders zegt hij daarvoor *longo tempore* of iets van dien aard) vóór den Dorischen inval in *Attika* gewoond hebben. Maar hoe de *Atheners* aan hun verhaal over *THESEUS* en de *Alkmaeoniden* en anderen gekomen zijn (p. 14, vgl. de *errata*) blijkt niet, dáárom zal J. in 't vervolg de gewone opinie aannemen. Van de Ionische godsdienst is niets zeker (*ἄναξ Ἀπολλων*, de schrijver heeft het gezegd), en uit den naam van *NEPTUNUS* (er wordt bedoeld *Ποσειδών*, want hier komt het op de naamsafleiding aan), dien Thessalisch-Ionischen god, volgt niet dat de *Ioniers* uit *Thessalie* afstammen. Het laatste is ref. met den schrijver eens.

Om nu, ten minste voor sommige punten, het antwoord te geven dat J. schuldig blijft, merkt ref. dit aan: De *Ioniers* hebben in zekeren betrekkelijk zeer ouden tijd in of nabij *Thessalie* gewoond, want zij hebben zitting onder de *Amphiktyonen*²¹. Zij woonden in *Attika* lang vóór de terugkomst der *Herakliden*, want *ION*, d. i. de Ionische stam, stond volgens *PHILOCHOROS* op

van *KODROS*, naar *Attika* verhuisd is, maar twee van *KODROS'* drie zonen, *NELKEUS* en *ANDROKLOS*, juist omgekeerd *Attika* hebben verlaten. Z. o. a. *STRABO*, VIII. VII. 1, p. 388 *CASAUB.*, waar ook de term *Kodridae* gebruikt wordt voor degenen die *Attika* verlaten.

²¹⁾ En slechts ééne stem, even als de *Doriers*. Dus was geen dier beide volken nog bijzonder magtig, toen het verbond der *Amphiktyonen* gesticht werd.

den kant van ERECHTHEUS tegen EUMOLPOS »en werd koning van Attika”²². Helleensche²³, dit zou wezen Dorische edelen die naar Attika gevlugt zijn herinnert ref. zich niet, en de cenige edelen waarvan sprake kan wezen zijn juist dezelfde Alkmaeoniden, Paeoniden enz. die J. bedoelt en waarvan PAUSANIAS²⁴ spreekt. J. moest zijne plaatsen opgeven, niet alleen die der nieuweren maar vooral die der ouden, dan zou ’t mogelijk zijn, hem met minder moeite billijker te beoordeelen. Maar zijne gansche behandeling dezer quaestie bewijst dat hij ten opzichte van die vlugt der verdrevene *Achaeische* hoofden uit den *Peloponnesos* nog in een anderen zin onvast is, als waarin ref. en trouwens iedereen gaarne erkennen van den geheelen oorsprong der Attische bevolking zeer weinig te weten.

Eerst door de bekende genealogie van HELLEN worden de Ioniers onder de Hellenen gerekend, en ’t is niet zeker, wanneer die ontstaan is, (bl. 14)²⁵. En nu worden de Hellenen, die J.

²²) ΗΑΡΡΟΚΛ. op Βοηδομία (Z. ook SUIDAS en het *Etym. M.* op dit woord). PHILOCH. fr. 38. MÜLLER, p. 389. Z. ook PAUSAN. VII. (’Αχ.) 1. 2.

²³) Van Hellenen wordt in der daad melding gemaakt bij SCHÖMANN, *Antiqq. Juris Publici Graecorum*, p. 49: »Attica Ionum erat, Pelasgicae stirpis, quibus tamen Hellenes e Thessalia . . . admixti esse videntur.” Hij spreekt ter loops en schijnt zich te vergissen, want de noot verwijst op p. V. § 2, d. i. p. 162—164, waar hij ’t onderwerp opzettelijk behandelende spreekt van »Xuthi, Hellenis filii, in Atticam adventus, qui cum comitibus, Hellenicae »haud dubie stirpis hominibus, ex inferiore Thessalia . . . profectus . . . »quattuor oppida, Oenoe, Probalinthus, Marathonem, Tricorythum in sedisse »dicuntur.” Die Thessalische Hellenen zijn dus juist de Ioniers, zoo als ook SCHÖMANN bedoeld heeft, die op zijn werk *de Comitibus Atheniensium* p. 351 sq. verwijst, waar de twijfel geheel wordt weggenomen.

²⁴) PAUS. II. (Κορινθ.) XVIII. 9. (7). Deze werden juist door de Doriers, de eigenlijke Hellenen volgens HERODOTOS, bij gelegenheid van de terugkomst der Herakliden verdreven. Waarschijnlijk bedoelt ook THUCYD. I. 2 vooral deze; in geen geval zegt deze schrijver, dat de edelen die hij bedoelt lang vóór KONOS naar Attika gevlugt zijn.

²⁵) Ook over deze genealogie spreekt J. verward, en geeft een vrij duister uittreksel uit SCHÖMANN en GROTE. Hij zegt o. a. p. 14 bened. »GROTE eam (de genealogie) »ad annum 676 referens, animadvertit primos in eam receptos esse Dorum atque Aeolum.” Hier zou b. v. annotat beter geweest zijn

tot nog toe als één met de Doriers heeft voorgesteld, plotse-
ling, in naam althans, Ioniers²⁶. Toen deze Hellenen naar
Attika kwamen; bragten zij de dienst van APOLLON met zich
(p. 15): hoe 't vóór dien tijd met de godsdienst gesteld was,
en hoe die »ex variis initiis concretus sit *vix* explanari potest.”
Na de aankomst der colonie uit *Azie*, wier hoofd CEKROPS was,
had eene ineensmelting van eerediensten plaats. Maar (p. 15)
de eeredienst der Hellenen (Ioniers) nam meer en meer toe door
het (Dorische) orakel van *Delphi*; naar dezelfde mate verloor
MINERVA haar oorspronkelijken aard »tandemque *πρόμαχος* facta
»est²⁷, atque ab Hellenibus”, (de Ioniers) »quos traditio ad Xu-
»thum refert respicitque Thucydides”, (welk een *zeugma*!), »APOLLO
»postea *πατρώος* dictus, profectus est.” (hij is van hen *uitge-*
gaan; ook de interpunctie is hier foutief). . . . »Si verum est
»Hellenes quondam Athenienses a reliquis populis defendisse” (in
het straks aangehaalde geval van Ion; overigens lijdt deze *ac-*
cusativus cum infinitivo aan dezelfde fout als die in 't beroemde
vers: *Aio te Aeacida Romanos vincere posse*) »atque eorum ad-
»ventu” (van die overige volken) »non paucos in Peloponnesum
»migrasse”, (vele Hellenen? of Atheners²⁸?) »inde colligatur

maar dit is niet de hoofdzak. GORTZ zegt (I. v, p. 139 van het 1° deel)
dat de genealogie voorkomt in den Hesiodischen *Κατάλογος*, en deze, zegt
hij, is waarschijnlijk binnen de eerste eeuw der Olympiaden-aera, of vóór het
jaar 676 geschreven. Het jaartal is dus geheel bijzaak, zoo als natuurlijk,
en J.'s opvatting geheel onjuist. Hij gaat voort, bl. 15 bov. »In eandem
»igitur genealogiam Iones, qui *natura et fatis* ab Hellenibus diversi erant,
»recepti sunt.” *Igitur* is voor 't minst ongelukkig uitgedrukt, want GORTZ
zegt t. a. p. juist, dat de genealogie alleen DOROS en AEOLOS als »the only pure
»and genuine offspring of Hellen” schijnt voor te stellen.

²⁶) De Ioniers, eigenlijk niet-Hellenen, zegt J., zijn in de genealogie op-
genomen. Dit is geene reden, om nu, gelijk hij terstond doet, den naam
»Hellenen” geheel in de beteekenis »Ioniers” te gebruiken.

²⁷) *Ἀθήνη πρόμαχος* was alleen het standbeeld van PRIMAS, maar voor
zoo ver mij bekend heeft geene eeredienst dier godin onder dien naam be-
staan, en zeker niet in de *ἀκρόπολις*: het beeld stond vrij, zonder tempel,
altaar of *τέμενος*.

²⁸) Indien J. de colonie der Ioniers in *Achaia* bedoelt waarvan PAUSANIAS
VII (*Ἀχ.*) 1. en korter ook STRABO VIII. VII. 1. p. 383 CASAB. melding maakt,

»*quanta in republica fuerint auctoritate.*» De constructie is weder soutief, omdat de lezer geneigd zal wezen *quanta* bij *republica* te voegen, verder blijkt niet of de bedoelde staat werkelijk zoo als 't schijnt de Atheensche staat is geweest, en of de Ionische Hellenen welke naar den *Peloponnesos* verhuizen, nu weder plotseling die Helleensche edelen zijn welke (p. 13 en 14) uit den *Peloponnesos* naar *Attika* zijn gevlugt, maar bovenal hindert de redenering zelve; ze is namelijk deze, zoo als ref. ze, *salvo errore et omissione*, uit den niet al te helderen stijl heeft opgemaakt: De Hellenen hebben de Atheners tegen de overige volken verdedigd. Toen die overige volken naderden, zijn velen (der verdedigers?) uit *Attika* naar den *Peloponnesos* vertrokken. *Ergo*: de Hellenen waren magtig binnen den Atheenschen staat! Men kan nog vragen wie die overige volken geweest zijn, de overige *ἄλλοι* van *Attika* — maar *Eleusis* schijnt alleen te hebben gestaan — of de overige volken van *Griekenland* behalve de Thraciërs, die mythische bondgenooten van *Eumolpos*. Ook hier zijn de denkeelden niet zuiver uiteen gehouden. Dat oudtijds *Athene* en *Eleusis* met elkaar oorlog gevoerd hebben ligt in den aard der zaak en is bekend²⁹, dat de Ioniers uit het nabijgelegen *Oenoe*, *Marathon* enz. bij die gelegenheid de Atheners ondersteund hebben, laat zich hooren, maar wat hadden, in dien ten minste vóór-theseischen tijd, Thraciërs en overige Hellenen daarmede te maken?

Maar J. heeft thans den invloed der Hellenen bewezen, en maakt daarvan terstond gebruik. Zij ordenen (p. 16) misschien de »*gentes*, in quas *recipiendi* erant» — zelfs van overwinnaars omtrent overwonnenen naauwelijks denkbaar — en nu wordt *APOLLO* »*omnium phratriarum praeses*» op de volgende eenvoudige en gelukkige wijs. Iedere familie behoudt hare familie-

blijkt uit die plaatsen tevens dat geen buitenlandsche aanval (*eorum adventu*) de aanleiding tot het uitzenden van die volkplanting is geweest.

²⁹) B. v. uit THUC. II. 15, PAUSAN. en STRAB. t. a. p. De μετ' Εὐμόλπου Θράκες van den laatsten zijn niet anders dan de Eleusiniërs zelve; hij zegt immers VII. VII. 1. p. 321. CASAB. τὴν μὲν γὰρ Ἀττικὴν οἱ μετ' Εὐμόλπου Θράκες ἔσχον, met dezelfde uitdrukking: overigens is dit laatste een *totum pro parte*.

eeredienst. Die dezelfde (ware of verdichte) stamvaders hebben, nemen de dienst van deze als gemeenschappelijk aan. Die (familien) daarentegen, welke uit verschillende deelen waren vereenigd (?) rigten nieuwe eerediensten op. Daardoor (?) staat nu APOLLO aan 't hoofd der *φάρπλαι*. *Le tour est fait*, en zeer handig, want het publiek, dat attent heeft toegezien, heeft niet in 't allerm minst uitgevonden hoe de zaak in haar werk ging ³⁰.

Nu wordt een weinig uitgewijd over zeer veel zaken, bl. 16 en 17, over den gewaanden ouderdom van sommige instellingen, over de namen der Attische koningen: die zijn wel niet stellig bekend maar men heelt ze noodig om daarmede *feiten en gebeurtenissen* te vereenigen; THUCYDIDES deed dat ook met den naam THESEUS, maar STRABO schrijft iets dergelijks aan CEKROPS toe als THUCYDIDES zegt dat THESEUS gedaan heeft; nieuweren denken er weêr anders over (*novissimi scriptores*), in plaats van het meer gewone ³¹ *recentissimi*, een woord dat de schrijver schijnt te haten), en LIVIUS volgde dezelfde genealogie als zijne tijdgenooten, nam alles op wat zijne voorgangers gezegd hadden en toonde zoo *»quomodo Diis adjuvantibus omnia orta et »progressa sint.*” De beschouwing is zeker nieuw, en de voorstelling beweegt zich vrij, zonder eenigen logischen dwang of hatelijken samenhang en orde van gedachten. Eindelijk wordt Vico aangehaald... in het Fransch. Wij ontvangen dus hier de eigen woorden van den schrijver der *Scienza nuova*... volgens het uittreksel van MICHELET.

³⁰) J. heeft misschien het woord *eae* p. 16 op *gentium* willen doen slaan. Ook dan is het geheel niet te verdedigen, want dan blijkt het niet, of men zich de *gentes*, die J. hier voor eenzelve met de *φάρπλαι* moet houden om ten minste iets gezegd te hebben, als ontstaande of als reeds geordend moet voorstellen. Maar deze verklaring is onmogelijk zoo als de woorden hier staan: *»Iisdem fortasse gentium, in quas recipiendi erant, ordinatio tribuenda est, »ut, dum pro se quaeque familia sacra patria retineret, eae, quae ab eodem »sive ficto sive vero proavo ortas se gloriarentur, hujus sibi sacra communia »susceperint,*” oet. — Zoo hier GAOTE, II. x, p. 76—79 van deel III, gevolgd is, dan is het zeer onnaauwkeurig geschied, en vooral zonder te letten op zijne waarschuwing (p. 79): *»de gentilische en phratrische verbindingen »zijn onderwerpen tot wier begin wij niet kunnen beweren door te dringen.*”

³¹) En betere, zie GELL. X. 21, die echter weder te ver gaat.

„Qui nous délivrera des” . . . Pélasges? Zij komen al weder, op p. 18, tot ons terug, om rekenschap van hunnen invloed af te leggen. Die invloed was zeer groot. Ze bragten wel niet veel *artium scientia* mede naar *Griekenland*, maar ze hadden toch „*magnam vim, quae scientiae est efficacitas*” op al degenen, die ze opnamen. Dus zijn wij hier onder volkeren, die *Griekenland* reeds vóór de Pelasgen hebben bewoond, omtrent in den tijd van *INACHOS*, indien ref. mag gissen. In dien tijd bestond in *Attika* eene godsdienst of gevoelens omtrent de goden, bestuurd door eene *disciplina* uit het oosten, maar later heeft de Helleensche godsdienst zich met die oudere vermengd en haar in *longum tempus* overschaduwde. Immers de Grieken, „*quibus genus humanum unum non erat*”, voor wie het menschelijk geslacht niet één was (niet uit één paar gesproten? niet één harmonisch geheel was?) waren onverschillig omtrent den vooruitgang en het doel (*progressus, finis*) van het menschelijk geslacht. Die lichtzinnigen! *HERODOTOS* h. v. vergelijkt Grieken en Aegyptenaren, maar ziet slechts een zamenloop van toevalligheden, „*rerum fortuitarum concursione*.” *THUCYDIDES* spreekt over de levenswijze der oude Grieken, maar „*nil amplius dicere habet, quam ut barbarorum instituta Graeca referant*.” ‘t Is weder *aió te Aeacida*, en omtrent de zaak zelve is ‘t stout meer te willen weten dan *THUCYDIDES*. Ook *POLYBIOS* heeft slecht gezien: volgens dezen is het Romeinsche rijk het einddoel der menschelijke zaken, maar dien *band van volken en eeuwen*, welken de *christelijke tijden* meenen te zien, heeft hij niet opgemerkt. *POLYBIOS* trouwens, als geschiedschrijver, hield zich met het verledene bezig³². Maar zoo *POLYBIOS* al ten onregte ‘t Romeinsche rijk voor het einddoel der *menschelijke zaken*, τὰ τῆς οἰκουμένης πράγματα, mogt hebben gehouden, zeker bewijst dit niet, dat de ouden, *antiqui*, er niet over gedacht hebben

³²⁾ De aanhaling van *POLYBIOS* bij J. p. 19. n. 1 is in een essentieel opzigt bedorven. De schrijver zegt (I. iv. 1): τὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πραγματείας ἴδιον . . . τοῦτό ἐστιν· ὅτι, καθάπερ· ἡ τύχη . . . ἐκλινε . . . καὶ . . . ἠνάγκασε . . . οὕτω καὶ (ἡ πραγματεία) διὰ τῆς ἰσορίας ὑπὸ μίαν σύνοψιν ἀγαγεῖν τοῖς ἐντυχάνουσι τὸν χειρισμὸν τῆς τύχης. Het tweede lid is onverstaaubar, ten zij men ἀγει leze.

hoe de volkeren, hunne kunsten, instellingen en opvoeding (of wat anders onder *disciplina* naast *instituta* verstaan wordt) samenhangen. ARISTOTELES heeft wel naar staatszaken onderzoek gedaan, maar meer op *res et materiam* dan op *ingenium mentemque* gelet. Het verwijt aan ARISTOTELES is zeker nieuw. De Grieken hebben *dus* niet gelet op den vooruitgang van den menschelijken geest. *Daarom* is 't geen wonder dat de invloed van 't Oosten op *Griekenland* vergeten is, »non mirum quod »orientis in Graeciam vis in oblivionem abiit". Vooral is dit geschied, door dat godsdienstige verandering de politieke voorafging; de eerste is voltooid toen de Hellenen in *Attika* werden opgenomen. Maar, kan men vragen, is dit dan vóór het ontstaan der Homerische gedichten geschied? En zoo neen, is dan de Grieksche godsdienst tusschen het ontstaan dier gedichten en b.v. de Perzische oorlogen in eenig aanmerkelijk opzigt veranderd? Hooren wij welk (gedeeltelijk) antwoord J. hierop geeft: de phrase verdient oplettend te worden gelezen. »Resurgens autem antiquorum incolarum" (van geheel *Griekenland*, of alleen van *Attika*?) »ingenium propriam tandem sibi munivit »viam, non tamen ita ut Dorica vis atque efficacitas evanuerit, »quae, quum in septentrionali Peloponnesi parte Doricae civitates efflorescerent *Homerique dii acciperentur*, novis semper viribus aucta est." — Dus *de Doriers* hebben de Homerische goden ingevoerd. Vreemd dat de *Ilias* bijna uitsluitend *Achaeische* togtgenooten tegen *Troje* kent. En eerst de *Doriers*, leeren wij van J., hebben de Homerische goden ingevoerd in het rijk van AGAMEMNON. Want *Aegion* en *Kleonae* en *Orneae*, want *Helice*, *Sicyon* en *Korinthos* behoorden tot het Mycenische gebied, de dichter van den *Κατάλογος* getuigt het ³³. — En nu wordt overgegaan tot de Ioniers en hunne geestvermogens. Wij kunnen dus een terugblik werpen op de redenering. De Pelasgen zijn later vergeten, echter hebben zij invloed gehad; de Grieksche godsdienst heeft in voor-helleenschen tijd onder oosterschen invloed gestaan, want de Grieken dachten niet aan den vooruitgang van 't menschedom, daar van daan is de invloed van 't

³³) H. B. 569—580.

Oosten verloren geraakt, maar de herlevende geest der oude inwoners (van *Attika*?) heeft zich een eigen weg gebaand, zonder dat echter de Dorische invloed daarbij geleden heeft. Ref. wanhoopt er aan, den schrijver te begrijpen, alleen meent hij op te maken, dat Pelasgen en Ioniers in J.'s oog oosterlingen zijn, en dat de Atheensche beschaving uit eene vermenging van Dorische en Oostersche (Semitische?) elementen zou ontstaan zijn. Dat ware toch al te erg!

Aan de Atheners vooral is het gegeven, »inprimis datum »est”, p. 20, dat zij aan de uitvindingen van anderen beteren vorm gaven; en den rijkdom van anderen bragten zij instinctmatig over tot hun eigen nut. Het laatste verschilt niet veel van instinctmatig stelen, en wat het andere betreft, tot nog toe gingen de Grieken, vooral de Atheners, juist voor zeer oorspronkelijk door: de uitvinding van het treurspel in de litteratuur, en in de politiek het maken van *Athene* tot eene zeemagt, bewijzen dat dit niet geheel ten onregte is geschied.

De roem der Ioniers ging allengs tot de Atheners over, de Ioniers werden langzamerhand levendiger, 't geen in staatszaken en kunsten blijkt, en men verloor de strenge voorschriften der kunsten uit het oog naar mate de staten van de oude instellingen afweken, p. 21. Dit zijn dus³⁴ de Ioniers van *Klein-Azie* tusschen den tijd van Solon en dien der Perzische oorlogen. Deze opmerking is reeds genoeg om het vreemde van bovenstaande uitwijding in 't oog te doen vallen; maar de lezer doet wel met zich telkens te herinneren dat dit hoofdstuk over de oudste inwoners van *Attika* handelt. »Aequabilis Dorum status” daarentegen »tandem corruit”, een instortende toestand! Maar de Ioniers (ditmaal zal dit woord wel Atheners beteekenen) geven ons eenigen tijd lang eenen staat te zien, »ad quam velut »illustre historiae” (der geschiedenis, niet zeer latijnsch gedacht³⁵), »monumentum naturalem rerum publicarum cursum »exigamus.” Ref. meent te verstaan, dat de *loop* van zaken aan een historisch *gedenkteken* moet worden *getoetst*.

³⁴) Vgl. het onmiddellijk voorgaande op bl. 20.

³⁵) Livius, in zijne voorrede, laat het woord *historiae* weg. Trouwens is daar ook de gedachte geheel anders.

„Sed haec hactenus. Venimus jam ad *ipsam* plebem.” Ref. mag dus hier een ernstig woord plaatsen, de vraag, wat wil dat eerste hoofdstuk, die behandelde twintig bladzijden? Wat beteekenen ze? Zij dragen het opschrift „over de oudste inwoners van *Attika*”, en behelzen eenige praat over democratie, Pelasgen, Hellenen en Ioniers. Te vergeefs zoekt men in dit stuk eene beschrijving van *Attika*, eene opgaaft wat men bedoelt met *oudste* inwoners, wie als die oudste inwoners worden vermeld, door welke schrijvers, en met welke waarschijnlijkheid³⁶. Er wordt aangenomen dat de lezer dit weet, en dan wordt over die onderstelde oudste inwoners gekeuvel, tot dat het twintig bladzijden beslaat, waar een heerleger taal- en stijlfouten (ook drukfouten) de gapingen der dialektiek aanvult. Het is geheel nutteloos geweest dit hoofdstuk te schrijven; het dient enkel om de dissertatie de gewenschte grootte te geven, want de argumentatie op pag. 3 en 4, daarop terugkomende „Ut igitur recte de democratia statuatur (?) populi principia cognoscantur necesse est” geldt alleen wanneer men kan nagaan hoedanig de aard van het bedoelde volk is en welken invloed zijn eerste ontstaan op zijnen regeringsvorm gehad heeft („Regiminis forma a populi *natura* pendet”, p. 3), maar wanneer, zoo als hier, „ad conjecturas confugiatur necesse est”, doet men beter, de reden van den regeringsvorm te zoeken in den aard van het volk, zoo als die in den ons bekenden, historischen tijd is geweest. Vooral geldt dit omtrent de Atheners, wier regeringsvorm oorspronkelijk veel minder democratisch was, dan b. v. onder KLISTHENES en later onder PERIKLES, toen de burgerij zeevarend in plaats van landbouwend geworden was.

Eer wij echter van dit hoofdstuk afstappen, blijft nog een curieus staaltje over, de noot op bl. 21. Het schijnt dat Prof.

³⁶) De opgaven van J. kunnen naauwelijks als zoodanig worden opgemerkt. Wilde hij dit onderwerp behandelen, dan had het toetsen en bespreken der bedoelde plaatsen de grondslag van zijn stuk moeten zijn, dan had hij niet moeten vragen wie b. v. de Pelasgen geweest zijn, maar aanwijzen waaruit blijkt, dat zij inderdaad in *Attika* gewoond hebben. HERODOTOS ten minste I. 56. VIII. 44 zegt alleen dat Pelasgen, Ioniers en Atheners verschillende (min of meer algemeene) namen voor hetzelfde volk zijn.

KARSTEN zich enkele gewaagde etymologien heeft veroorloofd, en het is hem zeker toebetrouwd die te verdedigen. Maar dat moet geene reden voor J. wezen om er zulke te maken als t. a. p. — ref. schrijft de geheele noot over en maakt hier en daar eene kantteekening —: »Apponere liceat” zegt J., »derivationes Ionum atque Dorum nominum” — twee elkaar regerende *genitivi* achtereen — »*quae* satis cum utriusque populi »*natura* conveniunt” (de *afleidingen*? en *utriusque populi* voor *singulorum*, en *natura* voor *indole*). »Ionum enim nomen derivetur a verbo.” (verkorting van *verbo*) »ἰέω, ἰάω (ἴημι), quocum »conjungendum ἰδς, ἰάπτω, ἰήϊος, Ἰάονες, Ἴωνες (accentus non »obstat, sic αἰόλος = αἰολος). — J. bedoelt Αἰολος, en heeft de verhandeling van LEERS³⁷ over de verandering der accenten van woorden die men als eigennamen gebruikt niet gelezen, — »iidem ac sagittarii.” Stout gesproken. Een werkwoord ἰάω bestaat niet; er is (ἰάομαι) ἰῶμαι ik genees, en men zou dus, met even veel of even weinig regt, »Ioniers” door »geneesheeren” kunnen vertalen. Maar zoo min als van (ἀλάομαι) een woord ἀλάων, of van (κτάομαι) een woord κτάων, of een woord ἀράων van ἀράομαι gevormd is, zoo min ook ἰάων van ἰάομαι. De Ioniers »boogschutters” te noemen is een tweede *lucus a non lucendo*, want uit menige plaats van AESCHYLUS is bekend, dat de Grieken, de Ἰάονες, de lans voerden, en de Perzen den boog; dit was het beslissende kenteeken; men vroeg³⁸:

πότερον τόξου βῦμα τὸ νικῶν

ἢ δορικράνου

λόγῃς ἰσχυρὸς κεκράτηκε;

en zouden nu de Perzen den naam der Ioniers, der Grieken die zij kenden, over alle Grieken hebben uitgestrekt indien die naam *boogschutters* beteekende? Een werkwoord ἰέω — *connais pas*; ἴημι daarentegen en ἰήϊος en ἰάπτω bestaan niet alleen,

³⁷) Achter in zijn beroemd werk *de Aristarchi studiis Homericis*. Daar en in PAPES *Anmerkung zu den Griechischen Personennamen* op bl. ix vlgg. der 2^e uitgaaf van zijn *Wörterbuch der Eigennamen* staan honderde voorbeelden; hier zullen Ἀρατος, Ἐρυθρος en Ἰάνθος voldoende wezen, die als bijvoegelijke naamwoorden *oxytona* zijn.

³⁸) AESCH. *Pers.* 147 vlgg., en uit vele andere plaatsen blijkt hetzelfde.

maar hebben zelfs met Ἴωνες de overeenkomst dat allen met eene *ι* beginnen; die zich in afleidingen wil verdiepen vergelijkte ἰήιος van ἰή met εὐίος van εὐ, als eerste letters der uitroepen ἰή παιδὶν en εὐοῖ, zoo als φεύζειν, μύζειν, ὤζειν, αἰάζειν, οἰμώζειν, ἐλελίζειν, ἀλαλάζειν en de algemeene bekendheid aanwijzen dat die tusschenwerpsels verdere afleiding niet uitsluiten; ἰός heeft met Ἴωνες juist evenveel overeenkomst als ἰον, *het viooltje*. Men zoek het woord ἰόμωρος in ieder niet al te klein woordenboek, en zal er pseudetymologien genoeg vinden. »Δωριῶν nomen recte derivatur a δόρατι», (ik houd nog meer van ARISTOPHANES' δωροδοκῆσι) »quod antiquitus tractaverint» (welk wapen voerden zij dan bij *Leuktra* en *Selasia*?) »cui derivatoni non obstat quantitalis diversitas." Αὐτὸς ἔφα, dus... Maar van γόνυ, zoover ref. weet, komen geene Γωνιῖς, trots *Genua* en *Genabum*. »Conf. Cl. S. KARSTEN, in actis Soc. Ultraj. 1852; qui Aeolenses cum Allemannis componens, Sabinos et Samnites (Σαυνίτας) refert ad radicem *Sab* sive *Sav*, quae ex antiquorum jam sententia ad Σαύνιον = *hastam* pertinet." Ref. behandelt hier niet de vraag, of Prof. K. welligt te ver gegaan is, maar J. heeft niet eens noodig 't. geen hij bijeen haalt: zijne eigene Longobarden, om van de Eleutheri en de Convenae in zuidelijk *Gallie* slechts met één woord melding te maken, de Νεοπολίται en Μεγαλοπολίται en Καινοπολίται en misschien ook de Campani bewijzen genoeg dat volksnamen uit diergelijke omstandigheden kunnen ontstaan, maar die waarheid geeft niets voor het speciele geval in quaestie. »Sic Ios. Bell. Jud. II. 13. »Σικαρίους = Siccarios» (sic) »memorat, qui ab armis nomen habuerint medioque aevo audierint Assassins» (sic). Wat moet men van zulke verblinding zeggen? De Σικάριοι van IOSEPHUS zijn immers geen volk, maar eenvoudig *sicarii*, sluipmoordenaars³⁹, zoo als er te *Rome* zoo velen waren, van SYLLA's tijden tot..., naar de *sica*, de *stiletto*, gelijk J. zelf erkent. Met de middeleeuwsche Assassijnen is 't zelfde gebeurd, als met de Quaden en misschien nog met andere volken in ernst, en met

³⁹) IOSEPH. Bell. Jud. II. XIII (XXII). 3: ἑὶδος ληστῶν . . . οἱ καλούμενοι σικάριοι.

Grieken, Romeinen en Zwitsers en anderen ten minste in de Fransche volkstaal: de eigennaam is *appellativum* geworden, en *assassin* beteekent thans »moordenaar», juist zoo als *suisse* »portier» wil zeggen, maar de Assassini zijn daarom hunnen naam zoo min aan het moorden verschuldigd als de Zwitsers den hunnen aan 't aannemen van visitekaartjes. Zij waren onderdanen van den Scheich-al-Dschebal of *Grijsaard van het gebergte*, die den meest bekenden zijner stedehouders in *Syrie* geplaatst had, op denzelfden *Libanon* die straks bij de Pelasgen zoo te onpas werd aangevoerd; hun eigenlijke naam was Haschischim, dit beteekent, meen ik, *eters van kruid*, namelijk van het bedwelmende kruid *haschisch*, welke naam in Assassijnen verbasterd is zoo als b. v. Emir-al-Mumemim in Miramamolin, en Moslemim in Muzelmannen; indien ik J. aanwees in welk *zelfs* aan *suisses* bekend boek hij omtrent deze Assassijnen beter had kunnen worden ingelicht, zou men mij verwijten de waardigheid van een wetenschappelijk tijdschrift te kort te doen: de oorspronkelijke bron is de Perzische geschiedschrijver *Mirkhond*, ten minste werd hij nog in 't begin van deze eeuw daarvoor gehouden. »Apud Tac. Germ. 40. Svardonum nomen a rad. »suard = zwaard derivandum esse videtur.» Al weder geen argument, immers Vico heeft gezegd (bij J. bl. 17) dat als de mensch iets niet weet of kent, hij dit beoordeelt naar het bekende; en dat die stelling niet zoozeer *axioma* was als ref. meende blijkt hier, waar J. het onbekende ging motiveren door iets dat even onbekend is. »Cff. Longobardorum nominis *derivatio- nes*.” Zijn er meerdere?

Wij kunnen overgaan tot het hoofdstuk *de phylis et de plebe*, dat nu volgt. Wanneer het mij niet mogelijk is, dezelfde uitvoerigheid als tot nog toe ook hier te betrachten, dan geschiedt dit niet uit gebrek aan stof, maar ten behoeve mijner zeker reeds vermoeide lezers. J., ouder gewoonte, onderstelt alles bekend en geeft zeer weinig plaatsen, behalve nu en dan eens eene weinig afdoende aanhaling uit nieuwere schrijvers: de bronnen zelf worden uiterst zeldzaam aangehaald en dan nog meestal ter motivering van deze of gene ter loops vermelde bijzonderheid. Maar laat ons beginnen met het nagaan der redenering welke den inhoud der inleiding tot dit hoofdstuk vormt.

Ook deze redenering of liever reeks van gedachten is niet gemakkelijk te volgen; en ref. meent dat ze is als hij zal opgeven: De zaak is niet juist bekend, want de bronnen zijn bedorven, dus weet men niet hoe de rij »phylarum, phratriarum, gentium »et familiarum" ontstaan is. Maar de grondslag der staten is zeker de familie. Sommige families werden oudtijds magtig, anderen arm en dus onderhoorig; daaruit zijn de *gentes* ontstaan met gemeenschappelijke eeredienst en denzelfden ἀρχηγός; daar die vereeniging de oudste was, is zij niet opgeheven. Die *gentes* bootsten de maatschappij (*societas*) na, ze zijn tot φρατρίαι teruggebracht, en waren verschillend in waardigheid, zamenvhangende met de godsdiensdienst en oudtijds met de regering. Die maatschappij zou eenen naam verkregen hebben, indien zij niet met anderen was zamengesmolten en geene buitenlanders had opgenomen, maar 't is te betwijfelen, of in het westen ooit casten hebben bestaan zoo als in 't oosten (»sed dubito exstiterintne in occidentali orbe terrarum phylae orientem referentes"). Hoe die stammen ontstaan zijn is moeilijk na te gaan. Eer de Hellenen in Attika waren hebben de Ioniers daar c. twaalf steden of staten gesticht (*civitates*), buitendien waren er nog andere steden (*oppida*) der Ioniers, die door andere volken schijnen gesticht te zijn; onder deze laatsten was *Athene* 't voornaamste (p. 23, 24).

Enkele opmerkingen. Al zijn de staten uit de familie ontstaan »... quin rerum publicarum fundamenta et initia in familiaribus ponenda sint", hetgeen alleen volgt zoolang men als bewezen aanneemt dat het menschedom, in zijne historische ontwikkeling, uit één paar gesproten is, ook dan is de historische oorsprong der Grieksche φυλαί zeker een ander ⁴⁰: het zijn oor-

⁴⁰) Dat ontstaan van den staat uit de familie kan voor *Athene* uit de te weinig bekende instelling der φρατρίαι bewezen worden. Ieder echt Athenier had φράτρες (ARCHDEMOS in zijn zevende jaar nog niet, ARISTOPH. Κλέρες 419. Schol. RV. οὗτος δὲ ξένος κωμωδίζεται) en HERAKLES was een νόθος, had geene ἀγχιστεία, kon niet erven, zijn vader had hem immers niet bij de φράτρες ingeleid, *Vogels* 1641—1670, waar de *Schol. Arist. RV.* op 1669 uitdrukkelijk zegt: διὰ γὰρ τοῦ ἐγγραφεῖναι εἰς τὰς φρατρίδας σύμβολον εἶχον τῆς εὐγενείας οἱ Ἀθηναῖοι, hoewel de term εὐγενείας niet gelukkig gekozen is.

spronkelijk afzonderlijke volken, die zich aaneen hebben gesloten, zoo als dat nog in *Arabie* het geval is, en J. kan vinden in een zoo algemeen verspreid boek als het *récit de Fatalla-Sayeghir* in LAMARTINES *Voyage en Orient*, waar de Wahabiten zulk eene ophooping van stammen zijn, en hunne tegenstanders, de verschillende stammen die zich onder den DRAYHY aaneen sluiten, bezig zijn zulk eene vereeniging te vormen; DSCHINGIS-KHAN en TIMUR gingen eveneens te werk. De *gentes* waren uitgebreide families, ten minste in zoo ver zij even als de Schotsche *clans* teregt meenden van éénen stamvader af te komen; zoo als alle GROEMES en CAMPBELLS heetten familie te zijn⁴¹, zoo alle CLAUDII en CORNELII, alle Herakliden en Alkmaeoniden, Eumolpiden en afstammelingen van ASKLEPIOS. Dat enkele cliënten in de *gentes* zijn opgenomen wil ik niet geheel uitsluiten, maar zeker uiterst weinigen. Dat die *gentes* de maatschappij, welke uit hen zal ontstaan zijn, hebben *nagebootst*, »speciem imitabantur,” zal wel enkel eene fout van uitdrukking wezen. Maar en *Athene*, en *Sparta*, waren uiterst naijverig op haar burgerregt: dat van *Sparta* is aan slechts twee vreemde delingen gegeven⁴², en om te *Athene* burger te zijn, moest men ἐκ δῦ' ἀστῶν geboren wezen, anders liep men kans als slaaf verkocht te worden indien men zich voor burger uitgaf, en slechts éénen van beide ouders had die het burgerregt bezat⁴³. Dit exclusief zijn is dus ook zonder *casten* mogelijk,

⁴¹) Daar van daan beginnen zoo vele Schotsche namen met *Mac*, zoon, de MAC-GREGORS, MAC-AULAYS, MAC-DONALDS, MAC-KENZIES, zoons van GREGOR enz. De hertogen van *Argyle* b. v. werden door hunne landslieden niet anders genoemd dan MAC-CALLUM-MORE, zoon van den grooten CALLUM, den stamvader aller CAMPBELLS. Ook dit is zoo overbekend, dat ref. zich bijna schaamt het nog aan te halen, en dit niet zou doen indien niet bleek, dat J. het niet geweten, of misschien de analogie ontkend heeft.

⁴²) HEROD. IX. 35.

⁴³) EXCESTINES en vele anderen, b. v. die 4000 welke onder PERIKLES deswege als slaven verkocht werden, misschien zelfs ARISTOPHANES, hadden zich ingedrongen. Maar dit gebeurde in lateren tijd en toen *Athene* magtig, dus zijn burgerregt begeerlijk was. De meeste volken zijn naijveriger op hun burgerregt naar mate zij onbeschaafder zijn, d. i. in *Griekenland* hoe langer hoe minder.

want deze zal J. wel bedoelen met zijne *phylae orientem referentes*. Hoe J. er toe komt te meenen dat de bedoelde twaalf staten in *Attika* door de Ioniers gesticht zijn, heeft ref. niet kunnen ontdekken. Volgens PHILOCHOROS (bij STRABO, IX. I. 20. p. 397 CASAUB., PHILOCH. fr. 11) was dit een *συνοικισμός* of vereeniging van kleinere staten tot grootere, door CEKROPS te weeg gebracht.

De Atheners en alle Ioniers hadden *φρατρίαι* en *gentes*, later zijn daarbij de stammen gekomen ⁴⁴, die ook uit andere volkstammen (*stirpes*) dan Ioniers hebben bestaan, hoewel ze Ionische stammen worden genoemd (p. 26—28). HERODOTOS zegt wel dat de vier stammen Ionisch waren (V. 69) maar hij spreekt volgens gewoonte over de inwoners van *Attika*, zonder op den oorsprong te letten; dit blijkt uit VIII. 44. Zoo J. hier bedoelt dat de naam Ioniers in V. 69 van alle inwoners van *Attika* moet worden verstaan, zonder betrekking op hunnen oorsprong, dan is zijne stelling bewezen, dat in de vier *φυλαί* een aanmerkelijk deel niet Ionisch was ⁴⁵. Maar die uitlegging van HERODOTOS kan niet worden toegepast op de woorden in quaestie (HEROD. V. 69): ὁ δὲ δὴ Ἀθηναῖος Κλεισθένης . . . ὑπεριδὼν Ἴωνας, ἵνα μὴ σφισι (er moest hij staan τοῖς Ἀθηναίοις) αἱ αὐταὶ ἔωσι φυλαὶ καὶ Ἴωσι . . . τὰς φυλὰς μετωνόμασε κτέ. Dit moet veeleer verklaard worden, eensdeels uit het gedrag van KLISTHENES den Sikyonier, welken deze heeft nagebootst, en

⁴⁴) J. zegt niet op welke wijze dit gebeurd is. Hij meent evenwel dat het van zelf spreekt, zoodra slechts alle al of niet Ionische inwoners van *Attika* dezelfde *φρατρίαι* en *gentes* hadden aangenomen, p. 26, 27. Daarvoor bestaat geen grond.

⁴⁵) Wel te verstaan, niet Ionisch in den engeren zin, wanneer men de bewoners der Marathonische *Τετραπόλις* bedoelt. Dat de afkomst ook der overige Atheners of inwoners van *Attika* Ionisch was, mag men immers veilig aannemen. Zeker was die niet Dorisch of Aeolisch, en de aard b. v. der Atheensche litteratuur was in den oudsten tijd veel meer nabij dien van de Ionische dan naderhand, in SOLONS gedichten veel meer dan in die van ARISTOPHANES, twee eeuwen later. Men zou dus een onbekend element der Attische bevolking moeten aannemen, en b. v. aan de *αὐτόχθονες* in meer eigenlijken zin moeten gelooven, wanneer men de Ionische afkomst dier *αὐτόχθονες* ontkent.

hetwelk in het laatsj voorgaande hoofdstuk wordt verhaald: *φυλάς δὲ τῶν Δωριέων, ἵνα δὴ μὴ αἱ αὐταὶ ἔωσι τοῖσι Σικυωνίοισι καὶ τοῖσι Ἀργείοισι, μετέβαλε ἐς ἄλλα οὐνόματα*, anderdeels uit I. 143 *οἱ μὲν νυν ἄλλοι Ἴωνες καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔφυγον τὸ οὐνομα, οὐ βουλόμενοι Ἴωνες κεκληῖσθαι*. Dus, volgens HERODOTOS, want op diens manier van voorstelling komt het aan, was de stand van zaken deze: de Atheners, *hoewel Ioniers*, verachtten de andere Ioniers en den naam zelve; om hen te believen gaf KLISTHENES hun ook anders genoemde (en anders ingedeelde) stammen, juist zoo als zijn naamgenoot aan de Dorische Sikyoniers, toen hij ze van de andere Doriers wilde onderscheiden. Dus bedoelt HERODOTOS met Ioniers, in V. 69, en ondanks hetgeen hij in VIII. 44 zegt dat Ioniers de algemeene naam van de Atheners geweest is, niet anders dan Ioniers *van afkomst*⁴⁶. Vgl. ook het geheele hst. 68, waar het voorbeeld der Sikyoniers geheel wordt uitgewerkt en als parallel aan het gebeurde te *Athene* wordt voorgesteld.

Die overeenkomst der handelingen van KLISTHENES met die van zijnen grootvader en naamgenoot te *Sikyon* wordt door J. besproken op bl. 36, maar hij vat de plaats van HERODOTOS verkeerd op. Volgens hem »(Clisthene Sicyonio) *mortuo, post sexaginta annos . . . nova phyle constituta est, quae eadem fuisse videtur atque Ἀρχελάων illa.*” Voorzeker, maar die was reeds door KLISTHENES zelve ingesteld. Het *aantal φυλαί* was oudtijds het gewone Dorische, *drie*, nu maakte KLISTHENES vier, om de Sikyoniers van de andere Doriers te onderscheiden, en gaf aan die vier, behalve aan dien stam waartoe hij zelf van *toen af* aan behoorde, onedele namen. Die *namen* werden later weder veranderd in de gewone Dorische namen, en *bij deze* voegde men een vierden *naam*, *μετέβαλον (οἱ Σικυώνιοι) ἐς τοὺς Ὑλλέας* (in plaats van *in den naam Hyllers* enz.) *καὶ Παμφύλους καὶ Δυμανάτας, τετάρτους δὲ αὐτοῖσι προσέθεντο . . . Αἰγία-*

⁴⁶) Ioniers heeten hier wel is waar al degenen die bij *Salamis* op de 180 Atheensche schepen waren, maar van dezelfden wordt gezegd, dat zij vroeger (Pelasgische) Kranaers, later Cekropidae en Atheners hebben geheeten. De naam Cekropidae ten minste is toch wel zoo specieel Atheensch als in tegenstelling tot Attisch kan worden gedacht.

λέας. De zaak, de toevoeging van eenen vierden stam, had vroeger plaats gehad; nu kwam men bij het weder invoeren der drie Dorische namen van zelf éénen naam te kort, die dus van elders werd ontleend.

Over die *φυλαί* zelf wordt op bl. 29 en vlgg. eenige etymologische geleerdheid medegedeeld, en men kan daarbij eenigzins eerder verontschuldigen dat de schrijver in dwalingen vervallen is, omdat zelfs de beroemdste mannen hier aanstoot geven. Böckh b. v. schijnt niet ver verwijderd, de afleiding bij PLUTARCHOS aan te nemen, 't geen ten minste gewaagd is; de naam 'Αργαδῆς b. v. is niet wel met eenige zekerheid af te leiden. J. beweert ook wel niet dat het bedoelde woord stellig, maar dan toch misschien afkomt van *ἄργος, id. q. *ager*, *akker*, unde plura nomina propria, ut "Ἀργος et Ἀργεῖος fluxe-runt." *Akker* beteekent, zoo als J. en iedereen weet, ἄργος; en ἄργος wil zeggen *wit*, of *werkeloos*; het woord ἄργος, *akker*, was tot nog toe onbekend. De lezing ΔΙΟΣΓΕΛΕΟΝΤΟΣ in de inscriptie in Ross en MEIER's *Demen von Attika*⁴⁷ is door Böckh en alle andere geleerden zoo gereedelijk aangenomen dat ref. zich beperken moet tot de vraag: wáárom kan op den (overigens vrij gaven) steen niet een enkel streepje verdwenen, niet T in Γ veranderd of Γ voor T gelezen zijn? De eerste afschrijvers van den steen zijn immers lang niet boven dergelijke fouten verheven. Dat Böckh van Τελέοντες opklimt tot τελεῖν, en dien ten gevolge spreekt van boeten, die immers belastingen of pacht moesten voldoen, strijdt ten minste niet tegen de analogie, maar dat VALCKENAER (bij J. p. 33) de afleiding γελεῖν, γελαῖν, lagchen, van daar Τελέοντες, *illustres* maakt zou hebben, ware treurig voor alle vereerders van dien grooten geleerde, en onder het weinige, wat men van VALCKENAER niet moet navolgen. Maar staat die afleiding soms in VAN LENNEPS analogie? Mij is zij alleen bekend uit WKSSELING op HEROD. V. 66, die gewag maakt van γελεῖν, dat volgens HESYCHIOS λάμπειν, ἀνθεῖν (men heeft αἰθεῖν gegist) zou beteekte-

⁴⁷) Trouwens reeds in de inscripties van *Cyzikos* bij CAYLUS, *Recueil d'Antiq.* II. 207. Böckh *C. I.* 8078. 8079.

nen, en dan uit EUSTATHIOS haalt dat γελᾶν oudtijds *splendere* en *renidere* zou hebben beteekend; »hinc Γελέοντες Attici non ab-
 »surde propagantur, cujus ego originationis auctorem et sua-
 »sorem laetus Ti. Hemsterhusium produco.” SCHWEIGHÄUSER
 was daarop minder gerust en voegde er achter: »Conf. *Lenne-
 »pii*, ex *Hemsterhusii* schola progressi, Etymolog. Ling. Graec.
 »P. I. p. 210” (p. 160 der ed. Traiect. 1808). Daar vindt
 men volstrekt niets anders dan eene gelijksoortige betuiging en
 een verwijzen op v. LENNEP *ad* PHALAR. *Epist.* p. 508. 2, waar
 dezelfde betuiging al weder zonder argument herhaald wordt. —
 Veel verstandiger zegt GROTE, II. x, p. 70 van het IIIe deel:
 »Uit de naamsafleiding, al ware zij nog zoo helder, kunnen wij
 »niet veilig de historische waarheid eener indeeling volgens de
 »neringen aannemen. En deze tegenwerping (die gewigtig
 »zou zijn zelfs indien de afleiding duidelijk ware geweest) wordt
 »onweêrstaanbaar als wij bijvoegen dat zelfs de afleiding niet
 »onbetwist is” enz.

STRABO verhaalt (IX. i. 20, p. 397 CASAUB.) dat CEKROPS »de
 »menigte bijeen deed wonen in twaalf gemeenten, πόλεις,”
 welke hij verder opnoemt. Daaronder komen voor *Epakria* en
 de Marathionische τετράπολις, en 't was dus zaak op te letten
 dat πόλις hier niet in eigenlijken zin *stad* beteekent, maar ver-
 staan moet worden zoo als dikwijls en het sterkst bij EURIP.
Ion. 305 Εὔβοι' Ἀθῆναις ἐστὶ τις γείτων πόλις, welke plaats
 alle verderen overbodig maakt. Maar J. noemt τετράπολις,
 Ἐπακρία en die anderen ronduit *oppida*, p. 34; op dezelfde
 plaats vinden wij »*Eleusidem*” als *accusativus*, en omdat STRABO
 uit PHILOCHOROS geput heeft, heet CEKROPS' συνοικισμός hier *di-
 visio Philochori*.

Bij HERODOTOS V. 69 worden de oude (vier) φυλαί aan den
 δῆμος tegenovergesteld; p. 35. Immers neen. KLISTHENES maakt
 zich τὸν Ἀθηναίων δῆμον πρότερον ἀπασμένον tot vriend, καὶ δὴ
 καὶ (volgens BAKES verbetering voor δέκα δὲ καὶ ⁴⁸⁾ τοὺς δῆ-
 μους κατένεμε ἐς τὰς φυλάς, maar men ziet terstond, dat
 de δῆμος of de democratische partij die tijdens PISISTRATOS en

⁴⁸⁾ Voor zoo ver mij bekend nog in geenens tekst opgenomen.

zijne zonen onderdrukt was en van ISAGORAS niet veel te hopen had, iets geheel anders is dan de *δῆμοι* of plaatsen in *Attika*, welke KLISTHENES onder de nieuwere tien *φυλαὶ κατένευε*, d. i. derwijze verdeelde, dat iedere stam uit zeker al of niet bepaald aantal (nabij elkander gelegen) *δῆμοι* bestond, terwijl de vroegere vier stammen hetzij dan naar afkomst of bedrijf hunner leden, maar zeker niet naar de ligging van hunne woonplaatsen onderscheiden zijn geweest ⁴⁹. KLISTHENES nam maatregelen in democratischen zin, en HERODOTOS t. a. p. houdt ook deze verandering van het aantal *φυλαὶ* voor een dusdanigen maatregel, maar daaruit mag men niet opmaken, dat de lagere standen vroeger buiten de *φυλαὶ* gesloten waren, zoo als J. doet, p. 35; dat ware immers in de Grieksche oudheid ongehoord, of moet men in *Attika* het bestaan van eene klasse zoo als de Heloten en Penesten aannemen? Alleen mag men voor zeker houden dat de kracht der hoogere standen in verband stond met de indeeling in vier stammen. Nog vreemder is het hier te hooren, dat het *plebs* uit »*reliqui omnes sive pauperes sive divites*” bestond, namelijk behalve de leden der vier stammen. SOLONS verdeeling was immers juist eene zogenoemd timokratische, naar het vermogen, of moeten wij ons den wetgever zoo onzinnig voorstellen, dat hij, bij 't invoeren eener dusdanige indeeling, zoowel rijken als armen in zijne armste klasse geplaatst of gelaten had? J. ten minste heeft eene wonderlijke voorstelling van hem. SOLON heeft den *census* ingesteld, vooral »ut *ditiorebus patriciis magistratus relinquerentur*”, p. 37. Aan de rijksten onder de patriciers? sedert wanneer wordt de adel, openlijk althans, naar mate van zijnen rijkdom in klassen gesplitst? Aan de patriciers als rijksten? Zij hadden reeds overwegenden invloed, »urbem incolentes regnum tenebant”, p. 37, en het kwam er in SOLONS tijd zeker niet op aan,

⁴⁹) 't Is waar, en ik heb daarom vroeger geaarzeld het in den tekst beweerde aan te nemen, dat bij verandering van woonplaats geene overschrijving plaats had en dus die b. v. *Ἐλευσίνιος τῶν δῆμων* was dit bleef om 't even waar hij woonde, dus ook in het gebied van eenen anderen *δῆμος*. Maar men herinnert mij dat de Atheners in KLISTHENES' tijd bijna allen grondbezitters waren, en dus de invloed van dit verhuizen zeker in den eersten tijd niet groot geweest is.

een nieuw voorwendsel te zoeken om dezelfde personen aan 't roer te laten.

Maar uit PLUTARCHOS' woorden in 't leven van SOLON blijkt duidelijker, dat het *plebs* niet in de (vier) stammen was opgenomen, p. 37. Daar staat echter, hst. 18: Σόλων τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπάσας, ὥσπερ ἦσαν, τοῖς εὐπόροις ἀπολιπεῖν βουλόμενος, τὴν δὲ ἄλλην μῖξαι πολιτεῖαν, ἧς ὁ δῆμος οὐ μετέχεν κτλ. De overige *πολιτεία* werd dus door hem voor den *δῆμος* toegankelijk gemaakt, en wanneer dus het οὐ μετέχεν τῆς πολιτείας, van het lagere volk gezegd, beteekent buiten de stammen gesloten te zijn, dan had reeds SOLON, niet eerst KLISTHENES, zoo als J. zegt p. 56, die lagere klassen in de φυλαί moeten opnemen, immers hij heeft begeerd en bewerkt, hetgeen PLUTARCHOS noemt μῖξαι τὴν πολιτεῖαν, in tegenstelling met het vroegere οὐ μετέχεν. Het *δῆμος* ontving van hem het συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζειν (συνδικάζειν), waardoor zij sedert μόνον μετέχον τῆς πολιτείας, maar de ἀρχαί in ruimeren zin, daaronder ook het βουλευεῖν, bleven in handen der meer gegoeden, der εὐποροί, der drie hoogere klassen. Van de vier stammen daarentegen is het niet denkbaar, dat deze zoo min talrijk waren, om met het bezetten der ἀρχαί alleen tevreden gesteld te kunnen worden, en de εὐποροί van PLUTARCHOS zijn ook dáárom niet de leden der vier φυλαί. Maar er is meer. Reeds door SOLON derhalve heeft de *δῆμος* deel gehad aan het staatsbestuur, de *πολιτεία*, en hoewel zijn invloed zeker niet overwegend was, blijkt uit PLUTARCHOS zelve dien J. aanhaalt, dat de *δῆμος* hoezeer ἀπαισμένος volgens HERODOTOS evenwel in KLISTHENES' tijd lang niet onder die geheele uitsluiting zuchtte welke bestaan zou hebben indien de vier φυλαί, dus ook b. v. het stemregt in de volksvergadering, alleen aan een betrekkelijk gering aantal burgers hadden toebehoord. En zoo dit eens het geval ware geweest, dan is 't zeker, dat de grondslag dier φυλαί van welke rijke en arme „plebejers” waren uitgesloten alleen de afkomst zijn kon, en die valt als grondslag weg indien men met J. (p. 26—28) aanneemt dat de genoemde stammen niet zuiver Ionisch zijn geweest, of liever voor een aanmerkelijk deel uit niet Ioniers hebben bestaan.

Nu worden, nog altijd onder het hoofd *de Phylis et de Plebe*, sommige instellingen van SOLON besproken, als dat hij de magt

van den *Areopagos* vermeerderd en eene nieuwe βουλή ingesteld heeft, »quum . . . persuasum ipsi esset, ne sic quidem »plebem contineri posse, neque satis firmum esse Areopagum, »qui populi libidini resisteret”, p. 38. Dit is gemakkelijk gezegd maar brengt ons eigenlijk niet verder. Door die redenering heen speelt ten deele de herinnering aan de argumenten; waarmede men weinige jaren geleden en trouwens reeds vroeger het instellen van twee kamers of takken der wetgevende magt heeft verdedigd, waarvan de eene zou wezen een bolwerk voor den troon en een waarborg tegen overijling der andere, maar ten deele ook de uitdrukking van PLUTARCHOS die daarvan de reden ook niet weet op te geven, en zich er af maakt met te zeggen dat *Athene* nu op twee ankers rustte. Maar de *Areopagos* was, reeds zijn naam leert het, oorspronkelijk zeker eene βουλή, en wat met dit laatste woord bedoeld wordt is genoeg bekend en stellig. In den historischen tijd evenwel neemt ἡ βουλή οἱ πεντακῆσιοι geheel en uitsluitend datgene waar in hetwelk de werkkring van iederen dusdanigen raad gelegen is. Derhalve moet die magt alreeds van den *Areopagos* op de Vijfhonderd zijn overgegaan, en de eerste instelling van dien raad (toen nog der *Vierhonderd*) door SOLON moet eene *vermindering* der magt van den *Areopagos* met zich gebragt hebben. Maar zelfs dan is nog niet bereikt wat J. en trouwens ook PLUTARCHOS wil, want er was geene spraak meer van beteugelen van het volk, maar dit ontving in tegendeel invloed op de regering en de middelen om dien te handhaven, al was 't ook slechts een beperkte invloed; PLUTARCHOS gebruikt dan ook het woord beteugelen hier niet. Maar de geheele phraseologie past beter bij zekere gemakkelijke allemanspolitiek dan bij de tijden van SOLON.

De geheele gang van gedachten, van p. 36 af aan tot p. 40 toe, is merkwaardig. Zoo als te *Sikyon* waren ook te *Athene* de oude inwoners niet in de stammen opgenomen ⁵⁰, maar vóór

⁵⁰) Zoo als te *Sikyon*. Immers volgens J. p. 36 was die vierde Sikyonische stam de »antiqui . . . Aegialenses, qui hucusque a plena civitate sejuncti »vixerant.” Dit kan niet zijn, hoewel de stam zeker Αἰγιάλεις geheeten heeft, want zoo als J. zelf te regt en wel vlak te voren zegt, die stam »adom »fuisse videtur atque Ἀρχαίων illa”, welke de anderen op zoo hinderlijke en trotsche wijze overheerscht en zelfs in hunne namen bespot had.

KLISTHENES alleen de Ioniers en de edelen onder de inboorlingen met hunne cliënten (dus alle inboorlingen, want) de overigen, die naar Attika verhuisd of om eene andere reden met de anderen niet één geworden waren zijn langzamerhand in den staat⁵¹ opgenomen (dus niet door de inrigting van KLISTHENES, die in korten tijd afliep). Hoe dit geschied is weten wij niet, want de geleidelijke voortgang van den staat, »*placida reipublicae progressio*», p. 37, kan niet meer herkend worden. Nu blijkt uit PLUTARCHOS dat het volk buiten de stammen was, en SOLON heeft door den *census* het onderscheid tusschen de oude burgers, *εὐπατρίδαι*, *γεωμόροι* en *δημιουργοί* opgeheven. Om den wille der eendragt gaf hij nu aan de *δημιουργοί*, d. i. aan de *θῆτες* veel toe, vermeerderde de magt van den *Arcopagos* en stelde eene tweede *βουλή* in, om het *plebs*, de latere partij der *διάκριοι*, in toom te houden. — Maar al woonden niet allen van die partij in *Δι-ακρία* (p. 37), toch was dit eene partij wier hoofdkenmerken de woonplaats en daarmede overeenkomende toestand van vermogen waren, en nam dan J.'s *plebs*, dat buiten de Solonische stammen was (p. 37), uit rijken en armen bestond (p. 35), aan den strijd geen deel? Ja, zegt J., want het behoorde tot de *θῆτες*, volgens SOLON (p. 36 boven). Maar deze *θῆτες* hadden het *συγκλησιάζειν καὶ δικάζειν*, hetwelk later bleek van groot belang te zijn, PLUT. Sol. 18; meent J. nu, dat de volksvergadering volgens SOLON ook leden buiten de *φυλαί* telde, en zoo ja, gelijk hij doen moet om consequent te blijven, heeft dit gevoelen behalve zijne innerlijke onwaarschijnlijkheid vooral dit tegen zich, dat dan de stammen te *Athene* reeds in KLISTHENES' tijd elk praktisch gewigt zouden verloren hebben⁵², terwijl door de ge-

⁵¹) Of wat wil zeggen *in societatis communionem*? Zag J. welligt dat in den staat niet vol te houden was, en verzachtte hij dáárom de uitdrukking? — De niet in één gesmolten inboorlingen en de landverhuizers vormen dus J.'s »*pe-regrini, a civitate sejuncti*» enz. op p. 1. Daarvoor geeft echter Tauc. I. 2 geen argument, want J.'s hoofddenkbeeld is dat van eenen langdurigen strijd, en TaucRIDES stelt het voor als of de vlugtelingen van elders, de *ἐκπίπτον-τες δυνατώτατοι* bijna voetstoots te *Athene* *πολίται* waren geworden, voor- al daar hij *Attika* *ἐκ τοῦ ἐπὶ πλείστον . . . ἀστυλιστον οὖσαν* noemt.

⁵²) En volgens J. p. 44 waren de stammen ook kort vóór SOLON geheel onbeteekenend geworden, maar deze had hun gezag doen herleven.

heele Grieksche historie heen de stammen overal en ook te *Athene* (trouwens die van KLISTHENES) hun aanbelang niet verliezen. — Na zich over die tweede βουλή op de gewone plaats van PLUTARCHOS (*Sol.* 19) te hebben beroepen, vervolgt J. aldus: wanneer het *plebs*, de latere διάκριοι, in den senaat was opgenomen geweest, had men ook de πάραλοι niet kunnen uitsluiten, en dan ware bij »tanta vulgi” (der πάραλοι) »imperitia tamque »commotis multitudinis animis”, p. 38, de βουλή zelve met den ganschen staat ἐν σάλῳ geweest. De βουλευταί waren niet uit de drie eerste klassen zonder onderscheid⁵³, want PLUTARCHOS' woorden . . . βουλὴν, ἀπὸ φυλῆς ἐκάστης, τεττάρων οὐσῶν, ἑκατὸν ἄνδρας ἐπιλεξάμενος onderscheiden stammen en klassen. *Dus* (ίία) waren de leden der drie eerste klassen in de stammen, maar niet omgekeerd, want (*elenim*) die als lid van eenen stam op (b. v.) 190 μέδιμνοι geschat werd, was wel niet arm maar niet in de drie eerste klassen, hij behoorde tot de θῆτες (Daar de stammen vier klassen hadden is dit een *axioma*, of het heeft nog eene andere verborgene beteekenis). Nu onderscheidde SOLON de leden der stammen die niet genoeg vermogen hadden om ζευγίται te wezen van de overige θῆτες (waaruit

⁵³) J. zegt p. 38: »Si contra e tribus primis classibus sine ullo discrimine »senatores legerentur, quod nescio qua auctoritate affirmant Wachsm. l. 480” (bl. 257 in de uitgaaf van 1826) »Schöm. Ant. J. P. p. 175, mirum sane »quod Plutarchus disertè dicit ἀπὸ φυλῆς ἐκάστης, his enim verbis phylae »a classibus distinguuntur.” Wat hij met *sonder onderscheid* bedoelt, is duister. Immers de klassen waren in alle vier φυλαί aanwezig, en WACHSMUTH en SCHÖMANN en iedereen erkent, dat de βουλευταί ten getale van honderd uit iederen stam waren, de genoemde auteurs op de plaatsen zelve die J. aanhaalt. Zij noemen de drie eerste klassen, omdat PLUTARCHOS aan de vierde alleen *συγκλησιαῖζειν* en *δικάζειν* toeschrijft, en omdat ARISTOTELES, wiens gezag zelfs tegen PLUTARCHOS overwegend zou wezen, met hem instemmende zegt, *Polít.* II. 9 (12), τὸ δὲ τέταρτον (τέλος) θητικόν, οἷς οὐδεμίᾳς ἀρχῆς μετῆν, welke plaats J. schijnt te hebben bedoeld, zeggende (p. 40): »Aristoteles tacite senatum (βουλὴν) ad ἀρχάς refert.” Dit is van de βουλή οἱ πεντακόσιοι, waar, want in het overige stelt ARISTOTELES naast de ἀρχῶν αἵρεσις wel de βουλή, maar dit is de *Areopagos*. Ook PLUTARCHOS, *Sol.* 18, doet hetzelfde, door alleen *συγκλησιαῖζειν* en *δικάζειν* toe te kennen aan diegenen, οἷς οὐδεμίαν ἀρχὴν ἔδωκεν ἄρχειν (ὁ Σόλων).

blijkt dit?). Wel geven noch ARISTOTELES noch PLUTARCHOS dit op, maar zoo de laatste SOLONS instellingen goed heeft voorgesteld: „ille” (SOLON) „quo tempore senatum ordinavit, ex omnibus tribulibus senatores esse jusserit, etsi ante senatum quodringentorum institutum” (dus vóór SOLON) „omnes omnino thetes, tam tribules qui censum non haberent, quam ii qui jam ante Solonem thetes appellabantur, ab omni magistratu arcebantur”, p. 40. — Maar die *θητες tribules* ten minste zijn immers eerst door den *census*, dus door SOLON ontstaan, tenzij J. mogt bedoelen, dat eerst de *census*, dan de *βουλή* zijn ingesteld, en dat zijne voorstelling voor den tusschentijd van kracht is. Dan zou 't er zeker niet veel op aankomen.

Na deze lange en eenigzins verwarde ontwikkeling zegt J. p. 40: „Quod si vere disputatum est, plebs, i. e. incolae eorum demorum, quos primus Clisthenes in *phylas* distribuit, neque senatores neque tribules fuere.” Er blijft ook hier niet veel over dan uit te roepen *le tour est fait*. Overigens lette men op het fijne onderscheid dat deze volzin behelzen moet, om niet een *axioma* van de ergste soort te worden. Onder SOLON waren buiten de stammen wie? de *inwoners* dier *δῆμοι*, welke (*δῆμοι*) KLISTHENES het eerst bij de stammen (in *phylas*) ingedeeld heeft.

Hoe het *plebs* zoo diep gedaald is weten wij niet, „vetustatis caligine abditum latet”, p. 41. Wanneer wij van de zeden en instellingen der oude Grieken zooveel wisten als van die der Germanen, zouden wij dit duistere kunnen ophelderen.

De strijd ten tijde van DRAKON had buiten de *φυλαί* plaats. Die tijdens SOLON en kort te voren was van anderen aard: het *plebs* werd onderdrukt en zoo *tribules* als *θητες* haatten de rijkere *optimates*, buitendien zijn er sporen dat onder dezen zelf twee partijen hebben bestaan, p. 42. Hier zijn wij ver van dat *ἀστας/αστος* van THUCYDIDES. Maar het is geoorloofd, het tweede lid van J.'s alternatief volgende, dit alles voor onzeker te houden, „pro vetusti temporis fragmentis, quorum *ratio* ... in occulto latet”, p. 41, zonder van het vermeende, door hem aangewezen regt gebruik te maken, het overgeleverde naar verkiezing en volgens analogie te ordenen. En in het geheel zijn wij wel goed, aan hetgeen over die tijden gezegd en medegedeeld

wordt eene meer dan zeer vlugtige oplettendheid te schenken. Het is immers niet mogelijk aan te nemen dat b. v. PLUTARCHOS, en omtrent SOLONS wetgeving geldt die schrijver voor eene hoofdbron, daaromtrent genoegzaam ingelicht geweest is om aan zijn verhaal te hechten. Waar wij dien auteur, zelfs over veel nader liggende onderwerpen, met wezenlijke geschiedschrijvers kunnen vergelijken, waar hij b. v. hetzelfde terrein als HERODOTOS inneemt, is het telkens gebleken en thans door iedereen erkend, dat hij sommige hoofdvereischten van eenen geschiedschrijver mist: hij is onbekend met staatszaken, zoo goed als onbekend met de Latijnsche taal, hoewel hij jaren in *Italië* heeft doorgebracht en over Romeinsche onderwerpen oordeelt, hij laat zich telkens overhalen tot ijdel moraliseren, weet de berigten welke hij gehad heeft niet te beoordeelen en te toetsen, verhaalt met weinig samenhang, let niet genoeg op de tijddorde en kent aan anecdotes zooveel gewigt toe en ruimt daarvoor zooveel plaats in als voor zaken van 't grootste belang. En tusschen zijnen leeftijd en dien van SOLON liggen meer dan zes eeuwen. Vele omstandigheden komen overeen te getuigen, dat de Atheners zelve een groot deel hunner staatsregeling blindelings aan SOLON toeschreven, zonder eigenlijk te weten of te onderzoeken of inderdaad SOLON de bedoelde instelling had ingevoerd⁵⁴. Hij heette, reeds twee eeuwen na zijnen dood, de overoude SOLON, dien men zich in 't dagelijksche leven alleen als den wetgever herinnerde: ὁ Σόλων ὁ παλαιός ἦν Φιλόδημος τὴν φύσιν, zegt ARISTOPHANES, omtrent zoo als wij dat van FLORIS den vijfde zouden kunnen zeggen. De regeling van zaken, die in historischen tijd te *Athene* bestond, is uit onze betrekkelijk zoo rijke bronnen slechts zeer in 't algemeen op te maken: wanneer men b. v. de wijze waarop eene Atheensche volksvergadering gehouden werd uit het begin der *Acharners*, en uit den strijd over 't vonnis der Mytilenaeers, of de veroordeeling der overwinnaars bij de *Arginusen* en diergelijke hoofdplaatsen moet bijeen schrapen, dan ondervindt men eene teleurstelling die ter-

⁵⁴) De zaak is bekend. Hier alleen een gezegde van GAOTE, II. x, p. 67 van deel III . . . zoodat de oude vóór-solonische — zelfs de wezenlijk Solonische — staatsregeling meer en meer buiten gebruik en bekendheid raakte."

stond overtuigt, zoo overtuiging noodig was, dat wij omtrent de tijden van SOLON geene ware kennis bezitten, geene kennis kunnen voorwenden zonder dat woord geweld aan te doen. Het is gewaagd te zeggen, dat zelfs voor de historische tijden onze kennis der Attische oudheden zich boven het zeer algemeene verheft, en dat wij over bijzonderheden eenigzins ingelicht zijn, en eerst sedert BÖCKH kan men beweren, zonder den arbeid van anderen en vroegeren te willen gering-schatten, dat men ten minste omtrent hoofdzaken zekerheid bezit. Onze bronnen, zelfs betere dan PLUTARCHOS, veroorloven ons niet, eene kennis welke dien naam verdient te verwachten, betreffende den tijd vóór KLISTHENES; eerst dáár begint het historische tijdvak der Attische oudheden. Maar van SOLONS tijd weten wij — 't moge een hard woord zijn maar 't is een waar woord — zoo goed als niets. Een nieuw blijk daarvan is dat J. b. v., op p. 44, het er voor houdt dat de Atheensche stammen, ten tijde van SOLON, zeker in staatszaken en misschien ook in betrekking tot particuliere belangen allen invloed verloren hadden. En dit zegt hij van eene instelling waarop de Atheensche staat later geheel gegrond is geweest, waarop vele Dorische en Ionische staatsinrigtingen steunden, die in allen van grooten invloed was, en zonder welke ref. zich een oud Griekschen staat niet kan voorstellen.

Tijd en ruimte ontbreken mij, om op dezelfde wijze als tot hiertoe ook het overige van J.'s geschrift te behandelen. En dit heeft die goede zijde, dat het mij minder blootstelt aan het gevaar, om bij de vermoeienis en afmatting mijner lezers alleen te blijven doorspreken. Want het is geene gemakkelijke en ook geene aangename taak zich met zulk een werkje bezig te houden waarvan de uitdrukking en de vorm even *schaduwachtig* zijn als het onderwerp, en waar men dus bijna geen en volzin kan beoordeelen zonder verscheidene bladzijden te moeten overlezen, welke zelden een zoo bepaalden indruk nalaten dat het gelezene lang bijblijft. Ook de ontwikkelde opinies zijn zoo eigenaardig, zoo onverwacht, en ik meen wel te mogen zeggen zoo ongegrond, dat ook dit bemoeijelijkt en niet aanmoedigt. Maar het wordt tijd, een eindoordeel uit te spreken. Zal het inderdaad een eindoordeel wezen, of zal ref. welligt

binnen kort in overweging moeten nemen, of hij nogmaals de lastige taak op zich nemen en ook het overig deel van deze dissertatie behandelen zal, van het punt af aan, waar J. (p. 44) de Atheensche geschiedenis begint te verhalen? Wanneer ref. daartoe komt, zou het zaak wezen, op denzelfden weg voortgaande, voet voor voet datgene op te merken wat inderdaad er niet door kan en geene gezonde wetenschap mag heeten; dan zou welligt de eene of andere bijzonderheid nog hare verklaring vinden. Maar zóóveel mag reeds nu als zeker worden aangemerkt, dat in de eerste plaats het kiezen van 't onderwerp geheel mislukt is. Ref. heeft daarover met opzet niet veel gezegd, want het behoort tot die vele zaken waarover discussie weinig baat: de mate van zekerheid die over vóór-solonische onderwerpen en toestanden verkregen kan worden is uiterst gering, maar wanneer iemand zich daarmee niet te min voldaan rekent blijft niets over dan aan NIEBUHR's *onechte philologie* te herinneren. De verdeeling van het onderwerp mist allen grond, de enkele hoofdstukken zijn zonder zorg ter neêr geschreven, en telkens bevindt de lezer zich op geheel ander terrein dan hij regt had te vermoeden; de gang van gedachten is zelden geresumeerd, en de uitvoerige ontwikkeling veelal verward en duister, een gebrek, dat zich tot in de enkele volzinnen uitstrekt, waar men dikwijls de bedoeling alleen kan redden door de uitdrukking prijs te geven. Het Latijn is barbaarsch en maakt geheel den indruk als of alles in 't Hollandsch gedacht, misschien zelfs neêrgeschreven, en dan vrij slaafs vertaald ware, zoo als gedurende den loop van dit opstel dikwerf ook stilzwijgend is aangewezen. Hier en daar, in voorbeelden die niet behoeven tweemaal genoemd te worden, verspreekt de schrijver zich op hinderlijke manier, en die fouten zijn niet eens datgene, wat bij nadere lezing het onaangenaamst aandoet. Dáartoe rekent ref. veeleer den ziekelijken geest die door het geheele geschrift heenloopt, die van een niets eene geheele vertooning en als ware het een vogelschrik van geleerdheid maakt, en daardoor met of zonder opzet de onkundigen — maar ook hen alleen — verblindt. Des schrijvers geheele wijze van handelen is gekarakteriseerd door eene der achter het werk gevoegde *theses*: »Metho-
»dus, qua Spinoza in philosophia usus est, vitiis laborat" (XIX).

Is daartoe SPINOZA's naam of de philosophie noodig? »Das kann, wer auch nicht Logik kennt, durch seine Sinne wissen», of ten minste door zijn gezond verstand. Maar de indruk, dien het maakt, is die van een vertoon van belezenheid, of van wijsgeerige kennis; 't kan wel is waar een *axioma* zijn, maar er zit zeker iets achter. Ach neen, er zit niets achter. Stellig blijkt uit deze dissertatie, en ref. wil die verdienste vooral niet verkleinen, zekere mate van belezenheid — in nieuwere auteurs, in hand- of studieboeken. Maar of men deze al leest en aanhaalt is voor wezenlijke litterarische kennis vrij onverschillig wanneer men daarbij blijft stilstaan en niet tot de bronnen opklimt. J. heeft bovendien de lastige gewoonte, weinige en zeer onbepaalde aanhalingen te maken, zoodat het geen geringe arbeid wordt, na te sporen waar te vinden is hetgeen hij bedoelt; dikwijls heb ik het moeten opgeven. Buiten het gezegde is ook de ongelukkige smaak voor allerlei etymologien bij J. in hooge mate aanwezig, en die worden gemaakt zonder naar analogie, zonder naar aprioristischen regel om te zien, alleen op den een of anderen dikwerf niet eens verleidelijken schijn af. En aan die etymologien wordt, buitendien, bovenmatig belang verhanden; ook hier, even als in 't geheele stuk, is keuze van het onderwerp, uitvoering, inkleeding, alles even verwerpelijk.

En thans zegge men niet, dat J. tot de — men heeft Heusdiaansche gezegd — of eene andere school behoort, waar zulke afdwalingen voor ontdekkingen gelden, en diergelijke munt gangbaar is. Daarvoor denkt ref. nog te goed van alle verschillende *ianen* en *iaanschen* in ons vaderland, alleen de Jurrijensianen hoopt hij niet te zien opkomen, eer de schrijver zijnen vlijt en zijne combinatiegave op eene geheel andere manier zal hebben doen blijken.

Leyden, December 1854.

E. J. KIEHL.

UITTREKSELS UIT TIJDSCHRIFTEN.

Gersdorf's Repertorium. 1854. (II. 5). 11. (Vervolg van *Mnem.* III. 343). — S. 292 (2545). *Leop. Ranke, Franz. Gesch., vornnehmlich in 16^{en} u. 17^{en} Jahrh. 2er Th.* (Vgl. 1853. I. 1002). Van Hendriks IV feitelijke troonsbeklimming, na de onderwerping der Liguë en de pauselijke absolutie, tot op Richelieu's dood. Veel interessants over de verhouding van Hendrik IV tot den Paus en de Hugenoten, over de politiek van Spanje, Richelieu's verheffing en zijne plannen. Zeer gunstige aankondiging. (III. 1). 13. S. 5 (2993) *G. Curtius, Andeutungen über d. gegenw. Stand der homer. Frage.* Eene veel belovende inhoudsopgave van dit zaakrijke werkje. De schrijver behandelt kort de werken en stellingen van Wolf, zijne eerste volgelingen en bestrijders (vooral over den ouderdom der schrijfkunst), dan van Nitzsch (één oorspronkelijk maar misvormd plan), G. Hermann (*Th. A.*), Lachmann (16 verschillende liederen in de *Ilias*); dan den tegenwoordigen strijd over de aesthetische eenheid vooral van de *Ilias*; er zijn drie hoofdrichtingen: die voor de eenheid, die voor de verschillende liederen als oorsprong, welke C. vooral tegen Nitzsch en Nägelsbach verdedigt, en eene derde partij, die van Faesi, Grote en Friedländer; ook deze wordt aangetast. Van meer belang is het, naar Lachmann voort te gaan, vooral wordt de recensie van diens werk in de *Blätt. f. liter. Unters.* 1844, n. 126—129 geprezen, ook C. toch zegt met dezen rec.: »die Poesie hat ihren Sitz im einzelnen Liede», niet in het gewaande algemeene plan der *Ilias*, immers »kein stimmungsfähiger Forscher halte »die uns vorliegende *Ilias* für das Werk eines Dichters.» De *Ilias* is dus een cyclus van liederen, zij is allengs tot op Peisistratos gevormd door 1. de traditie, 2. de dichters in engeren zin, 3. de navolgende, niet oorspronkelijke dichters, b. v. de Homeriden op Chios, 4. de Rhapsoden, 5. degenen welke de *Ilias* verzameld hebben. »Van Peisistratos af aan was de *Ilias* een boek en »had gelijksoortige lotgevallen als andere boeken.» Thans komt het er op aan, de *Odyssea* grondig na te gaan. — S. 8 (2994). *F. Kritz, C. Sallusti Crispi fragmenta* (het 3^e deel der *Opera*). — Als voorrede dient eene *Epistola critica* ad E. Wuestemannum; waarvan uitvoerig verlag gegeven wordt. Deze behandelt de hss., voor zoo ver die hier in aanmerking komen: de Vatic. III en andere hss. schijnen thans verloren te zijn. Uitvoerig worden de beide bladen met fragm. III. 77 en hunne lotgevallen besproken, vooral Krayssigs verdiensten dienaangaande in zijne vier uitgaven, het laatst Meissen 1835. De palimpsestus Toletanus, van welken een fac-simile op steen gegeven wordt, is sedert Roth en Heerwagen als tot het 2de boek der *historiae* behoorende

erkend (niet met Pertz als tot het 98° van Livius). De *Historiae* zijn door Sallustius na Catilina (43—42 v. Chr.) en Iugurtha (41) c. 40 begonnen en schijnen c. 85 uitgegeven te zijn; ze waren toegewijd aan Lucullus, den zoon des beroemden, en bevatten Romes geschiedenis van 78—67 (van Sylla's dood tot de lex Gabinia). Een prooemium over den vroegeren tijd opende het werk, dat vooral oorlogsfeiten en burgerwisten beschreef; de juiste verdeeling der onderwerpen blijft onzeker, en deze zijn in de uitgaaf naar den zakelijken samenhang gerangschikt, enkel afhankelijk van de uitdrukkelijke aanhalingen. De vroegere uitgevers worden besproken: van 1574—1777 volgde men vooral Carrio, van wien eerst de Brosses afweek, die de rangschikking naar den inhoud invoerde, maar hij heeft menigvuldige gebreken. Nog veel harder, zowel hier als door het geheele werk heen, wordt over Gerlach geoordeeld: in den grond bewijst K. op zeer vele plaatsen overtuigend dat hij tegen Gerlach gelijk heeft en diens arbeid zeer groote leemten overlaat, maar de vorm is veel te hard en onaangenaam. Zeer goed is hetgeen Kreyssig en G. Linker gedaan hebben. — Het werk zelf bestaat uit éene zeer doelmatig gerangschikte uitgaaf der fragmenten (waarvan de opgaaf der orde van de fragmenten uit het eerste boek als voorbeeld ten bewijze strekt) en eenen uitvoerigen en geleerden commentarius. Uit alles blijkt, dat K. het werk van Sallustius zoo nauwkeurig en juist hersteld heeft als de hulpmiddelen slechts toelieten: zijne scherpzinnigheid en voorzigtigheid blijken overal, het zakelijke is zeer veel voortuitgegaan, door inlichtingen omtrent de toenmalige politiek, oudheden, geographie, mythologie, eindelijk is voor de taal veel gedaan, misschien zelfs te veel, daar immers deze fragmenten enkel door geleerden ter hand genomen worden. In één woord, het werk sluit een tijdvak voor de beoefening van Sallustius. — S. 14 (2995). *F. Osann, Suetonii de grammaticis et rhetoribus libelli*. In de inleiding, welke ref. voornamelijk behandelt, wordt uitvoerig verslag gedaan over de talrijke hss., en de eenige oude uitgaaf, eene incunabile te Göttingen, in 4to; deze is *princeps*, en c. 1471 door N. Jensen te Venetie gedrukt. De afleiding der hss. is volgens O. p. XXVIII deze: een minuskelhs. van c. de X^o eeuw, bevattende de *Germania* van Tacitus, den *dialogus de oratoribus*, en het werk de *viris illustribus* van Suetonius waaruit de genoemde boekjes ontleend zijn, werd door Henoch Asculanus kort voor 1440 in Duitschland c. Hersfeld gevonden en naar Italië gebragt: daaruit zijn alle hss. der genoemde werken en de oudste uitgaven afgeleid, even als dit met de genoemde werken van Tacitus 't geval is geweest. Onder deze copien staat bovenaan de door Tross gebruikte zoogenaamde *codex Perizonianus* te Leyden (N° 414 van den *Catal. v. 1852*, bl. 121, XVIII. Per. Q. 21, een perkamenths. van de 15^e eeuw, 59 bladen 4°, »scriptura italica pulcra, longobardicam imitante», waarvan de lotgevallen bij Geel t. a. p. worden opgegeven). Na den tekst volgt eene uitvoerige annotatio critica, hoewel niet een eigenlijke commentarius. Hier is vooral van gewigt¹, behalve enkele punten van interpretatie en historia litteraria, datgene hetwelk de orthographie der eigenamen betreft, vooral met betrekking op de opschriften die O. zoo goed bekend zijn. — S. 16 (2996). *C. L. Urlichs, Vindiciae Plinianae, fasc. 1*. Het werk herinnert aan Meinekes *V. Strabonianae* en is in 254 §§ verdeeld, waarvan velen meerdere plaatsen te gelijk bevatten; U. gaat van Silligs tekst uit en geeft zeer veel goeds en belangrijks, zoo als goede gissingen, h. v. N° 23, H. N. II. 54 = 141 *beneficiis* voor *beneficiis*; VII. 5 = 48 »tu cuius semper imperatoria est mens, tu qui te deum credis» cet. voor *tinctoria*;

IX. 6 = 16 »in qua sententia fuisse Aristotelem video, et multis persuasisse doctrina insignibus" voor *indignis* enz.; verbetering van geographische fouten: II. 94 = 206 »Pyrrham et Arisbam circa Methymnam pontus abstulit" voor *Antissam* en *Maeotim* enz.; verbeteringen van de interpunctie; grootere omzettingen; verwerpingen van glossemata en dittographien. Natuurlijk heeft U. ook enkele fouten begaan. — (III. 2). 14. S. 97 (3827). *J. Overbeck, Kunstarchaeol. Vorlesungen, im Anschluss an das akad. Kunstmus. in Bonn.* Als Catalogue raisonné van het Bonusche Gypsmuseum en ook als kunstgeschiedenis bruikbaar. — (III. 3). 15. S. 182. (3578). *A. Kirchhoff, das Stadtrecht von Bantia. An Theod. Mommsen.* M. heeft den inhoud der Tabula Bantina voor eene lex agraria gehouden, K. daarentegen houdt dien voor een deel (c. één zesde) van een gemeentelijk reglement, door Romeinsche commissarissen gegeven in den tijd tusschen 180 en 90 v. Chr., na de lex Villia annalis maar vóór den Marsischen oorlog. Daarna wordt de vermoedelijke inhoud besproken, dien K. tot zeer in bijzonderheden geloofd te kennen. — S. 154 (3591) *O. A. B. Ziefert, Zankle-Messana.* Te vergelijken met »Akragas u. sein Gebiet" van denzelfden schrijver, en Ebels »de Zancleusium Messeniorumque rebus gestis et conditione." Het weinige zoo geographisch als historisch bekende wordt medegedeeld, ook enkele verbeteringen vooral van chronologischen aard ingevoerd; de plaatsen der ouden en nieuwere werken zijn vlijtig gebruikt. — (III. 4). 16. S. 188 (3791) *E. Laurillard, de locis evangelii Johannis cet.* — (III. 5). 17. S. 249 (4043) *J. A. Alberdingk Thijm, de la littérature Néerlandaise à ses différentes époques.* — S. 258 (4054) *G. Baumlein, Homeri opera. Bernh. Tauchnitz 1854.* Zie 13 S. 5 boven bl. 91. T.'s onderneming wordt ook naast die van Teubner en Haupt-Sauppe geprezen, vooral omdat hier, gelijk reeds de Bipontijnen deden, eene inleiding over het leven en de geschriften van den betrokkenen auteur voorafgaat, en daarbij tevens de bedoeling der nieuwe uitgaaf na de laatst voorgaanden duidelijk wordt. Tauchnitz heeft overigens de ondersteuning van Bekker, Meineke, Ritschl, Stallbaum, Westermann e. a. verkregen. Baumleins inleiding bevat vooreerst des dichters leven (c. 1030 v. Chr. te Smyrna geboren, naar Chios verhuisd, te Ios gestorven!); de vraag, of de schrijfkunst tijdens de vervaardiging der Hom. gedichten genoeg bekend was, dit wordt ontkend: de gedichten zijn door het geheugen en mondeling verspreid, maar hoe dit geschiedde en wat de ouden voor deze gedichten deden weten wij bijna alleen omtrent de Atheners, Solon, Peisistratos, Hipparchos. Dan wordt Wolfs onderstelling en hare bestrijders, Nitzsch, Welcker, O. Müller besproken. Maar de eenige dichter had een oorspronkelijk plan. Immers Peisistratos vond reeds eene Ilias en Odyssea, deze bevatten beiden eene doorlopende »Fabel", en de oneffenheden in bijzondere deelen moeten niet aan verschillende auteurs worden toegeschreven. De eenheid van I. en O. bestaat in de tegenoverstelling van Achilles en Odysseus, de twee typen van helden waarvan de een niet alles verkrijgt wat hij boven mate heeft willen bereiken, de ander daarentegen tot zijn met meer gematigdheid gekozen doel komt (Heeft B. deze bedoeling des dichters ook »vorgefunden, nicht gemacht", zoo als Peisistratos de I. en O.?). De enkele liederen, waarin men de Ilias gescheiden heeft, zijn behalve de Dolonie enkel fragmenten. De verscheidenheden stammen uit oudere en wel verschillende (?) gedichten af, of ontspruiten uit eene nalatigheid van Homeros zelf, of eindelijk zijn ze van lateren tijd en aan de Homeriden toe te schrijven (Deze uitkomst schijnt duidelijk noch afdoende te zijn). Die ver-

schillen zijn echter, naar B. schijnt te meenen, vooral van aesthetischen aard — daarom bestonden reeds in de oudheid *ῥωπίζοντες*. Verder wordt nog over Zenodotos, Aristophanes, Aristarchos e. a., en over de onechte gedichten gehandeld. B. volgt Bekker in zijne poging, tot den tekst van Aristarchos op te klimmen, meer kan niet geschieden, en Bekkers tekst is thans als de beste erkend (Zen en ander zeer waar). Alleen worden 24 plaatsen der I. en 18 der O. besproken, de voornaamsten, waar B. van Bekker afwijkt. De uitvoering is voortreffelijk. — S. 262 (4055) *L. Dindorf*, 2° (4°) uitgaaf en (4056) *L. Breitenbach*, (de 2 eerste boeken van) *Xenophons Hellenika* (uit de Bibliotheca Graeca). D. geeft in zijne voorrede omtrent den grooten vroeger veel minder volledige apparatus criticus verslag: het beste hs. is Paris. B. 1738, denkelijk uit het begin der 14^e eeuw; dit en Paris. D. zijn voor D. (door F. Dübner) op nieuw vergeleken; zeer goed is ook F., de Perizonianus te Leyden; den Venetus Marcianus 368 uit de 14^e eeuw (zie *Mnem.* II. 378) heeft Cobet te gunstig beoordeeld. Deze apparatus berust deels op nieuwere mededeelingen van verschiedenen, deels op de oude en slechte van Gail. Omtrent X.'s chronologie wordt opgemerkt, dat men de nauwkeurige opgaven naar Olympiaden enz. aan een lateren chronoloog moet toeschrijven; daardoor vervalt het voorname onderscheid tusschen de beide eerste en vijf laatste boeken, dat Niebuhr aanleiding gaf tot zijne bekende stelling omtrent hun verschillend doel (als *παράληπόμενα* bij 't werk van Thucydides en geschiedenis van Griekenland ten tijde van Agesilas en vooral met betrekking op hem). Die stelling wordt door D. en den engelschen geleerde Lewis betwist. Dan volgen nog vijf ontleende stukken, nam. de voorrede van Schneider, met noten uit lateren, uittreksels uit Letronnes art. Xenophon in de Biographie Univ., C. F. F. Haacke over Xenophons chronologie der laatste jaren van den Pelop. oorlog, A. Brückner over de tijdsbepalingen naar archonten enz. bij X., Weiskes summaria; daarep tekst en noten, dan indices en addenda. — Breitenbach behandelt in zijne Praefatio eerst Niebuhrs af te streng oordeel, betwist de stelling, dat de argumenten uit Dionysios Hal. en Marcellinus de noodzakelijkheid van het splitsen der Hell. in de genoemde twee deelen bewijzen, hoewel men ook niet bewijzen kan dat X. zelf te vereenigd heeft: daarentegen heeft Niebuhr het hoofdkarakter van beide deelen goed begrepen. B. betoogt nu: X. begint juist waar Thuc. ophoudt; hij sluit zich streng aan hem aan, en had daartoe de aanleiding, dat hij Th.'s nog onbekend werk te *σπαντῇ ὕλῃ* vond en verspreidde; de beide deelen vormen niet één werk: in de 2 eerste boeken verdeelt X. de jaren in eene zomer en eene winterhelft, juist zoo als Th., in de 5 laatste niet; het doel van het tweede deel is veel meer zuiver moreel; de beide deelen zijn op verschillende tijden geschreven, het eerste tusschen 394—390, het tweede na de Anabasis, die in 372 geschreven is, en wel het laatste gedeelte der Hellenika na 357, dus kort voor Xenophons dood in 355; daaruit blijkt tevens dat X. het tweede deel te Korinthe schreef, immers reeds 371 werd hij uit Skillus verdreven (Z. echter Clinton F. R. 359 over X.'s dood enz.). De tijdsbepalingen naar Ephoren enz. zijn onecht en niet eens overal juist. Dit oordeel van B. over de Hell. wordt door den ref. gedeeld, die ook de uitwerking prijst. De apparatus criticus is lang niet zoo volledig als bij D.; B. heeft zich met groote vlijt soms bijna overbodige moeite getroost. Ook omtrent de tekstrecensie heeft D. veel meer gedaan en kunnen doen dan B.; bij den commentarius moet men in 't oog houden dat B. ook voor mingevorderden zorgen moest. Hij geeft verder nog drie indices en eenige addenda. Over de teksten zelf spreekt de ref. zeer wei-

nig, en vergelijkt ze alleen op enkele punten van meotal ondergeschikt belang. — (IV. 1.). 19. S. 4 (4553). *W. A. van Hengel, Interpretatio Epistolae Pauli ad Romanos.* — (IV. 2.). 20. S. 80 (4821). *I. Bekker, Lucianus.* Uitvoerige aankondiging. Uit de zeer korte voorrede blijkt, dat B. vooral de volgorde en echtheid der geschriften van L. heeft willen vaststellen. Hierover geeft hij evenwel geene nadere rekenschap, enkel uit het opschrift T. II. p. 153 na n°. 53 blijkt, dat de volgende stukken voor onecht worden verklaard (alphabetisch): *Ἀποκηρυττόμενος olim ordinis 29, nunc 54. περὶ Ἀστρολογίας 36, 68. Δημοσθένους ἐγκώμιον 73, 67. Δημόνακτος βίος 87, 66. περὶ τοῦ μὴ ῥαδίως πιστεῖν Διὰβολῇ 59, 78. Δραπέται 69, 92. Εἰκόνες 39, 57. ὑπὲρ τῶν Εἰκόνων 40, 58. Ἐπιγράμματα 82, 81. Ἐρωτες 88, 59. περὶ Θουσιῶν 13, 77. Κυνικός 75, 64. Λεξιφάνης 34, 68. Λούκιος 42, 70. Μακρόβιος 62, 78. Νέων 79, 71. Νιγέρτος 8, 65. Ὄνος v. Λούκιος, περὶ Ὁρχήσεως 33, 62. Πατρίδος ἐγκώμιον 63, 55. περὶ Πένθους 50, 76. Σολοικιστής 76, 69. περὶ τῆς Συρίας Θεοῦ 72, 74. Τόξαρις 41, 60. Τραγωδοπόδαρχα 80, 80. Φιλόπατρις 77, 72. Χαρίδημος 78, 56. Ψευδοσοφιστής v. Σολοικιστής. Ὡκύπους 81, 79.* Het is te wenschen dat B. zijne onderzoekingen ten minste hooftzakelijk openbaar make. De noten zijn zeer kort, de varianten ver van volledig, zelfs niet uit enkele hss. welke men de beste mag noemen; ook omtrent den aard der noten geeft B. geen verklaring en de ref. heeft zelf het volgende moeten opmaken: 1. Waar eene variant kortweg wordt opgegeven, is dit eene sedert lang verbeterde lezing der hss. 2. Hetzelfde met een sterretje * wijst aan, dat de verbetering van B. zelven is. 3. Indien daarbij nog een vraagteken gevoegd wordt, dan wijst dit aan dat de lezing nog niet in den tekst is opgenomen. 4. Ontbreekt het * bij het voorgaande, dan is de lezing niet van B. 5. 6. Woorden met *om* en *om* * zijn *omissa* in de hss., denkelijk onderscheiden naar mate de aanvullingen al of niet van B. zijn. — Ref. vergelijkt nu het allereerste stuk in alle drie uitgaven, die van B., van Diendorf (1940) en van Jacobitz (1886—41, ook bij Teubner, 1882), dit stuk is het *Ἐνύπνιον*, de vergeleken lezingen worden kort naast elkaar gesteld: D. en J. schijnen onderling meer overeen te stemmen dan met B. — Overigens blijkt niet eens, of B. den cod. Marcianus gebruikt heeft, die toch van zooveel belang is; ook andere hoog noodige aanwijzingen mist men, b. v. eenige motivering van *Κρατίου καὶ Νησιώτου* in de corrigenda, dat *Φίλοψ.* 30 (I. 316. 80 bij B.) staan moet in plaats van het ook voor B. verleidelijke *Κ. τοῦ νησιώτου*, 't welk hij hier en *Ῥητ. διδ.* 9 (I. 69. 9) tegen de hss. in den tekst heeft laten staan; Nesiotes was een kunstenaar, zoo als sedert Ross, R. Bochette, Beulé is uitgemaakt. De tekst heeft door deze uitgaaf veel gewonnen, en B.'s gevoelen te kennen blijft altijd eene zaak van groot gewigt, zelfs voor eenen schrijver wiens geschriften zoo bedorven zijn als Lucianus (Ten bewijze daarvan, beroept ref. zich op Mehlers *Quaestiones Lucianae Mss.* I. 401, II. 55, III. 7 vlgg.). Omtrent het register wordt nog opgemerkt dat *Melittides*, *Adrymachus*, *Hetoemocles* wel in *Μελιτίδης*, *Ἀδρύμαχος*, *Ἑτυμοκλῆς* zullen moeten veranderd worden, hoewel zelfs Welcker nog *Μέλιτος* verdedigt, dat evenwel thans uit alle uitgaven verdwijnt (te regt). — S. 85 (4822). *I. C. Elsester, die Fabel v. Amor u. Psyche nach Appuleius. Lat. u. deutsch metrisch bearbeitet.* Prijzende aankondiging. Het werkje bevat den latijnschen tekst volgens Hildebrand, ook met de pagg. van Elmenhorst en Oudendorp, dan vijf boeken lat. en duitsch: 1. Gaudia P. et Cup., initium malorum. 2. Errores P. 3. Labores P. a Venere imperati. 4. Descensus ad inferos. 5. Adscensus in

oeluum. Het is dus voor vrienden der poëzij geschreven, en omdat deze ook onder de beschaafde vrouwen gevonden worden, is eene duitsche bewerking bijgevoegd; vooral is het werkje aan »reifere Gymnasiasten" aan te bevelen, als aanleiding om ook andere mythol. onderwerpen derwijze na te bootsen, vooral sedert de classieke studie in haar regt gehandhaafd en ook het gewigt der lat. versificatie algemeen weder erkend is (!). Het werk is zeer goed uitgevoerd. E., een reeds bejaard man, is sedert overleden.

E. J. K.

Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft. 1854. III. (Vervolg van *Mnem.* III. 342). — *Von den Vernünigungswörtern* non, ne, haud; οὐκ, μή. ἀ-, ὀν-, in-, νη-, ne-, door Dr. Fritsch te Wetlar. — *Das Latein im Uebergange zum Romanischen*, door Prof. Pott te Halle. Naar aanleiding van *Innocentius*, de litteris et notis iuris exponendis, Gromat. I. p. 310—388. — *Analecta Vergiliana* van Prof. Paldamus, te Greifswald. Aen. I. 2 *Laviniaque*, niet *Laviniaque*. II. 347 *audere* niet *ardere*. V. 796 wordt voorgesteld te lezen: *libeat dare tuta per undas*. VI. 200 *Quantum acie possent oculi servare sequentem*, in plaats van *sequentum*. — *Römische Geschichte* von Dr. A. Schwegler te Tübingen. Ongunstige recensie van Prof. Gerlach te Basel. — *Ausgewählte Komödien des Aristophanes*, erklärt von Th. Kock. II Bändchen, *die Ritter*. Recensie van W. Teuffel te Tübingen. Bekend is de hevige strijd, die tusschen deze beide beoefenaars van Aristophanes gevoerd was. Na al het voorgevallene is deze recensie gematigder dan men had kunnen verwachten. Er wordt toegestemd dat deze Editie merkelyk beter is dan die der *Wolken*, die tot dezen twist aanleiding had gegeven. De schryver levert alleen van tijd tot tijd onjuiste en overtollige opmerkingen en plundert het Lexicon van Passow op eene onverantwoordelijke wijze. Uittreksels uit Programmen en Tijdschriften, als gewoonlijk. — IV. *Von der Vernünigungswörtern*, enz. Vervolg en slot. *Zu Longinus περί ὕψους* van Dr. Nolte te Arnheim. — Schreiben an Dr. Schubart über Pyl's *Wiederherstellung des Amyklaischen Thrones*, von Hofr. Ruhl zu Kassel. — *Die griechische Opfergerste war mit Salz vermischt*, door Dr. Ebert te Frankf. a. d. M. De plaats van Athenion bij Athen. XIV. 661 is niet overal duidelyk en heeft in geen geval op de οὐλαί betrekking. — *Untersuchungen über die Römische Ehe* von Dr. Roszbach. Recensie von Hofr. Platner te Marburg. — *De Druidibus Commentatio*, scripsit L. Hersig. Verslag van Dr. Hölscher. — *Des Tibullus Gedichte, übersetzt* u. erläutert von Prof. W. S. Teuffel te Tübingen. Gunstige recensie van Dr. Hertsberg te Elbing. De vertaling is veel beter dan de vroeger verschenen van Persius. — Dr. Aug. Haake, *Beiträge zu einer Neugestaltung der griechischen Grammatik*. II Heft. Aanprizende recensie van Rott te München. — Kleine schriften von F. G. Welcker, Dritter Theil. Verslag van — S —. Uittreksels uit Programmen en Tijdschriften.

S. A. N.

V A R I A E L E C T I O N E S.

P A R S S E C U N D A.

S C R I P S I T C. G. C O B E T.

C A P U T I.

ἡδονὴν ἔχει
ὅταν τις εὖρη καινὸν ἐνθύμημά τι
δηλοῦν ἅπασιν. οἱ δ' ἐαυτοῖσιν σοφοί
πρῶτον μὲν οὐκ ἔχουσι τῆς τέχνης κριτὴν,
εἶτα φθονοῦνται. χρὴ γὰρ εἰς ὄχλον φέρειν
ἅπανθ', ὅσ' ἂν τις καινότῃτ' ἔχειν δοκῇ.

ANAXANDRIDES.

Sequar ANAXANDRIDIS optime monentis auctoritatem et laetis omnibus hanc secundam partem Variarum Lectionum institutam scribere, in qua primum omnium ad veteres meas delicias reverti iuvat et opem ferre fragmentis quibusdam Poëtarum Comicorum, quibus quum nihil festivius, nihil venustius, nihil facetius reperiri possit molestissima sunt codicum et scribarum vitia, quibus illae veneres et lepores obscurantur aut pereunt. Imperita librariorum natio ut in caeteris omnibus caecutire solet sic et metri et prosodiae leges tam certas et stabiles quam faciles et apertas turpiter ignorans non minus in Poëtarum locis quam in reliquis scriptoribus aut negligenter omittit nonnulla, aut inepte adscribit aliena, aut ordinem verborum turbat aut formas vocabulorum corrumpit, quamquam nihil horum est, quod non continuo ex metri ratione et usu omnibus sit

vitii manifestum. Itaque quoniam de corruptela fere constat et palam est ubi vitium alatur, facilius etiam quam alibi vera scriptura eruitur et apparet, resecatur quod additiciū esse omnes intelligant, suppletur quod omnes sentiant desiderari, Poëtisque certo iudicio aut suum redditur aut male assuta adimuntur. Iuvat hoc nunc compluribus exemplis novis ostendere et ita multos Comicatorum locos emendare, ut subinde ὡς ἐν παρόδῳ utar Poëtarum auctoritate ad reliquos scriptores Atticos, Oratores, Historicos, Philosophos inveteratis quibusdam mendis liberandos. Faciam initium a fragmento Demonici apud Athen. IX. 410. D. Loquitur Athenaens περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ κατὰ χειρὸς πρὸς τὸ νίψασθαι. Δημόνικος, inquit, ἐν τῷ Ἀχελῷ τὸ πρὸ τοῦ δειπνου κατὰ χειρὸς Φησι διὰ τούτων·

Ἐσπουδάκει δ' ἕκαστος ὡς ἂν ἐσθίων

ἄμα τ' ὀξύπεινον ἄνδρα καὶ βοιώτιον.

τὸ γοῦν κατὰ χειρὸς περιγράφει πᾶς ὅτι μετὰ δειπνον αὐτῷ τοῦτο γίνεται λαβεῖν. Recte Meinekios pro ἐσθίων a Casaubono repositum ἐσιῶν recepit, sed versuum reliquias non satis feliciter re-concinnavit in hunc modum:

τὸ γοῦν κατὰ χειρὸς περιγράφει πᾶς ὅτι μετὰ

τὸ δειπνον αὐτῷ τοῦτο γίνεται λαβεῖν.

Vitium est in ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙΝΑΣ, in quo male latet ΠΕΡΙΕΓΡΑΨΕΙΝΑΣ, ut poëtae manus sit:

τὸ γοῦν κατὰ χειρὸς περιέγραψ' εἶπας ὅτι

· μετὰ δειπνον αὐτῷ τοῦτο γίνεται λαβεῖν.

In his perspicuum est ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ξενίζεται, qui omnis morae impatiens τὸ κατὰ χειρὸς ante coenam ut inutile περιέγραψ' εἶπας ὅτι κτέ. Εἶπα et imperativus εἶπον, εἶπαι, εἶπας ut apud antiquiores omnino non erant usitata, sic apud sequiores tritissima sunt. Veteres Attici εἶπον constanter dicebant sed εἶπας, εἶπομεν sed εἰπάτην et εἶπατε, in imperativis similiter εἰπέτω et εἰπόντων sed εἰπάτοιν et εἶπατε, ut α sit in secunda persona perpetuum, in primam et tertiam non admittatur, neque in optativo usquam aut in infinitivo aut in participio appareat. Mira est haec consuetudinis morositas, sed constare videbis. Simillimum est quod in ἡμεγκον et ἡνεγκας dicendi arbitrium constituit. Luculentum exemplum est apud Aristophanem in Thesmophor. 742.

ἤνεγκον. B. ἤνεγκας σύ; A. νὴ τὴν Ἄρτεμιν.

Aristophanes igitur neque ἤνεγκα aut εἶπα dixisse potest neque εἶπες aut ἤνεγκες. εἰπεῖν et εἰπών et εἰποιμι apud veteres sola in usu sunt: qui εἶπας dicit, aut qui ἤνεγκον aut ἐνέγκας non vitant continuo aetatem arguunt sequiorem. Levi errore igitur Porsonus lacunam in Aristophanis fragmento apud Athenaeum IX. 372. C. sic supplevit:

μέγιστον ἀγαθὸν [εἶπες] εἶπερ ἔσι δι' ἐνιαυτοῦ
οὗτου τις ἐπιθυμεῖ λαβεῖν.

ubi malim:

μέγιστον εἶπας ἀγαθόν, εἶπερ ἔσι δι' ἐνιαυτοῦ.

In eodem fragmento et alia sunt, quae Criticorum curam et acumen exspectant. Enumeravit aliquis summam annonae copiam et abundantiam incredibilem, quae Athenis facta sit; idque alius gaudet factum, alius queritur his verbis:

κακὸν μὲν οὖν μέγιστον

εἰ μὴ γὰρ ἦν οὐκ ἂν ἐπεθύμουν οὐδ' ἂν ἐδαπανῶντο.

cui nescio quis ita respondet:

ἐγὼ δὲ τοῦτ' ὀλίγον χρόνον φήσας ἀφειλόμην ἔν.

haerent omnes in φήσας. Miror quomodo Bergkii potuerit probare et recipere Fritzschianum φύσας. Novimus quid sit φύσας πτερὰ, ὀδόντας, πάγωνα, quid νοῦν φύσας et similia multa: quid sibi velit in illo versu φύσας solum οὐδ' ἂν ἀπόλλων μάθοι, ut apud Comicum dicitur. Nihil autem corruptum esse praeter φήσας apparet: iam vero quis est, qui ex copia facere inopiam possit? nempe is, quem apud Aristophanem audimus in Acharnensibus dicentem vs. 819.

τὰ χοιρίδια τοῖνον ἐγὼ φαίνω ταῖ.

(nam sic legendum, non φανῶ). et vs. 911

ἐγὼ τοῖνον ὀδὶ | φαίνω πολέμια ταῦτα.

isti nequissimi sycophantae penuriam et famem faciebant soli, etiamsi undique annona afflueret.

εἴ που σίκυον ἴδοιεν ἢ λαγῶδιον

ἢ χοιρίδιον ἢ σκόροdon ἢ χόνδρους ἔλας,

ταῦτ' ἦν Μεγαρικὰ καπέπρατ' αὐθημερόν.

Acharn. 520 sqq. Itaque quemadmodum Aristophanes ibid. vs. 541 dixit:

φέρ' εἰ Λακεδαιμονίων τις ἐκπλεύσας σκάφει
ἀπέδοτο Φήνας κυνίδιον Σεριφίων.

sic sycophantam illic dicentem fecerat:

ἐγὼ δὲ τοῦτ' ὀλίγον χρόνον Φήνας ἀφειλόμην ἄν.

In secundo verso lacunam sic suppleverim:

σεφάνους ἰων [ρόδων κρίνων], κονιορτὸν ἐκτυφλοῦντα,
quia saepe in coronarum mentione violae, rosae, lilia coniun-
guntur, ut apud Cratinum Athen. XV. p. 685. D.

παντοίοις γε μὴν κεφαλὴν ἀνθέμοις ἐρέπτομαι
λειρίοις ῥόδοις κρίνεσιν κοσμοσανδάλοις ἰοις.

Quod in Demonici fragmento commemoratur τὸ κατὰ χειρὸς αὐτῷ
ὕδωρ κατὰ χειρὸς saepissime apud Comicos πρὸ τοῦ δείκνου con-
vivis affunditur. Suavissime Teleclides Athenaei VI. 268. A.

Εἰρήνη μὲν πρῶτον ἀπάντων ἦν ὥσπερ ὕδωρ κατὰ χειρὸς.
post coenam ἀπονίψαι, ἀπονίψασθαι, νίπτρον παραχεῖν dicebant,
et nonnumquam κατὰ χειρῶν δοῦναι vel εἰληφέναι, vid. Athen.
II. 49. C. IV. 147. E. e Philoxeno ἔπειτα δὲ παῖδες | νίπτρ'
ἔδοσαν κατὰ χειρῶν IX. 408. F. Coniungit utrumque Aristo-
phanes in Vespis vs. 1216.

ὕδωρ κατὰ χειρὸς. τὰς τραπέζας εἰσφέρειν.

δειπνοῦμεν. ἀπονενίμμεθ'. ἤδη σπένδομεν.

Quod ante coenam datur saepius sic κατὰ χειρὸς dicitur, ut
apud Aristophanem Athen. IX. 410. B.

Φέρε παῖ ταχέως κατὰ χειρὸς ὕδωρ.

et Alexidem ibid. II. 60. A.

κατὰ χειρὸς ἐδόθη. τὴν τράπεζαν ἥκ' ἔχων.

et Archedicum Athen. VII. 292. E;

πάρεισιν οἱ κεκλημένοι | διδου κατὰ χειρὸς.

et alibi: legitur tamen aliquoties et κατὰ χειρῶν, ut in Menan-
dro Athen. IX. 408. F.

οἱ δὲ κατὰ χειρῶν λαβόντες περιμένουσι φίλτατοι.

et hinc scurra apud Athen. IV. 156. E. quum quaeretur ποῖον
τῶν ὑδάτων ἡδιστὸν ἐστίν; respondit τὸ κατὰ χειρῶν. Nicostratus
apud Athen. XV. p. 685. E. κατὰ χειρὸς εἰληφέναι post coenam
dixit:

κατελαμβάνομεν

ἐτέρους κατὰ χειρὸς ἀρτίως εἰληφότας
καὶ σεφανον.

nam coronae mentio indicat ὅτι ἀπο δείπνου ἦσαν, ut et paulo ante p. 685. B. Philoxenus:

κατὰ χειρὸς ἤλυθ' ὕδωρ — εἶτ' ἔφερε τρέφανον.

Sic et Clearchus Athenaei XIV. p. 642. B.

λάβ' ὕδωρ κατὰ χειρὸς. — ἡ παῖς, ἐπιτίθει

ἐπὶ τὴν τράπεζαν κάρυα καὶ τραγήματα.

Praemisi haec omnia ut Posidippo opem feram misere laboranti apud Athenaeum IX. 577. B, ubi εἰσελήλυθεν, inquit, conviva famelicus

ἐκ πεντεκαίδεχ' ἡμερῶν προηλπικώς
τὸ δεῖπνον, ὁρμῆς μεσὸς, ἐκλελυμένος,
τηρῶν πότ' ἐπὶ τὰς χεῖρας οἶσει τις.

Satin certum videtur reponendum esse

τηρῶν ὅποτε κατὰ χειρὸς οἶσει τις.

vulgatam scripturam peperit codex detritus, cuius lacunas aut evanidas litteras sciolus utcumque explevit. Idem in praeecedente versiculo factum esse vides in ἐκλελυμένος, quod metrum pariter et sententia loci respuunt. Nihil iste, quisquis fuit, minus erat quam ἐκλελυμένος. Quod Meinekius de suo dedit ἐκλελεγμένος metrum fulcit, sententiae non prodest. EK. E. ATMENOS, credo, supererat, unde non EKLEATMENOS erat eruendum sed EKKEKATMENOS, eratque ille ὁρμῆς μεσὸς, ἐκκεκαυμένος.

Lacuna duplex et verba praepostere inter eos qui colloquuntur divisa Antiphanis perfacetum et lepidum locum apud Athen. X. 450. E. plane pessumdederunt. Docta puella Sappho patri aenigma hoc ponit:

ἔσι φύσις θήλεια βρέφη σώζουσ' ὑπὸ κόλποις
αὐτῆς, ὄντα δ' ἄφωνα βοὴν ἵσησι γεγώνον
καὶ διὰ πόντιον οἶδμα καὶ ἡπείρου διὰ πάσης
οἷς ἐθέλει θνητῶν, τοῖς δ' οὐδὲ παροῦσιν ἀκούειν
ἔξουσιν, κωφὴν δ' ἀκοῆς αἰσθησιν ἔχουσιν.

Pater scurra magis quam philosophus sine mora ita solvit:

ἡ μὲν φύσις γὰρ ἦν λέγεις ἐς τὴν πόλιν,
βρέφη δ' ἐν αὐτῇ διατρέφει τοὺς ῥήτορας.
οὔτοι κεκραγότες δὲ τὰ διαπόντια
καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τὰ πὸ Θράκης λήμματα
ἔλκουσι δεῦρο. νεμομένων δὲ πλησίον

αὐτῶν κάθηται λοιδορουμένων τ' αἰ
ὁ δῆμος οὐδὲν οὔτ' ἀκούων οὔθ' ὁρῶν.

deinde leguntur mutila, corrupta et male divisa haec:

πῶς γὰρ γένοιτ' ἂν, ὦ πάτερ, ῥήτωρ * *
ἄφρωνος ἦν μὴ ἀλφῷ τρις παρανόμων;
B. καὶ μὴν ἀκριβῶς ῥόμην ἐγνωκέναι
τὸ ῥηθέν ἀλλὰ δὴ λέγε.

Meinekio post ῥήτωρ excidisse videtur ποτέ vel ἄρα et in sequenti senario legi posse:

ἄφρωνος ἦν τις μὴ γ' ἀλφῷ τρις παρανόμων.

ubi τις male additur et γε prorsus inutile est, neque haec scurrilis facetia eruditam et, ut istae solent, gravem et tristem puellam satis decet. Bis excidit dipodia iambica, quam si ex totius sententiae conformatione elicueris et numeros et sales Antiphane dignos habebis. In hunc igitur modum haec restituenda censeo:

Σ. οὐδὲν λέγεις, πῶς γὰρ γένοιτ' ἂν, ὦ πάτερ,
ῥήτωρ. ἄφρωνος; B. ἦν ἀλφῷ τρις παρανόμων.

Σ. παίζεις ἔχων. B. καὶ μὴν ἀκριβῶς ῥόμην
ἐγνωκέναι τὸ ῥηθέν, ἀλλ' ἤδη λέγε.

Qui in tali re errantem redarguit, si liberius loquitur ληρεῖς vel ληρεῖς ἔχων solet in ore habere, ut apud Cratinum in Schol. ad Aristoph. Nub. vs. 354. et apud Aristophanem saepissime, ut in Ranis vs. 812. Avibus 341. Lysistr. 945. sed petulantius hoc est, quam ut puella sic patri respondeat. Lenius igitur est οὐδὲν λέγεις, quo omnes improbant quidquid displicet aut non intelligunt, ut apud ipsum Antiphanem Athen. X. 450. C.

οὐκ οἶδ' ὅ τι λέγεις | οὐδὲν λέγεις γάρ.

et passim apud alios. Quam bene patri iocanti conveniat respondere ἦν ἀλφῷ τρις παρανόμων et quam apte filia Sappho verbis παίζεις ἔχων patrem ad propositum revocet apertum esse arbitror. *Εγνωκα pro intellexi frequens in Attica est, cuius rei pauca exempla adscribam, quo facilius vincam hoc ipsum in Lysiae loco pessime depravato esse reponendum. Antiphanes Athen. X. 448. E.

νυνὶ δὲ τοῦτ' ἐγνωχ' ὅτι | ἀληθὲς ἦν.

Alexis Athen. XI. 465. D.

ἐγνωκα δ' οὖν οὕτως ἐπισκοπούμενος
εἶναι μανιώδη πάντα τὰνθρώπων ὄλως.

Nausicrates Athen. VII. 296. A.

δύο μὲν ἀπαλοὶ καὶ καλοὶ
[ἐπώνυμοι] τοῦ ναυτίλοισι πολλάκις
ἤδη φανέντος πελαγίοις ἐν ἀγκάλαις.

B. γλαυκὸν λέγεις. A. ἔγνωκας.

ubi ἐπώνυμοι feliciter est a Porsono repertum. Hic quoque ut passim in Athenaeo librarius omisit, quae situ aut madore corrupta aut evanida expedire non potuit. Aristoph. Nub. 1094

ἄρα δῆτ' | ἔγνωκας ὥς οὐδὲν λέγεις;

et alibi. Hoc ipsum igitur Lysiae reddendum censeo κατὰ Θεομνήσου α'. § 20 in verbis: ἀλλ' εἰ μὴ σιδηροῦς ἐστὶν οἶομαι αὐτὸν ἔννου γεγονέναι ὅτι τὰ μὲν πράγματα ταῦτά ἐσι νῦν τε καὶ πάλαι, τῶν δ' ὀνομάτων ἐνίοις οὐ τοῖς αὐτοῖς χρώμεθα νῦν τε καὶ πρότερον. Nihil enim aliud significat ἔννους γίγνεται quam ad se redit diciturque de eo, qui aut ebrius fuit aut insaniit, aut de eo, qui quam stolidum sit quod agat intelligens melius consilium capit, ut apud Demosthenem πρὸς Ὀνήτορα pag. 876. ἔννους γίγνεται — — καὶ τί ποιεῖ; τοὺς ὄρους ἀπὸ τῆς οἰκίας ἀφαιρεῖ κτέ. Fieri autem non potest ut ἔννους γέγονε significet ἔγνωκε. Scripserat Orator οἶομαι αὐτὸν νῦν γ' ἔγνωκέναι ὅτι κτέ. ubi νῦν in νοῦν abiit levis corrector ἔννου γεγονέναι de suo dedit. Lubet eadem opera turpe vitium ex Antiphonte tollere in oratione περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου § 44. Reus Herodem solus noctu in littore occidisse dicitur. Quod fieri non potuisse et aliis argumentis demonstrat et sic: ὑπὸ δὲ ἐνδὸς ἀποθνήσκων οὗτ' ἀνέκραγεν οὗτ' αἰσθησιν οὐδεμίαν ἐποίησεν οὔτε τοῖς ἐν τῇ γῇ οὔτε τοῖς ἐν τῷ πλοίῳ; καὶ μὴν πολλῷ πλέον γε ἀγνοεῖν ἐσι νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν, ἐπ' ἀκτῆς ἢ κατὰ πόλιν. in his γε ἀγνοεῖν sensu vacuum est: quod sententia loci postulat ἐξάκουσον φθέγγεσθαι vel, ut apud Antiphonem vidimus βοὴν ἰσῆσι γεγωνόν, nullo negotio ex reliquiis depravatae scripturae exscalpi potuit. Vetus liber, unde deterrimi nostri codices manarunt, hanc lectionem servabat: ΠΛΕΟΝ-ΓΕΓΩΝΕΙΝ, librarius ubi πλέον γε dederat in ΓΩΝΕΙΝ hae-rens extudit Graecum vocabulum quodcumque et ἀγνοεῖν scripsit, quum πολλῷ πλέον γεγωνεῖν ἐσι νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν scribere debuisset. Eiusdem levitatis et stuporis exempla in antiquis

scribis multa iam ostendimus, alia alias ostendemus. Miratus sum nuper eandem in illo, qui Ἰεροκλέους καὶ Φιλαργίου Φιλογέλωτα edens in § 88 ita scripsit: Σχολαστικὸς ἐπανερχόμενος ὅθεν ἀπεδήμησεν καὶ ἀναβαίνων ὑψηλὴν ἀνάβασιν ἐθαύμαζε λέγων· ἐνταῦθα ὅτε πρῶτον ὡς ἐπαρκεῖν ὤδευον κατὰβασις ἦν καὶ πῶς οὖν ταχέως ἡλλάγη καὶ ἀνάβασις γέγονε; Pro ἐπαρκεῖν in codice est παρκεῖν. Suāvissime Editor: »*Recepi ἐπαρκεῖν verbum bene Graecum, sed cuius sensum nunc vix capio.*» Ostendimus alibi quam facile η et κ confundantur: emenda igitur ὅτε πρῶτον παρῆειν κατὰβασις ἦν et mirare scribarum diligentiam, qui ne istud quidem leve scribendū genus populari sermone nulla arte compositum sine turpi errore describebant. Ibidem § 85 dicitur homo fatuus εἰς οἰκίαν καινὴν μετοικισθεὶς καὶ τὰ πρὸ τοῦ πυλῶνος καβηρᾶς ἐπιγράψαι· ὃς ἂν ὧδε κόπρια βάλῃ ἀπύλυσιν αὐτά. Editor: »*an καμάρας?*» apage! verum est τὰ πρὸ τοῦ πυλῶνος καθήρας. Comici fragmentum mutilum legitur ibid. § 226. Histrio famelicus τὸν ἀγωνοθέτην πρὸ τοῦ εἰσελθεῖν ἄριστον ἥτει. Cur? inquit. Ἰνα, ἔφη, μὴ ἐπιπορκοῦντες λέγωμεν

ἡρίσησα νῆ τὴν Ἀρτεμιν | μάλ' ἡδέως.

tu corrige: Ἰνα μὴ ἐπιπορκῶν λέγω.

ἐγὼ μὲν ἡρίσησα, νῆ τὴν Ἀρτεμιν,
μάλ' ἡδέως.

Non teneo me quin his addam veterum scribarum errorem non dissimilem, unde quam nihil isti cogitent colliges. Apud Polyænum VI. 16. 4. in Codicibus legitur: Καρχηδόνιοι πολέμοῦντες Ἰέρωνι νύκτωρ ἐπιπλεύσαντες Μεσσήνῃ πλησίον τῆς πόλεως ὑπ' Ἀκραγαντίνων καθωρμίσθησαν, alias res agebat scriba qui ex ΤΙΑΚΡΑΝΤΙΝΑ elicuit ὑπ' Ἀκραγαντίνων verba bene Graeca sed quorum sensum nunc vix capiebat. Corrigendum est ὑπ' ἄκραν τινὰ καθωρμίσθησαν. Eiusdemmodi igitur in Antiphonte est vitium γε ἀγνοεῖν pro γεγωνεῖν, quod verbum ne quis poëtis proprium et a soluta oratione alienum esse existimet adscribam locum ex Hippiā maiore, qui in Platonicis dialogis circumfertur, p. 292. D. οὐδέν σοι μάλλον γεγωνεῖν δύναμαι ἢ εἰ μὴ παρεκάθησο λίθος καὶ οὗτος μυλίας μήτ' ὧτα μήτ' ἐγκέφαλον ἔχων, neque Antiphontis discipulus dubitavit γεγωνίσκειν dicere de Nicia Thucydides VII. 76. βουλόμενος ἐπὶ πλεῖστον γεγωνίσκειν.

Quod in eadem re proprium verbum est *ἐξακούειν* de eo poni solitum, ad cuius aures vox aut clamor e longiore intervallo editus pervenit, Xenophonti reddendum est in *Anabasi* V. 4. 31. ἀπείχον αἱ πόλεις ἀπ' ἀλλήλων σάδια ὀγδοήκοντα, αἱ δὲ πλεῖον, αἱ δὲ μεῖον. ἀναβοώντων δὲ ἀλλήλων ξυνήκουον εἰς τὴν ἐτέραν ἐκ τῆς ἐτέρας πόλεως, imo vero ἐξήκουον, si quo ex oppido clamor tolleretur is in altero oppido exaudiebatur. Hinc melius in *Cyropaed.* IV. 3. 3 servabitur vetus lectio *τὰς ὅπου αὐτοῦ ἔμελλον ἐξακούσεσθαι* prae nova *ἔμελλον ἀκούσεσθαι*, et quis non meminit Aristophanis in *Thesmoph.* 293.

ποῦ, ποῦ καθέζωμ' ἐν καλῷ, τῶν ῥητόρων
ἴν' ἐξακούω;

Transeo nunc ad *Strattidis* locum emendandum, in quo vocabulum unum intercudit et propterea quod erat facelissimum, loci *Sophoclei* *παρωδία*, non amplius apparet. Praemittam verba *Tragici*, in quibus multi saepe iocati sunt, utpote unicuique de populo notissimis, in quo genere lepidissimi sunt τῶν *παρωδούντων* sales et lepores. Quum *Demetrius Poliorceta* in *Phrygia* ignarus itinerum in devia et angustias seque et copias implicuisset, et scurra aliquis in eius tentorio inscripsisset:

τέκνον τυφλοῦ γέροντος Ἀντιγόνου, τίνας
χώρους ἀφίγμεθα;

ut narrat *Plutarchus* in *Demetr.* cap. 46, non credo unum fuisse in castris Graecum militem, qui non *Oedipi Colonei* recordaretur. Non minus omnibus nota erant haec:

Ἀγαμέμνωνος παῖ, νῦν ἐκεῖν' ἔξεσί σοι
παρόντι λεύσσειν, ὦν πρόθυμος ἦσθ' αἰεὶ.
τὸ γὰρ παλαιὸν Ἄργος οὐπόθεις τόδε.
αὕτη δ', Ὀρέξα, τοῦ λυκοκτόνου θεοῦ
ἀγορὰ Δύκειος, οὐξ ἀριστερᾶς δ' ὅδε
Ἥρας ὁ κλεινὸς ναός.

et reliqua, quae leguntur in *Electrae* exordio. Notum est metreticulam Atticam a *Demetrio* multis muneribus ut vestem poneret expugnatam, quum tandem morem gereret, dixisse:

Ἀγαμέμνωνος παῖ, νῦν ἐκεῖν' ἔξεσί σοι
παρόντι λεύσσειν, ὦν πρόθυμος ἦσθ' αἰεὶ.

Machonis locus est apud *Athen.* XIII. 579. A.

αἰτουμένην λέγουσι τὴν πυγὴν ποτε

ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μανίαν Δημητρίου,
 ἀνταξιῶσαι δωρεὰν καὐτόν τινα.
 δόντος δ' ἐπιστρέψασα μετὰ μικρὸν λέγει·
 'Αγαμέμνωνος παῖ, νῦν ἐκεῖν' ἔξεςί σοι.

nè sola putes scorta Attica cum poëtis multum consuescere solita in promptu haec habere, e Plutarchi Symposiacis IX. 1. 2. haec adscribam: ἐμνήσθη τῆς Θεοδώρου τοῦ τραγωδοῦ γυναικὸς οὐ προσδεξαμένης αὐτὸν ἐν τῷ συγκαθεύδειν ὑπογύου τοῦ ἀγῶνος ὄντος, ἐπεὶ δὲ νικήσας εἰσῆλθε πρὸς αὐτὴν ἀσπασαμένης καὶ εἰπούσης·

'Αγαμέμνωνος παῖ, νῦν ἐκεῖν' ἔξεςί σοι.

Neque fefellit Alexandri milites, quum in castris ad Hydaspem fluvium in Bacchanalibus δραμάτιον satyricum in Harpalum scriptum ageretur, in cuius prologo haec erant ap. Athen. XIII. 595. E.

οὐξ ἀριστερᾶς δ' ὄδε
 πόρνης δ κλεινὸς ναὸς, ὃν δὴ Παλλίδης
 τεύξας κατέγνω διὰ τὸ πρᾶγμ' αὐτοῦ Φυγὴν,

non fefellit, inquam, spectatores Graecos unde haec per iocum adumbrata essent. Si quid iudico, Strattis eiusdemmodi quid luserat, quod nunc nobis perlit, sed ut revocari in lucem possit. Antiquus et doctus Grammaticus ad Aristophanis Ranas vs. 404 annotavit: χρόνῳ δ' ὕπερον οὐ πολλῶ καὶ καθάπαξ (expunge καὶ) περιεῖλε Κινησίᾳς τὰς χορηγίας. ἐξ οὗ καὶ Στράττις ἐν τῷ εἰς αὐτὸν δράματι ἔφη·

σκηνὴ μὲν τοῦ χοροκτόνου Κινησίῳ.

In antiquo codice quum ΧΟΡΟΚΤΟΝΟΤΘΤ exaratum esset proclivi errore ΘΤ excidere post ΟΤ potuit. Strattis videtur fabulam his ipsis verbis exorsus esse:

Σκηνὴ μὲν ἦδε τοῦ χοροκτόνου θεοῦ
 Κινησίῳ.

quae ut spectatoribus Atticis audita sunt, continuo toti caveae τοῦ λυκοκτόνου θεοῦ apud Sophoclem venit in mentem. Quam facile ΘC, ΘT, ΘN, ΘN corrumpi aut intercidere possint in priorē parte ostendimus. In Comicorum fragmentis non semel ita factum esse mihi animadvertisse videor. Nondum poenitet in Platone Comico apud Schol. Arist. Pac. 792 pro δ Καρκίνου παῖς τοῦ θαλαττίου reposuisse:

ὁ Καρκίνου παῖς τοῦ θαλαττίου θεοῦ.

Similiter in Eubuli fragmento Athen. VII. 295 E., cuius lacerae tantum laciniae ex antiquo codice describi potuerunt, suspicor olim non *λοπάδα τοῦ θαλαττίου γλαύκου* lectum fuisse sed τοῦ θαλαττίου θεοῦ *Γλαύκου*. Caeterum satis notum est quantopere Strattis et aequales comici in Tragicis scurrili imitatione argumentis, numeris, oratione ridendis luserint.

Quam foede librarii comoediae reliquias depravarint, ut sententiae nec caput nec pes constaret, in Antiphanis loco apud Athen. XIV. 618. B optime spectari potest, ubi aliorum inventis ipse quaedam adiiciam, quae alii aliquando perficiant. Verba poëtae sic circumferuntur :

ποῖαν Φράσον γὰρ ἤδε τὴν συναυλίαν
ταύτην, ἐπίσταιται γάρ, ἀλλ' ἠϋλοῦν ἔτι
μαθόντες ὥς τε τοὺς αὐλοὺς σὺ τε
αὕτη τε λήψεσθ', εἶθ' ἃ μὲν σὺ τυγχάνεις
αὐλῶν πέραινε. δέξεται δὲ τᾶλλα σοι.
ἡδὺ τι κοινόν ἐστιν, οὗ χωρὶς πάλιν,
συννεύματ', οὐ προβλήμαθ', οἷς σημαίνεται
ἕκαστα.

Priores versus nemodum expedire potuit: ἤδε τὴν συναυλίαν ταύτην ἐπίσταιται, olim coniuncta fuisse videntur, tum complura interciderunt. Codicum vitia αὐτητελετη ψεθειθαμεν συντυγχάνεις Dindorfius procuravit, qui εἶθ' ἃ μὲν σὺ τυγχάνεις, et Meinekus, qui αὕτη τε λήψεσθ' emendavit. In eadem ipse incidit, nisi quod εἶθ' ἃ μὲν νῦν τυγχάνεις αὐλῶν πέραινε et olim et nunc verius esse arbitror. In caeteris hanc lectionem demersam latere suspicor:

δέξεται δὲ τᾶλλα σοι
ἡδ' οὗ τι κοινόν ἐστιν, οὗ χωρὶς πάλιν,
οὐ νεύματ', οὐ προβλήμαθ', οἷς σημαίνετε
ἕκαστα;

οὐ quater repetitum ter labem et vitium contraxit. Ecquid illos cogitasse aut sensisse putes, qui haec sic descripta ad nos propagarunt?

Non multo melius habitus est Antiphanis locus apud Athen. XIV. 623. A.

πλησίον δέ γε
ταύτης ἄσιτος ἡμέραν καὶ νύχθ' ὄλην

κεσρεὺς λεπισθεὶς σπασθεὶς γραφεὶς
 χρωσθεὶς ὁμοῦ τι πρὸς τέλος μέρος δρόμου περῶν ἤξει κεκραγὼς
 παῖς δ' ἐφέστηκεν ῥανῶν. Sic nempe haec e scribarum manibus
 accepimus, quae emendare et in pristinum nitorem ita restitu-
 ere, ut ipsam Poëtae manum revocemus nostri est artificii,
 potestque in his, quae adscripsimus, praestari. Nempe per ea
 vitia et sordes haec pellucet vetusti libri scriptura:

ΚΕΣΤΡΕΤΣΛΕΠΙΣΘΕΙΣΑΛΣΙΠΑΣΘΕΙΣΕΚΣΤΡΑΦΕΙΣ,
 deinde apparet τέλος μέρος nil nisi dittographiam esse, in qua
 τέλος probum est, μέρος vitio natum. Pro ἤξει κεκραγὼς Grae-
 culus non indoctus, qui ex Marciano Codice Epitomen, quam
 dicunt, confecit, ac rectius dicetur ex illo codice fideliter de-
 scripsisse omnia, quae intelligere potuit resectis omnibus, quae
 depravata erant aut ei certe videbantur, et in iis, quae descrip-
 sit, hic illic aliquam correctiunculam suam recepit, is igitur
 hoc loco eximiam emendationem reperit σίζει pro ἤξει, quam
 probavit omnibus. Itaque sic Antiphanes scripserat:

κεσρεὺς λεπισθεὶς, ἀλσὶ πασθεὶς, ἐκγραφεὶς,
 χρωσθεὶς, ὁμοῦ τι πρὸς τέλος δρόμου περῶν
 σίζει κεκραγὼς, παῖς τ' ἐφέστηκε ῥανῶν.

In λεπισθεὶς aliqua est dubitatio, sinēne umquam Attici hac
 forma usi. Veteres λέπειν dicebant et ἐκλέπειν, ἀπολέπειν, πε-
 ριλέπειν: hinc λέπος, λέμμα, et λοπός, unde λοπίζω, ἀπολοπίζω
 Attici dicebant, non λεπίζω, quo utuntur sequiores pro λέπω.
 Apposite in hanc rem Photius: Λοπίζειν οὐ λεπίζειν, et ἀπολοπι-
 ζειν: διὰ τοῦ ο τὴν τρίτην οὐ διὰ τοῦ ε in Bekkeri Anecd. I.
 p. 25, 26. In Aristophanis fragmento ibid. I. p. 430, 17

ἐγὼ δ' ἀπολογιζέιν τε κἄτ' ἐπ' ἀνθρώπων

recte corrigunt ἀπολοπίζειν, post ἀνθρώπων excidisse ὀπτῶν su-
 spicor: verbo λεπίζειν utuntur Graeculi et magistri ad vetus
 λέπειν explicandum. Λαπῆναι, ἐκλαπῆναι, ἐκλαπήσεται Graeculis
 ignota et inaudita fuisse alibi demonstravi. Apud Hesychium
 est ἐλέπουν: ὄϊον ἐλέπιζον, et ἐλέταιον: ἔπαιον, utrobique repone
 ἔλεπον et in λαπῆναι: λαπισθῆναι rescribe λεπισθῆναι. Ipsae
 squamae veteribus λέπη ἰχθύων dicuntur, quas minus antiqui
 omnes appellant λεπιδας. Equidem igitur λοπισθεὶς praetulerim,
 ut certioris fidei. Tum in ΑΛΣΙΠΑΣΘΕΙΣ scribe dormitans
 visus est sibi σπασθεὶς videre, fugientibus, ut videtur, litterulis

ΑΑ. Frequens est in Attica ἄλσὶ πάττειν, διαπάττειν, σμῆν, διασμῆν, ut apud Cratetem Athen. VI. 267. F.

ἰχθὺ βᾶδιζ'. ἀλλ' οὐδέπω 'πιθότερ' ὀπτός εἰμι.

οὐκοῦν μετασρέψας σεαυτὸν ἄλσὶ πάσεις ἀλείφων

quod perite Elmsleius in scriptura Codicis ἀλειπασ εἰσαλείφων inesse animadvertit. Praeterea scribe οὐκουν pro οὐκοῦν. Similiter Alexis dixit Athen. VII. 324 B.

τὸ δ' ἄλλο σῶμα κατατεμὼν πολλοὺς κύβους

σμήσας τε λεπτοῖς ἄλσιν.

et Alcaeus Athen. IX. 399 F.

ἵνα τοὺς δασύποδας

οὓς ἂν λάβωμεν ἄλσὶ διαπάττειν ἔχῃς.

et in lepido Aristophanis loco Nub. 1237

ἄλσιν διασμηχθεὶς θναιτ' ἂν οὔτοσί.

Deinde in ΠΑΣΘΕΙCEKΣΤΡΑΦEIC accidit, quod saepe factum esse in superiore parte demonstravimus, ut EIC et EK confunderentur, et sic ob similitudinem alterum omissum periret. Eiusdem confusionis luculentum exemplum in Menandri fragmento mihi animadversum est, quod et propterea adducam quia non leve vitium in iocoso loco resedit. Ammonius discrimen inter ἦσθα et ἦς demonstraturus (quod quemquam nesciisse mireris) p. 76 scribit Μένανδρος ἐν Ψευδηρακκεῖ·

ὕπερ μὲν οἴνου μὴδὲ γρῦ, τίτθῃ, λέγε.

ἂν τᾶλλα δ' ἦς ἄμεμπτος εἰς τὴν ἐπὶ δέκα

Βοηδρομιῶνος ἐνδελεχῶς ἔξεις αἰ.

verum vidit Porsonus, qui ἔκτῃ ἐπὶ δέκα emendavit et Polyaei locum attulit III. 11. 2. Χαβρίας περὶ Νάξον ναυμαχῶν ἐνίκησε Βοηδρομιῶνος ἔκτῃ ἐπὶ δέκα — ἦτις ἦν μία τῶν μεγάλων μυστηρίων. Multo utiliore locum indicavit Meinekius in Plutarchi Phocione cap. 6 ἐνίκων δὲ (τὴν περὶ Νάξον ναυμαχίαν) μεγάλοις μυστηρίοις καὶ παρῆχεν οἰνοχόημα Χαβρίας Ἀθηναίοις καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν τῇ ἔκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ Βοηδρομιῶνος. Submiror neutrum vidisse apud Menandrum scribi oportere: ἔκτῃ ἐπὶ δέκα Βοηδρομιῶνος — ἄξεις αἰ, non ἔξεις, quoniam festum diem nemo Graece ἔχειν sed ἄγειν dicitur, ἄγειν ἑορτήν, νομηνίαν, Ἀδωνια, Διονύσια et similia passim. Itaque Antiphani ἐκτραφεὶς reddemus, quod quale sit in arte coquinaria non difficile est ad expulandum, τραφῆναι quid sit nemo dixerit. In sequentibus

Antiphanis versiculis vitium remansit in his verbis :

εἴτ' οὐκ ἐπωδούς φασιν ἰσχύειν τινές ;
 ἐγὼ γὰρ ἤδη τρεῖς ὁρῶ μασσωμένους
 σοῦ ταῦτα συσρέφοντος.

non enim ἐπωδούς sed ἐπωδάς alii ἰσχύειν negabant, stulte credebant alii, qui easdem ab unoquoque disci posse opinabantur: vide Platonis Charmid. pag. 155. F. ἄνευ δὲ τῆς ἐπωδῆς οὐδὲν ὀφελός ἐστι τοῦ φύλλου. Καὶ ὅς· ἀπογράφομαι τοίνυν, ἔφη, παρὰ σοῦ τὴν ἐπωδήν.

In eiusdem Antiphanis fragmento apud Athen. VI. 240. F. sententia levi corruptela funditus periit. Editur:

ἀρετὴ τὸ προῖκα τοῖς φίλοις ὑπηρετεῖν.

B. λέγεις ἔσεσθαι τὸν Τιθύμαλλον πλούσιον.

εἰσπράξεται γὰρ μισθὸν ἐκ τοῦ σοῦ λόγου
 παρ' οἷς ἐδείπνει προῖκα σύλλεξιν συχνήν.

haec neque faceta sunt neque omnino quidquam significant. Quid mirum, si haec est vera lectio:

εἰ πράξεται γὰρ μισθὸν ἐκ τοῦ σοῦ λόγου
 παρ' οἷς ἐδείπνει προῖκα συλλέξει συχνήν.

quae non egent interprete. In Codice est συλλέξειν συχνήν: qui συχνήν dedit sciolus cum προῖκα iungebat, acutissime sane: at isti tamen quamquam nihil intelligunt formas verborum ex sua libidine refingunt si quid non satis cum vicinis vocabulis quadrare videtur, reliquorum et totius sententiae securi. Et alibi talia designarunt et in Euripidis faceto fragmento περὶ τῶν ἐν Κορίνθῳ ἐταιριδῶν apud Pollucem IX. 75

καὶ τὰς μὲν ἄξει πῶλον ἂν διδῶς ἕνα,
 τὰς δὲ ξυνωρίδ', αἱ δὲ κατὰ τεσσάρων
 φοιτῶσιν ἵππων ἀργυρῶν. Φιλοῦσι δὲ
 τὰς ἐξ Ἀθηναίων παρθένους ὅταν φέρῃ
 πολλάς.

Salmasius φέρης pro φέρῃ dedit, quem omnes sequuntur, perperam: non enim in ultimo vocabulo vitium est sed in primo. Legendum enim est Φιλοῦσι δὲ | τὸν ἐξ Ἀθηναίων, παρθένους ὅταν φέρῃ πολλάς, ut apud Babrium est 14, 7.

ὁ δ' ἐξ Ἀθηναίων ἔλεγεν ὥς πολὺ κρείσσω
 Θησεύς γένοιτο.

et sic saepe alibi: quemadmodum natum sit vitium manifestum est.

Prorsus sensu vacuum est, quod in Antiphane legitur Athen.
IX. 366. C.

τῶν θαλαττίων δ' αἰεὶ
ἔχων ἐν ἔχομεν, διὰ τέλους δὲ τοῦθ', ἄλας.
ἐπὶ δὲ τούτοις πίνομεν
οἰνάριον εἶδος νῆ ΔΓ οἰκίας τρέπον
πόσειδος οἶον τοῖς παροῦσι συμφέρει
ἀπαξάπασιν δευβάφῳ ποτηρίῳ.

Ut vincam verum esse quod reponendum esse censeo praemit-
tam locos nonnullos, in quibus id ipsum aut simillimum quid
recte legitur. Alexis Athen. VII. 365. D.

ἤξω φέρουσα συμβολὰς τοῖνυν ἄμα.

B. πῶς συμβολὰς; A. τὰς ταινίας οἱ Χαλκιδεῖς
καὶ τοὺς ἀλαβάστους συμβολὰς καλοῦσι, γραῦ.

Plato Comicus apud Schol. Arist. Thesmoph. 808.

βουλευεῖν δλίγου ἡλαχες πᾶνυ,
ἀτὰρ οὐ λαχὼν ὁμῶς ἔλαχες, ἦν νοῦν ἔχης.

B. πῶς ἦν ἔχω νοῦν;

Antiphanes Athen. VIII. 358. E.

ἰχθύν τιν' ἠδέως φάγοις ἄν; B. εἰς ἀγρόν
ἦλθεν φέρων ποτ' ἰχθυοπόλης μαινίδαας
καὶ τριγλίδας, καὶ νῆ ΔΓ ἤρεσε σφῶδρα
ἡμῖν ἄπασιν. A. εἶτα καὶ νῦν, εἰπέ μοι,
τούτων φάγοις ἄν; B. καὶ τις ἄλλος μικρὸς ἦ.
τοὺς γὰρ μεγάλους τούτους ἄπαντας νενόμικα
ἀνθρωποφάγους ἰχθῦς. A. τί Φῆς, ὦ φίλτατε;
ἀνθρωποφάγους, πῶς; Γ. οὐς ἂν ἀνθρώπος φάγοι
δῆλον ὅτι. ταῦτα δ' ἔστιν Ἐκάτης βρώματα
ἃς φησιν οὗτος μαινίδαας καὶ τριγλίδας.

huius loci partem ultimam ita scriptam adposui, ut mihi le-
genda et constituenda esse videtur. In Codice est ἀνθρωποφά-
γους πῶς ἀνθρωποφάγοι et pag. 313. B., ubi iidem versus legun-
tur, Codex exhibet ἀνθρωποφάγους, πῶς ἂν ἀνθρώπος φάγοι.
Quod reposuimus satis certum est. Iacobsius πῶς; οὐς γ' ἄν,
Dobraeus πῶς; ὧν γ' ἂν suppleverunt. Nihil causae est cur γε
inseratur. Qui iocose interpretatur, quomodo magni pisces
ἀνθρωποφάγοι dicantur optime dicit οὐς ἂν ἀνθρώπος φάγοι δῆλον
ἔστι. Soloecum est quod in ultimo versu vulgatur:

ἃ φησιν οὗτος μαινίδας καὶ τριγλίδας.
itaque certa ratione ἃς φησι refinxī. Affine est Sannyrionis
apud Harpocrat. v. πέλανος.

πέλανον καλοῦμεν ἡμεῖς οἱ θεοί,
ἃ καλεῖτ' ἀσέμνως ἄλφιθ' ὑμεῖς οἱ βροτοί.

Quodcumque igitur quis aut verbum aut dictum non intelligit
illo modo utitur vocula πῶς, ut rationem quaerat. Hinc certa
medicina parata Xenarcho est apud Athen. X. 418. E.

ἐπτά δὲ καπάνας ἔτρεφον εἰς Ὀλυμπίαν.
τί λέγεις; καπάνας Θετταλοί

πάντες καλοῦσι τὰς ἀπήνας. B. μανθάνω.
nam quis punctum temporis dubitabit, quin poeta dederit:

B. τί λέγεις; καπάνας, πῶς; A. καπάνας Θετταλοί
πάντες καλοῦσι τὰς ἀπήνας. B. μανθάνω.

Ex his denique Antiphanem in hunc modum scripsisse arbitror:
οἰνάριον, εἶδος, νῆ Δία, σκιᾶς τρόπον.

B. πῶς εἶδος; A. οἶον τοῖς παροῦσι συμφέρει
ἀπαξάπασιν δξυβάφω ποτηρίῳ.

Subiiciam his duo fragmenta, ubi ὅπως revocandum est, utrobi-
que verbis praepostere dispositis in πῶς depravatam. Alterum
est ipsius Antiphanis apud Athen. VI. 257. E.

ἐρριπίζετο

ὑπὸ τῶν περιτερῶν, ὑπ' ἄλλου δ' οὐδενός
δειπνῶν ὁ βασιλεύς. B. πῶς; ἐάσας τᾶλλα γάρ
ἐρήσομαι σε τοῦτο. πῶς; A. ἡλείφετο
ἐκ τῆς Συρίας ἤκοντι τοιούτῳ μύρῳ κτέ.

Qui hoc quaerit non vehementer aut concitate sed placide et
subridens quaerit, quare scribendum:

ἐρήσομαι σε τοῦθ'. A. ὅπως; ἡλείφετο κτέ.

Simillima est ratio in Mnesimachi loco apud Athen. VIII. 359. C.

ἀλλ', ἀντιβολῶ σ', ἐπίταττέ μοι μὴ πόλλ' ἄγαν,
μὴδ' ἄγρια λίαν μὴδ' ἐπηργυραμένα,
μέτρια δὲ τῷ θείῳ σεαυτοῦ. B. πῶς ἔτι
μετριώτερ', ὧ δαιμόνιε, πῶς; A. σύντεμνε καὶ
ἐπεξαπάτα με. τοὺς μὲν ἰχθύς μοι κάλει
ἰχθύδιον, ὅψον δ' ἂν λέγῃς ἕτερον κάλει
ὀψάριον. ἡδίων γὰρ ἀπολοῦμαι πολύ.

Quanto melius haec sic dividuntur:

πῶς ἔτι | μετριώτερ', ὃ δαιμόνι'; A. ὅπως; κτέ.

adscripsi et reliqua, ut appareret legendum esse:

τοὺς μὲν ἰχθύς μοι κάλει | ἰχθύδι', ὅψον κτέ.

non ἰχθύδιον, nam quis sic loquitur?

Ut in his locis verba male distributa lectoribus fraudem faciunt ita saepissime nova et insperata lux obscuris et impeditis dictis affulget, si sua cuique verba redduntur. Nemo umquam intelligere duos Aristophanis versus potuit in Vespis 312, 313, quia nemo vidit inter patrem et filium verba sic esse dividenda, ut filius flebiliter exclamet:

τί με δῆτ', ὃ μελέα μῆτερ', ἔτικτες;

pater respondeat cachinnans:

ἴν' ἐμοὶ πράγματα βόσκειν παρέχης.

Satis compertum est in antiquissimis codicibus personarum vices nullo indicio significatas fuisse. Res ipsa lectorem acutum et hoc agentem satis admonebat: ubi dormitantes et hebetes lectores hoc adminiculo indigere coeperunt, Grammatici personarum vices duobus punctis distinxerunt idque δύο τιθέναι (σιγμὰς videlicet), aut δύο σίλειν, δύο ποιεῖν, δύο σιγμὰς ποιεῖν appellare solent, ut ad Ranas annotatur vs. 891 τοῖσιν ἰδιώταις θεοῖς: τινὲς ἐν τῷ θεοῖς δύο τιθέασιν, ἵνα ἐν ᾗ τό· ἰδιοὶ τινὲς σοὶ κόμμα καινόν. quae annotatio loco mota est et pertinet ad vs. 889. tum in Aristophane legendum ἰδιοὶ τινες σοί, κόμμα καινόν; In Acharnensibus vs. 899 Codices exhibent:

ἦ φορτί' ἔτερ' ἐνθένδ' ἐκεῖσ' ἄξεις ἰών;

veram lectionem vetus scholion servavit: γράφεται καὶ ἰὼ ἀντὶ τοῦ ἐγώ. καὶ δύο σιγμαὶ ἐν τῷ ἄξεις: εἴτα τὸ ἰώ. Similia adscripta sunt ad Ranas 28. τινὲς εἰς τὸ φέρω δύο σιγμὰς ποιοῦσιν, et vs. 51 τινὲς εἰς τὸ ἀπόλλω δύο σίζουσι καὶ εἰς τὸ ἐξηγρόμην, et vs. 314 τινὲς εἰς τὸ μυσιχωτάτη δύο ποιοῦσιν. Sed non satis haec Grammaticorum diligentia cavere potuit, ne ineptissimum in modum in Codicibus passim et etiamnunc in optima quaque editione nonnumquam interlocutorum vices cum insigni sententiae detrimento misceantur et turbentur. Exempla huius negligentiae in Comicorum fragmentis complura supersunt, unde nonnulla expromam: quidquid autem in iis locis peccatum est, huius rei culpam soli Editores et Critici sustinent: in Codicibus enim omnia uno eodemque tenore continuantur, quae suo

quisque arbitrato dispescuit et colloquentium personis quas potuit aptissime accommodata distribuit. Saepius ita errant ut quae non eiusdem personae sint uni tribuant, nonnumquam quae eidem erant continuanda male dissecta duobus dividi videbimus. Utriusque generis exempla quaedam afferam, in quibus sequar Poëtarum et fragmentorum eum ordinem, quo apud Meinekium sunt disposita. Cratini versiculus ex Apollonio Dyscolu scolo *περὶ ἀντων*. p. 285. B. ita editur:

οὗτος, καθεύδεις; B. οὐκ ἀναστήσεις βοῶν.

ubi ego restituerim:

»οὗτος, καθεύδεις; οὐκ ἀναστήσει;» βοῶν

quibus verbis nescio quis aliquem ex somno excitat. In Cratini fragmento apud Athen. VI. 267. E. Meinekius dedit:

ἔπειτα δούλον οὐδὲ εἰς κεκτήσεται οὐδὲ δούλην.

B. *ἀλλ' αὐτὸς αὐτῷ δῆτ' ἀνὴρ γέρων διακονήσει;*

quid causae erat cur haec ita dissecarentur? nulla, opinor. utrumque hoc admirabundus rogat idem: si alter versus alterius personae fuisset non ἀλλὰ dixisset sed ἄρα δῆτα, ἄρ' οὖν, aut simile quid, quamobrem uni eidemque haec omnia relinquenda esse censeo. Similiter Bergkii Aristophanis verba apud Hephaest. p. 51:

*οὐκ ἐτός, ὦ γυναῖκες, | πᾶσι κακοῖσιν ἡμᾶς
Φλώσιν ἐκάστοτ' ἄνδρες. | δεινὰ γὰρ ἔργα δρῶσαι
λαμβανόμεσθ' ὑπ' αὐτῶν.*

male ita dispescuit, ut aliam mulierem respondentem faceret: *δεινὰ γὰρ ἔργα δρῶσαι κτέ.* Quae dixerat *οὐκ ἐτός κτέ.* eadem cur ita sentiret addere debebat, ut in *Lysistrata* 137.

οὐκ ἐτός ἀφ' ἡμῶν εἰσὶν αἱ τραγωδίαι,

οὐδὲν γὰρ ἐσμὲν πλὴν Ποσειδῶν καὶ σκάφη.

praeterea scribendum *Φλώσιν ἐκάστοτ' ἄνδρες*, qui pervulgatus librorum error est, in *ἀνὴρ*, *ἀγών* sim. castigari solitus, in *ἄνδρες*, *ἄνθρωπος*, *ἄνθρωποι* non item.

In Aristophanis *Γεωργοῖς* apud Plutarchum in *Nicia* cap. 8. Bergkii verba sic distribuit:

ἐθέλω γεωργεῖν. εἴτα τίς με καλύει;

B. *ἡμεῖς.* A. *ἐπεὶ δίδωμι χιλίας δραχμάς,*

ἐάν με τῶν ἀρχῶν ἀφῆτε. B. *δεχόμεθα.*

δισχίλιαι γὰρ εἰσι σὺν ταῖς Νικίου.

etiam sine ullo librorum auxilio legendum esset:

ἔθέλω γεωργεῖν. B. εἴτα τίς σε κωλύει;

A. ὑμεῖς. ἐπεὶ δίδωμι κτέ.

aliqui haec ipsa est omnium librorum scriptura, quae sine mora reddenda Comico est.

In Antiphanis Ἀφροδίτης γοναῖς apud Athen. XV. 667. A. haec est apud Meinekium personarum divisio:

κοτταβιεῖτε τίνα τρόπον;

B. ἐγὼ διδάξω καθ' ὅσον ἂν τὸν κοτταβον
ἀφείς ἐπὶ τὴν πλάσιγγα ποιήσῃ πεσεῖν

A. πλάσιγγα ποίαν; τοῦτο τοῦπικείμενον
ἄνω τὸ μικρόν, τὸ πινακίσκιον, λέγεις;

B. τοῦτ' ἐστὶ πλάσιγξ. οὗτος δὲ κρατῶν γίγνεται.

in his, si quid video, nonnulla sunt perperam distributa et legendum sic arbitror:

ὅς ἂν τὸν κοτταβον

ἀφείς ἐπὶ τὴν πλάσιγγα ποιήσῃ πεσεῖν

B. πλάσιγγα ποίαν; A. τοῦτο τοῦπικείμενον
ἄνω τὸ μικρόν. B. τὸ πινακίσκιον λέγεις;

A. τοῦτ' ἐστὶ πλάσιγξ, οὗτος δὲ κρατῶν γίγνεται.

In Antiphanis fragmento apud Athen. XIV. 662. B. nescio quis coquo ut quodque curari velit ita praecipit:

οὐκοῦν τὸ μὲν γλαυκίδιον ὥσπερ ἄλλοτε

ἔψειν ἐν ἄλμῃ; B. φημί. A. τὸ δὲ λαβράκιον;

B. ὁπτᾶν ὅλον.

quo sensu φημί in tali re responderi possit non exputo. Eidem continuanda sunt verba ἔψειν ἐν ἄλμῃ φημί.

Anaxandrides apud Athen. XI. 463. F. dixisse creditur:

τίνα δὴ παρεσκευασμένοι

πίνειν τρόπον νῦν ἔσε; λέγετε. τίνα τρόπον;

B. ἡμεῖς τοιοῦτον οἶον ἂν καὶ σοὶ δοκῇ.

A. βούλεσθε, δήπου τὸν ἐπιδέξι'; B. ὦ πάτερ,

λέγειν ἐπὶ τῷ πίνοντι τὸν ἐπιδέξια

λέγειν, Ἀπολλων, ὥσπερ εἰ τεθνηκότι;

Non melius apparere poterit quam sint haec omnia impedita et molesta, quam si naturae ordinem ob oculos posuero.

τίνα δὴ παρεσκευασμένοι

πίνειν τρόπον νῦν ἔσε; λέγετε. B. τίνα τρόπον

ἡμεῖς; ποιοῦτον οἶον ἂν καὶ σοὶ δοκῇ.

- A. βούλεσθε δῆπου τὸν ἐπιδέξι', ὃ πάτερ,
λέγειν ἐπὶ τῷ πίνοντι; B. τὸν ἐπιδέξια
λέγειν, Ἄπολλον, ὥσπερ ἐι τεθυνηκότι!

praeterea requiro βούλεσθε δῆτα pro δῆπου, quod sententiae
repugnat, cui δῆτα optime convenit, ut in Avibus 1689.

βούλεσθε δῆτ' ἐγὼ τέως | ὅπῃ τὰ κρέα ταυτί;
et in Ranis 416.

βούλεσθε δῆτα κοινῇ | σκώψωμεν Ἀρχέδημον;
et aliis locis. Tum in extremo loco correxerim ὥσπερ ἐπὶ τε-
θυνηκότι.

Eubuli fragmentum apud Athen. XI. 467. C.

μισῶ κάκιστον γραμματικὸν ἔκπωμ' αἶε!
ἀτὰρ ὡς ὅμοιον οὐμὸς υἱὸς ἦχετο
ἔχων Φιάλιον · τῷ δὲ πολλὰ γίγνεται
ὅμοια.

intelligi non potest nisi haec verba sic distribuuntur, ut pater
dicat: ἀτὰρ ὡς ὅμοιον οὐμὸς υἱὸς ἦχετο ἔχων Φιάλιον τῷδε, deinde
alius nascentem suspicionem avergens aut elevans respondeat:
πολλὰ γίγνεται ὅμοια.

In Amphididis fragmento, in quo Plato ridetur, apud Diog.
Laërt. III. 26.

τὸ δ' ἀγαθόν, ὃ τι ποτ' ἐστίν, οὐ σὺ τυγχάνειν
μέλλεις διὰ ταύτην, ἥττον οἶδα τοῦτ' ἐγώ,
ὦ δέσποτ', ἢ τὸ Πλάτωνος ἀγαθόν. πρόσεχε δῆ.

verba πρόσεχε δῆ non servuli sunt, sed heri respondentis, et quod
ille nesciat aperire parantis, in qua re trita sunt ἄκουε δῆ καὶ
πρόσεχε τὸν νοῦν, αὐτὸν πρόσεχε τὸν νοῦν ἀκροῶ, αὐτὸν πρόσεχε τὸν
νοῦν ἵνα πύθῃ. Lepide dixerat Aristophanes in Acharn. 733 sed
scribae versum scitum et lepidum fecerunt inelegantem et elum-
bem. Dant nobis haec:

ἀκούετον δῆ ποτέχεται ἐμὴν τὰν γαστέρα.
at Poëta, ut opinor, dederat:

ἄκουε δῆ πότεχέ τ' ἐμὴν τὰν γαστέρα.
Alexis apud Athenaeum XV. 678. E.

ὁ τρίτος οὗτος δ' ἔχει
σύκων κυλίσδον ἐφ' ἄφρονον · ἀλλ' ἔχαιρε καὶ
ζῶν τοῖς τοιούτοις.

sycophantam ridebat: ad sicuum mentionem subridens aliquis interponit: ἀλλ' ἔχαιρε καὶ ζῶν τοῖς τοιούτοις.

Intelligi non possunt haec eiusdem Poëtae apud Athen. IX. 383. E.

πολλῷ γ' ἀμείνων, ὡς ἔοικας, ἥσθ' ἄρα
λογογράφος ἢ μάγειρος. ὃ λέγεις οὐ λέγεις,
τέχνην δ' ὀνειδίζεις.

si recte verba interlocutoribus diviseris, nihil difficultatis habebunt. Miratus aliquis coqui facundum et elegans dicendi genus ita hominem laudat: πολλῷ γ' ἀμείνων, ὡς ἔοικας, ἥσθ' ἄρα λογογράφος ἢ μάγειρος, cui ille indignabundus reponit: ὃ λέγεις οὐ λέγεις, τέχνην δ' ὀνειδίζεις, quod vis dicere non dicis, id est quod dicis non significat id quod tu putas. Laudem tu hanc esse opinaris, sed opprobrium in artem est. Eodem modo dicitur saepe ἀλλ' ὃ τι λέγεις εἰπέ μοι, ut in Avibus 1382.

παῦσαι μελωδῶν, ἀλλ' ὃ τι λέγεις εἰπέ μοι,
et οὐκ οἶδ' ὃ τι λέγεις, εἰ ὃ τι λέγεις οὐ μανθάνω, et similia multa. In iis quae coquus tam scite dixerat unum est, quod scribae depravando inscitum admodum et inficetum reddiderunt:

ἄτμος γὰρ οὕτως οὐχὶ προσπηδήσεται
ταῖς ῥίσιν ἀλλ' ἄνω μάλ' εἴσι καταφυγών.

in Codice est ἀνωμαλίζει, unde Scaliger ἄνω μάλ' εἴσι effinxit, in quo omnes acquiescunt. At μάλα in ea re non ponitur, neque enim cum ἄνω neque cum εἴσι commode iungi potest et nil nisi numerum syllabarum explet. Vera scriptura emerget si comparaveris locum Nicostrati apud Athen. III. 111. C.

δομὴ δὲ, τοῦ πῖβλημ' ἐπεὶ περιηρέθη,
ἄνω βᾶδιζε καὶ μέλιτι μεμιγμένη
ἄτμις τις εἰς τὰς ῥίνας· ἔτι γὰρ θερμὸς ἦν.

unde quivis restituat: ἀλλ' ἄνω βαδίζει καταφυγών.

Nemo recte intelliget quid Timocles dixerit apud Athen. VI. 224. A.

οὐκοῦν κελεύεις νῦν με πάντα μᾶλλον ἢ
τὰ προσόντα φράζειν. πάνυ γε δρᾶσω τοῦτό σοι.

B. καὶ πρῶτα μὲν σοι παύσεται Δημοσθένης
δργίζόμενος κτέ.

nisi prius sic verba distributa erunt:

οὐκοῦν κελεύεις νῦν με πάντα μᾶλλον ἢ

τὰ προσόντα φράζειν; B. πάνυ γε. A. δράσω τοῦτό σοι.
deinde mera mendacia narrare incipit. Putidum est ostendere
velle πάνυ γε esse cum affirmatione respondentis.

Philemon dixisse creditur ap. Schol. Platonis p. 322 Bekk.

ἐν Καρὶ τὸν κίνδυνον οἶσθα, δέσποτα.

codices οἶδα servant omnes: legerim:

ἐν Καρὶ τὸν κίνδυνον. B. οἶδα, δέσποτα.

quae servuli sunt hero respondentis. Miserrime corruptus est
in re simillima Menandri locus apud Athen. X. 446. D. ubi
Meinekius edidit:

ἐλλέβορον ἤδη πώποτ' ἔπιες, Σωσία;

πάλιν πάλιν νῦν πίθι· μαίνει γὰρ κακῶς.

idem ei δὴ pro ἤδη reponerat, ut esset sensus: si umquam bi-
bisti, nunc iterum iterumque bibe. At numquam hoc Graece
illo modo dici potuit. Vera scriptura nobis eruenda erit
ex his librariorum sordibus: βάλ' ἐς κόρον ἤδη πώποτ' ἔπιες
σωσιλα πασιν παλι νυν πίθι. μένει γὰρ κακῶς. Feliciter, ut
solet, Heringa in Observatt. pag. 224 reperit ἐλλέβορον ἤδη πώ-
ποτ' ἔπιες, Σωσία; et μαίνει γὰρ κακῶς. In antiquo libro, quem
futilis scribe utcumque sequebatur, scriptum erat .ΛΛΕ. ΟΡΟΝ.
situs aut mador aut quaecumque alia causa litteras ε et Β
obscuraverat vel absumserat. Ergo iste ex reliquiis antiquae
scripturae elicuit scilicet βάλ' ἐς κόρον, acute, ut nihil supra.
Similiter in proximis quum esset ΟΩΟΙΑΑΠΙΑ..ΠΑΛΙ |
ΝΤΝΠΙΘΙ, in quibus una tantum litterula ε madore evanida
exciderat, homo sollers depinxit σωσιλα πασιν παλι νυν πίθι, quum
deberet σωσία ἄπαξ πάλιν νῦν πίθι, namque Menander dixerat:

ἐλλέβορον ἤδη πώποτ' ἔπιες, Σωσία;

B. ἄπαξ. A. πάλιν νῦν πίθι, μαίνει γὰρ κακῶς.

Multo levius librariorum peccatum plane afflixit et perdidit
heri cum servulo colloquentis dictum apud Scholiastam pereru-
ditum ad Platonis Phaedonem pag. 380. Editur:

οἱ Θραῖκες Λιβύτρωες....

..καλοῦνται. πάντα νῦν ἤδη 'σθ' ὁμοῦ.

οἱ Λιβύτρωες nova est et inaudita gens, quam peperit scribarum
oscitantia, ut οἱ Ἀρτεῦται apud Stephanum Byzantinum in v.
Ἀρτεῦται, γένος Περσικόν. Ἡρόδοτος πρώτῃ. Bonum factum
quod ipsum Herodotum habemus, in quo scriptum est I. 125.

ἔσι δὲ τὰδε ἐξ ὧν ὅλλοι πάντες ἀρτέονται Πέρσαι· Πασαργάδαι, Μαράφιοι, Μάσπιοι. Notus est Ptolemaei error ex Taciti verbis ADSUATUTANDA oppidum Suatutanda elicientis. Eiusdemmodi error in Menandro nos ludificatur: ne litterula quidem periit: si ΛΙΒΤΤΡΩΕC recte legeris manum Poëtae habebis:

οἱ Θρᾷκες, Λίβυ,

Τρῶες καλοῦνται. πάντα νῦν ἤδη 'σθ' ὁμοῦ.

Λίβυς servile nomen est, ut Φρύξ, Σύρος, Σύρα, Συρίσκοι, Δᾶος, Τίβιος, Λυδός, Καρίων, Γέτας, alia, ex quibus unum obiter restitue Pherecrati, cuius locus non uno vitio inquinatus legitur apud Athen. XI. 481. A.

γλισχροὺν τε μοῦσι τὸ σίαλον, νῆ τὸ θεῶ.

B. λάβω κόρη σοι τὴν κοτυλίσκην; A. μηδαμῶς

μικράν γε. κινεῖται γὰρ εὐθύς μοι χολή,

ἐξ οὐπερ ἔπιον ἐκ τοιαύτης Φάρμακον.

εἰς τὴν ἐμὴν νῦν ἔγχεον τὴν μείζονα.

ubi primum γλισχροὺν γε reponendum est: λάβω κόρη σοι a Meinekio est, Codex mendose: εἰ λαβω κυρισοι, in qua scriptura quid lateat indicium facere potest Anaxippus Athen. XI. 486. E. μέλη: οὕτω καλεῖται τινὰ ποτήρια, ὧν μνημονεύει Ἀνάξιππος ἐν Φρέατι λέγων οὕτως·

σὺ δὲ τὴν μέλην, Συρίσκε, ταυτηνὶ λαβὼν

ἔνεγκον ἐπὶ τὸ μνήμ' ἐκείνης, μανθάνεις;

καὶ κατὰχεον.

unde Pherecrati reddiderim:

λάβ', ὦ Συρίσκε, τὴν κοτυλίσκην.

tum Corianno, meretricula, quae fabulae nomen dedit: μηδαμῶς μικράν γε, inquit, κινεῖται γὰρ εὐθύς μοι χολή, ἐξ οὐπερ ἔπιον ἐκ τοιαύτης Φάρμακον. Itaque qui dixerat λάβ', ὦ Συρίσκε, τὴν κοτυλίσκην, ad servulum iterum se convertens ita dicit:

εἰς τὴν ἐμὴν νῦν ἔγχεον τὴν μείζονα.

nisi quod νῦν absurdum est: hoc quoque malum accentus correctus sanabit et verum erit:

εἰς τὴν ἐμὴν νυν ἔγχεον τὴν μείζονα.

Quam saepe νῦν et νυν in Aristophane et caeteris Comicis etiam nunc male permutata sint alias dedita opera demonstrabo.

Alio modo apud Menandrum heri et servuli colloquentium verba male divisa sunt apud Athen. XV. 691. A.

ἡδὺ τὸ μύρον, παιδάριον. B. ἡδύ· πῶς γὰρ οὐ;
νάρδινον.

qui πῶς γὰρ οὐ; respondit ἡδύ non potuit repetere. Divide:

ἡδὺ τὸ μύρον, παιδάριον, ἡδύ. B. πῶς γὰρ οὐ;

Inter duas colloquentium personas dividenda sunt verba in alio
Menandri fragmento in Bekkeri Anecd. I. p. 558, 16.

ἂν ἔτι πιεῖν μοι δῶ τις· B. ἀλλ' ἡ βάρβαρος
ἄμα τῇ τραπέζῃ καὶ τὸν οἶνον ᾤχετο
ἄρασ' ἀφ' ἡμῶν.

quae male vulgo eidem continuantur. Multa turbata sunt in
fragmento Damoxeni apud Athen. III. 101. F.

Ἐπικούρου δέ με

δρᾶς μαθητὴν ὄντα τοῦ σοφοῦ, παρ' ᾧ
ἐν δὺ' ἔτεσιν καὶ μῆσιν οὐχ ὅλοις δέκα
τάλαντ' ἐγὼ σοι κατεπύκνωσα τέτταρα.

B. τοῦτο δὲ τί ἔστιν; εἰπέ μοι. A. καθήγισα.
μάγειρος ἦν κακείνος. οὐκ ἤδει θεοί.

B. ποῖος μάγειρος; A. ἡ φύσις πάσης τέχνης
ἀρχέγονόν ἐς', ἀρχέγονον, ὠλιτήριε.

corruptum est οὐκ ἤδει θεοί et ultima omnia praepostere divisa.
Qui iactabundum coquum audiverat primos versus crepantem et
Epicurum magistrum exclamat:

μαγεῖρος ἦν κακείνος, ὦ γῆ καὶ θεοί!

Frequens est Atticis in ore ὦ γῆ καὶ θεοί, si quid mirantur aut
indignantur. Tum coquus:

ποῖος μάγειρος; ἡ φύσις πάσης τέχνης
ἀρχέγονόν ἐς'.

ποῖος μάγειρος; dicitur cum irrisione ut in Platonis Gorgia p. 490.

D. ποίων ἱματίων; et post pauca ποῖα ὑποδήματα; Φλυαρεῖς
ἔχων. Multa huius usus exempla adscripsit Heindorf. ad Plato-
nis Charmid. p. 174. B. ποῖον, ἥ δ' ὅς, πεττευτικόν; Quam tu
mihi coquum narras? inquit, ἡ φύσις πάσης τέχνης ἀρχέγονόν
ἐς', ad haec verba alter se non continet et ἀρχέγονον, ὠλιτήριε!
occlamat. In fine duo obiter vitia tolle: vs. 63' pro εἶδε τάγα-
θον μόνος | ἐκείνος οἶόν ἐστιν requiro οἶδε, et vs. 67 pro οὕτω σοι
δοκεῖ legerim οὐ καὶ σοὶ δοκεῖ; ut in Vespis vs. 935. οὐ καὶ σοὶ
δοκεῖ, | ὦλεκτρον; νῆ τὸν Δί', ἐπιμύει γέ τοι.

Athenionis fragmentum est apud Athen. XIV. 660. in cuius fine verba turbata esse videntur.

καταρχόμεθ' ἡμεῖς οἱ μάγειροι, θύομεν,
σπονδὰς ποιοῦμεν, τῷ μάλις τοὺς θεούς
ἡμῖν ὑπακούειν διὰ τὸ ταῦθ' εὐρηκέναι
τὰ μάλις συντείνοντα πρὸς τὸ ζῆν καλῶς.

B. ὑπὲρ εὐσεβείας οὖν ἀφείς παῦσαι λέγων.

A. ἤμαρτον. B. ἀλλὰ δεῦρο σὺ ξυνείσιθι
ἐμοὶ τὰ τ' ἔνδον εὐτρεπῇ ποιεῖ λαβών.

Colloquuntur coquus et is, qui eum de foro conductum secum abducit domum. In via coquus garrulus coquinariae artis prae-stantiam ita celebrat, ut contendat ὅτι πάντων ἡ μαγειρικὴ τέ-χνη πρὸς εὐσεβείαν πλείστα προσενήνεχθ' ὅλως, idque ipsum longa oratione demonstrat, qua enectus is, qui hominem conduxerat ὑπὲρ εὐσεβείας οὖν ἀφείς παῦσαι λέγων, inquit. Pro ἀφείς in Codice est ἀφες, in quo σαφές credo latere, extrita litterula in detrito et lacunoso codice. Ut se expediat, ὑπὲρ εὐσεβείας οὖν σαφές, inquit, et quia ante addubitaverat παῦσαι λέγων, ἤμαρτον addit. Quod in Codice sequitur ἀλλὰ δεῦρο συνέσιθι ἐμοὶ Dobraeus sic refinxit δεῦρο σὺ ξυνείσιθι ἐμοὶ optime instituta sed non perfecta emendatione, namque verum esse arbitror ἀλλὰ δεῦρο νῦν συνέσιθι ἐμοὶ τὰ τ' ἔνδον εὐτρεπῇ ποιεῖ λαβών. Satis verborum, inquit: nunc mecum ingredere domum et coenam intus para.

Unum adiiciam Nausicratis apud Athen. VII. 325. E. ubi aenigma ponitur:

αἱ ξανθοχρῶτες, ἃς κλύδων Αἰξωνικός
πασῶν ἀρίστας ἐν τόποις παιδεύεται,
αἷς καὶ θεῶν τιμῶσι Φωσφόρον Κόρην,
δείπνων ὅταν πέμπωσι δῶρα ναυτίλοι.

B. τρίγλας λέγεις. γαλακτοχρῶτα Σικελὸς ὃν
πήγνυσ' ὄχλος ῥόμβος.

quae sic constituenda sunt:

B. τρίγλας λέγεις.

A. γαλακτοχρῶτα Σικελὸς ὃν πήγνυσ' ὄχλος.

B. ῥόμβος.

Athenaeus e Nausicrate sola aenigmata excerpserit et pauca verba, quibus quodque solvitur, caetera media omisit. Vel metrica

ratio verba sic esse describenda arguit. Nausicrates, ut multi alii τῆς μέσης κωμωδίας, per risum iocumque Tragicam dicendi pompam et oratione et numeris imitatur. Idem est eloquii in re ludicra splendor et magnificentia, idem nitor senarii ad severiores leges compositi. Qui in Tragoedia vel Tragicomoedia senarios ferre possunt istiusmodi:

τρίγλας λέγεις. Β. γαλακτοχρῶτα Σικελὸς ὄν
πήγνυσ' ὄχλος ῥόμβος.

reiciendi sunt iudices numerorum, namque κωφὴν ἀκοῆς αἰσθῆσιν ἔχουσιν: contra qui aurem habent eius iudicium in ea re tuto sequuntur. Horum sententias statim exquiram in emendandis fragmentis compluribus, quorum numeri vitiosi esse videntur, ubi prius dixero de vocabulo Tragico, in quo saepe Graeculi imperiti impingunt, quod legitur in hoc Nausicratis senario:

αἶς καὶ θεὰν τιμῶσι Φωσφόρον Κόρην.

scilicet nemo umquam, qui ἀττικισὶ λέγει et non παρατραγωδεῖ, usurpat vocabulum θεά, sed ἡ θεός dicebant perpetuo omnes in illo sermone, qui non supra soccum adsurgit. Quicumque in comoedia θεά dicit facetus Homero aut Lyrico aut Tragico poetae priscum vocabulum ad risum captandum sublegit: ubi nihil subest eiusmodi libri et scribae nobis fraudem faciunt. Lepidissime Menander apud Plutarchum de audiend. poet. pag. 19. A.

ἔμοι μὲν οὖν ἄξειδε τοιαύτην, θεά,
θρασεῖαν, ὠραίαν δὲ καὶ πιθανὴν ἄμα,
ἀδικοῦσαν, ἀποκλείουσαν, αἰτοῦσαν πυκνά,
μηδένος ἐρῶσαν, προσποιουμένην δ' αἰεὶ.

sed vitiose in Aristophane ap. Schol. Theocr. II. 12 legitur:

τί δαί; κυνῖδιον λεπτὸν ἐπρίω τῇ θεᾷ
εἰς τὰς τριόδους;

qui quoniam neque παρωδεῖ neque παρατραγωδεῖ non potest aliter quam τῇ θεᾷ dixisse, ut recte apud Antiphanem scribitur Athen. XII. 553. C. ἀλείμματα | παρὰ τῆς θεοῦ λαβοῦσα, et alios passim. Dittographia hinc nata est in Posidippi loco apud Athen. IX. 376. F.

διακονοῦμεν νῦν γάμους. τὸ θῦμα βοῦς.
ὁ διδοὺς ἐπιφανῆς, ἐπιφανῆς ὁ λαμβάνων.

τούτων γυναῖκες ἰέριαι τῇ θεᾷ θεοί.

vera lectio est τῇ θεῷ, ex vitiosa Graeculorum consuetudine manavit θεᾷ, deinde utraque scriptura ita conflata est ut genuina et sincera novam labem contraheret. Poëtae redde:

τούτων γυναῖκές εἰς ἰέριαι τῇ θεῷ.

Itaque hoc quoque nomine pravum et vitiosum est ταῖν θεᾶν, quod saepe librarii invitis Atticorum Comicis et Oratoribus obtrudunt, qui τῶ θεῷ, νῇ τῶ θεῷ, μὰ τῶ θεῷ, περὶ τῶ θεῷ et sim. intacta relinquere solent, nisi quod semel in Platone peccarunt in Symposio pag. 180. D. ubi quum scriptum olim fuisset: πῶς δ' οὐ δύο τῶ θεῷ; ἡ μὲν Οὐρανοῦ θυγάτηρ, ἡ δὲ Διὸς καὶ Διώνης, alii pessime τὰ θεᾶ de suo supposuerunt, alii τῶ θεᾶ, quod adhuc omnes sine suspicione servant: contra in ταῖν θεᾶν, quamquam non minus pravum est, plurimi pertinaciter conspirant, quos omnes contemnet qui eorum in hoc genere temeritatem in multis perspexerit. In Aristophanis Lysistrata 1265.

μὲν δὲυρο παρσένε σιά, | ποττὰς σπονδάς,

quamquam σιά Spartanis non eripuerim, παρσένε σελα rescribendum esse videtur: at illud ipsum θεῖος male irrepsisse puto in iocosum Cratini locum apud Hephaest. p. 47.

σιγάν νυν ἄπας ἔχε σιγάν,
καὶ πάντα λόγον τάχα πεύσει.
ἡμῖν δ' Ἰθάκη πατρίς ἐστίν,
πλέομεν δ' ἄμ' Ὀδυσσεῖ θείῳ.

namque θείῳ vitio natum opinor ex ΔΕΙΩΙ id est δῖῳ, quod ex Homero arripuit, ut in eadem fabula (τοῖς Ὀδυσσεῦσιν) et haec: δρῶμαι, ἐρίηρας ἐταίρους, τῇ νῦν τόδε πῖθι λαβών, ubi scribe τῇ νυν, et similia alibi. Sed quid quaeso est, cur qui Homerum sic sequitur repente δαριζει? quid sibi vult σιγάν νυν ἄπας ἔχε σιγάν? tam sana haec sunt atque ἄπας pro πᾶς ineptissime dictum. Quid multa? redde Cratino: σίγα νυν πᾶς, ἔχε σίγα. Indidem manavit ut diceretur θεοὶ πάντες καὶ πᾶσαι, εὐχεσθαι θεοῖς πᾶσι καὶ πάσαις, in quo iocatur Aristophanes Avib. 865. εὐχεσθε — ὄρνισιν Ὀλυμπίοις καὶ Ὀλυμπίῃσι πᾶσι καὶ πάσῃσι, quod Demosthenis causa commemoro, in cuius nobilissimo exordio apud omnes legitur: τοῖς θεοῖς εὐχομαι πᾶσι καὶ πάσαις, quamquam quomodo τοῖς retineri possit nemo facile dicet.

De caeteris locis Aristophanis, ubi personarum vices turbatae

et confusae esse videantur alius dabitur dicendi locus, de uno tantum pauca dicam. In Pluto vs. 44 sqq. legitur:

καὶ τῷ ξυναντᾶς δῆτα πρώτῳ; B. τουτῷ.

A. εἴτ' οὐ ξυνίης τὴν ἐπίνοιαν τοῦ θεοῦ,
φράζουσιν ὃ σκαϊότατέ σοι σαφέςατα
ἄσκειν τὸν υἱὸν τὸν ἐπιχώριον τρόπον;

quoties hunc locum relego duo sunt, quae me semper vehementer offendunt et antiquae corruptelae suspicionem haud levem iniiciunt. Insulsum et inficetum est id quaerere ex hero Carionem idque Chremylum respondere, quod neque servus scurra et callidus, neque spectatorum quisquam, neque nunc lectorum requirere poterat, τὸ πρᾶγμα φανερόν ἐστιν, αὐτὸ γὰρ βοᾷ. Itaque Cario, ubi Dei praeceptum audivit, continuo heri errorem scilicet perspicit et ita dicit:

κἄτα ξυναντᾶς δῆτα πρώτῳ τουτῷ.

εἴτ' οὐ ξυνιῖς τὴν διάνοιαν τοῦ θεοῦ;

praeterea pro φράζουσιν omnino φράζοντος sententiam postulare mihi persuasum est, nam quid quaeso est ἡ διάνοια τοῦ θεοῦ φράζει σοι? natum hoc quoque vitium est eodem modo quo apud Euripidem τὰς (pro τόν) ἐξ Ἀθηνῶν παρθένας, de quo ante diximus.

Comici παρωδοῦντες Tragicos etiam in verborum quantitate ludunt et ioci causa prosodiam Ionicam imitantur producentes quae ἀττικίς corripī debebant more et exemplo Tragicorum. Qui Comicus in πατῶος prima longa utitur γελοιάζει, ut in Nubibus 1468

ναὶ, ναὶ, καταιδέσθητι πατῶον Δία.

hoc ipsum iam ridiculum et scurrile est: si nihil leporis aut facetiae huiusmodi subest manifestum metri vitium tenemus. In Alcaei fragmento ἐν Κωμωδοτραγῳδίᾳ.

ἐτύγχανον μὲν ἀγρόθεν πλείους φέρων,

apud Macrob. Saturn. V. 20 optime viderunt subesse versiculum Euripideum: ἐτύγχανον μὲν ἀγρόθεν πυλῶν ἔσω | βαίνων. Apud Antiphanem Athen. I. p. 28. F.

ἐν πλησμονῇ γὰρ Κύπρις, ἐν δὲ τοῖς κακῶς

πράσσουσιν οὐκ ἔνεστιν Ἀφροδίτῃ βροτοῖς.

omnia sunt ex imitatione Tragicorum. Euripidis est versiculus ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὐ, eodem pertinent πράσσουσιν et βροτοῖς. Similiter ludit Eubulus Athen. XIII. 568. F.

ita scriptum est: μένανδρος ἐν δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ δάν οὔτοσι, aut μένανδρος ἐν δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ δάου· τίς γὰρ οὔτοσι κακοδαίμων ἔφυ ὃς οὐκ ἄν κτῆ. Compone utramque vitiosam scripturam ἐπὶ τοῦ δάν et ἐπὶ τοῦ δάου et ecce emicabit vera ἐπὶ τοῦ Δαναοῦ, nempe ipse est, de quo haec Poëta dixit,

Δαναὸς δ πεντήκοντα θυγατέρων πατήρ,
quem versum ex Euripidis Ἀρχελάῳ sumtum quis nescit? Iocose in eo versu ludit Plutarchus *de amore prolis* p. 497. B. heredipetas insectans:

Δαναὸς δ πεντήκοντα θυγατέρων πατήρ
εἰ ἄτεκνος ἦν πλείονας ἂν εἶχε κληρονομοῦντας, et omnibus erat notissimus versus, qui fabulae primus erat, vid. Plutarch. *Moral.* p. 837. E. Itaque Ammonius ipse sic scripserat: παῖς δὲ ἡ δούλη. Μένανδρος ἐν δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ Δαναοῦ, et sic Comici verba subiunxerat; namque sic demum apparebat παιδίσκας dici τὰς ἐλευθέρας, quoniam Danaus dicebatur πεντήκοντα παιδίσκας ἔχειν, quod facete dictum esse pro θυγατέρας vel θυγάτρια palam erat, ideoque hoc Menandri testimonio luculenter demonstratur quod Grammaticus volebat. Ammonius saepius sic in simili re loqui solet, ut in v. Τύραννος p. 138. τύραννον οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐπὶ βασιλείᾳς ἔτασσον. Ἡρόδοτος ἐπὶ Κροίσου· (I. 6.) τύραννος δὲ ἐθνέων (τῶν ἐντὸς Ἀλυος ποταμοῦ) καὶ ὑποβάς· (I. 26.) τελευτήσαντος δὲ Ἀλυάττεω διεδέξατο τὴν βασιληίην, — —. ἔσθ' ὅτε καὶ τὸν τύραννον βασιλέα ἔλεγον, ὡς Εὐπολις ἐν Δήμοις ἐπὶ τοῦ Πεισιγράτου. Eodem igitur modo scriptum fuisse Μένανδρος ἐν δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ Δαναοῦ satis certum est, at ipse Menandri primus senarius tam male mulcatus est et mutilus, ut ipsa poëtae verba ex iis sordibus exscalpi non possint. Multa coniectias, quibus sententia et metrum probabiliter sarciantur, veluti:

τίς γὰρ ποθ' οὕτω τι κακοδαίμων ἦν, ἔφη,

vel τίς γὰρ ποθ' οὕτως ἐστὶ κακοδαίμων, ἔφη,

vel simile quid, sed nihil quod certum et evidens sit ex corruptissimis reliquiis elicias. Sententia saltem loci salva est et testimonium recte et ordine dictum.

Multa nunc Menandri nomine circumferuntur, quae nunquam ab eo scripta sunt. Horum duo fere sunt genera: alia enim ei ab rarentissimis Graeculis afficta sunt ea oratione iisque numeris scripta, quales effoeta et decrepita Graecia effutire

alia et ipse et reliqui omnes. Notissimis exemplis unum addam, ut vetus mendum eluam. Menandri locus est apud Clement. Alexandr. Paedog. III. 2.

νῦν δ' ἔρπ' ἀπ' οἴκων τῶνδε· τὴν γυναῖκα γὰρ
τὴν σάφρον' οὐ δεῖ τὰς τριχὰς ξανθὰς ποιεῖν.

quae viri verba sunt uxorem repudiantis: *exi, vade foras*: sed dixerat poëta Tragicus: νῦν δ' ἔρπ' ἀπ' οἴκων τῶνδε, id est *φθείρου ἐκ τῆς οἰκίας*. Idem ἰδοῦ πάρεργον redde incerto scriptori, cui placuit sero nato vitam Homeri Ionica dialecto scribere, unde nonnullis simplicioribus hominibus ipse Herodotus esse visus est. Legitur ibi cap. 29 ἐγχαρίμπτεται γυναίξῃ Κουροτρόφῳ θυούσαις ἐν τῇ τριόδῳ, ἣ δὲ ἱέρεια εἶπε πρὸς αὐτὸν δυσχεράνασα τῇ ὄψι. Ἄνερ ἀπὸ τῶν ἱερῶν. Viden supplendum esse: ἄνερ, ἔρπ' ἀπὸ τῶν ἱερῶν? Verum haec obiter, ad Comicos redeo. Et primum quidem numeros in locis quibusdam perturbatos et confusos corrigam, in quo genere multi multorum errores castigandi supersunt. Non satis est enim pedes et syllabas ad eruditos suos digitos diligenter numerare et metiri, auris est adhibenda, cuius delicato et fastidioso iudicio librorum Punica fides est exigenda. Et graves quidem ac flagitiosi errores, qui olim in re metrica impune ab unoquoque committi solebant, omnes sedulo sublatis sunt: fere numquam iam fit ut genus metri, quo poëta usus sit, Editorem et Criticum fugiat: subinde nimis docti Eupolideos versus aliaque reconditiora subesse suspicantur in loco lacunoso aut mutilo: semel et iterum ad iamborum leges aut trochaeorum per vim accommodantur more Procrustae quae neque iambica neque trochaica sunt, aut permiscuntur haec inter sese: at plerumque laciniae Poëtarum ita corrumpuntur, ut numeri aut duri et horridi aut insulsi et languidi exeant minime patriam Atticam resipientes. Possunt haec utcumque in suos pedes dividi, sed quum etiam nobis molestissima accidunt ad aures quid Atticos spectatores facturos fuisse putemus?

Creticos latere suspicor in fragmento Philetaeri, unde haec excerpta prostant in Epitome Athen. I. 21. C. ἀμφὶ σέρνοις Φῶρος οὐ καθήσεις, τάλαν, μηδ' ἀγροίκως ἄνω γόνατος ἀμφέξει; unde Meinekius trochaeos satis violenter effinxit. Priora manca et mutila sunt: caetera sic dispono:

οὐ καθήσεις, τάλαν,
μηδ' ἀγροίκως ἄνω τοῦ γόνατος ἀμφιεῖ;
Quos Cratinus dimetros scripserat perelegantes hosce:
Ἰτω δὲ καὶ τραγωδίας | ὁ Κλεομάχου διδάσκαλος,
παρατιλτριῶν ἔχων χορὸν | Λυδισὶ τιλλουσῶν μέλη
πονηρά.

apud Athen. XIV. 638. F. ex his Editores fecere trimetros hos
pessimos:

Ἰτω δὲ καὶ τραγωδίας
ὁ Κλεομάχου διδάσκαλος, παρατιλτριῶν
ἔχων χορὸν Λυδισὶ τιλλουσῶν μέλη
πονηρά.

huiusmodi trimetros Apollodorus ἐν Χρονικοῖς scripsisse potuit
scribitque Scymnus Chius, et si quis alius poeticae facultatis
expers senarios pepigit, Cratinus non potuit neque alius quis-
quam eorum, qui artem tractabant Musicam. Idem poeta vi-
detur dixisse apud Polluc. VII. 28.

νακότιλτος ὥσπερ ἐκωδάριον ἐφαινόμην.
ubi Meinekios: "Metrum est Cratineum." Non credo: repone
ὥσπερ pro ὥσπερ et purum putum senarium habebis.

Eupolidis ex Polluc. III. 115 haec afferuntur:

ἤδη χορηγὸν πῶποτε ῥυπαρώτερον
τοῦδ' εἶδες;

qui numeri non tantum pessimi sunt sed omnino ἄμετροι. Di-
vide sic: ἤδη χορηγὸν πῶποτε | ῥυπαρώτερον τοῦδ' εἶδες; Eidem
ex Etymol. M. p. 207, 55 tribuuntur:

ψῆχ' ἡρέμα τὸν βουκέφαλον καὶ
τὸν κοππατίαν.

Cod. ψήχετ' ἡρέμα et καὶ κοππατίαν, unde scribo:

ψήχετ' ἡρέμα | τὸν βουκέφαλον καὶ κοππατίαν.

Non credo Athenaeo X. 446. E. primam in πίομαι corripi posse,
itaque senarium quem affert e Platone Comico:

οὐδ' ὅστις αὐτῆς ἐκπίεται τὰ χρήματα,
ipsius negligentiae tribuo, quum poeta in tetrametris posuisset:

οὐδ' ἐστὶν ὅστις αὐτῆς | ἐκπίεται τὰ χρήματα * *

Meinekio in minore editione Comicorum pag. 358 aliquid hu-
mani accidit.

Eiusdem poetæ verba apud Athen. X. 424. A. κυάθους ὄσους

ἐκλέπτεθ' ἐκάστοτε per vim Meinekii et Bergkii ad numeros iambicos redegerunt sic:

κυάθους ὅσους ἐκλεπτέτην ἐκάστοτε.

metrum est sanissimum, sed grave vitium inest in ἐκλέπτεθ', quod quomodo sit abstergendum hi loci monstrabunt. Teleclides apud Schol. Arist. Pac. 1040.

ὦ δέσποθ' Ἑρμῇ, κάπτε τῶν θυλημάτων.

Eubulus Athen. II. 47. B.

κάπτοντες αὔρας, ἐλπίδας σιτούμενοι.

Anaxilas Athen. XII. 548. C.

βολβοὺς τρώγων, τυροὺς κάπτων.

Xenarchus Athen. X. 431. A.

μὰ τὸν Διόνυσον, ὃν σὺ κάπτεις ἴσον ἴσῳ.

eodem modo Plato dixerat κυάθους ὅσους ἐκάπτεθ' ἐκάστοτε, scriba indiligens in ΕΚΑΠΤΕΘ videre se ἐκλέπτεθ' opinatus est.

Eubuli verba apud Athen. VI. 247. A.

ἐθέλει δ' ἄνευ

μισθοῦ παρ' αὐτοῖς καταμένειν ἐπισίτιος.

sic potius constituenda sunt:

ἐθέλει δ' ἄνευ μισθοῦ παρ' αὐτοῖς καταμένειν | ἐπισίτιος.

Amphidis fragmentum Athen. III. p. 100 B. e Porsoni coniectura sic editur:

εἰς τὴν ἐσπέραν | χορταζόμεσθα πᾶσιν ἀγαθοῖς.

in Codice est χορταζόμενα πᾶσιν, in quo latet:

εἰς τὴν ἐσπέραν χορτάζομεν | ἅπασιν ἀγαθοῖς.

Menandri locus apud Schol. Aristoph. Thesmoph. 423.

Λακωνική | κλείς ἐσιν ὥς ἔοικέ μοι περιοιζέα.

aptius sic describetur:

Λακωνική κλείς ἐσιν ὥς ἔοικέ μοι | περιοιζέα.

In eiusdem fragmento apud Scholiast. Plat. p. 359.

τὸ λεγόμενον τοῦτ' ἐστὶ νῦν

τᾶν κατῶ, φασὶν, τὰ κατῶ δ' ἄνω.

quis umquam vidit numeros impeditiores? Expuncto additamento in hunc modum scripserim:

τὸ λεγόμενον | τοῦτ' ἐστὶ νῦν τᾶν κατῶ, τὰ κατῶ δ' ἄνω.

Philippidis verba apud Polluc. IX. 88.

οὗτος οἵεται | περισπάσειν κερμάτιον αὐτοῦ.

numerosius ita divideris:

Subiungam his fragmenta paucula, ubi lacunae Codicum satis
commode suppleri posse videntur, quale est hoc Epicratis Athen.
XIII. 570. B.

lacunam sic probabiliter expleveris :

quae cur exciderint perspicuum est.

σοῦ δ' ἐγὼ λαλίσεραν

Codex οὐκ ἀνδρὺν οὐ τραγὸν οὐ τέττιγα. Porsonus οὔτε τραγὸν, οὐ | τέττιγα reposuit, adolescens, opinor; nam qui summi viri Adversaria ediderunt χρύσεα χαλκείοις intermixta dederunt. Nemo melius quam Porsonus sentire poterat quam essent molesti hi numeri et quam importunum esset οὔτε caeteris insertum. Revoca duas voculas fugitivas et optime procedent omnia :

non potuit poeta τὴν κατ'ἰλην χελιδόνα in hoc grege avium lo-
quacium omittere, quam solam nominasse erat satis. Ad Aristo-
phanis versus in Avibus 39 sqq.

antiquus et doctus Grammaticus annotavit: παρὰ τοῦτο καὶ δ
 Φιλίμων.

potuit optime de suo ea dixisse Philemon, quae ab Aristophane
sumsisse dicitur, et pervetus est, ut videtur, eruditorum con-
suetudo, qua solent quae similia sint ex imitatione profecta

esse affirmare. Sed ne similitudo quidem utriusque loci nunc quidem ulla cernitur, quoniam ea pars loci qua apparebat intercidit. Quis ipsa verba poetae praestare possit? Sententia quae fuerit apertum est, nempe huiusmodi:

ἡ μὲν χελιδὼν τὸ θέρος, ὃ γύναι, λαλεῖ,
σὺ δὲ δι' ἔτους,

aut σὺ δὲ πάντα τὸν ἐνιαυτόν, aut aliud quid in eandem sententiam, quod praecedentibus opponatur. Quemadmodum in hac annotatione versiculus excidit, sic ridicule ut nihil supra duo versiculi abundant in Scholio ad vs. 19 ubi editur: οὐδὲν ἄλλο πλὴν δάκνειν: εἶχος.

Ἀθηναῖοι δ' ἐπὶ τῶν δικῶν | ἔδουσι πάντα τὸν βίον.

Fieri non potest, ut quisquam reperiat quid sibi ista velint, nisi ipsum Codicem, unde haec manaverint, oculis diligenter usurpaverit. Dicam quid rei sit. Qui scriba aliquid se omisisse in textu describendo animadvertit, in margine id supplere solet: ne illa supplementa cum Scholiis confundantur superscribi solet in oratione soluta *κείμενον*, in poeta *εἶχος* aut *εἶχοι* solito compendio (^κσι aut ^{κκ}σι). Qui Aristophanis Aves in Marciano Codice scripsit incuria omisit vs. 40. ἀθηναῖοι δ' αἰεὶ — τὸν βίον, quae in margine de more suppleta mirificum illud Scholion pepererunt: quia in vicinia apparebant verba οὐδὲν ἄλλο πλὴν δάκνειν haec illis acute aliquis pro lemmate apposuit.

In Alexidis fragmento apud Athen. IX. 386. A. enecat nescio quem coquus importunus et garrulus, sed locus simul mendosus et mutilus est, simul interloquentium vices perturbatae. Editur:

τοῦθ' ἕτερος οὐδεὶς τῶν ὁμοτέχων μου ποιεῖ.

B. οὐκ οἶομ' οὐδ' ἄλλ' οὐδὲν ὦν σὺ νῦν ποιεῖς.

A. ἐγὼ δ' ἐρῶ· τοῖσιν γὰρ ἐσιωμένοις
τὸν καιρὸν ἀποδίδωμι τῆς συγκράσεως.
σὺ πρὸς θεῶν ἔθυσας τὸν ἔριφον;

B. μὴ κόπτε μ', ἀλλὰ τὰ κρέα.

Neque in libris quidquam est auxilii, nisi quod τοῖς γὰρ pro τοῖσιν γὰρ servant, neque in Criticis. Nam quid prodest, quaeso, quod Schweighaeuserus coniecit ἔθυσας ἤδη τὸν ἔριφον, aut quod Meinekio in mentem venit ἐτεὸν ἔριφον? Equidem haec sic constituerim:

τοῦθ' ἕτερος οὐδεὶς τῶν ὁμοτέχνων μου παιεῖ —
ἐγὼ δὲ πρῶτος. τοῖς γὰρ ἐσιωμένοις
τὸν καιρὸν ἀποδίδωμι τῆς συγγραφέως.

B. οὐ πρὸς θεῶν ἔμ' ἔθυσας, ἀλλὰ τὸν ἔριφον,
μὴ κόπτ' ἔμ', ἀλλὰ τὰ κρέα.

Passim OT et CT confundi solere quis nescit? deinde apparet nonnulla, quae in vetusto libro quacumque de causa legi non poterant, a librario esse omissa, qui, ut solet, lacunam dissimulavit. Quam apposita in hanc rem sint quae supplevimus, etiam ex ipsis aestimari potest: κόπτειν τινά et κατακόπτειν pro ἀποκναίνειν, inani et importuna loquacitate aliquem obtrudere et enecare notum est omnibus. Scite Hegesippus Athen. VII. 290. A.

ἡ λέγων φαίνου τί μοι
καινὸν παρὰ τοὺς ἔμπροσθεν ἢ μὴ κόπτε με.
et Sosipater Athen. IX. 378. B.

ἄρα σὺ με κόπτειν οἶος εἶ;
hinc natus est iocus, qualis legitur apud Anaxippum Athen. 404. B.
παπαῖ | ἐμὲ κατακόψεις, οὐχ ὃ θύειν μέλλομεν.
quae satis confirmant id quod Alexidi reddidimus.

Periit unum vocabulum in Alexidis alio loco apud Athen. VI. 225. F.

νῆ τὴν Ἀθηναῶν, ἀλλ' ἐγὼ τεθαύμακα
τοὺς ἰχθυοπώλας πῶς ποτ' οὐχὶ πλούσιοι
ἅπαντές εἰσι λαμβάνοντες βασιλικούς
φόρους· μόνον οὐχὶ δεκατεύουσι γὰρ
τὰς οὐσίας ἐν ταῖς πόλεσι καθήμενοι
ὅλας δ' ἀφαιροῦνται καθ' ἐκάστην ἡμέραν.

si vitium sustulero optime apparebit quid sit in ea scriptura molestum et impeditum. Legendum arbitror:

λαμβάνοντες βασιλικούς

φόρους. B. φόρους μόνον; οὐχὶ δεκατεύουσι γὰρ κτέ.

Error plane similis commissus est in Antiphane Athen. II. 38. B.

κρύψαι, Φειδία,

ἅπαντα τᾶλλα τις δύναται ἂν πλὴν δυοῖν,
οἶνόν τε πίνων εἰς ἔρωτά τ' ἐμπεσών.
ἀμφότερα μηνύει γὰρ ἀπὸ τῶν βλεμμάτων
καὶ τῶν λόγων ταῦθ', ὥς τοὺς ἀργουμένους

μάλιστ' αὐτοὺς καταφανεῖς ποιεῖ.

eadem opera sententiam et metrum restitues si rescripseris:

ὥς τε τοὺς ἀρνούμενους

μάλιστ' αὐτὸ καταφανεῖς ποιεῖ.

Alexidis locus apud Athen. XIII. 565. A. duobus vocabulis augendus esse videtur. Non enim dixerat:

ἀν' πιττοκοπούμενόν τιν' ἢ ξυρούμενον

ὁρᾷς τούτων ἔχει τι θάτερον κτέ.

sed ὁρᾷς, δυοῖν τούτων ἔχειν δεῖ θάτερον: in Codicibus EXEIN et EXEITI vix distingui possunt et passim N et TI sunt permixta, vid. Porsoni Advers. p. 95. Hinc obiter emenda Lysiae fragmentum 34. εἰ μὲν δίκαιον ἔλεγεν ἢ μέτριον, imo vero ἔλεγέ τι ἢ μέτριον.

Menandri fragmentum apud Clement. Alexandr. Paedag. I. p. 104.

τοῦμόν θυγάτριον πάνυ γάρ ἐσι τῇ φύσει

* * Φιλάνθρωπον τὸ παιδάριον σφόδρα.

sic supple: πρῶτον Φιλάνθρωπὸν τε παιδάριον σφόδρα. Quae sit illa πρῶτης in re amatoria satis perspicuum est et lenae verba esse videntur. Scythia βαρβαρίζων apud Aristoph. Thesmoph. 1210.

ὦ γράδι', ὥς καρίεντό σοι τὸ τυγάτριον

κοὺ δύσκολ', ἀλλὰ πρῶο.

In Stratonis loco apud Athen. IX. 382. F. lacuna est non difficulter e vicinis supplenda. Codex haec habet:

μῆλα θυσιάζεις ἄρα; — μὰ Δι' ἐγὼ μὲν οὐ,

οὐδέτερον αὐτῶν, προβάτιον δ'. — οὐκοῦν, ἔφη,

τὰ μῆλα πρόβατ' οὐ μανθάνω

τούτων οὐδὲν οὐδὲ βούλομαι.

Equidem sic legerim:

οὐκουν, ἔφη,

τὰ μῆλα πρόβατα; — μῆλα πρόβατ'; οὐ μανθάνω

ἐγωγε τούτων οὐδὲν οὐδὲ βούλομαι.

et post pauca:

ὥς με

τῶν τοῦ Φιλητᾶ λαμβάνοντα βιβλίον

σκοπεῖν ἕκαστα τί δύναται τῶν ῥημάτων.

necessarium est, si quid video, ἕκαστον rescribere.

Infeliciter admodum lacuna suppleta est in loco Nicostrati Athen. III. 118. E.

ἀλλ' ἐπιδέχμεν παρ' ἀνδρὸς, ὦ γῆ καὶ θεοί,

ταρχοπώλου πάνυ καλοῦ τε καγαθοῦ
τιλτὸν μέγισον ἄξιον δραχμῆς δυοῖν
ὀβολοῖν, ὃν οὐκ ἂν καταφάγοιμεν ἡμερῶν
τριῶν ἤδη κατεσθίοντες δώδεκα·
ὑπερμέγεθες γὰρ ἐσι.

In Codice est ἤδη κατεσθίοντες· οὐδεὶς δὲ δώδεκα, non quod Bekkerus Meinekio affirmavit: ἤδη κατεσθίοντες δὲ δώδεκα. Pervetus igitur est haec interpolatio et corruptela librorum, quam manifesto indicio tenemus, Graecum enim est in tali re εἷς ὢν, δὴ ὄντε, τρεῖς ὄντες, et Nicostratus dederat:

τριῶν κατεσθίοντες ὄντες δώδεκα.

quomodo Hermippus dixit apud Athen. VIII. 344. D.

τοὺς μὲν ἄρ' ἄλλους οἰκουρεῖν χρῆν, πέμπειν δὲ Νόθιππαν ἔν' ὄντα, aut Aristophanes in Vespis 693.

ξυνθέντε τὸ πρᾶγμα δὴ ὄντε

ἰσπουδάκατον καὶ ὡς πρίον· ὁ μὲν ἔλκει, ὁ δ' ἀντενέδωκε.

(ubi Bergkius debuerat palmariam Reisigii emendationem a Dobraeo probatam recipere, qui in ΠΙΩΝΟ latere vidit ΠΙΩΝΘΟ, id est ὡς πρίονθ' ὁ μὲν κτέ.) et quis non saepe ita locutus est? Hinc Aristophani subveniri potest interpolatione corrupto in Equitibus 269.

εἶδες οἷ' ὑπέρχεται

ὥσπερ εἰ γέροντας ἡμᾶς καὶ κοβαλικεύεται;

ubi certissimus testis Ravennas, γέροντας καὶ κοβαλικεύεται exhibet, quemadmodum idem in Acharnensibus 221. servat lectionem μηδέπερ γέροντας ἐκφυγὼν Ἀχαρνέας. Idem utrobique vitium est eodem modo natum et tollendum quoque: nempe ut hic apud omnes recte scribitur μηδέπερ γέροντας ὄντας, sic illic rescribendum ὥσπερ εἰ γέροντας ὄντας. Qui Codicem Venetum scripsit de suo ἡμᾶς interpolavit, ut passim Aristophanem levibus coniecturis suo arbitrio refinxit. Eodem modo apud Nicostratum futiliter aliquis ἤδη inseruit, caeteraque, quum vetus scriptura non satis appareret, conformavit ut potuit. Simillimum vitium incertum scribarum an Editorum negligentia deturpat Teleclidis versiculum apud Scholiast. Aristoph. Thesmoph. 168.

ἀλλ' ἢ τάλαινα Φιλοκλέα β

lacuna e Cod. Ravennate suppletur simul et non suppletur, namque nauci non est quod illinc afferunt βλελύθημαι, in qua scrip-

tura βδελύττομαι latere veri simillimum esse arbitror, ut ipsa Poësis vel Musa dixerit:

ἀλλ' ἢ τάλαινα Φιλοκλέα βδελύττομαι.

Opponam his duos locos, ubi contrario errore aliena verba a sciolis in margine apposita aut inter versus adscripta, uti fit, male irrepserunt. Saepissime hoc factum est in poëtis quoque, sed quia fraus metri indicio statim patet, pleraque omnia additamenta istius generis dudum expuncta sunt, supersunt nunc ea tantum, ubi versus non integer emblemata non patefacit, aut ubi ad metri leges utcumque accommodatum est quod mala manus olim adlevit. Utriusque generis nunc unum exemplum proferam. In Eubuli loco apud Athen. XI. 473. E. legitur:

ἐγὼ δέ, καὶ γὰρ ἔτυχεν ὃν καταντικρὺ
τῆς οἰκίας καινὸν καπηλεῖον μέγα,
ἐνταῦθ' ἐπετήρουν τὴν τροφὸν τῆς παρθένου,
κεράσαι κελεύσας τὸν κάπηλόν μοι χόρα
ὀβολοῦ, παραθεῖναι θ' ὡς μέγιστον κάνθαρον.

καὶ πάλιν·

ὁ δὲ κάνθαρος πάλαι δὴ κενὸς ὡς ξηραίνεται.

ubi homines docti dē expunxerunt, ut metri ratio constaret scilicet. At nihil sic profecimus: superest δὲ ex antiquo compendio, quo δηλονότι significari solebat, vide Bast. Comment. Palaeogr. p. 725. Nempe ad ξηραίνεται adleverat Graeculus δηλονότι κενὸς ὢν, quibus omnibus Antiphanes melius carebit.

Facetum est videre quam ridicule monachus aliquis repente interstreat et importune vocem interponat suam in mediis iocis Nicolai apud Stobaeum in Floril. XIV. 7, ubi Parasitus aliquis assentandi artem sic docet:

ἀπὸ τῶν ἐτῶν κλέπτει τις ἢ καὶ βάπτεται
θέλων καλὸς εἶναι καὶ παρ' ἡλικίαν νοσεῖ,
ἔσω Γανυμήδης οὗτος ἀποθεούμενος.
παρατάττεται τις καὶ ποιεῖ πάντας νεκρούς
δείπνῳ, σιωπῇ τοῦτον ὑπομυκτηρίσας
εἰς τὴν τράπεζαν καὶ σὺ τὴν χολὴν ἄφες.

Qui haec indignabundus lectitabat olim monachus adscriptis πρὸς χάριν ὁμιλεῖ τοῦ τρέφοντος ἐπ' ὀλέθρῳ, quae verba mulato accentu in ὁμίλει in textum recepta post ἀποθεούμενος invito Parasito obtruduntur, ineptissime, ut opinor: nam quid est a

Comici ingenio et adulatoris persona alienius, quam hoc est? Praeterea *δειπνῷ* ferri non potest: reponere *δειπνῶν* quod periinde est atque *παρὰ τὸ δεῖπνον*. In fine fragmenti non sine duplici gravissimo vitio legitur:

πάντα γὰρ πρόσσεσί μοι
ὅσα περ ἔχειν τᾶλλότρια τὸν δειπνοῦντα δεῖ,
λιμὸς, ἀπόνοια, τόλμα, γαστήρ, ἀργία.

alterum Badhamus feliciter sanavit, qui in *γαστήρ, ἀργία* perspexit latere *γαστριμαργία*: alterum inest in verbis *τᾶλλότρια τὸν δειπνοῦντα*, qui verborum ordo soloecus est, neque aliter quam *τὸν τᾶλλότρια δειπνοῦντα* ius est dicere. Itaque aut hoc erit restituendum, aut *τᾶλλότρια δειπνήσοντα δεῖ*.

In Aristophanis fragmento in Bekk. Anecd. p. 434, 5 legitur:

οὕτω τι τᾰπόρρητα δρᾶν ἐςί μάλει.

infelix est Bergkii coniectura *ἐτημέλει*: sanissimum puto *ἐςί* sed *μέλει* natum est eius socordia, qui quum fugientem scripturam expedire non posset dedit vocabulum quodlibet. Non est ovum ovo similis, quam Aristophanis versiculo est versiculus Alexidis apud Athen. IV. 165. A:

οὕτω τι τᾰλλότρι' ἐσθίειν ἐςί γλυκύ.

unde reponendum:

οὕτω τι τᾰπόρρητα δρᾶν ἐςί γλυκύ.

Non dissimili modo scribae afflixerunt Menandri. lepidum locum apud Clement. Alexandr. Strom. VII. p. 844.

εἰ μὲν τι κακὸν ἀληθὲς εἶχες, Φειδία,
ζητεῖν ἀληθὲς φάρμακον τούτου σ' ἔδει.
νῦν δ' οὐκ ἔχεις. τὸ φάρμακον εὐρηκας κενόν
πρὸς τὸ κενόν. οἰήθητι δ' ὠφελεῖν τί σε.

ita haec Meinekius constituit ex aliquo Codice Parisino: in caeteris est *κενὸν εὐρηκας τὸ φάρμακον*; sed neque hoc ferri potest neque illud, namque *τὸ φάρμακον εὐρηκας κενόν* soloecum est articulo vitiose abundante, et reperit mali remedium is ipse qui loquitur, idque superstitioso homuncioni in seqq. versibus indicat:

περιμαξάτωσάν σ' αἱ γυναῖκες ἐν κύκλῳ
καὶ περιθεωσάτωσαν κτέ.

itaque corrigendum: νῦν δ' οὐκ ἔχεις. κενὸν ἄρα καὶ τὸ φάρμακον πρὸς τὸ κενόν. οἰήθητι δ' ὠφελεῖν τί σε. in his olim α et

eu confusa sunt, et qui sibi videbatur *ευρακαι* videre confidenter vocabulum bene Graecum *εὔρηκας* substituit. Idem scribendi vitium inquinavit hunc Menandri locum apud Stob. Floril. IX. 11.

οὐ δεῖ γὰρ ἀδικεῖν τοὺς ἰκέτας, ἄλλως τε καὶ

ὅταν μετ' εὐνοίας τι, μὴ πονηρίᾳ

πταίσωσιν. αἰσχροὺν ἐστὶ τοῦτο γὰρ πάνυ.

sic enim haec Dobraeus constituit, quem Meinekius sequitur. Vellem etiam a Pflugkio μετ' ἀγνοίας accepisset, quamquam ne sic quidem locus persanatus est: τοὺς ἰκέτας vitio natos esse credo, neque enim caetera cum hac lectione satis conveniunt et τὸ ἀδικεῖν τοὺς ἰκέτας non αἰσχροὺν est, sed ἀνόσιον: non turpe est facinus, sed impium. Verum esse arbitror οὐ δεῖ γὰρ ἀδικεῖν οἰκέτας et ab iracundo domino clementiam erga servos, qui nescio quid imprudentes peccaverint, implorari. Mirum est quam saepe ἰκέτης et οἰκέτης confundantur. Peius etiam apud Diod. Sicul. XII. 9 scribae peccarunt in his: προτεβέσεως βουλῆς πρότερον χρὴ τοὺς Ἰταλιώτας ἐκδοῦναι τοῖς Συβαρίταις, ubi non debebat Wesselingius dubitare, quin optime lectionem Codicum τοὺς σικελιώτας Rhodomanus mutaverit in τοὺς ἰκέτας. Ἰταλιώτας temere repositum est ab eo, qui Σικελιώτας de coelo delapsos mirabatur. Sed exigua et levis ea corruptela est prae immani errore, quo Menander in Gnom. Monostichis vs. 446 dixisse putatur:

πολλοὺς δ' καιρὸς οὐκ ὄντας ποιεῖ φίλους,

imo vero: πολλοὺς δ' καιρὸς οἰκέτας ποιεῖ φίλους, quod Athenis saepe factum est, ut Romae in proscriptione, nam verissime Menander in Stob. Floril. XLII. 6.

ὅταν τύχῃ τις εὐνοοῦντος οἰκέτου

οὐκ ἔστιν οὐδὲν κτῆμα κάλλιον βίῳ.

Iterum α et eu confusa esse suspicor in Menandri loco apud Stob. Floril. XCVI. 21.

αἰσχροὺν γενέσθαι πτωχὸν ἀσθενῇ θ' ἄμα.

non enim hoc turpe est, sed si quis corpore robusto valet et stipem colligere quam opus facere mavult: itaque a poeta est πτωχὸν εὐσθενῇ θ' ἄμα.

CAPUT II.

Dabimus Menandro hanc operam, in cuius fragmentis post multorum curas etiamnunc superest, in quo studium tam utiliter quam iucunde ponatur. Nihil equidem acutis et ingeniosis iuvenibus fructuosius esse arbitror quam diligenter spectare, quantum optimus quisque Criticorum suavissimis comoediae Menandreae reliquiis attulerit boni, et eadem opera animadvertere, quid quisque in hoc genere peccaverit eorum, qui non satis ab eruditione et ingenio parati incaute et impudenter easdem attigerint. Postquam ineptus et ridiculus Theologus, Joannes Clericus, Menandri et Philemonis fragmenta illotis manibus ausus est contrectare et Bentleius levitatem et futilitatem hominis omnibus palam fecit et severissime inscitiam eius et temeritatem castigavit, multi exstiterunt qui quod Bentleius praeclare inchoasset perficere et expolire instituerint: habet enim hoc Bentleiana crisis ut vehementer legentibus animum commoveat iudiciumque exacuat et ad imitandum incendat, si forte et ipsi aliquid huiuscemodi elicere possint. In ipsis Menandri fragmentis emendandis cum Bentleio veluti de palma contententes videas Dawesium, Porsonum, Dobraeum¹. Hos Meinekius consequitur, qui in Menandri fragmentis corrigendis, illustrandis, augendis et plurimum operae posuit et etiam utilius quam in caeteris Comicis versatus est. Neminem omnia exhausisse quis mirabitur? neque facile, ut opinor, exhaurientur omnia, quae viribus ingenii humani et accuratae doctrinae copia in his melius constitui et in pristinum nitorem restitui possunt. Supererit denique aliquid, quod artem nostram eludat, in quo genere is omnium acutissime cernet, qui ista neque intelligi neque emendari posse videbit. In superioribus compluscula iam Menandrea obiter per occasionem tractavi, ex quibus unum repetam, ut omnibus appareat quam sit necessarium

¹) Videant iuniores Phileleutheri Lipsiensis (Bentleii) Emendationes in Menandri et Philemonis reliquiis; deinde Dawesii *Miscell. Critica* p. 215. s. p. 387. cum nota Kiddii, et aliis locis, Porsoni *Advers.* p. 287. sqq. et Dobraei *Advers.* part. II. p. 270 sqq.

singulos Poëtae locos sedulo apud eos, qui servarunt, indagare et quemadmodum et quo consilio laudati fuerint circumspicere. Plutarchus in libro *de Cupiditate Divitiarum* p. 525. A. haec dedit: ἀλλ' ἐν τοῖς Θρασωνίδου κακοῖς ἐστίν·

παρ' ἐμοὶ γὰρ ἐστὶν ἔνδον ἔξεστιν δέ μοι
καὶ βούλομαι τοῦτ'·

(ὡς ἂν ἐμμανέστατα ἔρῳν τις)

οὐ ποιῶ δέ.

quae sic ad Menandri *Μισοῦμενον* relata sunt ut Plutarchi verba scilicet omitterentur. Quis non statim admonitus videt omnia haec esse Menandri in hunc modum constituenda:

παρ' ἐμοὶ γὰρ ἐστὶν ἔνδον ἔξεστιν δέ μοι
καὶ βούλομαι τοῦθ', ὡς ἂν ἐμμανέστατα
ἔρῳν τις, οὐ ποιῶ δέ.

Non dissimili modo Menandri duo versiculi perfaceti auctori suo perierunt apud Diog. Laërt. VI. 93. μέμνηται τοῦ Κράτητος Μένανδρος οὕτως·

συμπεριπατήσεις γὰρ τρίβων' ἔχουσ' ἐμοί,
ὥσπερ Κράτητι τῇ κυνικῇ ποθ' ἡ γυνή,

καὶ θυγατέρα ἐξέδωκε μαθηταῖς αὐτοῦ ἐκείνοις ἐπὶ πείρᾳ δούς τριάκονθ' ἡμέρας ὡς ὁ αὐτὸς ἔφη. non est hoc elocare filiam sed flagitiose prostituere; at nihil huiusmodi aut Crates fecit aut scripsit Menander; scribae nos ludificantur, qui verba Poëtae disiecta depravarunt. In libris optimis est ἐξέδωκε κείνοις (vel ἐξέδωκ' ἐκείνοις) ὡς αὐτὸς ἔφη ἐπὶ πείρᾳ δούς τριάκονθ' ἡμέρας. Μαθηταὶ αὐτοῦ κτέ. unde haec poëtae manus emergit:

καὶ θυγατέρ' ἐξέδωκ' ἐκεῖνος, ὡς ἔφη
αὐτός, ἐπὶ πείρᾳ δούς τριάκονθ' ἡμέρας.

- Contrario errore inquinata sunt Menandri verba apud Ammonium de D. V. p. 110. παιδίσκη, inquit, καὶ παῖς διαφέρει. παιδίσκη μὲν γὰρ ἡ ἐλευθέρα παρ' Ἀττικοῖς, παῖς δὲ ἡ δούλη. Μένανδρος ἐν Δακτυλίῳ·

ἐπὶ τοῦδε δ' αὖθ' οὕτως ὁ κακοδαίμων, ἔφη,
ὡς οὐκ ἂν ἐκδοίη θυγατέρας ἄσμενος
καὶ ταῦτα πεντήκοντα παιδίσκας ἔχων.

huic loco inexpectatam lucem affundent scripturae Codicum, quos sibi olim Valckenaerius Parisiis excutiendos curavit, et quos ipse in Marciana Bibliotheca diligenter contuli, in quibus

ita scriptum est: μένανδρος ἐν δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ δάν οὔτοσί, aut μένανδρος ἐν δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ δάου· τίς γὰρ οὔτοσί κακοδαίμων ἐφ' ὃς οὐκ ἂν κτέ. Compose utramque vitiosam scripturam ἐπὶ τοῦ δάν et ἐπὶ τοῦ δάου et ecce emicabit vera ἐπὶ τοῦ Δαναοῦ, nempe ipse est, de quo haec Poëta dixit,

Δαναὸς ὁ πεντήκοντα θυγατέρων πατήρ,
quem versum ex Euripidis Ἀρχελάῳ sumtum quis nescit? Io-
cose in eo versu ludit Plutarchus *de amore prolis* p. 497. B.
heredipetas insectans:

Δαναὸς ὁ πεντήκοντα θυγατέρων πατήρ
εἰ ἄτεκνος ἦν πλείονας ἂν εἶχε κληρονομοῦντας, et omnibus erat
notissimus versus, qui fabulae primus erat, vid. Plutarch.
Moral. p. 837. E. Itaque Ammonius ipse sic scripserat: παῖς
δὲ ἡ δούλη. Μένανδρος ἐν Δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ Δαναοῦ, et sic Co-
mici verba subiunxerat; namque sic demum apparebat παιδίσκας
dici τὰς ἐλευθέρας, quoniam Danaus dicebatur πεντήκοντα παι-
δίσκας ἔχειν, quod facete dictum esse pro θυγατέρας vel θυγά-
τρια palam erat, ideoque hoc Menandri testimonio luculenter
demonstratur quod Grammaticus volebat. Ammonius saepius
sic in simili re loqui solet, ut in v. Τύραννος p. 138. τύραννον
οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐπὶ βασιλείῳς ἔτασσον. Ἡρόδοτος ἐπὶ Κροίσου· (I. 6.)
τύραννος δὲ ἐθνέων (τῶν ἐντὸς Ἀλυος ποταμοῦ) καὶ ὑποβάς· (I. 26.)
τελευτήσαντος δὲ Ἀλυάττειω διεδέξατο τὴν βασιλίην, — —. ἔσθ'
ὅτε καὶ τὸν τύραννον βασιλέα ἔλεγον, ὡς Εὐπολὶς ἐν Δήμοις ἐπὶ
τοῦ Πεισιστράτου. Eodem igitur modo scriptum fuisse Μένανδρος
ἐν Δακτυλίῳ ἐπὶ τοῦ Δαναοῦ satis certum est, at ipse Menandri
primus senarius tam male mulcatus est et mutilus, ut ipsa
poëtae verba ex iis sordibus exscalpi non possint. Multa con-
iicias, quibus sententia et metrum probabiliter sarciantur, veluti:

τίς γάρ ποθ' οὕτω τι κακοδαίμων ἦν, ἔφη,
vel τίς γάρ ποθ' οὕτως ἐστὶ κακοδαίμων, ἔφη,

vel simile quid, sed nihil quod certum et evidens sit ex cor-
ruptissimis reliquiis elicias. Sententia saltem loci salva est et
testimonium recte et ordine dictum.

Multa nunc Menandri nomine circumferuntur, quae num-
quam ab eo scripta sunt. Horum duo fere sunt genera: alia
enim ei ab rerentissimis Graeculis afficta sunt ea oratione iis-
que numeris scripta, quales effoeta et decrepita Graecia effutire

solet, ut legentibus nauseam et fastidium pariant. Huius farinae est quidquid ex comparatione Menandri et Philistionis Meinekios attulit, quas sordes nollem umquam Menandreis reliquiis admixtas, in quibus non dico corrigendis sed legendis nemo umquam fecerit operae pretium, adeo omnia sunt insulsa, inepta, barbara. In eum ipsum, quicumque haec conscribillavit, utendum est consilio, quod ab eo datur in fragm. 157 Meinekii:

Φρόνησιν ἀσκῶν ἀφροσιν μὴ χρῶ φίλοις
ἐπεὶ κεκλήσῃ καὶ σὺ παντελῶς ἀφρων.

Ne hoc videar in istum dixisse inclementius pauca producam ipsum dicentem. Fragn. incert. Meinek. 22.

ὅταν πονηροῦ γείτονος γείτων ἔσῃ.

40. ἴν' ἄλλος ἐλθὼν μεταλάβῃ καὶ κτήσῃται.

146. ἀπόντι μᾶλλον εὐχαριστίαν ποιεῖ.

148. τοῦ δυσυχεῖν νόμιζέ σ' ἀρραβῶν' ἔχειν.

152. μὴ πάσχε πρῶτον τὸν νόμον καὶ μάνθανε.

162. ὅταν τι μέλλῃς τὸν πέλας κατηγορεῖν.

165. ὅταν γέρων γέροντι (συγ)γνώμην διδοῖ.

176. κἂν μυρίων γῆς κυριεύῃς πῆχυν.

atque in istis emendandis, si Musis placet, video Grotios, Do-
braeos, Meinekios operam ludere! Estne operae pretium ingenium experiri in fragm. 145.

καιρῷ τὸν εὐτυχοῦντα κολακεύων φίλος

καιροῦ φίλος πέφυκεν οὐχὶ τοῦ φίλου.

in praecedenti fragmento prior senarius

μισῶ πένητα πλουσίῳ δωρούμενον.

satis bonus est, quamquam δωρεῖσθαι a magistro sublectum Tragico est et socco disconvenit, at quid facias sequentibus verbis:

ἐλεγχός ἐστι τῆς ἀχορτάσου τύχης.

quae nemo intelligit aut curat intelligere. Et sic multa alia aut sensu vacua sunt in istis aut ineptissime dicta. Qui alteri malum parat, inquit, (fragm. 147).

αὐτὸς προπάσχει τοῦ κακοῦ τὴν ἐκβασιν.

quod tam sanum est atque illud (fragm. 155),

καλὴν γυναῖκα ἔαν ἴδῃς μὴ θαυμάσῃς

τὸ γὰρ πολὺ κάλλος καὶ ψόγων πολλῶν γέμει.

ubi bellissime τὸ πολὺ κάλλος opponitur ψόγοις πολλοῖς. Quam suaviter dixit et βιωφελῶς in fragm. 156.

γνώμην ἀρίστην τῇ γυναικὶ μὴ λέγε,
γνώμη γὰρ ἰδίᾳ τὸ κακὸν ἠδέως ποιεῖ.

ut aliquid dicat γνώμην κακίστην vel γνώμην πονηράν reponunt, et haec Menandrum dixisse opinantur! Quam vellem sibi etiam, non tantum aliis omnibus, praecepisset quod est in fragm. 152.

ἅπαντα μεταμέλειαν ἀνθρώποις φέρει.
μόνη σιωπὴ μεταμέλειαν οὐ φέρει.

Praeclarissimum est et pervenuste dictum in fragm. 168.

μυστήριόν σου μὴ κατέλπῃς τῷ Φίλῳ
καὶ οὐ φοβηθήσῃ αὐτὸν ἐχθρὸν γενόμενον.

ne summus poëta metrum violet certatim emendant καὶ μὴ φοβηθῇς, quae dicendi ratio Graeculis non est in usu et apud Graecos significat *noli meliusse*. At quid feceris istis in fragm. 180.

τὸ τοῦ μαθητοῦ πρῶτον ἔχε τὴν σιγὴν.

comminiscitur aliquid Meinekii: frustra; versus est politicus, quos qui olim pangebant melius paruissent praecepto veterum:

ἢ λέγε τι σιγῆς κρεῖσσον ἢ σιγὴν ἔχε.

Alterum genus est versuum, quorum Menander falso auctor creditur, plane contrarium. Saepe factum est ut versus multo Menandro antiquiores ex Euripide aut alio quo Tragico sumti cum Menandreis negligenter confunderentur. Sunt fere sententiose et argute dicta, quae satis commode ab utroque genere Poëtarum aut in tragoedia poni potuerint aut in comoedia, ubi pater senex aut quaelibet persona tristior multa γυναικῶς loqui solet. Quum nihil sit apud Stobaeum incertius quam auctorum nomina sententiis et excerptis apposita, et plurima incerto auctore et apud hunc et passim apud alios circumferantur, factum est ut in Comicorum fragmentis Tragica complura insint, et contra in Tragoediarum reliquiis pauca quaedam appareant socco quam cothurno digniora. Possit aliquis ita existimare non magnopere nostra referre utrum quid ab Euripide an Menandro dictum sit, nam perinde iucundam sententiam esse et vitae utilem, neque nunc satis certo sciri ac demonstrari posse ad utrum genus fragmentum quodque referri oporteat, si nihil aliunde de auctore compertum sit aut testes corrupti esse videantur. Mihi contra et perutile esse et non admodum difficile aut anceps negotium videtur quae quis in cothurno dixerit aut in socco discernere. Ne dicam de caeteris, dicendi genus, ipsa

lingua, qua utrique utuntur, verborum ~~delectus~~, forma, compositio, deinde numerorum ratio, metri genus et multa alia tenuissima illa quidem sed certa indicia faciunt, ut hoc agenti et bene Graece scienti ambiguum esse non possit utrum Tragici verba an Comici teneas. Multos saepe vidi in hoc genere levissime versari et Deorum heroumque eloquium a Demeae aut Micionis oratione distinguere non potuisse: nihilominus ut boni poëtae, est reddere personae convenientia cuique, sic poëtarum interpretis et critici esse arbitror discrimina haec acute animadvertere et sentire, neque tantum in vitae et hominum usu valere illud:

ἄνδρὸς χαρακτήρ ἐκ λόγου γνωρίζεται,

sed idem in scriptorum consuetudine et usu valere oportere. Quam vehementer et diu ludificatus est homines doctos scribae error in Stobaei Florilegio commissus LXXIV. 27, qui omissis negligenter nonnullis Menandri verba cum Euripideis monstrose conglutinavit. Creditus est Comicus matronam induxisse ita dicentem:

*τὸ μὲν μέγιστον οὐ ποτ' ἄνδρα χρὴ σοφὸν
λίαν φυλάσσειν ἄλοχον ἐν μυχρῇς δόμων.*

addam et pauca de seqq., ut mendum eluam:

*ἐρᾷ γὰρ ὅψις τῆς θύραθεν ἡδονῆς,
ἐν δ' ἀφθόνοισι τοῖσδ' ἀναστροφωμένη
βλέπουσά τ' εἰς πᾶν καὶ παροῦσα πανταχοῦ
τὴν ὄψιν ἐκπλήσας ἀπήλλακται κακῶν.
τό τ' ἄρσεν αἰεὶ τοῦ κεκρυμμένου λίχνον.*

ita demum haec intelligi poterunt, si correxeris: *ἐρᾷ γὰρ ἥτις
τῆς θύραθεν ἡδονῆς ἐν ἀφθόνοισι τοῖσδ' ἀναστροφωμένη τὴν ὄψιν
ἐκπλήσας ἀπήλλακται κακῶν.* Subridemus nunc, quum videmus
fuisse qui olim serio crederent in comoedia aliquam dixisse:

*ὅστις δὲ μόχλοις καὶ διὰ σφραγισμάτων
σάζει δάμαρτα δρᾶν τι δὴ δοκῶν σοφὸν
μάταιός ἐστι καὶ φρονῶν αὐδὲν φρονεῖ.
ἥτις γὰρ ἡμῶν καρδίαν θύραζ' ἔχει
θᾶσσον μὲν οἴσου καὶ πτεροῦ χωρίζεται,*

λάλοι δ' ἂν Ἄργου τὰς πυκνοφθάλμους κόρας.

satis enim nunc constat inter omnes Euripidea haec esse, quod
primus omnium Piersonus admonuit ad Moerid. in π. αἰσδ. p. 275

et multis demonstravit Meinekius in Quaestionibus Menandreis. Idem tamen opinatus est (in Fragmentis Comicorum Anonymorum 549.) in comoedia scripta fuisse haec apud Stob. Floril. LXIX. 1.

ὅταν γὰρ ἄλοχον εἰς δόμους ἄγῃ πόσις κτῆ.

ubi quatuor sunt certa indicia sermonis artificialis: Comicus enim populari lingua debebat dicere: *ὅταν γὰρ ἀνὴρ γυναῖκα ἄγῃται οἴκαδε* vel *εἰς τὴν οἰκίαν*. Neque magis dubitandum quin fragm. 284 sit reddendum Tragico:

παῖς παιδὶ καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή.

νοσῶν τ' ἀνὴρ νοσοῦντι καὶ δυσπραξίᾳ

ληφθεὶς ἐκ πόδος ἐστὶ τῷ πειρωμένῳ.

quod fuerunt qui Menandro tribuerent. Euripidis est senarius in fragm. 53.

ὡς Πριαμίδῃσιν ἐμφερὲς ὁ βουκόλος.

de Paride, ut credo, dictus, qui ignotus suis cum pastorum grege bubulcus in urbem rure venerat *ἐν τῷ Ἀλεξάνδρῳ*. Et quis non agnoscat Tragicum in fragm. 60.

ἀβροσιμονέες τε καὶ κατηγλαῖσμένοι.

et in fragm. 101.

ὅς τόνδ' ἔχεις τὸν σηκὸν ἴλεως γενοῦ.

et in fragm. 167.

ἀπτήνα, τυτθόν, ἀρτι γυμνὸν ὀσφράκων.

et in fragm. 242.

ἀνόητά γ' εἰ τοῦτ' ἦλθες ἐπιτάξων ἐμοί.

nam *ἐπιτάσσειν* Tragicorum est, Comici *προσάττειν* dicebant; et in fragm. 264.

ἐλαφρὸν παραινεῖν τῷ κακῶς πεπραγότι.

et fragm. 280.

χωρὶς γὰρ οἰκοῦσ' ἀρετὰς τῶν ἡδονῶν.

nihil horum in comoedia dici potuit, quemadmodum neque in vita communi. Aliud est fragmentorum genus, ubi argumentum ludicrum et facetum est, nonnumquam scurrile et petulans, sed oratio verbis priscis et splendidis contexta, quale est fragmentum 17.

*ἀλλὰ ξενῶνας οἶγε καὶ βᾶνον δόμους,
τρῶννυ τε κοίτας καὶ πυρὸς φλέξον μένος,
κρατῆρά τ' αἵρου καὶ τὸν ἡδιστον κέρα*

aut fragm. 19.

μέλη πάραυλα κάπρότητα κύμβαλα.

aut fragm. 36.

Μιλησία

σμάραγδος, ἐμπόλημα τιμηέστων.

aut fragm. 66.

ὕδωρ δὲ πίνει, τὸν δὲ Βίβλινον συγεῖ.

aut fragm. 95.

χρόαν δὲ τὴν σὴν ἥλιος λάμπων φλογί
αἰγυπτιώσει.

aut fragm. 305.

τί καὶ κάθῃ; πῖωμεν. οὐ καὶ σιτία
πάρεσιν; ὦ δύτηνε, μὴ σαυτῷ Φθόνει.
οἱ δ' εὐθύς ἡλάλαξαν, ἐν δ' ἐκίρνατο
οἶνος, φέρων δὲ σέφανον ἀμφέθηκέ τις.
ὕμνεῖτα δ' αἰσχρῶς κλῶνα πρὸς καλὸν δάφνης
ὁ Φοῖβος οὐ προσφδά. τήν τ' ἐναύλιον
ὠθῶν τις ἐξέκλαξε σύγκοιτον Φίλην.

Quis admonitus non videt haec omnia e Satyricis dramatibus sumta esse: ὁ Φοῖβος ὕμνεῖτο κλῶνα πρὸς καλὸν δάφνης in comoedia sic erat dicendum: παιᾶν ἤδετο πρὸς μυρρίνην. Eiusdem modi sunt ξενῶνας οἶγε (ut in Euripidis Alcest. 547. ξενῶνας οἷξας), πυρὸς φλέξον μένος, ἐμπόλημα τιμηέστων, συγεῖ et caetera fere omnia, quae non alibi quam ἐν τοῖς Σατύροις locum invenire potuerunt. Eodem refero fragm. 408.

ἡ δὲ προὔκαλεῖτό με | βαυβᾶν μετ' αὐτῆς.

quod compara cum Euripideis ἐν Συλεῖ σατύροις. in Bekkeri Anecd. p. 85, 10.

βαυβᾶμεν εἰσελθόντες. ἀπόμορξαι σέθεν | τὰ δάκρυα.

et fragm. 20.

πᾶσιν δὲ θνητοῖς βούλομαι παραινέσαι.

τοῦφ' ἡμέραν ζῆν ἠδέως. ὁ γὰρ θανὼν

τὸ μὐδὲν ἐστὶ καὶ σκιά κατὰ χθονός.

μικροῦ δὲ βίβτου ζῶντ' ἐπαυρέσθαι χρεών.

quae quis serio credet in comoedia dicta fuisse? Temulenti haec philosophia est ex aliquo Satyrico dramate, namque non nisi semel, ut opinor, in Tragoediae gravitate philosophantem hoc modo Herculem bene potum Euripides induxit in Alceste, ubi compara vss. 788 sqq.

(Continuabitur.)

EMENDATIONES IN GRAMMATICIS GRAECIS.

(Continuantur e *Mnem.* IV. 50.¹)

Multarum, quae in *ΒΕΚΚΕΡΙ* *Anecdotis Graecis* residuae sunt, corruptelarum e principalibus fuisse causis, ut librarii oculis ab uno versu ad alterum aberrantibus, vel ab uno vocabulo ad vicinum eiusdem fere formae vel *ὁμοιοτέλευτον* deflectentibus, collinerentur aliena atque quae scriptor coniungi voluerat divellerentur, compluribus iam exemplis demonstravi. Quae duobus augebo, in quae oculi inciderunt, simulatque librum evolvi, nova quaedam eorum, quae in *Grammaticis Graecis* annotaveram, specimina delibaturus. Legitur pag. 349. 18: *᾿Αθλον: συνάγει*. Habemus duarum glossarum dimidiatam partem in unum contractas. At *Grammaticos* et *Lexicographos*, e quorum gente unus est, in quo versamur emendando, absque omni pudore et rubore et antiquiores constat et unum alterum expilasse. Qua nisus observatione haud ita magna opera e *Σύμῃ* sum expiscatus, quibus utraque mutila glossa in integrum possit restitui. Etenim legendum est:

᾿Αθλον: ἀγώνισμα.

᾿Αθροίζει: συνάγει.

Quod haec eadem glossa infra legitur repetita, nullius est momenti. Quae aut ipsius *Grammatici* incuria adiecta, aut ab

¹) In ea harum Emendationum particula, quam ante hos tres menses *Mnemosynae* fasciculo huius anni primo inserendam curavi, graviter duobus locis a typographis peccatum est. Quae corrigant velim, si qui sint Meletematum meorum lectores. Etenim pag. 86. v. 11 legendum est *Κρατις*, pag. 88. v. 17 et 18. *᾿Αργείους*, *᾿Αρκάδας* et *᾿Ηλείους*.

uno e lectoribus assuta est. Itaque non possum a me impetrare, ut NABERUM secutus ἀθλοῖζει: συνάγει legendum esse censeam. Exstat vocabulum ἀθλοῖζει apud HESYCHIUM, sed corruptum est. Ἀθροῖζει legendum esse iamdiu intellectum est; vide Interpretes HESYCHII i. v.

Paullulum intricatior alter locus est pag. 352. 23: Ἀθήναζε: Πλάτων ἐν Ὀδυσσεΐᾳ. Παρμενίδῃ. τὸ μὲν τοι ἐν τῷ περὶ ψυχῆς ἐπίστασιν ἔχει ὡς ἡμαρτημένον κτέ. Monstrum hic ali ad primam statim lectionem apparet. Ἀεροβατεῖ illud ἐν Ὀδυσσεΐᾳ, et quoquo te veritas, μυρίων γ' ἐπιστροφαὶ κακῶν. Hoc unum manifestum est, Grammaticum niti loci Platonici auctoritate, qui legitur Parmenidis ipso initio: ἐπειδὴ Ἀθήναζε οἴκοθεν ἐκ Κλαζομενῶν ἀφικόμεθα. Itaque eiectis, quae aliunde devulsa adhaeserunt, legendum est: Πλάτων Παρμενίδῃ κτέ. At non licet derelinquere emblemata illud ἐν Ὀδυσσεΐᾳ, sede sua pulsum et misere profugum. Est, nisi egregie fallor, glossae fragmentum, qua λέξις Cratinea continebatur ex Ὀδυσσεῦσι petita. Neque haud ita longe mihi videor a vero esse aberraturus, si in Grammatici schedis ita fere locum representatum fuisse auguror:

Ἀθυρμα· παύγων. Κρατῖνος Ὀδυσσεῦσιν.

Ἀθήναζε. Πλάτων Παρμενίδῃ κτέ.

Habeo fideiussorem SUIDAM i. v. Ἀθυρμα, ipsa CRATINI verba laudantem. Quem ipsum Graeci poetae vel scriptoris locum, cui doctrinam suam superstruxit, excitandi laborem Grammaticus BEKKERI et hic et compluribus aliis locis detrectavit.

Accedant continuo alia quaedam eiusdem generis peccata, quae librum meum dum perlustro in margine notata invenio. Pag. 430. 9: Ἀπόλεμος: τίθεται ἐπὶ τοῦ λαχεῖν. οὕτω Δυσίας καὶ Ἀριστοφάνης καὶ Ἀντιφῶν. Contaminatae sunt duae glossae. Quae sic dirimantur:

Ἀπόλεμος: τίθεται ἐπὶ τοῦ ...

Ἀπολαχεῖν: ... οὕτω Δυσίας κτέ.

Eadem chorda oberratum est pag. 433. 28: Ἀπορρυῆς: ἀπνίπτει, ἀπορρύπτει. Sed accidit, quod vocabula, quae servata sunt, locum inter se mutarunt. Ita enim scriptum erat:

Ἀπορρυῆς ...

Ἀπορρύπτει· ἀπενίπτει.

Graviores turbae nasci solent, si in poetarum describendis carminibus non solum singula vocabula, sed integros versus praepostero ordine librarii disponebant. Cuius rei luculentum testimonium *Theogonia* est *Hesiodea*, post varias variorum viro-
rum vere doctissimorum curas nondum in integrum restituta. Est locus in *HEIODI Scuto Hercul.*, cui sanando complures viri docti se accinxerunt, quorum vero coniecturis aliquatenus quidem correctus, nec tamen omnino sanatus est et expeditus. Poematis illius vv. 201—206 ita vulgo eduntur:

Ἐν δ' ἦν ἀθανάτων ἱερὸς χορὸς· ἐν δ' ἄρα μέσῳ
ἱμερδὲν κιθάριζε Διὸς καὶ Λητοῦς υἱὸς
χρυσεῖη φόρμιγγι· θεῶν δ' ἔδος ἄγνους Ὀλυμπος·
ἐν δ' ἀγορῇ, περὶ δ' ὄλβος ἀπείριτος ἔστεφάνωτο
ἀθανάτων ἐν ἀγῶνι· θεαὶ δ' ἐξήρχον αἰοιδῆς
Μοῦσαι Πιερίδες, λιγὺ μέλπομένης εἰκυῖται.

Longa mihi opus esset narratione, si omnia enumerare susciperem poetae manum revocandi facta conamina. Consulat, cuius interest, GÖTTLINGII Commentarium. Eas tantum recensebo, quae aut a me sunt receptae aut viam mihi monstraverunt ad id, quod verum mihi esse videtur. Etenim D. HEINSIUS in versu 203 pro ἀγνός commendavit ἄγνυτ', dum HERMANNUS, ad *Orphica*, p. 813. v. 204 post 206 traieci iussit. At mihi — parcam enim verbis — versus ita videntur esse disponendi:

Ἐν δ' ἦν ἀθανάτων ἱερὸς χορὸς· ἐν δ' ἄρα μέσῳ
ἱμερδὲν κιθάριζε Διὸς καὶ Λητοῦς υἱὸς
χρυσεῖη φόρμιγγι· Θεαὶ δ' ἐξήρχον αἰοιδῆς
Μοῦσαι Πιερίδες, λιγὺ μέλπομένης εἰκυῖται
ἀθανάτων ἐν ἀγῶνι· θεῶν δ' ἔδος ἄγνυτ' Ὀλυμπος·
ἐν δ' ἀγορῇ, περὶ δ' ὄλβος ἀπείριτος ἔστεφάνωτο.

Ad HEINSII emendationem GÖTTLINGIUS conferre iubet eiusdem carminis *Hesiodei* versus 279 et 347. Eodem vitio laborare locum THEOCRITI in *Idyllio* XXII indicavit mihi vir amicissimus L. V. SCHMIDT. Eduntur enim vv. 148—150 hunc in modum:

Ἵμεῖς δ' οὐ κατὰ κόσμον ἐπ' ἀλλοτρίοις λεχέεσσιν
Βουσί καὶ ἡμιόνοισι καὶ ἀλλοτρίοις κτεάτεσσιν,
Ἄνδρα παρετρέψασθε, γάμον δ' ἐκλέψατε δάροις.

Quos ille ita censet esse ordinandos:

Ἵμεῖς δ' οὐ κατὰ κόσμον ἐπ' ἀλλοτρίοις λεχέεσσιν

Ἄνδρα παρετρέψασθε, γάμον δ' ἐκλέψατε δώροις,
 Βουσι καὶ ἡμιόνοισι, καὶ ἄλλοτρίοις κτεάτεσσιν.

Subit mirari, librarium in hisce adeo hebetem dixerim an negligentem, in consimili vitiorum genere, in recte scilicet distinguendis et dirimendis vocabulis et sententiis vix aliquid nota dignum commisisse. Cuiusmodi mendis Photius quam qui maxime scatet. De quibus, quum libere liceat in hoc annotationum genere huc atque illuc exspatiari, pauculas quasdam selectas dabo emendatas. Phot. pag. 137. 22: Κατακαχρῦσαι: βῆξι· ψοφῆσαι· ποιῆσαι· ἀπὸ τῶν Φρυγομένων κριθῶν. Leg. ψοφῆσαι ποιῆσαι (Vid. supra). Pag. 216. 10: καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἀπόλλω (leg. Ἀπόλλωνα) παρ' ἐνίοις λέσχην δρειον ἐπικαλεῖσθαι. Leg. λέσχηνόρειον. Pag. 408. 24: Πέμπτά· πέντε καὶ Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες καὶ Ἀττικοί. Leg. πέμπε· τὰ πέντε κτέ. Pag. 533. 15: Μήπως, ὃ Σώκρατες, πρὶν ἂν τὸ καῦμα παρέλθῃ. Leg. Μήπω γ' ὃ Σώκρατες. Cf. PLAT. Phaedr. pag. 242. A. Pag. 665. 26: (Β)ιαίων δίκη: ἢ τις βία ἐπεισελθὼν τι ἔλαβεν ἄλλότριον ἢ ἐκ χωρίου ἢ ἐξ οἰκίας, βιαίως (leg. βίας) ἐφίνετο. Leg. εἴ τις βίᾳ. Quantas haec librariorum socordia turbas possit dare, nemo est quin mecum sentiat; sed habet eadem idoneam haud raro excusationem, quam difficile vel nostrae aetatis philologis fuerit cogitantibus, e scriptura antiquorum librorum minutissima siglarumque et compendiorum multitudine obsitā genuina scriptoris verba eruere. Omnium instar *Scholium Homericum* afferam, in quo bis hoc unum idemque vitium VILLOISONO fuisse commissum, nova Codicum Venetorum a Viro palaeographiae peritissimo omnesque, quibus irretiri solemus, librariorum laqueos penitus pernoscente, instituta collatio demonstrabit. In maiore *Scholio* ad Hom. *Iliad.* B. 129 haecce exstant: Πλάτων δὲ διαιρῶν τὴν μανίαν (leg. τὰς μανίας) δείκνυσι (τε) τὰς ἀγαθὰς τε καὶ θείας αἵτινές εἰσι· Φυγὴν δὲ Διονύσου οὐκ ἴδομενεὺς κατέγνωκε· τοῖς δὲ λεγομένοις καὶ κεκρατηκόσι μύθοις Ὅμηρος κρίνων αὐτοὺς εἰς χρῆσιν κατὰ καιρὸν τοῖς ἥρωσι ἀνατίθεικεν· τὰ δὲ κατὰ τὴν Λυκουργίαν οἰκεῖον ἦν εἰδέναι τῷ Διομήδει. Οἶνεὺς γὰρ ὁ πάππος αὐτῷ (leg. αὐτοῦ) ὁμόλεκτρος λέγεται τῷ Διονύσῳ γενέσθαι. οἶον δ' οὖν εἰκότως τὰ κατὰ τὸν Διδόνυσον. At in Codice exaratum erat, scitis oculis legendum, οὐχ ὁ Διομήδης pro οὐκ ἴδομενεὺς et οἶδεν οὖν pro οἶον δ'

εὖν. Nolo cumulare exempla, quae scriptorum Graecorum diligens lectio unicuique nullo negotio suggeret. Addo nonnullos locos, qui recens lecti ob animum obversantur, omnes leviter corruptos, sed vitio, quod ex hoc eodem fonte haud dubie profuxit. Apud LUCIANUM, *Iou. Trag.* 21 Momus acerbis conviciis Iovem vellicans: ἀπόκριναί μοι, inquit, μετ' ἀληθείας, εἴ ποτέ σοι ἐμέλυσεν ἐς τοσοῦτο τῶν ἐν τῇ γῇ. ὥς ἐξετάσαι, τίνες αὐτῶν οἱ Φαῦλοι ἢ οἱ τίνες οἱ χρηστοί εἰσιν. Scripserat, credo, LUCIANUS, καὶ τίνες. Apud eundem, *Tim.* 41, Timon lignonem, quem thesauri effodiendi gratia in terram est immissurus, hisce adloquitur: Ἄγε, ὦ δίκελλα, νῦν μοι ἐπίρρωσον σεαυτὴν μὴ καὶ κάμῃς ἐκ τοῦ βάθους τὸν θησαυρὸν ἐς τοῦμφανές προκαλομένη. At reponendum est καὶ μὴ κάμῃς. HERODOTUS, VII. 15 Χερκεμ inducit exponentem, cur spreto Artabani consilio expeditionem in Graeciam sit suscepturus. Ab initio Artabani consilium non nauci se habuisse confitetur, μετὰ μέντοι οὐ πολλὰ χρόνον μετέγνων, [ἐγνων δὲ] ταῦτά μοι ποιητέα ἔδοντα, τὰ σὺ ὑπέθκαο. τετραμμένῃ γὰρ δὴ καὶ μετεγνωκῶτι ἐπιφοιτέων θνείρου φαντάζεται μοι οὐδαμῶς συνεπαινέον ποιεῖν με ταῦτα. Nullibi, si hunc locum exceperis, apud HERODOTUM verbi συνεπαινέω vestigium apparet, sed constanter adiectivo συνέπαινος utitur, addito verbo substantivo εἶναι vel γίγνομαι. Cf. v. c. III. 119. V. 20. V. 31. V. 32. Itaque hoc quoque loco censendus est seiunctim συνέπαινον ἔδον scripsisse, quae librarius in unum vocabulum iussit coire. Idem HERODOTUS, V. 50 scripsisse creditur: Ἀπικόμενοι δὲ οἱ Νάξιοι ἐς Μίλητον ἐδέοντο τοῦ Ἀρισταγόρεω, εἴ πως αὐτοῖσι παράσχοι δύναμιν τινα καὶ κατέλθοιεν ἐς τὴν ἑωντῶν. Quod ita correxerim: δύναμιν, ἵνα κατέλθοιεν. Memini, dum haec scribo, loci AESCHINEI e *Ctesiphontea*, § 245—246, cui medicam manum adhibuit Vir. Doct. D. BURGER in *Miscellaneis Philologis*, quae superiore anno prodierunt, pag. 2, nec tamen ita, ut omne putandus sit punctum tulisse. Ita enim AESCHINES: ἐὰν ἐπερωτῶσιν ὑμᾶς οἱ νεώτεροι πρὸς ποῖον χρὴ παράδειγμα αὐτοὺς τὸν βίον ποιεῖσθαι, τί κρινεῖτε. Recte extrema vocabula labem contraxisse autumat; pro quibus legendum esse illi videtur: τί ἀποκρινεῖσθε. Sed ipsum si bene novi libenter inventum suum esse derelicturum scio prae HIRSCHIGII emendatione τί καὶ ἐρεῖτε, quae et a palaeographica ratione

commendatur et locutionem restaurat vere Atticam. Quam libet eadem opera revocare apud LUCIANUM, Atticorum e gnavissimis imitatoribus in *Iove Tragoe*do 17, cuius capitis maiorem describam partem, ut alia quaedam simul vitia tollam. Iupiter in Deorum concione verba facit de acri certamine, quod Damidem Epicureum inter et Timoclem Stoicum ortum erat. Ipse Deorum honos agebatur, iamque in eo fuisse narrat Timoclem, immortalium patronum, ut victus de arena cederet. Συνεῖς δὲ ἐγὼ, pergit, τὸ κινδυνεύμενον τὴν νύκτα (immo Νύκτα) ἐκέλευσα περιχυθεῖσαν τὴν ξυνουσίαν διαλύσαι. Ἀπῆλθον οὖν ἐς τὴν ὑστεραίαν ξυνθέμενοι ἐς τέλος ἐπεξελεύσεσθαι (leg. ἐπεξιέναι) τὸ σκέμμα, καὶ γὰρ παρομαρτῶν τοῖς πολλοῖς ἐπήκουον μεταξὺ ἀπίοντων οἴκαδε [παρ' αὐτοῦς] ἐπαινούντων τὰ τοῦ Δάμιδος καὶ ἥδη παρὰ πολὺ αἰρουμένων τὰ ἐκείνου. Ἦσαν δὲ καὶ οἱ μὴ ἀξιούντες προκατεγνωκέναι τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ περιμένειν εἴ τι καὶ ὁ Τιμοκλῆς αὔριον ἐρεῖ. Mihi quidem vix dubium est, εἰ a recentiore manu illatum atque olim lectum fuisse: τί καὶ ὁ Τιμοκλῆς αὔριον ἐρεῖ. LUCIANI facta mentione, eum de manibus non deponam, nisi locis aliquot recensitis, ad quos sanandos eodem artificio videtur esse utendum, quo AESCHINIS locus ad pristinam formam docta HIRSCHIGII opera est revocatus. In *Icaromenippo* non singula verba, sed capita male distincta sunt in hisce, quae dabo, sicut vulgo edita leguntur: 17. Ἄλλ' ἐν αὐτῷ γε ποικίλῳ καὶ πολυειδεῖ τῷ θεάτρῳ πάντα μὲν γελοῖα δῆπουθεν ἦν τὰ γιγνόμενα. 18. μάλιστα δὲ ἐπ' ἐκείνοις ἐπῆμει μοι γελαῖν κτέ. At novum caput a verbis Ἄλλ' ἐν incipiendum atque levissima tantum post γιγνόμενα interpunctione est utendum. In eiusdem dialogi cap. 23 Icaromenippus Iovi narrat, quo modo et post quos casus et rerum discrimina in coelum fuerit pervectus. Μειδιάσας δ' οὖν ὁ Ζεὺς καὶ μικρὸν ἐπανεὶς τῶν ὀφρῶν, τί ἂν λέγοις, φησιν, Ὡτου πέρι καὶ Ἐφιάλτου, ὅπου καὶ Μένιππος ἐτόλμησεν ἐς τὸν οὐρανὸν ἐπανελθεῖν. Ineptum esse λέγοις facile evincam. Quantocius revocandum λέγοι τις. In *Vitar. Auct.* Chrysippus emtori exponit, quibus artibus gloriatur et prae ceteris excellat; in his τὸν αἰοῖδιμον συλλογισμόν refert. Cuius hoc producit exemplum: Τοῦτο (scil. τὸ παιδίον) ἦν πῶς κροκόδειλος ἀρπάσῃ πλησίον τοῦ ποταμοῦ πλαζόμενον εὐρών, καὶ τὰ σοὶ ἀποδώσειν ὑπισχνῆται αὐτὸ, ἣν εἶπες. τάληδες ὃ τι δέδοκται

αὐτῷ περὶ τῆς ἀποδόσεως τοῦ βρέφους, τί φήσεις αὐτὸν ἐγνωκέναι. Cui emtor respondet: Δυσἀποκριτον ἐρωτᾷς. ἀπορῶ γὰρ ὁ πρότερον εἰπὼν ἀπολάβοιμι. LUCIANO, si tale quid scribere voluisset, ὅτι πρότερον dicendum fuisse iam non moror. Sed duorum in promptu sint, quibus ad crocodili interrogationem possit responderi, non id iam agitur, quid prius quid posterius dicendum — nam unum *aut* alterum, neque unum *et* alterum respondendum erat — sed utrum e duobus sit eligendum. Itaque vix dubium est, quin LUCIANUS scripserit *δπότερον εἰπὼν ἀπολάβοιμι*. Apud *Scholiam* NICANDRI *Alexipharm.*, ad quem his ipsis diebus forte fortuna delatus sum, v. 577 (SCHN.) *πράσιον ἢ ρίζας ἢ ῥύγγου, ὃ ἐστὶν εἶδος βοτάνης* vitium, quod in *πράσιον* latet, non potui emendare; at certissimum est pro *ἢ ῥύγγου* legendum esse *ἢ ῥύγγου*, cuius plantae mentio fit apud ipsum NICANDRUM, *Thes.* 848. Haud inepte annecti posse videtur TACITI locus in *Historiis*, eadem librariorum incuria pessumdatus, qua de verborum significatione securi, pro lubitu coniungendo et dirimendo gravia scriptoribus, quorum verba depingebant, vulnera infixerunt. *Historiar.* lib. II. 95 Vitellii inexpleriles exagitantur libidines: *Ipse abunde ratus, si praesentibus frueretur, nec in longius consultans, novies milles sestertium paucissimis mensibus intervertisse creditur.* Magna et misera civitas, eodem anno *Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos varia et pudenda sorte agebat, donec succedere Mucianus et Marcellus et magis alii homines, quam alii mores.* Apud neminem editorum, quos quidem licuit conferre, suspicio orta esse videtur de vocabulorum traditorum genuinitate. Nec tamen facile mihi persuaserim ipsam in his TACITI manum apparere. Quatenam, quaeso, vocabuli *magna* in sententia ei quae praecedit *ἀσυνδέτως* adiecta est vis? Mihi quidem, quamquam identidem singula vocabula ponderanti, nullam excogitare contigit rationem, qua vulgata lectione servata idonea loci interpretatio evaserit. Eo confidentius, quod in mentem venit, propono. Etenim ubi legeris: *Ipse novies milles sestertium intervertisse creditur* SAGINA. At *misera civitas* etc., et difficultas, quam adiectivum illud peperit, e medio erit sublata, et vocabulum restituetur, Vitellii libidinibus definiendis imprimis aptum. Nam vox *sagina*, quotiescumque de homini-

bus usurpabatur, aut iocose dicitur aut cum contemptu.

Iam ab hoc deverticulo ad Grammaticum rediturus, quo melius demonstrem, in Grammaticorum Lexicographorumque emendatione consimilis generis scriptorum continua et accurata comparatione vix alterum esse magis efficax criticae rite facessendae auxilium, locum tractabo, nullo corruptelarum genere non inquinatum, sed qui ab omni fere labe et aliis scriptoribus collatis et certa coniectura vindicari possit. Effundit Grammaticus, *Ane-dot.* pag. 416 et 417, quae de Apaturiorum festo e variis fontibus collegerat, ad quos bonum factum aditum nobis haud secus atque illi patere. Etenim et BEKKERI *Grammaticus* et SUIDAS i. v. Ἀπατούρια doctrinae suae longe maiorem partem surripuerunt *Schol. ARIST. Acharn.* 146, *ARIST. Pac.* 890 et *PLAT. Tim.* pag. 21. B. Nam quae apud HARPOCRATIONEM, HESYCHIUM, POLYAENUM, alios de eadem re tradita leguntur, ex aliis fontibus videntur esse deducta. Antiquissimum iudicavi, universum locum lectoris oculis subiicere, quo facilius appareat, quid in singulis corrigendum fuerit. Ἀπατούρια· ἑορτὴ Ἀθηναίαις ἀγομένη Διονύσῳ. Βοιωτῶν μαχομένων Ἀθηναίοις ἐπὶ χώραις [Οἶνός] καὶ Μελαινῶν, Ξάνθου τοῦ Βοιωτοῦ ἡγεμόνος προκαλεσαμένου εἰς μονομαχίαν θυμοίτην, Ἀθηναίων βασιλέα, καὶ τούτου μὴ ὑπομείναντος, Μέλανθος ὁ Κόδρου πατήρ, ἐπὶ ὁμολογίᾳ τῆς βασιλείας ὑπέστη· εὐξάμενος δὲ Διὶ ἀπατηνορίῳ, ὥς δέ τινες, Διονύσῳ, καὶ τοὺς Ἀθηναίους κελεύσας Διὶ ἀπατηνορίῳ θύειν, προσιδόντι τῷ Ξάνθῳ ἔφη οὐ δίκαια ποιεῖν· δεύτερον γὰρ εἶναι, [μόνον] μονομαχῆσαι προκαλεσάμενον. ἐπιστραφέντα δ' ἐκείνον ὁ Μέλανθος λαβὼν ἀποκτείνει. καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἑορτὴν ἐνοματέθησεν ἄγεσθαι, ἣν καὶ κατ' Ἰωνίαν συντελοῦσιν. Ἦγετο δὲ τὰ Ἀπατούρια ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, καὶ ἐκαλεῖτο ἡ μὲν πρώτη, ἐν ᾗ συνδειπνοῦσι μόνον, δορπία· ἡ δὲ δεύτερα, ἐν ᾗ θύουσιν, ἀνάρυσσις· τὸ γὰρ θύειν ἀναρύειν καὶ τὸ θῦμα ἀνάρυμα ἐλέγετο, ἐπεὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀνακλῶντες τὰ ἱερεῖα καὶ [ἄνω] ἀναρύοντες ἔθουον. Versu 2 et 3 legendum est, quod SUIDAS servarunt et *Schol. ARISTOPH. Acharn.* περὶ χωρίου Κελαινῶν. Nomen Oenotiae urbis, apud alios eiusdem rei auctores Celaenis substitutum (vid. *Schol. PLAT. Tim.* 21. B.), a male sedulo lectore aut hic aut in eo libro censendum est adscriptum esse, cui noster sua debet accepta, — V. 5. Codri pater ab hoc Melanthus, ab

illo nominatur Melanthius. Dixeris in rebus metricis et prosodiacis ipso Apolline vix maiorem et sanctiorem dari arbitrum; quem POLYAEUS *Strategem. libro I, 19.* auctor est Xantho sortem suam esse vaticinatum versu hocce vel post CASAUBONI curas claudicante, cui metro suo restituendo incassum operam navavi²:

Ξάνθον ἀπατήσας Μελάνθιος ἔσχε Κελαινάς.

Sed Apollinem haecce credamus cecinisse, sicuti speciosum istud LUCIANO in *Ioue Trag.* 31 servatum composuit oraculum, μήτε τρίποδος παρόντος μήτε θυμιαμάτων ἢ πηγῆς μαντικῆς, οἷα ἡ Κασταλία ἐστίν, atque EPHORI (*fragm.* 25. MUELLER) et STRABONIS (ed. *Tauchn.* IX. pag. 235), quamquam mortalium, auctoritatem secuti eundem Melanthum potius vocatum fuisse confidamus. V. 8 pro εἶναι legerim ἰέναι, suadente POLYAEO l. l.: καὶ μὴν ἀδικεῖς δεύτερος ἰὼν ἐπὶ τὴν μάχην. V. 9 vocabulum μόνον, e ditto-graphia natum, uncis curavi includendum; eadem exilii poena afficiendum vocabulum ἄνω, v. 15 inepte repetitum. Versu 10 quis vel me non monente λαβών in βαλὼν mutare dubitabit? Crebrae inde natae sunt turbae, quod syllabarum literae initiales inter se sunt commutatae. Quod in eodem vocabulo βάλλω factum observavi apud Schol. ARISTOPH. *Av.* 245: κάμπτετε δὲ, καταβάλλετε, ἐσθίετε. At tu legas: κάπτετε δὲ, καταλάβετε, ἐσθίετε. Etiam apud HERODOTUM, III. 69: ὦ θυγάτηρ, δεῖ σε γεγонуῖαν εὖ κίνδυνον ἀναλαβέσθαι, τὸν ἂν ὁ πατήρ ὑποδύνειν κελεύῃ, et duobus vel tribus praeterea apud eundem locis pro ἀναλαβέσθαι exquisitius saltem legeretur ἀναβαλέσθαι. Eodem modo peccari solet in vocabulis θυμός et μῦθος et derivatis. Ita v. c. in *vita HOMERI*, p. 321 (GAL.): ἀρπαγὴν δὲ ἄμα μυθικῶς καὶ ἱταμῶς πρassoμένην λύκοις εἵκασεν, non, quod VALCKENAEIO in mentem venit ad AMMON. p. 36. ὀρμητικῶς, sed haud dubie legendum est θυμικῶς. V. 13 pro δορπία legendum esse δορπεῖα, et vv. 13—15 pro ἀνάρυσις, ἀναρύειν, ἀνάρυμα, ἀνάρυσις communi sublato vitio ἀνάρρυσις, ἀναρρύειν,

²) Ingeniosum est quod coniecit amicissimus NABER:

Ξάνθῳ ἀπαντήσας ὁ Μελάνθιος ἔσχε Κελαινάς,

cui vero ideo non assentior, quod verbum ἀπατᾶν, quod omni fabulae videtur ansam dedisse, necessario requiritur.

ἀνδρῦμα, ἀνδρῦσις vel sine Scholiastarum, SUIDAEQUE et HESYCHII auctoritate nemo facile iret infitias.

In iis, quae sequuntur, quum unum tantum sit, quod morari legentem possit non opus est ut totum locum deinceps transscribam. Narrat Grammaticus, unde nomen acceperit tertia festi dies, quae Κουρεῶτις appellabatur: ἐν ταύτῃ γὰρ, dicit, τοὺς κούρους εἰσάγουσι καὶ συνιστᾷσι τοῖς συγγενέσι καὶ γνωρίμοις, εἴτα τρέφοντες εἰς τὴν πολιτείαν εἰς τοὺς Φράτορας ἐνέγραφον. Duplex die isto, qui κουρεῶτις audiebat, res agebatur; et recens natos εἰς τοὺς Φράτορας εἰσῆγον, et adultorum puerorum pubertatem, ut ΒΟΕΚΚΗΙ verbis utar, eodem die publica professione declarabant. Vid. HERMANN, *Antiquitat. Gr.* § 100. 14 et ibi laudatos. Olim ambiguae huius apud viros doctos, sed iam ab omni parte, ut videtur, satis certis argumentis suffultae rei hic ipse in quo versamur locus testimonium videtur continere haud spernendum. Hoc enim dicit: Pueros isto die et solemni modo ostendunt consanguineis et amicis, et, ubi adulti sunt, in Φρατόρων album referunt. Quod facilius etiam ex istis verbis elici posset, si pro τρέφοντες legeretur τραφέντας; sed sunt, cur de coniecturae veritate ipse magnopere dubitem. In vocabulis εἰς τὴν πολιτείαν εἰς τοὺς Φράτορας alterutrum est supervacaneum; malim servare εἰς τοὺς Φράτορας³. De eo quoque tempore, quo primum in phratrias introducti fuerint pueri, utrum recens nati an tertio vel quarto aetatis anno, non convenire inter veteres huius rei testes, docuit me HERMANNUS, *Antiquitat. Gr.* § 100. 2. Cf. Schol. PLAT. *Tim.* 21. B.: ἐν ταύτῃ γὰρ τοὺς κούρους ἐνέγραφον εἰς τοὺς Φράτορας, τριετείς ἢ τετραετείς ὄντας· ἐν ᾗ τῶν παίδων οἱ ἐντρεχέστεροι ποιήματα ἅττα (leg. ποιημάτια) ἤδον, τὰ τῶν παλαιῶν βαψφδοῦντες. Unde haec opinio, quae hoc uno quantum scio testimonio innititur, originem traxerit, vix enucleari poterit. Quae haud digna esse vi-

³) Eiusdem omnino generis emblemata DEMOSTHENI eximendum est in *Orat. contra Phil.* III. pag. 117. § 26. BEKK. in hisce: οὐχὶ τὰς πολιτείας καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν παρήρηται καὶ τετραρχίας κατέστησαν, ἵνα μὴ μόνον κατὰ πόλεις ἀλλὰ καὶ κατὰ ἔθνη δουλεύωσιν; Collati SUIDAS et ΗΑΡΡΟΚΛΙΟΥ i. v. τετραρχία vocabula καὶ τὰς πόλεις efficienda esse luculenter satis demonstrabunt.

detur virorum doctorum cura. Semel an his *σις τοὺς Φράτορας* pueri fuerint introducti olim vidimus dubitatum fuisse. Potestne eo modo ista opinio esse nata, ut unus ex iis, qui semel tantum solemni ritu pueros fuisse introductos putarent, lectis, quae v. c. HESYCHIUS tradidit: *Κουρεῶτις . . . ἐν ᾗ τὰς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τῶν παιδῶν ἀποκαίροντες τρίχας Ἀρτέμιδι θύουσιν*, non posse esse sermonem existimaret de infantibus recens natis, sed de *κόροις*, eo iam aetatis proVectis, ut eorum coma posset *ἀποκείρεσθαι*. Sed haec omnia perquam esse incerta et lubrica omnium optime ipse agnosco, nec ignoro, in talibus disquisitionibus, quae incertis veterum indiciis sunt superstructae, haud raro nos tenere, quod dicunt, *Φάτταν ἀντὶ περιστρεῶς*.

In fine prioris de Apaturiis apud BEKKERUM excerpti additum est fragmentum *Epicharmeum*, alieno loco atque fortasse ab alia atque ipsius Grammatici manu adiectum, quippe in quo verbi *ἀναρρῦειν* vel *ἐπαναρρῦειν*, de quibus supra sermo fuerat, vestigia supernatant. *Καὶ Ἐπίχαρμος δὲ τοῦ Φησι:*

θωσουμεθα· ὁ Ζεὺς ἐναρρῦει.

Quae aliorum sagacitati enodanda relinquo.

Alterum deinceps est additum aliunde petitum de Apaturiorum origine excerptum, priore etiam peius habitum. *Ἀπατούρια: ἑορτὴ ἐστὶ παρὰ Ἀθηναίοις Πυανεψιδῶν τελοῦμένη ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς· ἐκλήθη δὲ οὕτω διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν ὀρίων ἀπάτην γενομένην τῆς Μελανίας χώρας. πολεμοῦντων γὰρ τῶν Ἀθηναίων πρὸς Βοιωτοὺς, Μελάνθος, ὁ τῶν Ἀθηναίων βασιλεὺς, Εἰάνθω τῷ Θηβαίῳ μονομαχῶν, ἀπατήσας ἀπέκτεινεν οὕτως . . . γὰρ ἐφάνη τῷ Μελάνθῳ τις ὁπισθεν τοῦ Ξανθοῦ καὶ ὁ Μελάνθιος ἀνεβόησεν ἀδικεῖν αὐτὸν δεύτερον συνεπαγόμενον. ὁ δὲ ἐπεστράφη, ὁ δὲ παῖσας ἀποκτείνει αὐτόν. ἐκ δὲ τούτου ἢ τε ἑορτὴ Ἀπατούρια καὶ ἡ Διονύσου μέλαινα αἰγίδος ἴσαντο βωμοῦ. Versu 4 scribendum est, ut supra, τοῦ Κελαινῶν χωρίου; v. 6. excidit, quod collatus SUIDAS suppeditat, vocabulum *μονομαχούντων*. Pro *Ξανθοῦ* et *Μελάνθιος* rescribatur *Ξάνθου* et *Μελάνθος*. BEKKERUM post *Ξανθοῦ* vocabulum nullum apposuisse lacunae signum est quod magnopere miremur, Nisi enim ponas, hoc loco periisse, quae SUIDAS et *Scholiasta* ARISTOPHANIS servarunt, vocabula *τραγῆν ἐνημμένος μέλαιναν*, ea quae sequuntur omnino nequeunt intelligi. Omnium*

pessimae mulcata sunt extrema vocabula. Non multis mihi opus erit ambagibus nec magno apparatu, ut evincam, olim lectum fuisse: καὶ Διονύσου μελαναίγιδος ἔδομήσαντο βωμόν.

Licebit eadem opera reliquis scriptoribus, apud quos Apaturiorum sit mentio, pauculas quasdam maculas abstergere. Apud SUIDAM i. v. Ἀπατούρια initio legitur: ἐν ᾗ ἐγράφη ἐν τῇ πολιτείᾳ ὁ υἱὸς Σιτάλλου τοῦ Θρακῶν βασιλέως. Legatur Σιτάλλου⁴. In iis, quae in fine sequuntur: καὶ Διονύσου μελαναίγιδος ἔδομήσαντο periiit vocabulum βωμόν, quod addatur. Adiiicit Schol. ARIST. PAC. 890: τινὲς δὲ φασὶ τὸν Διδύμου παραστήναι τῷ Ξάνθῳ σὺν ἀγροικικῷ σχήματι. Verum est ἐν ἀγροικικῷ σχήματι. Neque de re ipsa neque de proclivi utriusque praepositionis commutatione opus est, ut verbum amplius addam. At vide, qui in talibus est instar omnium, BAST. in *Comment. Palaeogr.* p. 714 et COBETUM *Var. Lect.* pag. 163 et 240. Ita v. c. apud LUCIANUM Bacchus dicitur fuisse ἐν πορφυρίδι καὶ χρυσῇ ἐμβάδι (54. 2). In Schol. ARISTOPH. *Plut.* 1199: αὐτὴ ποικίλα: Λεῖπει τὸ ἱμάτιον, ἵν' ἡ ποικίλα ἱμάτιον ἔχουσα σεμνῶς ἦλθες. πορφυροῖς γὰρ καὶ ποικίλοις ἱματίοις ἐκίμπευον, restituitur necesse est ἐν πορφυροῖς. Saepe apud LUCIANUM commutata esse σκευάζω, ἐνσκευάζω, συσκευάζω similia COBETUS l. l. multis exemplis demonstravit. Eodem modo foede permutata sunt συγκαλύπτω, quod est vocabulum nihili, et ἐγκαλύπτω apud XENOPHONTEM; et in *Symposio*, de quo loco olim egi, et in *Cyropaedia*, libro VIII. vii. 26 Cyrus moriens haecce liberos rogat: ὅταν δ' ἐγὼ ἐγκαλύψωμαι, αἰτοῦμαι ὑμᾶς, ὧ παῖδες, μηδεὶς ἔτ' ἀνθρώπων τοῦμόν σῶμα ἰδέτω. Idem eiusdem capitis § 28 dicitur: ταῦτ' εἰπὼν καὶ πάντας δεξιωσάμενος, συνεκαλύψατο καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν. Scripserat XENOPHON ἐνεκαλύψατο. Apud ISOCRATEM VII. 62 (p. 150. D) haecce exstant: ἐπεὶ νῦν γε τίς οὐκ ἂν ἐπὶ τοῖς γιγνομένοις τῶν εὖ φρονούντων ἀλγήσειεν, ὅταν ἴδῃ πολλοὺς τῶν πολιτῶν χορεύοντας μὲν ἐν χρυσοῖς ἱματίοις, χειμάζοντας δ' ἐν [τοιούτοις, ἐν] οἷς οὐ βού-

⁴) SITALCAE nomen corruptae librorum scripturae substituit COBETUS apud XENOPHONTEM, *Hellen.* VII. iv. 15. Legebatur: οἱ δὲ περὶ Σιτάλλαν τε καὶ Ἰνπίαν καὶ Στρατόλαν εἰς ὀλιγαρχίαν (scil. ἦγον τὴν πόλιν). Quam emendationem nescio an DINDORFIUS in novissimam suam *Hellenicorum* editionem receperit.

λομαι λέγειν. Quem locum adduxi, ut putidum demonstrarem glossema, cuius omnino simile alitur apud LUCIANUM, *Vitar. Auct.* 5. Τί Φής; ἄλλος εἰμὶ, καὶ οὐχ [οὗτος] ὅσπερ νῦν πρὸς σέ διαλέγομαι; Redeo ad scriptores, qui de Apaturiis egerunt. In EPHORI fragmento 25. . . . ὅτι πολεμούντων Ἀθηναίων πρὸς Βοιωτοὺς ὑπὲρ τῆς τῶν Μελαυνῶν χώρας, MUELLERUS corrigere debuerat ὑπὲρ τοῦ Κελαινῶν χωρίου, quod maximam partem ita iam emendatum erat a MAUSSACO ad HARPOCRATIONEM i. v. Ἀπατούρια, unde EPHORI fragmentum est excerptum. Apud THEOPHRASTUM denique, *Charact.* 3, ἐν παρῶν Apaturiorum fit mentio, sed levi locus vitio premitur: Καὶ ὡς Βοηδρομιῶνος μὲν τὰ μυστήρια, Πυανεψιδῶνος δὲ Ἀπατούρια, Ποσειδεῶνος δὲ τὰ κατ' ἄγρους Διούσια. Excidit nimirum articulus ante Ἀπατούρια. More meo, quo Grammaticorum fatuas et insulas dapes meliorum scriptorum symbolis condire soleo, duos apponam locos *Lucianeos*, in quibus articulus perperam illatus scriptoris sententiam obscuravit. In *Apologia*, 15: Πρὸ δὲ τῶν ὅλων μεμνησθαι χρὴ τοὺς ἐπιτιμῶντας, ὅτι οὐ σοφῶ ὄντι σοὶ ἐπιτιμῆσουσιν, ἀλλὰ τῷ ἐκ τοῦ πολλοῦ δήμου, quantocius refingendum est ἀλλὰ τῷ, et haud maiore molimine alter sanari potest locus in *Iove Tragoedo* 36, ubi in acri Sophistarum certamine indignabundus Timocles Damidem, Deos hominum sorti prospicere negantem Πάντα δὲ, interrogat εἰκῇ φέρεται ἀλόγῳ τῇ Φορᾷ; scilicet hic quoque pronomen indefinitum ἀλόγῳ τῷ Φορᾷ necessario poscitur.

Passim per *Anecdolorum* corpus lacunae apparent, paene omnes facili negotio, quod editor in se suscipere detrectavit, explendae. Colligam, ne pluries idem mihi sit recantandum, aliquot eius generis exempla. *Pag.* 555. 11: Αἴγλης Χάριτες: πιθανῶς ἐγενεαλόγησαν τὰς Χάριτας Αἴγλης δὲ ἥλιος, ἐπεὶ τὰς χάριτας λαμπρὰς εἶναι δεῖ. Legatur: . . . Αἴγλης· Αἴγλη δὲ ἥλιος κτέ. — *Pag.* 357. 19: Αἰωνίζει: διὰ παντός. In fine glossae verbum periiit. Scribendum: διὰ παντός μένει. — *Pag.* 389. 28: Ἀμωσγέπας: ὁπωσδήποτε, ἔν γέ τινι, καθ' ὄντιναοῦν τρόπον. Legendum est ἐνί γέ τινι τρόπῳ et hic et eo loco, unde sua furatus est Grammaticus adeo plumbeus et stipes, ut, quo vitio laborarent, non agnosceret, apud *Schol. PLAT. Phaedr.* 228. C. De ipsa locutione uberrime, ut solet, exposuit Ruhn-

KENIUS ad *Tim.* 29^e. — *Pag.* 403. 27. Ἀνθεία: ὄνομα ἑταίρας
 τινὲς δὲ ἀντὶ τοῦ θ Ἀντεία γράφουσιν. *Leg.* ἀντὶ τοῦ θ διὰ
 τοῦ τ. — *Pag.* 404. 17: Ἀνθυπόμοσα· ἀντὶ τοῦ ὑπ...
 ὑπωμοσία. *Scriptum* erat ἀντὶ τοῦ ὑπείπειν τῇ ὑπωμοσία. —
Pag. 406. 26: Ἀντίδοσις..... ἢ οὐκ ἐθέλοντα λειτουργεῖν καὶ
 τοῦτο καλεῖται ἀντίδοσις. *Est* lacuna ex iis, quae nasci solent,
 quum uno eodemque vocabulo in eadem sententia bis redeunte
 librarii oculi a priore ad posterius aberrabant. *Scribendum* est:
 ἢ οὐκ ἐθέλοντα λειτουργεῖν ἀντιδοῦναι τὴν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ
 τὸν ἀντιλαβόντα λειτουργεῖν. *Vid.* BEKK. *Anecd.* p. 197. b.
Egit de huiusmodi lacunis BAST. ad *Greg. Corinth.* pag. 181.
 Qui exemplis ibi commemoratis addere potuerat, quod VILLOI-
 SONUS commisit in *Schol. Hom. Il. E.* 458. *Exponit* Scholiasta
 de cognominis Κύπρις etymo: ἔστι γοῦν, inquit, κατὰ συγκοπὴν
 εἰρημένον, κυπρίς, ἢ τὸ κυεῖν περισκεύα. Ἴδιον γὰρ τῆς Ἀφρο-
 δισιακῆς συνουσίας. *At* exstabat in *Codice Veneto B*, quod
 BEKKERUS e *Codice Lugdunensi* suppleverat: Ἴδιον γὰρ τῆς Ἀφρο-
 δίτης τοῦτο. οὐ γὰρ ἄλλως γυναῖκες κυσκεύουσι χωρὶς τῆς Ἀφρο-
 δισιακῆς συνουσίας. *In* eodem *Scholio* et apud BEKKERUM et apud
 VILLOISONUM omissum est, quod doctorum cura fortassis haud
 ita est indignum, quam haec hallucinantis Grammatici commen-
 ta etymologica. *Legitur*: καὶ γὰρ εἰ σπανίως Ἑλικώνιον τὸν Ποσει-
 δῶνα εἰρηκεν ἀπὸ Ἑλίκωνος, ἐπεὶ ἡ Βοιωτία κτέ. *Sed* in *Codice Ve-*
neto B exstat ἀπὸ Ἑλίκωνος, ὡς δ' Ἀρίσταρχος βούλεται, ἐπεὶ
 κτέ. — *Pag.* 411. 28: Ἀνύττειν: οἱ Ἀττικοί, ὅπερ ἡμεῖς ἀνύειν
 δὲ τὸ σπεύδειν. *Lege* ὅπερ ἡμεῖς ἀνύειν· ἀνύειν δὲ τὸ σπ. —
Ad eam normam apud MORRIDEM pag. 62 PIER. pro ἀνύσας λέγε
 corrigendum esset ἀνύσας λέγε· συνελὼν λέγε (*leg.* συνελόντι
 λέγε). Ἑλληνικῶς. *Sed* falsus est Grammaticus. *Est* enim
 certum discrimen utramque inter locutionem. Ἀνύσας λέγε sig-
 nificat *dic statim*, συνελόντι λέγε, *dic paucissimis*. — *Pag.* 419.
 27: Ἀπεδον: τὸ ἰσάπεδον καὶ τὸ ὁμαλὸν· Θουκυδίδης. τὰ ἰσάπεδα.

⁵⁾ Apud PLUTARCHUM, *de Curiositate* pag. 515. E: ἐπεὶ τοίνυν ἐστὶ τινα
 πάθη νοσώδη καὶ βλαβερά καὶ χειμῶνα παρέχοντα τῇ ψυχῇ καὶ σκότος,
 ἄριστον μὲν ἐξωθεῖν ταῦτα καὶ καταλίειν εἰς ἔδαφος..... εἰ δὲ μή
 μεταλαμβάνειν γε καὶ μεθαυρότιςιν ἄλλως γέπως περιάγοντας ἢ στή-
 φοντας legendum esse videtur ἅμως γέπως.

Κλειδῆμος: καὶ ἠπέδιζον τὴν ἀκρόπολιν, περιέβαλλον δὲ ἐννεάπυλον τὸ Πελαργικόν. THUCYDIDIS locum excitat SUIDAS i. v. ἄπειδον (THUC. VII. 78). Idem CLITODEMI verba affert, sed alio loco i. v. ἠπέδιζον. Grammaticum nostrum scripsisse probabile est: Θουκυδίδης ἄπεδα τὰ ἰσόπεδα· καὶ ἀπεδίζω τὸ δμαλίζω. Κλειδῆμος κτῆ. Eiusdem generis lacunam visus mihi sum offendisse apud PHOTIUM i. v. Ἐρίω στέψαντες: ἀντὶ τοῦ στέμμα περιθέντες· Πλάτων Πολιτείας ι, quae glossa totidem verbis legitur apud SUIDAM. Sed primum legendum est ἀντὶ τοῦ στέμμα ἐρίων περιθέντες, deinde ι locum cedat literae γ, quum PLATONIS locus sit *Rep.* III. 398. A. Nullus omnino est scriptor, qui ab huius generis librariorum παροράμασι prorsus sit immunis. In LUCIANI *Iove Tragoedo* 15, cuius dialogi textum emendatum hoc ipso anno edendum curabo, Iupiter Mnesithei naucleri ἀντιῶν ἐκατόμβας, Athenas se contulerat; sed ille, quae periculis circumventus pollicitus erat non amplius recordatus, haud nimis lautas et opiparas dapes Diis paraverat; itaque indignabundus Iupiter adspicit viri τὴν σμικρολογίαν, ὃς ἐκαίδεκα θεοὺς ἐστιῶν ἄλεκτρούνα μόνον κατέβυσε, γέροντα κἀκείνον ἤδη καὶ κορυζῶντα. Periiit loci lepos, nisi mecum revocabis, quod vocabuli sequentis prima syllaba absorbillavit, α' ἄλεκτρούνα h. e. ἓνα ἄλεκτρούνα μόνον. De vocabulis μόνος et εἰς coniunctis dignus est qui evolvantur SCHAEFER., *Melet. Cr. pag.* 19. Eodem vitio vide an non laboret HERODOTUS, III. 134: σὺ δέ μοι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στρατεύεσθαι. Malim ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα πρῶτα στρατεύεσθαι. Oppositionis, quam dicunt, vis est sublata apud XENOPH. *Hier.* vi. 8: Οἷα μέντοι σοὶ τότε ἦν τὰ λυπηρὰ, τοιαῦτ' ἐστὶ τὰ τῶν τυράννων καὶ ἔτι δεινότερα. Credo XENOPHONTEM dedisse: τοιαῦτ' αἰεὶ ἐστι. Insigniter depravatus est eiusdem XENOPHONTIS locus *Oeconomico* XX. 14: Δοκεῖ δέ μοι ἢ γῇ τοὺς κακοὺς τε κἀγαθοὺς τῷ εὐγνωστα καὶ εὐμαθῇ πάντα παρέχειν ἄριστα ἐξετάζειν. Οὐ γὰρ ὥσπερ τὰς ἄλλας τέχνας τοῖς μὴ ἐργαζομένοις ἐστι προφασίσασθαι, ὅτι οὐκ ἐπίστανται. γῆν δὲ πάντες οἶδασιν (leg. ἴσασιν) ὅτι εὖ πάσχουσα εὖ ποιεῖ. Ἄλλ' ἢ ἐν γεωργίᾳ ἐστὶ σαφὴς ψυχῆς κατήγορος κακῆς. Et ex iis quae praecedunt et ex iis quae sequuntur necessario mihi quidem videtur consequi, XENOPHONTEM non aliter scribere potuisse, atque ἀλλ' ἢ ἐν γεωργίᾳ ἀργία ἐστὶ σαφὴς ψυχῆς κατήγορος κακῆς. Quae corruptela

unde nata sit in aprico est. Cf. ISOCR. *Areopag.* 44: τοὺς μὲν γὰρ ὑποδεέστερον πράττοντας ἐπὶ τὰς γεωργίας καὶ τὰς ἐμπορίας ἔτρεπον, εἰδότες τὰς ἀπορίας μὲν διὰ τὰς ἀργίας γιγνομένας, τὰς δὲ κακουργίας διὰ τὰς ἀπορίας. Defungar hacce officii mei parte, AELIANI ⁶ addito loco, quem nescio utrum lacunosum dicam an ita corruptum, ut librarium in compendio quodam legendo dicas lapsum esse. Valet de AELIANI *Variis Historiis*, quod de eiusdem *Historia Animalium* dixit VALCKENAEIUS, in *fragm.* CALLIM. p. 206, in opere elegantissimo (?) centena adhuc esse vitia, quibus TRILLERI et ABRAHAMI GRONOVII certe non fuerint emendandis. Ααλεῖ secundo primi libri V. H. capite de araneis, quas dicit texendi artem a nemine fuisse edoctas. Ἡ τίποτ' ἂν καὶ χρήσαιτο τῇ τοιῷδε ἐσθήματι τὸ τοιοῦτον θηρίον; τίδε ἄρα πάγη καὶ οἶονεὶ κύρτος ἐστὶ τοῖς ἐμπίπτουσι. Operae pretium est GRONOVII evolvere editionem, ut videas, quid in illo loco deliraverint editores, vel ipsum PERIZONIUM dixeris aliud egisse, quum suas in AELIANUM notas conscriberet. Sed nil aliorum opus est annotationibus, ut reddamus AELIANO quod scripserat τὸ δὲ ἀράχιον πάγη κτέ.

Revertendum iamiam ad id, quod ab initio nobis proposueramus, ut ordine percurreremus *Anecdolorum* librum, additis hic illic ex nostro qualicumque penore in alius generis scriptoribus emendationibus et correctiunculis.

Pag. 366. 18: Ἀκριτόμυθος: πολύλογος, ἀδιακρίτους ἔχων τοὺς λόγους. Est λέξις *Homerica* II. B. 246, quam iisdem verbis apud SUIDAM est legere. At utroque loco corrigendum est ἐκχέων τοὺς λόγους. Cf. speciosum SOPHOCLES fragmentum, quod STOBÆUS servavit XVIII, 1:

Τί ταῦτ' ἐπαινεῖς; πᾶς γὰρ οἰνωθεὶς ἀνὴρ
ἥσων μὲν ὀργῆς ἐστι, τοῦ δὲ νοῦ κενός·

⁶) Haud ita multo postquam typis mandata erant, quae superiore fasciculo de hoc eodem argumento disputaveram, *Lugduno* allata mihi sunt C. L. STRUVII, *Opuscula selecta*, quae LUCIANI causa donum mihi erant exoptatissimum. De loco AELIANI, *Var. Hist.* I. 21, ubi παίζων in περσίζων mutandum esse conieceram, idem video STRUVIO in mentem venisse. Quod eo magis laetor, quo minus amicissimum KIEHL, quum de hoc AELIANI loco cum eo disputarem, in meam sententiam trahere potueram.

Φιλεῖ δὲ πολλὴν γλῶσσαν ἐκχέας μάτην
ἄκων ἀκούειν οὐκ ἐκὼν εἶπεν λόγους.

Pag. 371. 1: Ἀκασκα: ἥσυχα Φαρδέα. Κρατῖνος Νόμοις. Barbarum vel potius nihili vocabulum pellendum est scribendo: ἥσυχα, βραδέα. Idem vocabulum revocandum est in corrupta MOERIDIS glossa in voce βαδίζειν: Ἀττικῶς βραχύ. PIERSONUS MOERIDEM hoc sibi voluisse censet, secundam verbi βαδίζειν syllabam brevem esse apud Atticos. Sed quum βαδίζειν ubique secundam producat apud Poetas Atticos, quid MOERIS sibi voluerit hac observatione, sibi non satis esse exploratum confitetur. Neque magis mihi quidem exploratum est, quorum BEKKERI spectat coniectura, βραχέως legentis. MOERIDEM scripsisse arbitror: βάδην, Ἀττικῶς: βραδέως (Ἑλληνικῶς). Eodem artificio utendum est in loco LUCIANI, de Parasito § 14; quam coniecturam meam dubitanter propono, non quo mihi ipsi eam non persuaserim, sed quod neminem virorum doctorum, qui pulcherrimum libellum annotationibus illustrarunt aut sospitarunt emendationibus, in eis verbis miror haesisse. Καὶ μὴν αἱ ἄλλαι τέχναι τὸ ὕστερον τοῦτο ἔχουσι μετὰ τὸ μαθεῖν καὶ τοὺς καρποὺς ἡδέως ἀπολαμβάνουσι. πολλὴ γὰρ «καὶ ὀρθὸς οἶμος ἐς αὐτάς»· ἡ δὲ παρασιτικὴ μὲν τῶν ἄλλων εὐθύς ἀπολαύει τῆς τέχνης ἐν αὐτῇ τῇ μαθάνειν, καὶ ἅμα τε ἄρχεται καὶ ἐν τῇ τέλει ἐστίν. Hoc artem parasiticam gloriatur praeterea sibi habere peculiare et praeclarum emolumentum, quod ad eam non aspera semita pergendum esset et surgendum, sed quod, qui ei se dedicaret, inter discendum fructus statim posset percipere. Requiritur si quid video, adverbium, quod τῇ εὐθύς sit oppositum. Hoc habebis, ubi mecum revocaveris καὶ τοὺς καρποὺς βραδέως ἀπολαμβάνουσι. Unum WIELANDUM, cuius versio Germanica LUCIANI est doctissimi Commentarii instar, simile quid videtur esse suspicatus, quum ita Graeca verteret: »Sodann ist der Genuss bei den übrigen Künsten Etwas, das erst aufs Lernen folgt: sie tragen Früchte, aber erst als späte Belohnung der vorhergegangenen Arbeit, und der Weg dazu ist lang und steil."

Pag. 375. 6: Ἀλείτης· ἀμαρτωλὸς, πλανήτης. Altera explanationum additarum aperte est falsa. Scriptum erat, opinor: Ἀλείτης ἀμαρτωλὸς, ἀλήτης, πλανήτης. Vitium inde est natum, quod η et εἰ inter se confusis nullum inter utrumque

vocabulum discrimen apparebat. Quo vitio, *ει, ι, η, αι, ε* etc. inepte esse confusa, nullum esse quod latius pateat, nemini dubitatur. Cuius corruptelae innumera iam sunt demonstrata exempla, at vix minor numerus superest emendandus; quorum nonnulla, ut videar et ipse *κυλλεῖν τὸν πίθον*, dabo correcta, ab ipso BEKKERI *Grammatico* initio facto. — *Pag.* 381. 7: *οἱ τὰ ἀλφίτα ποιοῦντες* appellantur *ἀλφιστεῖς*; quos rectius *ἀλφιστεῖς* dices. — *Pag.* 390. 20: editum est: *ἀναίδην. ἀθρῶς, σφοδρῶς*. Est *Scholium Platicum Hipp.* *pag.* 308. A, quo explicatur vocabulum *ἀνέδην*. — *Pag.* 396. 12: *Ἀνειλήθειαν: ἀτοκον*, corrigatur *ἀνειλεῖθειαν*. — *Pag.* 398. 25: *Ἀνεσίμου: ἀνῆλiske, κατεδαπάνα*, leg. *ἀναισίμου*. — *Pag.* 421. 18: *ἀπενιαυτίσαι: ἐνιαυτῷ φυγεῖν τὴν πατρίδα ἐπὶ τισιν ἀδικήμασιν*. E *Scholiasia PLAT. Legg.* IX. *pag.* 866. C. restituendum est *ἀπενιαυτῆσαι*, atque idem vitium SUIDAE adimendum i. v. — *Pag.* 423. 21: *Ἀπυυήκασι: ἀπεξηρασμέναι εἰσίν*, leg. *ἀπηυήκασι*. — Eodem pertinent, quae vitiosa sunt in PHRYNICO BEKKERI, *pag.* 10, 15: *ἀλωπεκῆσαι: ἐξαπατήσαντα διαδρᾶναι*. Leg. *ἀλωπεκίσαι*. — *Pag.* 31. 16: *γῆ εὐήλιος: ἡ αἰὲς ἡλιουμένη* pro *εὐείλος*. Cf. *pag.* 347. 32, ubi corrigatur *εἴλης* pro *ἔλης*. — Photius eiusdem generis peccatis scatet, quorum potiora quaedam delibavit Conatus, *Var. Lect.* *pag.* 4. Paucula quaedam iis addere libet. Phot. *pag.* 29. 9: *Εὐείρον: εὐέριον*. Leg. *εὐερον*; *pag.* 138. 1. *Κατακρῆσαι: καταχέαι*. duplici errore pro *καταχρῖσαι*; *pag.* 162. 12: *Κηρυκίνην γυναικα κηρύττουσαν λέγουσιν*. Leg. *κηρύκαινα*; *pag.* 274. 4: *μετὰ τοὺς λ' δέκα ἄνδρες ἦρχον ἐν τῷ Πειραιεῖ ὡς εἰς ἣν ὁ Μόλπης*. E SUIDA et HARPOCRATIONE viro suum nomen est *Μόλπις* restituendum. E compluribus exemplis, quae deinceps referre vix operae est pretium, unum addo *pag.* 646. 7, 8, 9, ubi tribus glossis *φθεῖσθαι, φθεῖναι* et *φθείσεται* scripta exstant pro *φθίσθαι, φθῆναι* et *φθήσεται* et, paucis interpositis versibus, eiusdem paginae v. 14 *φθείσονται* pro *φθίσονται*. Apud MOERIDEM eodem credo librariorum stupore *pag.* 76 (PIERS.) forma *Ἀνακεῖτον* cedere coacta est soloeco *Ἀνάκειον*, atque apud eundem *pag.* 88 *αὐλεία θύρα* abiit in *αὐλίαν*. Hiscē iam correctis vitiis in scriptoribus, qui quo sunt ieiuniores eo faciliorem emendaturo operam reddunt, eodem artificio in aliquot melioris notae scriptoribus utar. Apud LUCIANUM in *Iov*

Trag. 12 Jupiter litem inter Deos ortam de loco, quem unumquemque in concione deceret occupare, in praesenti componere detrectat. Διατρίβομεν, ὦ Ἑρμῆ, πάλαι δέον ἐκκλησιάζειν· ὥστε νῦν μὲν ἀναμιξ καθιζόντων, ἐνθ' ἂν ἕκαστος ἐθέλῃ, ἐσαυθις δὲ ἀποδοθήσεται περὶ τούτων ἐκκλησία, καὶ γὰρ εἴσομαι τότε ἥντινα χρὴ ποιήσασθαι τὴν τάξιν ἐπ' αὐτοῖς. Ita respondere Iove est indignum, neque enim se nescire, quo ordine sint collocandi, fateatur, sed iam talibus pretiosum otium non esse terendum et intervertendum admonet. Quam ob causam, olim scriptum fuisse autumo καὶ γὰρ Φήσω τότε. Eadem observatio prosit loco ΧΕΝΟΦΟΝΤΙΣ in *Memoralibus* IV. iv. 24, olim recte in editionibus expresso, sed a recentioribus editoribus, si recte iudico, pessumdatus. Ita enim DINDORFIUS: Νῦν τὸν Δία, ὦ Σώκρατες, ἔφη, θείοις ταῦτα πάντα ἔοικε· τὸ γὰρ τοὺς νόμους αὐτοὺς τοῖς παραβαίνουσι τὰς τιμωρίας ἔχειν βελτίονος ἢ κατ' ἄνθρωπον νομοθέτου δοκεῖ μοι εἶναι, recepto θείοις ex uno vel paucis quibusdam Codicibus, dum vulgatum erat θεοῖς, quod retinendum esse censeo, nisus locis, quales complures me legere memini, quorum hoc temporis momento unus tantum in promptu est, lectus mihi apud PHILOSTRATUM, *Heroic.* p. 726: τὸ γὰρ γινώσκειν ταῦτα θεῶν μᾶλλον ἢ ἀνθρώπων ἔοικεν⁷. Librariorum in ipsis his exarandis vocalibus socordiam sexcenta vitia Grammatica, quae vocant, in Graecos textus introduxisse, manifestissimum est. E quibus vix alterum novi turpius, quam quod toleratur in versiculo, quem PLUTARCHUS laudat *de Garrulitate* pag. 514. B: Φίλαυτος γὰρ ὧς καὶ Φιλόδοξος ὁ τοιοῦτος

Νέμει τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος,

ἵν' αὐτὸς αὐτοῦ τυγχάνῃ κράτιστος ὢν.

Lapsus est librarius in particula ἵνα, cuius unam tantum significationem habebat in numerato. Rescribendum est τυγχάνει, ut sana fiat sententia atque syntaxis salva evadat. De syllabis

⁷) Apud PLUTARCH., d. compar. *Aristoph. et Menandri.* pag. 858. D: ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ κλήρου ἀπονέμει τοῖς προσώποις τὰ προστυχόντα τῶν ὀνομάτων, καὶ οὐκ ἂν διαγνοίης, εἴτε υἱὸς ἐστίν, εἴτε πατήρ, εἴτ' ἄγροικος, εἴτε θεός, εἴτε γραῦς εἴτε ἥρως ὁ διαλεγόμενος revocaverim ἄνθρωπος.

finalibus sententiae Grammaticaeque detrimento corruptis alius dabitur exempla quae satis multa collegi proponendi locus.

(Continuabuntur.)

Briellae, mense Martio

MDCCLV.

E. MEHLER.

SCHOLIEN OP HOMERUS.

Bij den *Scholiast* op Hom. *Il.* Γ. 401 staat: Μήνες ἐκαλοῦντο οἱ Λυδοὶ τὸ παλαιόν, εἴτα Λυδοὶ ἀπὸ Λυδοῦ τοῦ Ἄττος, ὥς φησιν Ἡρωδιανός. Wanneer men *scholia* leest als bijv. E. 297, dan zou men welligt meenen, dat ook eene opgave als deze wel uit zijn boek kon gevloeid zijn. Maar HERODOTUS wordt in deze *Scholia* zoo dikwijls geciteerd en zijn naam is met dien van HERODIANUS zoo dikwijls verwisseld, dat het veel waarschijnlijker is dat alhier bedoeld wordt, hetgeen hij in het zevende hoofdstuk van het eerste boek mededeelt en dat zijn naam derhalve bij den *Scholiast* dien van den beroemden *Grammaticus* vervangen moet. In hetzelfde hoofdstuk zegt HERODOTUS, dat de *Heraciden* over *Lydië* geregeerd hebben twee en twintig menschengeslachten of vijfhonderd vijf jaar; ongetwijfeld moet hier πέντε in πεντήκοντα veranderd worden; HERODOTUS rekt dan ieder geslacht op juist vijf en twintig jaar. Maar dit ligt zoo voor de hand, dat het wel reeds opgemerkt zal zijn.

Het *Scholion* op Hom. *Il.* B. 194 wordt gelezen: εὐλάβει γὰρ ἦν μὴ ὑπονοήσωσιν οἱ Ἕλληνες ὅτι διὰ τὴν πρὸς Ἀχιλλεὺς ἡσυχίαν τὸν ὄνειρον πρᾶσσει, ὅπερ οὐ βασιλικόν. Mij dunkt, dat hier oorspronkelijk stond πλάσσει. Men vergelijke, des noodig, *Schol.* Γ. 40, μ. 61, enz.

In het *Scholion* op Hom. *Od.* δ. 309 wordt λιπαροῖσι verklaard door: σερροῖς, ταχυτάτοις; is dit welligt slechts een drukfout in plaats van παχυτάτοις? Men zie slechts Hesiod. *Op.* 499. Van denzelfden aard is wat ζ. 40 bij ἀπο πλυνοὶ εἰσι πόλῃς staat aangeteekend: αἱ πλῆγαι, οἱ τόποι ἐν οἷς πλύνουσι τὰ ἱμάτια. Niemand kan twijfelen of er moet staan πῆγαι.

S. A. N.

PETRUS JOHANNES NICOLAUS WETSELS, *Disputatio antiquaria de Fetialibus*. — Groningae ap. J. B. Wolters, 1854.

Voordat de schrijver tot de behandeling van zijn onderwerp overgaat dat hij in vijf hoofdstukken verdeelt, wijdt hij eenige bladzijden (p. 1—9) aan het *ius gentium*: »de hoc ipso iure »pauca disserere operae pretium duxi, praesertim quum quaeri »soleat quatenus antiqui populi *ius gentium* noverint atque »exercuerint" (p. 1). De schrijver schijnt dus een *ius gentium* — men mag het immers uit de aangehaalde woorden gerust opmaken — aantenemen; doch weldra blijkt het dat deze conclusie er niet uit getrokken mag worden; integendeel zegt hij in het resumé der prolegomena (thesis 1): »veteres *ius gentium* quale »hodie intelligimus ignoraverunt."

Bij de behandeling van de quaestie, in hoever de oude volken het »*ius gentium* noverint atque exercuerint", maakt W. een aanvang met de opmerking dat de Grieken en Romeinen eenen peregrinus *ἑχθρὸς*¹ en hostis noemden »*hominem* plane »negligeabant, *civem* modo agnoscebant", dat zij een perpetuum exilium bijna gelijkstelden met de doodstraf² enz., waarop de

¹) W. leidt *ἑχθρὸς* met vele andere geleerden af »a praep. *ἐχ*, *ἑξ* itaque »significat aliquem, qui aliunde venit in regionem, advenam, peregrinum." Waartoe het suffixum *-θρσ* dient, wordt niet opgegeven. — De afleiding van *ἑχθρὸς* komt Ref. vrij wat waarschijnlijker voor.

²) Het zal niet noodig zijn te betoogen hoe verkeerd het is de Grieken en Romeinen in dit opzigt gelijk te stellen; dat de laatsten »perpetuum exilium »a capitis poena non multum differre existimabant" is ten eenemale onwaar. Zij kenden zelfs het exilium niet als straf ten tijde van CICERO. — »Itaque »nulla in lege nostra reperietur ut apud ceteras civitates, maleficio ulla »exilio esse multatum." Cic p. *Caec.* 34. § 100.

conclusie volgt: »ibi ea iura non vigere putamus, quae nituntur principio, quo omnes homines ab uno Deo creatos, pari iure sibi vindicare libertatem et quietam possessionem regionis quam incolant fas et aequum censetur" (p. 2).

Waar dergelijke gevoelens golden, rekende men in den oorlog alles geoorloofd; zooals de geschiedenis der Grieken en Romeinen »multis exemplis declarat" (p. 3), ofschoon de Romeinen »non immoderate victoriis suis abuti solebant", en dan slechts van hun regt gebruik maakten, »quando exacerbatum hostem »extirpare, aut exemplum edere vellent, cuius rei Albae Longae, Carthaginiis, Corinthi et Numantiae ruinae tristissima sunt »testimonia." Dergelijke beschouwingen schijnen geen diep inzicht te verraden in de consequente politiek van Rome. Men herinnere zich het bij CATO steeds terugkeerende »Carthaginem »censeo esse delendam" en het verhaal bij PLUTARCHUS³, die als argument van CATO om *Carthago* te verwoesten citeert »dat er »zulke groote en schoone vijgen in dat land groeiden dat slechts »op drie dagen zeereis van Rome lag." De Romeinen zelf laken dikwijls het gedrag hunner maiores die »magis invidia imperii, »quam ullius eius temporis noxiae"⁴, *Carthago* verwoest hadden; en dat van *Corinthe* hetzelfde geldt, blijkt genoeg uit de klagt van CICERO, dat *Corinthe* alleen verwoest is om zijne ligging »ne posset aliquando ad bellum faciendum ipse locus adhortari"⁵, — die kort op deze woorden echter volgen laat: »ac »belli quidem aequitas sanctissime fetiali P. R. iure perscripta »est."⁶

³) PLUT. *Cato Mai.* 27. cf. CIC. *de Off.* I. 28. § 50, ibique BEHR.

⁴) VELL. PATERC. I. 12.

⁵) CIC. *de Off.* I. 11. § 35.

⁶) Deze aequitas bestond even als het geheele ius fetiale in de vormen, die men in acht had te nemen. CATO die in *Macedonia* diende en wiens legioen afgedankt werd, mogt volgens het gevoelen van zijnen vader niet meer tegen de Macedoniërs strijden daar hij geëxauctoreerd was, ten zij hij secundo esset obligatus militiae sacramento; quia priore amisso iure, cum hostibus pugnare non poterat. CIC. *de Off.* I. 11. § 36. De woorden *priore amisso iure* zijn corrupt, ofschoon de zin duidelijk is; vooreerst moet tegen de meening van Zumpt, de komma vóór *iure* worden geplaatst en ten tweede voor *priore amisso*

Er bestond dus „in omni antiquitate” geen regt dan dat van den sterksten (p. 4); ofschoon de Grieken in *notione iuris gentium* grootere vorderingen gemaakt hebben dan de Perzen. Zij waren immers gewoon vóór een’ oorlog legaten te zenden; — dit deden de Perzen overigens ook —; de lijken hunner vijanden te schenden hielden ze voor nefas; de tempels en priesters der vijanden waren *sacrosancti* enz., zoodat de Grieken een „*perfectum ius gentium*” zouden gehad hebben, „*nisi ipsi ea saepissime neglexissent*” (p. 6)!

Nadat W. op deze wijze dit gedeelte der *historia iuris* bij de Grieken heeft afgehandeld komen de Romeinen. Bij dezen merkt men in den beginne „*vix quidquam, quod puriorem et proveciorem humanitatis sensum in iure inter gentes prodat*”. Hier is de schrijver zoo als meermalen niet zeer consequent; want er bestaan volgens hem twee instellingen, (de *reciperatio* en het *ius fetiale*) „*quae imaginem referunt magis excultae notionis iuris inter varios populos*”, en de instelling van dat *ius fetiale* wordt later aan een’ der koningen toegeschreven (p. 16); ja het komt W. waarschijnlijk voor dat NUMA reeds fetialen had, (p. 15). — De verschillende deugden der Romeinen als *incorrupta fides*, *religio*, *pietas*, enz. oefenden op hen zulk een’ invloed uit dat zij weldra nonnisi *iusta bella* voerden. Ten bewijze hiervan wordt aangehaald dat SCIPIO bij LIVIUS⁷ zegt: „*omnes gentes sciant Populum R. et suscipere iuste bella et finire*”, hetwelk zoo wel door de Grieksche als door de latere schrijvers wordt bevestigd (p. 6. n. 5); — zoo vat Ref. ten minste de woorden op: „*idem Graeci et etiam recentioris aevi rerum scriptores perhibent*”⁸.

(scil. sacramento) gelezen worden *priore remisso*. De plaats door BIERA aangehaald l. l. uit TACITUS, *Hist.* III. 42 die *amisso* verklaart door *exuto* komt velstrekt met de onze niet overeen, maar staat er lijnregt tegenover. — „*Marinus — fidus Vitellio, cuius sacramentum aendum exuerat*” (quoniam V. non remiserat).

⁷) LIV. XXX. 16.

⁸) Hier komen de Grieksche schrijvers althans nog na de Latijnsche. Elders (p. 10) is de zaak omgekeerd, want daar lezen wij dat Grieken het eerst de geschiedenis van Rome hebben geschreven in de 6^e eeuw van de stad, dat later de Romeinen gevolgd zijn en dat deze het verhaal van Rome’s vroegste

Dat W. eene dergelijke opinie kan voorstaan is Ref. onbegrijpelijk. Wanneer men mogt aannemen dat de latere schrijvers hem onbekend waren, zou het zich nog laten rijmen, maar hij citeert NIEBUHR, OSENBRÜGGEN, *de Iure belli ac pacis Romanorum*, LAURENT *histoire du droit des gens et des relations internationales*, die allen het tegendeel bewijzen⁹.

In het eerste hoofdstuk „de fetialium origine” (p. 9—19) gaat W. na, van welk volk de Romeinen hunne fetialen hebben gekregen; § 1 „fetiales apud populos Italicos” — beter ware hier zoowel als in de andere opschriften de praep. *de* — § 2 „a quonam ius fetiale Romae institutum est”, en in § 3 wordt gehandeld over de verschillende afleidingen en over de schrijfwijze van het woord: fetialis. — Deze verdeeling geeft even als die der volgende hoofdstukken wel aanleiding om te vragen of ze overeenstemt met de opschriften, die er boven geplaatst zijn, zoo is b. v. „caput II ipsum fetialium institutum, quonam loco

geschiedenis van de Grieken hebben nageschreven. Ref. gelooft dat W. hier iets stelt dat moeilijk door hem bewezen kan worden. — Q. FABIVS PICTOR en L. CINCIVS ALIMENTVS *schreven* in het Grieksch, maar waren Romeinen, DIOS. HAL. I. 6. Van den eersten zegt LIVIUS: „apud Fabium longe antiquissimum auctorem” II. 40. I. 44. XXII. 7. — W. heeft met de woorden „nam qui „primi res Romanas litteris mandarunt et Graeci fuerunt et floruerunt demum „seculo sexto U. C. et qui successerunt Romani scriptores, hos in urbis primordiis enarrandis Graecos secutos esse satis est verisimile” (p. 10) toch DIOCLES van *Peparethus* niet bedoeld van wien PLUTARCHVS in *Rom.* c. 3 en 8 zegt: ὁ καὶ Φάβιος Πίκτωρ ἐν τοῖς πλεῖστοις ἐπηκολούθησεν. Want DIOCLES zoude den pluralis dien W. gebruikt nog niet regtvaardigen, terwijl het nog zeer twijfelachtig is of DIOCLES van *Pep.* dien DIONYSIVS HAL. zelfs niet vermeldt, een der bronnen van FABIVS was; en men kan, wat de „primordia urbis” aangaat, gerust met SCHWEGLER aannemen *Röm. Gesch.* I. I. p. 3 vgl., p. 411. dat de Romeinen in de volkssagen hunne bronnen vonden en dat de Grieken later de Romeinen naschreven. Vgl. over de vraag of DIOCLES v. *P.* aan FABIVS PICTOR tot bron verstrekt heeft SCHWEGLER, *ibid.* p. 411 vlgg.

⁹) LAURENT zegt b. v. T. III. p. 9, waar hij het droit fécial behandelt, „si nous en croyons les Romains, dans une lutte de plus de sept siècles, ils „auraient toujours eu la justice de leur côté; — ces témoignages ont longtemps imposé à l'humanité; aujourd'hui l'illusion est détruite.” etc. Vgl. OSENBRÜGGEN. *Op.* I. p. 9, 22 sq.

„illud apud Romanos fuit” verdeeld in de volgende §§

§ 1. *fetiales magno fuerunt in honore*,

§ 2. *fetialium collegium*,

§ 3. *fetialium numerus*; — waar ook alleen § 1 even als in caput I en III gezegd kan worden aan het opschrift van het caput te beantwoorden. — Hetgeen door de latere schrijvers over de Fetialen wordt gezegd laat W. bijna geheel ongebruikt. Zijne voorname bron, dien hij zelden (in het geheel acht malen, waaronder eenige gevallen, waarin hij van hem verschilt) citeert is CONRADI¹⁰ en dezen volgt hij dikwijls zonder hem te noemen, vrij getrouw.

Het ligt niet in het plan van Ref. W. te volgen in zijne onderzoekingen over de Fetialen van de volken in Italië: of de Romeinen hen hebben overgenomen van de Ardeaten of van de Aequicolae of van eenigen anderen volkstam is vrij onverschillig en het wordt door W. ook niet uitgemaakt, »equidem, quae »pro certo affirmem nulla habeo.” W. oordeelt dat de Aequi (Aequicolae) weinig aanspraak op de eer mogen maken, die Livius en anderen hun toeschrijven¹¹, om dat het wel zijn kan dat de Grieken (?) alleen op den naam *aequus* af, het institutum *fetialium* aan dezen stam hebben toegeschreven¹² »ut quod in *aequitate* positum esset institutum, vocis similitudine ducti illi genti »tribuerent.”

Wij blijven dus in het onzekere van welk volk een der Rom. koningen (want de fetialen moeten volgens W. wel ingesteld zijn door de koningen) het *ius fetiale* heeft overgenomen. Ten tijde van ROMULUS waren er reeds *Fetialen* doch het *ius fetiale* hadden de Romeinen nog niet; »haud sine veri specie conicere »licet Romanos quoque fetialibus usos esse ante quam *ius fetiale* legitime definitum, apud eos invaluisse unde Livius¹³

¹⁰) CONRADI, *de Fetialibus et iure fetiali P. R.* In zijne scripta minora (ed. PERNICE *Hatis* 1823) p. 259—384.

¹¹) LIV. I. 6. AUR. VICT. de V. I. 5.

¹²) Dat alleen de Grieken die afleiding op hunne rekening krijgen is ten gevolge van W.'s voorstelling dat de Gr. het eerst de Rom. geschiedenis geschreven en dus ook deze fraaije etymologie uitgedacht hebben.

¹³) LIV. I. 24.

»iam rege Romulo eos commemorare videtur» (p. 14). Hoe of W. zich het »ius fetiale legitime definitum» onder de koningen voorstelt weet ik niet; maar als de Rom. ten tijde van ROMULUS op het voorbeeld van hunne naburen, zoo als W. aanneemt, Fetialen hadden, dan zie ik niet in waarom zij tevens niet de vormen (ius fetiale) die in dezen bij anderen golden, zouden hebben overgenomen. DIONYSIUS HALIC. en PLUTARCHUS¹⁴ schrijven de instelling der Fetialen en van het ius fetiale toe aan NUMA, die weinig oorlogzuchtig »in pace modo religiones instituit» zoo als W. (p. 15. n. 4) schrijft.

Even duister als de instelling der Fetialen, is ook de afleiding van hunnen naam. Onder de vele afleidingen die W. opgeeft komt hem de waarschijnlijkste voor: »a *fides* non omnino displicet; vel potius voc. *fetialis* ex eodem fonte fluxisse putem unde *fides*, quod a *πίστις* Aeolice *πίστις*, *πίστις* esse multi coniecerunt» (p. 17). Van *πίστις* komt *fides*, van het laatste *fdiales*, i. e. *ftiales*, of wat hetzelfde is (altijd slechts una litterula mutata) *fetiales*!! — Om zulk eene manier van afleiden te regtvaardigen en om te bewijzen dat de verwisseling van *e* en *i* in derivaties geen bezwaar oplevert, had W. zich wel mogen beroepen op VARRO's afleiding van *spica*¹⁵. — »*Spica* — a *spe* videtur nominata: eam enim quod sperant fore, serunt.» Het is desnietteenstaande zeer te betwijfelen of W. nog velen vinden zal, die aan dergelijke afleidingen geloof hechten.

Het tweede caput »ipsum fetialium institutum quonam loco illud apud Romanos fuit» (op p. 8 schreef W. beter *fuere*) (p. 19—28) is van meer belang dan het eerste; ofschoon W. de vele en groote leemten in onze kennis van de Fetialen niet aanvult, ja het niet veel verder brengt dan zijne voorgangers.

De voornaamste plaats over de Fetialen is bij DIONYSIUS I. I. als hij handelt over NUMA's wetgeving in re sacra. De Fetialen werden volgens hem (cf. W. p. 19) gekozen uit de aanzienlijkste familien en voor hun geheele leven. Het laatste geeft W. aanleiding om te schrijven »iis quoque aliis magistratibus

¹⁴) DION. HAL. II. 72. PLUT. Num. 12. Camil. 18.

¹⁵) VARRO, de R. R. I. 48.

(alsof de sacerdotia magistratus waren) fungi licuisse" hetgeen hij bewijst door voorbeelden uit inscripties, die echter allen uit den Keizertijd schijnen te zijn ¹⁶.

Verder is W. van oordeel dat de Fetialen »non solum e senatorio ordine sed etiam Senatores esse potuisse" ofschoon sommigen hieraan getwijfeld hebben naar aanleiding van Livius' woorden ¹⁷: »Consuli a patribus permissum ut quem videretur »ex iis, qui extra Senatum essent legatum mitteret ad bellum »regi indicendum". — Doch deze woorden hebben geene betrekking op de Fetialen. Zij bewijzen alleen dat de legati altijd Senatoren waren, tenzij de Senaat het noodig oordeelde van dien regel af te wijken. — Dat de Fetialen Senatoren konden zijn is zeker; zij mogten immers een magistraat bekleeden, en daarna had men het regt in den Senaat gekozen te worden ¹⁸, er was niets dan eene formaliteit noodig (die later waarschijnlijk niet meer gevorderd werd) n. l. dat men door de Censoren op de lijst werd gebragt. Dat hiervan alleen in bijzondere omstandigheden werd afgeweken is duidelijk.

Dewijl de Fetialen, volgens DION. HAL. uit de aanzienlijkste familien werden gekozen ¹⁹ en zij magistraten konden bekleeden, dewijl zij gezegd kunnen worden legati te zijn van den Senaat en de legati altijd Senatoren waren, zoo kan men de

¹⁶) Een dezer inscripties bij ORILL. I. n°. 2275 heeft pontifici fetiali, waaruit velen, o. a. ook VOMER in zijn *specimen de Fetialibus P. R.* Lipsiae 1652, hetwelk W. niet gekend schijnt te hebben, aanleiding gevonden hebben om te spreken van pontifices fetiales. Wanneer de inscriptie echt is, wat velen, b. v. MAFFEI, A. C. L. III. c. 4. p. 330 f. betwijfelen, dan zal men moeten denken aan twee priester-waardigheden. Het blijkt uit de inscriptie n°. 2279 bij ORILL. vol. I. dat de Fetialen ook tot een der sacerdotia maiora konden behooren.

¹⁷) LIV. XXXI. 8.

¹⁸) NIKERH, *Vorträge*. I. p. 337.

¹⁹) Deze opgave van DIONYSIUS is waarschijnlijk beter op den lateren tijd, dan op dien van NUMA toe te passen; het is een dier plaatsen waar de historici aan de oude onbekende instellers van een institutum bepalingen toeschrijven die in hun' tijd vigeerden. De aanzienlijke Romeinen hechtten ook te veel gewigt aan het ius fetiale om het te divulgeeren en hier althans is Cn. FLAVIUS hun niet te vlug af geweest.

veronderstelling van W. dat zij Senatoren konden zijn gerust verder uitstrekken en met het volste regt zeggen dat de Fetialen allen Senatoren waren en dat zij, zoo men wil ²⁰, eene permanente commissie (collegium) uitmaakten van den Senaat, die praeadvies uitbragten ²¹, over alles wat tot het ius belli ac pacis behoorde ²².

Oorspronkelijk moet dus de betrekking van Fetialis alleen opengestaan hebben voor patricii; later toen de plebeii de magistratus en de sacerdotia met de patricii deelden konden alleen zij zitting in het collegium Fetialium hebben, die een magistratus bekleed hadden. Op welke wijze zij gekozen werden is onbekend. Is de onderstelling die ik zoo even opgaf juist, dan is het waarschijnlijk dat zij gekozen werden door den Senaat. Men kan toch niet aannemen dat zij gekozen werden in de comitia tributa ex lege Domitia de sacerdotiis ²³. Want toen

²⁰) Hoezeer de gevoelens over hunnen werkkring uiteenloopen, moge blijken uit Dr. KLEIN's woorden in de Recensie van OSSENBÜRGEN's werkje *de iure belli ac pacis Romanorum*: »Gegen Huschke's Vergleichung der Fetialen mit den Recuperatoren erklärt sich der Verf. wohl mit eben so grossem Rechte als gegen die Meinung einiger Neuern, welche den Fetialen eine bij weit grössere Auctorität zugeschrieben haben als sie in Wahrheit besaßen, wie den Z. B. KÜRNER in ihrem Collegium sogar ein eignes Departement der auswärtigen Angelegenheiten gesehen hat. RICHTER, *Krit. Jahrb.* 1887. p. 170 f.

²¹) Zulks komt mij ook daarom waarschijnlijk voor omdat de Senaat oudtijds den oorlog verklaarde. — RUBINO, *Untersuchungen über Röm. Verf.* I. p. 169; later werd die oorlogsverklaring door de centuriae, nog later door de tribus bekrachtigd. NIEBUHR, *R. G.* II. p. 481. 690.

²²) Dit toch belette niet dat zij sacerdotes waren, ofschoon men hen met CONRAD, op. I. p. 291 moeilijk een' *ordo sacerdotum* kan noemen.

²³) W. neemt dit met sommige vroegere schrijvers aan (p. 32). Vgl. CONRAD, op. I. 278 sq. — VOIGT schrijft p. 10: »collegium fetialium sine dubio »cooptatione sicut reliqua sacerdotium collegia antiquitus complebatur; an vero »lex Domitia posterioresque leges et ad fetialium collegium respexerint, eorum »que creationem in tribus transtulerint dubitari potest." JENSIUS gaat nog verder, *Ferculum Litterarium* (L. B. 1717) p. 57. »Quaeri nunc potest utrum »rex Senatu sumtus fuerit certus Senatorum numerus, qui dicerentur Fetiales — »qui perpetuum istud munus gererent —; an ubi res postularent tum demum »rex Senatu fuerint lecti — qui negotio gesto sese isthoc munere abdicarint."

DOMITIUS zijne wet voorstelde bestond de Senaat alleen uit hen, die door het volk tot magistratus d. i. dus tot Senatoren waren gekozen²⁴, en het is niet denkelijk dat hij uit dezen in de comitia tributa door het volk weder Fetialen wilde kiezen wanneer er in dat collegium eene plaats was opengevallen; — ook wordt er voor zoo ver ik weet nergens van de cooptatio, noch van de benoeming der Fetialen per minorem populi partem gesproken.

Bovendien had de Senaat het regt eenige personen toe te voegen aan hen die als legati fetiales gezonden werden²⁵, »de- »cem legati more maiorum, quorum ex consilio T. Quintius im- »perator leges daret, decreti;” waar bij gevoegd werd: »ut in »numero legatorum P. Sulpicius et P. Villius essent qui con- »sules provinciam Macedoniam obtinuissent”²⁶: terwijl het den Senaat zeker niet vrij zoude staan met de Fetialen door het volk gekozen anderen uit zijn midden, te zenden daar op die wijze inbreuk op de regten van het volk gemaakt werd.

Het collegium Fetialium bestond uit twintig leden, zoo als blijkt uit eene plaats van VARRO bij NON. MARCELLUS²⁷ »Si cuius »legati violati essent, qui id fecissent, quamvis nobiles essent »ut dederentur civitati, statuerunt fetiales XX, qui de his rebus »cognoscerent, iudicaret, constituerent.” Deze woorden bewijzen het evenwel niet geheel volgens W. p. 27, 28, daar het nog niet duidelijk is of VARRO het geheele collegium bedoelt of slechts een gedeelte, »cui imprimis iudicium de deditione »mandatum esset, (in dat geval hadden zij voor hunne betrekking zeker niet veel te doen) id saltem apparatus fetialium col- »legium non paucioribus quam XX viris constituisse”!

Het schijnt aan den Senaat overgelaten te zijn hoeveel Fetia- len er telkens zouden worden gezonden. W. geeft (p. 26) de

Dat JENSUS oordeelt dat zij een perpetuum collegium uitmaakten blijkt uit p. 58 t. a. p. op. l.

²⁴) NIKBUHR, *Vorträge*. I. p. 337.

²⁵) JENSUS, p. 59.

²⁶) LIV. XXXIII. 24. cf. LIV. XXX. 43. XXXVII. 55.

²⁷) NON. MARCELL. (p. 529) ed. GERLACH et ROTH. *Basiliae* 1842. p. 362.

plaatsen op waar van een', twee, drie, vijf of tien fetialen gesproken wordt.

Het opschrift van het derde hoofdstuk »de iis, qui in fetialibus principes fuerunt deque ipsorum creandorum ratione" is niet duidelijk; dat W. bedoeld heeft »de iis, qui in collegio »fetialium principem locum obtinent" of iets dergelijks, blijkt uit § 1 »pater patratus et verbenarius."

In dit caput behandelt W. het eerst wat of door den naam pater patratus wordt aangeduid. Even als bij *fetialis* worden allerlei afleidingen opgegeven. PLUTARCHUS zegt dat pater patratus is »cui patre vivo filii sunt", waarbij W. aantekent: »Plutarchus quodammodo videtur confundere *patratus* et *patrimus* »nisi (l. nisi forte) patratus, (qui patrem habet) derivandum »est a *pater*, ut ansatus, barbatus et plura adiectiva in *atus* »desinentia significant aliquem aut aliquid aliqua re munitum." Volgens deze afleiding is patratus iemand qui patrem habet, dus het tegenovergestelde van SPURII (als men ten minste genegen is met GAIUS²⁸ te gelooven dat dit beteekent sine patre, alsof iemand sine patre nasceretur). Ongelukkig verklaart de analogie zich tegen W.'s afleiding; want de adi. op *atus*, die hij bedoelt duiden altijd den vorm of den uitwendigen habitus aan, zooals togatus, ansatus, sagatus enz. en dat is op *patratus* toch niet zoo geheel van toepassing. Eveneens is de explicatie mislukt van patratus als W. zegt (p. 29) »Livius a iureiurando patrandi nomen deducit. Quae explicatio si vocem »patratus activo sensu accipimus probari potest." Voor de analogie worden aangehaald: coenatus, iuratus enz., maar W. bemerkt zelf dat de zaak niet zuiver is, want hij voegt er bij, dat die participia geene overeenkomst hebben dan de actieve beteekenis; patratus toch zoude moeten beteekenen, qui patret, ad patrandum, dus een futurum; en coenatus cett. hebben de beteekenis van een praeteritum."

Het is onzeker (p. 29) of de »pater patratus perpetuus fetialium collegii fuerit praeses et caput", dan of men telkens eene

²⁸) GAIUS, *Comm.* I. § 64. »unde solent spurii filii appellari — quasi sine patre filii."

nieuwe benoeming deed als er fetialen werden gezonden. Voor het laatste gevoelen haalt W. aan: »Fetialis erat M. Valerius. »Is patrem patratum fecit Sp. Fusium verbena caput capillos- »que tangens”²⁹; doch hoe W. aan deze plaats eenig gewigt hecht, verklaart Ref. niet te begrijpen; immers het is zeer onwaarschijnlijk dat één Fetialis de benoeming van den pater patratus zoude hebben; maar bovendien ANCUS MARCIUS heeft de Fetialen zoo niet ingesteld, dan toch het ius fetiale geregeld (p. 14 f. 16) en het verhaal bij LIVIUS l. l. is uit de regeering van TULLUS HOSTILIUS. — Voor het andere gevoelen haalt W. teregt aan de plaats van PLUTARCHUS³⁰, waar gevraagd wordt waarom de pater patratus *maximus* genoemd wordt, ἔχει δὲ καὶ νῦν προνομίαν τινὰ καὶ πίστιν· waaruit blijkt dat men althans in dien tijd een’ perpetuum caput collegii had. Het is echter moeilij- kelijk om, zoo als W. (p. 21) wil doen, uit PLUTARCHUS l. l. te bewijzen dat de Fetialen zeer geëerd waren in Rome »quod ado- »lescentes e nobilissimis familiis institutioni et educationi fetialium »committerentur”³¹ — ut ex iis in posterum fetiales crearentur” (p. 23). Want er wordt l. l. volstrekt niet van de fetialen maar van den pater patratus gesproken en er staat niets over de opvoeding en het onderwijs van de adolescentes nobiles, οἱ γὰρ στρατηγοὶ τὰ δι’ εὐμορφίαν καὶ ὄραν ἐπιμελοῦς δεδμένα καὶ σώ- φρονος φυλακῆς σώματα, τούτοις παρακατατίθενται, hetgeen men met evenveel regt van puellae als van adolescentes e nobilissi- mis familiis kan verstaan. Om de interpretatie echter meer kracht bij te zetten worden de woorden van CICERO bijgebracht³². »Di approbent, — habemus hominem in fetialium manibus edu- »catum, unum praeter ceteros in publicis religionibus foederum

²⁹) LIV. I. 24.

³⁰) PLUT. *Quaest. Rom.* LXII. (ed. Tauchnitz.).

³¹) Zelfs al was die opvatting waar dan zoude PLUT. l. l. nog niet veel be- wijzen. Immers een tijdgenoot van PLUTARCHUS zegt: »ante illum (Blandius »rhetor, eques Romanus) intra libertinos praeceptores pulcherrimae disciplinae »continebantur; et minime probabili more turpe erat docere quod honestum »erat discere.” M. ANN. SENECA, *Controv.* l. II init. Vgl. M. HERTZ, *Schrift- steller und Publikum in Rom*, Berlin 1853. p. 8.

³²) CIC. in *Verr.* II. v. 19. § 49.

»sanctum et diligentem», alsof daaruit het bewijs te halen was dat de Fetialen een' cursus hielden te Rome. Op die wijze kon W. ook wel bewijzen dat de divisoren les gaven in hunne wetenschap³³.

De twee laatste capita »fetialium munera» en fetialium vestimenta et insignia», het laatste woord was alleen voldoende voor het opschrift, zijn van veel minder belang dan de voorgaande. Op p. 37 behandelt W. de vraag (hij lost ze evenwel niet op) of zij die per patrem patratus aan den vijand overgeleverd werden, het ius civitatis behouden, wanneer de vijand weigert hen aan te nemen³⁴. Reeds bij de ouden heerschte omtrent dit punt verschil van gevoelen³⁵ »quaesitum est an civis Romanus maneret, quibusdam existimantibus manere, aliis contra, quia quem semel populus iussisset dedi ex civitate expulisset sicut faceret, quum aqua et igni interdiceret, in qua sententia videtur P. Mucius fuisse.» In de bekende zaak van MANCINUS³⁶, wiens foedus met de Numantijnen door den Senaat niet was erkend en die ex S. C. door den pater patratus aan de Numantijnen was overgeleverd maar niet aangenomen, hielden velen, waaronder ook MANCINUS het er voor dat hij civis Romanus gebleven was; de trib. pl. P. RUTILIUS M. F. daarentegen had ontkend dat hij het regt had in den Senaat te komen: »quia memoria sic esset proditum quem — pater patratus dedisset, ei nullum esse postliminium.» Deze bewering van P. RUTILIUS was geheel juist ex iure Romano, wanneer M. door de Numantijnen was aangenomen geworden; daar zij echter weigerden, besliste het Romeinsche volk en m. i. teregt »ut esset civis Romanus»³⁷, want in het Romeinsche regt gold deze regel: »duarum civitatum civis esse nostro iure civili»³⁸, »nemo potest»³⁹. Het exilium bestond bij de Romeinen ten tijde van CICERO niet als straf, want en eveneens als CICERO uitdruk-

³³) CIC. Verr. I. 8. § 28.

³⁴) Vgl. CONRADI, p. 380 sqq.

³⁵) L. 17 ff. de legat. (L. 7.).

³⁶) CIC. de Orat. I. 40. § 181 sq.

³⁷) L. 17 ff. de legat. (L. 7.).

³⁸) Het woord *civili* moet wegvallen; vgl. CIC. p. Caec. 84. § 100.

³⁹) CIC. p. Balbo 11. § 28.

kelijk zegt: »nulla in lege nostra reperietur maleficio ullum exilio esse multatum», zoo kon ook niemand invitus het ius civitatis verliezen.

Bij de igni et aqua interdictio stond het dus den veroordeelden vrij in de stad te blijven; »qui si in civitate legis vim subire vellent, non prius civitatem quam vitam amitterent;» verlieten zij daarentegen de stad dan werd door eene fictio iuris aangenomen dat zij in eenen anderen staat de civitas hadden gekregen waardoor zij het ius civitatis Romanae verloren, omdat »haec civitas amittitur denique quum is qui profugit, receptus est in exilium, id est, in aliam civitatem.» Dezelfde fictio gold evenzeer bij hem, die door den pater patratus overgeleverd en door den vijand aangenomen werd. Doch bij die donatie gold tevens »non potest liberalitas nolenti acquiri»⁴⁰ en »neque deditionem neque donationem sine acceptione intelligi posse»⁴¹; zoodra die weigering plaats had mogt men aan de fictio iuris die ik boven noemde niet meer denken. Een bewijs voor mijn gevoelen vind ik in het verhaal van de deditio van Sp. Postumius bij Livius⁴². — De fetialis A. CORNELIUS ARVINA had n. l. Sp. Postumius overgeleverd en na zijn gezegde, »hosce homines vobis dedo» laat Livius volgen: »Haec dicenti fetiali Postumius genu femur, quanta maxime poterat vi perculit, et clara voce ait, Samnitem se civem esse, illum legatum; fetialem a se contra ius gentium violatum; eo iustius bellum gesturos.» Het antwoord dat Livius aan den Samniet Pontius in den mond legt duidt evenwel aan dat Postumius zelfs in Rom. zin nog geen civis Samnis was: »nec ego istam deditionem accipio», cett.

Men had van W. mogen verwachten dat hij bij de behandeling van de deditio tevens had gesproken over het verschil van foedera, sponsiones en pactiones; doch hij laat dat alles achterwege, ofschoon het niet te ontkennen valt dat die quaestie bij het onderwerp behoort. »Discrimen inter foedus et sponsionem in eo maxime situm esse videtur quod foedus auctoritate senatus et populi iussu carere non potuerit; in

⁴⁰) l. 19. § 2 ff. de donat. (XXXIX. 5).

⁴¹) Cic. Top. 8. § 37.

⁴²) Liv. IX. 10.

»sponsione autem, qui duces essent in bello privata auctoritate
 »atque iniussu populi pacem promiserint⁴³;" spoponderunt
 »»foedus ictum iri""⁴⁴. Daar het iniussu populi Romani gebeurde
 beweerde de Senaat dikwijls en in de oogen der Romeinen stri-
 cto iure teregt dat die sponsio nul was; »nam obligatio tertio
 »non acquiritur"⁴⁵. Pactiones verklaart OSENBRÜGGEN l. l. als
 de voorwaarden die de overwonnenen zich bedongen vóórdat
 zij zich overgaven⁴⁶. Eveneens had W. aan het einde der
 dissertatie uiteen behooren te zetten hoe allengs het ius fetiale
 bij de Romeinen op den achtergrond en eindelijk geheel in
 onbruik geraakte, terwijl hij de zaak nu eenvoudig afmaakt
 met de woorden: »Quo tempore autem fetialium munera in
 »bellis indicendis foederibusque sancendis adhiberi plane de-
 »sierint non facile dictu est" (p. 76).

In het algemeen kan Ref's. oordeel over W. dissertatie niet
 gunstig zijn: de voorstelling der zaken en de ontwikkeling der
 denkbeelden zijn op verre na niet overal te prijzen; ook *het*
latijn zoo als nu en dan reeds is aangeduid, is voor eene litte-
 rarische dissertatie over een onderwerp dat geheel en al Ro-
 meinsch is, niet zeer zuiver, zoo als b. v. de laatste woorden:
»ita quoque fetialium institutum sensim obsolevisse et tandem
»nemine fere sentiente evanuisse videtur," ofschoon het niet
 te ontkennen valt dat de schrijver zich veel moeite voor
 het opsporen en nagaan der verschillende bronnen heeft gege-
 ven; maar hij stelde zich naar het schijnt met zijne resultaten
 zoo spoedig te vreden dat hij dikwijls de moeite niet nam van
 grondig na te gaan of er ook bedenkingen tegen gemaakt
 konden worden die zijn gevoelens moesten logenstraffen.

Het bewijs hiervoor is reeds meermalen op de vorige blad-
 zijden gegeven; doch het duidelijkst is zulks in eene der theses
 (XII) waar W. eene plaats tracht te verbeteren van VARRO⁴⁷

⁴³) OSENBRÜGGEN, op. l. p. 75 sqq. Cf. KLEE, RICHTER's, *Krit. Jahr.* l. p. 178 sq.

⁴⁴) LIV. IX. 10.

⁴⁵) l. 11 ff. *de Obligat. et act.* (XLIV. 7). OSENBR. op. l. p. 78.

⁴⁶) Vgl. KLEE, l. l. p. 374 sqq.

⁴⁷) VARRO, *de L. L.* VII. §. 44.

die zonder twijfel corrupt is: » id tutulus appellatus ab eo quod matresfamilias crines convolutos ad verticem capitis quos habent *uti velatos*, dicebantur tutuli.” — MÜLLER las: *villa velatos*; W. stelt voor te lezen: *uti V elatos*. De verandering is zeker zeer gering; maar de plaats is er niet mede gerekend; want *crines efferre* is geen latijn, wel *mortuum efferre*; en ten tijde van CICERO gebruikte men de letters nog niet om eene figuur aan te duiden. De Romeinen zouden dus lezen *uti V (quinque) elatos*. Ook zoude de V eene zeer slechte figuur zijn om aan te duiden hoe of de Rom. dames het haar droegen.

Leiden, Maart 1855.

S. H. RINKES.

PLUTARCHUS, *de Aud. Poët.* pag. 15. D.

Dulci illo et quod vehementer desidero tempore, quo *Leidae* commorari licebat, inter me et amicos aliquot meos convenerat de horis quibusdam vespertinis PLUTARCHO legendo impendendis. Incidimus inter legendum in complures locos, quos statim emendare unū vel alteri nostrum contigit; de aliis, quos vitiosos esse intelligebamus, nec tamen sciebamus, qua herba essent sanandi, ampliatus est. In his unus erat, quem secundis curis nuper retractavi, *de Aud. Poët.* 15. D. Verba facit PLUTARCHUS de poeseos illecebris et hancce sibi ipse quaestionem proponit solvendam: Πότερον οὖν τῶν νέων, ὥσπερ τῶν Ἰθακησίων, κηρῶ τινι τὰ ὄσα καὶ ἀτέγκτω κηρῶ καταπλάσσοντες ἀναγκάζωμεν αὐτοὺς τὸ Ἐπικούρειον ἄγγειον ἀραμένους ποιητικὴν φεύγειν καὶ παρεξελαύνειν; ἢ μᾶλλον κτέ. In his κηρῶ otiose repetitum est, nec PLUTARCHI, si quid video, culpa. Requiritur alterum cerae epitheton, quo nullum exstat, quod et sententiae magis conveniat et, palaeographiae habita ratione, a corrupto vocabulo propius absit, quam σκληρῶ. Itaque legatur σκληρῶ τινι τὰ ὄσα καὶ ἀτέγκτω κηρῶ καταπλάσσοντες. Cerae hocce proprium et aptum esse epitheton et per se manifestum est, et eo insuper confirmatur, quod DIOGENES LAERTIUS tabulas cereas duriores δέλτους σκληροκήρους (VII. 1. 37). appellat.

Briellae, M. Mart. MDCCCLV.

E. M.

ARCHILOCHIIUM.

Apud SACERDOTEM, vulgo PLOTIUM¹, duo exempla trimetri Archilochii puri ita edita leguntur:

Πάτερ Λυκάμβρα ποῖον ἐφράσω τόδε
[ἔπος; τίς σὰς παρήειρεν φρένας].

PUTSCHIUS quum in scriptis suis libris alterum versum, nimis corruptum, legere non posset, proprio Marte ἐπωδόν·

τί σὰς παρήειρε φρένας;

corrupte infersit, praemissa de codice suo vocula ἔπος. In cod. *Leid.* versiculus ille depravatus est et mutilatus hoc modo:

ΞΠΙΟΝ ΚΙ ΔΕΙ ΚΥ ΘΜΥCΙΑ-ΙΤΕΝ ΠΡΟΑΙ.

Restituendum esse censeo:

Ἐκοῦσ' ἀεὶ σὺ Μυκλίδην προαι[ρέαι.]

quem versum iambicum »LYCAMBAE spretus infido gener" in illius filiam NEOBULEN tanquam telum immisit. Μυκλίδης fictis illis patronymicis annumeretur, quae petulanter iactabat ARCHILOCHUS, quomodo sunt Σελληίδης, Κηρυκίδης, Συκοτραγίδης, caet. Μύχλος, Ionice μύκλος, HESYCHIO est: ὀχευτής, λάγνος, μοιχός, ἀκρατής. Φωκεῖς δὲ καὶ ὄνους τοὺς ἐπὶ ὀχείαν πεμπομένους. Μύκλοι eidem dicuntur proprie: αἱ περὶ τὰ σκέλη καὶ ἐν τοῖς ποσὶ καὶ ἐπὶ νώτου τῶν ὄνων μέλαιναί γραμμαί, improprie: οἱ λάγνοι καὶ ὀχευταί. Quid? quod fr. 183 recens. BERGK. ex scholl. in LYCORHA. diserte refertur: Οἱ δὲ μύκλους Φασὶ τοὺς κατωφερεῖς πρὸς γυναῖκας· εἴρηται δὲ ἀπὸ ἐνὸς Μύκλου αὐλητοῦ κατωφεροῦς εἰς γυναῖκας, καὶ κωμωδηθέντος ἐπὶ μαχλότητι ὑπ' Ἀρχιλόχου. Quamquam et scriptor quidam MYCLI nomine commemoratur a Schol. APOLL. RHOD. IV. 1405,

¹) c. 4. p. 268, 2.

apud ARCHILOCHUM tamen Μυκλίδης ne habeatur pro nomine proprio, verum pro convicio. Eundem tibicinem perstrinxit poeta fr. 95 :

Ἦδέ οἱ σάβη
ὥσεί τ' ὄνου Πριηνέος
κῆλωνος ἐπλήμμυρεν δτρυγηφάγου.

Quae in corruptissimis illis lusit BERGKIUS fr. 48 :

Ἐπὴν τι δεύῃ, μὴ 'π' ἀχηνίῃ τρέπειν,
ea longius abeunt.

B. T. B.

HORATIUS SAT. I. VI. VS. 4. GEHANDHAAFD.

Er zijn in het vorige nummer der *Mnemosyne* twijfelingen geopperd omtrent de echtheid van een vers bij HORATIUS uit den aanvang der zesde satire van het eerste boek :

Non, *quia*, Maecenas, Lydorum quicquid Etruscos
Incoluit fines, nemo generosior est te,
Nec, *quod* avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitabant,
5 Ut plerique solent, naso suspendis adunco,
Ignotos, ut me libertino patre natum.

Ik meen deze twijfelingen uit den weg te kunnen ruimen. Bij mij ten minste is de echtheid van bedoeld vers reeds daarom boven twijfel verheven, dewijl het eene παρωδία bevat van LUCRETIIUS III. 1039 :

Inde alii multi reges rerumque potentes
Occiderunt, *magnis qui gentibus imperitarunt*,

waarop reeds LAMBINUS wees; en daarom dient men of met de *edit. princ.*, in overeenstemming met LUCRETIIUS, *imperitarunt* te lezen, of met BENTLEY uit HSS. *imperitarent*. De aanhef *Lydorum quicquid Etruscos* caett. is niet zonder ironische overdrijving, evenmin als het slot der satire: »ac si Quaestor avus, pater atque meus, patruusque fuisset.” Hiertoe behoort ook het: »avus — maternus fuit atque paternus,” en *olim* is alles behalve overtollig, want dit maakt juist dat men niet *letterlijk* aan de grootvaders van MAECENAS behoort te denken.

Genoegzaam parallel, tot in de aaneenschakeling toe, is met onze plaats eene andere in deze satire, namelijk vs. 46 en vv.

Quem rodunt omnes libertino patre natum:

Nunc, quia sim tibi, Maecenas, convictor, at olim

Quod mihi pareret legio Romana tribuno.

Hierdoor wordt het vroegere *legionibus* gemotiveerd. *Legionibus* mag zeker niet door *exercitibus* omschreven worden, maar toch wel door *copiis*; zoo zegt LUCRETIVS l. a. p. van HANNIBAL:

— iterque dedit *legionibus* ire per altum.

In het geheel is de toespeling op LUCRETIVS h. t. pl. meer dan voorbijgaande; bij dezen moet *bonus Ancus* even zoo goed sterven als elke *improbis* (vs. 1037 sq.). Bij HORATIUS, die om wel te begrijpen reden, het »Tulli — *ignobile regnum*» (vs. 9) koos, staat TULLIVS met de »*probi*, nullis maioribus orti,» maar »*amplis honoribus aucti*» op ééne lijn. Denkelyk slaan *potestatem* — *atque* — *regnum* (vs. 9) nog op het Lucretiaansche *reges rerumque potentes*. — *Magnis* is onmisbaar én om het *magnis gentibus* van LUCRETIVS én om het ironische:

. *magni*

Quo pueri *magnis* e centurionibus orti,

in vs. 72 van deze satire; vgl. nog vs. 62: *magnum* hoc ego duco, quod placui tibi, caett.¹

Iemand, die dit een en ander bedenkt en overweegt, zal wel verder geene reden vinden, om het bedoelde vers voor ingeschoven te houden.

B. T. B.

EENE EPIGRAPHISCHE EN EENE ARCHAEOLOGISCHE OPMERKING.

I.

Dr. JANSSEN brengt in zijne *Epigraphische Aanteekeningen*¹, uit GRÜTER², dit opschrift bij, gevonden te Lyon:

¹) Een vriend herinnert mij nog het bij SALLUSTIVS, *Cat.* 53 voorkomende: »*parva manu cum magnis legionibus hostium contendisse.*»

²) *Mnemos.* III. 325.

³) p. CMLXX, 2.

CVSTI. LL. AQVAR(ius)

M. P. (*monumentum posuit*)

(m)ENS. CLARA. RECESSIT

AMMA. DEDIT

RATUS. HONESTVS

Hij erkent, dat men vooral aan de drie laatste regels bemerken kan, dat het opschrift niet volledig is; nogtans zou er, naar het hem voorkomt, in het begin van den derden regel, even als aan den eersten, slechts ééne letter ontbreken kunnen. Terwijl ik het betreur evenmin in de gelegenheid geweest te zijn, om Boissieu's *Inscriptions de Lyon* te raadplegen en daaruit welligt een vollediger tekst van het bovenstaande te erlangen, zij het mij geoorloofd mijne vermoedens omtrent deze antiquiteit voorloopig mede te deelen. Ik houd dit opschrift voor naauwlijks ter halver wege bewaard; meer dan de helft van den doorgebroken steen ontbreekt; boven en beneden was hij ook niet meer in zijn geheel. Volgens mijne beschouwing hebben wij hier een *elegisch* grafschrift, waarvan de vierde regel, of het tweede *pentameter* geheel verloren is gegaan; ook bovenaan schijnt het *Divis Manibus*, met den naam van hem voor wien het monument was opgericht, te ontbreken. De elegische *titulus* laat zich, zoover het kan, dus aanvullen:

..... (*postquam m*)ens clara recessit,
 (*hoc epigr*)amma dedit:
 (*mode*)ratus, honestus

II.

De te *London* in *Broadstreet* in het vorige jaar ontdekte mozaïke vloer⁴ van, naar gissing 30 voet in het vierkant, voorstellende *ARIADNE* of eene *Bacchante* op een luipaard rijdende en een cherp boven haar hoofd houdende, het geheel in roode, geele, zwarte en witte tinten, herinnert zeer sterk een' anderen, dergelijken, maar veel grooteren vloer, mede in *En-*

⁴) Zie hierover *Mnemos.* III. 237 en 349.

geland, doch reeds in 1712 te *Stunsfield* nabij *Woodstock* ontdekt, waarvan eene zeer goede afbeelding in koper gegeven is in het *Lexicon Antiquit. Romann.* van SAM. PITISCUS, 1ste deel achter de *Praefatio*. Deze beide vloeren schijnen tot dezelfde familie te behooren; immers die van *London* kan als een kleiner tegenhanger van dien bij *Woodstock* beschouwd worden. Doch dáár is het geheel een langwerpig vierkant van 36 voet lengte en 15 voet breedte, verdeeld in twee middenvakken, omgeven met een dubbelen, doorlopenden rand, waarvan de buitenste zeer breed en met regelmatige figuurtjes van dezen vorm , de binnenste veel smaller en rond oplopende. Beide middelstukken hebben elk weder hun eigen vierkanten binnenrand met verschillende ornamenten. In het grootere middelstuk bevindt zich, binnen een menigte schoon versierde, concentrische cirkelranden, BACCHUS dwars zittende op een luipaard, in den opgeheven rechterarm een schenkan (op een rond *médaillon*) houdende, waarop hij het oog schijnt te vestigen; in den linkerarm draagt hij een grooten staf met klimop omringd; het hoofd is naar gewoonte met wijnranken en klimop omkransd en van zijne schouders hangt langs den rug en binnenwaards langs de heupen een mantel af, denkelijk een tijgerhuid. In het kleinere vak ligt, binnen een dubbelen, cirkelvormigen rand, nog overdwars een vierkant, en daarbinnen weder (op een vierkant *médaillon*) iets dat vermoedelijk een Gordiaanschen knoop voorstelt; dit alles omringd met verschillende ornamenten. — ADR. RELAND had deze afbeelding van een' Engelschman ontvangen, die hem ook steentjes zien liet, waaruit het muzivisch werk bestond; ze zijn onder aan de plaat in natuurlijke grootte afgebeeld. De steentjes aan den buitenrand waren ééns zoo groot; de kleinere waren van roode, zwarte, witte en aschgrauwe kleur. Ligt de Londonsche vloer 13 voet onder den beganen grond, die van *Stunsfield* was slechts ter hoogte van 3 voet met aarde bedekt.

Utrecht, April, 1855.

B. TEN BRINK,

EMENDATIONES IN XENOPHONTIS ANABASIN.

Memini me supra apud HERODOTUM I. 7. πεντήκοντα corrigere pro πέντε. Eiusdem fere generis corruptela est, quam offendi in *Anabasi* V. v. 4: Πλήθος τῆς καταβάσεως τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι μάχης ἄχρι εἰς Κοτύωρα, σαθμοὶ ἑκατὸν εἴκοσι δύο, παραάγγαι ἑξακόσιοι καὶ εἴκοσι, σάδιοι μύριοι καὶ ὀκτακισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι. Quaero unde haec XENOPHON tam accurate cognoverit. Scire potuit quoties castra mota fuerint; ad numerum ipsum parasangarum in illa calamitate vix potuit attendere. Credibile est eum e supputatione quadam hoc confecisse, prorsus sicuti e parasangarum numero confecit quot stadia emensi fuissent, nam $620 \times 50 = 18600$. Non fuerunt igitur σαθμοὶ ἑκατὸν εἴκοσι δύο, sed τέσσαρες, (β' pro δ'), nam sic quintuplex dierum numerus parasangarum summae par erit, nempe $5 \times 124 = 620$.

Occasione oblata praeterea quaedam alia in suavissimo scriptore corrigam. Cyrus I. viii. 17. praeterequitans ordines Graecorum, audita eorum tessera, quae casu quodam erat Ζεὺς σωτὴρ καὶ νίκη, exclamat: Ἀλλὰ δέχομαι τε, ἔφη, καὶ τοῦτο ἔσω. Observandum est in plerisque codicibus omitti voculam τε; sed ego illa quoque καὶ τοῦτο ἔσω delenda suspicor. Cyrus nihil praeter hoc Ἀλλὰ δέχομαι, ἔφη. Biennium est ex quo cum amicissimo viro KIEHLIO Parisiis degerem; ibi conficimus primam, ni omnia me fallunt, collationem codicis cuiusdam in bibliotheca publica, qui est quingentesimus trigesimus secundus in catalogo manuscripto. In hoc codice sic legitur: Ἀλλὰ δέχομαι, ἔφη, καὶ τοῦτο ἔσω φησι. Additum illud φησι facit etiam verisimilius id quod dixi.

Leve est quod corrigam III. iv. 15: Καὶ τότε μὲν δὴ περὶ τῆς Κύρου βασιλείας ἄνδρες ἦτε ἀγαθοί. Legendum est περὶ τὴν Κύρου βασιλείαν, sicuti recte servatum est I. vi. 8: Ὁμολογεῖς οὖν περὶ ἐμὲ ἄδικος γεγενῆσθαι. Induxit librariorum

in errorem id quod statim sequitur: νῦν δ' ὁπότε περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὁ ἀγὼν ἐστὶ, κτῆ.

Praepositio periit III. iv. 49: Οἱ δ' ἄλλοι στρατιῶται παύουσι καὶ βάλλουσι καὶ λοιδοροῦσι τὸν Σωτηρίδαν, ἔς' ἠνάγκασαν λαβόντα τὴν ἀσπίδα πορεύεσθαι. Quis admonitus non sentit necessarium esse ἀναλαβόντα?

In bimembri sententia V. iv. 6: Εἰ οὖν βούλεσθε, ἔξεσιν ὑμῖν εἰ δὲ ἡμᾶς ἀφήσετε, σκέψασθε, quantocius repone: Εἰ μὲν οὖν βούλεσθε.

Ridiculum est, ut opinor, id quod legitur VI. i. 26: Ἐγὼ, ὦ ἄνδρες, ἤδομαι μὲν ὑφ' ὑμῶν τιμώμενος, εἴπερ ἀνθρώπος εἰμι, καὶ χάριν ἔχω. Rectius iudico: εἴπερ δὴ ἄνθρ.

Harlemi, Aprili MDCCCLV.

S. A. NABER.

HYMNE OP ARES, vs. 9.

In de Orphische Hymne op ARES, die onder de Homerische verdwaald is geraakt staat vs. 9:

Κλυθὶ, βροτῶν ἐπίκουρε, δοτὴρ εὐδαρσέος ἥβης.

Er moet gelezen worden ἐπλούρε, gelijk bijv. in de Odyssea Eumaeus ὕων ἐπλούρος is. Zie LEHR'S Arist. p. 114.

H. 8 April 1855.

S. A. N.

NASCHRIFT.

Mnem. III. 345. staat, bij het refereren over Dr. C. M. FRANKKENS stuk *de Aeschyli scholiis Laurentianis* in de *Miscellanea Philologa* van 1854: »De scholia zijn overal gewigtig, » vooral bij Aeschylos" enz.

Deze uitdrukking schijnt aanleiding tot misverstand te kunnen geven. Er werd bedoeld *bij alle schrijvers*.

D. 26 Febr. 1855.

E. J. K.

UITTREKSELS UIT TIJDSCHRIFTEN.

Göttingische Gelehrte Anzeigen. 1854. 145de St. (Vervolg van *Mnem.* III. 388). — S. 1441. *R. Lepsius, das allgemeine linguistische Alphabet.* — 188de St. S. 1871. *J. Lorimer, the Universities of Scotland past, present, and possible.* — 200de St., S. 1990. *Vorhandelingen uitg. door de Comm. belast met het vervaardigen eener geologische beschrijving en kaart v. Nederland.* .

Gersdorf's Repertorium. 1854. (IV. 3). 21. (Vervolg van *Mnem.* IV. 96.) — S. 182 (5071). *S. H. Rinkes, de crimine ambitus et de sodaliciis apud Romanos tempore liberae resp.* Korte, gunstige aankondiging. »Man muss dem Vf. das Zeugniß einer ausnehmend gründlichen Quellenforschung, verbunden mit ausgebreiteter Belesenheit geben; auch ist die Schrift in geschmackvollem Latein geschrieben.» — S. 150 (5085). *A. F. Pott, die Personennamen* enz.

Heidelberger Jahrbücher der Literatur. 1854. 8de Doppelheft, Mai u. Juni (Vervolg van *Mnem.* III. 349). N°. 26. S. 401. *A. v. Göler, die Kämpfe bei Dyrrhachium u. Pharsalus im Jahre 48 v. Chr. Kriegswissenschaftlich u. philologisch. Mit 1 Karte u. 4 Plänen.* Prijzende aankondiging door Bähr. Ref. wijst op het gewigt en de moeilijkheid van het onderwerp, en van de behandeling daarvan ook uit een militair oogpunt: G. heeft zoowel in dit opzigt als in het litter. een naauwkeurigen *commentarius* tot dit moeilijke boek van Caesar (*de B. C.* III) gegeven en het regte verstand daarvan uiterst bevordert. G. had geene andere hulpmiddelen, dan Caesars tekst; Napoleon in zijn *Précis des Guerres de César* is te kort en te veel in 't algemeene gebleven (zeer waar), het hiertoe betrekkelijke is door G. overgedrukt. G. behandelt alleen den strijd zelve in Griekenland, verklaart in de inleiding de verhouding der strijdkrachten van weërszijden, en de redenen, waarom Pompeius uit Italie naar Griekenland en niet naar Spanje gevlugt is. (Jammer dat ref. deze niet kortelijk mededeelt). Pompeius durfde Caesar aan den Apsus niet aantasten, hoewel hij veel sterker was (hij had in elk geval moeten slag leveren eer Caesar zich met Antonius kon vereenigen). Een plattegrond der streek van Dyrrhachium tot Apollonia dient tot overzicht der bedoelde togten. — Daarna begint de beschrijving der operaties omstreeks Dyrrhachium. Hoe moeilijk het ook is, uit Caesars onduidelijke berigten en bij onze geringe kennis van het tooneel des oorlogs iets stelligs op te maken, heeft G. evenwel, behalve door den tekst en de kaart, vooral door den tweeden plattegrond, veel licht verspreid, en de plannen van beide veldheeren doen uitkomen: dat van Caesar, zijnen vijand door linies van het binnenland af te snijden, en dat van Pompeius, die daartegen andere linies opwierp (met het doel, die van Caesar tot te groote uitbreidheid te doen aangroeijen). Vooral wordt de strijd van het negende legioen (hst. 45) toegelicht. Caesars voorstelling heeft in onzen tekst zeer geleden, ook door gapingen. — Na ook op andere punten de krijgsbedrijven te hebben besproken, stelt G. de voorname gevechten bij Dyrrhachium en Caesars nederlaag voor, al weder met eenen plattegrond die alleen

het ware verstand der zaak mogelijk maakt: uit het geheele verhaal blijkt overigens de nauwkeurigheid van Caesars berigten, waaraan ten onrechte getwijfeld is. Ten slotte wordt Caesars terugtocht beschreven, en nu volgt de andere helft der gebeurtenissen, de operaties welke den slag bij Pharsalos tot middelpunt hebben. De omstandigheden dwongen hem in de eerste plaats zich met Domitius Calvinus te vereenigen (dit was m. i. bijzaak. Of beide legers één legioen sterker of zwakker waren deed niets ter zaak, en zoodra één van beiden het afzonderlijke corps zijner partij tot zich getrokken had, kon ook de andere partij dit zonder moeite bereiken, zoo als trouwens de uitkomst bewees). De slag bij Pharsalos wordt eveneens met eenen plattegrond opgehelderd: de bedoelde plaats is oud Pharsalos regts van den Apidanos, niet eigenlijk Pharsalos aan den Enipeus; Pompeius stond noordelijker dan Caesar. G. wijst aan, dat Pompeius zeker den slag zou hebben ontweken, ware het niet om de aanzienlijken zijner partij geweest. Daarna wordt de slag zelf beschreven. (Het prijzende oordeel van den ref. berust zeker op de bijzonderheden, want het bovenstaande is in hoofdtrekken algemeen erkend — ook algemeen bekend). Daarna worden verscheidene varianten besproken, 't geen zich niet wel laat bekorten. Eindelijk behandelt ref. het aanhangsel, 25 excursus over geographie en krijgswezen, vooral over kunststermen. B. v. *acies duplex* bedoelt twee corps, eenen regter- en linkervleugel, *triplex* twee vleugels en een centrum. *Exploratores* zijn troepen, die op verkenning uitgaan; de *speculatores* zijn daarvan onderscheiden, verspieders (zeer waar). De uitvoering is uitmuntend.

E. J. K.

Philologus. IX. 1. *Conjecturen su Diogenes Laertius*, van G. Roepert te Dansig. o. a. II. 145. *μῆτριον μὲν τι ἀργυρίδιον*. II. 119. *ἔλγε τὸν λέγοντα ἄνθρωπον λέγειν μηδὲνα οὔτε γὰρ τόνδε λέγειν οὔτε τόνδε· τι γὰρ μᾶλλον τόνδε ἢ τόνδε; οὐδ' ἄρα τόνδε*. II. 126. *ὠφρυνόμενος, ἀφρασιβόμβος*. II. 133. *πλῖσιω συνάγων συμπόσια ἐν Ἀμφιαράου, ἐν οἷς καὶ κτλ.* II. 143. *Φιλόσοφος μὲν τοι οὗτος*. II. 144. *τέταρτον καὶ θεννηχοσόν*, waarbij de chronologische vraagpunten in het leven van Menedemus met uitvoerigheid besproken worden. In het epigram wordt boven Cobets lezing de vulgata verkozen zoo als zij door Menage en G. Hermann verbeterd is; vervolgens: καὶ δ' ἡ τ' ἔργον ἐρεξας, enz. (wordt vervolgd). *Zenodotea* von W. Ribbeck uit Berlijn. Vervolg. III. 1. Wortinterpretation. 2. Allgemeine Interpretation. *Ueber einige stellen aus Tacitus Annalen*, van E. Kärcher te Carlsruhe: o. a. de *limes* van I. 50 was dubbel. I. 61 *semirutum vallum* = ein nicht in der gewöhnlichen höhe aufgeworfener wall. II. 16 wordt *ripas* als *dativus opgenit* en *colles* als subject bij *cedunt* gedacht enz. *Emendata in Tacito*. II. van Ed. Wurm te München. Ann. I. 41: *imperatoriae uxori honoris*. I. 50: *inde ad saltus obscuros*. XI. 4; *praedixisset*. XI. 8: *ut patrie suisque defectores*. XI. 10: *Armenium parabat*. XII. 38: *inopia copiarum obsidioni succubissent*. XII. 41: *ut spectaret*. XII. 65: *convictam a se Messalinam et Silium; pares iterum accusandi causas esse. Sineret imperitare Britannico successore; ita nullum principi metum: at novercae insidiis domum omnem convelli*. Dan: *vilior haberi*. XII. 67: *delectabili boleto venenum*. XIII. 26: *sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe perscribere tamen ei consensum senatus. Ille an auctor constitutionis fieret ut inter paucos et sententiae diversae, dubitavit; quibusdam frementibus*, cett. XIV. 58: *nullum in otio suffugium*. XV. 36. *ita in republica populum Romanum*. XV. 65: *quasi sentibus*. Hist. I.

56: *quam tueri*. I. 57: *nescires*. I. 70: *per epistolas compertum*. IV. 12: *ministrabant*. IV. 16: *in navibus*. IV. 26: *nec ausi ad hostem pergere ad quintum ab Novesio lapidem (loco Gelduba nomen est) castra fecere*. IV. 55: *dispesturas*. V. 5: *abstrusus sordidusque*. Dialog. c. 21: *quos nemo legit, nisi qui et carmina*. Ein Epigramm der Anth. Pal. VII. 692: *τροπῶτόν* voor *ἰὸ πρῶτον*. van J. G. Baiter te Zurich. Ueber die vermeinte Rhetorik des Anaximenes. van C. Campe te Greiffenberg. Het stuk is in later tijd uit gedeeltelijk oude bronnen door eenen Rhetor zamengesteld, die er enkele opmerkingen van zich zelven heeft bijgevoegd. Aeschyleische Briefe, van F. W. Schneidewin. I. Aan Welcker over het tweede stasimon in den Agamemnon. II. Aan F. Bamberger over Agam. 243 vlgg. 86 vlgg. 593 vlg. 776 vlgg., waarbij vs. 780 *λιόντες* gegist wordt. 767 vlg. 1155 vlg. — F. W. S. gist Aesch. Suppl. 763 *ἀπροσδέκτος*, Agam. 133 *ἀπτοίς*, Agam. 1848. *βαφὴν*. II. Miscellen. Zu Aeschylos. van A. Kirchhoff te Berlijn. Agam. 1011 *καὶ ζυγῶν θίγειν βία* is eenvoudig eene conjectuur van Triclinius; de ware lezing ligt in den Cod. Flor. *δουλείας μάχης βία*. Des jüngeren Meidias ehrendecret für Phocion. van A. Schäfer te Grimma. Behoort in Ol. 118. 4, dertien jaren na Phocions dood. Epigraphisches van A. Nauck te Berlijn. Voornamelijk verbeteringen op het derde deel van het Corpus Inscriptionum. Griechische Inschriften van A. Baumeister te Athene. Onuitgegevene uit de Peloponnesus, daaronder eene rekening der overheden van Hermione. Nachtrag zu den Catonianis bd. 8. 727 van E. Kärcher. Vita Arati wordt verbeterd *Κλαδῶρατος ὁ Σμινθεύς* door M. Schmidt te Oels. — Zu Cicero's Reden und Briefen, van P. R. Müller te Jena. Phil. II. 5. § 11. te *Publiumque Clodium*. IV. 5. § 13: *Nam quum alia omnia*. V. 4. § 2: *populi in usum*. V. 7. § 18: *aspectu non modo auditu*. V. 11. § 29: *num unquam perditis*. XI. 4. § 9: *ei qui alterius* enz. Lucret. V. 1065: *districta* van E. E. Hudemann te Leer. Van denzelfden: Zu den Scriptores historiae Augustae. Lamprid. Al. Sev. 14: *malum populi illum esse imperatorem*. Treb. Poll. Gall. 4: *quibus quidem insitum est, e. l. a. d. a. severitate r. sed et luxuriosos pr. f. n. p.* Vopisc. Flor. 2: *fulminis praecipitati*, enz.

Philologus. IX. 2. Ueber Herodots lebenszeit. van A. Schöll te Weimar. Zijn leeftijd valt omstreeks van 489 tot 425. Kritische Bemerkungen zu Euripides. van F. G. Schöne te Herford. Phoen. 22. *λέχους γρῶς τὰμπλάκημα*. vs. 52 moet gelezen worden: *Καὶ λαβεῖν χθονός | τὰ σκήπτρ' ἔπα· θία* en dan geplaatst worden achter *λέκτρα* vs. 49. In vs. 187 vlgg.: *ὁ δογί* — *Ἀσραίοις τε δώσιν τριταίνας Πρασιδωνίας Ἀμυμωνίοις ὕδασι* — *περιβοῶν*. vs. 202: het koor bestaat uit vrouwen uit eene Phoenicische stad, die door Tyrus is ingenomen. vs. 309: *δέραν ἀμφ' ἑμάν*. 312: *καὶ χερσὶ καὶ ποδοῖν ἀκμαίσι*. M. Terenti Varronis saturarum Menippiarum quarundam reliquias emendatas van T. Röper te Danzig o. a. Non. p. 171. 25: *ita sublimis speribus* — *iactate volitans alta nitens trudit*, want in alle frgmmt. zijn sporen van metrum. Non. 82. 31: *itaque tabulas incrav* et conscribillavi Herculis — athlis. Non. 499. 26: *libet me epigrammata facere et quoniam nomina* — *non memini quodquod in solum mihi venerit* — *ponam*, en op dergelijke wijze in vele andere plaatsen. Die angebliche Rhetorik des Anaximenes von Lampsakus, II. van C. Campe te Greiffenberg. De stelling van Campe, dat het stuk door een lateren Rhetor uit verschillende bestanddeelen is zamengesteld, wordt nader in bijzonderheden aangetoond. Hom. Od. II. 55. wil Kayser *ἐς ἡμέτερον*, niet de lezing van vele hss. *ἐς ἡμετέρον*. Zenodot und Aristarch. van H. Düntzer te Keulen. Dit opstel is gerigt tegen

W. Ribbeck's *Zenodotus* in den *Philologus* VIII. 4. De bronnen waaruit men Zenodotus' arbeid voor Homerus kent en waardoor men dien kan beoordeelen worden op nieuw nagegaan. Wel kende Aristarchus de lezingen van Zenodotus, maar niet zijne gronden. *Notae ad Senecae Naturalium Quaestionum Lib. III—VII.* van H. C. Michailis te Zutphen. III. Praef. § 1. *Premis a tergo senectus et obdicit*, oet. § 6. *confirmatum*. § 10. *omne* vidisse. cap. VI: *proximam* ab illis. XI. § 4 *recopisse*. XII. § 1. *facit copia*. XV. § 7. *pondere suo* sc. XVIII. § 1. *paulum* quaestione seposita. XX. § 4. *Aliquam* harum habent causam. XXVI. § 5. *suo* in poemate. XXVII. § 4. *multas* simul. § 7. *intermixtos dominis* — oberrat. Ibid. *Novissime ruina magna gentium*. § 8. *aquas impellit*. Lib. IV. Praef. § 12. *quidquid dixerit*. Ibid. *eo abduceret*. § 15. *examinavi*. § 17. *videri ita te*. § 17. *excepit*. Cap. I. § 1. *totum inde te*. Cap. II. § 3. *et ingentibus insulis sparsus*. § 5. *cadens illos unda*. § 25. *augeri*. VIII. *recurrunt*. XIII. § 7. *unum quidem eius est*. Lib. V. 1. § 3: in hac re *guggus*, quam. V. § 1. *aeris ortum* deinde. XVIII. § 4. *dispositor ille mundi [deus]*. § 6. *truicandae gentes truicidaturaeque*. Lib. VI. 1. § 4. *trahimur*. § 7. *submergit*. VI. § 2. *novi fere fontes*. VII. § 2. *tam repentinae quam breves*. XI. *institit*. XIII. § 8. *remolitur*. XVIII. § 1. *fremit*. § 2. *infusus*. § 4. *tendebat*. XXIII. § 3. *Hic Callisthenes*. XXVII. § 3. *primum pestilentia*. XXXI. § 1. *vehemens is*. XXVIII. § 3. *Brevis autem aut longa*. Lib. VII. 5. § 1. *quae fertur*. VIII. § 8. *cursum suo*. XIV. § 3. *in quo cadit*. XVII. § 2: *post excessum divi Iulii (p)*. § 4. *obtaserat*. XXV. § 3. *tampus illud*, quo. § 4. *alia ex adverso aliis*. XXVI. § 1. *cur tam seducti*, enz. *Veter den gnomischen Aorist*. Zweiter Artikel. van E. Moller te Göttingen. Antwoord op bedenkingen van Franks in Meissen in de Annalen der Saksische Academie. De steller houdt zich streng aan het gevoelen dat de ἀόριστος een onbepaalde tijd is, die met praesens, futurum of praeteritum niets te maken heeft. *De Florilegio quodam Leidensi*. van A. Nauck te Berlijn. Betrekkelijk Dr. ten Brinks behandeling van sommige spreuken uit de dissertatie van Dr. Beynen. Van denzelfden: *zur Kritik des Tatian προς Ἑλληνας*. Cap. 2. p. 10: τὸ μνηρὸς μετὰντων. Cap. 16. p. 72. ἐμβαλχέσονται. Cap. 34. p. 186: ὁ τόπος, enz. *Analecta Ciceroniana* van Landsberg te Breslau. o. a. p. Sestio c. 14. id quonquam esse facturum. In Vatinius 7: praetextatos edentes. Epist. ad Att. I. 16: fabulam nimium. ad Fam. I. 9: [quumque eum nec persuadendo nec cogendo regi posse videret], enz. *Interpretation und interpretation einer stelle des Horatius*. van K. L. Roth te Basel. Sat. I. 9. 26. Das fragezeichen hinter *Opus* ist in ein punctum zu verwandeln. Nun bilden die 8½ zeilen von *Est tibi mater* an eine ununterbrochene rede des dichters. *Zur Erklärung von Horatius Satiren I. 6. 75.* van C. Kirchner te Pforta. *Ibant octonos referentes Idibus aera* = sie brachten an jeden der Iden von den 8 Schulmonaten ihr Schulgeld von Hause mit: of met Cod. Monac. 2: *Ibant octonos referentes Idibus aera* = die Knaben zahlten an den Iden jedes Monats acht As. *Horat. Art. Post.* 326 sqq. Van H. Düntzer te Keulen. *Redire* = einkommen. *Platonica* van R. B. Hirschig te Leiden; de Rep. I. 829 C. [ἐν οἷς τ' εἰ γυναικὶ συγγινεσθαι.] Theaet. 171 D. [ἀποτρέχων de Rep. 848 C. Οὐκ οὐν σιγὸς γ' (ἔφη), ὡ ἥδιε. Cratyl. 388 E. θάσθαι [ἔγιν]. Charmides 176 B: ὁσημέραι. Philebus p. 54 B: ἐπαυρομένης Zu den Scholiis Didymi in Homerum. van G. Wolff te Berlijn. *Inscriften von den Inseln des Aegaeischen Meeres*. Van A. Baumeister te Athenae. *Zwei Patimpseste in London*. van Dr. Paul Bötticher te Berlijn. *Die Μόσχοι*

und Moskowiter. van Fr. Osann te Giessen. Naar aanleiding van het werk van Wolanski die de *Μόσχοι* met de Moscoviten in verbinding brengt. Zu Aratus. van M. Schmidt te Oels. Bij vs. 572. is een regel uitgevallen. vs. 13. ὡραίων. 26. ἔχουσιν. 27. ἀμαρτοχόωντες. 70. σκαίοιο.

Philologus. IX. 8. *Studien zu einer Geschichte der griechischen Lehre vom Staat.* van H. Henkel te Magdeburg. I. *Die politische Litteratur der Griechen und der Römer bis zum byzantinischen Zeitalter.* A. *Die politischen Schriften der Philosophen.* B. *Ausserhalb der Philosophenschulen.* Cato's carmen de Moribus ist in Versen geschrieben. Zweiter Beweis. van E. Kärcher te Carlsruhe. In het vorige stuk had K. trachten te bewijzen dat dit trochaische tetrameters geweest zijn, hetgeen Böckh hem heeft toegestemd, ofschoon deze in de herstelling der drie fragmenten bij Gellius XI. 2 eenigzins van hem afwijkt. Thans wordt hetzelfde bewezen van de *lemmata*, die zich dan eens voor dan achter de *disticha* van Dionysius Cato bevinden. Van de 56 *lemmata* behoeven 42 volstrekt geene verandering en vormen het begin of einde van eenen tetrameter. Elf andere zijn midden uit een tetrameter genomen. Bij drie is het metrum onherkenbaar. Eindelijk worden proeven van herstel der gedeeltelijk bewaarde versen geleverd. Een zeer belangrijk stuk. Fleckeisen gelooft bij Gellius sotadeen te zien en geene tetrameters. *Aristarch. Homerische Excursus.* van M. Schmidt te Oels. I. Augment. *Ueber die Vorrede des ältern Plinius.* van L. v. Jan te Schweinfurt. Naar aanleiding van zijne uitgave in Teubners verzameling. *Griechische Inschriften* van K. Keil te Pforta, o. a. herstelling van C. I. G. III. n. 3827, waarin hij vijf senarii erkend heeft; n. 6705 ὑποψία; herstelling van n. 2659, enz. *Inschrift von Aegosthena*, van F. W. S. Bij Welcker Kl. Schr. 3. 242: ἐπερομίαν ἐπὶ δ' ἔκα ἐργ. Zu den Fragmenten der griechischen Historiker. van R. Stiekle te Berlin. I. De scriptores rerum Alexandri M. ed. C. Müller. II. Zu den fragmenten Hist. Graec. ed. Didot. Vol. IV. *Historisch philologische Studien.* van Dr. Campe te Greiffenberg. I. Der Krieg des Hiero wider die Mamertiner. Deze valt in 270. II. Die Anfänge des ersten punischen Krieges. Achtereenvolgens worden de verhalen besproken van Dio Cassius en Zonaras, van Diodorus en Polybius en iedere poging afgekeurd om die verhalen tot één geheel om te werken. *Ueber die Eintheilung des Geschichtswerks des Thucydides in einzelne Bücher.* van Fr. Osann te Giessen. Vroeger is Thucydides in dertien historien verdeeld geweest. Zu *Aristophanes Vögel.* van W. Tell te Greiffenberg. vs. 728 μάντισσι Μούσαις = μουσαμάντισσι, even als Nub. 244 δεινὴ φαγεῖν = φαγέδαινα. Zu Arat. Fortsetzung. van M. Schmidt te Oels. 286, over de elisie van αἰ bij Aratus. 815 ναῦταις σπερχομένοις; 1078 over het gebruik van het artikel, cet. Zu *Antiphon und Lysias.* van P. R. Müller te Jena. Antiph. 5. § 12 ἤγετ voor εἶγε. Lys. 20 § 25 ἡνάγκαζον ὁπλιταῖσιν, ὡπλίτευσον. Lys. 26 § 13 οὐκ ἂν οἶσθε — διακρίσθαι — ἡγήσασθαι. *Platonica.* Van R. B. Hirschig te Liden. Meno 78 D: Μεν. Οὐ δὴπον, ὦ Σώκρατες. — Σω. Ἄλλα κακίαν; — Μεν. Πάντως δὴπον. — Σω. Ἀεὶ ἄρα, ὡς ἴοιαι, κτέ. Alcib. I. 126 C. ἐγγίγνηται πρὸς ἀλλήλους. Phileb. 68 D: μυρία ἡμῖν παρέχουσι. Theag. 128 B: προσποιοῦμαι δεινός εἶναι. Phaedo 71 E: ἀνταποδοῦναι. 72 D: ἀποθνήσκει. Soph. 262 D: ἐσφραγεῖσθαι en διὸ λέγειν τε καὶ (ὀνομάζειν inser.). Lys. 207 B: ὡστέ οὐ κατόψασθαι. Symp. 212 D: καλεῦντός εἰ ἄγειν. Protag. 318 C: φῆς με βελτίω: ten slotte eenige opmerkingen over elisie en crasis. *Epigraphisches*, cf. Philol. IX. p. 179. van Fr. Osann te Giessen. *Epi-*

metrum Varronianorum. van T. Roeser te Danzig. Na lezing van Lachmann's arbeid. *Horat. ep. ad Pison*. vs. 24—80. van L. Spengel te München. Tot verklaring. *Zu Horat.* van M. Crain te Rostock. Verklaring van Sat. I. 10. 64 sqq. *Zu Ovid.* van Dr. Muldenier te Göttingen. Mededeeling van eene levensbeschrijving van Ovidius en inleiding op de metamorphen uit een Wolfenbüttersch hs., in barbaarsch latijn. *Zu Sallust. Catil.* 51. von L. Döderlein te Erlangen. De woorden *Graciae morem imitati* worden voor *Les Porcia* gezet. *Epigraphica Græca*. Cf. Philol. IX. p. 388 van Fr. Osann te Gießen. *Verzeichniss der Handschriften in der bibliothek sr. Maj. des Sultans*. van Dr. Mordtmann. *Monitum* van B. ten Brink, tegen het opstel van A. Nauck, Philol. IX. p. 369. *Zu Sophocles Oed. Col.* 523. van K. Fr. Hermann: τούτων δ' ἀνῳγγοῦ οὐδὲν en vs. 511: ἐπαυαί τε πνέουσας. *Varia* van C. Volckmar te Ilfeld. *Griechische Inschrift aus Smyrna*. van F. W. Schneidewin. Behandeling van eene inscriptie door Le Bas medegedeeld, *Revue Archéologique* 1855, 10. p. 577 80. *Eudocia. Apollonius. S. Empiricus. Charito.* van R. Hercher te Rudolstadt. *Eudoc.* p. 14. ἀπὸ τοῦ κρύψαι τοῦς Ἑρασμάς. *S. Empir.* p. 20. 2: παρὰ τὸν Ἀράπουν, ens.

S. A. N.

Athenaeum Français. 3e année. n. 6. 11 Février 1854. (Vervolg van *Mnem.* III. 352). *Mélanges. Nouvelles Littéraires, Scientifiques et Artistiques*. p. 133. Excerpt van een' brief uit Rome over de opgravingen langs de Via Appia. Men heeft bij de opgravingen die aan beide zijden van den weg gedaan zijn, weinige graven gevonden met twee verdiepingen; het voornaamste is het *Casal Rotundo* dat, hoewel grooter, dezelfde verdeeling heeft als het graf van Caecilia Metella. Het is een rond gebouw op een' vierkanten grondmuur (soubassement) welks zijden 120 voeten lang zijn. De overblijfsels van beeldhouwkunst zijn onbelangrijk; de gevonden inscripties bevatten meest namen van personen uit den minderen stand. *Bulletin Bibliographique* p. 144 *Ephemerides Isaaci Casauboni cum praefatione et notis* edente J. Russell. Nisard heeft dit werk niet gekend. Uit de catalogi van de bibliotheek van Canterbury (1792 et 1802 door den Rev. H. G. Todd) en uit het *Repertorium Bibliographicum* (London 1819 was het bekend dat er een Latijnsch dagboek van Is. C. bestond. C. begon dit dagboek in het eerste jaar van zijn Professoraat te Montpellier 1597 op 88 jarigen leeftijd; vervolgde het tot elf dagen voor zijn dood (1 Julij 1614). Het gedeelte van 1604—1607 was reeds verloren bij het leven van Mer. Casaubonus. Van al den overigen tijd is het: *nulla dies sine linea*. Hij teekende allerlei huisselijke omstandigheden, gesprekken, zelfs hier en daar zijne uitgaven op, maar ook veel wetenschappelijks en men verzekert, dat Bentley menige belangrijke opmerking uit C.'s dagboek geput heeft. Meermalen gewaagt hij van de pogingen aangewend om hem het protestantisme te doen afwerpen. Vgl. over ditzelfde werk, *Diary of Casaubon*, in de *Quarterly Review* van 1853. p. 462—500. *Mélanges, Nouvelles littéraires* etc. p. 151. *Découvertes Archéologiques en Egypte* naar aanleiding van een brief van Dr. Brugsch aan den heer Weisz te Berlijn. Volgens B. is uit de opgravingen van den tempel van Amenophis gebleken, dat de Egyptenaren hunne steenen monumenten geheel met metaal bekleedden. Weisz beweert dat de Egypt. kunst niet den minsten invloed gehad heeft op dien der Aziatische volken. H. bestrijdt zonder de quaestie te willen beslissen, eenige der door W. voor dit gevoelen aangebragte bewijzen.

S. H. R.

HOMERICA.

Quanta exspectatione omnium, quibus antiquitatis studia cordi sunt, excepta fuerit prima *Iliadis* rhapsodia, quae ante hos quattuor annos prodiit cura doctissimi viri J. M. VAN GENT, non attinet dicere. Mihi certe, libello nondum allato, pergratum et utilissimum opus fecisse videbatur, nec postea spes prorsus fefellit; nam annotationes, diligenter sane conscriptae, sunt bonae frugis plenissimae, etsi haud negaverim scriptorem deliciis suis, digamma Aeolicum dico, interdum paullo nimium tribuisse. Neque tamen probare potui id quod disputat in praefatione, in qua mirifice vituperat et contemnit totum illud studium, quod veteres Grammatici Alexandrini posuerunt in HOMERO emendando et interpretando. Verba eius haec sunt: »Si is, qui criticam artem rite exercere velit, hoc sibi maxime »propositum habere debet, ut poetae vel scriptoris verba ei »reddantur formae, qua ex ipsius auctoris ore aut calamo sint »profecta: perperam omnino atque plane perverse egisse dicendi »sunt Alexandrini critici, utpote qui hoc magis spectarint, ut »antiqua illa carmina ad suorum aequalium potius, quoad id »fieri posset, loquendi scribendique normam redigerent, quam »ut genuinam illam et *cascam* servarent formam et scripturam »aut obscuratam revocarent.” At hoc ne in Latinis quidem litteris fieri potest, ut antiquissimi quique scriptores typis excudantur eodem habitu, quo ipsi olim inter aequales prodierunt. Cuiusmodi hoc sit in PLAUTO ostendit RITSCHLIUS. Plautini versus pristino scribendi genere et *casca* illa sermonis forma induti, qua ille paucos quosdam expressit, ut ostenderet inanem

operam consumi, si quis horridam illam ac fere barbaram antiquitatem referre imitando vellet, tot habent nova et nostris hominibus incognita vix ut intelligantur; neque, etiamsi intelligerentur, sic describendi forent, cum totum illud negotium tam dubium est et in plerisque adeo incertum, ut magna ex parte a singulorum arbitrio pendeat. Quodsi res sic se habet in PLAUTO, cuius orthographiam quodammodo cognoscere possumus ex inscriptionibus aliquammultis, quae aetatem tulerunt, quid censebimus de HOMERO, qui fere trecentis annis ante vixit, quam exsculpta est antiquissima Graeca inscriptio quam habemus, cuius carmina aliquot saeculis post mortem primum litteris consignata sunt cuiusque sermo tam procul remotus est ab Atheniensium consuetudine, ut alia quadam lingua loqui videatur, quam Graeci ipsi, qui post vixerunt, multo studio et labore discebant, cum PLAUTUS vel iis Romanis, qui litteras non attigissent, numquam non intellectus fuit. Quis porro probaret uncialium litterarum perpetuum usum, vocabula non divisa, omissos accentus, qui eius ipsius causa inventi sunt, proscriptas duas vocales litteras, plures etiam consonantes, ut cetera taceam omnia sic administrata, ut vel doctissimo cuique in singulis versibus proclivis error esset neque cuiquam iucunda simul et fructuosa lectio posset esse. Tam utile hoc foret ac si quis, flagrans amore istius remotae antiquitatis, totum HOMERUM aeri aut lapidi incidendum curaret. Neque profecto tale quid cogitavit doctissimus Editor, nam ipse a recepta consuetudine ne latum quidem unguem discessit, praeterquam quod, ubi ei visum est, introduxit digamma, quam haud inepte clavem vocat Homericæ linguae. Quae quum ita sint, minus intelligitur, quo spectet illa Alexandrinorum vituperatio, a quibus permulta accepit et qui non culpandi sunt quod nusquam inaudierant de usu litterae iam diu intermortuae ac sepultae. Quin Editor longius etiam progreditur quam isti ipsi Alexandrini, quos culpat, quod non improbo sed quod argumento est, eum recentis inventi amore, ut opinor, incautius pronunciasse de ARISTARCHO ceterisque Alexandrinae bibliothecae praefectis, quorum exantlati labores nobis fundamento sunt et posteris quoque erunt omnis operis, quod ponitur in Homericis carminibus explicandis.

Quod autem dixi Editorem paullo etiam magis deflectere ab

antiqua Graecorum scriptura quam ipsos Alexandrinos, id exemplo quodam confirmandum est. In *Iliade*, A. 77, legitur sic:

καὶ μοι δημοσπον,

ἥ μὲν μοι πρόφρων ἔπεσιν καὶ χερσὶν ἀρήξειν.

Ad hunc locum adnotatum est in Codice Veneto: ἡμὲν μοι· κεῖται ἀντὶ τοῦ ἡμὴν, ὅπερ ἐστὶν ὀρκικὸν ἐπίρρημα, ὅπερ ὁ ποιητὴς ἀεὶ διὰ τοῦ εἰς προφέρεται. Agnoscis Grammaticum, ipsum HERODIANUM opinor, antiqui moris tenacissimum et revera in nostris editionibus, ubi per metrum licet, particula plerumque sic scribi solet. Conferamus nunc novissimum Editorem. Praefert ἡ μὴν et addit: »Vulgo ἡ μὲν. Ita tamen scribendum esse iam vidit Jensus de Stilo Hom. p. 255. Mendum e scriptura ante-euclideia ortum. Eodem modo mutandus Il. 14. 275: ἡ μὲν ἔμοι δώσειν, ubi leg. ἡ μὴν μοι δ." Tantum abest ut hoc improbem, ut mallet eum longius etiam progressum perfecisse quae inchoata reliquit. Sed nihil obstat quo minus indicem, quae mihi de hac quaestione videantur.

Non quaeram nunc utrum μὲν et δέ revera e μὴν et δὴ correptae sint, quae nonnullorum est suspicio, sed primum laudabo locos quosdam unde appareat *Scholiastam* errare et HOMERUM saepissime producta particula usum esse.

B 370: ἡ μὰν αὐτ' ἀγορῇ νικᾷς, γέρον, υἱας Ἀχαιῶν.

Δ 512: οὐ μὰν οὐδ' Ἀχιλεὺς, Θέτιδος παῖς ἠὲ κρόμοιο.

H 459: ἄγρει μὰν, ὅτ' ἂν αὐτε κερηκομόωντες Ἀχαιοί.

Θ 373: ἔσαι μὰν, ὅτ' ἂν αὐτε Φίλην Γλαυκῶπιδα εἶπῃ.

512: μὴ μὰν ἀσπουδί γε νεῶν ἐπιβαῖεν ἔκηλοι.

M 318: οὐ μὰν ἀκκληεῖς Λυκίην κάτα κοιρανέουσιν.

N 354: ἡ μὰν ἀμφοτέροισιν ὁμὸν γένος ἦδ' ἰα πάτρη.

414: Οὐ μὰν αὐτ' ἄτιτος κεῖτ' Ἄσιος· ἀλλὰ ἔ Φημι.

Ξ 454: Οὐ μὰν αὐτ' ὅτω μεγαθύμου Πανθοῖδαο.

O 508: Οὐ μὰν ἐς γε χορὸν κέλετ' ἐλθέμεν, ἀλλὰ μάχεσθαι.

Π 14: ζῶειν μὰν ἔτι Φασὶ Μενόιτιον, Ἀκτορος υἱόν.

P 41: ἀλλ' οὐ μὰν ἔτι θηρὸν ἀπείρητος πόνος ἔσαι.

415: ὦ φίλοι, οὐ μὰν ἡμῖν εὐκλεὲς ἀπονέεσθαι.

429: ἡ μὰν Αὐτομέδων, Διώρεος ἄλκιμος υἱός.

448: ἀλλ' οὐ μὰν ὑμῖν γε καὶ ἄρμασι δαιδαλέοισιν.

T 45: καὶ μὴν οἱ τότε γ' εἰς ἀγορὴν ἴσαν, οὐνεκ' Ἀχιλλεύς.

X 304: μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην.

Ψ 441: ἀλλ' οὐ μὲν οὐδ' ὥς ἄτερ ὄρκου ὀσῆ ἀέθλον.

λ 344: ὦ φίλοι, οὐ μὲν ἤμιν ἀπὸ σκοποῦ οὐδ' ἀπὸ δόξης.

Exscripsi hos locos omnes ut appareret, unico loco excepto, ante vocalem semper legi μάν, non μήν. Non multum autem huic rei tribuo quia interdum sic quoque legitur ante consonantem, v. c. E. 895 et idem factum est,

E 765: ἄγρει μάν οἱ ἔπορσον Ἀθηναίην ἀγελείην, sed hoc ignorance credo Aeolicae litterae, nam, ubi per metrum licitum est, *plerumque* servata est correpta forma. Nihil igitur iuvabit inquirere utrum μάν an μήν scribendum sit. Hoc tantummodo observari potest ante consonantem plerumque legi μέν; si vocalis producitur id quod in nostris editionibus raro fit, legitur μήν.

Manent tamen complures loci corrupti. Confer verbi causa

P 448: ἀλλ' οὐ μὲν ὑμῖν γε καὶ ἄρμασι δαίδαλέοισιν
Ἐκτωρ Πριαμίδης ἐποχήσεται.

cum K 330: ἴσω νῦν Ζεὺς αὐτὸς, ἐρίγδουπος πόσις Ἥρης,
μὴ μὲν τοῖς ἵπποισιν ἀνὴρ ἐποχήσεται ἄλλος,
et vix dubitare poteris de corruptela. Et sic in iureiurando magnopere improbo:

K 322: καὶ μοι ὁμοσσον
ἢ μὲν τοὺς ἵππους τε καὶ ἄρματα ποικίλα χαλκῇ.

T 109: ἢ μὲν τὸν πάντεσσι περικτιόνεσσι ἀνάξειν.

δ 254: μὴ μὲν πρὶν Ὀδυσῆα μετὰ Τρώεσσι Φανῆναι.

Sanandi quoque ii loci videntur, ubi legitur καὶ μέν, v. c.:

A 269: καὶ μὲν τοῖσιν ἐγὼ μεθομίλεον ἐκ Πύλου ἐλθόν.

l 499: καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι καὶ εὐχωλῆς ἀγανῆσιν.

632: νηλῆς! — καὶ μὲν τίς τε κασιγνήτοιο Φονῆος.

Ω 488: καὶ μὲν που κεῖνον περιναίεται ἀμφὶς ἑόντες.

Vide modo:

T 45: καὶ μὲν οἱ τότε γ' εἰς ἀγορὴν ἴσαν οὖνεκ' Ἀχιλλεύς.

Ψ 410: ὧδε γὰρ ἐξερέω· καὶ μὲν τετελεσμένον ἔσται.

λ 582: καὶ μὲν Τάνταλον εἰσεῖδον, χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα.

Locutio ἢ μήν periit locis sequentibus:

I 252: ὦ πέπον, ἢ μὲν σοίγε πατὴρ ἐπετέλλετο Πηλεΐς.

Λ 765: ὦ πέπον, ἢ μὲν σοίγε Μενoitios ὧδ' ἐπέτελλεν.

Ω 416: ἢ μὲν μιν περὶ σῆμα ἐοῦ ἐτάροιο Φίλαιο.

κ 65: ἢ μὲν σ' ἐνδυκέως ἀπεπέμπομεν, ὄφρ' ἀφίκοιο.

ξ 160: ἡ μὲν τοι τάδε πάντα τελεῖται, ὥς ἀγορεύω.

τ 167: ἀλλ' ἐκ τοι ἐρέω· ἡ μὲν μ' ἀχέεσσι γε δώσεις.

235: ἡ μὲν πολλαὶ γ' αὐτὸν ἐθήσαντο γυναῖκες.

Praeter locos iam laudatos conferri possunt cum alii permulti, tum A. 502, B. 291, H. 393, I. 57, *Hymn. in Apoll.* 87. Verum de tota hac quaestione caute pronunciandum esse, quis neget, cum videat vel in iureiurando legi:

P 258: μὴ μὲν ἐγὼ κούρη Βρισηΐδι χεῖρ' ἐπενεῖται.

Ψ 585: θυμυθι, μὴ μὲν ἐκὼν τὸ ἐμὸν δόλω ἄρμα πεδῆσαι.

Hymn. in Merc.

274: μὴ μὲν ἐγὼ μήτ' αὐτὸς ὑπίσχομαι αἴτιος εἶναι.

460: ναὶ μὰ τὸδε κρανεῖνον ἀκόντιον, ἡ μὲν ἐγὼ σε, κτέ.

Et omnino seriores Epici vocabula permiscere videntur, cum APOLLONIUS, haud immemor, credo, loci quem supra indicavi, A. 77, sic scribere potuerit in *Argonauticis* II. 715:

λοιβαῖς εὐαγέεσσιν ἐπώμοσαν ἡ μὲν ἀρήξειν

ἀλλήλοισιν ἐσαιὲν ὁμοφροσύνησι νόοιο.

Tum et illud animadvertendum est, quod sane haud obscurum est, usum particulae μὲν multum distare ab ratione qua ponitur apud Atticos. Interdum enim absolute ponitur, ut in his:

A 216: χρὴ μὲν σφωῖτερον, θεά, ἔπος εἰρύσασσθαι.

H 89: ἀνδρὸς μὲν τὸδε σῆμα πάλαι κατατεθνηῶτος.

Ac ne quis forte de corruptela cogitet, apponam alios:

A 154: οὐ γὰρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους.

I 374: οὐδέ τί οἱ βουλὰς συμφράσσομαι, οὐδὲ μὲν ἔργον.

K 79: λαὸν ἄγων· ἐπεὶ οὐ μὲν ἐπέτρεπε γῆραϊ λυγρῶ.

A 813: αἶμα μέλαν κελάρυζε· νόος γε μὲν ἔμπεδος ἦεν.

Ψ 311: τῶν δ' ἵπποι μὲν ἕασιν ἀφάρτεροι, οὐδὲ μὲν αὐτοί.

τ 264: τῆκε πόσιν γούωσα· νεμεσῶμαι γε μὲν οὐδέν.

Observa porro semel iterumque particulam μὲν opponi quidem de more particulis ἀτὰρ, ἀλλὰ, δέ cet. in altera sententiae parte, sed alteram ab altera intervallo interdum satis longo, parenthesis interposita, separari. Cf. E. 197 et 201, X. 233 et 235, 239 et 243, Ω. 749 et 757, 763 et 767, α. 222 et 224, λ. 447 et 452, ν. 425 et 427, ξ. 281 et 283, alibi.

Praeterea semper dicendum est ἡ μὲν δῆ, οὐ μὲν δῆ, νῦν μὲν δῆ, καὶ μὲν δῆ cet. non μὴν, quocirca magnopere miror id

quod eius generis unum me legere memini, P. 538:

Ἡ δὲ μὲν ὀλίγον γε Μενoitιάδαο θανόντος.

Sed quia orthographiam attigimus, subiungam pauca de re ab ea quam tractavimus non multum diversa. WOLFIIUS in *Praefatione* pag. LXX ridens eorum insaniam, qui consonantes pro lubitu aut simplices aut duplicatas scribunt, ut metrum scilicet sibi constet, iocatur et fingit eiusmodi versum: Ἐπειδὴ ἔδ᾽ ἔβη ἑκκηβόλλου Ἀπόλωνος. Mihi quidem, ut verum fatear, omnia ista cuiusmodi sunt ἔλλαβε, ὄππως, ὅττι cet. non placent. Immo absurdum est quia sic neque constanter scribitur neque scribi potest, neque si posset, admodum utile esset. Quam vellem omnes istiusmodi quisquillas, quae metri scilicet fulciendi causa inventae sunt, nondum introductas fuisse; sed longorum annorum praescriptione sedem suam tuentur et praestat quies non movere, ut ait ille; modo ne malum latius serpat. Paullo autem aliter res sese habet, quum constat veteres ipsos nostram rationem improbasse; non potest quidem hoc in universum commode demonstrari, sed in *accentibus*, quae interdum perperam ponuntur, non dubia res est. Primum provocabo ad LUCILII fragmentum, quod servatum est a SCAURO, de *Orthogr.* p. 2255.

A primum est, hinc incipiam, et quae nomina ab hoc sunt.

A primum longa et brevi' syllaba: nos tamen unum

Hoc faciemus, et uno eodem, ut diximu', pacto

Scribemus *pacem, placide, Ianum, aridum, acetum.*

Ἄρες, Ἄρες, Graeci ut faciunt.

Scio quidem hoc scriptum esse contra eos, qui apud Latinos longas vocales duplicabant et intelligo mihi obiectum iri LUCILII non curare accentum. Afferam itaque testimonium gravioris ponderis. Ultimus *Iliadis* liber incipit sic:

Αὐτο δ' ἄγων, λαοὶ δὲ θεὰς ἐπὶ νῆας ἔκασι.

Vides non scribi Αὐτο et animadvertite statim scholion, unde satis patet antiquitus quoque sic scriptum fuisse, ut nunc facimus omnes. Sed producam disertum testimonium. Legitur X. 379:

ἐπειδὴ τόνδ' ἄνδρα θεοὶ δαμάσασθαι ἔδωκαν.

Ad hunc locum in *Scholiis* minoribus, quae confirmantur iis, quae uberius dicta sunt in Codice Veneto, legitur: σημειωτέον

ἔτι καὶ ἀπεφάλοις χρῆται ὁ ποιητής, ὥς οὐ δεῖ προπερισπᾶν τὸ φίλε κασίγνητε." Et sic rectissime legitur E. 359:

Φίλε κασίγνητε, κόμισαι τέ με, δδς δέ μοι ἵππους.

Quid enim prodest Φίλε scribere, cum in laudato versu ἐπειδὴ improbatur et M. 208 αἶθλον ὅπφιν vix cuiquam placebit. Neque hoc per se commendandum est, nisi quis forte *Hymn.* XXIV. 5: Φίλωνται· γλυκερή οἱ ἀπὸ εἴματος ῥέει αὐδή, qui versus quoque legitur *HESIOD. Theog.* 97, Φείλωνται sive adeo Φίλλωνται amplecti velit aut apud *HOMERUM* magnopere delectetur barbara forma ἐφείλωτο, E. 61. Quodsi autem, ut hoc utar, cum *ARISTARCHO* et *ARISTOPHANE* M. 26 in notissimo loco non *συνεχές* probabimus, sed *συνεχές*, quae causa excogitari potest ut in *Batrachomyomachia* vs. 275 potior videatur lectio: ἐνναίρειν βατράχους βλεμεαίνων.

Legamus itaque in posterum id quod nunc quoque editur *Λύτο* et *Φίλε*; quia legimus quoque ἐπειδὴ in hexametri initio et similia. Sed in unico vocabulo hoc praeceptum, quod sana ratio suadet, auctoritas confirmat, violatur. Quis nescit *Minervae* verba, E. 51,

Ἄρες, Ἄρες, βροτολογέ, μίαιφόνε, τειχεσιπλήτα.

Antiquitus adnotatum fuit: Ἰξίων τὸ δεύτερον δέξυνει, ἢ ἂν τὸ τοῦ βλαπτικῆ· οὐδέποτε γὰρ κλητικὴ ἀναδιπλασιάζεται παρὰ τῷ ποιητῇ. οὐχ οὕτως δὲ ἔχει ἡ παράδοσις. Neque nos aurem praebebimus *IXIONIS* doctrinae: sed locum laudavi ut appareret vix praetermitti potuisse, si hoc loco Ἄρες lectum fuisset contra ac in talibus mos tulisset. Sed et hic Ἄρες bis eodem modo exarandum est quo semper solemus et eadem opera corrigamus *Hymn. in Mart.* 1:

Ἄρες, ὑπερμενέτα, βρισάρματε χρυσεοπήληξ,
et *HESIOD. Scut.* 446:

Ἄρες, ἔπισχε μένος κρατερὸν καὶ χεῖρας ἀάπτους.

At sunt haec minutiora, dixerit quispiam. Non intercedo, sed *μικρολογίας* crimen tamen potissimum cadit in eos, qui nimis anxii de metro, omnes has ineptias invexerunt. Ne tamen ipse culpae affinis esse videar, transibo ad cetera, quae dicenda habeo.

Initio secundi libri *Iliadis* sexto versu legitur:

ἦδε δέ οἱ κατὰ θυμὸν ἀρίστη φαίνεται βουλή
πέμψαι ἐπ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι οὐλον Ὀνειρον,

et duodecim versibus post:

βῆ δ' ἄρ' ἐπ' Ἀτρεΐδην Ἀγαμέμνονα· τὸν δ' ἐκίχανεν.

Cum utrumque vix rectum possit esse, quaeritur quae lectio videatur potior. Statim animadvertendum est B. 89:

βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
ad quem locum Scholiastes annotavit: ὅτι ἀντὶ τοῦ ἐπ' ἄνθος εἰαρινά, ὡς ἐν τῇ Δ (251), ἤλθε δ' ἐπὶ Κρήτεσσιν ἄντὶ τοῦ ἐπὶ τοὺς Κρήτας. Et sic solet HOMERUS. Cf.:

A. 382: ἦκε δ' ἐπ' Ἀργείοισι κακὸν βέλος· οἱ δὲ νυ λαοί.

Δ. 273: ἦλθε δ' ἐπ' Αἰάντεσσι, κιὼν ἀνὰ οὐλαμὸν ἀνδρῶν.

E. 240: ἐμμεμαῶτ' ἐπὶ Τυδείδῃ ἔχον ὠκέας ἵππους.

Λ. 293: σεύῃ ἐπ' ἄγροτέρῳ συῖ καπρίῳ ἢ λέοντι.

P. 874: βῆ δ' ἐπὶ Πατρόκλῳ καὶ ἀκόντισε δοῦρὶ Φαιειῶ.

Verum si quis amicū consulere vult aut eum de quāpiam re certiorē facere, ἔρχεται ἐπ' αὐτόν. Sic Agamemnon in Doolonia, K. 18, cogitat Νέστωρ ἐπὶ πρῶτον Νηλῆιον ἐλθέμεν ἀνδρῶν. Uterque, adscito Ulysse, vs. 150 βὰν δ' ἐπὶ Τυδείδην Διομήδεα. Neptunus, N. 91, Graecis auxilium laturus Τεῦκρον ἐπὶ πρῶτον καὶ Δῆϊτον ἦλθε κελεύων. Iterum Nestor, Ξ. 24, optimum indicat βῆναι ἐπ' Ἀτρεΐδην. In *Odyssea*, ε. 149, Calypso accipit nuntium a Iove de reditu Ulyssis, ἣ δ' ἐπ' Ὀδυσσῆα μεγαλήτορα πότνια Νύμφη ἦϊε. Horum autem nihil inest locis supra laudatis; coniicio igitur B. 18 quoque legendum esse: βῆ δ' ἄρ' ἐπ' Ἀτρεΐδῃ Ἀγαμέμνονι. Nullum novi locum qui repugnat, nam significatio utriusque loci, quem e quarta rhapsodia notavi, non est ea quae videtur. Verte: venit ad eum locum, ubi Aiaces, Cretenses stationem habebant.

Minutum est quod displicet in Menelai verbis, Γ. 109:

αἰεὶ δ' ὀπλοτέρων ἀνδρῶν φρένες ἡερέθονται·

οἷς δ' ὁ γέρων μετέησιν, ἅμα πρόσσω καὶ ὀπίσσω
λεύσσει.

Non ignoro quam saepe tum Priamus tum Nestor, alii quoque interdum, cum articulo demonstrativo dicantur ὁ γέρων, aut in genitivo τοῦ γέροντος, cf., si tanti est, γ. 390 et 393 vel ω. 387:

ἦλθ' ὁ γέρων Δολίος, σὺν δ' υἱεῖς τοῦ γέροντος,

sed unico quoad scio loco excepto, δ. 410, semper, ut aequum est, sic nominantur *praesentes*; laudato loco autem Menelaus iubet arcessere Priamum. Praeterea subit mirari cur Mene-

laus hanc laudem Priamo imprimis propriam dicat esse, Nestore ne honoris quidem causa nominato. Accedit quod ea quae proxime praecedunt poscere videntur sententiam, quae pertineat ad omnes senes, quorum prudentia adolescentium levitati opponitur. Sic quoque iudicavit Vossius, qui sic vertit: *doch wo ein alter zwischentritt*, cet. Malim igitur legere: οἷς δὲ γέρων μ.

Versuum ordinem mutaverim Δ. 378 sqq. Agamemnon Diomedem ad proelium incitat et interspergit laudes Tydei:

οὐ γὰρ ἔγωγε

ἦντησ' οὐδὲ Ἴδον· περὶ δ' ἄλλων φασὶ γενέσθαι.

ἦτοι μὲν γὰρ ἄτερ πολέμου εἰσῆλθε Μυκῆνας

κεῖνος ἄμ' ἀντιθέφ Πολυνεῖκεϊ, λαὸν ἀγείρων,

οἳ ῥα τότε' ἐσρατόωνθ' ἱερὰ πρὸς τείχεα Θήβης·

καὶ ῥα μάλα λίσσοντο δόμεν κλειτοὺς ἐπικούρους.

Duo sunt quae improbo: tum illud περὶ δ' ἄλλων φασὶ γενέσθαι, sic nude dictum; tum illud λαὸν ἀγείρων, οἳ ῥα τότε' ἐσρατόωντο. Est sane credibile exercitum iam ab Adrastio comparatum fuisse, cum Polynices et Tydeus legati Mycenae mitterentur. Quanto melius omnia procedent sic disposita:

374. οὐ γὰρ ἔγωγε

375. ἦντησ' οὐδὲ Ἴδον· περὶ δ' ἄλλων φασὶ γενέσθαι,

378. οἳ ῥα τότε' ἐσρατόωνθ' ἱερὰ πρὸς τείχεα Θήβης.

376. ἦτοι μὲν γὰρ ἄτερ πολέμου εἰσῆλθε Μυκῆνας

377. κεῖνος ἄμ' ἀντιθέφ Πολυνεῖκεϊ, λαὸν ἀγείρων,

379. καὶ ῥα μάλα λίσσοντο δόμεν κλειτοὺς ἐπικούρους.

Sequenti libro vs. 87 legimus sic:

θῦνε γὰρ ἄμ πεδίον, ποταμῷ πλήθοντι ἰοικῶς

χειμάρρῳ, ὅς' ὥκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας.

Quid sit σκεδαννύναι h. l. facile intelligitur. Legitur in *Odyssea* η. 275: τὴν μὲν ἔπειτα θύελλα διεσκέδασ', ν. 317: θεὸς δ' ἐκέδασσεν Ἀχαιοὺς, cet.; neque differt ab eo quod est *disiicere* apud VIRGILIUM *Aen.* I. 43:

Disiecitque rates, evertitque aequora ventis,
vel vs. 73: Aut age diversos et *disiice* corpora ponto.

Aliis illud est *dispergere* sive *dissipare*. Vocabulum γεφύρας explicat HEYNE pontes publicis et tignis sibi oppositis firmatos, munitos ad undarum impetum frangendum. Latine reddi potest

agger, modo intelligamus vocabulum ea significatione qua usurpatur apud CAES. *de B. G.* II. 18: unde *agger* comportari posset nihil erat relucuum, omnibus arboribus longe lateque excisis. VIRGILIUS autem laudatum locum imitatus est *Aen.* II. vs. 496:

Non sic, *aggeribus ruptis* quum spumeus amnis
Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnes
Cum stabulis armenta trahit.

Pariter TACITUS *Ann.* I. 63 *ruptos* vetustate pontes memorat. Verum ut hoc dicat HOMERUS legendum est *ἐκέασσε*, non *ἐκέδασσε*, quod de ligno usitatissimum est. *Κέδρος* dicitur *εὐκέατος*, ε. 60 et η. 280. De navi est ε. 132: *Ζεὺς ἔλας ἐκέασσε μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ*, et μ. 388, *τυτθὰ βαλὼν κέασσaiμι*. Legitur porro ξ. 12: *τὸ μέλαν δρυὸς ἀμφικέασσας*, ξ. 418 et υ. 161: *κέασαν ξύλα*, σ. 309: *νέον κεκασμένα*, cet. Est fere idem quod *findere*. Sic est Π. 412 et 578 de capite: *ἡ δ' ἄνδιχα πᾶσα κέασθη*, cum ΘYVIDIUS dicat *Melam.* XII. 249:

veluti qui candida tauri

Rumpere sacrificia molitur colla securi.

Nobilissimus locus, qui legitur E. 127.

ἀχλὺν δ' αὖ τοι ἀπ' ὀφθαλμῶν ἔλουν, ἢ πρὶν ἐπῆεν
ὄφρ' εὖ γιγνώσκῃς ἡμὲν θεὸν ἠδὲ καὶ ἄνδρα,

admonet me ut paucis exponam quomodo *ἀχλὺς* et *ἀήρ* differant. Nempe hoc impedit quominus *conspiciaris*, illud quominus *conspicias*. De significatione vocabuli *ἀήρ* copiose egit BUTTMANNUS in *Lexilogo* I. p. 115 sqq. Est fere, ut *Scholias* verbis ad T. 87 utar, *τὸ σκοτεινὸν κατὰ σῆμα*. Quod autem ad alterum vocabulum attinet laudatus locus disertè testatur id quod dixi; sed operae pretium est paucos quosdam alios locos adducere.

E. 696: *τὸν δ' ἔλιπε ψυχὴ, κατὰ δ' ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀχλὺς*.

O. 668: *τοῖσι δ' ἀπ' ὀφθαλμῶν νέφος ἀχλὺς ὥσεν Ἀθήνη*.

Π. 344: *ἤριπε δ' ἐξ ὀχέων, κατὰ δ' ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀχλὺς*.

T. 321: *αὐτίκα τῷ μὲν ἔπειτα κατ' ὀφθαλμῶν χέεν ἀχλὺν*.

541: *αἰψὰ δ' ἔπειτ' Ἀχιλλῆος ἀπ' ὀφθαλμῶν σκέδασ' ἀχλὺν*.

421: *κάρ β' αἰ οἱ ὀφθαλμῶν κέχυτ' ἀχλὺς· οὐδ' ἄρ' ἔτ' ἔτλη*.

χ. 88: *λακτίζων ἐτίναξε· κατ' ὀφθαλμῶν δ' ἔχυτ' ἀχλὺς*.

unde Hesiodus deam Ἀχλύν repraesentari fingit in *Scuto Herculis*, vs. 264. De voce ἀήρ vix quisquam requireret testimonium; si lubebit, poterunt tamen consuli E. 776, Θ. 50, Λ. 752, Ξ. 282, Π. 790, P. 269, 368, 576, T. 444, Φ. 6, 549, 597, θ. 562, λ. 15. Unicus locus est qui hic praeteriri nequit, quia apprime facit ad meum propositum:

P. 643: ἀλλ' οὐπὲρ δύναμαι ἰδεῖν τοιοῦτον Ἀχαιῶν.

ἡέρι γὰρ κατέχονται ὁμῶς αὐτοὶ τε καὶ Ἴπποι.

Vides hic aerem, sive caliginem si mavis, impedire quominus Aias videat quem mittat ad Achillem de morte Patrocli. Ἀχλύς enim est oculorum vitium et mentis, ἀήρ vel oculatissimum moratur, sive, ut rem non obscuram magis etiam perspicuam reddam: ἀχλύς mortuos et caecos perpetuo premit, ἀήρ noctu premit omnes.

Vocabulum νεφέλη non differt ab eo quod est ἀήρ; cf. E. 186, 345, O. 308, P. 551, T. 150, 417; unde θ. 562 et λ. 15 rectissime coniunctim dici potuit ἡέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι.

Memorabile est praeterea vocabulum νύξ quod utramque significationem coniungit, itaque ponitur pro quacunque causa, qua oculorum officium impeditur.

X. 466: τὴν δὲ κατ' ὀφθαλμῶν ἐρεβεννὴ νύξ ἐκάλυψεν.

ψ. 372: τοὺς δ' ἄρ' Ἀθῆναι

νυκτὶ κατακρύψασα θοῶς ἐξῆγε πόλιν.

Priore loco idem valet quod ἀχλύς; altero idem quod ἀήρ. Manent tamen in *Odyssea* loci nonnulli, qui obiter insipientibus hanc doctrinam evertere videntur, quos age percenseamus.

Septimo libro vs. 15 Ulysses ingressurus est Phaeacum urbem;

αὐτὰρ Ἀθῆναι

πολλὴν ἡέρα χεῦε, φίλα φρονέουσ' Ὀδυσσῆϊ,

μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβόλησας

κερτομέοι τ' ἐπέεσσι, καὶ ἐξερέοιθ' ὅτις εἴη.

Tum pergit Poeta narrare quomodo duce ipsa Minerva urbem intraverit:

39. τὸν δ' ἄρα Φαίηκες ναυσικλυτοὶ οὐκ ἐνόησαν

ἐρχόμενον κατὰ ἄστρ' ἀπὸ σφέας. οὐ γὰρ Ἀθῆναι

εἶα εὐπλόκαμος, δεινὴ θεός· ἢ ῥά οἱ ἀχλὺν

θεσπεσίην κατέχευε.

Intrata autem regia domo,

142. ἀμφὶ δ' ἄρ' Ἀρήτης βάλε γούνασι χεῖρας Ὀδυσσεύς.
καὶ τότε δὴ β' αὐτοῖο πάλιν χύτο θέσφατος ἄήρ.

Vides hic titubari, sed bonum factum quod *Scholium* nobis indicare poterunt, quid poeta cecinerit. Ad primum locum hoc adscriptum est: "Ὅτι τῷ Ὀδυσσεῖ περιέθηκε σκότος, οὐ τοῖς Φαίαισιν, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς Ζηνόδοτος; et idem legitur ad vs. 140. Pertinet hoc ad versum 41, ubi legimus: Ζηνόδοτος, ἣ σφισιν ἀχλὺν, γράφει οὐκ εὖ. Atqui ea ipsa ZENODOTI lectio unice vera est. Minerva caligine inducta curaverat ne Ulysses a quopiam Phaeacum conspiceretur estque ea ἄήρ, qua illum involverat. Sed eodem iure ἀχλὺς dici potest premere oculos Phaeacum ipsorum, quippe quae efficiebat ut regalem advenam non cernerent. Apparet igitur ARISTARCHUM hoc discrimen, quod statui inter utrumque vocabulum interesse, non agnovisse. Quod ad ZENODOTUM attinet, aut lectionem ἣ σφισιν ἀχλὺν in codicibus suis invenit, quod verisimilius iudico, aut proprio Marte vulgatam mutavit, quia quid esset ἀχλὺς iam perspexerat. Itaque habeo aut antiquissimam lectionem aut ZENODOTUM ipsum sententiae meae auctorem.

Ulysses libro nono vs. 142 in narratione eorum quae in terra Cyclopum perpressus est haec dicit:

ἐνθα κατεπλέομεν, καὶ τις θεὸς ἡγεμόνευεν
νύκτα δι' ὀφθαλμῶν· οὐδὲ προῦφαίνεται ἰδέσθαι.
ἄήρ γὰρ παρὰ νηυσὶ βαθεῖ ἦν, οὐδὲ Σελήνη
οὐρανὸς προῦφαινε· κατείχετο δὲ νεφέεσσιν.

Credere quis possit ἀχλὺν requiri hoc loco, non ἄήρ. Non est ita; Ulyssis socii deo duce in portum perveniunt, nil quidquam satis cernentes. Verum causa non in iis ipsis sita erat neque eorum oculi deficiebant, sed tenebrae obortae fecerunt ut nihil prorsus posset conspici. Hinc quoque factum est ut ne ipsa Luna quidem appareret, κατείχετο γὰρ νεφέεσσιν. Nihil hoc differt ab eo quod Graecis accidit, cum certarent de Patrocli cadavere, cf. P. 366 sqq., 643 sqq. Ceterum uterque locus leviter corruptus est. In *Odyssea* ab eo quod est in margine Codicis Harleiani gratus accipe:

ἄήρ γὰρ περὶ νηυσὶ βαθεῖ ἦν.

In *Iliade* est vs. 371:

εὐκῆλοι πολέμιζον ὑπ' αἰθέρι.

Repone αἰθήρη ex Aiakis verbis vs. 646: ποιήσον δ' αἶθρην.

Neque silentio praetermittere possum decimum tertium librum, in quo, quae nolissima res est, Ulysses redux patriam non agnoscit. Minerva ei obviam fit eumque certiore facit de reditu, tum vs. 352:

ὦς εἰποῦσα θεὰ σκέδασ' ἡέρα· εἷσατο δὲ χθών.

Sed supra vs. 189 sqq. narratum est quomodo factum sit ut Ulysses patriam non agnosceret:

περὶ γὰρ θεὸς ἡέρα χεῦεν

Παλλὰς Ἀθηναίη, κουρὴ Διὸς· ὄφρα μιν αὐτὸν

ἄγνωστον τεύξειεν, ἕκαστά τε μυθήσαιο,

μή μιν πρὶν ἄλοχος γνοίη, ἀσπίς τε φίλοι τε,

πρὶν πᾶσαν μνηστῆρας ὑπερβασίην ἀποτίσαι.

τοῦνεκ' ἄρ' ἄλλοειδέα φαινέσκειτο πάντα ἄνακτι.

Arena sine calce. Divina ope Ulysses non agnoscit patriam *Ithacam* et ista ἀήρ, quae hoc efficit, etsi paucis versibus post iam dissipatur uti diximus, tamen impedit quominus uxor et cognati eum agnoscant, cum tamen postea demum vs. 597 Minerva dicat:

ἀλλ' ἄγε σ' ἄγνωστον τεύξω πάντεσσι βροτοῖσιν,

et Ithacensium regem in miserum mendicum transformet! Hoc si quis explicare poterit, nae istum pauca morabuntur. Describam locum, sicuti legendus est:

Ὅ δ' ἔγρετο δῖος Ὀδυσσεύς,

εὖδων ἐν γαίῃ πατρῴῃ, οὐδέ μιν ἔγνω,

ἤδη δὲν ἀπεών· περὶ γὰρ θεὸς ἡέρα χεῦεν

Παλλὰς Ἀθηναίη, κουρὴ Διὸς· ὄφρα μιν αὐτῷ

ἄγνωστον τεύξειεν, ἕκαστά τε μυθήσαιο.

τοῦνεκ' ἄρ' ἄλλοειδέα φαινέσκειτο πάντα ἄνακτι.

Non mea haec lectio est sed ipsius ARISTOPHANIS BYZANTII. Sic enim legimus apud *Scholiaslam*: Ἀριστοφάνης, αὐτῷ, γράφει καὶ τὸ, μιν, ἐπὶ τῆς Ἰθάκης τίθησιν. Rectissime. Postquam αὐτῷ in αὐτόν corruptum fuit, credo quia non intellectum fuerat μιν referri ad ipsam *Ithacam*, sicuti paullo ante in verbis οὐδέ μιν ἔγνω, quaedam desiderari videbantur. Adiecti sunt versus quos reseui 192 et 193, quod minus etiam mirandum est cum videamus sat multos versus in hac *Odysseae* parte interpolatos

esse. Similiter *Scholiastes* iam vidit expungendos esse versus 333—338.

Huc facit quoque Theoclymeni imprecatio, v. 337; modo recte explicetur:

εἰδῶλων δὲ πλέον πρόθυρον, πλείη δὲ καὶ αὐλή,
 ἰεμένων Ἑρεβόρδε ὑπὸ ζόφον· ἡέλιος δὲ
 οὐρανοῦ ἐξαπόλωλε, κακὴ δ' ἐπιδέδρομεν ἀχλύς.

Nempe non est ἀχλύς, quae obsidet radios solis sed animum et mentes procorum quaque occaecati manifesta illa signa non cernunt, quibus vates commovetur et perturbatur. Faceret quidem ζ. 45: λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη, ut de hac interpretatione subdubitarem, nisi Theoclymenus ipse addidisset νυκτὶ μὲν ὑμέων εἰλύαται κεφαλαί, de qua significatione vocabuli νύξ supra egi.

Paullo difficilior est intellectu id quod bis recurrit μ. 406 et ξ. 304: ἡχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς. Videtur significare mare tenebris obortis non amplius comparere, sed non est ita. Magno coorto vento mare miscetur, amittit caeruleum colorem et nigrescit; placidum aequor coelum colore imitatur et exprimit, nunc conturbatum est et hanc imaginem non amplius refert, plane sicuti modo vidimus mentes procorum, quae res et figuras non recipiebant. Optime hoc sensit VIRGILIUS cum verteret: »ponto nox incubat atra." Minus recte igitur nescio quis poeta apud SUDAM in voce ἀχλύς, novare ausus est ἡέρος ἀχλύσαντος, nam aqua quidem rerum figuras et imagines repraesentat, aer non item. Ceterum Aeschylus quoque *Pers.* 669 vocabulo eodem modo usus est, quo dixi:

Στυγία γὰρ τις ἐπ' ἀχλὺς πεπόταται.

Recte quoque PROCLUS in *Hymno in Solem*, vs. 41:

ψυχῇ μὲν Φάος ἀγνὸν ἐμῇ πολυόλβον δαΐζοις,
 ἀχλὺν ἀποσκεδάσας ὀλεσίμβροτον, ἰολόχευτον.

Rei mentio apud Grammaticos, ineptis quibusdam etymologiis exceptis, praeterea non exstat, nisi quis huc trahere velit quod APOLLONIUS habet in *Lexico Homérico*: ἀχλὺς· ἡ τῶν ὀφθαλμῶν σκότωσις aut id quod in *Etymologico Gudiano*, alibi quoque, ex HERACLIDE PONTICO excerptum legitur: ἀχλύς· παρὰ τὸ τὰς ὕψεις ἡμῶν λυπεῖν καὶ ὀχλεῖν, sed hic quoque pellucet etymologiae aucupium.

Finem faciam in corrigendo Hesiod. *Theog.* vs. 697 φλᾶξ δ' ἡέρα δι' αὖν ἴκανεν, codices fere praebent διον; rescribam: φλᾶξ δ' αἰθέρα διον ἴκανεν.

Redeamus ad quintum librum ubi vs. 794 Minerva Diomedem adit:

εὖρε δὲ τόν γε ἄνακτα παρ' ἵπποισιν καὶ ὄχασφιν
ἔλκος ἀναψύχοντα, τὸ μιν βάλε Πάριος ἰφῶ.

Quis neget sic recte dici posse. Vide modo:

Ψ. 35: Αὐτὰρ τόν γε ἄνακτα ποδώκεα Πηλεΐωνα, κτέ.

Mihi tamen aliud quid requiri videtur, nempe:

εὖρε δὲ τόν γ' ἀπάνευθε παρ' ἵπποισιν,

sicuti legitur:

Λ. 341: τοὺς μὲν γὰρ θεράπων ἀπάνευθ' ἔχεν· αὐτὰρ ὁ πεζὸς
θύνε διὰ προμάχων.

P. 198: τὸν δ' ὥς οὖν ἀπάνευθε ἶδε νεφεληγερέτα Ζεὺς.

Ceterum ὅγε sic positum pervulgatum est:

Φ. 453: σοὶ μὲν ὄγ' ἠπείλησε πόδας καὶ χεῖρας ὑπερθεῖν
δήσειν καὶ περάων νήσων ἐπὶ τηλεδαπάρων.

τεῦτο δ' ὄγ' ἀμφοτέρων ἀποκόψειν οὐατα χαλκῶ.

Intelligi nequeunt quae leguntur Θ. 447:

Τίφθ' οὕτω τετίησθον, Ἀθηναίη τε καὶ Ἥρη;

οὐ μὲν θην κάμετόν γε μάχη ἐνὶ κυδαινεῖρῃ

ὀλλῦσαι Τρῶας, τοῖσιν κότον αἰνὸν ἔθεσθε.

πάντως, οἷον ἐμόν γε μένος καὶ χεῖρες ἄαπτοι,

οὐκ ἂν με τρέψειαν, ὅσοι θεοὶ εἰς' ἐν' Ὀλύμπῳ.

σφῶϊν δὲ πρὶν περ τρόμος ἔλλαβε Φαίδιμα γυῖα,

πρὶν πόλεμόν τ' ἰδέειν, πολέμοιό τε μέγμερα ἔργα.

ᾧδε γὰρ ἐξέρεω, τὸ δὲ κεν τετελεσμένον ἦεν.

Neque σφῶϊν δέ, neque ᾧδε γὰρ recte intelligetur, antequam rescripseris:

οὐ μὲν θην κάμετόν γε μάχη ἐνὶ κυδαινεῖρῃ

ὀλλῦσαι Τρῶας, τοῖσιν κότον αἰνὸν ἔθεσθε.

σφῶϊν δὲ πρὶν περ τρόμος ἔλλαβε Φαίδιμα γυῖα,

πρὶν πόλεμόν τ' ἰδέειν πολέμοιό τε μέγμερα ἔργα.

πάντως οἷον ἐμόν γε μένος καὶ χεῖρες ἄαπτοι,

οὐκ ἂν με τρέψειαν, ὅσοι θεοὶ εἰς' ἐν' Ὀλύμπῳ.

ᾧδε γὰρ ἐξέρεω.

Memorable est quod in Scholiis legitur ad I. 212. Versus hic est:

αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ πῦρ ἐκάη καὶ φλόξ ἐμαράνθη.

Doctus Grammaticus annotavit: ἐν τισι γράφεται »αὐτὰρ ἐπεὶ « πυρὸς ἄνθος ἀπέπτματο παύσατο δὲ φλόξ. » γελοῖον δὲ πυρὸς ἄνθος ὡς βόδων ἄνθος, τοῦ ποιητοῦ τὸ πῦρ δεινοποιήσαντος. Nisi me omnia fallunt, hanc lectionem in Codice suo legerat AÆSCHYLUS, cum scriberet in *Prometheo* 7:

τὸ σὸν γὰρ ἄνθος, παντέχνου πυρὸς σέλας.

Neque hoc non placebat LUCRETIO, cum flos flammai diceret. Ceterum AÆSCHYLUS utebatur HOMERI codice non nimis perpur-gato. Ex STEPH. BYZ. v. Ἄβιοι novimus et hoc quoque lectum fuisse in *Prometheo soluto*, fragm. 184. DIND.

Ἐπεὶ δ' ἤξεις δῆμον ἐνδικώτατον

βροτῶν ἀπάντων καὶ φιλοξενώτατον

Γαβίους.

Fontem unde hausit iam indicarunt alii, inter quos et ipse STEPHANUS BYZANTIUS. Est Homericus versus N. 6:

Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων καὶ ἀγαυῶν Ἰππημολγῶν,
γλακτοφάγων, Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

De hoc versu e *Scholiasta* novi iam antiquitus scripta fuisse multa a multis. Non constabat enim utrum γλακτοφάγων et ἀγαυῶν essent nomina propria an adiectiva. Fuere qui Ἰππημολγῶν adiectivum putabant esse. Alii disputabant utrum δικαιοτάτων ἀνθρώπων ad Abios solos referendum esset, an ad omnes. Exstabat quoque lectio δικαιοτάτων τ' ἀνθρώπων. Coniicio in eo codice unde fluxit Aeschyleus liber, exaratum fuisse:

γλακτοφάγων τ' Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

Qui codicem descripsit, cum scriptum esset ΤΑΒΙΩΝ videre sibi visus est ΤΑΒΙΩΝ, quod AÆSCHYLUS imprudens amplexus est.

Versu 62 decimi quarti libri haec sunt verba Nestoris ad Diomedem, Ulysssem et Agamemnona:

πόλεμον δ' οὐκ ἄμμε κελεύω

δύμεναι· οὐ γὰρ πως βεβλημένον ἐς μάχεσθαι.

Atqui Nestor vulneratus non est, necessarium est ὄμμε. In paraphrasi recte legitur ὄμας et veram lectionem fuisse quod in Aristarcheo libro suspiceris ex annotatione: ἡ διπλή, ὅτι πάντες συλληπτικῶς· οὐ γὰρ πάντες ἐβέβληντο, quod pertinet ad notum illud discrimen inter βάλλειν et οὐτᾶν, cf. Π. 25. Vo-

cabula et saepe alibi permutata sunt et apud HOMERUM A. 260, ubi ZENODOTUS ὑμῖν probabat, sed quae ratio facit ut ibi Aristarchum ἡμῖν potius videatur, ea ipsa hic ὅμμε postulat.

Fuere qui ignorarent HOMERUM in describendis iis, quae ad deos pertinent, semper uti praesenti tempore. Inde factum est ut T. 35 ante ARISTARCHUM non legeretur Ἑρμείας, ὃς ἐπὶ φρεσὶ πευκαλίμῃσι κέκασαι, sed κέκατο. Quam necessarium illud sit, videre est in descriptione currus Iunonis, E. 726 sqq. ubi HOMERUS optime usus est praesenti tempore, praeterquam in hisce, vs. 729:

τοῦ δ' ἐξ ἀργύρεος ῥυμὸς πέλεν· αὐτὰρ ἐπ' ἄκρῳ.

Quantocyus reponere id, quod Scholia quoque commendare videntur: πέλει. Sed non ferendum est in hac re titubari in suavissima descriptione zonae Veneris,

Ξ. 214: Ἡ καὶ ἀπὸ γήθεσφιν ἐλύσατο κερδὸν ἱμάντα,
ποικίλον· ἐνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο·
ἐνθ' ἐνὶ μὲν φιλότῃς, ἐν δ' ἴμερος, ἐν δ' ὀαριζύς,
πάρφασις, ἥτ' ἐκλεψε νόον πύκα περ φρονέον-
(των.

Aliquanto magis placent τέτυκται et πάρφασις, ἥτε νόον κλέπτει.

Etsi saepissime dicatur βροτὸς ἀνὴρ minus placet tamen T. 22:

Μῆτερ ἐμή, τὰ μὲν ὄπλα θεὸς πόρεν, οἷ' ἐπιεικὲς
ἔργ' ἔμεν ἀθανάτων, μηδὲ βροτὸν ἄνδρα τελέσσαι.

Venusius esse iudico ἀνδρὶ, sicuti Σ. 362 legitur:

καὶ μὲν δὴ πού τις μέλλει βροτὸς ἀνδρὶ τελέσσαι.

Vocabulum ἀνὴρ hoc loco dictum est fere sicuti T. 97:

τῷ οὐκ ἔς' Ἀχιλλῆος ἐναντίον ἄνδρα μάχεσθαι.

Non assequor quomodo defendi possit T. 102:

εἰ δὲ θεὸς περ
ἶσον τείνειεν πολέμου τέλος, οὐ με μάλα βέα
νικήσει, οὐδ' εἰ παγχάλκεος εὐχεται εἶναι.

Mihi quidem necessarium videtur νικήσει'.

Vigesima secunda rhapsodia, vs. 380:

ὃς κακὰ πόλλ' ἔρρεξεν, ὅς' οὐ σύμπαντες οἱ ἄλλοι,

a Scholiasta gratus accipe ἔρδεσκεν. Vide modo notissimum locum:

I. 640: ὃς κακὰ πόλλ' ἔρδεσκεν ἔθων Οἰνῆος ἀλῶν.

Neque differt ν. 350: ἐνθα σὺ πολλὰς — ἔρδεσκες Νύμφῃσι τε-
ληέσσας ἐκατόμβας. Conferri quoque utiliter potest *Hymn. in*
Apoll. 303 et 355. Ἐρδεσκον est *facere solebam*, ἔρρεξα est
fecit, cf. φ. 298:

ὁ δ' ἐπεὶ Φρένας ἄασεν οἶνῳ,
μαϊνόμενος κἄκ' ἔρρεξε δόμον κἄτα Παιριθόοιο.

Eodem libro vitiose editur vs. 220:

οὐ οἱ νῦν ἔτι γ' ἐστὶ πεφυγμένον ἄμμε γενέσθαι,
οὐδ' εἴ κεν μάλα πολλὰ πάθοι ἐκέργος Ἀπόλλων.

Reponendum est κἄμοι; vide modo Θ. 22:

ἄλλ' οὐκ ἂν ἐρύσαιτ' ἔξ οὐρανόθεν πεδιόνδε
Ζῆν' ὕπατον μήτῳρ', οὐδ' εἴ μάλα πολλὰ κἄμοιτε.

Vocabulum prorsus ignotum legitur Ψ. 806:

ὀππότερός κε φθῆσιν ὀρεξάμενος χρόα καλόν,
ψαύσῃ δ' ἐνδίνων, διὰ τ' ἔντεα, καὶ μέλαν αἷμα·
τῷ μὲν ἐγὼ δώσω τόδε φάσγανον ἀργυρόηλον.

Non memini me legere apud Poetam versum magis insulsum.
Haec est vox unius e plebecula Romana ad gladiatores, sed Achil-
les vere ludos instituebat in honorem Patrocli, nisi putabimus
Achillem ipsum parum curasse sortem Aiacis, cum ceteri Graeci
depugnantibus ducibus timerent et Diomedem desistere iube-
rent, cf. vs. 822. Non fugit hoc ARISTARCHUM, cui obtempe-
ratum mallet sic scribenti: ἀθετεῖται, ὅτι ἐνδίνων θέλει λέ-
γειν τῶν ἐντοσθίων σπλάγχνων· ἕως γὰρ τοῦ ἀμύξαι μόνον μο-
νομαχοῦσι· καὶ διὰ τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα ἐκ τῆς Δολωνείας
μετάκειται (K. 298). Miror autem impeditam verborum con-
structionem. Saepissime HomERICA carmina interpolata sunt ut
hiulcae videlicet orationi subveniretur: sic nostro loco is qui
invita Minerva ineptum versum consarcinavit, non intellexit
ὀρεξάμενος sic positum uti legitur Π. 314: ἔφθῃ ὀρεξάμενος
πρυμνὸν σκέλος. Verum nostro loco interpolatus versus demum
orationem impeditam facit. Mihi quidem totum hoc inexplica-
bile est, vel adhibita paraphrasi, quae sic interpretatur: ὁποῖος
ἂν προλάβῃ καὶ ἐκτείνας τὸ καλὸν σῶμα, προσψαύσῃ δὲ τῶν μελῶν
διὰ τῶν ὅπλων χωρήσας ἐπὶ τὸ μέλαν αἷμα. Accedit vocabulum
ἐνδίνων prorsus incognitum. Creditur significare *viscera*, quia
Grammatici ἐνδον vel ἐντὸς latere putabant. Dicam quod sen-
tio. Grammaticus qui διὰ τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα satis inve-

nuste ex *Dolonia* arripuit, meminerat se praecedenti libro vs. 180 legere:

τοῖσι δὲ πόλλ' ἐπέτελλε Γερήνιος ἱππότης Νέστωρ,
δενδύλλων ἐς ἑκαστον.

Intellexit vocabulum plane sicuti intellexit APOLLONIUS RHODIUS, III. 281, apud quem Amor sagittam emissurus ὀξέα δενδύλλει, hoc est, opinor: connivet quo certius collimet. Scribe igitur apud HOMERUM:

ὀππότερός κε φθῆσιν ὀρεξάμενος χροά καλόν,
[ψαύσῃ δενδύλλων διὰ τ' ἔντεα καὶ μέλαινα αἷμα]
τῷ μὲν ἐγὼ δώσω κτέ.

Atque sic omnes difficultates, ni fallor, evanescunt.

Ultimo libro vs. 206 sic lego:

εἰ γάρ σ' αἰρήσει καὶ ἐσόψεται ὀφθαλμοῖσιν
ὤμης ἡς καὶ ἄπιστος ἀνὴρ ὄδε, οὗ σ' ἐλεήσει.

Novi HOMERUM interdum sic dicere per ὕστερον πρότερον, novi μ. 314:

τὰς μὲν ἄρα θρέψασα, τεκοῦσά τε, πότνια μήτηρ.

Sed quonvis pignore contendam eum scripsisse:

εἰ γάρ σ' ἀθρήσει καὶ ἐσόψεται.

Vide modo Γ. 480: εἴ που ἐσαθρήσειεν Ἀλέξανδρον θεοειδέα.

μ. 232: οὐδέ πῃ ἀθρήσαι δυνάμην· ἔκαμον δέ μοι ὄσσε.

τ. 478: ἡ δ' οὐτ' ἀθρήσαι δύνατ' ἀντίη, οὔτε νοῆσαι.

Confer etiam *Hymn.* II. 29 et 414.

Minus placet eodem libro vs. 563:

καὶ δέ σε γιγνώσκω, Πρίαμε, Φρεσίν, οὐδέ με λήθεις.

Malim: καὶ δέ σε γιγνώσκω, cf. ζ. 230. ρ. 135. ω. 540. Eadem medicina opus est σ. 555:

ἔμψης μοι δοκέει δαΐδων σέλας ἔμμεναι αὐτοῦ
καὶ κεφαλῆς.

Lege καὶ κεφ. Vidit hoc, ni fallit memoria, LEHRSIUS; cf. si tanti est ψ. 156 et ω. 317.

In tertio libro *Odysseae* vs. 103:

ὦ φίλ' ἐπεὶ μ' ἔμνησας διζύος, ἣν ἐν ἐκείνῳ
δήμῳ ἀνέτλημεν,

correctum velim ἐκείνων, si quidem dicitur δήμῳ ἐν Τρώων. Occasione data levem errorem attingemus in LEHRSH de *Aristarcho* utilissimo libro p. 178, ubi ille sic disputat: »Quod legitur T. 45: ἡ διπλῇ ὅτι τῆς ὑπὸ Ἴλιον στρατιᾶς ἡγεῖτο ὁ Ἀχιλλεύς.

«λέως καὶ πρὸ τοῦ μηνῖσαι, διδὺν πάλιν ἀποκαθίσταται ἡ ἡγεμονία
 »nec satis intelligo nec quorsum pertineat scio.” At pertinet
 hoc ad γ. 106 :

πλαζόμενοι κατὰ ληϊδ', ὅπῃ ἄρξειεν Ἀχιλλεύς, ubi anno-
 tatum legitur : Σαφῶς δὲ τῶν Ἑλλήνων πολέμαρχον παρίησι τὸν
 Ἀχιλλέα. Eodem pertinent *Scholia* Ω. 671. Tum LEHRSIUS per-
 git et laudat *Schol.* A. 54 : ἄλλως τε καὶ αὐτὸς ἡγεῖται τῆς ὑπαί-
 θρου στρατιᾶς, ubi legendum coniicit : τῆς ὑπὸ Ἴλιον vel τῆς ὑπὸ
 Τροίαν στρατιᾶς. Perperam; cf. *Schol.* Ω. 658 : ἄρχει γὰρ τοῦ
 ὑπαίθρου, ubi γ. 106 quoque laudatur. Videmus igitur antiqui-
 tus quaesitum fuisse uter dux esset Graecorum Achilles an
 Agamemnon et criticos Alexandrinos statuuisse Achilli exercitum
 ὑπαίθρου mandatum fuisse, hoc est, si quid video, eum impe-
 rasse militibus extra castra.

Missis disco, θ. 202, Ulysses superbiens exclamat : Τοῦτον
 νῦν ἀφίκεσθε, νέοι! Verum est : Τούτου νῦν ἐφίκεσθε. Huc
 ducunt quoque *Scholiastae* verba a BUTTMANNO emendata. Ἐφί-
 κνεῖσθαι légitur N. 613.

Polyphemus captus oculo, ι. 512, flebiliter queritur de vale
 quodam,

ὅς μοι ἔφη τάδε πάντα τελευτήσεσθαι ὀπίσω,
 χειρῶν ἐξ Ὀδυσῆος ἀμαρτήσεσθαι ὀπωπῆς.

Non intelligo quod sibi velit ἀμαρτήσεσθαι, nam quod vertunt
 privatum iri, vereor ut hoc ferri possit. Sed est vocabulum
 ἀμέρδειν, quod significat praestringere, splendorem adimere, quod-
 que de oculis usitatissimum est. Telemachi verba sunt τ. 18
 de paternis armis :

καλά, τά μοι κατὰ οἶκον ἀκηδέα καπνὸς ἀμέρδει.

In *Iliade* N. 340 legitur : ὅσσε δ' ἀμερδεν αὐγὴ χαλκείη et itidem
 apud HESIODUM in *Theogonia* vs. 698 : ὅσσε δ' ἀμερδε καὶ ἰφθίμων
 περ ἐόντων αὐγὴ μαρμαίρουσα. Sed imprimis memorabile est
 θ. 64 : ὀφθαλμῶν μὲν ἄμερσε, δίδου δ' ἡδεῖαν ἀοιδήν. Passive
 legitur X. 58 : αὐτὸς δὲ φίλης αἰῶνος ἀμερβῆς. Eodem vocabulo
 Polyphemum usum esse suspicor :

χειρῶν ἐξ Ὀδυσῆος ἀμερβήσεσθαι ὀπωπῆς.

Displacent verba Ulyssis ad Eumaeum, ξ. 476 :

νῦξ δ' ἄρ' ἐπῆλθε κακῇ, Βορέαο πεσόντος,
 πηγυλὶς αὐτὰρ ὑπερθε χιῶν γένετ', ἥντε πάχνη,

ψυχρή, καὶ σακέεσσι περιτρέφετο κρύσταλλος.

Quaerendum primo est quid sit *πάχνη*, nam vocabulum praeterea apud HOMERUM non usurpatur. Nihil enim iuvat ἤτορ παχνοῦται e P. 112. *Scholias* errat et rem non conficit AESCH. *Prom.* 25: *πάχνην θ' ἑώραν ἥλιος σκεδᾷ πάλιν*. Utilior est TIMAEI glossa *πάχνη δρόσος πεπηγυῖα*, collato HESYCHIO in voce. Eodem modo ARISTOTELES *de Mundo* 4, *πάχνην* definit et fusius hoc persequitur *Meleor.* I. c. 11. Est igitur idem quod Latinis est *pruina* et rectissime vocabulo usus est APOLLONIUS RHODIUS II. 738, ubi nostrum locum imitatur. Ceterum pruina ex rore gelido fieri auctor est mihi PLINIUS *Hist. Nat.* II. 61. Animadvertendum autem est *χιών* et *πάχνη* inter se opponi apud ARISTOTELEM l. l. *ὅταν πηγῇ τὸ νέφος, χιών ἐστίν, ὅταν δ' ἡ ἀτμίς, πάχνη*. Et similiter in simillima re AESCH. *Agam.* 560:

ἐξ οὐρανοῦ γὰρ καὶ τὸ γῆς λειμώνια
δρόσοι κατεψάκκαζον, ἔμπεδον σίνος
ἐσθημάτων τιθέντες ἐνθηρον τρίχα.
χειμῶνα δ' εἰ λέγοι τις οἰωνοκτόνον,
οἶον παρεῖχ' ἄφερτον Ἰδαία χιών, κτέ.

Pariter VIRGILIUS usus est vocabulo *pruina*, *Georg.* III. 368:

Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis

Corpora magna boum.

Sed non intelligo quomodo satis venuste *nix* cum *pruina* possit comparari; neque tamen improbo id quod nonnullis ineptum videri potest, pruina gelidam dici, nam novi *χάλαζα ψυχρή* e O. 170 et *χιών ψυχρή* e X. 152. Dicam quod sentio. *Nix* hoc loco cum *lana* comparatur, sicuti contra apud Romanos praesertim lanae color niveus dicitur. *Nix* non similis erat *πάχνη* sed *λάχνη*, vocabulo quod exstat v. c. λ. 320: *πυκάσαι τε γένος εὐανθέϊ λάχνη*. At *λάχνη* minus recte dicitur *ψυχρή*. Bonum factum quod *ψυχρός* et *ψεδνός* aliquando permutata sunt, ut novi ex *Epistola critica* RUHNKENII ad ERNESTUM p. 215. Legam itaque in posterum apud HOMERUM:

αὐτὰρ ὑπερθε χιών γένητ' ἥντε λάχνη

ψεδνή, κτέ.

Collato B. 219: *ψεδνή δ' ἐπενήνοθε λάχνη*.

Minus diligenter BEKKERUS versatus est v. 121, ubi vitium *φάτω* γὰρ τίσασθαι ἀλείτας non sustulit, cum tamen Γ. 28 et 366

rectissime scripsit: *Φάτο γὰρ τίσεσθαι ἀλείτην·* et ἡ τ' ἐφάμην *τίσεσθαι*. Eadem corruptela nondum sublata est. X. 120:

*Τρωσὶν δ' αὖ μετόπισθε γερούσιον ὄρκον ἔλωμαι
μή τι κατακρύψειν ἀλλ' ἄνδιχα πάντα δάσασθαι.*

In *Odyssea* eodem modo peccatur β. 373:

ἀλλ' ὄμοσον μὴ μητρὶ Φίλῃ τὰδε μυθήσασθαι,
ubi *μυθήσεσθαι* legitur quoque in margine Harleiani codicis.

Quis porro probet ι. 496: *καὶ δὴ φάμεν αὐτόθ' ὀλέσθαι* pro *ὀλεῖσθαι*, si quidem ut hoc utar μ. 230 recte dicitur: *ἐνθεν γάρ μιν ἐδέγμην πρῶτα φανεῖσθαι*. Quantum distet aoristi usus in talibus, lucide monstrare poterit σ. 342:

ὥς εἰπὼν ἐπέεσσι διεπτοίησε γυναῖκας.

*βᾶν δ' ἴμεναι διὰ δῶμα, λύθεν δ' ὑπὸ γυῖα ἐκάσῃς
ταρβούσῃ· Φᾶν γάρ μιν ἀληθέα μυθήσασθαι.*

Ceterum ne quem moveat ω. 460: *τὸν δ' οὐκέτι φάντο νέεσθαι*, nam *νέεσθαι* habet significationem *futuri*, sicuti Σ. 101: *ἐπεὶ οὐ νέομαι γε Φίλῃν ἐς πατρίδα γαῖαν*. Apud *HESIODUM* quoque in *Scuto Herculis*, vs. 127: *ὀππότε' ἔμελλε τοπρῶτον τρονόεντας ἐφιμῆσασθαι ἀέθλους*, a Florentino Codice accipe: *ἐφορμήσεσθαι*. De δ. 254 quid dicam nescio; conferri debet E. 288, ubi *BACCHERUS* recte praetulit *ἀποπαύσεσθαι*. Neque magis probō φ. 174: *ἀλλ' ἄλλοι τανύουσι τάχα μνηστῆρες ἀγαυοί*, ubi legendum est *τανύσουσι*. Finem faciam indicando ω. 476:

*ἢ προτέρω πόλεμόν τε κακὸν καὶ φύλοπιν αἰνὴν
τεύξεις ἢ Φιλότητα μετ' ἀμφοτέροισι τίθησθαι;*

Quis neget hic requiri futurum tempus? Bis legitur in *Homericis* carminibus horum verborum in *μι* reduplicatum futurum, nempe ν. 358: *διδάσσομεν* et in vicinia loci quem indicavi vs. 314: *διδώσειν*. Itaque videndum est an *τιθήσεις* probari possit.

In *Batrachomyomachia* vs. 81:

βάτραχος ὑψώσας ὦχρδν δέμας ὕδατι λευκῷ,
non requiritur, nisi fallor, mentio *pallidi* coloris sed *caerulei*. Coniicio: *χλωρόν*. Cf. *SCHNEIDEWINI Philol.* VII. p. 745.

Nota res est quomodo *Mercurius* recens natus *Apollinis* boves abduxerit, nota quoque cetera quae in hymno in eius honorem lepide narrantur et prouti talis res postulat, nequaquam ad gravitalem epicam. *Apollo* querens boves abductos invitum

puerum sed callidum et versutum cogit ire ad patrem Iovem.
Adveniente puero comitante Deo, vs. 325

εὐμυλίη δ' ἔχ' Ὀλυμπον ἀγάννιφον.

Corruptum vocabulum variis modis tentatum est, quos recensere longum est. Verisimile iudico *εὐμυλίη* vocabulum, quod etsi alias in epica poesi locum non habet, tamen huic hymno satis accommodatum est.

Nimis est ridiculum quod in *Hymno in Venerem* est vs. 205:

καί τε Διὸς κατὰ δῶμα θεοῖς ἐπιιοινοχοεῦοι.

Hoc est, si quid video, Deos vino adspergere et humectare.

Verum est ἐπιιοινοχοεῦοι, cf. γ. 472.

In *Hymno in Cererem* vs. 37 sic legimus:

Ὅφρα μὲν οὖν γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα

λεῦσσε θεά,

.

τόφρα οἱ ἐλπίς ἔθαλγε μέγαν νόον ἀχρυμένης περ.

Displicet μέγας νόος de puella, quam rapuit Pluto flores cum ancillulis legentem et corollas serentem. Viam emendationis monstrabit vs. 82: Ἀλλὰ, θεὰ, κατὰπαυς μέγαν γόνον. Vocabula νόος et γόνος confusa quoque sunt apud THEOPHILEM 1025. Hic autem locus admonet me ut vitium eximam e loco quodam in *Iliade*, qui legitur H. 252. Ante tamen animadverte usum verbi θέλγειν nostro loco et in hisce:

M. 252: αὐτὰρ Ἀχαιῶν

θέλγε νόον, Τρωσὶν δὲ καὶ Ἑκτορι κῦδος ὀπαζεν.

N. 435: θέλξας ὅσπερ φαεινά.

O. 321: τοῖσι δὲ θυμὸν — ἐν σήθεσσιν ἔθελξε.

σ. 212: ἔρω δ' ἄρα θυμὸν ἔθελχθεν.

Iam decimo quarto *Iliadis* libro quem laudavi nemo nescit Iunonem adire Somnum ut eius auxilium expetat. Somanus, vs. 252, memorat reditum Herculis in Graeciam eversa Troia et similem dolum, quo tunc Iuno Somni ope adversus deorum regem usa erat:

ἦτοι ἐγὼ μὲν ἔλεξα Διὸς νόον αἰγιδόχοιο,

νήδυμος ἀμφιχυθείς.

Unice verum videtur ἔθελξε.

Huius hymni versum 269:

Εἰμὶ δὲ Δημήτηρ τιμάδοχος, ἥ τε μέγιστον

Ἀθανάτοις θνητοῖσι τ' ὄνειαρ καὶ χάρμα τέτυκται,
 laudavit MEHLERUS superioris fasciculi pagina 48. RUHNKENIUS
 laboranti metro sic succurrere voluit: Ἀθανάτοις θνητοῖσι τ' ὄνειαρ
 χάρμα τ' ἐτύχθη vel ἐτύχθην. MEHLERUS qui probare instituerat
 huiusmodi locis primam personam necessariam esse non sine
 veri specie coniecit Ἀθανάτοισιν ὄνειαρ ἰδὲ θνητοῖσι τέτυγμαι. De
 prima persona autem num unice in usu fuerit, subdubito. Vix
 quidquam iuvat afferre EUR. *Herc. fur.* 4:

• Τίς τὸν Διὸς σύλλακτρον οὐκ οἶδεν βροτῶν,

.....

ὃς τάσδε Θήβας ἔσχευεν,

nam metrum rem non conficit. Ecce autem antiqui poetae
 fragmentum apud CIC. *de Orat.* III. § 219:

Qua tempestate Paris Helenam innuptis iunxit nuptiis,
 Ego tum gravida, expletis iam fere ad pariendum mensibus:
 Per idem tempus Polydorum Hecuba partu postremo parit,
 ubi corruptelae suspicio vix potest oriri.

Sed in *Hymno in Cererem* complura manent emendanda. Vel
 uti vs. 325 sic legitur in unico codice:

Αὐτίς ἔπειτα μάκαρας θεοὺς αἰὲν ἔόντας.

Minus placet quam RUHNKENIUS ingreditur emendandi viam:
 Αὐτίς ἔπειτα θεοὺς μάκαρας Ζεὺς αἰὲν ἔόντας. Leniore medicina
 usus sic lego:

Αὐτίς ἔπειτα [πατὴρ] μάκαρας θεοὺς αἰὲν ἔόντας.

Soloeca sunt vs. 351 Mercurii verba ad Plutonem:

Ζεὺς σε πατὴρ ἦνωγεν ἀγαυὴν Περσεφόνειαν
 ἐξαγαγεῖν Ἑρέβουσφι μετὰ σφέας, ὄφρα ἔ μήτηρ
 ὀφθαλμοῖσιν ἰδοῦσα, χόλου καὶ μήνιδος αἰνῆς
 ἀθανάτοις παύσειεν.

Facile sane est cum summo viro annotare: παύσειεν pro παύ-
 σαιτο; sed utilius erit conferre vs. 340:

ὄφρα ἔ μήτηρ

ὀφθαλμοῖσι ἰδοῦσα, μεταλλήξειε χόλοιο.

Simplex verbum in simili re legitur vs. 410:

λήξαις ἀθανάτοισι χόλου καὶ μήνιδος αἰνῆς.

Itaque rescribendum est vs. 351 λήξειεν. Glossa expulit poe-
 tae manum.

Ridiculus quoque est versus 359, ubi Proserpina *δαΐφρων* dicitur. E versu 370 assumendum est: *περίφρωνι Περσεφονείῃ*.

Accedant pauca quaedam ex HESIO. In *Theogonia* vs. 394:

εἶπε δ', ὃς ἂν μετὰ εἶο θεῶν Τιτῆσι μάχοιτο,
μή τιν' ἀπορραΐσειν γεράων, τιμὴν δὲ ἔκασον
ἐξέμεν ἦν τὸ πάρος γε μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσιν.

Vocabula τὸ πάρος γε variis virorum doctorum coniecturis tentata sunt. In codicibus parum est auxilii. Mihi quidem Poeta dedisse videtur: ἐξέμεν ἦν πάρος ἔσχε μετ' ἀθ.

Paullo infra vs. 569 nunc editur:

ἐχόλωσε δέ μιν φίλον ἦτορ,
ὥς ἴδεν ἀνθρώποισι πυρὸς τηλέσκοπον αὐγὴν.

Sed omnino legendum est: ὥς ἴδ' ἐν ἀνθρώποισι.

In *Operibus et Diebus* vs. 92 sic legitur:

νοῦσων τ' ἀργαλέων, αἵτ' ἀνδράσι κῆρας ἔδωκαν.

Tum ab interpolatore additus est versus:

αἵψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγυράσκουσι.

Quod indicium est ex ipsius rei natura legendum esse: γῆρας ἔδωκαν.

Harlemi, d. 17 m. Aprilis 1855.

S. A. NABER.

ARISTOPHANES, *Equites*, vs. 601 vlg.

Εἶτα τὰς κώπας λαβόντες ὥσπερ ἡμεῖς οἱ βροτοὶ
ἐμβαλόντες ἀνεβρύαξαν, ἵππαπαῖ, τίς ἐμβαλεῖ;

De zin dezer woorden is duidelijk, maar niemand zal, dunkt mij, ontkennen, dat de vorm ἀνεβρύαξαν hier zeer ongepast is. Βρυάζω toch is alleen in 't praesens en imperfectum in gebruik, en beteekent, als nevenvorm van het meer gebruikelijke βρύω, vol zijn en van daar overloopen, b. v. TIMOTHEUS bij ATHENAEUS XI. 465 C. ἔχευε δ' ἐν μὲν δέπας | κίσσινον μελαίνας | σταγόνος ἀμβρότας, | ἀφρῶ βρύαζον· κτέ. Het komt mij zeer waarschijnlijk voor, dat ARISTOPHANES schreef:

Εἶτα τὰς κώπας λαβόντες ὥσπερ ἡμεῖς οἱ βροτοὶ
ἐμβαλόντες ἀνεφρυάξαντ' ἵππαπαῖ, τίς ἐμβαλεῖ;

H. VAN HERWERDEN.

QUAESTIONES ISOCRATEAE.

QUAESTIO I.

Res notissima est veteres Athenienses et aliis modis quaestum fecisse, et ex artificiis quae per servos in hunc usum coemptos exercebant, pecuniam quaesivisse. Sic CLEON habuit officinam coriariorum, HYPERBOLUS λυχνοποιῶν, LYSIAS ἀσπιδοποιῶν, DEMOSTHENES μαχαιροποιῶν, neque hic quaestus illis temporibus sordidus et illiberalis Athenis habebatur, quamquam nobilissimis generibus nati ut PERICLES, ALCIBIADES, alii ab hoc genere quaestus abstinerent. Comici, qui undecunque iocos petebant, ne hanc quidem iocandi materiam praetermiserunt, sed ea, saepe ad fastidium usque, ut fecit ARISTOPHANES in CLEONE, libenter usi sunt. STRATTIS Comicus quoque in comoedia *Alalante* ISOCRATEM exagitans, eum quod officinam αὐλοποιῶν possidebat, plebeio nomine αὐλοτρυπῆν appellavit in fragmento quod corruptissimum ad nos pervenit. Ipsa STRATTIDIS verba haec sunt:

καὶ τὴν Λαγίσκαν τὴν Ἰσοκράτους παλλακὴν
εὐρεῖν με συκάζουσαν εὐναίαν ἔτι,
τόν τ' αὐλοτρυπῆν αὐτόν.

Dedimus verba sicut leguntur apud ATHEN. p. 592, a quo valde discrepat scriptura eiusdem fragmenti apud incertum auctorem *vitae Isocratis*, editae a MYSTOXYDE (in eius *Anecdotis Ven.* 1817); apud eum enim, ut omittam pravam lectionem Λαγίσκην, pro εὐναίαν ἔτι legitur εἶθ' ἤκειν ταχύ et tertio versu particula τ' omittitur, ultimum hoc recte ut videtur MEINEKIO. Non possum emendare vel explicare locum, neque potuerunt viri docti, quorum disputationes videat lector apud MEINEKIIUM *Fr. Com.* II.

765. Quantumvis vero locus depravatus et obscurus sit, hoc tamen opinor abunde patet, ISOCRATEM appellatum fuisse *αὐλο-
πρῦπην*, quod insuper demonstrari potest loco PHILOSTRATI, quem
infra citabimus. At, quamvis ex testimonio STRATTIDIS certum
videatur ISOCRATEM habuisse officinam *αὐλοποιῶν*, tamen DIONY-
SIUS HALICARNASSENSIS in *ὑπομνηματισμῷ de Isocrate* § 1, narrat
non ISOCRATEM, sed THEODORUM patrem ISOCRATIS *αὐλοποιού* aluis-
se. Eius sententiam amplexi sunt PSEUDOPLUTARCHUS et PHILO-
STRATUS, quorum ille transscripsit quae apud DIONYSIUM inve-
nit, hic more suo declamatiuncula absurda auxit, quae furat-
us est. DIONYSIUS autem in hac re mihi errasse videtur, et
contra fidem historicam tribuisse patri, quod ipsi ISOCRATI
tribuendum erat. Primo loco enim suspicionem movet, quod
ea, quae nihil faciant ad vitam ISOCRATIS illustrandam, narret
de eius patre THEODORO, homine ceteroquin plane ignoto, quem
non verisimile est quemquam seculo post curasse, quomodo vi-
tam sustentarit. Deinde, si hoc de patre non dubitavit narra-
re, cur praetermisit in filio, de quo haec scire nostra multo
magis interest? Causam huius rei conabor exponere. Putabant
scilicet illi non convenire dignitati magistri eloquentiae ex *ἐργα-
στηρίῳ* quaestum facere, igitur Graeco more aliquid de suo com-
menti sunt, quo elevarent STRATTIDIS testimonium. Vera haec
esse, quae dixi, demonstrabo testimonio PHILOSTRATI, qui in *vi-
tis Sophistarum*, cap. XVII. de ISOCRATE agens ioculariter sic
disputat: *οἱ δὲ ἡγούμενοι τὴν κωμωδίαν καθάπτεσθαι τοῦ Ἰσοκρά-
τους ὥς αὐλοποιῶ ἀμαρτάνουσι· πατὴρ μὲν γὰρ αὐτῷ Θεόδωρος ἦν
ὃν ἐκάλουν αὐλοποιὸν Ἀθήνησιν, αὐτὸς δὲ οὔτε αὐλοῦς ἐγγίγνωσκεν,
οὔτε ἄλλο τι τῶν ἐν βαναύσοις, οὐ γὰρ ἂν οὐδὲ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ
(OLEARIUS corrigit Ὀλυμπίᾳ. Lege Ὀλυμπιεῖ, ut apud PSEUDO-
PLUT. § 4 Editionis DIDOT.) εἰκόνας ἔτυχεν, εἴ τι τῶν εὐτελεῶν
εἰργάζετο.* Haec apposuisse sufficit. Equidem licet a PHILOSTRA-
TO dissentiam, cum aliis volo *ἀμαρτάνειν* et plus tribuo Comici
testimonio, quam istis nugis, cum nihil causae esse videam
cur dubitemus vera esse quae STRATTIS de ISOCRATE tradiderit¹.

¹) Honorificentius quam PHILOSTRATUS de Comiciis iudicat ATHENAEUS, in cuius
Epitome p. 21 legimus, *παρὰ δὲ τοῖς Κωμικοῖς ἡ περὶ τῶν τραγικῶν ἀπό-
κειται πίστις.*

Si enim ISOCRATES non habuit αὐλοποιούς, loci iocus perit et insulse ISOCRATES αὐλοτρυφῆς appellatur. — At fieri potest, forsā aliquis mihi obiiciat, ut pater quoque ISOCRATIS habuerit αὐλοποιούς. Fieri sane potest ut habuerit, sed haud verisimile est, quidquam de hac re, quam nemo curaret, a quoquam traditum esse. At ex hereditate paterna ISOCRATES illos αὐλοποιούς potuit habere, ut recte DIONYSIUS scripserit patrem αὐλοποιούς κεντῆσθαι. Hoc quoque nego, nam, ut constat ISOCRATIS ipsius testimonio (*de Antidosi* § 161) ἀπώλετο ἐν τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς Λακεδαιμονίους ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντα, quod bellum vix aliud intelligi potest, quam Peloponnesiacum; Comoedia autem *Alalante*, in qua STRATTIS ISOCRATEM exagitavit, teste *Scholiasia* ARISTOPH. *Ran.*, acta est πολλῷ ὕστερον τῶν Βατράχων, quae fabula, acta est vere anni 405.

QUAESTIO II.

Quicumque perlegit ISOCRATIS orationes, sine dubio animadvertit, quantum intersit inter dicendi genus et argumenti tractandi rationem priorum quae versantur in genere ἐπιδεικτικῷ et συμβουλευτικῷ, et iudicialium, quae in ISOCRATIS editionibus postremae leguntur. Quod enim ad dicendi genus attinet, illae quidem priores eleganter et perspicue, sed nimis artificiose conscriptae sunt, quod non ego primus observo, sed iam veteres in ISOCRATE notarunt, ut v. c. DIONYSIUS HALICARNASSENSIS, in hoc argumento aequissimus iudex, qui capite II. libri supra laudati scribit: αἱ τε γὰρ παρομοιώσεις καὶ παρισώσεις καὶ τὰ ἀντίθετα καὶ πᾶς ὁ τῶν τοιούτων σχημάτων κόσμος πολὺς ἐστὶ παρ' αὐτῷ καὶ λυπεῖ πολλάκις τὴν ἄλλην κατασκευὴν προσιστῆμενος ταῖς ἀκοαῖς, et cap. III. ἐκλέγει μὲν εὖ πάνυ καὶ τὰ κρείτιστα ὀνόματα τίθησιν· ἀρμόττει δ' αὐτὰ περιέργως, τὴν εὐφρανίαν ἐντείνων μουσικῇ· σχηματίζει τε φορτικῶς καὶ τὰ πολλὰ γίγνεται ψυχρὸς, ἢ τῷ μὴ πρέποντα εἶναι τὰ σχήματα ταῖς πράγμασιν, ἢ διὰ τὸ μὴ κρατεῖν τοῦ μετρίου, et tandem cap. XII. τῆς μέντοι ἀγωγῆς τῶν περιόδων τὸ κύκλιον, καὶ τῶν σχηματισμῶν τῆς λέξεως τὸ μεिरακιῶδες οὐκ ἔδοκίμαζον, δουλεύει

γὰρ ἡ διάνοια πολλάκις τῷ ῥυθμῷ καὶ τοῦ κομψοῦ λείπεται τὸ ἀληθινόν. Ab his autem totum quantum distat dicendi genus quod reperimus in iudicialibus orationibus, praesertim in *Aeginetica*, *Trapexitica* et oratione *adv. Callimachum* (de his enim potissimum agimus, utpote quae integrae ad nos pervenerint et non nimis breves sint,) quae se commendantur simplici et ut ita dicam Lysiaca dictione, nec obruuntur copia σχημάτων sicut illae. — Nec minus argumenti tractandi ratio in utrisque diversa est; in illis enim argumenta, quae profert ISOCRATES plerumque tam futilia et ridicula sunt, ut saepe taedium² legentibus pariant; in his contra firma sunt et tam bene exposita, ut ab hac parte nihil fere desideremus. Cum igitur tantum intersit, non absurde aliquis dubitare possit, an utraeque orationes ab uno eodemque homine conscribi potuerint, et vere opinor COBERTUS in lectionibus academicis de ISOCRATE, quibus mihi interfuisse contigit, has orationes ISOCRATI abiudicabat. Scio quid contra illam sententiam ii qui persistent in opinione ISOCRATEM harum orationum auctorem esse, allaturi sint. Dicent enim diversum genus orationum requirere stilum diversum et obiicient auctores DIONYSIUM, HARPOCRATIONEM, alios, qui has orationes pro genuinis habent. Sed vereor, ut in his argumentis satis praesidii habeant ad suam sententiam tutandam; nam, me quidem iudice, dicendi genus orationum iudicialium nimis ab illo ceterarum recedit, quam ut utraeque ab eodem homine potuerint proficisci; et quod ad alterum attinet, idem nobis, credo, licebit, quod DIONYSIO, qui ex LX orationibus, quae sub ISOCRATIS nomine ferebantur, XXXV spurias iudicavit. Cff. PSEUDOPLUTARCH. § 28, PHOT. cod. CCLX. Sed haec mittamus, talia enim melius sentiri quam disputando confici possunt, et potius circumspiciamus an alia argumenta inveniri possint quibus fulciatur nostra opinio.

Iam apud veteres quaestio erat an ISOCRATES iudiciales orationes composuisset necne; APHAREUS enim filius ISOCRATIS adop-

²) DOBBAEUS ad calcem *Adversariorum in Isocratem* scribit: »standem eluctatus sum taedium quod summum fuit relegendi et adnotandi. Deo gratias», quae vellem vir praestantissimus posuisset post orationem *de antidosi*.

tivus negabat ISOCRATEM composuisse istiusmodi orationes; contra ARISTOTELES, quocum ut cum omnibus credo Socraticis gravissima odia exercebat ISOCRATES, multos fasciculos earum apud bibliopolas circumferri perhibebat. Mediam inter utrumque viam tenens CEPHISOPHON, qui ISOCRATI ex intimis erat ἐν ταῖς πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην ἀντιγραφαῖς, quas valde admiratur DIONYSIUS, tradidit scripsisse quidem ISOCRATEM λόγους δικανικοὺς, οὐ μέντοι πολλούς. cf. DION. HAL. l. l. c. XVIII. Quum DIONYSIUS, qui accurate in hanc quaestionem inquisivisse videtur, huius auctoritatem sequatur et dicat ARISTOTELEM ῥυπαίνειν βουλόμενον τὸν Ἰσοκράτη³ illa scripsisse, neque ego dubito CEPHISOPHONTIS sententiae subscribere; cf. BAKII *Schol. Hyp.* III. 64—67, qui docte et copiose de hac quaestione scripsit. Cur autem, iure rogamus, si verum est ISOCRATEM scripsisse orationes iudiciales, APHAREUS postea hoc negavit, et cur ISOCRATES ipse in orationibus semper solet rodere eos, qui sese dederint orationibus pro aliis scribendis? Nullam huius rei causam excogitare possum, nisi ponam ISOCRATEM iuvenem adhuc volentem subvenire laboranti rei familiari, se convertisse ad orationes iudiciales ad aliorum usum conscribendas, sed mox cum videret se illi operi imparem esse, ab eo destitisse et totum se composuisse ad orationes generis ἐπιδεικτικοῦ et συμβουλευτικοῦ componendas; quod si statuimus, omnia recte sic explicari possunt. ISOCRATES gloriam adeptus contempsit, ut plerumque fieri solet, eos qui rei operam dabant, cui ipse impar erat; et cum illae orationes iudiciales non admodum bonae essent, audacter negavit se umquam eiusmodi orationes scripsisse, sperans fore ut memoria illarum orationum, quas iuvenis scripsisset obscuraretur. Atqui si recte conieci orationes iudiciales ISOCRATIS non admodum bonas fuisse, non potest fieri, ut tres illae orationes, quas supra designavi, fuerint inter paucas illas, quas ISOCRATEM scripsisse auctor est CEPHISOPHON, nam neque ISOCRATES, nec quisquam alius credo sibi dedecori duxisset orationes illas

³) Fieri tamen potest, ut iam ARISTOTELIS tempore falsarii aliorum orationes pro Isocrateis venditaverint, et ARISTOTELES istiusmodi orationibus deceptus, scripserit multos fasciculos earum circumferri. Hoc modo magnus Philosophus mendacii crimine absolvetur.

scripsisse, quarum tanta praestantia est, ut vix orationibus LYSIAE et DEMOSTHENIS, qui quidem in hoc genere versentur, cedant⁴. Aliud addam. ISOCRATES recens e schola GORGIAE, non potuit scribere orationes, quales tres illae sunt, nam carent fere fucato et artificioso dicendi genere, quod v. c. in *Panegyrica* invenimus. Proveciore demum aetate aliquantulum remisisse videtur ab illo studio, nam οἱ ἐπὶ τελευτῆς τοῦ βίου γραφέντες λόγοι ἥττον εἰσι μειρακιώδεις, ut vere scribit DIONYSIUS in fine cap. XVI. Quod confirmatur ipsius ISOCRATIS testimonio, qui in eo libro quem ad PHILIPPUM scripsit, quum iam admodum senex esset, dicit: οὐδὲ γὰρ ταῖς περὶ λέξιν εὐρυθμίαις καὶ ποικιλίαις κεκοσμήκαμεν αὐτὸν, αἷς αὐτός τε νεώτερος ὢν ἐχρώμεν κτῆ.

His conscriptis forte fortuna incidi in ISOCRATIS editionem *Teubnerianam* anni MDCCCLI, unde cognovi BENSELERUM, qui hanc editionem curavit, orationem *Trapeziticam* et minorem illam *contra Euthynum* abiudicasse ISOCRATI propter graves hiatus, qui in his orationibus inveniuntur et quos enumerat vir diligentissimus in *Praefatione* pag. X et sq. Constat scilicet ISOCRATEM τῶν φωνηέντων τὰς παραλλήλας θέσεις παρατεῖσθαι, ut DIONYSII verbis utar, unde recte statuit BENSELERUS, ISOCRATIS non esse posse orationes, ubi graves hiatus reperiantur. In reliquis quoque quatuor orationibus iudicialibus hiatus occurrunt, non tamen aequae graves atque in istis duabus, sed hi secundum BENSELERUM, in eo excusationem habent, quod orationes forenses sermoni vulgari convenientius scriptae sunt, quod an vere dictum sit, nunc non otium est quaerere. Ceterum nemo non videt, quantum hoc argumentum Grammaticum confirmet ea, quae supra disputata sint.

QUAESTIO III.

Fontes unde cognoscamus vitam ISOCRATIS neque uberes sunt neque boni. Praeter DIONYSIUM enim, qui ut ipse dicit κεφα-

⁴) DOBRAEUS, quamvis ISOCRATES illi non sit in deliciis, ut supra vidimus, tamen *Aegineticam* appellat nitidissimam orationem.

λαιωδῶς de eius vita egit, neminem habemus, qui de industria eius vitam conscripserit, nisi PSEUDOPLUTARCHUM in vitis X oratorum, inter quas II^a de ISOCRATE agit, nam PHILOSTRATUM, SUIDAM et ANONYMUM MYSTOXIDIS, et PHOTIUM, quorum hic fere descripsit PSEUDOPLUTARCHUM, licet omittere. — Incertus autem ille auctor, qui mentitur nomen PLUTARCHI, sua compilasse videtur ex auctore vel auctoribus qui nunc perierunt, quamobrem sua utilitate non caret; sed praeterquam quod nullum ordinem in materia disponenda observavit, tanta socordia et ἀκρισίᾳ argumentum tractavit, ut nonnisi cautissime eius auctoritas adhiberi possit. Iam BAKIUS in libro supra laudato p. 50—54 explosit commentum eius de THERAMENE et ARCHINO, quos tradidit PSEUDOPLUTARCHUS eloquentiae magistros habuisse ISOCRATEM, et pag. 60—64 castigavit quae falso narravit de causis quas ISOCRATES egerit. Mihi quoque hunc libellum perlegenti multa videbantur contra fidem historicam tradita esse, ex quibus nonnulla quae maioris fere momenti viderentur, hoc loco mihi tractare proposui.

Initium faciam a § 5, ed. DIDOT., ubi legimus: διατριβὴν δὲ συστησάμενος, ἐπὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ γράφειν διανοηθεὶς ἐπάπειτο καὶ τὸν τε πανηγυρικὸν λόγον καὶ τινὰς ἄλλους τῶν συμβουλευτικῶν οὓς μὲν αὐτὸς γράφων ἀνεγίνωσκεν, οὓς δὲ ἑτέροις παρεκινῶν αἶψαν, ἡγούμενος οὕτως ἐπὶ τὰ δέοντα φρονεῖν τοὺς Ἕλληνας προτρέψεσθαι, διαμαρτάνων δὲ τῆς προαιρέσεως τούτων μὲν ἀπέστη, σχολῆς δὲ ἡγεῖτο, ὥς τινὲς φασί, πρῶτον ἐπὶ Χίου κτλ. Falsa haec esse sponte apparebit reputantibus ISOCRATEM scripsisse orationes. usque ad extremam senectutem, ut constat vel ipsius PSEUDOPLUTARCHI testimonio, cf. CLINTON in Indice *Fastorum Helenicorum*.

§ 9 de discipulis ISOCRATIS loquens, inter eos narrat fuisse TIMOTHEUM, σὺν ᾧ καὶ πολλὰς πόλεις ἐπῆλθε, συντιθεὶς τὰς πρὸς Ἀθηναίους ὑπὸ Τιμοθέου πεμπομένας ἐπιστολάς· ὅθεν ἐδωρήσαντο αὐτῷ τάλαντον τῶν ἀπὸ Σάμου περιγενομένων⁵. Quod vix verum

⁵) Vocabula τῶν ἀπὸ Σάμου περιγενομένων non admodum perspicua sunt, sed voluit, ni fallor, auctor noster significare eam pecuniam, quae ex praeda divendita supererat, postquam militibus stipendium erat solutum.

est. TIMOTHEUS enim classi Atheniensium coepit praeesse circa annum 375 a. C., quo anno *Corcyram* in Atheniensium ditionem redegit et *Samum* capere non potuit ante annum 371. Inter hos igitur annos ISOCRATES secundum PSEUDOPLUTARCHUM, TIMOTHEUM secutus est in expeditionibus, quum natus erat ad minimum 60—65 annos. Quis autem credat ISOCRATEM ea aetate, scholaeque sua relicta, ex qua magnam pecuniam faceret, sese belli periculis obiecissee et classem Atheniensium secutum esse, quae, ut ipsius ISOCRATIS testimonio (*Antidos.* 120) scimus, illis temporibus omnibus rebus careret, quibus, non dicam ad bellum gerendum, sed ad ipsam vitam sustentandam opus esset. Praeterea non credo quemquam minus idoneum fuisse ad literas illas scribendas, quibus significaretur populo Atheniensium, quid actum esset, quam ISOCRATEM, cuius λέξις πολλάκις μακρότερα ἐστίν, ut fere scribit DIONYSIUS cap. III.

§ 20 legimus: ἡγωνίσατο δὲ καὶ τὸν ἐπὶ Μαυσώλῳ τεθέντα ὑπ' Ἀρτεμισίας ἀγῶνα· τὸ δ' ἐγκώμιον οὐ σώζεται. Iam saeculo superiore I. TAYLOR in *Lectionibus Lysiacis* recte monuerat falli PSEUDOPLUTARCHUM et non ISOCRATEM *Atheniensem*, sed ISOCRATEM *Apolloniatem* eius discipulum illi certamini interfuisse. Sed contra exortus est Clar. RUHNKENIUS, qui in *Historia Critica oratorum Graecorum* c. XLII contendit TAYLOREM immerito PSEUDOPLUTARCHO insultasse, cuius sententiam quum hodie quantum scio omnes, v. c. CLINTONUS, WESTERMANNUS, THEOD. MULLERUS, sequantur, operae pretium duxi denuo hanc quaestionem movere.

Rem ut certissimam et de qua inter veteres constaret, narrat pro sua diligentia PSEUDOPLUTARCHUS, quum tamen inter ipsos veteres fuerint, qui de hac re dubitaverint, teste GELLIO, qui in Libro X. c. XVIII; quod caput totum de *Artemisia* et *Mauolo* agit, scribit: »ad eas laudes decertandas venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua praestabili, Theopompus, Theodictes, Naurites (lege *Nauerates*); sunt etiam, qui Isocratem ipsum cum iis certavisse memoriae mandaverint. Sed eo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus." Alii igitur tradiderunt celebrem ISOCRATEM afuisse, alii contra silentio eum praeterierunt; et nostrum erit iudicium, ultra sententia praeferenda sit. Quominus autem redamus ISOCRATEM affuisse certamini, multa sunt quae nos pro-

hibeant. Primum anim ad verba facienda in frequenti concione deerant ei duae res, confidentia et vox, ut ipse de se scripsit in *Panathenaisica* § 9 sq.; deinde impedimento erat aetas, natus enim erat 83 s. 84 annos, quo tempore ARTEMISIA certamen instituit. Tum non est verisimile ISOCRATEM cum suis ipsius discipulis in certamen descensurum fuisse; denique obstat disertum testimonium SUIDAE, qui his in Lexico, sub voc. Ἰσοκράτης Ἀμύκλα τοῦ φιλοσόφου, et Θεοδόκτου Ἀριστάνδρου non *Atheniensem*, sed *Apolloniensem* ISOCRATEM certamini interfuisse scribit; cuius testimonium eo maius pretium habet, quod vix fieri potuit, ut stupidus compilator nomen minus noti viri substituerit in locum celeberrimi artis dicendi magistri. — His argumentis, quae opinor, satis gravia sunt, RHEKENIUS opponit locum PSEUDOPLUTARCHI, de quo nunc agimus et locum PORPHYRII ex libro I. τῆς φιλολόγου ἀκροάσεως, quem exscripsit EUSEBIUS in *Præpar. Evangelica* X. κη. p. 464, ubi agit de furtis Graecorum. Loce illo PORPHYRII quidem homines docti, quos LONGINUS convivio in memoriam PLATONIS excipit, tum de variis rebus inter se colloquuntur, tum de ΕΡΜΟΝΟ et ΤΗΘΟΡΟΜΠΟ, quaerentes uter alteri praeferendus sit; cum autem unus convivarum ΕΡΜΟΝΟΝ plagiarium appellavit, alius assurgit contendens, neque ΤΗΘΟΡΟΜΠΟΝ ab hoc vitio immunem esse, quippe qui in libro XI. de rebus PHILIPPI quaedam ex *Areopagitica* ISOCRATIS furatus sit additque: καίτοι ὑπερφρονᾷ τὸν Ἰσοκράτην καὶ νενικῆσθαι ὑφ' ἑαυτοῦ φησι κατὰ τὸν ἐπὶ Μαυσώλῳ ἀγῶνα τὸν διδάσκαλον. Ex quo loco mihi videntur eicienda vocabula τὸν διδάσκαλον, quae male sedulus lector, olim ad nomen ISOCRATIS, annotavit, et deinde e margine in textum irrepserunt, quod vel importunus locus, quo nunc leguntur, arguit. Sed, sive eiciamus haec verba, sive retinemus, nihil certius esse potest quam PORPHYRIUM ob oculos habuisse ISOCRATEM *Atheniensem*. Non tamen atque certum est ΤΗΘΟΡΟΜΠΟΝ hoc idem voluisse; PORPHYRIUS enim, philosophus Neoplatonicus, qui sub finem saeculi tertii post CHRISTUM vixit, magna indiligentia et ἀκριβείᾳ laborat, ut satis apparet ex eius *vita Pythagorae*, et insuper non ipsum ΤΗΘΟΡΟΜΠΟΝ sed, ut ipse in fine capitis fatetur, POLIONEM⁶, qui in

⁶). Porio hic, qui, ut ex eodem loco patet, praeterea scripsit libros de fur-

ἰχμευτοῖς multa de THEOPOMPO scripserat, inspexisse videtur. Quae cum ita sint, non opinor tantum momentum habere locum PORPHYRII, ut commode opponi possit argumentis, quae supra enumeravi, et sic potius de eo statuendum videtur, ut POLIO quidem scripserit THEOPOMPUM ὑπερφρονεῖν τοῦ Ἰσοκράτην, verum Apollonidam, et alio loco eum multa subripuisse ISOCRATIS Areopagiticae orationi; PORPHYRIUS vero utriusque nomina confundens utrumque coniunxerit in unum et attribuerit magistro, quod esset discipuli. Sed haec sufficienter iudicent peritiores.

§ 35 legimus ἐλυπήθη δὲ καὶ οὐ μετρίως ἐπὶ τῷ Σωκράτει θανάτῳ καὶ μελάνειμονῶν τῇ ὑπερβίᾳ προήλας. Hoc parum credibile. ISOCRATES enim, qui audivit GORGIAM, PRODICUM et TISIAM (v. DIONYS. HAL. c. 1.) non potuit diligere SOCRATEM, a cuius disciplina prorsus alienus erat. Socraticos saltem pessime odebat, ut de ANRISTHENE et PLATONE constat, quorum ille librum contra eum scripsit teste DIOGENE LAERTIO VI. 1. n. 18, et hic saepe eum urbane, ut solet, reprehendit, quod sagacissime indagavit BAEIUS in *Sch. Hyp.* III. p. 8 sqq. et cap. II, quod totum agit de aemulatione PLATONIS cum ISOCRATE. Quam autem ambo tecte et non nominatim se invicem exagitaverint, postea docti homines nihil amplius suspicati sunt de ista aemulatione, ut v. c. CICERO, qui in *Oratore* cap. XIII, nisus nobilissimo illo loco qui in *Phaedri* extrema pagina legitur, scribit PLATONEM, omnium Rhetorum exagitatorem unum mirari ISOCRATEM. Sed ille ipse locus, quem pro argumento affert et etiam vertit CICERO, continet aculeum, qui eum latuit, ut praeclare ostendit GEELIUS in *Museo Rhenano* 1838. p. 11. Nihil quidquam igitur inaudivisse videtur de ista aemulatione. Eodem modo erravit PRAXIPHANES, de cuius aetate nihil mihi constat, qui scripsit PLATONIS et ISOCRATIS διατριβὴν τινὰ περὶ παντῶν, quam finxit habitam esse in villa PLATONIS, cum eius hospitio uteretur ISOCRATES. Titulus huius libri legitur apud DIOGENEM LAERTIUM, Libr. III. n. 3, qui eo utitur pro argumento, amicitiae vinculo ambo coniunctos fuisse, sed una cum ceteris fallitur.

tis CTESIAE et HERODOTI, mihi aliunde notus non est. Nomen corruptum videtur, et admodum dubitanter corrigo Πολέμωνος pro Πολίωνος.

Quantopere compiler tempore confuderit, ea quoque argumento esse possunt quae narrat § 38: Σοφοκλέα δὲ τὸν Τραγικὸν θεασάμενος ἐπόμενον ἐρωτικῶς παιδὶ εἶπεν· Οὐ μόνον δὲ Σοφοκλείς τὰς χεῖρας ἔχειν παρ' αὐτῷ ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, in quibus vide quam parum utriusque aetatis rationem habuerit; quo enim anno natus est ISOCRATES, scil. a. C. 436, SOPHOCLES sexagenarius erat, si cum CLINTONO statuimus eum anno 495 natum esse, LESSINGIUS enim et HERMANNUS eius annum natalem uno vel duobus annis prius ponunt. Si igitur credimus PSEUDOPLUTARCHO, adolescens ISOCRATES senem ad minimum octagenarium reprehendisset; quod eum vidisset ἐρωτικῶς ἐπόμενον παιδί, quae credat Iudaeus APELLA, non ego, nam aequalis tale quid in aequali, vel melius etiam senex in iuvene potest reprehendere, non vero ut hoc loco iuuenis in sene, qui eius avus esse poterat. Quanto igitur aptius CICERO eandem rem narrat, substituto tantum nomine PERICLIS pro ISOCRATIS in *Officiis* Libr. I. cap. 40, ubi legimus: »Bene Periclea, cum haberet collegam in Praetura Sophoclem, iique de communi officio convenissent, et casu formosus puer praeteriret dixissetque »Sophocles, O puerum pulchrum, Pericle! At enim praetorem, »Sophocle, decet non solum manus, sed etiam oculos abstinere habere.”

Unum tantum addam locum, qui legitur § 38, πάλιν δ' ἐρμένου τινὸς αὐτόν, τί ῥητορικῇ; εἶπε· τὰ μὲν μικρὰ μεγάλα, τὰ δὲ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν. Definitio haec non potest esse ISOCRATIS, qui longe graviora postulasset ab iis, qui sese ipsius disciplinae tradidissent, ut videre licet in oratione *de Antidosi* § 186 sqq., sed eam compiler vel quemcunque tandem sequatur, haurit ex loco male intellecto ipsius ISOCRATIS, qui in *Panegyrico* sub ipsum initium orationis rationes exponit, cur argumentum, quod iam tot Sophistae arripuissent, denuo tractandum sibi sumserit. Et inter alia haec quoque scribit: ἐπειδὴ δ' οἱ λόγον τοιαύτην ἔχουσι τὴν φύσιν, ὥσθ' οἶόν τε εἶναι, περὶ τῶν αὐτῶν πολλαχῶς ἐξηγήσασθαι, καὶ τὰ τε μεγάλα ταπεινὰ ποιῆσαι καὶ τοῖς μικροῖς μέγεθος περιθεῖναι, καὶ τὰ παλαιὰ κινῶς διελεῖν, καὶ περὶ τῶν νεωστὶ γεγενημένων ἀρχαίως εἰπεῖν. οὐκέτι Φευκτέον ταῦτ' ἐστὶ περὶ ὧν ἕτεροι πρότερον εἰρήκασι.

Possem his alia addere et v. c. in multis apophthegmatis,

quorum apud PSEUDOPLUTARCHUM magna copia, ostendere quam parum convenient aetati et moribus ISOCRATIS, sed fortasse iusto longior iam fui. Manum igitur de tabula.

Noorthei, m. Aprilis, 1855.

T. J. HALBERTSMA.

CONIECTANEA.

MACROBIUS in Libro I. c. 16 disputans de Nundinarum origine ex RUTILII testimonio scribit rusticos intermisso rure nundinis ad mercatum legesque accipiendas *Romam* venire, unde etiam morem tractum, ut leges trinundino die promulgarentur. »Sed »haec omnia,» pergit MACROBIUS, »negligentius haberi coepta »et post abolita postquam in *ternundino* etiam ob multitudinem »plebis frequentes adesse coeperunt.» Illud in *ternundino*, ne Latinum quidem est, ideoque quidam scripserunt in *trinundino*, quod vel peius est, quia sic vestigia verae lectionis magis obliterantur; legendum enim arbitror, literis aliter divis, *internundina*, cui correctioni nihil opus est addere.

In *Vita Tiberii* ultimo capite SUTONIUS de eius testamento scribit. »Dedit et legata plerisque, inter quos *virginibus Vestalibus*, sed et militibus universis plebique Romanae viritim, atque etiam separatim vicorum magistris,» in quibus duo sunt quae offendunt. Unum, quod nihil est, cui opponatur illud *sed et universis*, nam ut haec vocabula recte ponantur requiritur, ut primum sermo fuerit de peculiari quodam genere militum. Senserunt hanc difficultatem quidam librarii, qui suo Marte pro, *sed et* scripserunt *ac*, et sic locum corruptum etiam magis corruperunt. Vitium enim non latet in *sed et*, sed in vocabulis *virginibus Vestalibus*, in quibus alterum illud me offendit, quod nunc dicam. Dio CASSIUS scilicet in Libro LIX. c. 2 narrat Caligulam per Senatum rescidisse quidem testamentum Tiberii, sed tamen quibus Tiberius aliquid legasset, omnia persolvisse;

et hoc loco nobis accurate de istis legatis tradidit, qui quantam pecuniae summam acceperint. Inter hos autem non virgines Vestales comparent, sed οἱ δορυφόροι, Praetoriani, οἱ ἀστικοί i. e. cohortes Urbanae, οἱ νυκτοφύλακες i. e. vigiles, et tandem nominantur οἱ ἔξω τῆς Ἰταλίας ἐκ τοῦ καταλόγου ὄντες εἰ τὲ τι ἄλλο στράτευμα πολιτικὸν ἐν τοῖς μικροτέροις τείχεσιν ἦν. Suspicio autem in loco SUTTONII olim lectum fuisse *vigilibus*, cui semel corrupto in *virginibus* deinde vocabulum *Vestalibus* a librario additum est explicationis gratia, ita ut SUTTONIUS scripserit: »De-
»dit et legata plerisque, inter quos *vigilibus sed et militibus*
»*universis*,” in quibus verbis ne quem offendant *sed et* sic positum, confer OUDENDORPIUM ad SUTTONII *vitam Tiberii* c. LIX. Si locum constituerimus sicuti diximus, ambae illae difficultates sublatae erunt, *universis* habebit, cui opponatur, et SUTTONIUS amice conspirabit cum DIONE.

CICERO in *Disputationum Tusculanarum* Libr. II. § 27 invehitur in poetas propter malum quod afferant, quum lamentantes inducant fortissimos viros, et molliant animos nostros. »Recte
»igitur” addit »a Platone *educuntur* ex ea civitate, quam finxit
»ille, quum mores optimos et optimum reipublicae statum ex-
»quireret.” Non placet verbum *educere*: *educimus* enim aliquem e loco, in quem antea intravit; PLATO autem in suam civitatem ne admittere quidem poetas voluit, igitur non possunt educi.

Legendum videtur minima mutatione *excluduntur*, quod verum in hac re proprium est, ut apparere potest e CICERONIS *Philippica* V. § 29, *de Orat.* I. § 46, aliisque locis. Hac autem correctione probata praepositio *ex* delenda est, nam *excludere* construitur cum praepositione *ab*, vel nudo ablativo: gallinae tantum pullos *ex* ovis excludunt.

Apud CICERONEM *Actionis secundae in Verram* libro V. § 182 sic legimus: »Verris ille vetus proditor consulis, translator quaesturae, aversor pecuniae publicae, tantum sibi auctoritatis in

republica suscepit, ut quibus hominibus per senatum, per populum Romanum, per omnes magistratus, in foro, in suffragiis, in hac urbe, in republica versari liceret iis omnibus mortem acerbam crudelemque proponeret, si fortuna eos ad aliquam partem Siciliae detulisset." Hoc loco haereo in vocabulo *suscepit*, quod mihi prorsus a sententiae consilio abhorrere videtur. Dicimur enim *suscipere* id, quod fieri non possit sine aliqua molestia vel saltem labore; sed hoc non est huius loci, nisi statuere velimus CICERONEM hoc loco ironice loqui, cui opinioni adversatur quam maxime ratio totius loci. Requiritur, ni fallor, verbum, quo notetur arrogantia Verris, qui ipse homo nihil eos supplicio affecerit, quos Senatus populusque Romanus salvos incolumesque velint esse. Equidem corrigendum esse arbitror *sumsit*, i. e. fere arrogavit, quod testimoniis demonstrare putidum sit.

Putidum emblemata ad hoc usque tempus occupavit fragmentum CHAMAELONTIS; quod legitur apud ATHENAEUM Libro IX. p. 374. A; narrat ibi CHAMAELON ANAXANDRIDEM Comicum solitum esse eas comoedias, quibus praemia non reportavisset, dare κατατεμεῖν εἰς τὸν λιβανωτὸν, neque secundis euriis retrac-
tasse. Καὶ πολλά, pergit CHAMAELON, ἔχοντα κομφῶς τῶν δραμάτων ἰφάνηζε, δυσκολαίνων τοῖς θεαταῖς διὰ τὴν γῆρας. Λέγεται δ' εἶναι τὸ γένος Ῥόδιος ἐκ Καμείρου. Θαυμάζω αὖν πῶς ὁ Τηρεὺς περιεσώθη, μὴ τυγχὼν ὑψέως καὶ ἄλλα δράματα τῶν ὁμοίων τῶν αὐτοῦ.

In his vellem aliquis me doceret, quomodo verba λέγεται δ' εἶναι τὸ γένος Ῥόδιος ἐκ Καμείρου connexa sint cum iis quae praecedunt et sequuntur, et quod argumentum contineant, propter quod miretur CHAMAELON TERENTIUM servatum esse. Equalem e textu eliminanda esse illa verba arbitror et margini reddenda, ubi male sedulus lector ex SUIDA, opinor, adscripserat.

Apud HESYCHIUM sub voce Αὐχένιοι legimus χιτῶνας εἶδος ὑπὸ Ἀντιφάνους. Non memini me vidisse apud Lexicographos scrip-

toris alicuius, testimonium, afferri eo modo, quo in nostro loco videmus. Arbitror ὑπό, corruptum esse in eoque latere Ἰπνφ, quae compedia ANTIPHANIS, notissima est.

In EURIPIDIS *Rheso* vs. 488 Rhesus Hectori dicit, se solum pugnare velle cum hostibus; vel saltem, inquit,

τάξον μ' Ἀχιλλέως καὶ στρατοῦ κατὰ στόμα.

cui Hector.

οὐκ ἔστ' ἐκείνῳ θούρον ἐντάξαι δόρυ.

Vox ἐντάξαι nihili est in hac sententia et emendatione eget. Coniicio legendum esse ἀντάραι, quae vox non nimis a vulgata recedit et optimum sensum praebet,

AESCHINES in Oratione contra Timarchum pag. 24. med. acerrime invehitur in DEMOSTHENEM, quod iuvenes divites, quorum patres mortui essent corrumpere, et ad omne genus flagitiorum institueret: eumque arguit hoc fecisse in ARISTARCHO Moschi filio, quem narrat propter scelera in exilium ire coactum esse. Occisus enim erat ab isto ARISTARCHO NICODEMUS ARPHIDAEUS βιαίῳ θανάτῳ ἐκκοπεῖς ὁ δειλῶς ἀμφοτέρους τοῦς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν γλῶτταν ἀποτμηθεῖς, ἣ ἐπαρρησιάζετο πιστεύειν τοῖς νόμοις καὶ ὑμῖν. In his vocabulum ἀποτμηθεῖς saepe non est; possumus enim ἀποτέμνειν caput alicuius, manus et alia eiusdemmodi quae prominent, sed linguam ἀποτέμνειν Graeci qui accurate loquebantur, non dicebant. In ea re constans usus requirit praepositionem ἐκ, quae cum κόπτειν, τέμνειν aliisque verbis composita, usurpatur, si sermo est de aliqua corporis parte interiore extundenda, vel exsecanda; cuius rei exempla non opus est proferre, cum passim in lexicis in promptu sint. Igitur hoc quodque loco legendum arbitror τὴν γλῶτταν ἐκτμηθεῖς; quae coniectura acria videtur, quandoquidem Suidas, ut nunc video, in voce Παρρησία; ubi nostrum locum citat, lectionem habet, quam nos proponimus.

T. J. H.

1) Conferatur notissimus Homæi versus:

τοῖς τ' ἐκτέμνειν ἐπὶ τ' ἥπια φάρμακα πάσσειν.

V A R I A E L E C T I O N E S.

SCRIPTISIT C. G. COBET.

(Continuantur e pag. 136.)

Venio nunc ad Tragicorum reliquias, quae Menandreis negligentia admixtae sunt. Huius generis primum esse arbitror fragmentum apud Stob. Floril. LXXXIX. 1.

τοὺς εὖ γεγονότας καὶ τεθραμμένους καλῶς
καὶ τοῖς κακοῖς δαὶ λόγον ἔχειν εὐφημίας.

ubi codex optimus Paris. A. εὖ γεγῶτας servavit, ut dubitari non possit quin haec Tragicus dixerit, quod etiam si γεγονότας retinebis satis apparere arbitror. Neque magis dubium est, quin ex aliqua tragoedia sumti sint versiculi, quorum prior flagitiose corruptus est in Stob. Floril. XXXVI. 12.

αἰσχρὸν γ' ὅταν τις ἐπὶ γλώσση Φυεῖς
γλώσση ματμούς εξακοντίσῃ λόγους.

nauci non sunt vocabula ἐπὶ γλώσση Φυεῖς, quibus olim, ut opinor, Graeculus lacunam antiqui libri stolide explevit, quod passim in Stobaeo factum esse in seqq. demonstrabimus. Sententia postulare videtur: αἰσχρὸν γ' ὅταν τις ἀξίωμ' ἔχων μέγα, aut aliquid huiusmodi. In vulgata scriptura turpissimum est Φυεῖς, quod nescio quomodo docti hominis potuerint concoquere. Seri demum Graeculi pro ἔφυν, φῦναι, φύς coeperunt ἐφύν, φυῆναι et Φυεῖς dicere, et φυήσομαι, ἀναφυήσομαι pro ἀναφύσσομαι, quas sordes deinde Veteribus affricabant. Eadem barbaries apparet in δῦναι pro δύναι. Neque minus suspiciosae mihi sunt formae φυῆ, φυῶμεν, φυῶσιν apud Platonem saepe occurrentes, nec dubitq. quin φύη et φύωμεν et φύωσι scribendum ubique sit, quemadmodum recte scribitur ex ἔδυν et δύναι natum δύη in Cratylō p. 416. B. ἐπειδὴν δ' ἡλῖος δύη, quae forma in Homericis carminibus saepe legitur. In optativis antiqua Graecitas habe-

bat formas δύν (δύην) et φύην (Φύην): huius unicum exemplum aetatem tulit in notissimo versu Theocriteo XV. 94:

μή φύη, Μελιτᾶδες, ὅς ἀμέων καρτερὸς εἴη.

forma δύν in Homero non sine periculo evasit et a Criticis servata est in Odyss. v. 377.

θάρσυνον μή τίς μοι ὑποδδίσας ἀναδύη.

et bis σ. 348, v. 286, οὐκ εἶα — λάβης ἴσχεσθαι — ὅφρ' ἔτι μᾶλλον δύν ἄχος κραδίην, ubi olim perperam coniunctivus δύν legabatur. Idem vitium est in Timonis Σίλλοις apud Sextum Empir. adv. Mathem. IX. § 40. Protagoras, inquit, fugam capessivit

ὅφρα μὴ αὐτῶς

Σωκρατικὸν πίνων ψυχρὸν ποτὸν δίδει δύν,

lege δίδα δύν, id est ἀποδίδωμι. Contrario errore apud Aristophanem in Equitt. vs. 1056 apud omnes circumferri video:

καὶ κε γυνὴ φέροι ἄχος ἐπεὶ κεν ἀνὴρ ἀναβείη,

ubi coniunctivum ἀναβείη requiritur. Caeterum Φυῖται et Φυεῖς non nisi sero natis Graeculis semibarbaris in usu fuerant, sed δύν, δύθι, δύναι, δύς sat cito apud omnes depravata sunt in ἐδυσάμην, ἀπεδυσάμην, ἀποδύσαι, ἐνδύσασθαι, ἐνδυσάμενος, quae formae omnes Veteribus sunt prorsus barbarae, quatenusamque librariorum vitio optimas quisque Veterum ita dixisse putatur. In Bekkeri Anecd. p. 427, 25. editur: Ἀποδύσαι

μᾶλλον δ' ἀποδύθι ταχέως. Παμφίλῃ

ἡμέτερος δ' πλοῦς.

ubi emendandum: ἀποδύσαι, μᾶλλον δ' ἀποδύθι. * 111.

ἀποδύθι ταχέως, Παμφίλῃ, ἡμέτερος δ' πλοῦς.

excidit nomen Comitæ et fabulae et repetitum ἀποδύθι, quod scribae oculos fefellit. Παμφίλῃ ridiculum est: non solebant mulieres ἀποδύσαι. Docebat Grammaticus ἀποδύθι melius esse quam ἀποδύσαι. Nesciebat enim ἀποδύσαι et ἀποδύσασθαι et similia omnia inaudita plane Veteribus et barbaram esse. Iam tam, ut opinor, sic erant corrupta exemplaria τῶν παλαιῶν, quae qui emendare non poterat imbibebat opinionem falsam, quemadmodum nunc qui vitium huius generis non animadvertit, simul suam Graecitatis scientiam et notitiam corrumpit. Qui apud Herod. V. 106 aequo animo legunt: θεοὺς ἐνδύμεναι τοὺς βασιλεῖς, μὴ μὲν πρότερον ἐνδύσασθαι τὸν ἔχον καὶ ὡς καταβήσκειν ἐς ἰανίην πρὶν ἂν τοι Σαρδὰ δαυμοφόρου ποιήσω neque sentiant

duplici de causa futurum ἐκδύσεσθαι esse necessarium, concipiunt animo opinionem et per se parum probabilem et plane falsam hanc: perinde esse. utrum Graece ἐκδύναι an ἐκδύσεσθαι dicatur, et utramque formam simul apud eosdem fuisse in usu. Ubi istum errorem diuturna sequiorum lectio aluit et confirmavit non facile evellitur, at si quis eam rem diligenter indagare velit id ipsum comperiet quod nunc verbo tantum admonemus, ἐδυσάμεν et composita omnia sequiorum esse, apud veteres nusquam usurpata, et ἐφύην, φῦην et φυῖς apud Graeculorum faciem demum propullulasse. Ridebitur tunc Euripidis versiculus in quo Φυῖς legatur, et si quod simile vitium Veteres inficit tollitur, vid. Dobræci Advers. II. p. 281. Et φῦηναι quidem quia abiectissimæ Graecitatis est rarissimæ in libros paulo meliores irrepsit, sed δύσεσθαι quoniam olim omnium usu terebatur permultos antiquorum locos inquinavit. Saepe etiam participium δύς, ἀποδύς, ὑποδύς, καταδύς indoctorum manibus male mulcatum est et in δούς abit aut alio modo depravatur. Non debebant dubitare docti homines, quin recte in Archippi loco Athen. XV. 678. E.

ἀθῆος ἀποδούς θοιμάτιον ἀπέρρεχται.

emendatum sit ἀκαδύς θαιμάτιον. In Timotheo Athen. VI. 245. C.

πειρώμεθ' ἀποδόντες τὸ δεῖκνον ἀπίεναί

non satis est corrigere, quod Schweighauserus fecit, ἀποδόντες, sed requiritur ὑποδύντ' ἐς: namque ὑποδύναι est sursum se ex hominum turba protipere. Sed haec sunt prae: eximis emendatione, qua locum Aristophanis nunc simili vitio plane absurdum clara luce Hamakerus illustravit. Editur in Pace vs. 729:

ἀλλ' ἴα χαίρου, ἡμεῖς δὲ τέως τάδε τὰ σκεύη παραδόντες

τοῖς ἀκολουθοῖς δώμεν σῶζειν, ὡς εἰώθασι μάλιστα

περὶ τὰς ἀνὰ πλεῖστοι κλέπτειν κρυπτάζειν καὶ κακοποιεῖν.

quam sit haec scriptura impedita et vitiosa apparebit optime, si veram lectionem opposueris, quam mihi amicus meus indicavit: ἡμεῖς δὲ τέως τήνδε σκευὴν ἀποδόντες τοῖς ἀκολουθοῖς δώμεν σῶζειν et εἰώθασι μάλιστα περὶ τὰς σκευὰς πλεῖστοι κλέπτει κρυπτάζειν, quae non egent interprete. Ostendimus in priore parte τὰ σκεύη et τὴν σκευὴν saepius confusa esse, ad hunc errorem reliqua a stolido correctore accommodata sunt et ἀποδύντες in ἀποδόντες et παραδόντες refectum est. Facit huc locus

Aristidis περὶ τοῦ παραφθέγματος II. p. 387.: καὶ κωμῳδοῖς μὲν — ἴδοι τις ἂν καὶ τοὺς ἀγωνοθέτας καὶ τοὺς θεατὰς ἐπιχωροῦντας μικρόν τι περὶ αὐτῶν. παρὰβῆναι καὶ πολλάκις ἀφελόντες τὸ προσωπεῖον μεταξὺ τῆς Μούσης ἣν ὑποκρίνονται δημηγοροῦσι σεμνῶς. sic igitur Chorus τὴν σκευὴν ἀποδὺς παρέβη πρὸς τὸ θέατρον, cavitque sedulo ne quid sibi ornamentorum intèrea furto surriperetur. Compositum παραδόντες in Aristophane vel solum vitium arguit: neque enim παραδόντες τοῖς ἀκολούθοις rectum est neque ἀποδόντες, requiritur simplex δοῦναι. In Theophrasti Charactt. XXI edebatur olim: καὶ πομπεύσας δὲ μετὰ τῶν ἱππῶν τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἀποδοῦναι τῷ παιδί ἀπενεγκεῖν οἰκαδε ἀναβαλλόμενος δὲ θοιμάτιον εἰς τὴν ἀγορὰν περιπατεῖν: quae in optimo Codice Vaticano sic scripta esse vidi: τὰ μὲν ἄλλα πάντα δοῦναι τῷ παιδί ἀπενεγκεῖν οἰκαδε, ἀναβαλλόμενος δὲ θοιμάτιον ἐν τοῖς μύωψι κατὰ τὴν ἀγορὰν περιπατεῖν, quae praeclarissima sunt et graphice τῶν μικροφιλοτιμῶν ineptias describunt, quas ipsas hodieque in hac ipsa re suaviter ridere solemus. Equidem saepe vidi ἀνδράρια οὐδενὸς ἄξια ὑπὸ μικροφιλοτιμίας ἐν τοῖς μύωψι περιπατοῦντα. Singularis et incredibilis est in his Astii ἀκρισία, qui εἰς τὴν ἀγορὰν περιπατεῖν retinet et ἐν τοῖς μύωψι »suspectum habet." Idem tamen δοῦναι τῷ παιδί pro ἀποδοῦναι recipit: equidem sic utrumque coniunxerim ut scribatur: τὰ μὲν ἄλλα πάντα ἀποδοῦναι καὶ δοῦναι τῷ παιδί ἀπενεγκεῖν οἰκαδε. Rectissime nuper Hirschigius vidit participium καὶσῳφῶς absurdo additamento onerari in Platonis Theaeteto p. 171. D.: εἰ αὐτίκα ἐντεῦθεν ἀνακύψαις μέχρι τοῦ αἰχένος — καταδὺς ἂν οἰχοῖτο [ἀποτρέχων]. Quum pisces τρέχειν inceperint ἀποτρέχων revocabimus. Adiciam unum exemplum ubi ἔδυσάμην male apud Atticum scriptorem legitur et sic ad Menandrum revertar. In Lysiae fragmento 48 legitur: Ἀρχιεπὸς γὰρ οὕτως ἀπεδύσατο μὲν εἰς τὴν αὐτὴν παλαιάν οὐπὲρ καὶ Τίσις ὁ Φεύγων τὴν δίκην, res ipsa clamat imperfectum rescribendum esse ἀπεδύετο et οἷον pro οὐπὲρ. Inter Menandrea leguntur haec e Stob. Ecl. Physic. I. 9.

ὦ δέσποτ' ἀναξ, ἔτι τοῖς σοφοῖς βροτῶν
 χρόνῳ σιοπεῖσθαι τῆς ἀληθείας πέρι.

quae non esse Comici palam est. Critiae suspicatur esse Meinekios, qui labem prioris senarii de Heerenii sententia, infelicitis coniectoris, ita sarciri vult ut scribatur: ὦ δέσποτ' ὦναξ, at

nemo sic Graece loquitur, quia δέσποτ' ἀνάξ coniunctim dicuntur et recte dicitur ἀνάξ δέσποτα et ὦ δέσποτ' ἀνάξ, divisim ἀνάξ, ὦ δέσποτα vel ὦ δέσποτ', ἀνάξ non dicitur. Nota sunt apud Aristophanem: ὦ δέσποτ' ἀνάξ, ἀμέτρητ' ἀήρ, et ὦ δέσποτ' ἀνάξ, γοῖτον ἀγυιῦ et in Pace vs. 90. ὦ δέσποτ' ἀνάξ, ὡς παρπαλεις. Obiter eiusdem generis vitium exime ex Arist. Equitt.

726. ὦ Δημιδίων, ὦ Φίλτατον, ἔξελθ', ubi sic legendum:

ὦ Δῆμα, δεῦρ' ἔξελθε. B. νῆ Δί', ὦ πάτερ,

ἔξελθε. δῆσι, ὦ Δημιδίων. A. ὦ Φίλτατε,

ἔξελθ', ἵν' εἰδῆς οἷα παριυβρίζομαι.

In Menandro Grotius emendabat ὦ δέσποτ' Αἶας, quod Αἶαν utique scriptum oportuit, sed nemo cum vocativo δέσποτα nomen proprium coniungit, nisi Dei alicuius, ut ὦ Ζεῦ δέσποτα, nec unquam servus herum sic alloquens eius nomen adiicit. Equidem haec e Satyrico dramate deprompta esse arbitror et corrigendum: ὦ δέσποτ' ἀνάξ, ἔξεσι τοῖς σοφοῖς βροτῶν κτῆ.

Pro Menandreis afferuntur ex Stob. Floril. XXXVI. 14.

οὐτ' ἐκ χειρὸς μεθέντα καρτερὸν λίθον

ῥῆον κατασχεῖν οὐτ' ἀπὸ γλώττης λόγον.

Tragici poëtae esse recte Meinekii monet, qui vitium in καρτερὸν non deprehendit. Lege καρτερᾶς et vulgatam relegens subridebis.

Minus etiam in Menandro quam in caeteris ferenda est oratio turgidior, quo propius ad communem omnium dicendi consuetudinem eius dictio accedebat. In fragmento apud Plutarch. in consol. ad Apollon. p. 103. D. ubi dixerat:

εἰ δ' ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις

ἐφ' οἷσπερ ἡμεῖς ἔσπασας τὸν ἀέρα

τὸν κοινόν,

quasi haec supra soccum adsurgerent continuo addidit: ἵνα σοι καὶ τραχιώτερον λαλῶ. Hunc igitur quis credat dixisse:

ὦ παῖ σιώπα, πόλλ' ἔχει σιγὴ καλὰ,

et alia quaedam eiusdemmodi? Miror Meinekii iudicium stantientis Menandri esse hos versiculos apud Stob. Floril. LXXXVI. 7.

ἔσιν δὲ μήτηρ Φιλότεκνος μᾶλλον πατὴρ.

ἡ μὲν γὰρ αὐτῆς οἶδεν υἷον, ὁ δ' οἶεται.

et eandem sententiam iisdem verbis expressisse Euripidem apud Eustathium ad Od. p. 1412, ubi elegantius legatur: ἡ μὲν γὰρ

αὐτῆς οἶδεν ἑαυτὸν, ὃ δ' αἴσεται. Potuit haec Euripides in aliqua fabula Satyrica potuisse, potuit haec dixisse Menander, sed ut ab utroque iisdem verbis idem dictum sit, id vero fieri non potuit. Neque Tragicus Comicum dicendi elegantia vicit: οἶδεν αὐτὸν Graecum non est: infelix coniectior ex ΟΙΔΕΝΟΝΘΟΔΟΙΕΤΑΙ hellam hanc lectionem procudit, ut saepe in Stobaeo factum esse ostendimus. Foedius etiam haec depravata sunt in antiquis ad Odysseam A. 215. Scholiis, unde sua Eustathius hausit. ἡ μὲν γὰρ αὐτῆς οἶδ' ἑόντας ὃ δ' αἴσεται, ubi quod adscribitur Menandri dictum sic mihi legendum videtur:

αὐτὸν γὰρ οὐδεὶς οἶδ' ἔτι πῶς ἐγένετο,
ἀλλ' ὑπονοοῦμεν πάντες ἡ πισεύομεν.

pro οἶδε τοῦ vel οἶδε πῶς.

Notissimum est Menandrum argumentorum, rerum, sententiarum, iocorum suavitate et festivitate, moribusque hominum depingendis egregium artificem, in verbis et oratione negligentiorē fuisse. Totus in rebus, quibus excellebat, dicendi artificium, quo valebat minus, non curabat. Testis Plutarchus est de gloria Atheniensium pag. 347. F. λέγεται δὲ καὶ Μένανδρον τῶν συνήθων τις εἰπεῖν· ἑγγυὲς, ὦ Μένανδρε, τὰ Διονύσια καὶ σὺ τῇ κωμῳδίᾳ οὐ πεποίηκας. τὸν δὲ ἀποκρίνασθαι· νῆ τοὺς θεοὺς ἔγωγε πεποίηκα τὴν κωμῳδίαν, φρονόμηται γὰρ ἡ διάθεσις, δεῖ δ' αὐτῇ τὰ σιχιδία ἐπῆσαι. Satis arguunt fragmenta hanc dicendi negligentiam et versiculos raptim esse confatos et sine cura aut lima propeperanter compositos. Complura veteres magistri in Menandro severe notarunt improprie et ineleganter et sordide et μοχθηρῶς dicta. Etiam nunc facile est aniquadvertere compluscula ab eo perperam aut socordius scripta, quod genus vitiorum diligentissime nobis arguendum est, ne Menandri incuria nitorem sermonis Attici obscuret. Cave ne Atticis imputes, quod illi excidit imprudenti et in his minus attendenti in Stob. Floril. CXIII. 9.

Δέρκεππε καὶ Μνήσιππε, τοῖς εἰρημένοις
ἡμῶν ὑπὸ τινος ἡ πεπονθόσιν κακῶς
ἔστιν καταφυγὴ πᾶσιν οἱ χρησοὶ φίλοι.

quamquam anceps et invidiosum negotium est melius quam Menandrum Graece scire velle videri, tamen non reformido hanc invidiam in tam aperto certoque crimine. Dicine, quaeso.

Graece potest λέγουμαι κακῶς ὑπὸ τινος quemadmodum λέγω τινὰ κακῶς, et quia εἰρηκῶς τανα κακῶς optime habet, ligetne dicere εἰρηκαί τις κακῶς ὑπὸ σου? Tam vitiosum hoc est et ineptum ac si ex ποιῆν τινα κακῶς analogiam solum secutus propagare velis ποιῆσθαι κακῶς ὑπὸ τινος et quia κακῶς πεποιήκέ με peccatissimo dici constat πεποιήμαι κακῶς ὑπὸ αὐτοῦ nihil offensionis putes habere. Ecquid potest esse certius quam τὸ παρὶν καὶ τὸ πάσχειν sibi inter se respondere et ὁ πεποιηκὼς καὶ ὁ πεπονθὼς? nemo dubitat et vel hic ipse Menandri locus exemplo esse possit. At non minus est certum eandem esse necessitudinem inter τὸ λέγειν καὶ τὸ ἀκούειν, ut opponantur κακῶς λέγεις με et κακῶς ἀκούω ὑπὸ σου, et τοῖς κακῶς εἰρηκόσι respondeant οἱ κακῶς ἀκηκοότες non hercle οἱ κακῶς εἰρημένοι, quod Menandro condonari potest sed sic ut peccasse se fateatur. Non minus vitiosum est in Stob. Floril. CXII. 14.

τῷ μὲν τὸ σῶμα διατεθειμένῳ κακῶς

ἡρεία 'ς' ἰατροῦ, τῷ δὲ σὴν ψυχὴν Φίλου.

nam διακειμένῳ dictum oportuit, quemadmodum constanter κεῖμαι cum compositis formae passivae τίθειμαι, qua nemo utitur, vicem supplere solet. Itaque tam male ac negligenter dictum est τὸ σῶμα διατίθειμαι κακῶς ac si quis τοὺς τεθειμένους νόμους pro τοὺς καμμένους vellet dicere, id quod iam alias attigi, nunc digitum in id intendisse satis est. Peius etiam est, quod Comicum in hoc genere deliquisse memorat grammaticus in Bekk. Anecd. p. 429. ἀπεκτόνουσιν οὐκ ἀπεκτάγκασι Μισουμένων. πόττερ μὲν Θράσαν' ἀπεκτάγκασι δ' οὐ, quae quamquam mutila et misere depravata sunt, hoc tamen satis certum videtur afferri e Menandri Μισουμένων verba ἀπεκτάγκασι δ' οὐ. quam formam non tantum usus omnium respuit, qui summa constantia ἀπέκτονα dicebant, sed analogia etiam, quae ἀπέκτακα postulat, ut τέτακα, πέπλυκα, κέκρικα. In loco tam corrupto non satis est ponderis ut Menandrum parum cavisse videri pronuntiare possis, et tam foedum est ἀπέκταγκα, ut semibarbaris Byzantinis solis imputari posse credam, qui ἀπεκτόνθαι pro τεθάναι et ἀπεκτόνθῃ pro ἀπέθανε non dubitarunt dicere. Eiusdem farinae est forma, quam scribae de suo Xenophonti obtruserunt in Hierone III. 8. εὐρήσεις τοὺς τυράννους πολλοὺς μὲν παῖδας ἑαυτῶν ἀπεκτονήκοντας, πολλοὺς

δ' ὑπὸ παιδῶν αὐτοῦς ἀπολωλότας, cui dudum vel e Stobaei Floril. XLIX. 41. redditum oportuit ἀπεκτονέσθαι, quemadmodum et alibi passim et paulo ante II. 16. recte legitur ἀπεκτονέσθαι. Constantinopoli, ubi γεγραφήκα et sim. solebant dicere, bellissimum illud ἀπεκτόνηκα natum est.

Aliud est vulnus Menandro a scribis inflicturn quamobrem immerito creditur antiqui sermonis sinceritatem labe adpersisse ἐν τῷ Δεισιδαίμονι apud Clem. Alex. Strom. VII. p. 842.

ἀγαθὸν τί μοι γένοιτο, πολῦτιμοι θεοί!

ὑποδοῦμενος τὸν ἱμάντα γὰρ τῆς δεξιᾶς

ἐμβάδος ἀπέρρηξ'. B. εἰκότως, ὦ Φληνάφε,

σαπρὸς γὰρ ἦν, σὺ δὲ μικρολόγος ἄρ' οὐ θέλων
καινὰς πρίσθαι.

sic Meinekius Codicum scripturas ὑποδοῦμενος τὸν ἱμάντα τῆς δεξιᾶς ἐμβάδος διέρρηξ' et σὺ δὲ μικρολόγος οὐκ ἐθέλων utcumque reconcinnavit, quibus acquiescendum est donec quis meliora extulerit, sed turpe vitium in primo senario intactum praeiit. Πολῦτιμος enim et πολυτίμητος confusa sunt ineptissime. Quo discrimine haec sint diremta bene Ammonius docet de D.V. p. 118. πολῦτιμον dicitur quidquid magno constat, πολυτίμητον quidquid in magno honore est et ponitur fere de Diis: ὦ πολυτίμητοι θεοί, ὦ πολυτίμητῳ θεῷ, ὦ πολυτίμηθ' Ἡράκλεις, ὦ Ζεῦ πολυτίμητε, et sim., passim apud Aristophanem et caeteros. Salse igitur Socrates in Platonis Euthydemo futilem sophistam p. 296 D., qui dixerat αὐτὸς αἰεὶ ἐπιστήσει ἅπαντα, ἂν ἐγὼ βούλωμαι, ita ridet: ἀλλὰ βουληθείης, ὦ πολυτίμητε Εὐθύδημε! quibus verbis eum ὥσπερ τινὰ τῶν κρείττονων veneratur, ut p. 273 E. ἴλεω εἴητον (εἴήτην). ἀτεχνῶς γὰρ ἐγωγε σφῶ' ὥσπερ θεῷ προσγορεύω. Illic quoque ὦ πολῦτιμε olim edebatur, nunc ex optimis libris emendatum. Idem vitium Polyaenum obsidet VIII. 39. καὶ τὴν θεὸν προσεκύνησεν εἰποῦσα· Χάρην οἶδά σοι, ὦ πολῦτιμε Ἄρτεμις, κτέ. Restituendum esse ὦ πολυτίμητε apparebit si comparaveris libellum de Mulierum Virtutibus, qui in Plutarchi Moralibus circumfertur, quamquam satis apparet ab eo compositum librum esse, qui Plutarchum scribendi elegantia et venustate longe superaret, ubi legitur p. 358 B. καὶ τὴν θεὸν προσκυνήσασα, Μαρτύρομαι σε, εἶπεν, ὦ πολυτίμητε δαίμον, κτέ. Est operae pretium videre, quemadmodum haec ipsa hinc sum-

ta ab ipso Plutarcho scripta sint in *Aniatio* p. 768. C. et iuvenibus suaserim elegantem librum pseudo-Plutarcheum ita comparare cum Polyaeo in lib. VIII, ut quid vir viro praestet intelligere et sentire discant; videbunt enim multa apud scriptorem antiquiorem recte et venuste dicta a militari viro et scribendi imperito subinepte et perperam reflecta esse, ut in hac ipsa historia: *ἦκε Σινόριξ καὶ σὺν αὐτῷ πάντες ὅσοι Γαλατῶν ἐντελεῖς ἄνδρες καὶ γυναῖκες*, non tam stulte Polyaeus dederat sed *ἐν τέλει*, quamquam incogitanter addidit *καὶ γυναῖκες*, praeterea agmen hoc totum *honoratorum* virorum et matronarum de suo addidit: nihil horum apud pseudo-Plutarchum legitur. Putaverit aliquis *πολύτιμη* vitium Polyaei esse, *πολύτιμη* recte ab illo antiquiore scriptum fuisse, nisi multo seriore demum aetate, quam Polyaei, ea dicendi socordia nasci potuisse videretur. Equidem Menandri locum sic constituendum esse arbitror:

ἀγαθὸν τί μοι

γένοιτο. B. τί δ' ἔστιν; A. ὃ πολυτίμητοι θεοί!

et in seqq. *σαθρὸς γὰρ ἦν pro σακρὸς*, corrigia enim aut lorum non *putrescit*, sed usu detritum disrumpitur: de *σακρὸς* et *σαθρὸς* confusis in priore parte satis diximus. Obiter corrige ad haec fragmentum Aristophanis apud Athen. XV. 690. D.

ὦ Ζεῦ πολυτίμηθ', ὅλον ἔπνευσ' ὁ μισαρός

Φάσκωλος εὐθὺς λυόμενός μοι τοῦ μύρου.

ubi non *ἔπνευσεν* sed *ἐπέπνευσ'* ὁ μισαρός poëtae manus esse videtur, quod additum *μοι* satis confirmat.

Turpiter violasse metrum iniuria videtur Menander in his (Stob. Floril. LII. 9.)

μὴ τοῦτο βλέψῃς εἰ νεώτερος λέγω

ἀλλ' εἰ φρονούντος τοὺς λόγους ἀνδρὸς ἐρῶ.

in his *τοῦτο* tam vitiose secundam corripit ante *βλέψῃς* ut lapsus sit manifesta. Recte et Attice Menander apud Stob. Floril. LVIII. 41.

τὰ δυσχερῆ γὰρ καὶ τὰ λυπήσαντά σε

ὁρᾷς ἐν αὐτῷ τὰ δ' ἀγὰθ' οὐκέτι βλέπεις.

t iterum Stob. LXIII. 34.

ἥρων. κρίσιν γὰρ τὸ βλέπειν ἴσην ἔχει.

et sic omnes solebant. Certa corruptela sic sanari poterit ut scribatur:

μὴ τοῦτο μέμνησθ' εἰ νεώτερος λέγω

ἀν εὖ φρονῶντος τοὺς λόγους ἀνδρὸς λέγω.

ubi semel scribae errore μέμνησθ' in βλέψης abiit caetera, ut fit, indoctus corrector ad hunc errorem accommodavit.

Creditur Menander dixisse, teste grammatico in Bekk. Anecd. p. 429.

ὥς μὴδὲν ἀποκρινουμένῳ δ' οὕτω λαλεῖν.

sed non satis Attice haec dicta sunt: requiritur enim ὥς μὴδὲν ἀποκρινουμένου δ' οὕτω λάλει, quia constanter in tali re participium absolute solent ponere, ut in Platonis Euthydemo p. 295. B. ὥς ἀποκρινουμένου ἐρώτα, ubi ἀποκρινόμενον ferri non potest, et saepissime sic apud Platonem et alios legitur.

Non minus apud Menandrum quam apud caeteros frequens est vitium perineptum, quale conspicitur in his versibus apud Athen. X. 434. C.

κοτύλας χωρῶν δέκα

ἐν Καππαδοσίᾳ κόνδῳ χρυσοῦν, Στρουθία,

τρὶς ἐξέπιον μεσὸν γ'. B. Ἀλεξάνδρου πλέον

τοῦ βασιλέως πέτωκας.

quid si dixisset Ἀλεξάνδρου πλέον πέτωκας γε, ecquis hoc ferri posse putaret? at non minus insanum est gloriosum militem dicentem facere: τρὶς ἐξέπιον μεσὸν γε, ubi γε aut nihil omnino significat, quod ubique absurdum est, aut idem quod semper significat, quod est in hoc loco absurdum. Addam primum duo alia exempla eiusdem vitii apud Menandrum, deinde singulis opem feram. Menandri consilium esse putatur in Stob. Floril. LXX. 7.

δύ' ἔσθ', ἃ κρῖναι τὸν γαμεῖν μέλλοντα δεῖ

ἥτοι προσηνῇ γ' ὅψιν ἢ χρηστὸν τρόπον.

alterum est apud Clem. Alex. Strom. II. p. 502.

παίδων ἐκ' ἀρότῳ γνησίων

διδωμί σοί γε τὴν ἐμᾶντοῦ θυγατέρα.

Incredibile dictu est quam temere olim librarii, deinde editores voculam γε, perinde ac si nihil omnino significaret, de suo infercire soleant, ubicumque aliqua metri labes remedium aut supplementum videatur exigere. Difficile est sine risu Poeta-

rum Codices etiam perveteres excutere aut veteres Editiones, ubi istae sordes nondum expurgatae omnium oculis patent, sed permultum abest ut nunc omnis illa copia errorum diligenter sublata sit. Passim γε aut servatum est aut etiam a maleseculis invectum, ubi difficile est risum continere. Ferreus sit necesse est qui non subrideat ad haec Aristophanis in Acharn. 1184.

ὦ κλεινὸν ὄμμα, νῦν πανύστατόν σ' ἰδὼν

λείπω Φάος γε τοῦμόν, οὐκέτ' εἰμ' ἐγώ.

Ravennas solus λείπω Φάος τοῦμόν, Graeculus aliquis γε inse-ruit, egregie sane! Ex Equitibus vs. 1243. corrige:

λείπω Φάος τόδ'. οὐκέτ' οὐδέν εἰμ' ἐγώ.

Neque tamen Ravennas liber quamquam caeterorum omnium longe optimas et saepe importunum γε unus omittens non alibi saepe chorda oberrat eadem, cuius rei pauca quaedam exempla in promptu habere perutile erit emendaturis quae restant vitia eiusdemmodi. In *Equitibus* vs. 374. pro σοῦκτεμῶ (σαι ἔκτεμῶ) servat σοῦ γ' ἔκτεμῶ post crasin male resolutam inseruit γ' hiatum vitans scilicet, idque saepius in Codd. factum esse comperi, ut in *Nubibus* vs. 440 τοῦτ'ι τό γ' ἐμόν σῶμ' αὐτοῖσιν | πα-ρέχω τύπτειν pro τοῦτ'ι τοῦμόν et aliis locis. In *Eqq.* vs. 863 pro κρίνω σ' ὅσων ἐγῶδα — ἄνδρ' ἄριστον, quum esset vetus men- dum ὅσων pro ὅσων in Ravennate comparet ὅσον γ' ἐγῶδα, ibid. vs. 1021 pro ἐγὼ οὐκ οἶδ' ὃ τι λέγεις scriba indoctus metro sollicitus ἐγωγ' οὐκ οἶδα dedit et perdidit omnia. In *Nubibus* vs. 344 αὗται δὲ βῆτας ἔχουσιν ostendit quam esset harum rerum peritus rescribens αὗται δὲ γε. In *Pluto* 696.

ὃ δὲ θεὸς ὑμῖν οὐ προσήειν; B. οὐδέπω.

opinatus προσήειν primae personae esse emendavit scilicet προσ-ήει γ' et saepius alibi eodem modo turpiter se dare solet. In plerisque fraus non latuit, at nimis multa restant, ubi adhuc impune ab istis est peccatum et γε vitio natum nimium patienter ne dicam stulte ferimus, et sunt qui subtiliter interpreten- tur. Non est ab hoc loco alienum et Menandro caeterisque Co- micis non inutile de multis locis adhuc illo modo corruptis non- nullos indicare. In *Nubibus* editur vs. 1189.

ἐκείνος οὖν τὴν κλῆσιν εἰς δὺ' ἡμέρας

ἔθηκεν εἰς γε τὴν ἔννυ τε καὶ νέαν.

viden ridiculum esse γε? deinde ut *duos* dies esse appareat legendum est necessario: εἰς τε τὴν ἔννην καὶ τὴν νέαν. In *Vespis* vs. 309. μὰ Δῖ' οὐκ ἔγωγε νῶν οἶδ' | ὁπόθεν γε δαῖπνον ἔσαι, corrige ὁπόθεν τὸ δαῖπνον ἔσαι, neque enim magis istic quid sibi γε velit expedies quam vs. 922 μὴ νυν ἀφῆτέ γ' αὐτόν, ubi ἀφῆτ' ἔτ' αὐτόν recte dictum erit. In *Pace* vs. 910 pro ὅσις γ' ἐς τοιοῦτος restitue ὅσις ἐς!, metrum enim illo fulcro non indiget, quod putavit qui olim addidit.

In *Anibis* vs. 134 vitiose dicitur

μὴ μοι τότε γ' ἔλθῃς ὅταν ἐγὼ πράττω κακῶς
nam γε inepte abundat, nec τότε satis convenit, quamobrem legerim μὴ μοι ποτ' ἔλθῃς. Ibid. vs. 584. εἴθ' ὃ γ' Ἀπόλλων ἱατρός γ' ὦν ἰάσθω male scribitur pro εἴθ' ἀπόλλων, quemadmodum paulo ante vs. 580. emendate legitur: καῖπειτ' αὐτοῖς ἡ Δημήτηρ πυροῦς πεινῶσι μετρεῖται, ubi quis serio credet ἡ γε Δημήτηρ recte dici potuisse? ἀπόλλων in ὁ ἀπόλλων de more abiit, deinde hiatus expletus est. Eadem labes inficit Euripidis eximium locum in *Hecub.* 600.

ἔχει γε μέντοι καὶ τὸ θρεφθῆναι καλῶς
δίδαξιν ἐσθλοῦ. τοῦτο δ' ἦν τις εὖ μάθῃ
οἶδεν τό γ' αἰσχροὺν κανόνι τοῦ καλοῦ μαθῶν.

ubi τό γ' αἰσχροὺν eodem modo natum est atque τό γ' ἐμὸν, ὃ γ' ἀπόλλων, et in Euripidis *Helena* 580 τὰ σά γ' ὄμματα pro τὰ σ' ὄμματα, et similia multa alibi. Emendandum igitur censeo δλοῖδε ταισχροὺν, ut in *Medea* 524. ἀνδρῶν τὸν κακὸν διειδέναι et alibi. Paulo aliter Babrium scribae interpolant fab. 39, 4.

ἔμπροσθεν ἤδη μου τά γ' ὀπισθέ μου βαίνει
ubi scribendum:

ἔμπροσθεν ἤδη τάξ' ὀπισθέ μου βαίνει.

sed plane gemellum est mendum in Demosthenis orat. de *Corona* p. 278, 10. νῦν δὲ τό γ' ἐξαίφνης ἐπέσχον αὐτὸν ἐκεῖνοι, ubi libri τότε, τότε γε, τοῦτό γε, optimi τό γ', in quibus οὐδὲν ὑγιές. Emenda τοῦξαίφνης. Eadem opera in eiusdem oratione ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν p. 206, 27. pro ἀλλ' ἐάσω τό γ' ἐπελθόν εἰπεῖν μοι corrige τοῦπελθόν. Recurrit idem vitium in *Anibis* vs. 1077.

ἦν ἀποκτείνῃ τις ὑμῶν Φιλοκράτη τὸν Στρούθειον
λήφεται τάλαυτον, ἦν δὲ ζῶντά γ' ἀγάγῃ τέτταρα.

ubi verum est: ἢν δὲ ζῶντ' ἄγῃ τις τέτταρα, nam γε plane absurdum est et ἢν τις ἄγῃ non ἀγάγῃ in his certa et concepta verba sunt. Num quis concoquere γε potest in Lysistr. vs. 843.

καὶ μὴν ἐγὼ

συνηπεροπεύσω παραμένουσά γ' ἐνθαδί.

legendum arbitror: συνηπεροπεύσω σοι παραμένουσ' ἐνθαδί, aut in versu 865.

ὥς οὐδεμίαν ἔχω γε τῷ βίῳ χάριν,

ἐξ οὐπερ αὕτη ἔξηλθεν ἐκ τῆς οἰκίας.

quod tam absoum est ac si quis rogatus quid γε ibi notaret responderet οὐκ οἶδά γε. E vicinis vs. 868 τοῖς δὲ σιτίοις | χάριν οὐδεμίαν οἶδ' ἐσθίων elicueris: οὐδεμίαν ἐγῶδα τῷ βίῳ χάριν. In Thesmophor. vs. 536 miror retentum esse ἡμεῖς αὐταὶ γε καὶ τὰ δουλάρια — ἀποψιλώσομεν pro αὐταὶ τε καί. Duplex vitium est in Ecclesiaz. vs. 569.

ἀλλ' ἀποφανῶ τοῦθ' ὥς σε γέ μοι μαρτυρεῖν

καὶ τοῦτον αὐτὸν μηδὲν ἀντειπεῖν ἐμοί.

apparet Praxagoram hoc dicere debere: ὥς σε τέ μοι μαρτυρεῖν καὶ τοῦτον αὐτὸν μηδὲν ἀντειπεῖν ἔτι. Compara Nicostratum Athen. XIV. 664. B.

ὥς' οἶομαι | μηδ' αὐτὸν ἡμῖν τοῦτον ἀνταρεῖν ἔτι.

Ibid. vs. 648. οἰμῶζοι γ' ἂν καὶ κωκυτοὶ sanum erit si οἰμῶζοι τᾶν correxeris. Vitiosum esse apparet ibid. vs. 455.

τί δῆτ' ἔδοξεν; B. ἐπιτρέπειν γε τὴν πόλιν

ταύταις.

non potuit enim γε insulsius quam sic inseri, sed frustra adhuc in vitio manifesto certam correctionem quaero. Ad Menandrum nunc reverter, in cuius loco, quem tertium apposuimus, facile negotium est veram lectionem eruere, si haec comparaveris Aristophanis apud Stob. in Floril. LXVIII. 17.

ἰδοῦ, δίδωμι τήνδ' ἐγὼ γυναῖκά σοι,

unde elicias παίδων ἐπ' ἀρότῳ γνησίων | δίδωμι σοι γὰρ τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα. In primo loco τρις ἐξέπιον μεσὸν γε transpositio verborum peperit vitium et eadem repetita sanabit. Quum Poeta dedisset τρις μεσὸν ἐξέπιον. B. Ἀλεξάνδρου πλέον | τοῦ βασιλέως πέπωκας, accidit, ut vocabula transponerentur, id quod sexcenties in libris solet fieri. Exemplum tam idoneum ad

manum est, ut premere nequeam. Codex Athenaei in seqq. Menandri verbis *πέπωνας τοῦ βασιλέως* exhibet et Plutarchi codices p. 87. A. *Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως πλείου πέπωνας*. Itaque quoniam *τρίς ἐξέπιον μετόν* metrum violabat aliquis γ' infersit bene de Menandro mereri se putans. Qui in Stobaeo dedit:

δὺ' ἔσθ', ἃ κρίναι τὸν γαμεῖν μέλλοντα δεῖ

ἤτοι προσηνῇ ὄψιν ἢ χρηστὸν τρόπον.

et gravem errorem suum poetae affricuit et metrum pessumdedit et infelices correctiunculas aliorum excitavit. Quis dubitet quin verum sit quod Bentleius primus vidit: *ἤτοι προσηνῆς ὄψης ἢ χρηστὸς τρόπος?* vulgata nata est ex veteri corruptela, quae optimos Stobaei Codices obsidet, δὺ' ἔσι. κρίναι κτέ. hinc sciolus accusativos dedit, tum laboranti metro subventum est: Graeculi barbare *προσηνῆν*, Critici *προσηνῇ γ'* excogitarunt, quod a Menandro aut ullo alio Comico umquam dici potuisse non efficient exempla ab Elmsleio ad Med. vs. 1263. collecta. Comici, qui sexcenties *ἤτοι* — ἢ componere solent, numquam γε addiderunt. Rei frequentissimae exempla enumerare putidum est: afferam duos locos, qui ex huius rei observatione emendari debent. Amphidis locus est apud Athen. XIII. p. 559. A.

ἢ δ' αἶδαν ὅτι ἢ τοῖς τρόποις ἀνηκέως

ἄνθρωπος ἐστὶν ἢ πρὸς ἄλλον ἀπιτέον.

ubi legendum arbitror: *ἢ δ' αἶδ' ὅτι ἤτοι τοῖς τρόποις ἀνηκέως ἄνθρωπος ἐστὶν*, nam nihil est ἀνεῖσθαι πῶς τὰς τρόποις, quid sit ὀνῆσαι τοῖς τρόποις perspicuum est. Comici senarius laet apud Aristidem ἐν ἱερῷ λόγῳ δ' p. 521. Dind. ἀλλ' ἢ τὸ τίς παροίμεας, ἔφη, ἐρεῖς· ἢ τῆς αὐτῆς χρή γαμεῖν ἢ μὴ γαμεῖν. τὸ δὲ Comicum dixisse:

ἤτοι τῆς αὐτῆς χρή γαμεῖν ἢ μὴ γαμεῖν.

In hac ipsa forma loquendi Menander negligenter certum usum omnium violasse arguitur a Grammatico in Boisson. Anecd. III. p. 237.

θυγάτριν, ἢ νῦν ἡμέρα δίδωσί μοι

ἢ δόξαν ἤτοι διαβολήν.

rectissime monet magister: *ἐχρῆν γὰρ ἤτοι δόξαν ἢ διαβολήν*, quemadmodum et alii omnes constanter dicunt et ipse Menander Stob. Floril. XLII. 6.

ἤτοι πονηρὸς αὐτὸς ἐστὶ τοῦς τρόπους

ἢ παντάπασι παιδαρίου γνώμην ἔχει.

et in Stob. Floril. LXXII. 11. ἤτοι μῆνιν ἐκτίνει θεῶν | ἢ βούλετ' ἀτυχεῖν. Neque minus vitiose dictum est quod Menandri nomine in Appendice Florentina p. 727. novae editionis circumfertur :

ὅταν λέγῃς μὲν πολλὰ , μαυθάνῃς δὲ μή ,

τὸ σὸν διδάξας τοῦμὲν οὐ μαθὼν ἔσει.

quae tam ridicule dicta sunt pro οὐκ ἔσει μαυθηνῶς et hoc ipsum tam alienum ab huiusmodi loco est, ut scribae, non poetae istae ineptiae imputandas esse videantur et remedium aliquod quaerendum. Statim in mentem venit τοῦμὲν οὐ μαθὼν ἄπει, quod dictum est ut λαβὼν ἄπει, vel λαβὼν ἄπιθι et multa similia apud Graecos et Romanos. Trita sunt usu omnium παθὼν ἀπέρχεται, ὀφλὼν ἀπέρχεται, ἐπιωρκηκὼς ἄπει, ἄπειμι ἡδικοημένος et multa alia huiusmodi. Vitium est in Lysiae fragmento M. 16. apud Dion. Halic. V. p. 602. οὐδὲν σοι δεήσῃ προγμῶτων ἀλλὰ λαβὼν ἐπὶ τὰ σαντοῦ. Librarii vitium erat ΑΠΙ pro ἄπει, deinde corrector ἐπὶ emendavit scilicet. Quemadmodum igitur Lysias λαβὼν ἄπει dixerat, et Eupolis apud Priscianum XVIII. p. 193. πάντα γὰρ τυχὼν ἄπει, sic Menander τοῦμὲν οὐ μαθὼν ἄπει recte scripsit, quod Graeculi depravarunt.

Intactae fere evaserunt apud Menandrum et reliquos futurorum formae veteres contractae, quas postea correctores quoniam plane in desuetudinem abierant passim in formas sibi notas depravarunt. Vivo Menandro non aliter quam γαμῶ, καλῶ, ἐγκαλῶ, συγκαλῶ, τελῶ, διατελῶ, ἀκούμαι dicebant Attici, ut μαχοῦμαι multaue alia, numquam γαμήσω, καλήσω, τελήσω similiaque, quibus sequior Graecitas uti solebat. Futurum γαμῶ intactum est in Menandri loco apud Athen. XIII. 559. C. οὐ γαμαῖς, ἐν νοῦν ἔχῃς, et apud Schol. Eurip. Rhes. 244.

εἰ μὴ γαμαῖς γὰρ ἔσχατον νόμιζέ με

Μυσῶν.

et futurum καλῶ apud Said. v. ἀπόστα.

ἐμοὶ παράστα. τὴν θύραν κόψας ἐγὼ

καλῶ τιν' αὐτῶν.

et futurum ἐξακεῖσθαι apud Eustathium p. 1647, 38.

ἐξακεῖσθαι μοι δοκῶ τὸ δίκτυον.

et futurum διατελῶ in Diphili fragm. apud. Athen. VII. 291. F.

οὐ μὴ παραλάβω σ' οὐδαμοῦ, Δράκων, ἐγὼ
ἐπ' ἔργον, οὐ μὴ διατελεῖς τὴν ἡμέραν
τραπεζοποιῶν ἐν ἀγαθοῖς πολλοῖς χυδῆν.

et similia alibi non raro in Comoedia leguntur, in quibus nonnumquam librarii et scioli ne suspicabantur quidem futuri temporis eas formas esse. In reliquis scriptoribus Atticis saepenumero pepercerunt formae antiquae imprimis in iis locis, ubi non unicuique continuo apparebat futurum tempus requiri. Sic in Aeschinis Ctesiphontea non attigerunt futurum διατελῶ § 37 quia praesens esse putabant et in Demosthenis Leptinea p. 465, 2 et 22 futura συντελεῖ et συντελοῦσιν evaserunt et in Platonis Protagora p. 311. E. τελοῦντε et in Euthydemo p. 277. E. χρεύετον περὶ σέ — ὥς μετὰ τοῦτο τελοῦντε, quod esse futurum vides, et in Phaedone p. 91. A. ξυνδιατελεῖ. Contra in Platonis Remp. IV. 425. E. vitiosa forma Graeculorum διατελέσουσιν in vecta est, ut διατελέσει in Demosthenis Midianam p. 536, 6 et τελέσουσιν in Cyropaediam VIII. 6. 3. Irrepserat idem vitium in Isocratis Archidamum § 87 ubi διατελέσομεν in omnibus libris est, unus Urbinas, omnium qui exstant Codicum Graecorum fidelissimus antiqui sermonis testis, cum sexcentis aliis vitiis hoc quoque removit servans genuinum διατελοῦμεν. Eadem est ratio futuri καλῶ, quod Graeculi mirantur et in καλέσω refingunt nescientes usum veterem, quem Photius in v. καλοῦμεν: ἀντὶ τοῦ καλέσομεν demonstravit, respiciens, ut opinor, locum Aristophanis in Avibus 293.

ἔπειτ' ἀνεγείρας τὴν ἐμὴν ἀηδῆνα
καλοῦμεν αὐτούς,

ubi olim Graeculi malesanam scripturam καλοῖμ' ἂν αὐτούς de suo reposnerunt. Caeterum futurum καλῶ saepe apud eundem et alios incolume ad nos pervenit, ut in Avibus 849. τὸν ἱερέα — καλῶ, in Acharn. 968. τοὺς ἀγαρανόμους καλῶ, in Ran. 298. οὐ μὴ καλεῖς με, in Nub. 632. αὐτὸν καλῶ θύραζε, et vs. 1001. καὶ σε καλοῦσι βλιτομάμμαν et 1221. ἀλλὰ καλοῦμαι Στρεψιάδην, et sic passim καλῶ legitur apud Xenophontem et Platonem, cui redde in Charmide p. 155. A. καλοῦμεν. In Oratoribus grassati sunt Graeculi, qui saepe suum καλέσω iis, ut διατελέσω, affricuerunt; saepe tamen καλῶ evasit, ubi futurum esse non ani-

madverterant, ut apud Isaeum VI. § 34. καλῶ τοὺς μάρτυρας, Lycurgum in Leocr. § 23, Demosthenem p. 553, 21 et 568, 21 et alibi. Καλέσω male pedem intulit in Aeschinis Timarcheam § 67, ubi statim genuina forma καλῶ in re eadem posita elapsa est, et saepius in compositis peccatur: συγκαλῶ, ἐγκαλῶ, παρακαλῶ subinde servata sunt, etiam apud Oratores. In Demosthenis oratione περὶ εἰρήνης pag. 59, 2. δεινὸν εἴ τις ἐγκαλεῖ τοῖς ἐκείθεν ἐνθάδε τὰς εὐπορίας ἄγουσιν optime latuit futurum ἐγκαλεῖ et sine malo evasit, quoniam praesens esse Graeculi putabant. Eadem forma sine labe legitur in Isocratis Trapezit. § 56. ἦλθον συκοφαντήσων καὶ ἐγκαλῶν et apud Dinarchum c. Dem. § 113. τρέψετε καὶ ἐγκαλεῖτε, et in Timarchea § 107. ὦν οὐδὲνα ἔγωγε παρακαλῶ δεῦρο et alibi, quo magis sunt vitii manifesta haec: παρακάλεσιν apud Demosth. p. 93, 16 (non moror Psephismata a Graeculis inepte conflata ubi p. 282, 17 et 283, 2 παρακαλέσουσιν occurrit) et ἐγκαλέσει Demosth. p. 217, 4 et 382, 7; et ἐγκαλέσουσιν, ibid. p. 661, 9; et ἐπικαλέσεται apud Lycurgum in Leocr. § 17 et 143; et ἐκκαλέσεται apud Aeschinem in Tim. § 174. Eidem redde in Ctesiphontea § 64. ὅπως μὴ περιμενεῖτε τοὺς πρέσβεις, οὓς ἦτε ἐκπεπομφότες παρακαλοῦντας ἐπὶ Φίλιππον, pro περιμενεῖτε et παρακαλοῦντες. Fidem faciat ipse Aeschines de F. L. § 60. πρέσβεις ἐξέπεμψε παρακαλοῦντας, ubi vide quid scribae turbent in plerisque libris; et sic Xenophon in Hellen. VI. 5. 2. recte dixisse videbitur πρέσβεις ἔπεμψε παρακαλοῦντας i. e. ὅτινες παρακαλοῦσι non παρακαλῶν. Itaque hoc tenebimus: Graeci veteres in his omnes summa constantia uterantur formis contractis, ut τελέσω, καλέσω sim. conianctivi sint, ut κομίσω, futura esse non possint, quemadmodum neque κομίσω. At si praecedat syllaba, quae aut natura aut positione producta est, σ non eliditur, ut in ἀρκέσω, ἐξαρκέσει, αἰδέσομαι, αἰνέσομαι, ἀχθέσομαι, sed μαχοῦμαι prima correpta. Apud sequiores formae contractae in desuetudinem abierant, et si qua in veterum scriptis apparebat notabant sedulo et vulgarem apponebant, unde nota vitia et errores nati. In antiqua Ionica Dialecto futura erant καλέω, τελέω, γαμέω, κορέω, ἀπολέω, sim., quae apud Homerum sine fraude ad nos permanserunt, ut Ἑλένην καλέουσα Ien Iliad. Γ. 383. et ὄφρ' αὖ ἐγὼ ἔλθω Σπάρτην — Τηλέμαχον καλέουσα Odys. N. 412. et

alibi. Apud Herodotum Graeculi impune adhuc grassati sunt, cui affricuerunt III. 74. φάμενοι Πέρσας πάντας συγκαλέειν, ubi συγκαλέειν etiam invitis libris esset rescribendum, nunc id ipsum legitur in libris omnibus praeterquam in uno Archia (S.), quem incaute Editores sequuntur. Etiam peius est quod legitur IV. 125. διαμαχέσονται et 127. μαχεσόμεθα et VII. 102. μαχέσονται et 209. μαχέσονται et μαχεσόμενοι, quoniam nulli umquam Graeci μαχέσονται dixerunt: Iones enim dicebant μαχέομαι, Attioci μαχοῦμαι, sequiores μαχήσομαι, quamobrem Herodoto redde διαμαχέονται, μαχεόμεθα etc. Eidem VII. 103. restitue futurum μαχέσθαι pro μαχέσασθαι et pro forma propria barbara praesentis μαχεόμενοι VII. 104. rescribe μαχόμενι. Eiusdem farinae est futurum κορέσω, quod bis legitur apud Herod. I. 202 et 214, cuius genuina forma apud Homerum aetatem tulit Iiad. Θ. 879.

ἢ τις καὶ Τρώων κορέει κύνας ἢ οἰωνούς.
et N. 851. ἀτὰρ Τρώων κορέεις κύνας ἢ οἰωνούς, ubi non defuerunt qui κορέσεις prave scriberent: hinc Herodoto κορέω suam redde. Futurum καλέατα, quod apud Herod. VII. 15. legitur in his: Ἐβρέξας ἀνὰ τε Ἰδραμε ἐκ τῆς κοίτης καὶ πέμπει ἄγγελον ἐπὶ Ἀρτάβανον καλέοντα formam quidem habet Graecam, sed orationem soloecam et impeditam facit. Rectissime dicitur πέμπει ἄγγελον ἐπὶ Ἀρτάβανον: satis recte dici poterat πέμπει ἄγγελον Ἀρτάβαρον καλέοντα, sed utrumque ἐπὶ Ἀρτάβανον καλέοντα dici non potest nisi ab eo, qui quid sit ἐπὶ Ἀρτάβανον non intelligat. Correctores antiqui in cod. S. et aliis ἐπὶ expunxerunt: aliquanto melius καλέοντα delevisse, quod necum quisque debeat qui inter legendum animadvertit quam saepe sciolis et correctores participium futuri de suo adscripserint, ubi ἐπὶ τι ἵκναι, πέμπειν sim. leguntur eo sensu, quo μετὰ apud veteres Iones ponebatur in ἵκναι μετὰ ξόλου, μεθ' Ἰδάρ, εἰς Τε μένην μετὰ χαλκόν, μετὰ κῶας et sim., quod retinere caeteri Graeci in μεταπέμπομαι, μετιέναι, μεθήκειν, μεταπορεύομαι, μεταθεῖν, μετατρέχειν sim. Male latet interpolatio huiusmodi in oratione κατὰ Νεαίρας (quae quamquam ab ipso Demosthene scripta non est, tamen optime Graece et venustissime scripta est) p. 1348, 6. Ἀφθονάζει ποτὶ ἀφικόμενος ἐπὶ δραπέτην αὐτοῦ ζητῶν, ubi ζητῶν magistro reddendum est, qui quid esset ἐπὶ

δραπέτην ἀφικέσθαι volebat ostendere. Saepius idem vitium orationem deturpat Thucydidis, qui obsitus est importunis emblematis subinde perabsurdis, semper insulsis et inficetis. Indicabo raptim unum et alterum locum: libr. VI. c. 53. καταλαμβάνουσι τὴν Σαλαμινίαν [ναῦν] ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἤκουσαν ἐπὶ τῇ Ἀλκιβιάδῃ [ὡς κελεύσοντας ἀποπλεῖν] ἐς ἀπολογίαν ὣν ἡ πόλις ἐνεκάλει καὶ ἐπ' ἄλλους τινὰς τῶν στρατιωτῶν, ubi expunge quae uncinis inclusimus. Quis non intelligit quam male Graece dictum sit in ea re ὡς κελεύσοντας ἀποπλεῖν, quasi vero ἀποπλεῖν hoc esset aut ullus vocolae ὡς esset locus. Recte scribitur post pauca cap. 61. πέμπουσιν οὕτω τὴν Σαλαμινίαν [ναῦν] ἐπὶ τῇ ἐκείνῳ καὶ ὣν περὶ ἄλλων ἐμεμήνυτο praeter puerile istud ναῦν, quod quis ab ipso historico additum esse arbitrabitur? Plane simile est vitium VII. 74. τὴν δὲ Πάραλον [ναῦν] ἀποπέμπουσιν ἐς τὰς Ἀθήνας. Iterum ἐπὶ glossema peperit VII. 7. ὁ Γύλιππος ἐπὶ στρατιᾷν τε ὄχετο καὶ ναυτικὴν καὶ πεζικὴν [ξυλλέξων] καὶ τῶν πόλεων ἅμα προσαξόμενος εἴ τις κτέ. ubi ἐπὶ στρατιᾷν ὄχετο significat, ut opinor, ὄχετο στρατιᾷν ξυλλέξων, ut rectissime componantur ὄχετο ἐπὶ στρατιᾷν τε καὶ προσαξόμενος: praeterea scribe καὶ πεζὴν. Compara cum his quae Valckenaerius ad Herod. VII. 193. collegit. Similes scilicet interpolationes sibi quisque facili negotio permultas colliget, qui non nimis vetustissimas membranas venerabitur aut quamlibet orationis negligentiam gratum esse sibi persuadedit. Non multos habemus codices Graecos Platonis vetustate et fide pares, at vel sic tamen puerilia emblemata apud Platonem apparent, quibus omnis orationis nitore et venustas et saepius ipsa sententia plane disperit ut facundissimus mortalium aut pueriliter balbutire aut nihil dicere videatur. Quid impedit quo minus duo huius rei luculenta exempla expromam et sic ad Menandrum revertar? In Platonis Philebo p. 15. B. editur: πῶς λέγεις; ὃ Σόκρατες, οἷε γὰρ τινα [συγχωρήσασθαι] θέμενον ἡδονὴν εἶναι τὰ γὰρ ἀπὸ εὐδαιμονίας σου λέγοντος τὰς μὲν εἶναι τινὰς ἀγαθὰς ἡδονὰς, τὰς δὲ τινὰς ἐτέρας αὐτῶν κακὰς; ubi manifestum est, opinor, συγχωρήσασθαι a maleficio additum expungi oportere, ut caetera rectissime et ut Platonem decet dicta sint. In Euthydemo p. 295. E. in omnibus libris est: ἀλλ', εἰ δοκεῖ σοι, Εὐθύδημε, οὕτω ποιεῖν, ποιητέον. ἐν γὰρ πάντως που κάλλιον ἐπίστασαι δια-

λέγεσθαι ἢ ἐγὼ τέχνην ἔχων ἰδιώτου ἀνθρώπου. Qui haec ita depravavit corrector Graeculus eundem olim erravit errorem, quem novissimus editor, qui τέχνην ἔχων ἰδιώτου ἀνθρώπου coniungebat ut esset: »*quum non aliam nisi ἰδιώτου artem teneam*” idque esse: »*quum artis sim imperitius.*” Significant autem haec verba τέχνην ἔχων ἀνθρώπου τέχνην οὐκ ἔχοντος, quoniam τέχνην ἔχειν et ἰδιώτην εἶναι contraria sunt. Estne hoc pueriliter balbutire ἐν νηπιέῃ ἀλεγεινῇ an non est? Expunge ἢ ἐγὼ et omnia erunt sanissima adeoque luce clariora: ἰδιώτου ἀνθρώπου ex κάλλιον pendent et scita haec est verborum collocatio, ut in oraculo:

αἱ τὸ ἐμοῦ Λιβύαν μαλοτρόφον οἶδας ἄμεινον
μὴ ἐλθὼν ἐλθόντος ἄγαν ἄγαμαι σοφίαν σεῦ.

nam sic scribendum est apud Herod. IV. 157. ne Ionica Doricis indecore misceantur. In Platonis loco priores Interpretes intellexerant utique ἰδιώτου ἀνθρώπου fuitque qui ἐμοῦ ὄντος de suo adderet. Rem ipsam tenebat sed more Platonis dicere non potuit. Alius in his verbis deprehendit »*gratam orationis negligentiam*” namque »*genitivus ἰδιώτου ἀνθρώπου pendet a μου quod scripsisse se putabat auctor, sed pro quo revera scripserat ἢ ἐγὼ.*” Quibus haec placebunt aut satisfacient iis perdifficile erit ingratae negligentiae exemplum ullum reperire et putare videntur quo quid negligentius dictum sit eo fieri gratius. Sed verbum non addo: hoc enim apparere puo olim sciolum nescio quem quum in hoc loco haereret ut se expediret ἢ ἐγὼ adscripsisse, idque dudum irrepsisse in libros, quum codex Bodleianus ceterique optimi exararentur. In diem magis apparet philologis, quantopere insipida sciolorum additamenta aut magistrorum interpretamenta nitidum et sanum scribendi genus veterum impediant et obscurant. Notis exemplis ex Cicerone et Livio obiter pauca adiciam. Cicero pro Cluentio 27. § 73 *Manarat sermo in consilio pecuniae quamdam mentionem [inter iudices] esse versatam.* Ineptè: in consilio significat inter iudices, isque sermo non inter paucos iudices fuerat agitatus, sed manarat id est ad multorum notitiam pervenerat. In eadem oratione 25. § 67. *Non ignoratis, iudices, ut etiam bestiae fame monitae plerumque ad eum locum ubi pastae aliquando sint, revertantur. Staienus ille — sexcentis millibus nummum se iudicium corrupturum esse dixerat.*

Quae quum accepisset a pupillo suppressit. — Quam quum pecuniam profudisset — statuit ad easdem sibi praedas [ac suppressiones iudiciales] revertendum. Etiam si quis bene Latine *suppressio iudicialis* dici posse putabit, tamen facile vincam Ciceronem scripsisse: *statuit ad easdem sibi praedas revertendum.* Lepidus homo fuit qui ad Livii verba XXI. 40. *duabus partibus amissis* olim adscripsit: *cum plures paene perierint quam superunt*, et ne hoc quidem intelligebat si *duae partes* amissae essent *tertiam* partem superesse. Difficile est sine risu audire Minutium in summa animi contentione haec dicentem Liv. XXII. 14. *atque illo ipso die media in urbe* [qua nunc busta Gallica sunt] — *cecidit Gallorum legiones.* Apage importunam illam eruditionem, quae melius V. 58. locum tuebitur. Expunge emblemata XXIV. 18. *hortatique ut omnia perinde agerent* [locarent] *ac si pecunia in aerario esset* et XXV. 12 in antiquo oraculo: *Amnem Troiugena Cannam* [Romane] *fuge*, quo non est emblemata aliud manifestius. De Graeco haec versa esse et ipsa res et orationis Latinae color arguunt. Suspicio verum Graecum fuisse huiusmodi:

τὸν Κάννης ποταμὸν, Τροιηγενές, ἐξαλείσθαι.

Quis *Troiugena* dicatur nemo umquam in Livio legendo potuit aut poterit nescire. Et tamen etiam evidentius apud Livium emblemata est, in quo indicando finem faciam. Legitur VI. 1. Q. Fabio — *dicta dies est, quod* [legatus] *in Gallos, ad quos missus erat orator, contra ius gentium pugnasset.* Vides glossam *legatus* olim ad orator adscriptam perdidisse omnia. *Pugnare in hostem* quid sit iis qui Livium legunt notissimum est, vid. III. 12. VIII. 6 et 7 et alibi. Sed ad Menandrum revertendi iam tempus est, qui barbare dixisse creditur *ἐγάμησα*, teste Scholiasta Lipsiensi ad Iliad. I, 394:

Πηλεύς θήν μοι ἔπειτα γυναῖκά γε μάσσεται αὐτός.

qui depravata olim scriptura *γαμέσσεται* usus annotavit *ἐντεῦθεν ἔλαβε Μένανδρος τὸ ἐγάμησεν ἢ ἐβουλόμην ἐγώ*, quae non uno nomine suspiciosa sunt. Ne dicam Menandrum apud Homerum *γε μάσσεται* legisse et id quod dixisse dicitur absque Homero dixisse, tam levis est auctor Scholiorum Lipsiensium, ut ei soli credi non possit immanem barbarismum poëtae quamvis

negligenti exeidisse. Menander, ut omnes, *ἔγλημα* dicebat, ut in fragm. incert. CCCXI Meinek.

ὁ νῦν ἔχων Ἀβροτόνιον τὴν ψάλτριν

ἔγην' ἔναγχος; B. πάνυ μὲν οὖν.

careat igitur Menander eo crimine et levis auctor contemnatur.

Porsonus et Meinek. Menandri locum mutilum apud Athen. VI. 247. E. ita expleverunt ut Graecitatis consuetudinem et usum violarent. Dicebatur nescio quis ad coenam invitatus egisse gratias, tum aliquis ita dicere incipit:

τοῦθ' ἑταῖρός ἐστιν ὄντως. οὐκ ἔρωτῃ πηνίκα

δεῖπνόν ἐστιν, ὥσπερ ἕτεροι, καὶ τί δειπνεῖν κωλύει

τοὺς παρόντας, εἴτα δεῖπνον ἕτερον εἰς τρίτην βλέπει

εἴτα περιδειπνον πάλιν.

prima verba corrupta sunt. Codex servat: τοῦθ' ἑταῖρος ὄντως ἐστιν, quae metri causa transposita sunt, sed quid prodest? nihil significat τοῦθ' ἑταῖρός ἐστιν ὄντως, Graecum est οὗτος ὄντως ἐστὶ ἑταῖρος. In quarto versu apparet εἴτα repetitum peperisse lacunam: itaque Porsonus supplebat εἴτα δ' ἕτερον εἰς τετάρτην, quem secutus Meinek. εἰς τετάρτην δ' αὖθις ἕτερον coniiciebat. Non potest hoc Menander scripsisse, quoniam Attici non τετάρτην dicebant sed τετράδα, ut in τετράδι γεγονέναι, πλακοῦς ἐν τετράδι πεπεμμένος, τετράς ἐπὶ δέκα, τετράδι φθίνοντος. Menander ipse apud Athen. VI. 245. A. ἵνα τῇ τετράδι δειπνῇ τῇ ἑτέροις. Solebant enim τὴν τετράδα hilare sumere et συναγεῖν (convivium celebrare), quod τετραδίζειν dicebant, unde οἱ τετραδισταί nomen habebant. Alexis Athen. VII. 287. F.

ὃς τοῖς τετραδισταῖς μὲν παρέθηκεν ἐσιῶν

πρῶην λέκιθον καὶ μεμβράδας καὶ γέφυλα.

At videtur his Theophrastus adversari, qui eum diem τετάρτην dixerit in Charactt. XXVI. τὸν δεισιδαίμονα describens: καὶ ταῖς τετάρταις δὲ καὶ ταῖς ἑβδομάταις προσάξας οἶνον ἔψειν τοῖς ἐνδοξεύουσιν ἀγοράσαι μυρσίνας κτέ. Haec enim ex egregio Codice Vaticano Siebenkees attulit, qui praeclaro invento tam negligenter et oscitanter usus est ut Theophrasto plus nocuisse quam profuisse videatur. Descripsit autem Codicem Palatino-Vaticanum ea socordia, quantam in nullo alio me umquam vidisse memini. Ipse Romae quantivis pretii librum qua potui maxima cura et diligentia inspexi et descripsi et cum pulvisculo quidquid ad

Theophrasti orationem constituendam in eo inest excussi, quae omnia propediem in his ipsis Lectionibus expromam. In nostro loco optimus Codex hanc scripturam servat: καὶ ταῖς τετράσι δὲ καὶ ταῖς ἐβδομάσι προσάξας οἶνον ἔψειν τοῖς ἐνδον, et τετράσι quidem perspicue est scriptum, in ἐβδομάσι librarius compendio usus est deditque ἐβδομῇ et literae μ caudam de more addidit, ut syllabam omissam esse appareret. Quid eo facias, qui hinc ἐβδομάταις effinxit? Itaque hoc tenebimus εἰς τετάρτην Menandro non esse obtrudendum, et praeter εἶτα nihil esse in his supplementis boni.

In alio Menandri loco Bentleius vitium non sustulit sed ultro invexit. Apud Stephanum Byzant. v. Δωδώνη haec Menandri afferuntur:

ἐὰν δὲ κινήσῃ μόνον τὴν Μιυρτίλῃν
ταύτην τις ἢ τίτθην καλῇ πέρας ποιεῖ
λαλιᾶς. τὸ Δωδωναῖον ἂν τις χαλκίον,
ὃ λέγουσιν ἤχεῖν, ἣν παράψῃθ' ὁ παριών,
τὴν ἡμέραν ὄλην, καταπαύσαι θάττον ἢ
ταύτην λαλοῦσαν. νύκτα γὰρ προσλαμβάνει.

Bentleius de suo dedit in vs. 2. πέρας οὐ ποιεῖ λαλιᾶς quod vertit *numquam loquendi finem facit*, idque omnes probatum receperunt. Mihi πέρας ποιεῖν pro παύεσθαι et πέρας οὐ ποιεῖ λαλιᾶς pro λαλοῦσα οὐ παύεται Graeca esse non videntur nec dubito quin Menander id ipsum quod in bonis libris est πέρας ποιεῖ λαλιᾶς scripserit, quod multo lepidius dictum est, modo recte intelligatur. Πέρας Graecis est τὸ ἐκάστου ἔσχατον, id quod in quaque re *extremum* est quo perveniri potest et quo non est progredi ulterius. Tritum est ita dicere de arte aut artificio, quod plane perfectum absolutumque est et iam a nullo superari potest, quod τὸ πέρας τῆς τέχνης appellabant. Locose Posidippus apud Athen. IX. 377. A. τῆς τέχνης πέρας τοῦτ' ἐστίν et Hege-sippus Athen. VII. 290. A. τὸ πέρας τῆς μαγειρικῆς — εἰδέναι νόμιζε μόνον ἐμέ. Eo se pervenisse Parrhasius satis arroganter, sed non ineleganter, iactabat in Epigrammate apud Athen. XII. 543. D.

εἰ καὶ ἔπειτα κλύουσι λέγω τάδε. Φημί γὰρ ἤδη
τέχνης εὐρῆσθαι τέρματα τῆσδε σαφῇ
χειρὸς ὑφ' ἡμετέρης. ἀνυπέρβλητος δὲ πέπηγεν
οὖρος, ἀμώμητον δ' οὐδὲν ἐγέντο βροτοῖς.

τέρματα et οὖρος ei sunt, quod πέρας in quotidiano sermone. Eo ipso nomine in re eadem utitur Zeuxis Parrhasio respondens, ut videtur, apud Aristidem in orat. περὶ τοῦ παραφθίγματος p. 386, 8.

Ἡράκλεια πατρίς, Ζεῦξίς δ' ὄνομ', εἰ δέ τις ἀνδρῶν
ἡμετέρης τέχνης πείρατά φησιν ἔχειν
δείξας νικάτω.

Iocosius etiam ipse artifex πέρας dicebatur. Philostephanus Athen. VII. 293. A.

εἰδώς σε πάντων διαφέροντα τῇ τέχνῃ
τῇ τ' ὀξύτητι μετὰ Θίβρωνα, Δαίδαλε,
τὸν ἐξ Ἀθηνῶν, τὸν καλούμενον Πέρας.

Praeterea πέρας eodem sensu in aliis rebus solebat dici. Leni remedio sanandus est locus Damoxeni apud Athen. I. 18. qui de adolescentis egregia forma scribit :

πέρας ἔτι κάλλους, ἄνδρες, οὗτ' ἀκήκοα
ἔμπροσθεν οὐθ' ἰδράκα τοιαύτην χάριν.

Porsonus πέρας τι κάλλους coniecit, quod omnes probant, tu corrige πέρας ἐς κάλλους et sic loqui solent qui quid calidius admirantur. Etiam in deteriore partem πέρας trahi potest, ut apud Aristophanem est Ran. 421.

κάσιν τὰ πρῶτα τῆς ἐκεῖ μοχθηρίας,
et sic Apicius summae luxuriae exemplum ἀσωτίας πέρας dicitur apud Aelianum (in Snid. v. Μάρκος Ἀπίκιος) Ἀπίκιος ὁ ἦν ἀσωτίας πέρας οὐδεὶς ἀντιφῆσει. Sic igitur loquacissima una omnium vetularum πέρας ποιεῖν λαλιᾶς a Menandro festivissime dicta est.

Male coaluisse suspicor duo Menandri fragmenta apud Stob. Floril. XCVI. 11.

πρὸς ἅπαντα δειλὸν ὁ πένης ἐς γὰρ
καὶ πάντας αὐτοῦ καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει.
ὁ γὰρ μετρίως πράττων περισκελέσθαι
ἅπαντα τάνιαρὰ, Λαμπρία, Φέρει.

nam quae causa affertur scilicet, quamobrem pauperes ad contumeliam omnia accipiant magis et propter suam impotentiam se semper credant ludier ab ea re aliena est, et verba ὁ γὰρ μετρίως πράττων περισκελέσθαι τάνιαρὰ Φέρει non conveniunt loco Terentiano in Adelph. IV. 3, 14. qui illinc sumtus esse putatur.

Saepe hoc in Stobaeo factum est ut aliena conglutinantur; deinde quid sit φέρειν τάνιαρά περισκελῶς et περισκελέετον cogitandum est. Suspiciantur significare χαλεπῶς, χαλεπώτερον, quod non videtur veri simile: sed σκληρῶς aut σερρῶς significare arbitror, ut est in Gnomis Monostichis vs. 480.

σερρῶς φέρειν χρὴ συμφορὰς τὸν εὐγενῆ.

quae antiqua et vera lectio est fragmenti Euripidei in Stob. Floril. CVIII. 18.

ἀλλ' εὖ φέρειν χρὴ συμφορὰς τὸν εὐγενῆ.

et docet vitae usus calamitates et aerumnas a tenuioribus fortius et constantius ferri solitas: quo melius intelligitur duo fragmenta esse dispescenda, et alterum cum Adelphis nihil commune habere.

In Menandri fragm. ex Orionis Gnomol. I. 19.

εἰμὶ μὲν ἀγροίκος καὶ τοὺς οὐκ ἄλλως ἔρω,

quod solebant dicere omnes οὐκ ἄλλως λέγω reponendum est et notandum quam saepe ἔρω et λέγω fuerint confusa, ut apud Demosth. p. 184. 1. πλήρωσιν δὲ μετὰ ταῦτα λέγω, ubi correctores Codd. quorundam λέξω invexerunt, sed ἔρω verum est. Simillima sunt Euripidea in Rheso 271.

σκαιοὶ βοτῆρές ἐσμεν, οὐκ ἄλλως λέγω,

ἀλλ' οὐδὲν ἥσσόν σοι φέρω κεδνοὺς λόγους.

In fragm. apud Ammonium p. 62.

Ἐλευθερῶν ἀπῆλθεν εὐθύς ὡς ταχύ.

corrigere ὡς τάχος, i. e. ὡς τάχιστα. Apud Athen. XIV. p. 651. A. ἀμυγδαλᾶς ἐγὼ | παρέθηκα καὶ τῶν ροιδίων ἐτρώγομεν, verum est ἐνετρώγομεν, namque aoristus requiritur et ἐντραγεῖν dicebant Attici, non τρώγειν. Apud Antiphanem Athen. II. 56. E. κάρυ' ἐντρώγειν, quod metrum violat, bene mutarunt in ἐντραγεῖν.

Quamquam neque res neque oratio constat in fragm. apud Stob. Floril. LI. 27.

τὰ γὰρ τολμηρὰ τῶν ὅχλων ἔχει

ἐν τοῖς λογισμοῖς τὰς ἐπιδείξεις δυσκόλους,

ἐν τῷ δὲ πράττειν, ἂν λάβῃ τὸν καιρὸν εὖ,

ἀπροσδόκητον τὴν τέχνην ἐξηύρατο.

amen quid Poëta voluerit satis in his tenebris dispicitur: itaque primum τὰ γὰρ τολμηρὰ τῶν ἔργων correxerim, deinde ἂν λάβῃ τὸν καιρὸν εὖ, ut in fragmento eiusdem fabulae apud

Stob. Floril. XXXV. 5. ἂν τις τὸν κινδὸν εὖ λάβῃ, denique in sqq. non obscure latet sententia: *audaces fortuna iuvat* neque admodum difficile est *Fortunam* in τέχνην absoconditam evocare. Solemnis est confusio litterarum τ et ψ, quae olim tam simili forma scribebantur, ut scribae τύχην et ψυχὴν etiam iis locis confuderint, ubi vel caecus videat ultra scriptura sit potior, similiterque εὐτυχία et εὐψυχία, εὐψύχως et εὐτυχῶς locum inter se mutant, conf. Porson. ad Eurip. Medeam vs. 553 et 722. In Menandri fragm. apud Stob. Floril. IV. 6.

τί σκατὸν ἀδικοῦν τὴν ψυχὴν κατατιτῆ;
 recte emendant τὴν τέχνην. Neophron Stob. Floril. XX. 34.

καὶ πρὸς τί ταῦτ' ὀδύρομαι ψυχὴν ἐμὴν
ὀρῶσ' ἔρημον καὶ παρημελημένην
ὅφ' ὦν ἐχρῆν ἤκιστα;

scripsit, opinor, τύχην ἐμὴν. Contra Dionysio Halic. A. R. IV. 28. redde: ἔτυχε δὲ τῶν γαμβρῶν ἐκάτερος ἐναντίῃ συναφθεὶς ψυχῇ pro τύχῃ. Deinde τέχνη et τύχη facile permiscerentur, unde fit ut duplici errore τέχνη et ψυχὴ confundantur. In Andocidis oratione πατ' Ἀλκιβιάδου § 26. λογιζόμενος τοὺς ἡγῶνας τοὺς ἵππικοὺς τύχη τοὺς πλείους κρινομένους assentientur mihi, spero, οἱ ἵππικοὶ reponenti τέχνη. Philemon Stob. Floril. XXX. 4.

κἂν μὲν ὀραίσθῃ τις ἡμῶν εἰς λιμένα τὸν τῆς τύχης
ἐβάλειτ' ἀγκυραν καθάψας ἀσφαλείας οὕνεκα,
ubi Bentleius cum omnium plausu τέχνης emendavit¹. Contra in Posidippi loco ap. Stob. Floril. XXXVII. 14.

διὰ τὴν τέχνην μὲν γνωρίμους ἐκτησάμεν | πολλοὺς,
male Meinekios διὰ τὴν τύχην corrigebat: διὰ τύχην utique dicendum erat, sed sanissimum est τέχνην. Poterat homo κινεῖς εἶναι τὴν τέχνην, et hinc γνωρίμους permultos habere. At in Nicostrati fragm. apud Eustath. p. 667, 4, ubi ex antiquis Scholiis docet βλοσυρὸν esse σεμνόν et haec affert: οὐ τὴν ἄφροδιτην, ὧ ξένη, | βλοσυρὰν γε τὴν ψυχὴν ἔχεις, non errabis si τὴν τέχνην corriges. Lena erat, ut suspicor. Contra Anaximeni

¹) In eiusdem fragm. vs. I. legitur ἂν ὀκνήῃς τὸ μανθάνειν, ubi τὸ manifestο soloecam orationem facit. Legē γάρ. Vidi nuper quī μέλλε τὸ γαμῶν Graecum esse putaret et stomacharetur quod essent, quī se talia scire posse negarent.

apud Stob. Floril. XCVII. 22. pro ἡ πενία πρὸς τὰς τέχνας δει-
νοτέρους — τοὺς ἀνθρώπους καθίσησι redde πρὸς τὰς τύχας δειλο-
τέρους. Itaque Menandro dicebantur callida consilia, si quis
occasione sollerter uteretur, ἀπροσδόκητον τὴν τύχην — προσλαμ-
βάνει v. c., aut simile verbum, namque ἐξηύρατο et ἐξεύρατο
lectiones sunt nihili.

Menander apud Athen. XI, 504. D.

καὶ ταχύ

πάλιν τὸ πρῶτον περισσὸς βεῖ ποτήριον
αὐτοῖς ἀκράτου.

ineptissime πάλιν e vicinis irrepsit. Emenda

καὶ ταχύ τὸ πρῶτον περισσὸς βεῖ ποτήριον.

quae domini verba sunt ad servulum pocula ministrantem.

Multa turbata sunt in Menandri fragm. apud Athen. XIV.
659. D.

σπονδῇ. δίδου σὺ σπλάγχχν' ἀκολουθῶν· ποῖ βλέπεις;

σπονδῇ. Φερεμπλείω ωσία. σπονδῇ. καλῶς.

ἔγχει. θεοῖς Ὀλυμπίοις εὐχόμεθα

Ὀλυμπίοις πᾶσι πάσαις.

in secundo versu de Piersoni coniectura editur: Φέρ', ὦ παῖ Σω-
σία, quod propterea est improbandum, quia qui dicit ὦ παῖ,
ὦ διάκονε, et sim. nomen servuli non addit. Itaque Φέρ' οἶνον,
Σωσία, scriptum fuisse olim suspicor, qua scriptura vix appa-
rente librarius dormitans scripsit temere aliquot litterulas qua-
rum ΦΕΡ et ΩΣΙΑ tantum genuinae sint. In primo versu
ἀκολουθῶν vitium concepit: legerim ἀκόλουθε. Deinde quod Pier-
sonus pro εὐχου reposuit ἔγχει quamquam id in ea re satis
tutatum est, haud scio tamen an non poeta ἔγχοῦ dederit, quod
facillime in ΕΥΧΟΥ potuit depravari.

Intercidit pars sententiae in Menandri dicto apud Stobaeum
Floril. CXXI. 10.

ὅταν ἢ γέρων τις ἐνδεής τε τὸν βίον

οὐδὲν τὸ θνήσκειν δευρόν, ἀλλ' ἐν τῷ καλῶς

ἐκάτερον αὐτῶν τὴν διάγνωσιν φέροι.

verissime nonnulla indicio est ἐκάτερον in versu tertio et lectio
optimi codicis A. οὐδ' αὖ in secundo, unde apparet Poëtam
scripsisse aliquid huiusmodi:

ὅταν ἢ γέρων τις ἐνδεής τε τὸν βίον,

οὐκ ἔστι τὸ ζῆν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ γλυκύ
οὐδ' αὖ τὸ θνήσκειν δεινόν, κτέ.

vivas tum an moriaris perinde est, inquit: id solum discrimen facit utrum eorum bene et honeste possit fieri. Si honeste vivere datur, vita est potior: non datur, satius est mori.

In Menandri fragmento apud Athen. XIII. 559. C.

οὐ γαμεῖς, ἂν νοῦν ἔχῃς,
τοῦτον καταλιπὼν τὸν βίον. γεγάμηκα γὰρ
αὐτός, διὰ τοῦτό σοι παραινῶ μὴ γαμεῖν.

B. δεδογμένον τὸ πρᾶγμ', ἀνερρίφθω κύβος.

A. πέραινε, σωθείης δὲ νῦν ἄληθινόν
εἰς πέλαγος αὐτὸν ἐμβαλεῖς γὰρ πραγμάτων,
οὐ Λιβυκόν, οὐδ' Αἰγαῖον,
οὗ τῶν τριάκοντ' οὐκ ἀπόλλυται τρία
πλοιάρια, γήμας δ' οὐδὲ εἰς σέσωσθ' ὅλως.

lacunam facile sic expleveris:

οὐ Λιβυκόν, οὐδ' Αἰγαῖον, οὐδὲ Σικελικόν,
in versu tertio corrige διὰ τοῦτο σοι παραινῶ, et in quinto verba
in hunc modum divide: πέραινε, σωθείης δέ. νῦν ἄληθινόν κτέ.

Tyrannorum miseras commemorans nescio quis apud Menandrum in Stob. Floril. XLIX. 8. ita dicit:

ὦ τρισάθλιοι,
τί πλέον ἔχουσι τῶν ἄλλων; βίον
ὥς οἰκτρὸν ἐξαντλοῦσιν οἱ τὰ Φρούρια
τηροῦντες, οἱ τὰς ἀκροπόλεις κεκτημένοι.

hanc quoque lacunam et corruptelam facili negotio sic sustuleris: ὦ τρισάθλιοι, οἱ πλέον ἔχειν ζητοῦσι τῶν ἄλλων, κτέ.

Glossema irrepsit in Menandri locum apud Stob. Floril. LXXIV. 11.

τοὺς τῆς γαμετῆς ὄρους ὑπερβαίνεις, γύναι,
τὴν αὐλίαν. πέρας γὰρ αὐλῖος θύρα
ἐλευθέρα γυναικὶ νερόμισ' οἰκίας.

mala manus allevit τὴν αὐλίαν. Ne dicam frigide admodum et inepte hoc vocabulum praemitti, ubi sequitur πέρας γὰρ αὐλῖος θύρα κτέ., ipsa forma arguit hominem Graece imperitum de suo temere id adieciisse. Non aliter Graece dici potest quam ἡ αὐλῖος θύρα, neque θύρα omitti potest et αὐλῖος plane est barbarum. Graeculi tam diu et tam saepe formas -ικ -ιος .et. -ειος con-

fuderunt, ut apud istos quidem promiscue ponantur nihilque tribui possit libris, quos isti scripserint. Neque metrum, neque analogia, neque aliud quidquam homunciones coercet, per quos si stetisset multae formae antiquae et probae sine vestigio intercidissent. Numquam vidi Codicem Graecum in quo *ει* et *ι* non imperite permutarentur, estque adeo ea negligentia crebrior in antiquioribus, in quibus abundant formae barbarae ex eo vitio natae. Editores ex ea copia bonam partem corrigunt, sat multa intacta relinquunt. Quam saepe *ἀριστοφάνιος*, *ζηνοδότιος*, *ἀρισάρχιος*, *ἐπικούριος* in Athenaei Codice legitur? Emendant sedulo. At *Μεγάλλιος* pro *Μεγάλλειος* nemo corrigit in Eubuli Athen. XII. 553. B.

καὶ τοὺς πύδας | ἀλείψατ' αὐτοῦ τῷ Μεγαλλίῳ μύρῳ.

aut in Anaxandride ibid. XV. 691. A.

μύροις Μεγαλλίοισι σῶμ' ἀλείφεται.

aut in Amphide eodem loco:

ἔπειτ' ἀλείφειν τῷ Μεγαλλίῳ μύρῳ.

Periit propemodum in Codd. proba forma *Ἀκαδήμεια* scribis fere omnibus fideli concordia in *Ἀκαδημία* conspirantibus. Si in poeta legitur metrum pessumdant sed nihil mali suspicantur. Alexis apud Athen. XIII. 610. E.

τοῦτ' ἔστιν Ἀκαδημία, τοῦτο Ξενοκράτης,
dixisse putabatur et Sotion ibid. VIII. 336. E.

Λύκειον, Ἀκαδημίαν, Ὀιδείου πύλας.
et Epicrates ibid. II. 59. D. in anapaestis:

ἐν γυμνασίοις Ἀκαδημίας.

et sic in Nubibus 1002 optimi Codices *ἀλλ' εἰς Ἀκαδημίαν κατιών* exhibent contra metrum. Nonnumquam Critici in eodem vocabulo corrigunt hoc vitium ubi metri necessitas cogit, negligunt ubi nulla est huiusmodi *πειθανάγκη*. Defungar exemplo uno sed luculento. Graeci dicebant *καθάριος* ut *μεγαλεῖος*, librariis *καθάριος* scribere praeplacet, unde haec vitia nata sunt: Eubulus Athen. VII. 311. D. et Ehippus VIII. 359. A.

μὴ πολυτελῶς ἀλλὰ καθαρίως ὅ τι ἂν ᾖ,

Nicostratus ibid. II. 65.

μὴ πολυτελῶς ἀλλὰ καθαρίως, δασύποδα.

Amphis ibid. VII. 295. F.

ἔχειν καθαρίως ἐγχελύδιόν τι καὶ κτέ.

Menander ibid. XIV. 661. F.

ἴδαν | ἡ σκευασία καθάρσιος ἤ καὶ ποικίλη.

in his critici καθαρσίως restituerunt metro coacti in tribus prioribus: in duobus ultimis καθαρσίως et καθάρσιος aequo animo ferunt. Equidem et illic et ubicumque καθάρσιος, καθαρσίως et καθαρίστης legitur utendum arbitror indicio priorum locorum et καθάρσιος etc. rescribendum. Miror hanc labem Meinekium non eluisse, qui in Menandri fragmento apud Suidam v. εὐρωτιῶν,

εἰς τὰ καθαρὰ λιμὸς εἰσποικίζεται.

bene emendavit εἰς τὰ καθάρεια, quae sententia quam vera sit noverunt qui in magnis urbibus munditiem multorum animalverterint, quibus plus est elegantiae quam nummorum. Facile esset haec plurimis augere, sed vel haec ipsa satis demonstrabunt Codicum in his nullam omnino esse auctoritatem: analogiam et usum Graecitatis indagandum esse et metrica testimonia, ubi quid his omnibus satis compertum sit spretis futilibus librariis ubique Graecis suum reddendum. In Aristide placuit Dindorfio ubique ἀλαζονία scribere, quasi ex ἀλαζόν productum nomen esset. Facile indagantibus apparebit ἀλαζονεία sanum esse, formatum ut εἰρωνεία, παιδεία, δουλεία, κολακεία. Poëta quilibet demonstrare hoc poterit, ut Menander in verissima sententia:

πᾶς ὁ μὴ φρονῶν

ἀλαζονείᾳ καὶ ψόφοις ἀλίσκεται.

Contrarii erroris exemplum unum notabo, quoniam omnium Editiones inficit. Non sunt Graeca λειποτάξιον, λειποστράτιον, λειπομαρτύριον et reliqua eiusdemmodi omnia, sed λειποτάξιον etc. Graeculis aliter visum, qui in λειπο—coniurarunt. Deprehenditur fraus in talibus, quale est hoc Antiphanis apud Athen. VII. 303. F. ubi in Codice est: τὰ δ' ἐγχείλιμα γράφομαι λειποτάξιον pro senario:

τὰ δ' ἐγχείλιμα γράφομαι λειποτάξιον.

et Xenarchi Athen VI. 225. D.

δόξας καταπίπτει καὶ λιποψυχεῖν δοκῶν.

et multa sunt similia indicia Poëtarum, quibus recte utitur Dindorfius ad Steph. Thes. v. λειπο—, quem miror λιποδεῖν. λιποδρανεῖν et λιποδρανῆς concoquere potuisse pro ὀλιγοδεῖν, ὀλιγοδρανεῖν et ὀλιγοδρανῆς manifesto errore scripta. Idem bene

Graeca esse putat λιποταξία et λιποσρατία, et est ea communis omnium opinio. At si quid video vitiosae et barbarae hae formae sunt, quas Graeculorum socordia invexit, sanioris Graecitatis analogia respuit, quae postulat formam λιποτάξιον et λιποσράτιον, ut ἀγάμιον, ἀπροσάσιον, ἀναυμάχιον et multa alia in iure Attico omnibus nota. Non est credendum Codicibus Thucydidem scripsisse VI. 76. τοῖς μὲν λειποσρατίαν, τοῖς δὲ ἐπ' ἀλλήλους σρατεύειν, τοῖς δὲ ὡς ἐκάστοις τινὰ εἶχον αἰτίαν εὐπρεπῆ ἐπιεργάζοντες κατεσρέψαντο, sed quod ratio docet et linguae usus τοῖς μὲν λιποσράτιον τοῖς δὲ κτέ. ut recte apud eundem scriptum est I. 99. καὶ λιποσράτιον εἰ τῷ ἰσθύνετο, nisi quod λιποσράτιον perpetuo vitio est in libris. Eiusdem monetae est λιποταξία, quod unum testem et auctorem habet Demosthenem in Midiana p. 568, 8 πότερον λιποταξίαν καὶ σρατείας ἀπόδρασιν ἀρμόττει καλεῖν ἢ φιλοτιμίαν; Melius et ipse alibi et caeteri omnes id λιποτάξιον appellant: λιποταξία tum Graecum esse incipiet quum λιπότακτος in usu erit pro λιπὼν τὴν τάξιν. Itaque fides deroganda erit libris Herodoti, qui V. 27 servant: κατεσρέφετο τοὺς μὲν λιποσρατίης ἐπὶ Σκύθας αἰτιώμενος κτέ., cui et ipsi λιποσρατίου reddendum erit, quemadmodum λιποσράτιον Thucydidi reddidimus.

Demosthenis locus cum Menandreo comparatus in magna caligine aliquam lucem dabit. Legitur apud Athen. VIII. 304. E. *U*i sacra Diis facimus, inquit, ita est fortuna, qua utimur. *O*viculam Diis offero etiam drachmis vix decem, sed tibicinas, unguenta, psalltrias, vina, cupedias,

μικροῦ τάλαντον γίνεται τὸ κατὰ λόγον.

δραχμῶν μὲν ἀγαθὸν ἄξιον λαβεῖν δέκα

ἡμᾶς, εἰ καὶ καλλιερθεῖ τοῖς θεοῖς,

τούτων δὲ πρὸς ταῦτ' ἀνελεῖν τὴν ζημίαν.

in his γίγνεται τὸ κατὰ λόγον non cum praecedentibus coniungenda sunt, sed referenda ad ea, quae sequuntur: si tam tam ligne sacra facimus, inquit, et luxuriae instrumenta tam magno emitimus γίγνεται τὸ κατὰ λόγον δραχμῶν μὲν ἀγαθὸν ἄξιον λαβεῖν δέκα ἡμᾶς κτέ. Ad sequentia adhibe haec verba Demosthenis de Corona, p. 304, 18. Ἄρα σοι ψήφοις ὅμοιος ὁ τῶν ἔργων λογισμὸς φαίνεται, ἢ δεῖν ἀντανελεῖν ταῦτα; κτέ. et videbis in verbis ΠΡΟΣΤΑΤΤΑΝΕΛΕΙΝ latere πρὸς ταῦτ' ἀντανελεῖν, quo verbo

et metrum restituitur et sententia inest loco apposita, quam Oratoris locus demonstrat.

Verissima Menandri sententia apud Stob. Floril. LXII. 27. grave vulnus accepit :

ἅπαντα δουλεύειν ὁ δοῦλος μανθάνει
πονηρὸς ἔσται. μεταδίδου παρρησίας
βέλτιστον αὐτὸν τοῦτο ποιήσει πολὺ.

corrigere ἦν πάντα μανθάνη, et recipe βελτίον' αὐτόν, quod multi viderunt verum esse.

Scaligeri correctio infeliciores male probata ab Editoribus est in Menandri loco apud Suid. v. ἀβέλτερος. Qui servus, inquit, minime callidum et levem herum decipit

οὐκ οἶδ' ὅ τι

οὗτος μεγαλειῶν ἐστὶ διαπεπραγμένος
ἐπαβελτερώσας τὸν ποτ' ὄντ' ἀβέλτερον.

ποτ' ὄντ' in ea re vitiosum est et male Graecum: quod in Codd. omnibus est τὸν ποτε natum est e compendio male intellecto. Repone: ἐπαβελτερώσας τὸν πρότερον ἀβέλτερον. Dici non potest quam saepe ποτέ, πρότερος et πρότερον fuerint corrupta: causa est, quod compendiose τρ terminatione omissa syllabae πρό super-scribuntur. Eadem causa peperit dittographiam in Antiphanis fragmento apud Pollucem IV. 125.

τὸ κλίσιον | ὁ πρότερόν ποτ' ἦν τοῖς ἐξ ἀγροῦ βουσι σαβμκ.
ubi non est legendum πρὶν ποτ' ἦν sed ὁ πρότερον ἦν.

Quam utile sit sapere Menander praedicans ita dicit:

ἄρ' ἐστὶν ἀγαθῶν πᾶσι πλείων ἀξία
ἢ σύνεσις, ἂν ἤ πρὸς τὰ βελτίω σοφία.

apud Stob. Floril. III. 7. et Orionem in Gnomol. I. 15. Ut vera haec sint et recte dicta ἀξία in αἰτία erit mutandum, servatque hoc ipsum Stobaeus, in cuius libris est παμπλείων αἰτία debebatque αἰτία etiam sine libris reponi. Saepe haec inter se vidi permutari, quamobrem in Aristophanis Acharn. 1062. ne dubita reponere:

ὁτιῇ γυνή 'στι τοῦ πολέμου τ' οὐκ αἰτία,

pro ἀξία, quod omnes libros obsidet. Scribae non facile distinguiebant ductus litterarum τρ et τι a littera ξ: etiam γι et ξ confunduntur. Sitne δτρύνω an δξύνω scriptum non quisvis statim dixerit, quare mirari noli, si haec inter se miscentur.

Huius rei insigne exemplum nuper vidi quum Valckenaerii Commentarium ineditum ad secundum librum Maccabaeorum sedulo excuterem, si forte quid summo viro dignum hinc posset in omnium notitiam proferri. Legitur ibi cap. IX. 7. πῦρ πνέων τοῖς θυμοῖς ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ κελεύων ἐποξύνειν τὴν πορείαν. » *Vereor*”, inquit Valckenaerius, *ut ex usu Graecorum posuerit verbum ἐποξύνειν pro accelerare.*” Equidem ἐποτρύνειν legendum censeo (ut apud Hesychium: Ὀτρυνοῦμεν: ταχυνοῦμεν pro βξυνοῦμεν), quamquam pessime Graece scribit quicumque hunc secundum Maccabaeorum librum undecumque contexuit. Eidem tamen iniuria imputaveris stolidum errorem in X, 11. ab editoribus commissum, quem obiter corrigere quid vetat? Editur: οὗτος γὰρ (ὁ εὐπάτωρ Ἀντίλοχος) παραλαβὼν τὴν βασιλείαν ἀνέδειξεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων Λυσίαν τινά, κοίλης δὲ Συρίας καὶ Φοινίκης στρατηγὸν πρῶταρχον: numquam te expedies, donec emendaveris Πρῶταρχον. Apud Hesychium haec leguntur: Μογείοντι: πυρέσσουσι. Δωριεῖς. Μογεύοντας: μοχθοῦντας. Μογήσας: κακοπαθήσας. Μόξοντι: πυρέσσοντι. Μοξοῦντες: πυρέσσοντες. Μόγος: πόνος. Emenda: Μογίοντι: πυρέσσουσι — Μογίοντι: πυρέσσοντι. Μογίοντες: πυρέσσοντες, in his ΓΙ in ΤΙ transiit ut passim apud Hesychium, qui Ἀπληγίς affert pro ἀπληγίς, Ἀτεώροχοι pro ἀγέρωχοι, ἄρτον pro ἀργόν I. p. 728, Λίταινον pro λίγαινον, Στένυτρον pro σενυγρόν, Τέλγη pro γέλγη, Τόρτυρα pro γόργυρα, et contra passim Γ pro Τ ut in Ἀρτίγονος, Γέγγει, Γέλεα, Γίν (pro σοί), Ἐγλασας, Ἡγιᾶτο, et saepe alibi: deinde μοτίοντι et μοτίοντες a tachygrapho scripta μόξοντι et μόξοντες, μοξοῦντες pepererunt.

Consolatur apud Menandrum senex iuvenem (in Plutarchi consolat. Apollon. p. 103. D.) et his verbis orationem concludit:

σὺ δ' οὐθ' ὑπερβάλλοντα, τρόφιμ', ἀπώλεσας

ἀγαθὰ, τὰ νυνὶ τ' ἐς μέτριά σοι κακὰ,

ἄς' ἀνὰ μέσον που καὶ τὸ λοιπὸν δὴ φέρε.

ubi pro τὸ λοιπὸν emendandum esse arbitror τὸ λυποῦν, id quod te cruciat. Saepe τὸ λυποῦν in Comoedia occurrit. Antiphanes Stob. Floril. XCIX. 31.

Ἄπαν τὸ λυποῦν ἐσιν ἀνθρώπων νόσος

δνόματ' ἔχουσα πολλά.

Erroris causa manifesta est: ὁ et οἱ tam saepe confunduntur

atque ε - αι, ι - ει, η - ι et quidquid a Graeculis sono effertur eodem. Apud Hesychium videbis αἰμοιαίοις scribi I. p. 161 pro αἰμυλλοῖς, βοτρωῖδια p. 745 et βοτῦσι: βοσκήμασιν et p. 849. γονορρύα et p. 818 γενύσθην et p. 1137 ἐκκοιλιστοί et p. 1225 ἐν-δυάζει et p. 1253 ἔνοιστρον pro ἕνυστρον et p. 1428 ἐρωγήροις pro ἐρίγηροις, et II. p. 293 κολήμα et p. 382 in nota Alberti κοινοφθαλμίζεται et saepissime alibi eodem modo apud Hesychium peccatur. Qui pro γενοῖσθην possunt γενύσθην scribere et pro βοτῦσι βοτῦσι ecquid est quod iis satis tuto credi posse putes? Idem vitium in omnium Codicibus frequens occurrit, quale est in Alexidis fragmento apud Poll. VII. 72. γυνή λινουργὸς περὶ τούχους ἀφείλετο pro περιτυχοῦς, quod Porsonus reperit: sed nihil opus est alia exempla afferre, quum τὸ λυποῦν et τὸ λοιπὸν tam saepe alibi confusa sint. Ehippi fragmentum idem bis ab Athenaeo apponitur: in verbis ἀφείλε πᾶν | αὐτοῦ τὸ λυποῦν καὶ δειξεν ἴλεων, semel recte τὸ λυποῦν legitur VIII. 363. C, alio loco XIII. 571. E. vitiose Codex τὸ λοιπὸν exhibet.

Aegrimonia confectus aliquis apud Menandrum in Stobaei Floril. XCVIII. 8. bestias multo esse quam hominem feliciores queritur his versibus:

τὸν ὄνον ὄραν ἔξεσι πρῶτα τουτονί.

οὗτος κακοδαίμων ἐστὶν ὁμολογουμένως.

τούτῳ κακὸν δι' αὐτὸν οὐδὲν γίγνεται

ἀ δ' ἡ φύσις δέδωκεν αὐτὰ ταῦτ' ἔχει.

ubi requiritur τούτῳ δὲ κακὸν et δέδωκεν αὐτῷ.

Excidit unum vocabulum facile revocandum in hac avari sententia apud Stob. Floril. XCI. 29.

ἐγὼ δ' ὑπέλαβον χρησίμους εἶναι θεούς

τάργυριον ἡμῖν καὶ τὸ χρυσίον.

qui hos Deos colit caeteros omnes non solet multum curare, itaque μόνους supple.

Multorum coniecturis vexatum est Menandri dictum (apud Plutarchum in Amatorio p. 763. B. et apud Stob. Floril. LXIII. 34.) de causa amoris:

καιρὸς ἐστὶν ἡ νόσος

ψυχῆς, ὃ πληγὴς δ' εἶσω δὴ τιτρώσκεται.

haec est Stobaei lectio: in Amatorio, qui liber permultis lacunis hiat, excidit id ipsum quod apud Stobaeum tam misere

corruptum est in *είσω δὴ*. Nemo quidquam extudit quod sententiam adiuuaret: quid enim prodest legere *εἰς ὃ δεῖ*, aut *εἰς βολῆ* aut *εἰς ὀδί*, quae non minus sensu vacua sunt atque *είσω δὴ*. Non video quid aliud sententiam explere possit quam: *ὁ πληγείς & ἔνδοθεν τιτρώσκεται*, quod dictum est ut alio loco apud Menandrum (in Stobaei Floril. XXXVIII. 29) *πᾶν τὸ λυμαινόμενον ἐστὶν ἔνδοθεν*. Miretur aliquis quomodo *ἔνδοθεν* in *είσω δὴ* abire potuerit: desinet mirari qui Stobaei Florilegium diligenter ad Codicum lectiones exegerit, nam passim videbit scripturas apparere a Correctoribus de suo interpolatas, quibus archetypi Codicis lacunas temere et inconsulto supplerent: sic *είσω δὴ* non ex *ἔνδοθεν* natum esse arbitror, sed lacunam veteris libri Graeculorum more expletam. Quoniam ea res permagni momenti est ad aestimandam fidem lectionum, quae apud Stobaeum circumferuntur, demonstrabo exemplis complusculis, quae sibi quisque facile augere poterit, id quod subinde dixi, in Stobaeo audacem correctorem veteres Codicis lacunas temere explevisse de suo, in qua re manifestum tenemus falsarium et quoniam absurda et male Graeca supplere solet, et quoniam ea temere explevit, quorum vera et genuina scriptura nobis aliunde certa fide innotuit. Optimum factu est exempla certa apponere. Euripides dixerat:

*οἱ γὰρ Κύπριν Φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν
νοσοῦσ' ὁμοίως τοῖς ἄγαν θηρώμενοις.*

venuste dictum servavit Plutarchus in libro *τοῖς ἡγεμόσι δεῖν τὸν φιλόσοφον διαλέγεσθαι* p. 778. B., ubi scribae *ΑΓΛΘΗΡΩΜΕΝΟΙΣ* depravarunt in *ἀγὰθ' ἡρημένους*: neglecta lineola *ν* absumsit et *ἀγὰθ'* oscitanter scripserunt, deinde quod supererat *ΗΡΩΜΕΝΟΙΣ* in vocabulum bene Graecum *ἡρημένους* mutarunt: egregie, ut vides, sed ea labes certo remedio sanari potuit. Quin ultimur eodem in praecleara sententia Euripidis in Floril. XLIII. 20,

*ἃ μὴ γὰρ ἐστὶ τῷ πένηθ' ὁ πλούσιος
δίδωσ'. ἃ δ' οἱ πλουτοῦντες οὐ κεκτῆμεθα
τοῖσιν πένησι χρώμενοι τιμώμεθα,*

alii *πειθώμεθα*: emenda *θηρώμεθα* et *τῷ πένητι πλούσιος δίδωσ'*. Vide nunc quid legatur in Floril. LXIII. 3.

*οἱ γὰρ Κύπριν Φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν
νοσοῦσ' ὁμοίως τοῖς διώκουσιν ἄγαν*

intelligisne lacunam a Graeculo ex sententia loci infelicitèr suppletam: ἄγαν θηρωμένοις quacumque de causa legi non poterant: de suo dedit διώκουσιν ἄγαν metri securus et immemor, unde fraus perpluit. Celebratus est apud veteres nobilis hic Euripidis locus:

σὺ δ' ὦ θεῶν τύραννε κἀνθρώπων Ἔρως,
ἢ μὴ δίδασκε τὰ καλὰ φαίνεσθαι καλὰ
ἢ τοῖς ἑρῶσιν ὧν σὺ δημιουργός εἰ
μοχθοῦσι μόχθους εὐτυχῶς συνεκπύνει.

si per Stobaei Codices stetisset Euripides visus esset dixisse:

σὺ δ' ὦ κἀκίς πάντων θεῶν κἀνθρώπων
ἢ μὴ δίδασκε τὰ καλὰ φαίνεσθαι καλὰ,
ἢ τοῖς ἑρῶσιν εὐμενὴς παρίσασο.

quae leguntur in Floril. LXIV. 6. Unde ista malesana scriptura? Manifestum esse opinor. Supererat σὺ δ' ὦ * * * κἀνθρώπων * ἢ μὴ δίδασκε τὰ καλὰ φαίνεσθαι καλὰ ἢ τοῖς ἑρῶσιν * * *, quae temerarius corrector suo Marte aggressus est restituere. Lacuna erat in Euripidis versu CVIII. 24. τὰ * * δ' ὅστις εὖ φέρει βρωτῶν | σοφὸν νομίζω explevit corrector τὰ τυγχάνοντα, quod sensu vacuum est: vera scriptura a Plutarcho servata est Moral. p. 116. F. τὰ προσπεσόντα. Supererat in Euripidis fragmento Floril. XCIII. 19. ΣΜΙΚΡΑΝ θέλοιμι καὶ καθ' ἡμέραν ἔχων * * * ΟΙΚΕΙΝ μᾶλλον ἢ πλουτῶν νοσεῖν, ubi σμικράν male legit scidus pro σμίκρ' ἄν et hinc supplevit τροφὴν ἰνοικεῖν et correxit scilicet θέλοιμ' ἄν. Vera lectio apparet XCVII. 10.

σμίκρ' ἄν θέλοιμι καὶ καθ' ἡμέραν ἔχων
ἄλυπος οἰκεῖν μᾶλλον ἢ πλουτῶν νοσεῖν.

Quum sit permagna huiusmodi interpolationum apud Stobaeum copia continebo me in fragmentis Menandri, cuius causa haec demonstrare institui. In Floril. LXVIII. 23 supererat γαμῆν * * εἰς μετάνοιαν ἔρχεται, inepte Graeculus ὅς ἐθέλει inseruit, neque foedum hiatum animadvertens, neque sententiam apte restituens, quae postulat γαμῆν ὁ μέλλων, quod exstat in Menandri Monostich. vs. 91. Supererat LIX. 9.

ὁ δεύτερος πλοῦς ἐξὶ δήπου λεγόμενος
ἄν ἀποτύχη τις * * κώπαισι πλεῖν.

stupidè corrector addidit πρῶτον ἐν, idque Meinekius recepit: ἄν ἀποτύχη τις πρῶτον ἐν κώπαισιν πλεῖν, quamquam sententia

nulla in his inest et πλεῖν ἐν κώπαις absurdum est. Vera lectio est:

ἂν ἀποτύχη τις οὐρίου κώπαισι πλεῖν.

quae tam perspicua est atque scita. Servavit e Pausaniae Lexico Eustathius pag. 1453, 18. In Menandri fragmento XXXII. 7. supererat:

ὦ μεγίστη τῶν θεῶν

νῦν οὐσ' ἀναλιδεῖ, εἰ θεὸν καλεῖν σε δεῖ.

δεῖ δέ. τὸ κρατοῦν γὰρ * * *

explevit homo nihili νῦν νομίζεται θεός, quae verba sensu vacua sunt. In priore parte Menandri manum ex duobus Artemidori locis revocavimus hanc:

δεῖ δέ. τὸ κρατοῦν γὰρ πᾶν δύνανται ἔχει θεοῦ.

Supererat in Menandri versiculo IX. 20.

τὸ μηδὲν ἀδικεῖν καὶ * * * ποιεῖ.

levis corrector, qui Φιλανθρώπους stolide supplevit, perdidisset omnia, nisi Sextus Empiricus lepidum locum duobus versiculis auctiorem incorruptum servasset in Pyrrhon. Hypotyp. I. 14, § 108. ἀνόμοια φαίνεται τὰ πράγματα, inquit, καὶ παρὰ τὸ φιλεῖν ἢ μισεῖν. ὅθεν καὶ ὁ Μένανδρος ἔφη.

ὁλος δὲ καὶ τὴν ὄψιν εἶναι φαίνεται.

ἀφ' οὗ τοιοῦτος γέγονεν. ὅλον θηρίον.

τὸ μηδὲν ἀδικεῖν καὶ καλοὺς ἡμᾶς ποιεῖ, . . .

quae optime Bentleius interpretatus est. Quam vera sit haec sententia vitae quotidianae usus quemque docet. Compone nunc cum his Stobaei scripturam neque repugnabis si contendero a temerario correctore Φιλανθρώπους esse interpolatum. Idem Meinekius viderat et nemo facile dubitabit, quin τὸ μηδὲν ἀδικεῖν καὶ Φιλανθρώπους ποιεῖ absurde dictum sit. Eodem igitur modo quum Euripides dixisset:

αἰσχρόν γ' ὅταν τις [ἀξίωμ' ἔχων μέγα]

γλώσση καταλούς ἐξακοντίσῃ λόγους.

post lacunam nunc legitur Florik XXXVI. 12. αἰσχρόν γ' ὅταν τις ἐπὶ γλώσση φύεῖς. Similiter natum est μὴ τοῦτο βλέψῃς εἰ νεώτερος λέγω κτέ. pro μὴ τοῦτο μέμνησθ', de quibus supra diximus. Itaque sic fieri potuit, ut ἐνδοθεν a Menandro scriptum sit et nunc in libris interpolatis εἰσῶ δὴ legatur. Omnino locus iste Plutarchi apud Stobaeum miserrime depravatus est: quae

praecedunt locum Menandri et quae sequuntur sanari non possunt, et levia sunt quae Wyttenbachius hariolatur. Emendatio felix et certa Gesneri αἱ τῶν ζωγράφων pro αἱ τῶν ζώων φράσεις foedam librorum corruptelam arguit: deinde pro οὐ γὰρ ἔχει κρίσιν τὸ βλέπειν lege οὐ γὰρ ἔχει κρίσιν ἴσῃν τὸ βλέπειν et in fine pro εὐστοχίας ἐς) καιροῦ τῷ παθεῖν ἐμοίπως συνάπτοντος ἐν ἀκμῇ τὸ ποιεῖν πεφωκός emenda εὐστοχία ἐς) — τῷ παθεῖν ἐτοίμῳ συνάπτοντος. Denique hinc emendari poterit Menandri versiculus in Floril. CXXI. 5.

ὥς ἡδὺ τὸ ζῆν εἰ μεθ' ὧν κρίνει τις ἄν.

Meinekios: «scripsi κρίνῃ pro edito κρίναι.» quasi pro μεθ' ὧν ἄν τις κρίνῃ sic dici posset, et quid est κρίναι in ea re et quod novum genus ellipseos erit comminiscendum? Nugae hae sunt, quibus nos olim sciolus ludificatur. Supererat: ὥς ἡδὺ τὸ ζῆν * * *, quae Graeculus supplevit. Bonum factum quod ipsa Menandri verba aliunde nobis innotuerunt:

ὥς ἡδὺ τὸ ζῆν ἄν τις ὥς δεῖ ζῆν μάθῃ.

quae iterum inepte depravata sunt in Gnom. Monost. 756.

ὥς ἡδὺς ὁ βίος ἄν τις αὐτὸν μὴ μάθῃ.

Insanabilia haec omnia fuissent nisi aliunde antiqua lectio emerisset et nihil est infelicius illis, qui absurda seriorum supplementa utcumque interpretari nituntur. Quum Babrius scripsisset fab. 81, 8.

Καίτην δ' ἔμελλε τὴν ἐμὴν καταισχύρειν.

et extrema periissent, priora vix apparerent sciolus dedit:

κακὴν δὲ μελέτην ἐπ' ἐμὲ τῆς ὁδοῦ τρίβει.

I nunc et haec interpretare. In Aeschyli Agamemnone vs. 501. editur:

Φρουρὰ πλέον καίουσα τῶν εἰρημένων.

quum vera lectio sit:

Φρουρὰ προσαιθρίζουσα πόμπιρον φλόγα,

quam sollerter Dindorfius ex Hesychio eruit in praef. ad Aesch. p. VII. In Euripidis Helena 469.

ποῦ δῆτ' ἄν εἴη; πότερον ἐκτὸς ἢ ἔνδομος;

B. οὐκ ἔνδον.

non haec est manus poetae, sed

οὗτος δὲ πότερον ἔνδον ἔς' ἢ ἑξώπιος;

quam quisque facile ex Aristophanis Thesmoph. 881. exscalpere

poterit. Absque eo fuisset, nemo umquam vulgatae scripturae labem potuisset restituere. Quam saepe alibi nos ludificantur errores istiusmodi inextricabiles, facile est ad intelligendum et in plerisque scriptoribus Graecis saepe ii experiuntur, qui non quamlibet librorum scripturam explicari posse arbitrantur. Sed ad Menandrum redeundi tempus est.

Quamquam Menander neque orationis nitore et venustate, neque suavitate numerorum excelluit, non potuit tamen, ut opinor, senarium scribere, qualis est medius in hisce:

καίτοι τί λογίζομαι ὁ κακοδαίμων προσδοκῶν
χάριν παρὰ γυναικὸς κομιεῖσθαι; μὴ μόνον
κακὸν τι προσλάβοιμι καὶ κάλλισ' ἔχει.

quantillum est haec transponendo sanare, ut fiat: χάριν κομιεῖσθαι παρὰ γυναικὸς;

Quod Menander verissime monuit (in Stob. Floril. XLVI. 11.) vitio non levi inquinatur. Editur:

ἡ νῦν ὑπὸ τινων χρηστότης καλουμένη
μεθῆκε τὸν ὅλον εἰς πονηρίαν βίον.
οὐδεὶς γὰρ ἀδικῶν τυγχάνει τιμωρίας.

non enim μεθιέναι huic rei accommodatum est sed μετατιθέναι. itaque μετέθηκε pro μεθῆκε rescribe.

Scite et lepide idem comicus alicubi dixit (Stob. Floril. LXX. 5):

ὅταν πένης ᾖν καὶ γαρεῖν τις ἐλόβεσθαι
τὰ μετὰ γυναικὸς ἐπιδέχεται χρήματα
αὐτὸν δίδασιν οὐκ ἐκείνην λαμβάνει.

sed non inest his verbis sententia, quam ex tertio versu continuo quisque colligit: quum pauper dolatam uxorem ducit. Inerit si emendaveris:

μετὰ τῆς γυναικὸς ἐπιδέχεται χρήματα.

Idem fit in alio fragmento apud Stob. Floril. XCVII. 2. ut omnes recte quod poeta voluerit intelligant quamquam corruptela sententiam obscuravit.

κρεῖττον γὰρ εἶναι, ἢ σκοπῇ τις κατὰ λόγον,
μὴ πᾶσι δὲ ἀδῶς, ἀλλ' ὅλως δ' ἡδέως ἔχειν.

namque κατὰ λόγον non significat εὖ vel ὀρθῶς. Corrige ἢ σκοπῇ τις κατὰ τρόπον, nam prorsus idem significant κατὰ τρόπον et ὀρθῶς, ut apud Platonem de Rep: IX, 581. A. καλοῦντες

αὐτὸ φιλοχρήματον ὁρθῶς ἂν καλοῖμεν, et post pauca: φιλομαθὲς δὴ καλοῦντες αὐτὸ κατὰ τρόπον ἂν καλοῖμεν, et passim eo sensu legitur κατὰ τρόπον. In priore parte ostendimus in Platonis Legibus XI. 931. A. κατὰ τρόπον a sciolo additum habere ὁρθῶς in verbis εἰὼν δὴ κατὰ τρόπον γε [ὁρθῶς] αὐτὸ θεραπεύη ὁ κεκτημένος. Recte κατὰ τρόπον legitur in Menandri fragm. apud Stob. Floril. III. 9.

ἕκαστός ἐστι τῷ λογίσασθαι κατὰ τρόπον
ἄρχων, στρατηγός, ἡγεμὼν δήμου.

Simillimum est hoc Menandri in Floril. XCIX. 7.

οὐκ ἔστι λύπης, ἄνπερ ὁρθῶς τις σκοπῇ,
ἄλγημα μεῖζον τῶν ἐν ἀνθρώπου φύσει.

Vitium alit Menandri locus in Stobaei Floril. XX. 3. Ita, inquit, sanam mentem exturbat,

αὕτη κρατεῖ νῦν. ἂν δὲ μικρὸν παρακμάσῃ
κατόψεται τι μᾶλλον εἰς τὸ συμφέρον.

quid quaeso est καθορῶ εἰς τὸ συμφέρον et quis umquam sic locutus est? ὁρᾶν, βλέπειν, ἀποβλέπειν εἰς τι omnes dicebant, at ne ὁρᾶν quidem εἰς τὸ συμφέρον recte habet. Emenda: ἂν δὲ μικρὸν παρακμάσῃ κατόψεται τί μᾶλλον ἐς τι συμφέρον, quod satis confirmabit ipse Menander alio loco in Stob. Ecl. Phys. I. p. 216.

τὸ συμφέρον τί ποτ' ἐστὶν ἀνθρώπου βίῳ.

Perpetua confusio inter εἰδῶ et ἴδω novo exemplo cognoscitur in his Menandri Stob. Floril. XXI. 2.

τὸ γινῶθι σαυτὸν ἔστιν ἂν τὰ πράγματα
ἴδῃς τὰ σαυτοῦ καὶ τί σοι ποιητέον.

nam εἰδῆς corrigendum esse quis non videt?

In pessime depravatis verbis Menandri apud Bekk. Anecd. p. 462, 6. hoc tantum video pro πότε ἀξιούσι πέρας rescribendum τί ποθ' ἔξουσιν πέρας; quo tandem evadent?

Verum est quod Menander dicit in Stob. Floril. CVIII. 44.

εὖροις δ' ἂν οὐδὲν τῶν ἀπάντων, Σιμόλυε,
ἀγαθὸν, ὅπου τι μὴ πρόσεσι καὶ κακόν.

sed ὅπου corruptum est, neque ἐν ᾧ probari potest quod in eodem loco Stobaeus affert CV. 10. Lege ὅτῳ τι μὴ πρόσεσι.

In fragm. apud Priscianum XVIII. p. 230.

χαῖρ', ὦ Γλυκερίον: καὶ σὺ: πολλοσὶ χρόνῳ | ὁρῶ σε.

requiro id quod Attici solebant καὶ σύ γε, ut apud Aristoph. in Lysistr. 6.

χαῖρ', ὦ Καλονίκη: καὶ σύ γ', ὦ Λυσιστράτη.

et passim aliis locis.

Sensu vacuum est quod Menander dixisse putatur in Stob. Floril. XXXVII. 10.

χρηστὸς νομιζομένους ἐφόδιον ἀσφαλές

εἰς πάντα καιρὸν καὶ τύχης πᾶσαν βοπῆν.

transpositis duabus litterulis νόμιζε μόνους exhibit, quod si receperis aliquam sententiam habebis sed satis frigidam et vix satis Graecam, quoniam τοὺς χρηστὸς dictum oportuit. Forte τρόπους excidit, ut χρηστοὶ τρόποι dicantur esse ἐφόδιον ἀσφαλές εἰς πάντα καιρὸν, quod verissime dictum erit, ut apud Menandrum Stob. Floril. XXXVII. 18.

νῆ τὴν Ἀθηνᾶν, μακάριον ἡ χρηστότης

πρὸς πάντα καὶ θαυμαστὸν ἐφόδιον βίῳ.

Excidit vocabulum in Menandri fragm. apud Athen. XIV. 654. B.

μικρὸν ἐπιμείνας προστρέχει

ἡγόρακά σοι περιστέρια λέγων.

suppleverim περιστέρια ταδὶ λέγων.

Apud Polluc. IX. 76. in Menandri verbis

μακάριος ἐκεῖνος δεκατάλαντον κατὰφαγών.

nihil erit difficultatis, si legeris δέκα τάλαντα. Athenaeus VI. 248. B. haec affert: Μένανδρος ἐν Πωλουμένοις τάλας ἔσηκας ἔτι πρὸς ταῖς θύραις ubi Porsonus supplebat:

τί, ὦ τάλας, ἔσηκας ἔτι πρὸς ταῖς θύραις;

sed Tragicorum est ὦ τάλας dicere: Comici ὦ τάλαν mulieres inducunt dicentes aut inter se aut ad viros: neque meminisse me audire virum qui ὦ τάλαν diceret pro ὦ μέλε, ὦ τᾶν, ὦ δαιμόνιε, aut sim. Quamobrem suppleverim: οἱμοὶ τάλας. ἔσηκας ἔτι κτέ. Non enim οἱμοὶ τάλας, quod Atticis frequens in ore, iuuentis tantum est et eiulantis et trepidantis, sed saepe indignantis et excandescentis, ut apud Pherecratem in Schol. ad Aristoph. Vesp. 1029 et Aristoph. in Avibus 1260 et aliis locis.

Stultum est, inquit Menander in Stob. Floril. LXXII. 2, quod n. matrimoniis iungendis facere solent: dotis nummos sedulo probare,

τῆς διὰ βίου δ' ἐνδον καθεδουμένης ἀεί

μὴ δοκιμάσασθαι μηδὲν ἄλλ' εἰκὴ λαβεῖν.

vitiosum est δοκιμάσασθαι, nam δοκιμάζειν Graecum est, non δοκιμάζεσθαι: facili negotio vitium sic tolles ut rescribas:

μὴ δοκιμάσαντα μηδὲν ἄλλ' εἰκὴ λαβεῖν.

Leve vitium non leviter obscurat verba Menandri apud Plut. de fraterno amore p. 479. C.

οὐκ ἐκ πόντων καὶ τῆς καθ' ἡμέραν τρυφῆς

ζητοῦμεν, ᾧ πισεύσομεν τὰ τοῦ βίου

πάτερ, οὐ περιττὸν οἶετ' ἐξευρηκέναι

ἀγαθὸν ἕκαστος ἂν ἔχη φίλου σκιάν.

restituere: πάτερ; οὐ περιττὸν — φίλου σκιάν; nonne quaerimus? — nonne quisque putat —?

Periit vocabulum necessarium in Menandri sententia apud Stob. in Floril. XX. 21.

δργῆς γὰρ ἀλογίῃσιν κρατεῖν

ἐν ταῖς ταραχαῖς μάλιστα τὸν φρονοῦντα δεῖ.

ubi supplendum est τὸν εὖ φρονοῦντα. Differunt enim φρονεῖν et εὖ φρονεῖν non minus quam λέγειν et εὖ λέγειν. Illud est ratione praeditum esse, hoc sapere: φρονεῖν igitur dicuntur πάντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ, τὸ εὖ φρονεῖν paucioribus datum. Hinc factum est ut inter se opponerentur βρέφος εἶναι, νήπιον, παιδάριον et φρονεῖν, unde ἡ φρονοῦσα ἡλικία appellatur, quemadmodum dicitur ἐπειδὴ τάχις ἤρχετο φρονεῖν apud Isaeum IX. § 20. Hinc manifestum tenebis emblemata in Aeschinis Timarchea § 139 τοὺς τῆς φιλίας λόγους εἰς τὴν φρονοῦσαν [καὶ πρεσβυτέραν] ἡλικίαν ἀναβάλλεται, quod indicasse satis est. Nota sunt haec Aristophanis:

τὴν γυναῖκα αἰσχύνομαι | τὼ τ' οὐ φρονοῦντε παιδίῳ.

quibus addam quia iocosissima sunt haec Ehippi Athen. VIII. 358. F.

παππία, βούλει δραμῶν

εἰς τὴν ἀγορὰν καταγοράσαι μοι. B. φράζε τί;

A. ἰχθῦς φρονοῦντας, ᾧ πάτερ. μὴ μοι βρέφη.

ubi recipiendum est κατ' ἀγοράσαι, quod dudum reperit Meinek. Itaque φρονεῖν dicuntur πάντες οἱ ἐν ἡλικίᾳ, sed εὖ φρονεῖν nonnumquam ne senes quidem. Restitue obiter εὖ φρονεῖν in Posidippi dicto in Append. Florent. IV. p. 383. Lips.

οὐκ ἔργον ἐστὶν εὖ λέγειν ἄλλ' εὖ ποιεῖν,

πολλοὶ γὰρ εὖ λέγοντες οὐκ ἔχουσι νοῦν.

apparet ex ultimis verbis reponendum esse ἄλλ' εὖ φρονεῖν.

Pervulgato Graeculorum errore legitur in Menandri verbis apud Stob. in Floril. XV. 5.

ἂν μὲν πλέωμεν ἡμερῶν που τεττάρων

σκεπτόμεθα τἀναγκαῖ' ἐκάστης ἡμέρας,

qui credebant που pro ποι, ut ὅπου pro ὅποι, optime habere et passim istam loquendi socordiam in veterum scripta invexerunt. Recte admonuit Phrynichus p. 45. Lob. ποῦ ἄπει; ἀμάρτημα. sed nemo audiebat. Hinc vitiata est Xenophontis oratio in Cyropaed. VI. 1. 42. ἐμβαλεῖν που τῆς ἐκείνων χώρας pro ποι, unde in Hellen. V, 1, 2. lege τῶν νήσων ποι pro ἐπὶ τῶν νήσων ποι. Similiter in Anabasi VI, 3, 23. ἔφασαν οἴχεσθαι, ὅπου δ' οὐκ εἰδέναι pro ὅποι, et in Hellenicis II, 4, 13. νῦν παραγεγνηνται οὗ ἡμεῖς ἀεὶ νύχθμεθα pro οἶ, et in Memorabilibus I, 6, 6. βαδίζοντα ὅπου ἂν βούλωμαι pro ὅποι, quod non minus est vitiosum ac si quis Latine vellet dicere: *Crepusculo solutus* ubi visum est *vagor*, et passim idem vitium recurrit. At nihil Menandro proderit si ποι reposueris, et ἡμερῶν τεττάρων male suspensum quo referatur nihil habebit. Corrige:

ἂν μὲν πλέωμεν ἡμερῶν πλοῦν τεττάρων.

ΠΛΟῦΤ' peperit vitium, et sexcenties litterula ν sic periit: deinde corrector που dedit, *vocabulum bene Graecum*. Quam recte dicatur πλεῖν ἡμερῶν τεττάρων πλοῦν neminem esse arbitror qui nesciat.

Attigimus iam alibi Menandri verba apud Athen. VI. 270. D.

εἰ δὲ λουσάμενοι λογάρια δειπνοῦμεν

μικρὰς τίθημι συμβολὰς ἀκροώμενος.

κατὰ τὸν Μένανδρον, et ostendimus ex Polluce VI. 12. μακρὰς τίθημι κτέ. esse emendandum. Recurrit eadem locutio apud Machonem Athen. XIII. 580. D. μακρὰς δὲ πράττειν εἰς τὰ λοιπὰ συμβολὰς.

Foeda corruptela abscondit sententiam Menandri in his apud Stob. Floril. IV. 29.

ἐπ' ἂν ἐν ἀγαθοῖς εὐνοοῦμενός τις ὦν

ζητῇ τι κρεῖττον ὦν ἔχει ζητεῖ κακά.

lauci non est εὐνοοῦμενος et ne Graecum quidem. Scribendum enseο ἐν ἀγαθοῖς ὁμολογουμένοις τις ὦν, quemadmodum Timoles dixit Athen. VII. 300. A. Aegyptios ridens:

ὅπου γὰρ εἰς τοὺς ὁμολογουμένους θεούς

ἀσεβοῦντες οὐ διδάσιν εὐθέως δίκην,
 τίν' αἰελοῦρου βωμὸς ἐπιτρίψειεν ἄν;
 et verissima est sententia: qui non contentus est *veris* bonis
 et meliora quaerit invenire solet malum.

Quod Menandri fragmentum servavit Etymol. M. p. 46, 25.

δρᾶς; ἀκαρῆς παραπόλῳλας ἀρτίως
 ita restituendum videtur:

δρᾶς; παρ' ἀκαρῆ γὰρ ἀπόλῳλας ἀρτίως.

Docet Demetrius περὶ ἐρμηνείας § 194. ὅτι Μένανδρον ὑποκρί-
 νονται λελυμένον ἐν τοῖς πλείστοις, Φιλήμονα δὲ ἀναγινώσκουσιν,
 deinde hunc Menandri versiculum affert παράδειγμα ὅτι ὑπο-
 κριτικὸν ἢ λύσις:

ἔδεξάμην, ἔτικτον, ἐκτρέφω, φίλε.
 melius etiam apparebit, si pro φίλε emendaveris Φιλῶ.

Dici Graece non potest quod Menandrum Meinekius fecit di-
 centem: οὐκ ἔστι γὰρ γλυκύτερον ἢ πάντ' εἰδέναι, requiritur enim
 οὐκ ἔστι γὰρ γλυκύτερον οὐδέν. Locus a multis laudatus emen-
 date scriptus est in Ciceronis Epistola ad Atticum IV. 11, ni-
 si quod ἔστιν excidit: legendum enim:

οὐδὲν γλυκύτερόν ἐστιν ἢ πάντ' εἰδέναι.

In sententiis monostichis multa supersunt corrigenda, de qui-
 bus duo tantum nunc delibabo. In vs. 439. editur:

οὐδεὶς πῦρ εἰς χρήματα διδοὺς ἐπαύσατο,
 verba sensu vacua: emenda οὐδεὶς πυρέττων χρήματα δοὺς ἐπαύ-
 σατο, violentiore medicina in foeda corruptela erat opus. Con-
 tra non est lenius remedium, quam quo vs. 464. sanari potest.

πρὸς εὖ λέγοντας οὐδὲν ἀντειπεῖν ἔχω.
 in ΛΕΓΟΝΤΑΣ latebat λέγοντά σ'.

In Menandri fragm. apud Athen. IX. 385. E.

ἐπιθυμιάσας τῷ Βορέᾳ Ἰδιον
 διψάριον οὐδὲν ἔλαβον, ἐψήσω Φακῆν.

miror Dobraei rationem, qui τῷ Βορέᾳ κρεῖδιον rescribebat et
 Meinekium haec ita probantem, ut ἐπεὶ θυσιάσας substitueret
 pro ἐπιθυμιάσας, quasi vero κρεῖδιον ἐπιθυμιᾶν dici possit aut
 κρεῖδιον θύειν vel θυσιάζειν. Verba sunt pauperculi piscatoris
 qui se frustra Boreae adolevisse queritur — quid igitur? thuris
 aliquantulum, idque ipsum olim Bentleius reperit ἐπιθυμιάσας —
 λιβανίδιον, in quo optime acquiescemus. Nempe hos honores

Diis habebant inopes et tenuiores. Alciphron III. 35. συνειση-
νέγκατο ὁ μὲν κρινόν, ὁ δὲ τράγον, ὁ δὲ καπρὸν, ὁ πένης πόπανον,
ὁ δὲ ἔτι πενέτερος λιβανωτοῦ χόνδρους εὖ μάλα εὐρωτιῶντας. Io-
cosum admodum Comici incerti fragmentum latet apud Aristi-
dem I. p. 197, 12. ποιητὴς τις εἶπε σκώψας εὐξασθαι κατὰ
χρυσόκερω λιβανωτοῦ, ubi mireris Reiskium, eruditorum le-
pidissimum, non animadvertisse poetam ταῦρον χρυσόκερων per
iocum in χρυσόκερων λιβανωτόν convertisse.

Finem faciam in restituendo loco Menandri, quem (mirum
dictu) scribae integrum ad nos propagarunt, Critici certatim
corruperunt. Editur nunc e Diog. Laërt. VI. 83. in hunc mo-
dum:

Μόνιμός τις ἦν, ἄνθρωπος, ὃ Φίλων, σοφός
ἀδοξότατος, μίαν δὲ πῆραν οὐκ ἔχων,
πῆρας μὲν οὖν τρεῖς. ἀλλ' ἐκεῖνος ῥῆμά τι
ἐφθέγγεατ' οὐδὲν ἐμφερές, μὰ τὸν Δία,
τῷ γινῶθι σαυτόν οὐδὲ τοῖς βοωμένοις
τούτοις. ὑπερεῖδε ταῦθ' ὁ προσαιτῶν καὶ ῥυπῶν.
τὸ γὰρ ὑπαληφθὲν τυφόν εἶναι πᾶν ἔφη.

in quibus nemo intelligere umquam poterit quid sit μίαν δὲ
πῆραν οὐκ ἔχων πῆρας μὲν οὖν τρεῖς. Bentleius: *unam quidem
peram non habens tres siquidem habuit*, quae nihil significant
et Graecis non respondent. Libri meliores has scripturas exhi-
bent: ἀδοξότερος μικρῷ δέ, ὁ τὴν πῆραν ἔχων, quae sanissima
sunt. Lege:

Μόνιμός τις ἦν, ἄνθρωπος, ὃ Φίλων, σοφός
ἀδοξότερος μικρῷ δ'. B. ὁ τὴν πῆραν ἔχων;

A. πῆρας μὲν οὖν τρεῖς.

qui agnoscit hominem rogat: ὁ τὴν πῆραν ἔχων; cui alter: πῆ-
ρας μὲν οὖν τρεῖς, erat enim gibbosus utrimque. In his μὲν
ἔν, ut passim, est ita respondentis ut quod alter dixerit cor-
rigat. Adscribam unum exemplum quia simillimum est. Ari-
tophon Athen. VII. 303. A.

καὶ μὴν διέφθαρται γε τοῦψον παντελῶς.
κλειδες μὲν ὀπταὶ δύο παρεσκευασμένοι.

B. αἷς τὰς θύρας κλείουσι; A. τοῦ θύννου μὲν οὖν.

Ionimus igitur dicitur φθέγγεσθαι ῥῆμά τι οὐδὲν ἐμφερές τῷ
γινῶθι σαυτόν, οὐδὲ τοῖς βοωμένοις τούτοις, sed inepte additur

ὑπερεῖδε ταῦθ' ὁ προσαιτῶν καὶ ρυπῶν, id est Bentleio interprete: *contempsit ista mendicus ille et sordidus*, sed ὑπερεῖδε significat *aspernatus est*, et quid quaeso est: *Monimus decantatas sapientium sententias aspernatus est?* nihil, opinor. Fac *contempsit* significare. Quid causae est cur homo sapiens dicatur praeclara dicta veterum contemnere? At nihil horum Menander dixit. In Codicibus est omnibus ὑπὲρ δὲ ταῦθ', quod infeliciter admodum Scaliger in ὑπερεῖδε mutavit, quem inconsulto Critici omnes sequuntur. *Superavit* haec omnia Monimus, cuius dictum πᾶν τὸ ὑποληφθὲν τῷ φῶς ἐστὶ Menandro videtur celebratissimis veterum sententiis, τοῖς βοωμένοις τούτοις, anteponendum esse, et rectissime dixit οὐδὲν ἐμφέρεις τοῖς βοωμένοις τούτοις, ὑπὲρ δὲ ταῦτα. Caeterum non aliunde quam ex hoc ipso Menandri loco sumtum est id quod legitur apud Marcum Antoninum II. 18. ὅτι πᾶν ὑπόληψις. ὅγλα μὲν γὰρ τὰ πρὸς τοῦ κηκοῦ Μονίμου λεγόμενα.

Postquam Menandro laboranti quantum potuimus tulimus opem reddet nobis hanc operam sic, ut eius auctoritate utamur ad emendandos locos quosdam aliorum, et quod apud eum recte et emendate scriptum superest facem nobis praeferat ad deprehendendam labem, quam populares quidam eius aut alii Graeci scriptores olim contraxerint. Primum omnium planissime confirmabit correctionem, qua pseudo-Luciani locum in libro *de Amoris* nuper restituimus. Scholiasta Aristoph. ad Aves 1258. erudite docuerat πατάξαι a Comicis εἰς τὸ κακέμφατον (ut isti loquuntur de verbis *praeextatis*) accipi solere. Trahit huc χαμαιτύπη (unde χαμαιτυπία, χαμαιτυπέλον, χαμαιτυπεῖν apud Hesych. Cf. Wyttenb. ad Plut. Moral. p. 8. B.) et e Menandro affert πρῶν ἄρας ἐπάταξα, unde liquido apparet verba pseudo-Luciani 88, 83. εἴτ' ἀπὸ τῶν μῆρῶν προσιμιασάμενος κατὰ τὴν κωμικὸν αὐτὸ ἐπάταξεν emendanda esse in ἄρας ἐπάταξεν, et Menandri haec verba esse per iocum et risum ex Aristophanis Equitibus 1150, huc translata.

Optime Menander de Aeschine mereri poterit, si quis utriusque locum componere voluerit ex quorum comparatione Oratoris manus apparere possit. Suidas ex aliqua veteri λέξει κωμικῇ haec descripta servavit v. Εἰς ἀγορὰν ὑφαίνειν: τὸ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκφέρειν τὰ ὑφαινόμενα. οὕτω Μένανδρος. Plane

eodem modo Demosthenes dixit in Philipp. I. p. 47, 14. in acerrimo loco: ὥσπερ γὰρ οἱ πλάττοντες τοὺς πηλίνους εἰς τὴν ἀγορὰν χειροτενεῖτε τοὺς ταξιάρχους καὶ τοὺς φυλάρχους οὐκ ἐπὶ τὸν πόλεμον, quo nihil potuit mordacius dici. Eodem modo dictum est εἰς ἀγορὰν ὑφαίνειν et πλάττειν εἰς τὴν ἀγορὰν et sic, credo, omnes Athenis εἰς τὴν ἀγορὰν dicebantur ἐργάζεσθαι. Compose nunc mihi haec Aeschinis in Timarchea § 97. τοῦτῳ γὰρ κατέλιπεν ὁ πατὴρ οὐσίαν ἀφ' ἧς ἕτερος μὲν ἂν καὶ ἐλειτούργει (scribe μὲν καὶ ἐλειτούργει) — ἔτι δὲ πρὸς τοῦτοις γυναῖκα ἀμόργινα ἐπισαμένην ἐργάζεσθαι καὶ ἔργα λεπτὰ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκφέρουσιν, et facili negotio interpolatorem deprehendes. Genuina sunt γυναῖκα ἀμόργινα ἐπισαμένην ἐργάζεσθαι εἰς τὴν ἀγορὰν. Athenienses optime noverant τὰ ἀμόργινα quae essent: sequiores Graeci non item: itaque docti omnes sedulo vocabulum interpretantur, Harpocration, Hesychius, veteres Aristophanis interpretes, alii. Optime Hesychius Ἀμόργινα: λεπτοῦφ' ἐνδύματα, hinc ad Aeschiniam olim annotatum est ἔργα λεπτὰ αὐτ' ἔρια λεπτὰ, quod in textum se insinuavit, deinde ἐκφέρουσιν a sciolo additum, id ipsum quo Suidas utitur in explicandis verbis Menandreis εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκφέρειν τὰ ὑφαινόμενα: non est antiquum ἐκφέρειν eo sensu sed noviciū. Scatet nitida Aeschinis oratio insulsis emblematis. In § 101. φοβηθεὶς γὰρ τὰς λειτουργίας ἀπέθετο ὃ ἦν αὐτῷ κτήματα ἄνευ τῶν ἀρτίως εἰρημέων χωρίων Κηφισίᾳς ἕτερον, ἀγρὸν Ἀμφιτροπῆσιν, ἐργαστήρια δύο ἐν τοῖς ἀρχιερεῶσι ἐν μὲν ἐν Αὐλῶνι, ἕτερον δ' ἐπὶ Θρασύλλῳ. Emenda: ἄνευ τῶν ἀρτίως εἰρημένων χωρίων Κηφισίᾳς, ἕτερον Ἀμφιτροπῆσιν (non - ῆσιν) — ἐν μὲν Αὐλῶνι καὶ. Nempe τὰ ἀρτίως εἰρημέα (§ 97 sqq.) non erant χωρία tantum, sed οἰκία ἐν ᾗσει, οἰκέται δημιουργοὶ et θεράπαιναι, ἐσχατιὰ Σφηττοῖ et χωρίον Ἀλωπεκῆσιν. ubi primum χωρίον in χωρίων corruptum est repertus est corrector, qui de suo ἀγρὸν addidit contra morem Atheniensium, quibus χωρίον solemne est dicere. Praeterea in verbis ἐν μὲν ἐν Αὐλῶνι habemus perpetuam propemodum Graeculorum interpolationem nescientium Αὐλῶνι, Μαραθῶνι, Ἐλευσίνι, Ῥαμνοῦντι, Ἀγνοῦντι et sim. haud secus adverbialia esse et praepositionem respuere atque Σφηττοῖ, Μεγαροῖ, Ἀλωπεκῆσιν, Ἀμφιτροπῆσι, Δεκελείᾳσι, Κηφισίᾳσι, Ὀλυμπίασιν multaque alia. Grassantur in poetis quoque, ubi ἐπ' αὐτοφῶρῳ

deprehenduntur. Photius v. οὐσίαν. Εὐπολις Πόλεσιν. "Ὅς τὴν ἐν Μαραθῶνι κατέλιπεν ἡμῖν οὐσίαν. Porsonus correxit:

ὅς τὴν Μαραθῶνι κατέλιφ' ἡμῖν οὐσίαν.

sed impune adhuc peccarunt in Aristophanis fragmento apud Athen. III. 111. A.

καὶ κολλύραν τοῖσι περῶσιν διὰ τοῦν Μαραθῶνι τροπαῖον. nam ne Bergkii quidem paruit Elmsleio ad Acharn. vs. 343 rectissime emendanti διὰ τοῦ Μαραθῶνι τροπαίου: nemo tamen capiet umquam quid sit περᾶν διὰ τὸ τροπαῖον et nemo umquam veterum ἐν Μαραθῶνι dixit. Itaque Aeschini Αὐλῶνι redde et similia vitia apud alios simili ratione tolle.

Locus Menandri et ab alio et a Scholiasta Apollonii Rhodii III. 294. laudatus ad demonstrandum ὅτι τὸ ἐναγχος τίθεται καὶ ἐπὶ χρόνου in verbis ἐγὼ ἐναγχος admonet me loci misere depravati in oratione Dinarchi κατὰ Δημοσθένους. § 34. οὐδὲν αὐτός χρησίμος ἀλλ' ἢ τοῖς ἐχθροῖς κατὰ τῆς πόλεως συστῆσαι κατασκευὴν ἐτέραν οἷα ἐπ' αἰγὸς ἐγένετο ὅτε Λακαδαίμονιοι μὲν ἄπαντες ἐξεσράτευσαν, Ἀχαιοὶ δὲ καὶ Ἡλεῖοι τῶν πραγμάτων ἐκονήσαν, ὑπῆρχον δὲ ξένοι μύριοι, Ἀλέξανδρος δὲ ἐν Ἰνδοῖς ἦν κτί. Nauci non sunt in his ἐπ' αἰγός; at nihilo melius ἐπ' Ἀγίδος, quod Wesselingius ad Diod. Sic. XVII. 62 reponendum esse censuit, numquam enim ἐπὶ τινος dicitur de eo, qui cum imperio est ad definiendum annum, quo bellum sit gestum. Neque domi neque militiae ἐπ' Ἀγίδος recte dictum erit: libera Graecia eorum tantum, qui ἐπώνυμον ἀρχὴν gerebant ἀρχοντος, ἐφόρου, ἱερομνάμονος, σεφανηφόρου, πρυτάνιδος; κόσμου, aliorum, nomina recte cum ἐπὶ coniunguntur in historicis quidem et Oratoribus et omnibus, qui serio loquuntur et populari lingua utuntur: quamobrem ἐπ' Ἀγίδος nihilo sanius est quam ἐπ' αἰγός. Equidem in ΕΠΑΙΓΟΣ latere suspicor ΕΝΑΓΧΟΣ ἐναγχος et erat utique recentissima huius rei memoria, quum in Demosthenem adversarii undique impetum fecerunt. Paucis ante annis tota Graecia eventum huius belli anxia exspectaverat et in invidiosa huius rei mentione satius erat dicere οἷα ἐναγχος ἐγένετο, quam Agidem nominare. Quoniam ἐναγχος in desuetudinem abierat et παῖς ἰδιώταις erat incognitum, facile fieri potuit ut depravaretur.

(Continuabitur.)

J. T. H. WOLTERS, *Commentatio Literaria in Iuvenalis satiram primam.* — Silvae-Ducis, 1853.

Wanneer de schrijver van deze dissertatie iets wilde leveren, dat behalve de subjectieve waarde, die het stuk voor hem had, ook voor anderen van eenig belang zou zijn, dan had hij eene moeilijke taak te vervullen. Uitmuntende mannen hadden zich in den laatsten tijd met de kritiek en interpretatie van IUVENALIS bezig gehouden. Zonder nieuwe hulpmiddelen is het vooral voor een ongeoesend criticus stellig hoogst moeilijk, om, behalve eene enkele gelukkige conjectuur, in JAHNS tekst belangrijke veranderingen te brengen. Ook voor de interpretatie was het niet gemakkelijk, om zonder buitengewone geleerdheid en belezenheid, of zonder die ingeschapen speurkracht, die scherpzinnige en satirische, met IUVENALIS als het ware verwante vernuften, als HEINRICH en WEBER, tot de meest treffende en verrassende ophelderingen en ontdekkingen leidde, tot belangrijke uitkomsten te geraken. De schrijver schijnt naar dien roem dan ook niet eens te hebben gestreefd; zijne bedoeling schijnt veeleer geweest te zijn, om de verschillende *Commentarii*, zoo als van RUPERTI, HEINRICH, WEBER, HÄCKERMANN, en het weinige, dat hij buitendien van monographiën over IUVENALIS kende, onderling te vergelijken, daaruit te kiezen, hetgeen hij voor juist hield, dat in zijn *Commentarius* op te nemen, en slechts op die weinige plaatsen, waar hij van al zijne voorgangers meende te moeten verschillen, zelf eene gissing te wagen. Met JAHNS uitgaaf schijnt hij eerst onder het uitwerken van

zijn boekje kennis te hebben gemaakt; althans maakt hij van haar en hare afwijkingen in het begin van zijn arbeid geen gewag.

De aldus uit de vroegere *Commentarii* en een betrekkelijk gering aantal eigene observatiën vervaardigde nieuwe *Commentarius* heeft een mozaïekachtig voorkomen verkregen. De kritiek kan dan ook eene dergelijke handelwijze niet goedkeuren. W. schenkt daarenboven aan zijne voorgangers niet zelden wat al te veel vertrouwen, en hetgeen hij *de suo* er bij voegt, is niet altijd waar en juist. Maar zijn voornaamste fout is, dat hij zich met de litteratuur over zijn schrijver niet genoegzaam heeft bekend gemaakt. Hij kende, om van talrijke monographiën niet te gewagen, noch HERMANN'S voor iedereen, die zich met de kritiek van IUVENALIS bezig houdt, onmisbare verhandeling „*de codicibus Iuvenalis recte aestimandis*” Göttingen 1847, noch de hoogst belangrijke beoordeelingen van HEINRICH'S uitgaaf door DÖDERLEIN, WEBER en JAHN, die zijn vertrouwen op HEINRICH'S soms meer geestige dan juiste verklaringen aan het wankelen gebragt, en hem over menige moeilijke plaats betere inlichting zouden hebben gegeven.

W. heeft de geheele satire, om het maar eens zoo te noemen, in hoofdstukken verdeeld, en telkens achter de woorden van den dichter eerst eene korte opgave van den inhoud van iedere pericopé, en daarna de verklaring der enkele verzen gegeven. Het zal voldoende zijn, de eerste en tweede dier afdeelingen (v. 1—32) in 't kort na te gaan. Daarbij zal ik dan nog een paar opmerkingen over eenige moeilijke plaatsen vegen, om zoo doende niet alleen eene beoordeeling van vreemden arbeid, maar ook eene bijdrage tot de kritiek van den voortreffelijken dichter te leveren, hoe klein en onbeduidend die dan ook moge zijn.

De opgave van den inhoud, op pag. 2, is aan RUPERTI ontleend. De Schr. had wel mogen zeggen, dat het gevoelen van RUPERTI over de strekking dier inleiding lang niet algemeen aangenomen is, en dat vooral HEINECKE in zijne *Animadversiones*, pag. 46 vlgde, naar het mij schijnt niet zonder reden, daartegen opkomt. De verklaring van vers 1 is die van HEINRICH of liever de algemeen aangenomene. Hetgeen op v. 2 over eene

Grieksche constructie in de woorden *numquamne reponam* | *vexatus toties rauci Theseïde Codri* gezegd wordt, beken ik niet te vatten. In zijne verdere redenering over deze woorden volgt de Schr. geheel en al het voetspoor van HEINRICH. Hij schrijft even als deze *Codri*, niet *Cordi*. Alles wel overwogen zal er wel niet veel meer voor de eene, dan voor de andere lezing te zeggen vallen. Wat W. zegt: *Sic (Codrus) et longe plurimi codices exhibent*, is van geen gewigt. Codices zijn eene waar, die niet naar het getal, maar naar het gewigt moet geschat worden, en juist het beste handschrift, de *Codex Pithoeanus* (HERMANN toont aan, dat deze alleen de betere recensie bevat, en dat de afwijkingen der overige Codd. slechts als coniecturen te beschouwen zijn), heeft *Cordi*. Een oogenblik dacht ik voor de juistheid dier lezing een nieuw bewijs te hebben gevonden. HORATIUS verhaalt in den 19^{den} brief van het eerste boek eene anecdote van een Afrikaan, die met TIMAGENES in het reciteren wedijverde (Ep. I. xix. 15). Hij noemt hem schertsender wijze *Iarbita*. WIELAND nu beweert in zijn *Commentarius* op het gezag van den *Scholiast*, dat die man *Cordus* had geheeten. Maar ik vind dat nergens bevestigd, noch bij ACRO, noch bij PORPHYRIO, noch bij den *Scholiast* van CRUQUIUS. De bron, waaruit WIELAND geput kan hebben, is mij onbekend. In v. 3 neemt W. in plaats van *recitaverit* de lezing *cantaverit* op, die HEINRICH uit een slecht handschrift in den tekst heeft gebragt. En toch is het in de eerste plaats evenmin zeker, dat *cantare* (z. QUINTIL. XI. 57) de beteekenis van *cum ostentatione vel ad fastidium usque versus suos declamare* kan hebben; als het stellig en onbetwistbaar is, dat *recitare* juist het woord is voor hen, die aan hunne vrienden hunne gedichten voorlezen. Vergel. HOR. Ep. I. xix. 45; II. I. 223; Sat. I. iv. 73; *recitator* bij PLIN. Ep. I. 13, en over de zaak zelve het hoogst interessante boekje van HERTZ, *Schriftsteller und Publikum in Rom*. In de aanteekening op v. 5 over de woorden *summi plena iam margine libri, scriptus et in tergo necdum finitus Orestes* heeft W. de in goed Duitsch geschreven noot van HEINRICH in vrij slecht Latijn overgebragt. Men oordeele: *Codices erant e membrana, quae utramque paginam, volumina plerumque e charta, quae unam tantum paginam literis implere solebant*. Des schrijvers wijze, om die

woorden te construeren: *Orestes scriptus (in) margine iam plena summi libri et in tergo, necdum finitus*, is onnatuurlijk en gewrongen; ook zou het moeilijk zijn, om voor eene uittaling der praepositie, zoo als die hier verondersteld wordt, voorbeelden bij te brengen. *Plena iam margine* is Ablativus absolutus, zoo als trouwens door de uitgevers reeds lang aangetoond is. Ten opzichte van v. 7 volgde omhelst W. HEINRICHS gevoelen, dat men daarin toespelingen op de *Argonautica* van VALERIUS FLACCUS moet zoeken. Een later uitlegger van IUVENALIS, MATTHIAS, *Observ. in Iuvenalis Sat. I*, Cassel 1846, gaat nog verder, en toont zelfs de plaats aan, welke geparodieerd wordt, *Argon. I. 579* volgde. Evenwel heeft, volgens mijne overtuiging, NIC. MOHR in zijn *Spicilegium annotationum ad D. I. Iuvenalis satiras duo priores*, duidelijk bewezen, dat IUVENALIS noch VALERIUS FLACCUS, noch over het algemeen eenig dichter bepaaldelijk op het oog heeft gehad. De heer W. kende die belangrijke, door zelfstandigheid van oordeel uitmuntende, verhandeling niet. Dat met den *lucus Martis* in vs. 7 niet de *Campus Martius*, maar de *lucus Martis* in Colchis bedoeld wordt, zegt reeds de *Scholiast*, en HEINRICH had, al herinnerde hij zich dat scholium niet, toch niet noodig gehad, tot den *Scholiast* van APOLLONIUS RHODIUS II. 404 zijne toevlugt te nemen, om te bewijzen, hetgeen b. v. uit OVID. *Met. VII. 101* ten duidelijkste blijkt:

Conveniunt populi sacrum Mavortis in arvom.

Bij de verklaring der woorden *Aeoliis vicinum rupibus antrum* volgt W. RUPERTI, die beweert, dat de dichter den *Aetna* bedoelde. Dat is ook wel waarschijnlijk. Maar er blijft altijd nog eenige moeilijkheid in het woord *vicinum* over. HEINSIUS giste daarvoor *inclusum*, waarvan W. wel met een enkel woord had mogen gewagen, zoo als ook van WERNSDORFFS coniectuur op v. 9: *quas torqueat undas Aeolus* (voor *quas torqueat umbras Aeacus*). Hetgeen W. op v. 12 over den met de woorden *Frontonis platani* bedoelden persoon zegt, is niet onwaarschijnlijk. Overigens wordt bij PLIN. *Paneg. 60* wel een FRONTO (welke? is niet eens zeker; m. z. ARNTZEN. *ad Plin. l. l.*) bedoeld, maar niet genoemd. De volgende woorden *convulsa marmora clamant | semper et adsiduo ruptae lectore columnae* vat W. met

SMIDT als eene *hendiadys*. Wanneer IUVENALIS alleen *marmora* en *columnae* gezegd had, dan zou ik met die verklaring vrede kunnen hebben; maar nu eerst *marmora* met de bepaling *semper convulsa*, dan *columnae* met de bepaling *adsiduo ruptae lectore*, en dan dit alles door eene *hendiadys* tot één begrip verbonden *marmoreae columnae semper convulsae et adsiduo lectore ruptae*, dat is toch wel wat sterk. Ook kan ik mij met de gewone verklaring van *marmora* door het marmeren bekleedsel der muren best vereenigen. »Schreeuwen dat de muren er van bersten,” is b. v. in het Hoogduitsch eene zeer gewone uitdrukking. Over v. 14, dien DOBREE, *Advers.* II. pag. 387, voor onecht houdt, vind ik geen woord. V. 15 is de Schr. in zijne verklaring der woorden *et nos ergo manum ferulae subduximus* hoogst ongelukkig geweest. Zij beteekenen eenvoudig: ook ik heb de school bezocht, hetgeen de dichter komisch aldus uitdrukt: ook ik heb mijne hand weggetrokken, wanneer de meester met de roede daarop wilde slaan. Dat men dit ook oudtijds zoo opvatte, bewijzen de navolgingen dier spreekwijze bij latere schrijvers, en omdat de plaatsen bij MACROB. III. 10 en HIERON. *Apol. ad Domnion.* 51. p. 400 den schrijver niet overtuigen konden, dewijl daar volgens zijn oordeel het begrip door de bijvoeging van *saepe* en *aliquando* gewijzigd werd, zoo citeer ik hem eene derde plaats, die hij reeds bij HEINECKE had kunnen vinden, SIDONIUS, *Ep.* 2, 10: *Nam cum videmus in huiusmodi disciplinam iuniorum ingenia succrescere, propter quam nos quoque subduximus ferulae manum, copiosissimum fructum nostri laboris adipiscimur.* W. redeneert aldus, en zijne redenering is alles behalve helder en scherpzinnig: »Equidem non video, si *subducere* significet *subtrahere*, quomodo, salva perspicuitate, *manum ferulae subducere* dici potuerit pro *manum ferulae praebere*, quae sunt sibi prorsus contraria. Potius existumem *subducere* hic idem significare quod *subdere* sive *submittere manum ferulae*, quae significatio, quamvis minus vulgata, tamen non obstat analogiae, secundum quam *subducere*, pro diversa vi praepos. *sub*, significare potest et *retrahere* et *submittere*.” Wat de onduidelijkheid en verwardheid der voorstelling betreft, men behoeft slechts het slot dier beide zinnen met elkaar te vergelijken. En ten opzichte van de zaak zelve, begrijpt dan de heer

W. niet, dat wanneer men aanneemt, dat de jongens de hand eerst ophielden, maar wanneer zij den slag zagen komen, weer terugtrokken, de dichter ons den aard der Romeinsche schooljongens veel plastischer onder het oog brengt, dan wanneer wij moesten gelooven, dat zij gedwee de hand hadden opgehouden? De aantekening op v. 16 is van HEINRICH overgenomen. Wanneer W. op v. 19 LUCILIUS verheft *ob libertatem et spiritum, quo satirae eius insignes erant*, dan zou het welligt moeilijk zijn, dat oordeel waar te maken. De plaats uit QUINTIL. I. 94 althans is niet afdoende, dewijl zij slechts eene oppositie tegen de uitspraak van HORATIUS bevat. Vergel. HEINDORF *ad Hor. Sat. I. 49*. De noot op v. 22 is weer aan HEINRICH ontleend. Maar W. volgt HEINRICH ook daar waar hij onwaarheden opdischt. Hij zegt b. v. in eene tweede aantekening op datzelfde vers 22 van MAEVIA GALLA, dat zij geweest was *L. Munatii Planci, (qui ad Actium partes Antonii reliquit) uxor, propter foeditatem nota*. MARTIAL. VII. 88; MACROB. *Saturn.* II. 4. Ik geloof naauwelijks, dat W. die plaatsen vergeleken heeft. Zij bewijzen alleen, dat MAEVIA GALLA eene beruchte vrouw was. Dat zij de vrouw van L. MUNATIUS PLANCUS was, blijkt nergens. MACROBIUS II. 2. 6 zegt: *Plancus in Maevia Galla nupta male audiebat*. Dat beteekent: PLANCUS kwam in opspraak wegens zijn omgang met M. G. die eene getrouwde vrouw was. Dat zij *zijne* vrouw niet geweest is, blijkt en uit de plaats bij MARTIALIS, en uit de anecdote, die MACROBIUS verhaalt van den schoenmaker, die aan PLANCUS op zijne vraag, waarmede hij zijn kost won, het lakonisch antwoord gaf: *Gallam subigo*. Dit is ook het gevoelen van Dr. A. W. DE KLERCK, *de L. Munatio Planco*, pag. 64. Geheel verongelukt is ook de verklaring van v. 27, waar *Tyrias humero revocante lacernas* moet beteekenen: *dum humeri purpureo amictu fulgent*. *Revocare* is volgens W. gelijk aan *referre*, en dit aan *imitando repraesentare*. Maar wat beteekent *humerus imitando repraesentat lacernam*? Ik geloof niet veel, en allerm minst hetgeen W. er uit haalt. HEINRICH heeft hier stellig de juiste verklaring gegeven. Er wordt een wonderig heer voorgesteld; de toga fladdert los over zijne schouders, en hij moet haar als het ware balanceren, haar telkens met zijn schouder weer ophalen, *terugroepen*, om haar niet te

verliezen. Ook de verklaring van v. 28 houd ik voor onjuist. Maar ik kan W. niet verder volgen, daar het mijne bedoeling niet is, om een *Commentarius perpetuus* op een *Commentarius perpetuus* te leveren, en mijn gevoelen over den arbeid van W. door het vorenstaande genoegzaam toegelicht is. Ik wil alleen nog spreken over twee plaatsen, die tot de meest uiteenlopende gissingen en vergissingen hebben aanleiding gegeven. Op beiden heeft W. zijn eigen gevoelen tegenover dat zijner voorgangers gesteld, en dus is het ook uit dit oogpunt niet misplaatst, wanneer ik nog eenige oogenblikken bij die plaatsen vertoef.

V. 58 vlgg. luiden bij HEINRICH aldus:

*Quum fas esse putet curam spectare cohortis,
Qui bona donavit praesepibus et caret omni
Maiorum censu, dum pervolat axe citato
Flaminiam puer: Automedon nam lora tenebat,
Ipse lacernatae quum se iactaret amicae.*

De kwestie komt vooral op twee punten neer. Heeft IUVENALIS, is de eerste vraag, zoo als de *Scholiast* gelooft, NERO en CORNELIUS FUSCUS bedoeld, en is er van twee of drie personen spraak? Ten tweede, hoe moet men interpungeren, om tot de juiste verklaring van des dichters woorden te geraken? Dat de dichter noch om NERO, noch om FUSCUS, noch om SPORUS, noch eindelijk om TIGELLINUS gedacht heeft, is door MADVIG, KEMPF en MOHR voldingend bewezen, en zoo veel te onverklaarbaarder is het mij, hoe MATTHIAS l. l. niet alleen tot HEINRICHS gezochte uitlegging kon terugkeeren, maar door drie personen aan te nemen, NERO (*ipso*), diens vriend (*puer Automedon*), en eene beminde van dien vriend (*lacernata amica*), die hij rondreed, zijne voorgangers in onduidelijkheid nog heeft trachten te overtreffen. Het is onnoodig, met W. de verschillende wijzen, waarop men dat vers gelezen en geïnterpreteerd heeft, op te sommen. Hij had zijne lijst nog met drie pogingen tot explicatie kunnen vermeerderen, die van KEMPF, MOHR en MATTHIAS. Het verwondert mij, dat hij van MADVIG slechts ter loops gewaagt. Ik heb de *Opuscula Academica* niet bij de hand, maar meen uit mijne aantekeningen van vroegeren tijd op deze plaats te moeten opmaken, dat W. de interpunctie en

explicatie van MADVIG geheel tot de zijne heeft gemaakt. Hij houdt dien jongeling, die zijn geld καθιπποτροφῆς, den puer Automedon, en den met ipse bedoelden voor denzelfden persoon. De lacernata amica is volgens zijne verklaring eene der beminnden van den losbol. Diensvolgens leest hij aldus:

dum pervolat axe citato

Flaminiam puer Automedon' — nam lora tenebat

Ipse — lacernatae quum se iactaret amicae.

Dat is ook stellig de natuurlijke en ware lezing: het is te betreuren, dat JAHN verzuimd heeft, juist op deze plaats de lezing van den Cod. *Pithoeanus* op te geven. Dat er Codices zijn, die MADVIGS lezing hebben, weet ik zeker (b. v. de Cod. *Rotterdamensis*), maar wat in den *Pith.* staat, is mij onbekend. Tegen W's interpretatie heb ik echter bezwaren. Nemen wij aan, dat hij gelijk had. Welke vreesselijke schande kan er dan in dien tijd van schrikbarende zedeloosheid in liggen, wanneer een ligtzinnig verkwister ondanks schulden en slechten naam met zijne maitresse over de via Flaminia holt, wanneer diezelfde man meent aanspraak op eene officiersplaats te mogen maken? Zoo zijn er ook thans nog, en die misdaad staat volstrekt niet in verhouding met hetgeen JUVENALIS van den beleefd ronkende echtgenoot, de giftmengster, die haar eigen man vergeeft, enz. in de verzen verhaalt, die onmiddellijk volgen en voorafgaan. Ik geloof, dat men zich de zaak aldus dient voor te stellen: Een woeste jonge Romein, die zijn vaderlijk fortuin aan paarden en andere „noble” liefhebberijen verkwist heeft, vindt hulp en bescherming bij een magtig persoon, maar tot een prijs, dien men in den tijd, waarin JUVENALIS leefde, niet aarzelde te betalen. Met dien vriend (*lacernata amica*) rijdt hij nu, hoewel men te Rome de geheele zaak kende, in vollen ren over de via Flaminia, als een tweede AUTOMEDON de teugels met al de kunst van vorige dagen besturende. Zoo wordt het een publiek schandaal; zoo kan de dichter vol verontwaardiging den wensch uiten, *medio ceras implere capaces quadrevio*.

Er is welligt in de geheele eerste satire geen vers, dat aan de interpretes zoo veel zweet gekost heeft, als vs. 116:

Quaeque salutato crepitat Concordia nido.

De dichter zegt, dat het goud in zijn tijd de eenige god is, al

heeft men dan ook nog geen tempel voor Pecunia en geen altaren voor de Nummi opgerigt, zoo als voor Pax, Fides, Victoria, Virtus en voor Concordia, *quas salutato crepitat nido*. Een leerling van HENRICH heeft mij verhaald, dat deze bij de interpretatie van dit vers aan zijne toehoorders de onmogelijkheid betoogde, om zonder verandering tot eene juiste verklaring te geraken; dat hij die emendatie wel gemaakt had, maar niet voornemens was, om haar aan zijne auditores mede te deelen, die er dan stellig misbruik van zouden maken. In zijn *Commentarius* is die emendatie eindelijk voor den dag gekomen. Hij wil lezen:

Cuique salutato crepitat Crotalistria nido,

d. i. en de godin, bij wier begroeting de ooijselaar van vreugde met zijn bek klept. Maar ik geloof juist omdat men, door *crepitare* en *nidus* misleid, altijd aan een ooijselaar gedacht heeft, had men zich zelf iedere kans, om den waren zin der woorden te vinden, ontnomen. Ook W. gelooft nog aan dat sprookje van het innig verband van den ooijselaar en den tempel van Concordia. Hij verklaart aldus: *Concordia, quae reddita ipsi (?) aede, prae gaudio quasi crepitavit, ut ciconia, quae nidum revisit. Spectaverit hoc poetae dictum fortasse ad templum aliquod Concordiae nuper instauratum, vel ad concordiam inter cives post dissidium aliquod restitutum, quam ob causam Dea ipsa laetitiam significare dicatur*. Men behoeft de satire slechts eens te hebben doorbladerd, om dadelijk te begrijpen, dat eene panegyrische toespeling op de Arcadische eendragt en vreedzame eensgezindheid der burgers te midden van al die gruwelen misplaatst, smakeloos, poëtisch onmogelijk is. Ik geloof dat men, ciconia missa, het vers eenvoudig aldus moet verklaren: *Concordia = dea Concordiae, crepitat salutato nido = templo*. De Godin der Eendragt gromt, scheldt, wanneer haar tempel bezocht wordt. Zij kan het niet velen, als de Romeinen uit des dichters tijd haar komen begroeten in haar tempel. *Crepere*, en dus ook *crepitare*, komt bij de Latijnsche dichters verscheiden malen met de beteekenis van *schelden*, *brommen* voor, b. v. LUCRET. II, 1165: *crepat, antiquum genus ut pietate repletum Perfacile angustis tolerarit finibus aevum*. HORAT. Od. I. XVIII. 5: *nauperiem crepare*. Sat. II. III. 53, PLAUT. Mil. Gl. III. 1. 57 en op

andere plaatsen, die men kan vinden bij HEINDORF *ad Horat. Sat. II. III. 33*. *Nidus* voor huis, tempel is bekend uit de beide plaatsen bij HORATIUS, en dit zou niet de eenige maal zijn, dat JUVENALIS *met opzet* bekende plaatsen uit andere dichters half parodierende navolgde. »Ciceronische Allusionen, zegt HEINRICH pag. 32 van zijn *Commentarius*, wie auch Virgilische, und selbst Homerische, liegen in vielen Stellen des Juvenal.“ Waarom dus niet ook »Horazische“? Ik wil niet ontkennen, dat JUVENALIS die gedachte duidelijker had kunnen uitdrukken. Maar wien zal dat hinderen bij een dichter, die, wanneer hij de tweede Philippische redevoering wil zeggen, zich van de volgende omschrijving bedient (*Sat. X. 125*):

Ridenda poemata malo,
Quam te conspicuae, divina *Philippica*, famae,
Volveris a prima quae proxima.

Als Epimetrum voeg ik hierbij nog eene gissing op een *locus conclamatus Sat. XVI. 21*:

Tota cohors tamen est inimica omnesque manipuli
Consensu magno efficiunt, *curabilis* ut sit
Vindicta gravior quam iniuria.

Curabilis is bedorven, daarover is men het eens. Van het geen ter emendatie voorgesteld is, is CRAMERS *plorabilis* nog het best, hoewel de gedachte van den dichter daardoor verdraaid wordt. Hij zegt: gij hebt eene belediging ondergaan; de satisfactie, die gij daarvoor krijgt, komt u nog duurder te staan dan de primitieve belediging. Ik houd het voor zeer mogelijk dat er oorspronkelijk gestaan heeft:

Consensu magno efficiunt *cur fat ab illis*
Vindicta gravior quam iniuria.

De eenigzins vreemde constructie met *cur* achter *efficio* (n. z. echter NKP. *Arist. I; Liv. V. 46*) heeft den librarius tot een verklaring door *ut fit* uitgelokt. Waren die woorden eens op den rand geschreven, dan behoeft er niet veel te gebeuren, om uit *cur ab illis* het gedrogtelijke *curabilis* te doen geboren worden.

: . Brielle, Mei 1855.

E. MEHLER.

UITTREKSELS UIT TIJDSCHRIFTEN.

Zeitschrift für die Alterthumswissenschaft. 1854. V. (Vervolg van *Mnem.* IV. 96). — *Die Stütze*. Ein hauptgesetz der consonanten-orthbildung und veränderung in den Indo-germanischen sprachen, von Hrn. Dr. Knötel zu Gross-Glogau. Een zeer fantastisch stuk. *Litteratur des Sagenkreises der Medea*, 1. Art. von Hrn. Dr. Pyl zu Greifswalde. Opgave der wijzen waarop de Medeamythen achtereenvolgens in de epische, lyrische, dramatische poëzy behandeld zijn. *Kritische Bemerkungen*, van Bergk te Freiburg; o. a. Xen. *πρὸς πόρων* II. 2: μέγας μὲν γὰρ ὁ κίνδυνος ἀπολίδων. III. 8: προτιθείτο. III. 12: προσήκοντας τόπους ἐπ' ὠνῇ. IV. 23: ἀνδράποδα τῇ πόλει. IV. 40: διὰ τὸ τὰ ἐλλεμένα καὶ τὰς ἀγοράς. Plato *Cratyl.* 417 C: εἰ ποιεῖν ἐπωνυμία. *Sophist.* p. 237 A, een vers van Parmenides: Οὐ γὰρ μήποτε τοῦτ' ἰνδάλλεαι εἶν μὴ δόντα; voor εἶν cf. Sauppe *Inscr. Maced.* 1847. Dem. Phil. III. p. 113: [Καὶ ζασιάζουσιν], enz. *Alcibiades der Staatsmann und Feldherr*, door G. F. Hertberg. Zeer gunstig verslag van Prof. Vischer te Basel. *Zu Longinus πρὸς ὕψους*, van Dr. Nolte te Arnhem. o. a. 27. 2: καλὴ ἡ πρόσχησις. 43. 2: χρυσαῖ ἀχτὲρ ξυσίδος. 44. 1: ἔτι προσθεῖναι enz. *Ueber einige Punkte in Beckers Handbuch der Röm. Alterth.* van Dr. Kuhn te Dresden. Over de verhouding van de magt van den Keizer tot de instellingen der republiek. Over de beambten in het Keizerrijk. Over Municipiën en Coloniën, enz. *Uittreksels uit Programmen en Tijdschriften*, als gewoonlijk. — VI. *Litteratur des Sagenkreises der Medea*, 2ter Art. von Hrn. Dr. Pyl zu Greifswalde. a, der Uebergang der Medeaasagen in die Prosa der Griechen. b, die Nachblüte der Griechischen Dichtkunst. c. spätere Griechische Prosa. *Epigraphica*, van Prof. Becker te Frankf. a M. Over den tegenwoordigen toestand der behandeling van de Latijnsche Inscripties uit de Rijn- en Donaulanden. Verder worden medegedeeld eenige opschriften in de omstreken van Frankf. a M. en in Frankrijk onlangs gevonden. *Ein Beitrag zur Geschichte der Quaestur*, van Dr. Niemeijer te Greifswald. »Die ständigen Quaestoren, eingesetzt im ersten jahre der Republik, führen als Hauptamt die Verwaltung der Kasse und haben daneben das Recht der Anklage vor den Centuriatcomitien, sowie vor Einsetzung der triumviri capitales eine polizeiliche Function. *Ueber einige Punkte in Beckers Handb. der Röm. Alterth.* Fortsetzung, van Dr. Kuhn te Dresden. Over de colonien en de provinciales. *Torso. Kunst, Künstler und Kunstwerk* von A. Stahr. Over het geheel ongunstig

verslag van H. A. Müller te Bremen. *Unterhaltungen aus der alten welt für Garten und Blumenfreunde* von E. F. Wüstemann. Verslag van Dr. Hermann te Sondershausen. Belangrijk is vooral de beschrijving van de behandeling van het papyrus. *Nachträgliches zu den Amphitaten* van Prof. Mercklin te Dorpat. Uittreksels uit Programmen en Tijdschriften.

S. A. N.

Heidelberger Jahrbücher der Literatur. 1854. 8de Doppelheft, Mai u. Juni (Vervolg van *Mnem.* IV. 188). N°. 36, S. 411. C. L. Kayser, *Cornifici Rhetoricorum ad Herennium libri IV.* Eigen aankondiging van den bewerker. Sedert Raphael Regius in 1492 staat vast, dat dit werk niet door Cicero geschreven is, men heeft zelfs Gallio, Tiro en anderen voor den auteur gehouden, maar de zaak wordt bevestigd uit Quintilianus, die zeer veel op naam van Cornificius aanhaalt wat in deze Rhetorica voorkomt. Dit heeft ook Ant. Riccobonus ingezien, die tegen Marius Mattius gelijk had, ondanks het gevoelen van Burmann en diens volgelingen; maar Cornificius is de oudste van dien naam, niet degene, aan wien Cicero de tweede helft van zijne brieven uit het twaalfde boek ad Familiares gerigt heeft. De leer der welsprekendheid bij Cornificius en Cicero verschilt zeer, gelijk de ref. onlangs (*Mus. Gel. Ans.* 1852. p. 482 vlgg.) heeft aangewezen, ook heeft de auctor ad Herennium niet uit Cicero's boek de Inventiones geput, of uit eene gemeenschappelijke bron, immers het werk de Inventiones wijst op het andere terug, vlg. I. § 16, 18 (p. misschien ad Her. I. x. 17 met Inv. I. XIII. 18 sq.) en het is veel waarschijnlijker, dat Cicero het eerste werk schrijvende dat van Cornificius als leidraad heeft gebruikt. — Het is een goed leerboek, en werd dus ook ondanks Cicero en Quintilianus veel gebruikt en geannoteerd; vele van deze aantekeningen zijn in den tekst gekomen, ook opzettelijke invoevingen uit Cicero, misschien ter regtvaardiging van den titel »Rhetorica novae M. Tullii Ciceronis." Deze interpolaties zijn meestal veel ouder dan onze oudste hss., die van de 9^e en 10^e eeuw; K. heeft degenen die hij vermoedde door verschillenden druk onderscheiden maar in den tekst laten staan. De hss. zijn zeer talrijk, eenmaal zijn zelfs de lezingen van niet minder dan 75 hss. opgegeven, p. 61, 10 sqq. omtrent het bekende fragment van Pacuvius over Fortuna (II. XIII. 36); zij vormen drie families, namelijk de zuiverste en twee redacties (p) van deze. Maar bijna alle hss. leveren iets op, al ware 't ook slechts goede gissingen, b. v. in hs. φ. Overigens zijn hss. π en μ het eerst, en hss. p, e, k, alle vijf van de zuiverste familie, nauwkeuriger dan te voreh vergeleken. Het gemis of slecht gebruik van de beste hss., en de onbekendheid met de rhetorische kunsttermen verhinderden tot nu toe 't herstel van eenen leesbaren tekst, maar vooral moet men de leer van den rhetor zelf kennen, welke in den commentarius verklaard wordt.

E. J. K.

VARIAE LECTIONES.

SCRIPTISIT C. G. COBET.

(Continuantur e pag. 280).

Est operae pretium in Grammaticorum λέξεσιν animadvertere, quae pars antiqui sermonis vulgo non intelligeretur amplius et quae vocabula in quorum locum subierint. Miraberis quam multa vulgus hominum doceri debuerit, quae nunc nemini obscura esse possunt, qui vel mediocriter τὰ τῶν παλαιῶν cognoverit. Saepe proderit e magistrorum scriptis veterem linguam et vitiosam sequiorum συνήθειαν composuisse, ut ratio constet quemadmodum dicendi vitium irrepere potuerit et veram scripturam expellere, quam constans omnium usus requirat. Exemplum Aeschines suppeditabit, apud quem aequo animo omnes legunt in Ctesiphontea § 43, οἱ δὲ ἀνηγορεύοντο ἐνώπιον ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων, quamquam nemo admonitus dubitare poterit, quin ἐνώπιον ab Attici sermonis usu prorsus abhorreat et ἐναντίον sit rescribendum, quo omnes in ea re utuntur constantissime, et Aeschines ipse passim. Inspice nunc Hesychium v. Ἐναντίον: ἐνώπιον, et senties qui factum sit ut proba scriptura periret. Nusquam alibi idem malum plus attulit detrimenti, quam in his locis Herodoti: III. 37. πολλὰ τῷ ἀγάλματι κατεγέλασε. III. 38. οὐ γὰρ ἂν ἱροῖσί τε καὶ νομαῖδισι ἐπεχείρησε καταγεῶν. III. 155. δεινὸν τι ποιούμενος Ἀσσυρίους Πέρσῃσι καταγεῶν. IV. 79. ἡμῖν καταγεῶντε, ὃ Σκύθαι, ὅτι βακχεύομεν, et VII. 9. Ἴωνας οὐκ ἔάσεις καταγεῶναι ἡμῖν. Nihil enim erit quod fieri non possit, si καταγεῶν recte dativum poterit habere. Suae naturae quidquid sic compositum est genitivum postulat: καταφροεῖν, κατηγορεῖν, καταψεύδομαι, καταμαρτυρεῖν, καταβοᾶν τινός, am necessarium est dicere atque ἐγγεῶν τινί vel συγγεῶν τινί, et non minus est absurdum καταγεῶν τινί velle dicere atque

que ἐγγεῶν τινός. Sunt qui putent caeteros omnes hoc modo loqui solere, Herodoto placuisse illo uti, et omnino multos multa *singularia* habere, quae miranda potius quam convellenda esse. Qui ita existimant nae illi non intelligunt quae sit vis et ingenium humani sermonis, qui non caeco impetu lege solutus temere vagatur sed certas naturae leges sequitur, quibus omnes ultro obtemperant praeter unum et alterum, quos dementia quaedam et κακοζήλια agit transversos: et ne hi quidem omnia novare audent, sed ita aegrotant ut sana pars corporis vim morbi sustineat, et in plerisque naturam sequuntur ut in paucis quibusdam mirifice ineptire possint. Herodotus eadem lingua utitur qua olim Iones fuerant usi: complura de suo addidit venuste et ornate dicta sed sic ut non absurde dicendi leges et normam desereret. Non nesciebat, opinor, καταγεῶν τινός dici oportere et ipse ita dixit V. 68. πλείστον καταγεῶν τῶν Σικυωνίων. Quid igitur? Corrupti testes αὐτοῦ καταγεῶνται. Non dixit unquam τῷ ἀγάλματι κατεγέλασε neque quicquam huiusmodi. Hesychius ferat opem: Ἐγχάσκειν: καταγεῶν, inquit, et Ἐγχανεῖν: καταχασμαῖσθαι (nam certa haec Kusteri est emendatio pro ἐγχαλεῖν, quod nauci non est¹). Antiquum verbum et acre saepius apud Aristophanem in ea re ponitur ἐγχάσκω, quod recentioribus Graecis tam ignotum fuit ut vitiosam formam χαίνω, ἐγχαίνω, ex formis antiquis ἐγχανύμαι et ἐγχανεῖν effinxerint, non minus inepte ac si ἀποθαίνω et ἀποθανοῦμαι et ἀπέθανον formare voluissent. Suspicio autem Herodotum scripsisse III. 155 δεινόν τι ποιούμενος Ἀσσυρίῳ Πέρσῃ ἐγχάσκειν et VII. 9. Ἴωνας οὐκ ἔασεις ἐγχανεῖν ἡμῖν, et sic in caeteris locis aut ἐνέχανε, ἐγχάσκειν et ἐγχάκατε olim scripta fuisse, quibus corrector male sedulus omnibus substituerit vocabulum vulgo usitatum. Potuit in nonnullis etiam Herodotus ἐγγεῶν ponere, quod apud Tragicos tam saepe pro καταγεῶν legitur, sed καταγεῶν τινί dicere omnino non potuit. Recentiores Graeculi verbum ἐπιγεῶν, quod veteribus est arridere, negligenter solent ponere pro καταγεῶν, de qua re alius dabitur dicendi locus.

¹) Post pauca apud Hesychium legitur Ἐγχημώμενοι: ἐγχάσκοντες glossa ut saepe; transposita. Emenda. Ἐγχάσκοντες: ἐγχασιμώμενοι.

Menandri testimonium, quo utitur Scholiasta Apollonii Rhod. II. 121, egregie facit ad Xenophontis locum veteri mendo liberandum: τὸ ὁμοῦ, inquit, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐγγύς οἱ Ἀθηναῖοι εἰώθασιν χρῆσθαι. Μένανδρος.

ὁμοῦ δὲ τῷ τίκτειν παρεγένεθ' ἡ κόρη.

eodem sensu Menander dixerat ἔστιν δ' ὁμοῦ τὸ χρῆμα in Schol. Aristoph. Thesm. 572 et apud Harpocrat. v. ὁμοῦ. Μένανδρος. ἤδη γὰρ ἐστὶ τῷ τίκτειν ὁμοῦ, ubi legerim ἤδη γὰρ ἔστιν ἤδε τῷ τίκτειν ὁμοῦ; ut *Numquam illa, quaeso, parturit?* in Adelphis III. 4. 42. Hinc sumsit Dion. Halic. I. 78. καὶ γὰρ ὁμοῦ τι τῷ τίκτειν τὴν κόρην εἶναι. Multa de ὁμοῦ conguessit doctus interpres Platonis ad Phaedon. p. 72. A, et multi alii Grammatici veteres de eadem re annotarunt, omnes tamen exiliter et nemo satis diligenter composuit omnia, quae inter se apta et nexa sunt et sic optime intelliguntur si ea cognatio apparet. Docent veteres magistri ὁμοῦ poni pro ἐγγύς, pro ἐν ταύτῳ, esse χρονικόν, habere δύναμιν συλλεκτικὴν et apponunt ad singula locos Veterum. Deinde ὁμοῦ quo sensu dicatur docent alii, alii quid sit ὁμοῦθεν. Coniungi haec omnia debent et componi ut usus et ratio antiquae linguae accurate cognosci possit. Origo omnium est priscum ὁμός, quod ὁ αὐτός significabat, ut olim ἀμός significabat εἷς, unde εἷς γέ τις habet adverbium ἀμωσγέπως, id est ἐξ ἐνός γέ του τρόπου aut ἐνὶ γέ τῳ τρόπῳ, quae et ipsa in usu sunt. Ὅμοός pro ὁ αὐτός saepe legitur apud Homerum: ἑμός θρόός, ὁμὴ αἶσα, ὁμὴ τιμή, ὁμὴ ὁδός, δεῖα νῶϊν ὁμὴ σορὸς ἀμφικαλύπτοι, Iovi et Neptuno erat ὁμόν γένος Iliad. N. 354. id est fratres erant, ἀλλὰ Ζεὺς πρότερος γεγόνει. Hinc fratres dicebantur ὁμοῦθεν γεγονέναι, ὁμοῦθεν εἶναι, quod plane idem est atque ἐκ τῶν αὐτῶν γεγονέναι, et omnino ὁμοῦθεν nihil aliud est quam ἐκ ταύτου sive γένους sive τόπου: eodem modo ὁμοῦς ubique significat εἷς ταύτον et ὁμοῦς χωρεῖν, ἵεναι, βαδίζειν, πορεύεσθαι, θεῖν, φέρεσθαι, ἐλαύνειν, alia, significant, εἷς τὸν αὐτὸν τόπον τινὶ ἐλθεῖν et sic concurrere, congregari, confligere, manus conserere, similia. Itaque quid sit ὁμοῦ apertum est, nempe ἐν ταύτῳ, ut ὁμοῦ διατρίβειν, ὁμοῦ εἶναι, ὁμοῦ γίγνεσθαι, quae non significare ἐγγύς ostendunt loci, qualis est Arist. Thesmoph. 570: γυνή τις ἵμῃν | Ἐσπουδακυῖα προσρέχει, πρὶν οὖν ὁμοῦ γενέσθαι | Σιγαῖται. Est enim ὁμοῦ γενέσθαι τινὶ in eum locum, ubi quis est, per-

venire. Hinc Xenophontis locum in Hellenicis IV. v. 15. constitui oportet: ἀναχωρεῖν αὐτοὺς ἐκέλευε πρὶν τοὺς ὀπλίτας ὁμοῦ γενέσθαι, nam res ita demum recte enarrata erit, ubi τοῖς ὀπλίταις receperis, quod Schneider. et Dindorf. male spreverunt. Dum peltastae Spartanos lacesserent οἱ ὀπλίται παρατεταγμένοι ἦσαν οὐ πόρρω τῆς πόλεως neque pugnam capessebant. Spartanis imperatur ut se recipiant priusquam ad eum locum pervenissent, ubi οἱ ὀπλίται stabant in armis, qui se nondum movebant, quamobrem τοῖς ὀπλίταις ὁμοῦ necessarium esse apparet. Iuvat eodem modo etiam aliorum Poëtarum auctoritate ac testimoniis uti ad eluenda antiqua quaedam menda ex scriptoribus Atticis, in quibus facilius peccabatur et fraus melius latebat quam in Comicorum versibus. Impune adhuc Demostheni vitium dicendi scribae affricuerunt in oratione ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν p. 202, 10. εἴ τις αὐτῶν ἀφέλοι τὸ γιγνώσκεισθαι καὶ τὸ τῇ Φωνῇ λέγειν Ἀττικῶς, πολλοὺς ἂν οἶμαι τοὺς μὲν Ἀρκάδας τοὺς δὲ Λάκωνας αὐτῶν εἶναι νομίσαι, non est enim bene Graecum Ἀττικῶς λέγειν aut λέγειν Ἑλληνικῶς. Grammaticorum hic usus est, qui sic antiqui sermonis Attici proprietatem notare solent et ad aequalium συνήθειαν exigere, ut illa Ἀττικῶς, haec Ἑλληνικῶς dici scribant. Nemo veterum ita loquebatur: dicebant ἀττικίζειν, ἑλληνίζειν, ξενίζειν, περσίζειν, βοιωτιάζειν, δωρίζειν, alia, quibus saepe τῇ Φωνῇ addebant, ut Demosthenes Aeschini dicitur Σκύθης βάρβαρος ἑλληνίζων τῇ Φωνῇ in Ctesiph. § 172 et βοιωτιάζων τῇ Φωνῇ in Anabasi III. i. 26 et alibi. Pro ἀττικίζειν et ἑλληνίζειν dicebant etiam ἀττικισὶ λέγειν aut τῇ Φωνῇ λέγειν ἀττικισί, et ἑλληνισὶ λέγειν, ut δωρισί, ἰασί, περσισί, alia notissima. Posidippus apud Dicaearch. in Geogr. min. Hudsoni II. p. 23.

σὺ μὲν ἀττικίζεις, ἡνίκ' ἂν Φωνὴν λέγῃς
σαυτοῦ τιν', οἱ δ' Ἑλλήνες ἑλληνίζομεν.

Alexis Athen. VII. 287. F.

μεμβράδας μοι κρεῖττον ἦν
ἔχειν μετ' ἀττικισὶ δυναμένου λαλεῖν.

Antiphanes Athen. VII. 323 B.

πάνυ συγχῶν σφύραριν. B. κέρραν ἀττικισὶ δεῖ λέγειν.

Hinc colligitur vitiosam esse lectionem, quae in Demosthenis libris est et τῇ Φωνῇ λέγειν ἀττικισί ab ipso Oratore popularium

more scriptum fuisse, librariorum reposuisse id quod ipsi in tali re sexcenties solebant dicere. Est hoc et ex se spectatum satis certum et planissime confirmatur scriptura omnium librorum in Prooemiis, quae ex Demosthene et aliis ab aliquo antiquo rhetore descripta in multis Codd. Demosthenis circumferuntur, ubi sine labe legitur pag. 1424, 1. καὶ τὸ τῇ Φωνῇ λέγειν ἀττικισί. Mirum est Editores non vidisse quantum in illo loco inesset boni ad emendandam Demosthenis orationem et quanto emendatior et integrior esset scriptura in Prooemiis quam in Orationibus. Facile est paucis id indicare, quia bonitas lectionum perspicua est: pro οὐχ ὑμῶν ὄντες πολλοὶ in Prooemiis optime legitur οὐχ ὑμῶν ὄντες, quod melius opponitur verbis ἀφ' ἑκατέρων ἦκοντες et additum πολλοὶ requirit ὑμέτεροι pro ὑμῶν. Deinde pro ἐγὼ δ' ὁρῶ μὲν ὡς χαλεπὸν τὰ βέλτιστα λέγειν ἐσί rectissime illic legitur ἐγὼ δ' οἶδα μὲν ὡς χαλεπὸν τὸ τὰ βέλτιστα λέγειν ἐσί: si ὁρῶ scripsisset non ὡς = ὅτι, sed ὃν addidisset: οἶδα ὡς χαλεπὸν ἐσί significat scio quam difficile sit τὸ τὰ βέλτιστα λέγειν. Praeterea pro ἂν τὰ μεταξύ τις ἐγχειρῇ λέγειν καὶ ὑμεῖς μὴ περιμένετε μαθεῖν recte pro καὶ illic κατὰ in optimo S legitur, in caeteris καὶ ταῦθ', unde emergit καὶ ὑμεῖς, verissima lectio, et sic solet ΚΑΙΘ corrumpi. In seqq. pro ἀπὸ δὲ τῶν ὁμολογουμένων ὑφ' ἀπάντων ἄρξομαι, illio ἐκ δὲ τ. ὁ. ὑπ' αὐτῶν ἄρξομαι scriptum est, in quibus ἐκ potior lectio est, sed ὑφ' ἀπάντων retinendum: ἀπάντων in ὑπ' αὐτῶν depravatum ὑφ' expulit.

Locus Aristophontis Athen. XI. 472. C. cum loco Aeschinis compositus inveteratum mendum simul arguet et sanabit. Locus est in Ctesiphontea § 41. non uno vitio contaminatus: γιγνομένων γὰρ τῶν ἐν ἄσει τραγωδῶν ἀνεκέρυττον τινες οὐ πείσαντες τὸν δῆμον οἱ μὲν ὅτι σεφانوῦνται ὑπὸ τῶν φυλετῶν, ἕτεροι δ' ὑπὸ τῶν δημοτῶν, ἄλλοι δὲ τινες ὑποκηρυζάμενοι τοὺς οἰκέτας ἐφίεσαν ἀπελευθέρους μάρτυρας τῆς ἀπελευθερίας τοὺς Ἕλληνας τοιοῦμενοι. In priore parte huius loci postulat Graecitatis ratio, ut scribatur: ἕτεροι δ' ὅτι ὑπὸ τῶν δημοτῶν, necesse est enim ἔτι repetere, quia praecedens ὅτι nihil ad haec verba pertinens cogitando huc trahi nullo modo potest. Si quis hoc verum esse sentit eadem opera emendabit mecum Xenophontem in Hellen. VII. 1. 14. ἔστιν οὖν — ἰσαίτερον ἢ ἐν μέρει ἑκατέρους ἡγεῖσθαι —

καὶ ὑμᾶς τε εἴ τι ἀγαθὸν ἔστιν ἐν τῇ κατὰ θάλατταν ἀρχῇ τούτου μετέχειν, καὶ ἡμᾶς ἐν τῇ κατὰ γῆν; supplendum necessario est καὶ ἡμᾶς εἴ τι ἐν τῇ κατὰ γῆν; et in primis verbis ἔστιν οὖν τι ἰσαίτερον; contra perelegans ellipsis correctorum ἀπειροκαλίᾳ interpolando obscurata est in eodem Xenophontis libro VII. v. 18. οὐκ ἔδῳκε αὐτῷ (Epaminondae) δυνατόν εἶναι ἀμαχεῖ παρελθεῖν λογιζομένῳ ὅτι εἰ μὲν νικῶν πάντα ταῦτα ἀναλύσοιτο, εἰ δὲ ἀποθάνοι καλὴν τὴν τελευτὴν [ἡγήσατο] ἔσσεσθαι πειωμένῳ τῇ πατρίδι ἀρχὴν Πελοποννήσου καταλιπεῖν. Primum pro παρελθεῖν requiritur ἀπελθεῖν, ut paulo ante ὅτι ὀλίγων ἡμερῶν ἀνάγκη ἔσσοιτο ἀπιέναι, deinde ἡγήσατο est expungendum, namque apertum est ea sic a Xenophonte composita esse: λογιζομένῳ ὅτι ἀναλύσοιτο μὲν ταῦτα εἰ νικῶν, καλῶς δὲ τελευτήσοι, εἰ ἀποθάνοι, tum pro ὅτι καλῶς τελευτήσοι maluit dicere, quod perinde erat, καλὴν τὴν τελευτὴν ἔσσεσθαι. Similium vitiorum magna est apud omnes copia, quoniam magistri elegantem et nitidam veterum compositionem discipulis dormitantibus et aliud agentibus ostendentes quod illi venuste omiserant de suo inficete supplebant, aut quod semel erat positum et praemissum putide repetebant. Quale sit quod dicam exempla quaedam demonstrabunt. Plato in Phaedone dixerat p. 116. E. εἰκότως γ', ὃ Κρίτων, ἐκείνοι τε ταῦτα ποιοῦσιν — καὶ ἔγωγε ταῦτα οὐ ποιήσω, sed in omnibus libris scriptis editis circumfertur καὶ ἔγωγε ταῦτα εἰκότως ὡ ποιήσω. Quis nostrum tam negligenter esset locutus? Eiusdem modi mendum est in eodem libro p. 67. E. εἰ γὰρ διαβέβληνται μὲν τῷ σώματι, αὐτὴν δὲ καθ' αὐτὴν ἐπιθυμοῦσι τὴν ψυχὴν ἔχειν, τούτου δὲ γιγνομένου [εἰ] φοβοῖντο καὶ ἀγανακτοῦεν οὐ πολλὰ ἂν ἀλογία εἴη; ubi repetitum εἰ sciolo debetur, qui eo fulcro ad orationem sustentandam opus esse opinabatur, aut mirabatur quid esset εἰ διαβέβληνται μὲν, φοβοῖντο δέ. Xenophontis Hellenica saepe illo modo interpolata sunt. Legitur III. ii. 10. ἔδοξε πυθέσθαι ἀλλήλων ἐπὶ τίσις ἂν τὴν εἰρήμην ποιήσαιτο. Ὁ μὲν δὲ Δερκυλίδας εἶπεν· εἰ αὐτονόμους ἐφ' ἡ βασιλεὺς τὰς Ἑλλήνας πόλεις. ὁ δὲ Τισσαφέρνης καὶ Φαρνάβαχος [εἶπον ὅτι]· εἰ ἐξέλθοι τὸ Ἑλληνικὸν στρατεῦμα ἐκ τῆς χώρας· viden εἶπον ὅτι magistello deberi, qui pueris Xenophontem legebat? Ibidem III. γ. 5. ἀνεμιμνήσκοντο δὲ καὶ ὥς θύειν τ' ἐν Αὐλίδι τὸν Ἀγησίλαον οὐκ εἶων καὶ τὰ τεθυμένα ἱερὰ [ὥς] ἔρριψαν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ

[ὅτι] οὐδ' εἰς τὴν Ἀσίαν Ἀγχισίλῳ συνεστράτευον, pendent αὐκ εἶναι, ἔρριψαν, συνεστράτευαν ex ὡς praecedente, idque copulae τε -καί -καί evincunt, ut arguantur sciorum emblemata ὡς et ὅτι. Similiter V. II. 2. αἰσθάνεσθαι γὰρ ἔφασαν - ὡς ἔτι μὲν ὅτε οὐδὲ συστρατεύειν, ἀπότε δὲ καὶ ἀπολαυθεῖν [ὡς] κακῶς συστρατεύοιεν eadem de causa alterum ὡς insititium esse apparet. Arguta et elegans oratio Aeschinis multum a sciolis lectitata passim ab iis eodem modo vitata est. In Ctesiphontea § 20. τὴν βουλήν τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ ἐγγράφειν πρὸς τοὺς λογιστὰς ὁ νόμος κελεύει λόγῳ καὶ εὐθύνας [διδόναι], ultimum vocabulum interpolatum est, ut bis σεφανουμένοις in § 45. τοῖς μὲν ὑπὸ τῆς βουλῆς σεφανουμένοις. — τοῖς δ' ὑπὸ τοῦ δήμου [σεφανουμένοις] — τοῖς δ' ὑπὸ τῶν δημοτῶν [σεφανουμένοις] καὶ φυλετῶν. In § 112 magister nescio quis pannum ex Pausania X. 37. § 6. Aeschini assuit: quam inepte is iudicato, qui utrumque locum composuerit. In § 132. ἐπομένοις vitiose additum est in verbis εἰς παραδοξολογίαν τοῖς [ἐπομένοις] μεθ' ἡμᾶς ἔφουμεν. Satis, opinor, erat in § 145 dixisse μετῆνεγκεν εἰς τὴν Καθμείαν, at isti εἰς Θήβας inseruerunt, et in § 146 quum optime dixisset ἡ ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ στρατηγείου nunc pueriliter dixisse videtur ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐκ τοῦ στρατηγείου. Scite dixerat § 193. οἱ δὲ δικασταὶ ἐνίστοε ὧν μὲν εἰσι κριταὶ, ἐπιλαυθάνονται, ὧν δ' οὐκ εἰσὶ περὶ τούτων ἀναγκάζονται τὴν ψῆφον φέρειν, perdidit omnia qui dedit ὧν δ' οὐκ εἰσὶ [δικασταὶ] περὶ τούτων κτέ. Quod optime dixerat § 201. εἰάν δὲ μὴ προσποιῆται ὑμῶν ἀκούειν μηδ' ὑμεῖς ἐκείνου, misere corripuit magistellus qui de suo ἐθέλετε ἀκούειν adscript: debebat certe pueros admonere ἀκούειν προσποιεῖσθε auditoribus supplenda relinqui. Quam frigidum est vel pueris emblemata § 208 ὧν οὐδέτερόν ἐστι Δημοσθένει ὑπάρχον. Corrige in § 224. καὶ παρ' ᾧ ἐν Ὁρεῷ κατήγου (κατηγάγου) - ἄνδρα φίλον καὶ ξένον ποιούμενος τοῦτον ἀπέκτενας. Unum superest in § 246 κηρύττεται τις ἐν τῷ θεάτρῳ [ὅτι σεφαινοῦται] ἀρετῆς ἕνεκα καὶ ἀνδραγαθίας, si ὅτι σεφαινοῦται expunxeris ipsum Aeschinem audies. Sed redeo ad alterum vitium in Aeschinis loco, unde digressus sum: vitium concepere verba in § 41 ἄλλοι δὲ τινες ὑποκηρυζάμενοι τοὺς οἰκέτας ἀφίσταν ἀπελευθέρους, ubi sana non sunt verba ἀφίσταν ἀπελευθέρους, quomodo nemo umquam Graece locutus est: pro manumitto dicebant ἀφίημι ἐλεύθερον con-

stanter oratores, philosophi, comici, omnes, ut in Theophrasti testamento apud Diog. Laërt. V. 2. 35. τῶν δὲ παιδῶν Μόλωνα μὲν καὶ Κίμωνα (lege Σίμωνα) καὶ Παρμένοντα ἀφίημι ἐλευθέρους, et apud Aristophontem l. l.

εἴτ' ἐλευθέραν ἀφῆκε βαπτίσας ἐρρωμένως, et passim, quamobrem Aeschini reddendum esse censeo ἀφίεσαν ἐλευθέρους pro ἀπελευθέρους et in sqq. verba τῆς ἀπελευθερίας expungenda, quoniam *manumissio ἀπελευθέρωσις* dici potest et a nonnullis dicitur, ut ἀπελευθεροῦν pro ἀφίεμαι ἐλεύθερον, sed ἀπελευθερία dici non potest, quod nihil aliud quam *libertini conditionem* significat.

Dicitur, sed vitiose, serva manumissa ἐλεύθερον οἶνον πίνειν a Xenarcho Athen. X. 440. E.

ἐμοὶ γένοιτο, σοῦ ζώσης, τέκνον,
ἐλεύθερον πιοῦσαν οἶνον ἀποθανεῖν,
quid debeat dicere Antiphanes docebit Athen. III. 123. B.

εἰ δὲ μὴ μὴδέποθ' ὕδωρ πίοιμι | ἐλευθέριον,
quod ipsum Xenarcho restitue. Saepe haec confundi notum est. Aeschines de F. L. § 23. διατριβαὶ καὶ συνήθειαι μεθ' ὧν ἐλεύθεροι ex plerisque libris videbatur dixisse, bene Bekkerus ex paucis recepit ἐλευθέριοι. Vel sine libris in Ctesiph. § 184 corrigendum est παιδευθεὶς ἐλευθερίως pro ἐλευθέρως, ut recte legitur in *Memorabilibus* II. vii. 4. ἐλευθερίως πεπαιδευμένους: contra ἐλευθέρως, quod proprie de *dicendi libertate* poni solet, reponi debet in *Memorab.* IV. viii. 1. τὴν δίκην πάντων ἀνθρώπων ἀληθέστατα καὶ ἐλευθεριώτατα καὶ δικαιοτάτα εἰπών, quia cum *summa libertate*, non *liberalitate*, causam dixisse Socrates dicitur emenda ἐλευθερώτατα.

Hermippus et Lysias inter se compositi mutuam sibi opem ferent. Pollux VII. 194. ita scribit: Ἑρμιππος ἐπὶ τοῦ πρώτου θεύθεντος ἄνευ ἀργυρίου πίνειν ἐκ καπηλείου προδόςαι πίνειν εἴηκεν. Lysias Athen. XIII. 612. C. Aeschinem Socraticum his verbis insectatur: οὐχ οἱ μὲν κάπηλοι οἱ ἐγγὺς οἰκοῦντες παρ' ὧν προπόσεις λαμβάνων οὐκ ἀποδίδωσι δικάζονται αὐτῷ συγκαλεσάντες τὰ καπηλεῖα; Nihili est et προδόςαι πίνειν et προπόσεις λαμβάνων, ex utroque vitio vera scriptura esse colligitur προδόσεις λαμβάνων, estque id ipsum in optimo Athenaei Codice, ubi

Musurus fulem coniecturam suam προδόσεις substituit. Πίνειν προδόσεις ab ea re diversissimum est: in convivio δ μὲν προπίνει τὴν κύλικα, δ δὲ τὴν πρόποσιν δέχεται τε καὶ πίνει. Nico Athen. XI. 487. C.

καὶ πάνυ τις εὐκαίρως· προπίνω, Φησὶ, σοί,
πατριῶτα. μάνην δ' εἶχε κεραμεῦν ἄδρὸν
χωροῦντα κοτύλας ἐξ ἰσως. ἔδεξάμην.

Sic igitur dixit Antiphanes Athen. III. 127. D.

πίων τε προδόσεις τρεῖς ἰσως ἢ τέτταρας
ἐσθρνίων πως.

et Alexis Athen. XIV. 663. C.

τοῦψον λαβοῦσαι τοῦτο τὰ πεσαλμένον
σκευάζετ', εὖωχεῖσθε, προδόσεις πίνετε.

et eodem modo Φιλοτησίας προπίνειν dicebatur. Alexis Athen. XI. 431. A.

τρεῖς Φιλοτησίας ἐγώ

μεσᾶς προπίνων ἴσον ἴσῳ κεκραμένας,

et aliis locis. Itaque Hermippo προδόσεις reddendum, Lysiae oblatum a bono libro confirmandum. Quoniam huius rei mentio incidit obiter Eupolidis locum corrigam. Pollux II. 139. annotavit: παρ' Εὐπόλιδι προδόσεως σχῆμα·

ἔταν δὲ δὴ πίνωσι τὴν ἐπιδέξια.

ubi scribe πόσεως σχῆμα non προδόσεως, quia πίνειν ἐπιδέξια, πίνειν τὴν ἐπιδέξια, πίνειν τὴν κύκλῳ dicebant, non item προπίνειν: ut in fragmento Anaxandridae, quem supra constituimus:

βούλεσθε δῆτα τὸν ἐπιδέξι', ὦ πάτερ,

λέγειν ἐπὶ τῷ πίνοντι;

et Menander Athen. XI. 504. A.

οὐδεμίαν ἢ γραῦς δλωσ

κύλικα παρήκεν ἀλλὰ πίνει τὴν κύκλῳ.

si quis ad haec exegerit verba Eupolidis apud Scholiast. Aristoph. Nub. 96.

δεξάμενος δὲ Σωκράτης τὴν ἐπιδέξιν (ἄδων)

Στησιχόρου πρὸς τὴν λύραν οἰνοχόην ἐκλεψεν.

facile perspiciet corrigendum esse:

δεξάμενος δὲ Σωκράτης τὴν ἐπιδέξι' ἄδων

Στησιχόρου κτέ.

Locus est Lysiae, aut quicumque scripsit τὸν ἐπιτάφιον λόγον,

qui in Lysiacis circumfertur, unde vetus vitium comparatus Antiphanis locus tollendum esse monstrabit. Apud Lysiam editur II. § 7. *πέμφαντες κήρυκας ἐδέοντο αὐτῶν δοῦναι τὴν τῶν νεκρῶν ἀναίρεσιν*. Expungendum esse articulum *τὴν* et res ipsa docet et Antiphanes confirmabit apud Athen. VI. 225. D.

(ἰχθῦς) ἔωλοι κείμενοι δὴ ἡμέρας

ἢ τρεῖς· μόλις δ' ἐάν ποτ' ὠνητὴν τυφλόν

λάβωσ' ἔδωκαν τῶν νεκρῶν ἀναίρεσιν.

et saepissime in historicis legitur *δοῦναι* vel *αἰτεῖν ἀναίρεσιν* τῶν νεκρῶν, ut apud Thucyd. III. 113. *ἦλθε κήρυξ ἀναίρεσιν αἰτήσαν τῶν νεκρῶν*, quod Demosthenis causa admoneo, apud quem in oratione *περὶ Ἀλυννήσου* p. 86, 9. vitiose editur: *τοῦτον τὸν ἄνδρα ἐκεῖνος — ἀπέκτεινε καὶ οὐδ' ἀναίρεσιν ἔδωκεν ἵνα ταφῇ*. Quamquam haec oratio non est ab ipso Demosthene scripta, tamen ab eo scripta est, qui illi popularis et aequalis erat, et ad eos habita, qui satis sciebant quid esset οὐδ' ἀναίρεσιν ἔδωκεν. supervenit diu post sciolus, qui *ἵνα ταφῇ* de suo adscripsit.

Forma barbara deturpat. foedissime locum Aristoph. in *Pace* vs. 175.

ἤδη εὐροφεῖ τι πνεῦμα περὶ τὸν ὀμφαλόν.

nihil est certius quam *εὐρέφει* esse emendandum, ut in fragm. Arist. apud Poll. X. 44.

οἱμοὶ τάλας, τί μου εὐρέφει τὴν γαστέρα;

et Antiphanis apud Athen. III. 123. B.

οὐ γὰρ κακὸν ἔχω μηδ' ἔχοιμ'. ἐάν δ' ἄρα

εὐρέφῃ με περὶ τὴν γαστέρ' ἢ τὸν ὀμφαλόν

παρὰ Φερτάτου δακτύλῳ ἐστὶ μοι δραχμῆς,

et aliis locis. *Στροφῶ* autem prorsus barbarum est, quam formam certa Graecitatis lex et analogia respuit: alia ratio est verborum *οἰακοςτροφεῖν*, *χειρονομεῖν*, *ἱπποτροφεῖν*, *ψοτοκεῖν*, *μισθοφορεῖν*, *ἀνθολογεῖν*, *οἰκοφθορεῖν*, aliorum sexcentorum, quae omnia ex adiectivis compositis propagata sunt, *οἰακοςτρόφος*, *οἰακοςτροφεῖν* etc. sed ipsum *εὐροφεῖν* tam barbarum est atque *νομεῖν*, *τροφεῖν* etc. Singulare est *φορεῖν*. Productae formae sunt *εὐροφᾶν*, *τρωπᾶν*, *νωμᾶν*. Peccant in his graviter et turpiter poetastri et versificatores, qui sero nati carmina Epica et alia quaelibet lingua HomERICA laborioso artificio pangebant. inque ea re in mirificos et ridiculos errores se implicabant sexcentos. Di-

census de eo genere diligenter alias: sed nihil horum errores ad Aristophanem, qui scribarum vitio non suo nunc βαρβαρίζειν videtur.

Idem vitium in Comico feliciter sublatum in Isocrate tollendum esse nunc ostendam. Anaxandrides apud Athen. XIV. 642. B. credebatur dixisse:

ὥς δ' ἔτεφανώθην ἢ τράπεζ' ἐπήγετο
τοσαῦτ' ἔχουσα βρώμαθ' ὅσα μὰ τοὺς θεοὺς
καὶ τὰς θεὰς οὐδ' ἔνδον ὄντ' ἥδειν ἐγώ.

absurdam scripturam οὐδ' ἔνδον ὄντ' evidenti emendatione Hirschigius sanavit, qui reperit veram: οὐδ' εἰ γέγονεν ἥδειν ἐγώ. Quum in detrito libro nōn satis quid scriptum esset appareret scriba dedit quod ei in mentem venit. Est autem illud οὐδ' εἰ γέγονεν οἶδα tritum Atticis de re aut homine, quem juxta cum ignarissimis ignorent, ut apud Demosthenem de Corona p. 248, 6. Σέρριον δὲ καὶ Δορίσκον καὶ τὴν Πεπαρήθου πρόρθῃσιν — οὐδ' εἰ γέγονεν οἶδα; et in Midiana p. 539, 24. μεираκύλλιον ἂν κομιδῇ καὶ τοῦτου οὐδ' εἰ γέγονεν εἰδῶς [οὐδὲ γιγνώσκων] ὥς μηδὲ νῦν ὄφελον, ubi acerrime dictum non fert languidum additamentum οὐδὲ γιγνώσκων ex interpretatione sibi appensum. Isocrates dixit in Euagora § 6. ἥδιον ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν οὐς οὐκ ἴσασιν εἰ γεγόνασιν ἢ [τούτους] ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν, ubi Bekkerus male τούτους totum expulit, debebat partem retinere, nam Graece dicendum est ἢ τοὺς ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες αὐτοὶ τυγχάνουσιν. Eodem plane modo Cicero scribit ad Famil. IX. 15. Nam mihi scito iam a regibus ultimis alatas esse litteras, quibus mihi gratias agant, quod se mea sententia reges appellaverim, quos ego non modo reges appellatos sed omnino natos nesciebam. Hoc ipsum nunc Isocrati reddendum est in Panathēnaico § 70. ἡαῖν μὲν γὰρ συνέπεσε περὶ νηυσὺν τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα τὸ μέγεθος ἐξαμαρτεῖν, ἃ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων οὐδ' ἴσασιν, ἐκείνοι δὲ τὰς μεγίστας πόλεις τῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τὰς πανταχῇ προεχούσας τῶν ἄλλων ἀναστάτους ἐποίησαν. Ἰτα δὲ μὲν haec erunt isokrateiws dicta quum suppleveris ἃ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων οὐδ' εἰ γέγονεν ἴσασιν, quod quam bene et significanter dictum sit et caeteri loci, quos apposuimus, ostendunt et Anaxandridea ὅσα - οὐδ' εἰ γέγονεν ἥδειν ἐγώ.

Antiphanis locus est depravatus et mutilus, qui ex Platoniciis

emendatus Platoni contra hic illic emendando occasionem dabit. Antiphanes in Athenaei Epitome I. p. 11. C. fertur dixisse.

συνακρατίσασθαι πῶς ἔχεις μετ' ἐμοῦ;

ut haec Graeca sint duae voculae adiiciendae sunt et scribendum: *πρὸς τὸ συνακρατίσασθαι πῶς ἔχεις μετ' ἐμοῦ*; quod urbane et venuste dicitur pro *πότερα βούλει ἢ οὐ*; *πότερα ἀρέσκει σοι ἢ οὐ*; vel *πότερά σοι δοκεῖ ἢ οὐ*; et *πότερα οἶός τε εἶ ἢ οὐ*, veluti in Platonis Rep. I. p. 329. B. *πῶς, ὦ Σοφρόκλεις, ἔχεις πρὸς τὰ Φροδίδια*; scite et eleganter quaesivit id ex poeta pro *ἐτι οἶός τ' εἶ γυναικὶ συγγίγνεσθαι*, quae verba a sciolo interpretationis causa adscripta esse Hirschigio prorsus assentior. In Platonis Symposio p. 174. B. *πῶς ἔχεις πρὸς τὸ ἐθέλειν ἄν ἵεναι ἀκλῆτος ἐπὶ δεῖπνον*; labes est sententiae manifesta, siquidem *πῶς ἔχεις* est *πότερα ἐθέλεις ἢ οὐ*; Quomodo igitur *ἐθέλειν ἄν* locum suum tuebitur? Credo genuinum esse *πῶς ἔχεις πρὸς τὸ ἵεναι κτ.*; deinde adscripta interpretatio *ἐθέλεις ἄν*; in Platonis orationem male irrepsit, quo facto utcumque reliquis verbis accommodata est. Plane eodem modo in eadem locutione peccatum est in eodem dialogo pag. 176. B. *πῶς ἔχει πρὸς τὸ ἐρρῶσθαι πίνειν Ἀγάθων*; Expunge *ἐρρῶσθαι* et sensus erit *ἐτι οἶός τ' ἐς πίνειν Ἀγάθων*; et sic demum optime Agatho respondebit: *οὐδαμῶς οὐδ' αὐτὸς ἐρρωμαι*. Eiusdemmodi est, quod apud Menandrum legitur in Clementis Alex. Strom. II. p. 504. *πρὸς τὸ πρᾶγμα ἔχω κακῶς*, et apud Antiphanem Athen. XIV. 641. F.

οἶνον Θάσιον πίνεις ἄν; B. *εἴ τις ἐγγχείαι*.

A. *πρὸς ἀμυγδαλᾶς δὲ πῶς ἔχεις*; B. *εἰρηνικῶς*.

et apud alios. Contrario errore *πρὸς τό* nescio unde male irrepperunt in Platonis Phaedonem pag. 117. B. *ταυρηδὸν ὑποβλήψας πρὸς τὸν ἄνθρωπον· τί λέγεις, ἔφη, περὶ τοῦδε τοῦ πάματος πρὸς τὸ ἀποσπεῖσθαι τινι; ἔξεσιν ἢ οὐ*; Non video quomodo haec umquam intelligi possint nisi scriptura sic constituatur: *τί λέγεις περὶ τοῦδε τοῦ πάματος; ἀποσπεῖσθαι τινι ἔξεσιν ἢ οὐ*;

Aliud in Platone vitium compositi Comicatorum loci arguent in Symposio p. 196. C. *πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ σωφροσύνης πλείους μετέχει*. Non esse haec bene Graece dicta non aliunde melius quam ex Comicis aut disci aut doceri potest. Graecum est *χάριν πλείην ἔχειν* sed *χαρίτων πλείων μετέχειν*, non *πλείων*. Saepe *μέρος* additur et quis non passim legit *μετέχειν πλέον μέ-*

ρος, πλείστον μέρος, ἐλάχιστον μέρος, οὐδὲν μέρος et sim.? Saepius omittitur μέρος sed sic ut πλέον, πλείστον, ἐλάχιστον, οὐδὲν non mutantur. Itaque Plato scripsit σωφροσύνης πλείστον μετέχει. Similiter in Philebo p. 56. C. scribendum: ὥμμεν τίνυν τὰς τέχνας τὰς μὲν ἑλαττον ἀκριβείας μετεχούσας τὰς δὲ πλέον pro vulgata lectione ἐλάττονος et πλείονος. Recte apud Platonem scriptum est et alibi et in Legibus VII. 816. E. εἴ τις μέλλει καὶ σμικρὸν ἀρετῆς μεθέξειν¹. Recte apud Thucyd. I. 84. αἰδῶς σωφροσύνης πλείστον μετέχει, recte apud Aristoph. Eccles. 582.

ὥς τὸ ταχύνειν χαρίτων μετέχει πλείστον παρὰ τοῖσι θεαταῖς, recte Comicus incertus apud Sext. Empir. adv. Mathem. IX. 186.

εἰμὶ γὰρ φόβος

πάντων ἐλάχιστον τοῦ καλοῦ μετέχων θεός.

Hinc intelligitur recte Menandri dictum ex multis scripturis inter se multum discrepantibus a Meinekio sic esse constitutum in fragm. Incert. Fabul. CXIX.

ὦ Νύξ, σὺ γὰρ δὴ πλείστον Ἀφροδίτης θεῶν μετέχεις μέρος.

Plerat hinc sarciri locus Plutarchi lacunosus in Sympos. III. 6. p. 654. D. καίτοι κράτιστον αὐτῇ (τῇ Νυκτὶ) θεῶν μετεῖναι Φησιν ἔρωτικὸς ἀνὴρ Μένανδρος, ubi corrigendum arbitror καίτοι πλείστον θεῶν αὐτῇ Ἀφροδίτης μετεῖναι κτέ. quod confirmabit alius Plutarchi locus item a Meinekio prolatus de Fort. Rom. p. 318. D. πλείστον γὰρ Ἀφροδίτης οὐ Νύξ κατὰ Μένανδρον ἀλλὰ Τύχη μετέσχηκεν. Diversa miscuit Toupius in Emendatt. in Suidam v. τροπίας οἶνος. Tom. III. p. 276, cuius errores refutare nihil attinet. Hoc tantum utile est monere in (pseudo-) Luciani loco de Amoribus c. XXXI. ποιῆται, quem Callimachum esse suspicor, subesse videri pentametrum:

εἶπεν ἀνὴρ πλείστον ἀψάμενος χαρίτων,

id est χαρίτων πλείστον μετέχων vel simpliciter χαριέστατος. Eadem opera Euripidi in Alceste 964. redde πλείστον ἀψάμενος λόγων pro vulgata πλείστον.

Vitium idem, quo non est aliud levius sed tamen sententiam

¹) Quomodo hoc optime dicitur, sic vitiosum est in Platonis Legibus p. 887. E. οἱ καὶ σμικρὸν νοῦ κακιστάμενοι, ubi reponere νοῦν, ut Plato scribere solet.

plane absurdam facit, et Comici locum et Plutarchi infecerat. Comicus dudum emendatus est, nos hinc admoniti Plutarcho opem feremus. In Ammonio de D. V. p. 12. Codicum omnium lectio est: Εὐπολις ἐν Ταξιάρχῳις.

Ἰδοὺ μασᾶσθαι ἄξιαι ἀμυγδαλᾶς.

Olim correctum est ex Athenaeo II. 52. D.

Ἰδοὺ μασᾶσθαι Ναξίαι ἀμυγδαλᾶς

οἶνόν τε πίνειν Ναξίων ἀπ' ἀμπέλων.

qui ibid. ex Phrynicho affert:

οὐκ ἂν δυναίμην Ναξίαν ἀμυγδαλὴν κατᾶξαι.

ad haec unusquisque statim absurdum Plutarchi locum emendabit in Quaestionibus Graecis cap. 36. p. 299. A. τὸν Διδόνου αἱ τῶν Ἑλλείων γυναῖκες ὑμνοῦσαι παρακαλοῦσι βοέῳ ποδὶ παραγίνεσθαι πρὸς αὐτάς. Ἐχει δ' οὕτως ὁ ὕμνος· ἐλθεῖν, ἦρω Διδόνυσε, ἄλιον ἐς ναὸν ἀγνόν — εἴτα δις ἐπᾶδουσι· Ἀξίε ταῦρε! Imo vero ἐπᾶδουσι· Νάξιε ταῦρε. Deinde pro ἄλιον ἐς ναὸν, quod vertunt non admodum salse *maritimum ad templum*, emendanda Ἀλεῖον. Simile vitium est in Epigrammate Diogenis Laërtii I. 39. ἡέλιε Ζεῦ pro Ἥλεϊε Ζεῦ, quod a Casaubono commendatum receptum oportuit. Quemadmodum ἐπᾶδουσι νάξιε in ἐπᾶδουσι ἄξιε stulte depravatum est eodem modo passim homunciones errare videas in libris. In Plutarchi libro adversus Coloten p. 1113. B. editur *** καλέουσι. νόμῳ δ' ἐπίφημι καὶ αὐτός, ex Empedocle, quem aliunde constat dixisse: ὥς θέμις οὐ καλέουσιν, ὁμῶς δ' ἐπίφημι καὶ αὐτός. Qui lacunam εἰκῇ et leviter expleverunt εἰκαί(ως) admonent me loci Plutarchei in Symposiacis I. 3. 6, ubi lacunas librorum absurde expleri video, quum Plutarchi manus possit percommode restitui. In libris supersunt hae laciniae: οὐ γὰρ μόνον ὦδ' ἵνα τίς κτεῖ κυ *** σοφῇ κατὰ τὸ *** ἀλλὰ καὶ κτε. Nescio quid in mentem venerit iis, qui de suo haec ita sarciri posse putaverunt ut scriberetur: ὦδ' ἵνα τίς κτεῖ κυβευτῇ σοφῇ κατὰ τὸ λεγόμενον πᾶς βόλος ἀλλὰ καὶ κτε. eaque nunc in novissimis editionibus video circumferri. Non solet Plutarchus idem dictum aut versum semel tantum orationi suae inserere et accommodare tenetque in ea re illud veterum δις καὶ τρίς τὰ καλὰ. Cum Epicureis bellum gerens in libro ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον pag. 1090. A. ita scribit: κατὰστημα μὲν γὰρ εὐσταθὲς σαρκὸς γίνεται! πολλάκις, ἔλπισμα δὲ

πισὸν ὑπὲρ σαρκὸς καὶ βέβαιον οὐκ ἔστιν ἐν ψυχῇ νοῦν ἐχούσῃ γενέσθαι ἀλλ' ὥσπερ ἐν θαλάσῃ κατ' Αἰσχύλον

ὥδ' ἴνα τίκτει νύξ κυβερνήτῃ σοφῷ

καὶ γαλήνῃ. Versus est ex Aeschyli Supplicibus 770.

ἔς νύκτ' ἀποσεύχοντος ἡλίου Φιλεῖ

ὥδ' ἴνα τίκτειν νύξ κυβερνήτῃ σοφῷ.

unde luce clarius est in Sympotiacis scripsisse Plutarchum: οὐ γὰρ μόνον

ὥδ' ἴνα τίκτει νύξ κυβερνήτῃ σοφῷ

κατὰ τὸν Αἰσχύλον ἀλλὰ καὶ κτῆ.

Quemadmodum, ut in proverbio est, nihil in bello contemni oportet, sic neque in re critica. Nihil enim tam leve est, quin neglectum possit in magnum aliquod malum aut vitium evadere. Aceentus negligenter positus sensum verborum saepe obscurat, saepe pessumdat. Si forte οὐκ οὐκ, ut saepe fit, vitiose οὐκοῦν scribitur, aut contra, solet sententia grave detrimentum accipere. In Eupolidis Ταξιάρχῳ apud Pollucem IX. 102. legitur:

οὐκοῦν περιγράψεις ὅσον ἐναριζᾷ κύκλον;

nisi οὐκ οὐκ rescripseris vitiose dictum erit. Eodem modo erratum est in Eubulo Athen. XII. 553. B.

οὐκοῦν ὑποσφρεῖτε μαλακῶς τῷ κυνί;

pro οὐκ οὐκ, quamobrem in sqq. verba καὶ τοὺς πόδας | ἀλείψατ' αὐτοῦ τῷ Μεγαλλεῖω μύρῳ, quae et ipsa ab οὐκ οὐκ pendent, requirunt futurum ἀλείψετε. Etiam alibi saepius idem mendum recurrit, sine damno, dixerit aliquis, nam quid dicatur recte ab omnibus intelligitur quamquam aliquid est in scriptura peccatum. Attulit tamen perpusillus ille error grave vitium Platoni in Phaedone p. 67. D. οὐκοῦν γελοῖον ἂν εἴη ἄνδρα παρασκευάζονθ' ἑαυτὸν ἐν τῷ βίῳ ὅτι ἐγγυτάτῃ ὄντα τοῦ τεθνάναι οὕτω ζῆν κἀπειθ' ἡκοντος αὐτῷ τούτου ἀγανακτεῖν; οὐ γελοῖον; πῶς δ' οὐ; Emenda accentum et importunum emblemata ultro excidet. Lege οὐκ οὐκ γελοῖον ἂν εἴη; et statim οὐ γελοῖον insiticia esse et una litura sananda esse deprehendes.

Comparatus diligenter locus Aristophanis depravatus et mutilus cum loco Antiphanis sanissimo emendari et suppleri poterit. In Thesmophor. 710 sqq. deprehensum Mnesilochum his minis terrent:

καὶ μὴν ἦκεις ὅθεν ἦκεις,
 Φαύλως τ' ἀποδράς οὐ λέξεις
 οἶον δράσας διέδους ἔργον,
 λήψει δὲ κακόν.

ad quem locum hae exstant veterum Scholiorum laciniae: ἦκεις] ἐκ τῶν ἀνδρῶν, Φησὶν, ὅθεν οὐκ ἔξεσιν et ἦκεις, Φησὶν, εἰς τὰς χειράς ἡμῶν ὅθεν οὐ φεύξῃ. Compone cum his Antiphanis locum apud Etymol. M. p. 683, 24.

εἰσδυόμενος εἰς πόντον ὅθεν ἔξω πάλιν
 οὐ βραδίως ἔξεμι τὴν αὐτὴν ὁδόν.

et facile intelliges apud Aristophanem scribi oportere: καὶ μὴν ἦκεις, γ' ὅθεν οὐκ ἔξει | Φαύλως ἀποδράς τ' οὐ λέξεις κτέ.

Vitium non dissimile Aristophanis locum et Diphili inficit et eadem opera utrumque sanari potest. Apud Diphilum editur apud Poll. X. 137.

ὁ δὲ κανδύταλις
 οὗτος τί δύναται καὶ τί ἐστίν; B. ὥσπερ εἰ
 εἴποις ἀορτάς.

sic Meinekius coniecit pro ὥσπερ εἴποις. In Avibus legitur 179. sq.
 οὐχ οὗτος οὖν δήπου ἔστιν ὀρνίθων πόλος;

B. πόλος; τίνα τρόπον; A. ὥσπερ εἴποι τις τόπος.

nemo negabit soloeca esse ὥσπερ εἴποι τις, pro quibus repone ὥσπερ εἰ λέγοις, et apud Diphilum quoque ὥσπερ εἰ λέγοις ἀορτάς legendum est, quemadmodum recte legitur in Avibus 282

ὥσπερ εἰ λέγοις

Ἰππόνικος Καλλίου καὶ Ἰππονίκου Καλλίας,

et aliis quibusdam locis. Quae apud Aristophanem continuo sequuntur neque ab ipso neque ab ullo alio poeta scripta sunt sed ab aliquo ludimagistro, cuius annotatio (ridiculum dictu) per vim in numeros iambicos coacta est. In Codd. est: ὅτι δὲ πολεῖται τοῦτο καὶ διέρχεται ἅπαντα διὰ τοῦτο καλεῖται νῦν πόλος. Qui serio in animum inducunt senarium antiqui poetae esse posse hunc, qui vulgo circumfertur:

ἅπαντα διὰ τοῦτό γε καλεῖται νῦν πόλος,

et dactylum sic dividi posse et γε sine incommodo addi et νῦν fruuntur quod ament; non ego his persuadere aut possum aut cupio, sed eos λήρον ἡγοῦμαι τοῦ γινῶναι περί φύσεις ποιητῶν.

Ut saepius Comicorum ope ad Oratores emendandos usi sumus

et posthaec utemur, sic contra Cratino pessime corrupto et scribarum socordia et Grammatici supina ignorantia egregiam opem Orator feret et alta caligine obrutam veram lectionem Aeschines in clara luce ponet. Suidas v. ἀμύνασθαι ex antiqua λέξει ῥητορικῇ, unde multa quantivis pretii unus nobis servavit haec afferit: ἐπὶ τῶν προηδικημένων τάσσουσιν οἱ ῥήτορες τὸ ἀμύνασθαι, ὅτε οἱ κακὸν τι παθόντες ἀντιπράσσουσι τοὺς προδιαθέντας, deinde addit: καὶ ἀμύναιντο ἀμύναιεν. Κρατῖνος ἐν Πυλαίοις (Πυλαίᾳ). Αὐτοὺς ἐπαίδευσεν ἔθρεψέ τε δημοσίοις χρήμασιν εἰς ἥβην ἵνα οἱ ποτε λοιγὸν ἀμύναιντο. Nihil est in libris praesidii, nisi quod pro λοιγὸν ἀμύναιντο in A est λοιγὸν ἀμύναιτο, in BDE λοιγὸν ἀμύναιο. Neque in Criticis auxilii quidquam est: Meinekius et Hermannus choriambicos numeros et nescio quid restituere voluerunt sed tam infelicitate, ut Bernbardius ad Suidam annotaverit: »Quae subsequuntur adeo nullum metri vestigium ostendunt, ut sophistae cuidam scriptori, velut Aeliano, malim ea vindicare." Haud vidi magis: Aeliano vindicari, ὦ Μοῦσαι Φίλαι, futili sophistae, quae scripserit Cratinus, summus Poëta! Expediet nos Aeschines in Ctesiphontea § 154. προελθὼν ὁ κήρυξ καὶ παρασησάμενός τοὺς ὀρφαντοὺς, ὧν οἱ πατέρες ἦσαν ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότες, νεανίσκους πανοπλίᾳ κεκοσμημένους ἐκήρυττε τὸ κάλλισον κήρυγμα καὶ προτροπτικώτατον πρὸς ἀρετὴν, ὅτι τούσδε τοὺς νεανίσκους, ὧν οἱ πατέρες τελεύτησαν ἐν τῷ πολέμῳ ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι, μέχρι μὲν βῆς ὁ δῆμος ἔτρεφε, νυνὶ δὲ καθοπλίσας τῇδε τῇ πανοπλίᾳ ἀφίγειν ἀγαθῇ τύχῃ τρέπεσθαι ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν καὶ καλεῖ εἰς προεδρίαν. ad hos ipsos igitur, qui in novis armis fulgentes in loco conspicuo sedentes ludos spectabant, se Poëta repente convertit et os admonet, ut pro his beneficiis fortem ac strenuam reiperam praestent, his verbis:

[ὁ Δῆμος]

αὐτοὺς ἐπαίδευσέν σ' ἀνέθρεψέ τε δημοσίοις

χρήμασιν εἰς ἥβην, ἵνα οἱ ποτε λοιγὸν ἀμύναις.

ides levia tantum vitia scripturae et tralaticios errores esse; ai horum verborum sententiam et numeros funditus perdiderunt. Vides AMTNAIO proxime a verō abesse (et ubique O et permiscuntur), at qui ἀμύναιτο et ἀμύναιντο corrigere scilicet propter αὐτούς, hi sunt qui istam caliginem offuderunt. Ditto-

graphiam esse putantes in *ἐπαίδευσεν* et *ἐπαίδευσαν* tres litteras plane necessarias sustulerunt et Spidas ipse, qui sine suspitione docuit *ἀμύναιντο* dici pro *ἀμύναιεν* (quamquam hoc perabsurdum esse patet omnibus), non habet ubi stolidum et indoctum caput abscondat. Aeschines pro utili opera, quam nobis praestitit, hoc praemii ferat, ut ei *μέχρι μὲν ἡβῆς ὁ δῆμος ἔδρεψε* reddatur pro *ἔτρεψε*. Denique accentus vitiosus in *ἵνα οἱ ποτε* in *οἱ ποτε* certa de causa corrigatur, ut recte apud Homerum legitur *Iliad. E. 800.*

ἢ ὀλίγον οἱ παῖδα εἰκότα γέλιντο Τυδεύς.
quod Herodoti causa admoneo, ubi *οἱ* illud reflexivum librariis plane incognitum foedissimam corruptelam peperit, quamobrem nemo ad hunc diem quid tandem historicus dixerit ullis modis potuerit excogitare. Sed antequam hunc locum proferam ostendam prius in quanto periculo pronomen *οἱ* inscitia Graeculorum temere corrigentium quidquid iis non esset satis notum soleat in libris versari. In Platonis *Symposio* p. 174. E. scribae dederunt *τὸν μὲν γὰρ εὐθύς παῖδά τινα ἔνδοθεν ἀπαντήσαντα ἄγειν*: veram scripturam primus omnium Porsonus (ad Eur. Med. 734) eruit ex Photio v. *οἱ περισπωμένως ἀντὶ τοῦ ἑαυτῶ, ὅθεν τὸν δὲ οὗτοι. Συμποσίῳ· οἱ μὲν γὰρ εὐθύς παῖδά τινα τῶν ἔνδοθεν ἀπαντήσαντα.* Descripsit haec Photius ex antiquis in Platonem Scholiis, qualia permulta et egregia apud eum exstare alibi iam diximus. Postea eadem scriptura in optimis libris reperta est, nisi quod *παῖδά τινα ἔνδοθεν* servant omnes, quum potior sit Scholiastae lectio *παῖδά τινα τῶν ἔνδοθεν*. Post pauca apud Platonem in eadem re turpius etiam peccatum est in libris omnibus, optimis pessimis p. 175. A. καὶ ἐμὲ ἔφη ἀπονίζειν τὸν παῖδα, ubi Bastius rem acu tetigit corrigens καὶ ἐμὲν ἔφη. Vulgata nata est ex *KAIEME*. In *Lycei* fragmento apud Athen. IV. 131. F. in Codice est:

παρέθηκε πίνακα γὰρ μέγαν

ἔχοντα μικροὺς πέντε πίνακίσκους ἐν ᾧ,

cui Dindorfius optime *ἐν οἱ* reddidit. Habebat olim οὗ, οἱ, ἔ nominativum, quo Veteres utebantur eodem modo, quo σφεῖς. Unicum exemplum superest a duobus doctis et antiquis Criticis servatum ex Sophoclis *Οἰνομάχῳ*, sed apud utrumque verba Pœtæ depravata sunt. Apollonius Dyscolus *περὶ ἀντωνυμίας* p. 70

B. Bekk. ubi agit de nominativo ἴτα scribit: ἀξιοπιστότερος δὲ Σοφοκλῆς μάρτυς χρησάμενος ἐν Οἰνομάῳ·

εἰ μὲν ὥσει θάσσονα εἰδῶς εἰτεκοὶ παῖδα,

et Scholiasta Victor. ad Iliad. XXII. 410. Σοφοκλῆς Οἰνομάῳ·

ἡ μὲν ὥσει θάσσο. ἡ δὲ ὥσιτέξου παῖδα.

volebant enim nonnulli apud Homerum scribere ὥς ἡ ἅπασα pro ὥσει ἅπασα prava subtilitate. Recte Scholiasta Venetus: οὐκ οἶδε δὲ ὁ ποιητὴς οὔτε τὴν ἴ οὔτε τὴν σφεῖς. Sophocles dixerat: ἡ μὲν ὥς ἡ θάσσονα | ἡ δ' ὥς ἡ τέτοκε παῖδα. Contendebant duae matres, utra filium peperisset velociorem. Res manifesta est. Nunc ad Herodotum emendandum transeo, apud quem sine sensu legitur VII. 169. ὃ νῆπιοι, ἐπιμέμφεσθε ὅσα ὑμῖν ἐκ τῶν Μενέλεω τιμωρημάτων Μίνως ἐπεμψε μνηίων δακρύματα, ὅτι οἱ μὲν οὐ συνεξεπρήξαντο αὐτῷ τὸν ἐν Καμίκῳ θάνατον γενόμενον, ὑμεῖς δὲ κείνοισι τὴν ἐκ Σπάρτης ἀρπαχθεῖσαν ὑπ' ἀνδρὸς βαρβάρου γυναῖκα; Nihil attinet demonstrare quam sint haec impedita et absurda, satis enim apparebit si hanc veram lectionem proposuerō: ὅτι οἱ μὲν οὐ συνεξεπρήξασθε τὸν ἐν Καμίκῳ θάνατον γενόμενον, ὑμεῖς δὲ κείνοισι κτέ. Vides OIMEN non intellectum foedam corruptelam peperisse et ἐπ' αὐτοφῶρῳ deprehendis correctores quod non intelligunt interpolantes. Quoniam οἱ μὲν pro οἱ μὲν praepostere scripserant pro συνεξεπρήξασθε per vim συνεξεπρήξαντο reposuerunt et αὐτῷ quod abesse non poterat de suo adiecerunt. Deinde nihil aliud effecerunt quam ut sententia plane sensu vacua et absurda esset. Minos ipse infestus popularibus suis ita dixisse fingitur: κλαύσεσθε, ὅτι ἐμοὶ μὲν οὐκ ἐτιμωρήσατε, Μενέλεω δέ, quae in oratione indirecta induunt illam formam, quam Herodoto reddidimus. Denique ὑμεῖς δὲ κείνοισι more Homerieo et Herodoteo scriptum est noto usu, confer Herod. I. 206. μόχθον μὲν τὸν ἔχεις ἄφες, σὺ δὲ διάβαινε ἐς τὴν ἡμετέραν, et multa eodem modo composita occurrunt apud eundem.

Quemadmodum οἱ in οἱ depravatum effecit ut quod diceretur prorsus intelligi non posset, sic contra οἱ in Aristophanis loco est restituendum, quod nō feceris in interpretando perdes operam. Scribitur in Avibus 369 sqq. in omnibus libris scriptis editisque sic:

Φεισόμεσθα γάρ τι τῶνδε μᾶλλον ἡμεῖς ἢ λύκων,
ἢ τίνας τισαίμεθ' ἄλλους τῶνδ' ἂν ἐχθίους ἔτι;

quibus Epops ita respondet:

εἰ δὲ τὴν φύσιν μὲν ἐχθροὶ, τὸν δὲ νοῦν εἰσὶν φίλοι.
quis vidit umquam μὲν et δὲ hoc modo in protasi et apodosi
posita et quis ita dici posse putat? Nihil certius est quam emen-
dandum esse:

οἷδε τὴν φύσιν μὲν ἐχθροὶ, τὸν δὲ νοῦν εἰσὶν φίλοι,
ut statim vs. 372.

πῶς δ' ἂν οἷδ' ἡμᾶς τι χρήσιμον διδάξειάν ποτε;
et alibi. Id ipsum nunc video praecepisse dudum. Dobraeum,
in cuius Adversariis II. p. 217. ad h. l. annotatum est: «lege
οἷδε τὴν φύσιν.» idque olim receptum oportuit.

Graeculorum inscitia et temeritas eadem, qua οἱ non intel-
lectum sibi mirifice depravarunt, saepius mihi notata est in
pronomine σφίσι, quo quum non amplius uterentur, stolide φησι
substituunt aut φασι pro σφίσι, quo facto quam ridicula oratio
exeat in nonnullis exemplis ostendere iuvat. Pherecratis lepi-
dus locus est apud Athen. XI. 481. B. de mulierum vinositate:

εἴτ' ἐκεραμεύσαντο τοῖς μὲν ἀνδράσιν ποτήρια
πλατέα, τοίχους οὐκ ἔχοντ', ἀλλ' αὐτὸ τοῦδαφος μόνον,
φασὶ δ' αὐταῖσιν βαθείας κύλικας ὥσπερ δλκαδάς.

Bergkius verum vidit: σφίσι δὲ γ' αὐταῖσιν. Eadem medicina
utendum in Polyaeo IV. III. 7. οἱ Μακεδόνες ἦσαν ἐπαχθεῖς [τῷ
'Αλεξάνδρῳ] καὶ βαρεῖς καὶ πάντα, φασὶν, αὐτοῖς ἐβιάζοντο καὶ
αὐτοῦ γίγνεσθαι, ubi quis non videt emendandum esse πάντα
σφίσιν αὐτοῖς. Iulianus in ea oratione, cui nomen est Μισο-
πώγων, p. 357. C. de barbarorum trans Rhenum cantibus haec
commemorat: ἐθεασάμην τοι καὶ τοὺς ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον βαρβάρους
ἄγρια μέλη λέξει πεποιημένα παραπλήσια τοῖς κρωγμοῖς τῶν τρυφῶ-
ντων ὀρνίθων ἄδοντας καὶ εὐφραينوμένους ἐν τοῖς μέλεσι, deinde
subiungit observationem verissimam hanc: εἶναι γὰρ οἶμαι συμ-
βαίνει τοῖς φαύλοις τὴν μουσικὴν λυπηροῖς μὲν τοῖς θεάτροις, φύσει
δ' αὐτοῖς ἡδίσοις. Egregius Codex Vossianus 77, ex quo mane-
vit quidquid apographorum adhuc Iuliani innotuit, exhibet hanc
lectionem: φησὶ δ' αὐτοῖς ἡδίσοις, quae olim nescio quis ita in-
terpolavit, ut φύσει pro φησὶ rescriberet, admodum infelicer,
ut vides, nam dudum intellexisti σφίσι δ' αὐτοῖς ab ipso Iuliano

esse scriptum. Idem vitium in eodem. p. 63. e codice correctum est in verbis: τὸ πεζὸν γάρ, φασίν, ἀχρεῖον εἰς τὰ πολεμικά καθέστηκεν, ubi Vossianus liber recte γάρ σφιν ἀχρεῖον, ipse autem Iulianus perperam σφιν, ut a libi σφίσι, pro αὐτοῖς posuit, quemadmodum passim in Graecitatis antiquae imitatione impingit et labitur cum aequalibus omnibus. Spanhemius Codicem optimum negligenter hic illic inspexit magis quam accurate excussit neque oculis exercitatis legit. Cuius rei uno exemplo utar ad confirmandam observationem palaeographicam, quam in priore parte indicavi. Pag. 537. A. legitur ὁ δὲ καὶ αὐτὸς συννοήσας, Spanhemius e Voss. affert ξυνοήσθαι, quum diserte legatur ξυννοήσας, sed ut pro -ας compendiolum notissimum scriptum sit, quod literae σ adhaerens θ referre videatur. Eodem modo p. 351. B. ἐνεργασάμενος τῇ ψυχῇ καὶ ὥσπερ ἐντυπώσας Spanhemius ἐντυπώσθῃ imperite affert, quum ἐντυπώσας sit liquido scriptum. Eadem res in Hesychio oculos Schowii fefellit, qui quum unicum Marcianum Codicem perscrutaretur in voce Μήδεά τ' ἀνδρῶν, enotavit:

μήδεα τεξεύσθαι ἢ κυσὶν ἅμα δάσους,

quum legatur ἐξεύσας λα ἢ κυσὶν eodem modo scripta atque γυμνώσας in Charitone, ξυννοήσας et ἐντυπώσας in Iuliano. Musurus ex illo stercore eruit Homericā:

μήδεά τ' ἐξεύσας δῶν κυσὶν ὅμῃ δάσασθαι.

sic isti libros veteres describebant scilicet. Schowius pag. 596. haeret in scriptura Codicis: ὁσ ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ ἐργον, quae verba Musurus expunxit non recordatus Homeri Iliad. ε. 349. ὁσ ἀπὸ χθονὸς ὑψόσ' ἐργεν. In voce ὅπως, ἵνα ὅπως παῖς δφθαλμός, Musurus resecurit παῖς δφθαλμός, quum dare debuisset: Ὅπως: ἵνα. Ὅπως παῖς: δφθαλμοῖς. Quam vellem Critici, qui Suidae quisquillas nimis diligenter expoliant, inexhaustam gazam Hesychianam eadem cura ornassent et omnium usuū accommodassent. Quod Iuliani Codicem Leidensem archetypum dixi esse omnium apographorum, unde Principis scripta adhuc edita et correctā fuerint, alias, si quid dabitur otii, planissime demonstrare in animo est. Nunc satis erit dixisse lacunas omnes, quibus Iuliani libros nunc fatiscere videmus, hinc esse natas, quod fugientem et evanidam Leidensis libri scripturam expedire et assequi non potuere scribae, qui apographa confecerunt. Lacuna

in Vossiano nulla est et sat multa, si oculorum aciem intenderis, apparent quae illi festinantes omittere maluerunt quam diu quaerere. Dabo exemplum. Pag. 214. C. legitur: Ἀλέξανδρον δὲ καὶ ἦκειν ἐκέλευε παρ' αὐτὸν (ὁ Διογένης), εἰ οὕτω δὲ Δίων, sine sensu. Codex εἰ τῷ πρὸς δὲ Δίων, et post pauca: ἃ δὲ πρὸς Ἀλέξανδρον γέγραφε οὐ βασιλικαὶ παραινέσεις εἰσιν; ne quis putet Diogenis ad Alexandrum epistolas Iuliano lectas sciendum est in Codice πρὸς ἀρχίδαμον scriptum esse sed obscuris et fugientibus litteris, quamobrem maluerunt ponere nomen quodlibet quam diu et multum quid esset scriptum rimari. Ad Iulianum aliquando redibo, nunc ad Comicos revertendi tempus est.

Faciam novum initium ab Ephippi fragmento apud Athen. 359. B., in quo veram scripturam mihi configit reperire. In Codice legitur:

ἐγχελύδια.

Θήβηθεν ἐνιότ' ἔρχεται, ἐκ τούτων λαβέ.

ἀλεκτρονόνιον, φάττιον, περδίκιον,

τοιαῦτα. δασύπους ἂν τις ἐπέλθῃ φέρε.

in secundo versu verum vidit Jacobsius, qui ἐκ delevit. Meinek. ἔρχεθ', ἐν τούτων λαβέ rescibens lepidam loci εἰρωνείαν obscuravit. In fine Critici ἂν ἐπέλθῃ τις vel ἦν τις εἰσέλθῃ infeliciter admodum reponunt: neque ἐπέρχομαι neque εἰσέρχομαι in ea re habet locum. Requiritur simplex, requiritur perfectum: ecce emicat: δασύπους ἂν τις ἐλθὼν φέρε. Verba sunt heri ad servulum ὀψωνήσονται, itaque miror in praecedentibus:

ἀλλ' ἀγόρασον εὐτελῶς,

ἄπαν γὰρ ἱκανόν ἐστι. B. φράζε δέ ποτε.

neminem dum reperisse Poëtae manum, nam quid est, quaeso, φράζε δὲ ποτε, quod nescio quis leviter supposuit? tu scribe: φράζε, δέποτα.

In Aristophontis fragmento Athen. 559. D.

κακὸς κακῶς γένοιθ' ὁ γήμας δεύτερος,

vitium inest manifestum et una tantum est emendandi via: nempe Graece dicendum:

κακὸς κακῶς ἀπόλοιθ' ὁ γήμας δεύτερος.

quod supererat * * ΟΙΘ Graeculus inepte explevit.

In Cratino iuniore (sequar enim Meinekium in F. C. G. edit. min.) apud Athen. 661. E. in Codice esse dicitur:

ἐνθύμει δὲ τῆς γῆς ὡς γλυκύ

ὄζει καπνός τ' ἐξέρχεται εὐωδέτερος,

unde Meinekii ἐνθυμεῖσθε τῆς γῆς ὡς γλυκύ exsculpsit. Quum in vetusto libro esset scriptum ENΘΥΜΕΙΑΕ scriba Marciani libri quid hoc sibi vellet assecutus non est et dedit ἐνθύμει δὲ omit- tens accentum in vocabulo sibi ignoto. Nempe non intelligebat legendum esse ἐνθυμεί δέ, quia secundas personas in -ει exeun- tes ἀττικισί Graeculi ignorabant. Praeterea recipiendum erat εὐωδέσματος a Bergkio commendatum. Incredibile dictu est quam saepe hae formae inter se mutant locum et apud caeteros scri- ptores et in Comicis. Diphilus Athen. 226. E.

οὐ πάποτ' ἰχθὺς οἶδα τιμιώτερος

ιδών. Πόσειδον, εἰ δεκάτην ἐλάμβανες

αὐτῶν ἀπὸ τῆς τιμῆς ἐκάστης ἡμέρας

πολύ τῶν θεῶν ἀν' ἡσθᾶ πλουσιώτερος,

imo vero πλουσιώτατος. Aristophanes ἐν Λημνιάις apud Ammon. de D. V. p. 138.

ἐνταῦθα δ' ἐτυράννευεν Ὑψίπυλῆς πατήρ,

Θάας, βραδύτερος τῶν ἐν ἀνθρώποις δραμεῖν.

corrigunt βραδύτατος; melius βράδιστος repones, quia haec omnia e Tragoedia παραφθῆσθαι palam est. Contra in Stobaei Ecl. Phys. I. p. 228. in Codice est

οὐκ ἔστι δυσαρεστότατον οὐδὲ ἐν χρόνου,

pro δυσαρεστότερον, et in Floril. XCVIII. 8. e Menandro:

ἅπαντα τὰ ζῶ' ἔστι μακαριώτατα

καὶ νοῦν ἔχοντα μᾶλλον ἀνθρώπου πολὺ,

cui Grotius μακαριώτερα reddidit. Saepissime apud alios eius- demmodi vitia apparent, quae hoc agentem fallere non possunt et nullo labore emendantur. Dabo ex uno scriptore tria exem- pla. Dinarchus κατὰ Δημοσθένους I. § 87. ὑμεῖς δὴ τί ποιήσετε οἱ πάντων εἶναι φάσκοντες εὐσεβέστεροι; emenda: εὐσεβέστατοι. et § 111. εὐρήσετε γὰρ τοῦτον — ἀντὶ λογογράφου — πλουσιώτερον ὄντα τῶν ἐν τῇ πόλει, ridicule pro πλουσιώτατον. Idem κατ' Ἀριστογείτονος II. § 20. ἵνα τὸ πρᾶότερον εἴπω τῶν ὀνομάτων, imo vero τὸ πρᾶότατον, ut lenissime dicam.

Apud Alexidem Athen. 552. E. vitiose scribitur:

Ἑρμῇ, θεῶν προπομπὴ καὶ Φιλιππίδου

κληροῦχε.

namque non solebat is θεοὺς προπέμπειν, quod sciam. Scribendum est νεκρῶν προπρόμπε, quod a Casaubono olim animadversum esse nunc video.

Alexidis fragmentum est in Stob. Floril. LIX. 2.

ὅστις διαπλεῖ θάλατταν ἢ μελαγχολᾷ
ἢ πτωχός ἐστιν ἢ θανατᾷ. τούτων τριῶν
ἐνός γ' ἀποτυχεῖν τοῦλάχισον οὐκ ἔστι,

in quo διαπλεῖν ridiculum est. In hoc genere iocorum, quo permulti utebantur, πλεῖν solum recte dicitur, neque ulli composito locus est. In eodem Florilegii capite § 6. in libris est:

πλείστην θάλατταν σχοινίων παλουμένων;

Salmasius primus vidit πλεῖς τήν verum esse. Philemon Stobaei Floril. XCVIII. 20.

οὐ τοῖς πλέουσι τὴν θάλατταν γίγνεται
μόνοισι χειμῶν, ὥς ἔοικεν.

et sic passim alibi: quamobrem ὅστις δὲ πλεῖ θάλατταν veram scripturam esse arbitror. Obiter verbum διαπλεῖν reddamus Isocrati in Panegyrico § 96. ἐκ τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐχομένην νῆσον ἐξέπλευσαν. Quanto rectius in Aeginetico scribitur § 51. ὁρῶσα τοὺς πολίτας τοὺς ἡμετέρους, ὅσοι περ ἦσαν ἐν Τροίῳ, διαπλέοντας εἰς Αἴγινα, et omnino διαπλεῖν, διαπορθμεύειν et sim. in usu sunt de iis, qui in vicinam insulam traiciunt. Saepe apud Isocratem quoque ἐξ et δι confusa sunt: quare confidenter rescribe διέπλευσαν.

Pythagoreorum sordes et miserias describens Alexis Athen. 161. B. ita scripsisse putatur:

ἄρτος καθαρὸς εἰς ἑκατέρῳ, ποτήριον
ὕδατος. τοσαῦτα ταῦτα. B. δεσμωτηρίου
λέγεις δίαιταν. A. πάντες οὕτως οἱ σοφοί
διάγουσι καὶ τοιαῦτα κακοπαθοῦσι που.
τρυφῶσιν ἕτεροι πρὸς ἑτέρους. Ἄρ' οἶσθ' ὅτι
Μελανιππίδης ἐταῖρός ἐστι καὶ Φάων,
καὶ Φυρόμαχος καὶ Φᾶνος, οἱ δι' ἡμέρας
δειπνοῦσι πέμπτης ἀλφίτων κοτύλην μίαν;

male divisa haec sunt et in uno vocabulo graviter corrupta, ut perspicue intelligi non possint. Equidem locum sic constituerim:

B. δεσμωτηρίου

λέγεις δίκαιταν. πάντες οὕτως οἱ σοφοί
διάγουσι καὶ τοιαῦτα κακοπαθοῦσι ποῦ;

A. τρυφῶσιν οὗτοι πρὸς ἐτέρους. ἄρ' οἶσθ' ὅτι κτέ.

quae non indigent Interprete.

Inepte γε legitur in Alexide Athen. 692. F. ἀλλ' ἐγχεον | αὐτῷ Διός γε τήνδε σωτήρος. corrige Διὸς ἐτι τήνδε, namque haec omnium ultima ἐγχεῖται κύλιξ e convivio abituris. In sequentibus versibus scriba ineptus dedit:

ὁ Ζεὺς ὁ σωτήρ, ἂν ἐγὼ διαρραγῶ,
οὐδὲν μόνησ εἰ πείθει θαρρῶν,

quum haberet ob oculos ΟΤΔΕΝΜΟΝΗΣΕΙΠΕΙΘΙΘΑΡΡΩΝ, id est οὐδέν μ' ὀνήσει et πῖθι θαρρῶν, quorum illud Piersonus, hoc Canterus reperit.

Alexis Athen. 572. C.

διὰ ταῦθ' ὁ πόρνος οὗτος οὐδὲ τῶν πράσων
ἐκάσσοτ' ἐπιδειπνεῖ μεθ' ἡμῶν. τοῦτο δ' ἦν
ἵνα μὴ τι λυπήσειε τὸν ἐραστὴν Φιλῶν.

demonstrat ἦν scripsisse poetam ἐπεδείπνει pro ἐπιδειπνεῖ.

Excidit articulus ex Alexidis fragmento Athen. 40. E.

ὁ γὰρ θεὸς δεδοκῶς τάγαθά
ὦν εὖ πεποίηκεν οἶεται χάριν τινά
ἔχειν ἑαυτῷ,

namque requiritur ὁ γὰρ θεὸς ὁ δεδοκῶς τάγαθά.

Nondum eluit Meinekius vitium, quo non est aliud magis ridiculum, e fragmento Diodori apud Athen. p. 259. D.

(ἢ πόλις) κατέλεγεν
ἐκ τῶν πολιτῶν δώδεκ' ἄνδρας ἐπιμελῶς
ἐκλεξαμένη τοὺς ἐκ δυναστῶν γεγονότας,
ἔχοντας οὐσίας, καλῶς βεβιωκότας.

in Marciano Codice archetypo scriptum est: τοὺς ἐκ δυναστῶν γεγονότας ἔχοντας οὐσίας, nempe sic descripsit homuncio ΕΚΔΤΑΣΤΩΝ et ΟΤΣΙΑΣ: deinde nescio quis δυναστῶν vocabulum bene Graecum de suo dedit, non reputans quam difficile olim fuerit reperire cives Atticos ἐκ δυναστῶν natos. Ridebis ubi videris ἐκ δὲ ἁσῶν fuisse scribendum.

Turpe vitium inquinat verba Eriphi apud Athen. p. 693. C:

ἐκπεπὶη δέκας πρὶν ἀγαθοῦ πρῶτα δαίμονος λαβεῖν
πρὶν Διδὸς σωτήρος,
emenda ἐκπεπὴδηκας et omnia erunt sanissima, ut apud Eubulum Athen. p. 668. D.

ἐξεπὴδης' ἀρτίως πέττουσα τὸν χαρτσίον.
Mnesimachi locus est apud Athen. p. 403. A.

μέμνησ' ἃ λέγω. πρόσσεχ' οἷς φράζω.
χάσκεῖς αὐτός; βλέψον δευρὶ.

Athenienses in tali re non dicebant αὐτός, quod sic positum nihil significat. Corrige χάσκεῖς οὗτος; qua locutione quid notius?

Vitium a Criticis deprehensum sed non sublatum est in verbis Philemonis apud Polluc. X. 164.

ἐγὼ γὰρ ἐς τὴν χλαμύδα κατεθέμην ποτὲ
καὶ τὸν πέτασον.

una litterula correcta scribe ὡς τὴν χλαμύδῳ κατεθέμην ππί, id est postquam excessi ex ephebis, ut Terentius dixisset. Notum est τῶν ἐφύβων φύρημα ἢ χλαμύς: unde inter se opponuntur λαβεῖν τὴν χλαμύδα et καταθέσθαι, ut ponere praetextam et sumere togam virilem. Compara Alexidem Athenaei p. 240. B.

πρὶν ἐγγραφῆναι καὶ λαβεῖν τὸ χλαμύδιον.

Apud Diphilum Athen. p. 132. D.

ἂν Βυζαντίους (καλέσης ἐπὶ δεῖπνον),
ἀψινθίῳ σπόδῃσον ὅσα γ' ἂν παρατιθῆς,
ineptum est γε et metri fulcrum: rescribe ἄττ' ἂν παρατιθῆς. Ostendam alio loco quam saepe ἄττα et ἄττα ab indoctis Graeculis in alia omnia fuerint permutata.

Vera lectio simul reperta et non reperta est in fragmento Diphili apud Athen. p. 292. E.

σαυτὸν ἀποσάξεις τὸν τε πόλπον ἀποτρέχων.

Casaubonus feliciter poëtae manum reperit σαυτὸν ἀποσάξεις, sed nil proderit tibi aut Comico si putabis ἀποσάξεις implebis significare, quod Meinekium existimare video. Contraria sunt ἐπισάττειν et ἀπυσάττειν, quemadmodum ἐπιφορτίζειν et ἀποφορτίζειν; quae idem significant, nempe τὸ σάγμα, τὸ φορτίον ἐπιτιθέναι et ἀφαιρεῖν. Itaque ἀποσάξεις est exonerabis, quod quam bene furaci coquo conveniat, qui cibis ingurgitatus sinum furtis repletum retulerit domum satis perspicuum opinor esse.

Donatus Terentii Hecyram interpretans nonnulla Graeca Apol-

ladori servavit, quae, ut Graeca a scribis Latinis solent, mirifice depravata circumferuntur. Primum fabulae versum ex illis sordibus ingeniose Bentleius eruit:

Ὀλίγαις ἐρασῆς γέγον' ἐταίραισιν, Σύρα,
βέβαιος.

Terentius: *Per pol quam paucos reperias meretricibus*

Fideles evenire amatores, Syra.

tria alia ipse dabo emendatiora. Terentius II. i. 17. *Tu, inquam, mulier, quas me omnino lapidem non hominem putas.* Apollodorus:

σύ με παντάπασιν ἤγεῖ λίθον,

sic Meinekius, qui et ἤγεῖ δὴ λίθον. coniecit. Codex παντάπασιν εἴκατ λίθον in quo latet:

σύ με παντάπασιν ἤγησαι λίθον.

Salis notum est quam frequenti usu perfectum ἤγημαι apud Atticos teratur. Reponendum est plusquam perf. ἤγήμην in Lysiae Orat. VII. § 21. οὐδεμίαν ἄλλην ἤγήμην ἂν εἶναι μοι σωτηρίαν ἢ σὲ πείσαι pro ἡγούμην.

Terentius III. III. 20. *Omnibus nobis ut res dant sese ita magni atque humiles sumus.* Apollodorus:

οὕτως ἕκαστός ἐστι διὰ τὰ πράγματα

ἢ σεμνὸς ἢ ταπεινός.

vera lectio ex Terentii verbis haec esse colligitur:

ἡμῶν ἕκαστός ἐστι παρὰ τὰ πράγματα.

ἢ σεμνὸς ἢ ταπεινός.

quis enim nescit eo sensu παρὰ dici oportere?

Terentius III. i. 6. *Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obiectus labos, omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum est, lucro est.* Apollodori miserrimae quaedam reliquiae supernatant unde haec vocabula pellucunt: οἱ γὰρ ἀτυχοῦντες τὸν χρόνον * * ΔΙΕΝΤΙΚΗΚΟΤΕΣ, adiutus Terentii versione haec exsculpsi:

οἱ γὰρ ἀτυχοῦντες τὸν χρόνον κερδαίνομεν

ὁπόσον ἂν ἀγνοῶμεν ἡτυχηκότες,

quae Terentianis ita respondent ut appareat Latinum poetam, qui caetera quoque verbosius interpretatus est, argutam Graeci Comici brevitatem referre non potuisse.

Bis idem vitium irrepsit in iocosum Apollodori fragmentum in Stob. Floril. CXVI. 35.

ἀλλὰ μέγα τοῦθ' οἱ πατέρες ἡλλαπτάμεθα.
 ὑμεῖς μὲν ἀνειδίσατ', ἐάν τι μὴ ποιῇ
 ὁ πατήρ προθύμως· οὐ γέγονας αὐτὸς νέος;
 τῷ δὲ πατρὶ πρὸς τὸν υἱὸν, ἂν ἀγνωμονῇ,
 οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· οὐ γέγονας αὐτὸς γέρων;

recte vs. 3. Meinekius προθύμως correxit pro πρόθ' ὑμῶν. Quid me offendat in caeteris optime Menandri locus comparatus patet, qui apud Athenaeum legitur p. 166. A.

καίτοι νέος μὲν ἐγενόμην κἀγώ, γύναι,
 ἀλλ' οὐκ ἐλούμην πεντάκις τῆς ἡμέρας,
 requiro enim οὐ γέγονας καὐτὸς νέος; et οὐ γέγονας καὐτὸς γέρων; ut ibi κἀγώ νέος ἐγενόμην.

Labes quaedam inficit Apollodori fragmentum in Stob. Floril. CV. 49.

οὐκ οἶδ' ὅτῳ πέποιθας ἀργυρίῳ, πάτερ,
 ὁ καιρὸς ὁ τυχὼν τοῖς μὲν οὐ κεκτημένοις
 ἔδωκε, τῶν κεκτημένων δ' ἀφείλετο·

namque vitiosum est ὅτῳ et sensu vacuum. Miratur filius quomodo pater nummis confidere possit: οὐκ οἶδ' ὅπως πέποιθας ἀργυρίῳ, πάτερ. Quod Comico pronomem exemimus duobus Oratoribus reddemus: Lysiae IV. § 7. ἀδήλου ὄντος εἰ παρὰ τοῦτ' εὐρήσομεν θρακὸν ἢ οὕτως αὐτὸν ἀποκτενοῦμεν, restitue θρακὸν τι ὅτῳ et Aeschini in Ctesiph. § 222. ἐξηλέγχθης ὑπ' ἐμοῦ ἐξήκοντα καὶ πέντε νεῶν ταχυναυτουσῶν τριηράρχους ὑΦηρημένος, πλείον τῆς πόλεως ἀφανίζων ναυτικὸν ἢ ὅτε Ἀθηναῖοι τὴν ἐν Νάξῳ ναυμαχίαν Λακεδαιμονίους καὶ Πόλλιν ἐνίκησαν, in quo loco permittitur tam manifestum mendum tamdiu latere potuisse. Arguitur Demosthenes maiorem classem perdidisse quam qua Athenienses insignem illam victoriam ad Naxum reportassent. Emenda igitur ἢ ὅτῳ Ἀθηναῖοι. Verene haec an accusatorie dicantur dubitari possit: dicta sic ab Aeschine esse id vero dubium esse non possit, quoniam ἢ ὅτε nihil prorsus significat. De numero navium haec Diodorus XV. 34. εἶχε δὲ τριήρεις ὁ μὲν Πόλλης ἐξήκοντα καὶ πέντε, ὁ δὲ Χαβρίας ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς, ubi haud scio an ἐξήκοντα et ὀγδοήκοντα locum mutare debeant, ut Chabrias dicatur triremes habuisse ἐξήκοντα καὶ τρεῖς et verissimum

sit, quod Orator dixerit. Nihil autem erat Athenis hac victoria clarius, quam multi supererant qui vidissent, et nihil erat facilius quam scire quot utrique navibus dimicassent. Sed quidquid huius rei est sive ex fide rerum gestarum sive ad invdiam inimico conflandam ita dixit, non potest aliter quam ἢ ὅτῳ Ἀθηναῖοι dixisse.

Quod Anaxippus Athen. p. 404. C. εὐφήμεως dixerat scribae ita corruperunt ut nunc nihil dicat in his versibus:

ὅταν ἐγγὺς ἦ δ' ὅδ' ὕστερος, ἀρτύω φακῇ
καὶ τὸ περιδαιπνῶν τοῦ βίου λαμπρὸν ποιῶ.

satis apparet eum dicere voluisse ὅταν ἐγγὺς ἦ τὸ χρεῶν, ὃ θάνατος et hac εὐφημίᾳ usum arbitror ut dixerit ὅδ' ἕτερος.

In Philippide apud Pollucem IX. 30. ὅταν ἐξῆς παραγωγίον ἂν ἐκφέρῃς εἰσπράξομαι nil proficimus Bekkeri coniecturis ὃ τι ἂν ἐχῃς παραγωγίον σ', ἂν ἐκφέρῃς, quas Meinekios in ordinem recepit. Emenda:

ὅταν ἐξίῃς,
παραγωγίον, ὃν ἂν ἐκφέρῃ, σ' εἰσπράξομαι.

Coquus garrulus et iactabundus apud Batonem Athen. p. 662. C. ita crepat:

τὰς νύκτας οὐ καθεύδομεν,
οὐδ' ἀναγεγράμμεθ', ἀλλὰ κάετ' αὖ λύχνος,
καὶ βιβλί' ἐν ταῖς χερσίν.

Quid sit ἀναγεγράμμεθα noli quaerere, nam nihil reperies sani. Quin potius legis mecum οὐδ' ἀναπεπαύμεθ', est enim ἀναπαύεσθαι in usu de iis, qui quamquam somnum non capiunt requiescunt tamen et quiete recreantur et fessum corpus reficiunt, et coniunguntur nonnumquam καθεύδειν et ἀναπαύεσθαι. Perfectum ἀναπεπαῦσθαι optime de eo dicitur, qui intermisso labore aliqua quiete fruitur ad vires reficiendas, quemadmodum et simplex πέπαυμαι saepius pro quiesco ponitur.

Eplnici locus apud Athen. p. 432. B. in primis verbis vitium contraxit:

ἐπ' ἀλφίτου πίνοντα τοῦ θέρους ποτὲ
ιδῶν Σέλευκον ἠδέως τὸν βασιλέα.

Nauci non est ἐπ' ἀλφίτου πίνειν, sed vera lectio ex reliquo loco erui commodè poterit. Comicus ineptum historiarum scriptorem Mnesiptolemum scripta in eum fabula ludificatur. Μνη-

σιμπολέμου ἀνάγνωσιν ποιησαμένου τῶν ἱστοριῶν ἐν αἷς ἐγγράπτο
ὥς Σέλευκος ἐπηλφίτισε, γράψας δρᾶμα Μνησιπτόλεμον καὶ κω-
μῶδων αὐτὸν καὶ περὶ τῆς πόσεως ταῖς ἐκείνου χρώμενος Φωναῖς
ἐποίησε λέγοντα· Ἐπ' ἀλφίτου πίνοντα κτέ. Inducit homi-
nem suis ipsius verbis ineptientem: nam ταῖς ἐκείνου Φωναῖς
χρώμενος de Mnesiptolemi oratione dici, non de Seleuci, ut opi-
natur Meinekios, perspicuum est. Quid-igitur ineptus histori-
cus dixerat? ὥς Σέλευκος ἐπηλφίτισε, sed non est hoc Graecum
vocabulum ἐπαλφίτιζειν. itaque H. Stephano assentior ἐπηλφί-
τωσε reponenti, quod eodem exemplo dictum et formatum est
atque in Nabibus 669.

διαλφιτώσω σοι κύκλω τὴν κάρδοπον.

Hoc ipsum igitur risit Comicus et dixit:

ἐπαλφιτοῦντα τοῦ θέρους ποτέ | ἰδὼν Σέλευκόν.

estque ἐπαλφιτοῦν id, quod Athenaeus docet, ἄλφιστα ἐπιβάλλειν
τῷ ὄνῳ.

Phoenicides apud Hesychium v. Δύνασαι σιωπᾶν dicitur ἀπὸ
σκῶψαι βουλούμενος τὴν σιωπῶμένην ὁμολογίαν περὶ τῶν διαλύσεων
Ἀντιγόνου καὶ Πύρρου hos senarios fecisse:

Δύνασαι σιωπᾶν; B. ὥς τοὺς τὰς διαλύσεις
συντιθεμένους κεκραγένοι δοκεῖν.

Secundum senarium non uno modo Meinekios sarcire conatus
est, modo κεκραγένοι πᾶσιν δοκεῖν supplens, modo κεκραγένοι
δοκεῖν μέγα, utroque modo suavitatem dieti minuens. Supple-
verim:

συντιθεμένους τούτους κεκραγένοι δοκεῖν.

In eiusdem perfaceto fragmento apud Stob. Floril. VI. 30.
mendum haesit in his:

οὐδὲν εἶδον γάρ. εἴ τι δ' αἰτοίμην, ἔφη,
οὐκ ἀγαθὸν εἶναι τὰργύριον.

queritur meretricula de philosopho avaro: corrige igitur αἰτοίμη,
nam αἰτεῖν si quid aliud meretricium est, non αἰτεῖσθαι. Menan-
der apud Plutarch. de aud. poët. p. 19. A.

ἐμοὶ μὲν οὖν ᾄειδε τοιαύτην, θεά,
ἀδικοῦσαν, ἀποκλείουσαν, αἰτοῦσαν πυκνά,

et quis non Comicorum?

Quod Posidippus dixit de Phryne in capitis iudicium adducta
apud Athen. 591. C.

βλάπτειν δοκοῦσα τοὺς βίους μείζους βλάβας
τὴν Ἡλιαίαν εἶλε περὶ τοῦ σώματος.

intelligi potest quidem, sed ut appareat id a poeta his verbis dici non potuisse. Violentius Dobraeus εἰς Ἡλιαίαν ἦλθε, admodum infelicitur Schweighaueserus εἶχε. Tamen una tantum litterula in εἶλε mutata est opus: τὴν Ἡλιαίαν εἶδε, quod dictum est ut in Acharn. 613.

εἶδέν τις ὑμῶν τὰ κβάταν' ἢ τοὺς Καόνας;

ut eadem sit sententia, quam Dobraeus quaerebat, εἰς Ἡλιαίαν ἦλθεν.

In Posidippi sententia apud Stob. Floril. CXVIII. 17.

ὦν τοῖς θεοῖς ἄνθρωπος εὐχεται τυχεῖν
τῆς ἀθανασίας κρεῖττον οὐδὲν εὐχεται,

unus liber verum servavit τῆς εὐθανασίας. Memini me idem remedium adhibere loco Polybiano in Excerptis Vaticanis Tom. II. p. 440. Maii: ἡ τύχη τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἄθλον τὴν ἀθανασίαν τοῖς χειρίστοις ἐνίστε περιτίθουσιν, ubi εὐθανασίαν legendum esse palam est. Id ipsum in Palimpsesto scriptum invenit Heyse.

Apud Theognetum Athen. p. 104. B.

ἐπαρῖστερ' ἔμαθες, ὦ πονηρέ, γράμματα.
ἀνέτροφέν σου τὸν βίον τὰ βιβλία.

Porseni correctiuncula male recepta est ἀνέτροφεν pro ἀντέτροφεν, in quo vera lectio adhuc latet. Pervulgato errore ἀνατρέπειν et ἀνατρέφειν inter se permiscuntur, quamquam haec certo discrimine diremata nullo negotio possunt distingui et sua cuique sedes assignari. Graecum est ἀνατρέπειν τρέφεζαν, πλοῖον, σκάφος, et figurata ἀνατρέπειν οἶκον, τὸν βίον, τὸν πλοῦτον, τὴν πόλιν, τὴν πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα similiaque multa. Andocides I. § 131. οἰόμενος γὰρ Ἰππόνικος υἱὸν τρέφειν ἀλιτῆριον αὐτῷ ἔτρεφεν, ὃς ἀνατέτροφεν ἐκείνου τὸν πλοῦτον, τὴν σωφροσύνην, τὸν ἄλλον βίον ἅπαντα. Emenda igitur: ἀνατέτροφέν σου τὸν βίον. Eadem opera Isocrati succurri potest in Archidamo § 66. ὥς τε τετμηθῆναι μὲν τὰς χώρας, πεπορθῆναι δὲ τὰς πόλεις, ἀναστάτους δὲ γεγενῆσθαι τοὺς οἴκους τοὺς ἰδίους, ἀνεγράφθαι δὲ τὰς πολιτείας, imo vero ἀνατετράφθαι.

Apud Nicomachum Athen. p. 291. B. enectus aliquis longa coqui oratione dicit:

μικρὰ διάκουσον ἐν μέρει κάμου. B. λέγε.

A. σὺ μὴδὲν ἐνόχλει μήτε σαυτὸν μήτ' ἐμέ,
ἀπραγμόνως δὲ διαγενοῦ τὴν ἡμέραν.

importunum est διακούειν de verbis tam concisis: in ΜΙΚΡΑΔΙΑ-
ΚΟΤΣΟΝ latere suspicor μίκρ' ἀντάκουσον et pro διαγενοῦ scripse-
rim διαγε νῦν.

In Antiphanis loco apud Athen. p. 396. B. τραγωδίαν περαινῶ
Σοφοκλέους Codex vitiose παραινῶ exhibet, quod Casaubonis emen-
davit. Iterum Antiphanes Athen. p. 503. E.

ἔπειτα μὴδὲν τῶν ἀπηρχαιωμένων
τούτων περάνης.

et Nicostratus ibid. p. 474. B. αὐτὸς περανῶ τὰ πάντα. Hinc
redde Eunapio p. 50. compositum προσπεραινῶ, quod nunc Edi-
toris negligentia ridicule corruptum est in his: ὁ μὲν τὰ αὐτὰ
προσεπέβραινεν. Sana scriptura in libris est προσεπέβαινεν. Con-
trario errore Hesychius Ἀφεδρύνεσθαι: περαινέσθαι, ἀπολούεσθαι.
pro ἀφυδρύνεσθαι: ἤβαινεσθαι (περιρραινέσθαι).

Verba Antiphanis apud Athen. p. 692. F.

Ἀρμόδιος ἐπεκαλεῖτο, παιᾶν ἤδετο,
adhibita loco Demosthenis vetus et turpe vitium patefacient.
Legitur in Orat. de Corona p. 300, 21. καὶ ἐγώ γε ἡδέως ἂν
ἐροίμην Διοχίην ὅτε ταῦτ' ἐπράττετο καὶ ζήλου καὶ χαρᾶς καὶ
ἐπαινῶν ἢ πόλις ἦν μεσὴ πότερον συνέβη καὶ συνευφραίνετο τοῖς
πολλοῖς ἢ λυπούμενος — οἴκοι καθῆτο. Non potui umquam con-
coquere ἐπαινῶν ἢ πόλις ἦν μεσὴ, nec dubito quin παιᾶνων sit
reponendum, ut in Sophoclis notissimis versibus:

πόλις δ' ὁμοῦ μὲν θυμιαμάτων γέμει,
ὁμοῦ δὲ παιᾶνων τε καὶ σεναγμάτων.

Athenienses re bene gesta laudibus ferebantur ab caeteris (παρὰ
μὲν τῶν ἄλλων ὁμῶν ἐγίγνοντο ἐπαινοὶ p. 300, 20), ipsi inter se
ἔθουον καὶ κομπᾶς ἐπεμπον καὶ ὥς ἐν ἐπινικίοις παιᾶνας ἤδον, quem-
admodum brevi post Philippus, apud quem Aeschines dicitur
p. 321, 17. παιωνίζειν ἐπὶ ταῖς τῶν Ἑλλήνων συμφοραῖς. In si-
mili laetitia confecto bello Phocensi Aeschines τοὺς παιᾶνας ἔσθαι
dicitur a Demosthene de F. L. p. 450, 3. οὗτος δὲ τοὺς παιᾶνας
ἤδεν, cui respondet Aeschines de F. L. § 162. συνῆδον γὰρ τοὺς
παιᾶνας Φιλίππῳ, ὥς Φησιν ὁ κατήγορος. Sic igitur Atheniensibus
illo tempore ἢ πόλις παιᾶνων ἦν μεσὴ, quemadmodum semper in
re laeta aut in conviviis, ut apud Antiphanem, παιᾶν ἤδετο.

(Continuabitur.)

PATRUM AUCTORITAS. — LEX CURIATA DE IMPERIO.

§ 1.

De vraag of de *Patrum Auctoritas* en de *Lex Curiata de Imperio* voor een en dezelfde zaak moeten gehouden worden, heeft vooral sedert de uitgave van NIEBUHR's Romeinsche geschiedenis aanleiding gegeven tot zoo veel geschrijf, zoo vele min of meer grondige onderzoekingen uitgelokt, dat men het bijna voor overbodig zou kunnen aanzien, daarop nog eenmaal terug te komen. En toch waag ik het nog eenmaal die zaak te berde te brengen en de aandacht onzer geleerden op hetzelfde onderwerp bij vernieuwing te vestigen, omdat, zoo ver mij althans bewust is, nog weinig eenstemmigheid daaromtrent heerscht.

Het handboek van BECKER, dat tegenwoordig in Duitschland zulk een algemeenen bijval vindt en zulks ook in zoo vele opzichten volkomen verdient, is ten aanzien der onderhavige zaak weer geheel in den geest van NIEBUHR, wiens rigting, zoo ik mij niet bedrieg, ook ten onzent vele aanhangers vindt en toch reeds lang door vele Duitsche geleerden zoo goed bestreden is.

BECKER heeft deels de gronden van NIEBUHR tot de zijne gemaakt, deels met bewijzen van eigene vinding zijne bewering zoeken te staven, en daar geen van beiden mij van mijne vroegere overtuiging, dat *Patrum auctoritas* en *Lex curiata de imperio* geheel verschillende zaken zijn, hebben kunnen terug brengen, zoo voel ik mij genoopt, om mijne medebeoefenaren

der Romeinsche geschiedenis de redenen te ontvouwen, die mij bij het vroeger geuite gevoelen doen volharden.

De beschouwingen van BECKER's Handboek, deel II. afd. 1. pag. 316 volgg. komen in het kort hierop neder:

1°. Onder *Patres auctores* versta men de *Patricii*, die in 30 Curien verdeeld oudtijds het volk uitmaakten. Deze toch worden vooral dan *Patres* genoemd, wanneer ze als de oorspronkelijke *populus* onderscheiden worden van de later tot het burgerregt toegelatene gemeente, die als zoodanig den naam van *Plebs* voerde. Het is eene dwaling, wanneer men in de uitdrukking *Patres auctores* het woord *Patres* zooveel laat beteekenen als *Senatus*. Tot bewijs voert hij aan Liv. VI. 41. *Orat. p. Dom.* 14. SALL. fragm. 3. pag. 827. *Ed. Cort.*

2°. Bijaldien *Patres auctores* dan dezelfde zijn, als de *Patricii*, zoo beteekent die uitdrukking niets anders, dan hetgeen elders *Lex curiata de imperio* genoemd wordt; want CASSIO (*p. Planc.* 3. *de Rep.* II. 32. *de Leg. Agr.* II. 11) schrijft zowel aan deze als aan gene de magt toe, om de besluiten der Comititia te niet te doen en vermeldt als het doel van beide inrigtingen de begeerte des Romeinschen volks, om door eene herhaalde stemming de besluiten der eerstgehoudene Comititia aan een herhaald onderzoek te onderwerpen (*iterum iudicare*).

3°. Eerst op het laatst der vijfde eeuw na de stichting der stad, worden *Patres auctores* en *Lex curiata de imperio* uitdrukkingen van verschillende beteekenis. Daar toch na de invoering der Leges Publilia en Maenia de *Patrum auctoritas* voor, de *Lex Curjata* daarentegen na den afloop der Comititia plaats greep; zoo volgt daaruit, dat twee oorspronkelijk vereenigde zaken later gescheiden zijn. De geschiedenis leert ons, wat daartoe aanleiding gaf.

Toen de Koningen nog over Rome het gebied voerden, waren deze zelve de voorstellers der *Lex curiata*. Zij zelve lieten het volk ten tweede male over de hun opgedragen koninklijke waardigheid stemmen en werden alzoo door dezelfde Curien in hun ambt bevestigd en als vorsten begroet door dezelfde vergadering, die hen reeds eenmaal tot Koning had uitgeroepen. Later, toen de Comititia Centuriata ontstaan waren en aan deze de verkiezing van overheidspersonen was opgedragen.

bedienden zich de Patriciers van de Lex Curiata als een middel, om die keuze te vernietigen, wanneer er soms iemand tot consul mogt worden aangesteld, die hun niet aangenaam was. Want geen consul mogt zijn ambt aanvaarden, wanneer hij door de Curien daarin niet was bevestigd. Zoo werd de Lex Curiata het bewijs, dat de Patres met de keuze van het volk te vreden waren, en bleef nog vereenigd met de Patrum auctoritas. Maar toen zij genoodzaakt waren reeds voor den aanvang der stemming daaraan hun zegel te hechten en dus de *auctoritas* hare waarde en beteekenis verloren had, — ontstond de gewoonte, om in het *Senatusconsultum*, waarbij de volksvergadering werd uitgeschreven, tevens te vermelden, dat de Patriciers zich nu reeds verbonden hunne toestemming niet te weigeren. Vandaar dat het houden der tweede volksvergadering, waarin door de Lex curiata de bekrachtiging pleeg te geschieden, tot eene nietige en ijdele plegtigheid werd. De belangstelling verminderde, de Patriciers kwamen niet meer ter vergadering en ten laatste bleef er van die plegtige bijeenkomst niet meer overig; dan eene zinnebeeldige voorstelling, als 30 lictoren zich vereenigden, om na het bevragen van den wil der goden in naam der 30 Curien de gedane volkskeuze te bevestigen.

Laat ons zien, in hoeverre deze beschouwingen overeenkomen met de berigten der schrijvers, waaruit zij volgens Becken's eigene aanwijzing genomen zijn. *Patres auctores*, zegt hij, zijn geene *Senatores* maar *Patriciers*; want *Patres* is het geijkte woord, waardoor de *ordo Patricius* tegen over dien van het *Plebs* wordt aangewezen.

We geven gaarne toe (en wie zal dat niet?) dat de vorm *Patres* dikwerf in dien zin gebezigd wordt; maar daarmee is nog geen zins uitgemaakt, dat we de uitdrukking, waarvan hier sprake is, niet van den Senaat zouden mogen verklaren. Altijd toch zal men de tegenwerping kunnen maken, dat Livius zich van datzelfde woord bedient, als hij van den Senaat spreekt en zoo komen we nooit tot zekerheid.

We willen daarom uit Livius eene plaats aanhalen, waaruit ontwijfelbaar kan afgeleid worden, wat hij onder *Patres auctores* verstaan heeft.

In caput 17 van het eerste boek lezen we het volgende:

Quirites regem create — Patres auctores fient. Quirites zijn hier blijkens het verband dezelfden, die vroeger *populus* genoemd worden d. i. de *Comitia Curiata*. *Patres* moet dus hier voor *Senatores* genomen zijn; want diezelfde personen zijn het, die Interreges geweest waren en van welke Livius terzelfder plaatse verklaart, dat ze in zijnen tijd »*in incertum comitiorum eventum auctores fiebant*”, en wederom dezelfde, die Livius het besluit laat uitvaardigen: *ut, quum populus regem iussisset, id sic ratum esset, si Patres auctores fierent, hodieque in legibus magistratibusque rogandis usurpatur idem ius vi adempta.*

Had nu de Senaat in Livius' tijd slechts de *usurpatio iuris*, zoo volgt daaruit noodzakelijk, dat hij vroeger het *ius* gehad heeft. Op gelijke wijze wordt van dezelfde zaak door Livius verhaald c. 52. »*Mortuo Tullio, res, ut institutum iam inde ab initio erat, ad Patres redierat hique interregem nominaverunt, quo comitia habente Ancum Martium regem populus creavit; Patres auctores facti.*”

De Senaat derhalve was het, aan wien onder den Koninklijken regeringsvorm het regt der bekrachtiging toekwam en niet de Curien. Want nergens kan uit Livius middelijk of onmiddelijk worden opgemaakt, dat hij kennis draagt van eenige verandering, die met de *Patrum auctoritas* zou zijn voorgevallen voor de *Lex Publilia*. Zelfs hij, die om andere redenen gelooft, dat alleen de Patriciers in den koningstijd het volk hebben uitgemaakt, kan Livius niet voor zulk een warhoofd aanzien, dat hij L. I. c. 32. schrijven zou: »*Regem populus creavit; Patres auctores facti.*” Want, hoe waar het ook zij, dat Livius getrouw terug geeft, wat de oude kronijkschrijvers verhalen, zonder zich met de uiteenzetting der verschillende overgangen in de staatsregeling in te laten, — zoo blijkt toch, dat hij zijne bronnen goed gelezen en met elkander vergeleken heeft. En zou dan hij, die in kleinigheden het verschil der uiteenlopende berigten opmerkte en ze in overeenstemming trachtte te brengen, zoo weinig doorzicht gehad hebben, dat een zoo gewigtige omstandigheid, als de onderhavige, door hem met stilzwijgen werd voorbijgegaan. Is de uitdrukking »*regem populus creavit; Patres auctores facti*” van Livius' hand afkomstig, dan moet bij zich van de

zaak een begrip gevormd hebben en dan kan dit zoo verward niet geweest zijn, dat hij twee opeenvolgende handelingen van dezelfde personen verhalende, hen eerst *populus* en daarna *Patres* noemde. Is daarentegen de aangehaalde formule uit een Annalist ontleend, dan volgt daaruit onweersprekelijk dat *populus* en *Patres* verschillende personen zijn. Kunnen we die bij opgaven van feiten niet vertrouwen, dan doen we maar beter de Antiquiteiten ter zijde te leggen. Doch gelukkig is dat zoo niet en Livius de eenige niet, die de Annalen gelezen heeft; ook Dionysius las ze en zag in *Patres auctores* den Senaat. Ook bij Dionysius, die, volgens BECKER, een verward begrip van de *Patrum auctoritas* en van de geheele staatsinrigting zou gehad hebben, vinden we niet alleen een duidelijke en naauwkeurige beschrijving van het verband, dat tusschen Senaat en volk bestond, maar we kunnen ook met weinig moeite betoogen, dat de formule *πατρίκιοι επικυρώσαντες*, die hij gebruikt, als van de *auctoritas Patrum* sprake is, door hem zelven van den Senaat gebezigd wordt.

Dionysius toch stelt zich de zaak even zoo voor, als Livius, en zegt, dat de voorstellen, waarover het gevoelen des volks zou gevraagd worden, eerst in den raad werden behandeld en goedgekeurd. Zie hier zijne woorden, L. VII. c. 38. Hij voert daar a. u. c. 263 den Consul Minutius sprekende in en laat hem tot de Tribunen, die op eigen gezag Coriolanus voor het Plebs wilden te regt stellen, aldus het woord voeren: Δύνασθε δ' ἂν αὐτοὶ τοῦτο μαρτυρεῖν, ὅτι, ἐξ οὗ τήνδε τὴν πόλιν ἔκτισαν ἡμῶν οἱ πρόγονοι, τοῦτο τὸ γέρας ἔχουσα ἡ βουλὴ διατετέλεκε καὶ οὐθὲν πώποτε ὁ δῆμος ὃ τι μὴ προβουλεύσειεν ἡ βουλὴ οὐτ' ἐπέκρινεν οὐτ' ἐψήφισεν, οὐχ' ὅτι νῦν, ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τῶν βασιλέων· τὰ δ' ἅλλα, ὅσα τῷ συνεδρίῳ δόξεις, ταῦτα οἱ βασιλεῖς εἰς τὸν δῆμον ἐκφέροντες ἐπεκύρουν.

Vergelijken we met de aangehaalde plaats eene andere, die L. IX. c. 41 te vinden is, dan verkrijgen we hetzelfde resultaat; hij zegt daar: Τίς δὲ τούτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσίων (nam. Curiata en Tributa) ἐγὼ σημανῶ. τὰς μὲν Φρατριακὰς ψηφηφορίας ἔδει προβουλευσαμένης τῆς βουλῆς καὶ τοῦ πλήθους κατὰ Φρατρίας τὰς ψήφους ἐπενέγκαντος τότε κυρίας εἶναι. Vergel. IV. 80. ἡ περὶ πάντων ἀποδίδεται κ. τ. λ.

We zien derhalve, dat ook bij DIONYSIUS van een *Senatus-consultum* wordt melding gemaakt, dat aan de *Comitia Curiata* vooraf moest gaan, en dat hij dit zeer juist van de daarop volgende en bevestigende *auctoritas Patrum* of *Senatus* weet te onderscheiden, blijkt ten duidelijkste uit II. 14, waar we lezen: Τῷ δὲ δημοτικῷ πλήθει τρία ταῦτα ἐπέτρεψεν· ἀρχαιρεσιάζειν τε καὶ νόμους ἐπικυροῦν καὶ περὶ πολέμου διαγινώσκειν, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐφῇ· οὐδὲ τούτων ἔχοντι τὴν ἐξουσίαν ἀνεπίληπτον, ἀν μὴ καὶ τῇ βουλῇ ταῦτα δοκῇ. Het laatstgenoemde Senaatsbesluit kan hier onmogelijk verward zijn met het *προβούλευμα*, waarvan hij VII. 38. melding maakt; want op de zoo even aangehaalde woorden volgt terstond: ὃ τι δὲ ταῖς πλείοσι δόξειε φράτραις, τοῦτο ἐπὶ τὴν βουλὴν ἀνεφέρετο. Zie ook II. 58. 59. 60. waar verhaald wordt, op welke wijze Numa tot Koning is aangesteld: in cap. 58 bedoelt DIONYSIUS het *προβούλευμα*, in cap. 60 de *πατρίκιοι ἐπικυρώσαντες* of *Patrum auctoritas*.

En wie zijn nu die *πατρίκιοι ἐπικυρώσαντες*? Twee plaatsen zullen voldoende zijn, om buiten twijfel te stellen, dat ook DIONYSIUS aan den Senaat het regt van bevestiging der volksbesluiten toekent. De eerste vindt men IV. 12, waar S. Tullius ἀπάσαις δὲ ταῖς φράτραις κριθεὶς τῆς βασιλείας ἄξιος, πολλὰ χαίρειν τῇ βουλῇ φράσας, ἣ οὐκ ἤξιωσεν ἐπικυρῶσαι τὰ τοῦ δημοτικοῦ πλήθους, ὥσπερ αὐτῇ ποιεῖν ἔθος ἦν, κατέσχε τὴν ἀρχήν.

Dat volk nu, wiens besluiten aan de beoordeeling van den Senaat moest onderworpen worden, bestond voor het grootste gedeelte uit Plebejers; de Patriciers toch op Servius vertoornd konden onmogelijk zoo eenstemmig hun vijand tot Koning verheffen en kunnen dus hier ter plaatse niet bedoeld zijn. Vergel. lib. IV. c. 8 en 14.

De andere plaats staat VI. 90, waar van de Plebejers gezegd wordt: τοὺς πατρικίους πείσαντες ἐπικυρῶσαι τὴν ἀρχήν, ψῆφον ἐπενέγκαντας, en de schrijver aldus vervolgt ἐπεὶ δὲ καὶ τούτου παρ' αὐτῶν ἔτυχον, ἐδεήθησαν ἔτι τῆς βουλῆς κ. τ. λ. Ook hier nu zijn de zoogenoemde *πατρίκιοι* Senatoren; want nadat DIONYSIUS verder heeft opgegeven, wat de Plebejers van die Patriciers gevraagd hadden, voegt hij er deze woorden bij: λαβόντες δὲ καὶ τοῦτο τὸ συγχώρημα παρὰ τῆς βουλῆς κ. τ. λ. Al zoo moet men aannemen, dat zoo het eerste, als het laatste

verzoek tot den Senaat gerigt en van den Senaat verkregen was.

Als we dan hetgeen we van DIONYSIUS hebben medegedeeld, zamenvatten, zoo zijn we gedrongen te bekenen, dat hij II. 14. over dezelfde zaak handelt, welke LIVIUS I. 17. bespreekt, namelijk de *Patrum* of *Senatus auctoritas*, die in zijn leeftijd wel van alle kracht beroofd slechts in schijn bleef bestaan; gelijk LIVIUS c. 17 verhaalt: „*Priusquam populus suffragium ineat, in incertum comitiorum eventum Patres auctores sunt,*” zoo zegt ook DIONYSIUS bijna woordelijk hetzelfde: ἐφ' ἡμῶν δὲ μετακείται τὸ ἔθος, οὐ γὰρ ἡ βουλή διαγινώσκει τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, τῶν δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς γνωσθέντων ὁ δῆμος ἐστὶ κύριος.

Met LIVIUS en DIONYSIUS is ook CICERO ten aanzien van ons onderwerp geheel in overeenstemming, zoo als men zien kan de *Rep.* II. 32, waar hij over de wetten en instellingen van het ontluikende Gemeenebest handelt en aantoot, dat de regeringsvorm zoo was ingerigt, „*ut in populo libero pauca per populum pleraque per senatum fierent; Consules vero brevem, sed regiam haberent potestatem quodque erat ad obtinendam potentiam nobilium vel maximum, vehementer id retinebatur, populi comitia ne essent rata, nisi ea Patrum approbavisset auctoritas.*” De groote vraag is wederom: wie zijn hier, naar de meening van CICERO, die *Patres*?

Zeker niet het volk of de Curien; (want de *Patrum auctoritas* wordt hier bepaald van de *Comitia* onderscheiden en daartegen overgesteld); maar de Senaat, aan wien, zoo als vroeger gezegd was, het grootste gedeelte der magt was toegekend, terwijl het volk slechts weinig invloed mogt uitoefenen. *Patres* zijn hier dezelfden als *Nobiles*, dezelfden van wie boven verklaard werd, dat ze het regt om de volksbesluiten te vernietigen (dit toch ligt duidelijk in *retinebatur*) bezeten hadden; dezelfden, om wier goedkeuring Servius zich weinig bekreund had, toen hij door het volksbesluit tot Koning was verheven (cap. 21) en aan wie CICERO zelf (cap. 12) den naam van *Senatus* toekent, welke uit *optimates* bestond en waaraan de Koning zooveel achting toedroeg, dat hij hen den naam van *Patres* had waardig gekeurd. *Iisdem Patribus auctoribus regem alienigenam sibi ipse populus adscivit* (cap. 13); daar er nog geen andere *Comitia* waren dan *Curia*, zoo kan uit den aard

der zaak ook hier het woord *Patres* niet van de Curien verstaan worden, maar ziet zonder twijfel op die mannen, die Romulus in den koninklijken raad had geroepen en die hij uit eerbied en liefde *Patres* genoemd had, cap. 8.

Het schijnt mij onnoodig hier meer bij te voegen om te bewijzen dat de drie genoemde geschiedschrijvers volkomen met elkander eens zijn, dat oorspronkelijk *Senatus* en *Patres* verschillende namen zijn van dezelfde zaak, en dat zij *Patrum auctoritas* houden voor het regt van den Senaat, om over de volksvergadering een zeker patronaat uit te oefenen. Dat naderhand datzelfde woord *Patres* van alle *Patriciers* gebezigd wordt, als men hen als stand tegen dien der Plebejers wil overstellen, is bekend en heeft zijn grond hierin, dat het veilig en zonder vrees voor verwarring geschieden kon, zoo lang in den Senaat slechts *Patriciers* werden aangetroffen. Ook was de verwisseling vaak noodig, om de gedurige herhaling van hetzelfde woord te vermijden en gaf geene aanleiding tot misvatting, waar van den strijd der beide standen gewaagd werd; Senaat en *Patriciers* waren hier altijd één. Maar waar het noodig is, maakt Livius duidelijk onderscheid tusschen *Patres* en *Patricii* b. v. VII. 40. *Vicerunt Patres, quia et plebs, Patriciis seu hunc seu illum delatura honorem frustra certare supersedit*; en duidt zelfs IV. 43. door het woord *Patricii* den geheelen stand der *Patriciers* aan, die tot het benoemen van den Interrex bijeenkomen.

Zooveel van de beteekenis der uitdrukking zelve; we gaan over tot het onderzoek der plaatsen, waarin, volgens BECKER, de *Patres auctores* onbetwistbaar geen *Senatoren* zijn.

De eerste is Liv. VI. 42. *Et ne is quidem finis certaminum fuit. Quia patricii se auctores futuros negabant*, cet.

Hier staat duidelijk, dat de *Patriciers* hunne toestemming weigerden. Dat zou evenwel tegen het gezag aandruischen van de drie achtbare getuigen, die ik boven heb opgeroepen, indien *Patricii* hier zoo veel beteekende als *Comitia Curiala*. Maar dat is ook zoo niet. Juist de omstandigheid, dat Livius hier het woord *Patricii* gebruikt, terwijl hij bijna altijd *Patres auctores* zegt, moet ons doen denken, dat hier iets buitengewoons plaats had. En zoo is het. Livius zegt, dat de Senaat en de Dictator niet had kunnen tegenhouden, dat de voorstellen van de

Tribunen doorgingen: die voorstellen betroffen de toelating van het Plebs tot het Consulaat en dus eene zaak, die de beide *standen* tegen elkaar in het harnas joeg. Dat de Senatoren uit het Plebs gaarne hunne toestemming gaven spreekt wel van zelf; maar dat de *Edelen* in den Raad, die van hunne voorvaderlijke voorregten moesten afstand doen, daartoe moeilijk te bewegen waren en zich nog aan den laatsten stroohalm vastklemden, is even begrijpelijk. Zij hadden zeker nog de meerderheid; want het was op zijn hoogst 60 à 70 jaren geleden, dat voor den Plebejer als zoodanig de Curia was opengesteld. Weigerden zij auctores te zijn, dan verviel de wet. Dat zou dan ook gebeurd zijn; maar het Plebs dreigde de stad te verlaten en kwam in vollen opstand. Had Livius nu het woord *Patres* gebruikt, dan zou hij een onwaarheid gezegd hebben, daar de Senatoren uit het Plebs voor het verleenen der goedachting waren. Vergel. WACHSMUTH pag. 337, PLUT. *Camill.* c. 42. Bovendien kan hier *Patres* onmogelijk van de *Curien* gelden; want de Senaat *kon* aan de *Curien* niet *bevelen*; de Senaat kon een *προβούλευμα* aan de *Curien* voordragen en in stemming brengen; maar in den zin van een voorschrift kunnen zelfs diegene, welke zich de *Curien* als eene Patricische vergadering denken, deze woorden niet opvatten. Aan het eind des hoofdstuks heet het daarom ook weer: „*uti Patres auctores fierent.*”

Deze woorden komen voor in een Senatusconsultum van den inhoud: *Ut duo viros aediles ex Patribus dictator populum rogaret; Patres auctores omnibus eius anni comitiis fierent.*

BECKER begrijpt niet, hoe een Senaatsbesluit zoo heeft kunnen geformuleerd worden, zoo niet de *Patres auctores* hier de *Patriciers* d. i. de *Curien* zijn en dus andere personen, als de Senatoren zelven; want in het tegengestelde geval bevelen de *Patres*, dat de *Patres* hunne bekrachtiging verleenen.

Ik beken, dat het wat vreemd klinkt en ik geloof daarom ook, dat het in het Senatusconsultum eenigzins anders gestaan zal hebben, maar dat Livius hier den zin en de bedoeling van het raadsbesluit met zijn eigen woorden aanwijst en dus slechts den inhoud, niet de uitdrukkingen zelven te lezen geeft. BECKER is daar tegen; hij meent, dat er dan een *Accus c. Inf.* zou gestaan hebben, doch dat is onnoodig. *Ut* met een *Coniunctivus*

kan achter verba van *besluiten*, *begeeren*, *wenschen* en dergelijke wel degelijk voor een inhoudsopgave en dus als object van die verba gebruikt worden. LIVIUS zegt onder anderen III. 52. *Placet, creari Decemviros et ne quis eo anno alius magistratus esset.*

SALL. Iug. 25. *Fuere, qui exercitum in Africam mittendum censerent — de Iugurtha interim uti consuleretur.*

CAESAR, B. C. I. 2. *Ut M. Calidius, qui censebat, ut Pompeius in suas provincias profisceretur.*

Ik zou hier nog een lange lijst van dergelijke uitdrukkingen kunnen afschrijven; maar men ziet, dunkt mij, genoegzaam bewezen, dat de twee genoemde constructien vrij wel dezelfde beteekenis hebben.

Over SALLUSTIUS, fragm. 3. pag. 827 kan ik kort zijn. Daar spreekt de Tribuun tot het *Plebs*; hij vermaant hen om het tribunaat, dat Sulla bijna geheel had opgeheven, te hernemen; hij wijst hen op de daden hunner voorouders, die dat onschatbaar voorregt met alle magt hebben beschermd, die het deelgenootschap aan het Consulaat hadden gezocht en verkregen, toen de Patriciers dat ambt tot hun nadeel misbruikten, en die eindelijk, toen ze inzagen, hoe het *Plebs* nog onder de voogdij der Patriciers bleef, zoo lang deze het voorregt bezaten om door het weigeren der auctoritas hunne stemming van onwaarde te doen zijn, dat voorregt hadden opgeheven. Hier wordt ook van *Patricii auctores* gesproken; maar dat heeft wederom een bepaald doel. De *Gemeensman* voert het woord tot de *gemeente* en wil doen uitkomen, hoe langzamerhand de ongelijkheid der beide *standen* geëffend is: daarom maakt hij melding van een *magistratus Patricius* en van *Patricii comitiorum auctores*. Ook de tijd, waarvan hij spreekt, verdient in 't oog te worden gehouden; hij doet op het jaar 416 u. c., toen de *Lex Publicia* was aangenomen en in dien tijd was het grootste gedeelte van den Senaat zeker nog uit *Patriciers* zamengesteld; vandaar dat hij over de *Senatores auctores* handelende hen *Patriciers* noemt en een regt, dat tot nog toe bepaald in Patricische handen geweest was, zich nog als een voorregt denkt dergenen, die altijd de gevaarlijkste vijanden der Plebejers geweest waren.

Over de plaats in de *Orat. p. domo* bestaan twee gevoelens,

dat van NIEBUHR en ook van BECKER, die de woorden *auctores Centuriatorum et Curiatorum comitiorum* van de *Patrum auctoritas* verklaren, terwijl WACHSMUTH en anderen meenen, dat de *Patricii* hier *auctores comitiorum* genoemd worden uit hoofde der auspicia, die hun alleen toekomen. Ik heb mij reeds vroeger in mijne Dissertatie pag. 26 voor de laatste opvatting verklaard, die te vinden is bij WACHSMUTH pag. 337, aanm. 55.

Eene andere zwarigheid vindt BECKER in de omstandigheid, dat men nimmer leest van *Senatus auctoritas* waar het de bekrachtiging der volksstem geldt, maar altijd *Patres auctores*. Daarin heeft hij volkomen gelijk; wel leest men bij CICERO, Verr. V. 67 van „*Senatores populi Romani legum auctores*”, maar dat ziet op het regt van initiatif bij de wetgeving, op het *προβούλευμα*; doch ik vraag daarenboven op mijne beurt, of men dan ook niet zou kunnen beweren, dat het eerste *Senatusconsultum* aan de Curien moet toegeschreven worden, als men het door de formule *Patres auctores* vindt aangeduid bij Liv. VII. 41. 3. (vergel. VII. 42. bepaaldelijk de woorden *retulisse ad Patres*) en of men wel ergens van *Curiae auctores* leest in plaats van *Patres auctores*. *Patres* voor *Senatus* is bekend en aan geen twijfel onderhevig; maar dat *Curiae* en *Patricii* woorden van gelijke beteekenis zijn is nog lang zoo zeker niet, zoo als blijken kan uit de werken van WACHSMUTH, HÜLLMAN, STRÄSSER, GERLACH, MOMMSEN enz.

Doch laten we deze naamsverwisseling rusten om tot een belangrijker onderwerp over te gaan.

§ 2.

In de voorgaande paragraaf hebben we trachten aan te wijzen, dat de uitdrukking *Patres auctores* door de Ouden gebezigd wordt, om het regt van bekrachtiging aan te duiden, hetwelk de Senaat van den beginne af aan ten opzichte van de wetten en de verkiezing der overheidspersonen had uitgeoefend en dat die plaatsen, waar van *Patricii auctores* gesproken wordt, niet als bewijzen voor het tegendeel kunnen worden aangevoerd.

We gaan thans over tot het onderzoek van de bewijsgron-

den, door BECKER bijgebragt, voor de bewering, dat *Lex Curiata de imperio* en *Patrum auctoritas* oorspronkelijk een en dezelfde zaak geweest zijn.

Hierbij komt in de eerste plaats in aanmerking Ciceró de *Leg. Agr.* II. 11, welke plaats door BECKER zoo wordt opgevat, alsof daaruit in overeenstemming met *Orat. p. Planc.* c. 3 en de *Rep.* II. 32, kon bewezen worden, dat de *populus* d. i. de *Patriciers* van oudsher het regt van afkeuring der volksbesluiten bezeten hebben. Uit de vergelijking toch dezer drie plaatsen maakt BECKER het besluit op, dat daar beide en *Lex Curiata* en *Patrum auctoritas* ten doel hadden, om, zoo noodig, de uitvoering van eenig schadelijk volksbesluit te keeren, ze ook voor een en dezelfde zaak moeten gehouden worden.

Het is mij onverklaarbaar, tenzij ik de kracht eener eenmaal opgevatte meening in aanmerking neme, hoe men heeft kunnen voorbijzien, dat Ciceró 1° (zoo als we boven hebben aangewezen) als oorspronkelijken titel der Senatoren het woord *Patres* opgeeft; dat hij 2° ook als van den tijd der Koningen gehandeld wordt, die *Patres Nobiles* (adel) noemt en dat 3° in *Rep.* II. 32 van *Patres* en *populus* als van verschillende elementen in den Staat gesproken wordt.

Wat daaruit volgen moet is klaar. Vooreerst, dat Ciceró niet aan eene gelijkstelling van *Patres* en *populus* gedacht en vervolgens, dat hij (hetgeen BECKER ontkent) behalve dat herhaalde volksbesluit, door hem *reprehensio comitiorum* genoemd nog eene andere magt kent, die boven de *Comitia* staat, de *Senatus auctoritas*; even als die bij de Spartanen bestond, waar verkeerde volksbesluiten door den Raad konden worden vernietigd. (Zie ook STRÄSSER, pag. 83, 85, 86.)

Hoe kon ook Ciceró elders verklaren, dat oudtijds de grootste magt aan den Senaat verleend was en maar een gering gedeelte aan het volk was overgelaten, en hier eene magt aan het volk toekennen, die den Senaat aan de *Comitien* ondergeschikt maakte?

Bij DIONYSIUS, het is reeds vaak opgemerkt, staat IV. 12 van SERVILIUS verhaald, dat hij *χαίρειν τῇ βουλῇ φράσας, ἣ οὐκ ἔξιπεν ἐπικυρᾶσαι τὰ τοῦ δημοτικοῦ πλῆθους, κατέσχε τὴν ἀρχήν*, en echter schrijft Ciceró: »*Non commisit se Patribus, sed popu-*

lum de se ipso consuluit iussusque regnare legem de imperio Curiatam tulit."

Uit de vergelijking van beide uitspraken ziet men, hoe de *Patres* d. i. de Senaat zijne sanctie weigerde en hoe *SERVIVS* toch eene *Lex Curiata* er door kreeg bij het volk, dat zich *CICERO* dus als geheel verschillend van de *Patres* moet gedacht hebben. Ook wordt hierdoor tevens de bewering van *BECKER* weersproken, dat we nooit van het bevestigen door de *Lex Curiata* lezen, waaraan het verleenen der *auctoritas* ware voorafgegaan. Dat *LIVIVS* het regt van bekrachtiging der volkskeuze gedurende den tijd der Koningen aan den Senaat toekent, is ons boven gebleken en ook, dat hij bij de vermelding der *Comitia Curiata* niet aan de *Patriciers* alleen, maar aan het gansche volk gedacht heeft. Daarentegen noemt hij, van dienzelfden tijd sprekende, nooit uitdrukkelijk de *Lex Curiata*, maar wel later en meermaalen, bij verhalen uit den tijd der republiek, b. v. *V. 52* en *IX. 38*. Beide plaatsen hebben betrekking tot gebeurtenissen, die aan de *Lex Maenia* voorafgaan. In de eerste kenschetst hij die *Comitia Curiata* door de woorden: »*Quae rem militarem continent*'' geheel in den geest van *CICERO*, die *Leg. Agr. II. 12* er aan herinnert, hoe het hem, die geen *Lex Curiata* bij het volk heeft kunnen doorzetten »*rem militarem attingere non licet*'', en geheel iets anders dan de *Patrum auctoritas*, waardoor *LIV. VI. 42* de *Lex Licinia* of *LIV. VII. 16* de *Lex Manlia de vicesima Manumissorum* door den Senaat wordt goedgekeurd.

Het blijkt dus, dat ook *LIVIVS* beide ceremonien regt goedkende en ze als geheel verschillend in aard en strekking heeft opgevat en dat wel in overeenstemming met *DIONYSIVS* en *CICERO*.

Ik heb vroeger in mijne Dissertatie de opmerking gemaakt, hoe het mij bevreemde, dat *DIONYSIVS II. 58*, als hij over de *Comitia Curiata* spreekt, waarin de Koning gekozen werd, volstrekt geen gewag van *stemmen* maakt, en daarin niets laat geschieden, dan de keuze der gezanten, die den Koning zijne benoeming moesten gaan aankondigen, maar vervolgens eene *tweede* vergadering laat houden, waarin gestemd wordt, cap. 60; vergel. *LIVIVS I. 18: Accitus, sicut Romulus*; dat *LIVIVS* daarentegen *I. 47* onderscheid maakt tusschen *comitia* en *suf-*

fragium populi, als hij Tarquinius Superbus aan Servius verwijten laat, dat hij »*non interregno, ut antea, non comitiis habitis, non suffragio populi — muliebri dono regnum accepisse*», en dat bij mij daardoor het vermoeden was opgekomen, of men hier niet denken moest aan de *eigenlijke verkiezing in de Comitia Curiata* en aan de *Lex Curiata de imperio*, met dien verstande, dat gene door DIONYSIUS bedoeld worden met die *eerste vergadering*, waarin de gezanten verkozen worden en door LIVIUS met de woorden *comitiis habitis* worden aangeduid en onderscheiden van de tweede, bij LIVIUS *suffragium populi*, waarmee dan de *Lex Curiata* zou bedoeld zijn. Want hoe konden er bij DIONYSIUS gezanten benoemd worden, eer de Koning gekozen was en waarom zou LIVIUS *comitia* en *suffragium* dadelijk na elkander genoemd hebben, indien hij geene verschillende zaken had willen aanduiden?

Maar hoe dit ook wezen moge, dit is, dunkt mij, genoegzaam zeker, dat de *Patrum auctoritas* en bij DIONYSIUS en bij LIVIUS en bij CICERO duidelijk onderscheiden worden van de *Lex Curiata de imperio* en dus die afscheiding reeds voor de *Lex Maenia* bestaan heeft.

Dat onderscheid is blijven bestaan ook na de *Lex Maenia* en dat blijkt mijns inziens' onbetwistbaar uit het gezegde van LIVIUS I. 17. »*in incertum comitiorum eventum Patres auctores fiunt*», omdat hier van den tijd na de *Lex Maenia* gesproken wordt en LIVIUS, volgens het bovengezegde, zeer goed wist, dat de *Lex Curiata* niet voor de stemming, maar na den afloop daarvan plaats had en ook niet kon plaats hebben, omdat alleen de *Consul designatus* en de *Dictator dictus* de Curien over zijn imperium kon laten beslissen.

Ik zeg dat met eenigen nadruk, omdat HÜLLMANN, *Grundverf.* pag. 296 Not. zonder omwegen verklaart, dat LIVIUS te dezer plaatse volstrekt niet het oog had op de *Lex Publilia* en *Maenia*, maar daarop, dat, sedert OCTAVIANUS aan het bewind was gekomen, nieuwe wetten en verkiezingen niet meer aan de wisselvallige kans eener volksstemming werden overgelaten, maar in den Senaat vooraf besloten; waaruit dan volgen moest, dat de Comitien niets meer waren, dan eene doellooze formaliteit.

Het tegendeel is waar. Livius wil doen uitkomen, dat de Senaat zijn magt verloren heeft en de *Patrum auctoritas* ijdel is geworden, sedert de Comitia alles zijn en de Senaat niets heeft, dan zijn *προβούλευμα*, dat nu van de beslissing der Quirites afhankelijk is. Hij spreekt over de democratische rigting, welke sedert de Lex Maenia de heerschende is in tegenoverstelling van den ouden tijd, toen de uitslag der stemming in de volksvergadering nog niets afdeed, zoolang de Senaat die niet had bekrachtigd.

PETER deelt in zijne *Epochen*, pag. 18 volg., het denkbeeld mee, dat de *Patrum auctoritas* niets anders geweest zij, dan een tweede *senatusconsultum*, dat aan het houden der Comitia Curiata de imperio voorafging. Zoo ware vooreerst de uitdrukking meer in overeenstemming met de oorspronkelijke beteekenis van *auctoritas* en ten andere viel dan, wegens de onderworpenheid der Curien aan den Senaat de strijd weg over het verschil van *Patrum auctoritas* en *Lex Curiata*. Als er namelijk bij Livius van *Patrum auctoritas* gesproken wordt, noemt hij het voornaamste deel der Ceremonie en de *Lex Curiata* ligt daarin als 't ware opgesloten. Ik neem dat denkbeeld van PETER gaarne over, maar om andere redenen dan hij. Niet omdat de Curien, als Patricische vergadering, het met den Patricischen Senaat eens waren; want ik denk mij de Comitia Curiata als eene vergadering van Patriciers en Plebejers; maar omdat daardoor beter kan verklaard worden, hoe het mogelijk geweest is, dat de Senaat, die de voorsteller was van den te benoemen overheidspersoon zoolang het regt behield om na den afloop der Comitien de geldigheid der benoeming van zijne goedkeuring afhankelijk te maken. Neemt men de *Patrum auctoritas* als een *Senatusconsultum*, dan is de gang van zaken zeer geleidelijk:

1°. *Senatusconsultum*. Aankondiging der Comitia.

2°. *Comitia* of benoeming.

3°. *Patrum auctoritas* of overgangsmaatregel tot het verkrijgen van het imperium ¹.

¹) Het *Senatusconsultum*, Liv. VI. 42 vermeld, is evenwel zulk eene *auctoritas* niet, blijkens de woorden zelve is het een besluit, dat daartoe zal worden overgegaan. Cf. BECKER, D. II, afd. 1. p. 880. MOMMSEN, *Röm. Gesch.* I. 164.

4°. *Lex Curiata* of plegtige bevestiging in de verkregene waar-
digheid.

De *Patrum auctoritas* was dus onder gewone omstandighe-
den niet anders, dan een *προβούλευμα*, dat, more maiorum,
aan de *Comitia Curiata* voorafging; en zoo kon het gebeuren,
dat een zoo gewichtig regt zoolang onaangetast bleef. Later
bragten de gedurige twisten tusschen het zelfstandig gewor-
den Plebs en den Senaat het gewigt der zaak aan den dag en
sedert is die dan ook eene bron van groote onlusten geworden.
Belangrijk is te dien aanzien het verhaal van Livius aangaande
het gebeurde na de benoeming des eersten Consuls uit het Plebs.
Slechts toen een algemeene opstand dreigde uit te barsten, ga-
ven ze toe, maar behielden daarom toch het radicaal, dat bij
minder dreigende omstandigheden altijd een krachtig middel
bleef, om personen, die hun niet bevielen, te weeren. Zoo be-
raadslaagt de Senaat, Liv. VII. 16 over de *Lex Manlia* en geeft
zijne sanctie slechts uit overtuiging van het groote voordeel,
dat daaruit voor de schatkist zal ontstaan. Niemand mag zijn
ambt aanvaarden, dan nadat de *Patres* van hunne goedkeuring
hebben doen blijken en er is een nieuwe krachtige beweging
noodig en een Tribuun als M' Curius, om den Senaat tijdelijk
van zijn regt te doen afzien. Dat App. CLAUDIUS daartoe in
het jaar 445 u. c. op nieuw aanleiding gaf door tegen de
wet aan op candidaten uit het Plebs geen acht te geven, is
bekend en hoe bij die gelegenheid bepaald werd, dat de Se-
naat bij uitzondering voor het houden der eerste Comitien zijne
auctoritas zou verleen, waardoor aan het Plebs de gelegenheid
verschafft werd, om vrijelijk hunne stem uittebrengen op wien
zij wilden, daar nu de Comitien de laatste instantie werd en
er geene weigering van de zijde des Senaats te vreezen stond.

Wanneer we dus onder de *Patrum auctoritas* het *Senatuscon-*
sultum willen verstaan hebben, dat aan de *Lex Curiata* vooraf-
ging, dan ziet zulks alleen op den vorm, waarin zij gegeven werd.
De zaak zelve is eigenlijk gelegen in de beraadslaging, die
het tot stand komen van een zoodanig senaatsbesluit voorafgaat
en daarop doelt b. v. DIONYSIUS, als hij spreekt van *ἐπικυρᾶται*
τὰ τοῦ δημοτικοῦ πλῆθους en CICERO en LIVIUS van *Comitia rata*
Patrum auctoritate.

Voor de tijden der Republiek valt dat bezwaar weg, zoodra de *nominatie* der candidaten in onbruik raakte en de *petitio* sedert de Lex Valeria vrij werd. Wel had toen de Senaat nog invloed op de verkiezing b. v. door den voorzitter der comitien of door andere intriguen, maar legaal werd niemand meer als candidaat aangewezen. Dat de Senaat toen dat regt van den koningstijd bijbehield en er zich als aan een plechtanker vasthechte is ligt te begrijpen; maar even duidelijk is het, dat CICERO zelf een groot onderscheid maakte tusschen *Patrum auctoritas* en Lex Curiata, zooals uit twee zijner uitspraken blijkt; de *Leg. Agr. II. 22.* staat: »*Consuli, si legem Curiatam non habet, attingere rem militarem non licet,*” en leert, dat slechts een gedeelte der Consulaire magt door de Lex Curiata verleend werd, terwijl in *p. Planc. 3* »*Apud maiores nostros magistratus non gerebat is, qui ceperat, si Patres auctores non erant facti.*” deze zin ligt, dat zelfs het geringste deel van het overheidsambt hem niet toekomt, die schoon *designatus* de bevestiging der Patres niet heeft verworven.

§ 3.

We zijn tot het derde gedeelte van BECKERS beschouwingen gekomen, waarin hij uit de geschiedenis zou aanwijzen, hoe de *Patrum auctoritas*, die vroeger met de Lex Curiata één was, naderhand daarvan gescheiden raakte. Dat BECKER na de uiteenzetting van zijn gevoelen nog noodig had sommige tegenstrijdigheden op te lossen, was het natuurlijk gevolg eener stelling, die tegen de doorgaande en, zoo ik vertrouw, duidelijk gebleken overtuiging der Oude Geschiedschrijvers aandruischte.

De voornaamste zwarigheid was deze, hoe twee oorspronkelijk naauw vereenigde zaken later zoo geheel van elkander gescheiden konden worden, dat de Lex Curiata eindelijk door 30 ictoren en eenige priesters werd afgedaan, terwijl de *Patrum auctoritas* voor den aanvang der volksvergadering gegeven werd. Maar voor ons bestaat die tegenstrijdigheid niet, daar we ons geheel aan de uitspraken der Ouden gehouden hebben.

De geschiedenis, die BECKER ten bewijze zijner stelling inoep, moet dan ook wel tegen hem getuigen. Want de Pa-

trum auctoritas ontleent haar bestaan aan eenen tijd, toen het onmondige volk door de vertegenwoordigers der aanzienlijke geslachten geleid aan de staatszaken nog weinig deel nam en kon te vreden gesteld worden door den schijnbaren invloed, die het in de Comitia uitoefende.

In den laatsten tijd der koninklijke regering zetten zich twee vorsten zonder legale medewerking van den Senaat op den troon, Servius door de gunst des volks, Tarquinius door den adel gesteund; maar toen de laatste zich de Edelen tot vijand had gemaakt en de Aristocratie den zetel had ingenomen, van waar de Koning was verjaagd, toen werd, Cicerro getuigt het, het regt van bekrachtiging als een hoog voorregt en een vaste steun voor de regering der aanzienlijken beschouwd en met krachtige hand vastgehouden. De Senaat heeft zich lang van dien breidel bediend en kon dat doen, zoolang de hoofden van het Plebs nog niet genoeg waren ingewijd in het raderwerk der regeringsvorm. Maar toen langzamerhand de Plebejers het hoofd begonnen op te steken, en zich den weg tot staatsambten hadden gebaad; toen zij al meer en meer de kunstgrepen der Patriciers leerden kennen en verachten, hunne eigene krachten begonnen te gevoelen en hoe langer hoe beter inzagen, dat zij slechts met hardnekkigheid de voorstellen hunner Tribunen hadden te ondersteunen, om hun zin door te drijven; toen zij zelfs Patriciers voor hunne regtbank daagden, deel namen aan de wetgeving, het regt bedeeden en de auspicien waarnamen; toen zij gewaar werden, hoe zij jaren lang zich als werktuigen der magt van weinigen hadden laten misbruiken, terwijl zij zelve toch eigenlijk het grootste deel des volks uitmaakten — toen kon de voogdij van den Senaat, die voor onmondigen berekend was, voor mannen niet meer blijven bestaan, die fier op hunne vrijheid en met Plebeischen trots bezielde elken slagboom wilden opgeheven zien, die den weg tot de souvereiniteit des volks en dus tot hunne oppermagt versperde.

Wel had dat voorregt van den Senaat veel van zijne kracht verloren; wel had het Plebs reeds lang geleden bij de verkiezing van den eersten Plebeischen Consul *facto* dat regt van bekrachtiging vernietigd en den Senaat gedwongen de geeischte goedkeuring te verleenen; wel was Curius nog verder gegaan

en had hij die bekrachtiging afgeperst nog voor dat tot de verkiezing was overgegaan; het was wel op nieuw gebleken, dat het Plebs slechts den vasten wil behoefde te hebben, om zijn plan door te zetten — maar de *Patrum auctoritas* bleef toch altijd een hinderpaal, kostte den Tribunen veel moeite en gaf telkens op nieuw botsing tusschen de partijen zoolang het als een erkend regt bleef bestaan. Dat het ten einde toe als een Patricisch regt werd aangemerkt kan geen verwondering baren, als men bedenkt, hoe lang het sins de Lex Licinia nog geduurd heeft, eer er geregeld nevens de Patricische magistraten even zoo vele uit het Plebs werden verkozen en hoe veel invloed zulks op hunne aanstelling tot Senatoren moest uitoefenen sedert als beginsel was aangenomen, dat slechts gewezen ambtenaren daarin konden worden opgenomen. En mogen dan al later de materjele krachten meer gelijk gestaan hebben, zoo duurde toch de Patricische invloed voort, deels omdat lange oefening in de staatkunde den volleerden Edelman een voorregt gaf op den novus homo; deels omdat de rijke Plebejer, die de Curia betrad, langzamerhand dezelfde beginselen inzoog, die er van oudsher geheerscht hadden.

Daardoor bleef dat regt, van den beginne af aan den Adel eigen, tot aan het einde zoo goed als in Patricische handen en het Plebs, dat gejuicht had bij de invoering van de Lex Publilia, omdat den Patres een voorregt ontging, beschouwde zich evenzeer als de overwinnaar der Patriciers, toen de Lex Maenia werd tot stand gebracht.

Wanneer we thans het oog vestigen op de *Lex Curiata*, dan valt het onderscheid van zelve in het oog. Onder de koninklijke regering diende die tweede vergadering der Curien tot niets anders, dan om den Vorst, die in de eerste gekozen was plegtig in zijne waardigheid te bevestigen. Hij zelf nam daarvan bezit door als voorzitter de vergadering te leiden en het volk op zijne uitnoodiging te laten verklaren, dat zij hem als koning erkenden. De geheele zaak was niets dan eene formaliteit, die in eere bleef, zoolang het volk bijgeloovig aan de auspicien hechtte en de Patriciers wachtten zich wel dat dwaalbegrip weg te nemen.

CICERO spreekt wel van eene *reprehendendi potestas* die de

Curien zouden bezeten hebben tot op den tijd van Servius, en DIONYSIUS zegt wel is waar IV. 40, ἐλλείποντος δέ τινος τούτων ἕτερον ἀνόμεζον καὶ τρίτον, εἰ μὴ συμβαίῃ τῷ δευτέρῳ τὰ τε παρὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἀνεπίληπτα· maar we weten niet, dat daar ooit gebruik van gemaakt is en het is waarschijnlijk, dat DIONYSIUS de gewoonte, om *Consules vitio creati* hun ambt te doen nederleggen en hen, aan wie geen *imperium* verleend was voor onwettige ambtenaren te houden, ook als voor den tijd der koningen geldig heeft voorgesteld. Daarbij komt, dat onder die ἀνεπίληπτα alles begrepen is, wat tot de verkiezing behoort en dus niet alleen op het verleenen van het *imperium* betrekking heeft.

Als bewijs voor het regt des volks, om door die tweede vergadering der Curien het vroeger genomen besluit te vernietigen wordt wel eens het voorval bijgebracht te lezen bij LIV. XVII. 18 en 19. (cf. HÜLLMAN *Gvf.* pag. 147) en in dien zin verklaard alsof bij het volk het voornemen zou bestaan hebben, om aan Scipio de hem opgedragen waardigheid van Proconsul weer te ontnemen. Doch daarvan spreekt LIVIUS mijns inziens geen woord. Daar is wel sprake van onrust en berouw over de gedane keuze en van bemoediging en herleeft geestdrift na de toespraak van Scipio, maar van een plan tot vernietiging der keuze wordt niet gerept.

De Lex Curiata is dus geen inrigting, waarvan de Patriciers zich bedienden, om het Plebs in toom te houden. Ware dit het geval, we zouden althans een enkel voorbeeld daarvan in de geschiedenis aantreffen, gelijk dat bij de Patrum auctoritas het geval is: integendeel zegt CICERO, *Leg. Agr.* II. 11, dat na de invoering der Comitia Centuriata en Tributa, de *Curiata* slechts *wegens de auspicien* in gebruik bleven, d. i. dewijl men het voor goddeloos hield en eene bijgeloovige vrees verbood ze geheel af te schaffen. Blevেন ze bestaan, dan moest er ook iets in uitgerigt worden en daarom liet Servius en later de Patriciers er alle zaken verrigten, die er vroeger behandeld werden uitgenomen de wetgeving en de keuze der ambtenaren, omdat deze van het grootste gewigt waren en de Patriciers in de Centuriata de overhand hadden bij den aanvang der volksregering. De Lex Curiata was eene ceremonie, die slechts in

zooverre gewigt had, als ze tot ambtsaanvaarding onvermijdelijk was, schoon ze tot de verkiezing weinig afdeed en de Patriciers waagden niets, terwijl zij het volksgeloof ontzagen en de auspicien in eere hielden.

Waar van de Lex Curiata gesproken wordt, heet het altijd, dat zij betrekking heeft op de krijgczaken. Geen overheid mag een leger aanvoeren of troepen werven of iets dergelijks doen zonder imperium; hij mag de insignien niet dragen den kriegsbevelhebber eigen, enz.

Die beschouwing is van den koningstijd af aan tot op dien van Ciceró toe immer dezelfde gebleven en de zaak zelve heeft niet gedeeld in de veranderingen, die met de Patrum auctoritas voorvielen. Wel staat het *Ius auspiciorum* in verband met de Lex Curiata en hij, die nog geen imperium heeft mag zich geene auspicien veroorlooven; zijn imperium wordt zelfs eerst *iustum* door de daarop volgende plegtige inwijding, Liv. XXII. 1; maar de Lex Curiata draagt als zoodanig, op den bevestigden magistraat de auspicien niet over; dat geschiedt, zoo als BECKER te regt aanmerkt, bij de overdragt van het bewind door den aftredenden overheidspersoon, gelijk de Interreges het *medium* zijn, waardoor de auspicia bij afwezigheid van eenen magistratus ordinarius op den nieuw benoemden overgaan.

Het blijkt dus meer en meer, dat we niet zoo veel waarde aan het gevoelen van Ciceró te hechten hebben ten aanzien dier reprehendendi potestas der Curien. Het is niet veel meer, dan eene gevolgtrekking door Ciceró zelve uit de omstandigheid opgemaakt, dat er tweemaal gestemd werd en die hem bij tijds inviel, om zijn gevoelen tegen Rullus staande te houden, meer scherpzinnig dan waar en niet in overeenstemming met hetgeen de geschiedenis ons leert.

Maar dit staat naar mijn gevoelen vast en ik hoop, dat ook mijne lezers dit zullen beëamen, dat de geschiedenis van de Lex Curiata van die der Patrum auctoritas verschilt. Deze was een stevig wapen tegen het Plebs in de handen der Aristocraten; gene de plegtige inwijding eener voorloopige verkiezing; deze verloor hare beteekenis tegelijk met het afnemen van de magt des Senaats en der aanzienlijken; gene bestond zoo lang men de godsdienst in eere hield.

Maar langzamerhand verdween die groote eerbied voor de auspicien en ze raakten in oneëre, sedert de Tribunen aan den Senaat durfden toevoegen: *Quod Plebeius Dictator sit, id vitium visum*. Gelijk de zorg voor godsdienstige offers in later tijd soms aan slaven is overgelaten, zoo werd ook de formaliteit der inwijding eindelijk aan Lictoren toevertrouwd en de Comitien in welke vroeger het volk, in Curien verdeeld, zijn imperium pleeg te verleen, verloren in den laatsten tijd der Republiek zoozeer hunne ware beteekenis, dat ze als eene overtollige en lastige zaak door dienstknechten des Romeinschen volks in tegenwoordigheid van een paar wichelaars werden afgedaan. Het baarde wel veel opzien en verbazing dat de Tribuun Clodius de afschaffing der auspicien bij staatsaangelegenheden tot een voorstel van wet maakte, aan sommigen, zoo als aan Cicero, ontklokte het een kreet van verontwaardiging; maar dat Clodius het durfde is een bewijs, dat de zaak weinigen meer ter harte ging.

Gouda, Mei 1855.

D. TERPSTRA.

EURIPIDES, *Helena* 670.

Helena Menelao interroganti, quomodo in Aegyptum venisset, respondet

ὁ Διδς, ὁ Διδς ὦ πόσι παῖς
μ' ἐπέλασεν Νείλω,

quae Elmsleius non integra esse perspicuus coniecit:

ὁ Διδς, ὁ Διδς ὦ πόσι Μαίλας τε παῖς
μ' ἐπέλασεν Νείλω.

Ingeniose inseruit Μαίλας τε, quibus omissis Menelaus, quem deum Helena diceret, scire non poterat. At in Μαίλας diphthongus corripere non potest; ne metrum dochmiacum ruat, lege

ὁ Διδς ὦ πόσις με Μαίλας τε παῖς
ἐπέλασεν Νείλω.

Alterum ὁ Διδς ex dittographia ortum videtur, quod vero nominativum post ὦ usurpatum spectat, cf. G. Herm. ad Androm. 1.

D., m. Iul. 1855.

E. J. K.

EPIGRAPHISCHE AANTEKENINGEN ¹⁾.

II.

Een grieksch opschrift in het Leydsche Museum, door A. DE LONGPÉRIER te onregte voor christelijk verklaard.

De heer A. DE LONGPÉRIER, Conservateur du musée des antiques du Louvre en lid van het *Institut*, heeft in het *bulletin archéologique* van het *Athenaeum Français* N°. 4, een' griekschen grafsteen uit het Leydsche Museum aan een nieuw onderzoek onderworpen en het opschrift er van uit een nieuw oogpunt als belangrijk voorgesteld. Het is de steen, voorkomende op Pl. IX der door ons uitgegeven *Grieksche en romeinsche grafreliëfs uit het Mus. van Oudheden* (Leyden 1851 fol.). Deze steen is door hem t. a. pl., in eene houtsneede nogmaals uitgegeven, en hij heeft daarbij trachten te bewijzen, dat hij niet, gelijk tot dus ver (ook door mij) geoordeeld werd, van heidensche afkomst was, maar dat hij een christelijk karakter droeg, en een nieuw bewijs opleverde voor de stelling, dat de eerste christenen (uit vrees voor de schendende hand der heidenen) hunne grafmonumenten soms door een klein en weinig in het oogvallend teeken of symbool pleegden te kenmerken. Zoodanig teeken of symbool meende hij te zien in het opschrift van dien steen, in de letter X, zoo

¹⁾ Vervolg van *Mnemosyne* 1854, bl. 333.

als die daar, verbonden met een loodlijnigen dwarsbalk, voorkomt, en, volgens hem, tevens een monogram van den naam van Christus zijn zou (Ἰησοῦς Χριστός). Ofschoon ik mij verheugen zou in eene ontdekking, waardoor nieuw licht over dien gedenksteen verspreid, en hij als nieuwe bijdrage voor oud-christelijke symboliek en gewoonte beschouwd kon worden, is het mij niet doenlijk geweest des schrijvers opvatting aannemelijk te vinden, in weêrwil van de geleerdheid en het talent waarmede hij haar heeft trachten te staven. De bedenkingen die er bij mij tegen oprezen waren groot, en van dien aard, dat ik meende ze niet aan het publiek te mogen achterhouden; na partijen gehoord te hebben zullen deskundigen wel beslissen aan wiens zijde de waarheid is, en de geachte schrijver, wien het zeker even als mij om waarheid, en niet om aan eene bijzondere meening ingang te verschaffen, te doen is, zal naar ik vertrouw mijne aanmerkingen met dezelfde welwillendheid ontvangen, als waarmede de zijne door mij overdacht zijn.

De steen, wien het geldt, was eertijds in de verzameling van den beroemden Amsterdamschen burgemeester Nic. WITSSEN, en ging later in die van G. PAPENBROEK over. Nadat de Papenbroeksche verzameling eigendom der Leydsche Academie geworden was, werd de steen door OUDENDORP, in zijne *Legati Papenbr. brevis descriptio*, p. 7. N°. 4, kort beschreven, maar gebrekkig uitgegeven en toegelicht. In de betere boven aangevoerde uitgave werd gezegd, »dat hij waarschijnlijk uit Griekenland afkomstig was»; bepaelder aanteekeningen over de ontdekkingsplaats waren mij toen niet bekend en zijn mij ook later niet bekend geworden. DE LONGPÉRIER meldt, dat BORCKH C. I. 3542, zich beroepende op DORVILLE, hem uit Smyrna afkomstig houdt; maar BORCKH zegt t. a. pl. eigenlijk niet dat DORVILLE zijne auctoriteit is; het is BORCKH's eigen gevoelen, welk vooral steunt op het feit, dat zich in de verzameling van N. WITSSEN een paar (andere) grafsteenen bevonden, die stellig uit Smyrna afkomstig waren (OUDENDORP l. c. N°. 75, 77). Dit laatste is intusschen geen genoegzaam bewijs, want in diezelfde verzameling waren ook gedenksteenen uit andere oorden. Het zeer lage reliëf van onzen steen, en de bewerking er van,

strooken niet met die van de andere Smyrnasche steenen in het Leydsche Museum; ten dezen opzichte komt hij meer met Attische overeen, waarvoor ook eenigermate het pentelisch marmer zou kunnen pleiten (volgens onderzoek van den heer Conservator van 't mineralogisch gedeelte van 's Rijks Museum van Natuurl. Historie alhier, Dr. E. M. BEIMA). Of hij echter uit Attica, uit Smyrna of van elders afkomstig is, doet tot beoordeeling van zijn christelijk karakter niet af; zeker is, dat geen andere der Smyrnasche grafsteenen van het Leydsche Museum christelijke kenmerken draagt. — Hij heeft slechts de hoogte van 0.38 en de breedte van 0.27 el (mètre) en is van boven geschonden, maar door eene moderne hand zóó bijgewerkt, dat zijn tegenwoordig driezijdig gevelveld niet oorspronkelijk maar uit lateren tijd is; wij stippen dit alleen aan, omdat op het ontbrekende gedeelte eenige versiering zou kunnen gestaan hebben, terwijl de heer DE LONGPÉRIER uit de afwezigheid van versiering (hoewel ten onregte) eenigen grond meende te mogen vinden voor zijn gevoelen van de christelijke afkomst. Op de voorzijde bevindt zich een vierkant veld uitgehouwen, waarin in laag reliëf, eene zittende vrouw, die haar aangezicht gekeerd heeft naar eene staande jonkvrouw en eenen daarnaast staanden jongen man of jongeling; onder de jonkvrouw, op het benedenste gedeelte des steens, staat:

KOAPTA
BAK*ΙOT
XAΙPE.

onder den jongeling:

ΔΙΟΓΕΝΗ
BAK*ΙOT
XAΙPE

Het is buiten twijfel, dat de jonkvrouw QUARTA, en de jongeling DIOGENES heette; zij waren kinderen van BACCHIUS, en de zittende vrouw zal wel hunne moeder voorstellen, in wier mond althans deze afscheidsgroet zeer gepast zou zijn; eene opvatting, die ook door den heer DE LONGPÉRIER gedeeld wordt.

De naam QUARTA bewijst, dat de steen uit romeinschen tijd is, en men mag daaruit wel afleiden, dat de streek van Griekenland waar die jeugdige dooden eens leefden, onder romeensch

beheer stond. Maar als DE LONGPÉRIER verder waarschijnlijk acht, dat de steen tot den tijd der Antonijnen zou behooren, kunnen wij hem niet volgen, om reden dat hij de bewijzen niet levert en de steen ons ouder voorkomt. In de voormelde uitgaaf (*Grafreliëfs*, t. a. pl.) hebben wij omtrent den ouderdom gezegd, dat de vorm der letters van het opschrift op een' tijd wees die aan den keizerlijken vooraf ging, en we hadden toen bepaaldelijk op het oog den ouden vorm der letters K, die met korte armen, gelijk hier, na Augustus niet meer in gebruik was; vergel. FRANZ *Elem. epigr. Graecae*, p. 244. Slechts bij zeldzame uitzondering was die letter nog onder Caligula in gebruik; zie het opschrift bij БОСКН C. I. 2452. Tegen den tijd der Antonijnen pleit ook het eigenaardig karakter der grieksche grafschriften uit dien tijd (zoowel wat vorm der letters als stijl van opschrift betreft; zie voorbeelden aangevoerd in onze *Mus. L. B. inserr. Grr. et Lat.*, p. 34), alsmede het beeldwerk, hetwelk in den tijd der Antonijnen zich door hooger reliëf en voortreffelijker bewerking pleegt te onderscheiden, en waarvan o. a. de reliëfs op sarcophagen getuigen kunnen. Intusschen zouden wij enkel wegens de middelmatige bewerking van 't beeldwerk van onzen steen, niet wagen zijn ouderdom op eene eeuw na te bepalen, daar er ten allen tijde middelmatige beeldhouwers waren, en onze steen niet op openbaar gezag, maar door een partikulier geplaatst werd, daarenboven sporen draagt van zeer haastige bewerking, zigbaar zoowel aan beeldwerk als opschriften.

Wij willen echter eens stellen, wat ons niet aannemelijk is toegeschenen, dat hij tot den keizerlijken tijd na Augustus te brengen is, toen het christendom reeds vele en uitgebreide wortels geschoten had, welk bewijs is er dan, dat hij van een christen afkomstig zijn en een christelijk karakter dragen zou? DE LONGPÉRIER geeft het in deze woorden: »Le trait vertical qui traverse ce caractere (*), et, autorisé du reste par l'aspect général du monument, nous considérons ce monogramme (*) comme un signe de christianisme.»

Hij vindt dus het bewijs in de letter X, die hier, door den loodlijnigen dwarshalk waarmede hij tweemaal, in den naam ΒΑΧΧΙΟΤ, vereenigd voorkomt, tevens monogram van den naam

van Christus zijn zou (Ἰησοῦς Χριστός); en dat die letter tevens als monogram zou moeten beschouwd worden, daartoe wettigt volgens hem het *algemeene uiterlijk* (l'aspect général) van den steen. Maar het eene zoowel als het andere mist genoegzamen grond. Letten wij eerst op hetgeen door hem ten aanzien van het *aspect général* voor het christelijke karakter is bijgebracht. Wij moeten bekennen nergens eenig kenmerk van christelijken aard te hebben kunnen ontdekken. Wat DE LONGPÉRIER daarvan aanstipt, mist onzes oordeels alle kracht van bewijs. Men oordeele: »L'absence de tout symbole, de fleurs, de couronne sur le tympan de la stèle, s'accorde bien avec ce que Tertullien rapporte (Apologet. cap. 35) des Chrétiens, qui refusaient de décorer de branches de laurier la porte de leur maison; et il n'est pas qu'à l'attitude grave et chaste des deux enfants de Bacchius qui ne rappelle les personnages figurés sur les verres dorées des catacombes romaines.»

Uit de *afwezigheid van alle versiersel* op het gevelveld (tympan) kan geen bewijs afgeleid worden voor het christelijk karakter, omdat die afwezigheid niet zeldzaam is op gevelvelden van echt grieksche, vóór-christelijke grafsteen, zie b. v. Pl. I, II, 4, 5 en Pl. V, 14, 15 der voormelde *Grafreliëfs*; zoodat men niet eens den geschonden toestand van het fronton behoeft te hulp te roepen. De door DE L. aangevoerde plaats van TERTULLIANUS Apol. c. 35 (*cur die laeto non laureis postes obumbravimus*) kan van geene betrekking gemaakt worden op grafmonumenten; en het is overbekend, dat de oude christenen zeer veel ophadden met het versieren hunner grafsteen, door lau-riertakken, kransen en allerlei symbolen, ofschoon die dan ook in een anderen zin zijn op te vatten als de heidensche, waarvan zij navolgingen waren.

En als DE LONGPÉRIER eindelijk wijst op de *ernstige en kuische houding der kinderen van Bacchius*, eene houding die overeenkomstig zijn zou met die van personen op vergulde glazen uit de (oud-christelijke) *catacomben*, dan heeft hij er zeker niet aan gedacht, dat op heidensch-grieksche grafmonumenten de houding van het personeel doorgaans niet minder *ernstig en kuisch* is dan die der kinderen van onzen Bacchius (zie b. v. de Leydsche *Grafreliëfs*, Pl. I—V), ja soms *ernstiger en kuischer* dan

op vergulde glazen uit de catacomben, ten bewijze waarvan wij ons beroepen op Pl. XXX, 82 van PERRET's *Catacombes de Rome*, waar men de voorstelling vindt van een meisje, in de houding van eene naakte Venus, tusschen twee Amoretten, met de linkerhand den sluier voor haar midden, en in de rechterhand eene bloem houdende; een der Amoretten reikt haar een toiletspiegel toe, en het andere bukt zich om nog eene bloem voor haar te plukken; het opschrift is [PARTE]NOPE [CVM] FAVSTINA. FILIA ZESES (volgens de meer volledige lezing bij VETTORI *dissert. glyptogr.*, p. 1, aangevoerd door R. ROCHETTE, *Mém. sur les antiq. Chrét.*, p. 778).

Het *aspect général* van onzen gedenksteen bevat dus niets christelijks, en daaruit kan derhalve geen grond ontleend worden voor het vermoeden, dat ons letterteeken * (in den naam van BACCHIUS) een christelijk monogram zou zijn. Wij hebben dus dat letterteeken geheel op zich zelve te beschouwen, en nog slechts de bewijzen te toetsen, die door DE LONGPÉRIER voor het christelijk karakter er van (dat het monogram van den naam van Christus zou zijn) aangevoerd zijn. Zij zijn achtereenvolgens en vooral deze:

1°. Hetzelfde teeken zou als christelijk kenmerk voorkomen op een grafsteen bij GRUT. p. MLX, 4.

Wel komt een soortgelijk teeken t. a. pl. bij GRUTER voor, maar boven een latijnsch, oud-christelijk grafschrift; het staat daar buiten het opschrift, enkel als monogram, niet gelijk hier als letter tevens, weshalve dat voorbeeld geene bewijskracht hebben kan. Ook de dwarsbalk in het teeken bij GRUTER is boven van een oogje voorzien, zoodat daar het monogram ꝥ, en niet *, bedoeld moet zijn.

2°. Hetzelfde teeken zou voorkomen bij ARINGHI Rom. Subl. (Paris. 1676) p. 306, 334.

Op ééne plaats van ARINGHI (p. 288, edit. Arnh. 1671) komt het voor op een' gedenksteen zonder opschrift, midden tusschen een offermes en eene bijl; en op eene andere plaats (p. 394 edit. Rom. 1681. t. I) staat het op een grafsteen, die voorts enkel voorzien is van den naam MARIVS IANVARIANVS. Het is dus op beide plaatsen enkel als monogram of symbool van den naam van Christus, niet als letter tevens, op te vatten,

en mist daarom evenzeer bewijskracht als het voorbeeld zoo even uit GAUTER aangevoerd.

3°. Het zou voorkomen bij CIAMPINI, *Monim. vet.* I. tab. LXVI, 1, LXVII, en II. tab. XIX.

Op de aangevoerde plaatsen komt het inderdaad voor, maar besloten in een cirkel, die de zon verbeelden zal, en buiten verband met een opschrift, dus zonder tevens als letterteeken te gelden. Deze soort had door DE L. nog kunnen vermeerderd worden, b. v. door te verwijzen naar PERRET's *Catacombes* Pl. XLVIII. 16, 18 en Pl. LVII. 11. Het behoeft naauwelijks herinnerd te worden, dat het op alle die plaatsen als symbool of monogram, niet als letter tevens, gevonden wordt, en dus geen bewijs oplevert.

4°. Het zou voorkomen in een grieksch-christelijk grafschrift bij BUONAROTTI, *vasi ant. di vetro* p. 168.

Dat grafschrift luidt:

ΕΥΤΥΧΙ CEKOTNΔΑ ΟΥ
ΔΙC ΑΘΑΝΑΤΟC
ΡΗΓΙΤΑΝΑ

De derde letter van dit opschrift (Ψ) heeft daar wel de gedaante van ons teeken, maar het zou moeilijk te bewijzen zijn dat hij daarom tevens het monogram van den naam van Christus bevatten zou! Dat opschrift is (volgens den afdruk bij BUONAROTTI te oordeelen) door eene zeer ongeoeffende hand vervaardigd en bevat meer dan eene fout; zoodat niets aannemelijker is, dan dat de schrijver er van, eerst bij vergissing eene X, in plaats van eene Ψ, geschreven hebbe, en daarna de fout verbeterde door een' dwarsbalk in de X te plaatsen; hierdoor ontstond een teeken, dat enkel door het verband waarin het voorkomt als eene Ψ kan opgevat worden. Gesteld echter dat men (tegen alle waarschijnlijkheid) in deze letter (Ψ) het monogram van den naam van Christus had te zien, dan zou dit voorbeeld toch bewijskracht missen, omdat het de letter Ψ, en niet gelijk op onzen steen, de letter X geldt.

5°. Op een *onico* (gewoonlijk *nicolo* genaamd), door den hr. DE LESCOPIER aan het Vatikaansche Museum geschonken, bevindt zich, volgens DE LONGPÉRIER, de bekende christelijke benaming ΙΧΘΥC, waarvan de tweede letter (X), door verbinding

met eene P, tevens monogram van den naam van CHRISTUS is (P).

Ook dit voorbeeld, waarbij het monogram tevens als letter X moet gelden, kan niet van toepassing zijn op ons letterteeken * in den naam BAKXIOT. In de veronderstelling dat gemelde *onicolo* oud en echt is, en er zich geene fout in het opschrift of in het afschrift er van bevindt, bestaat er toch een onderscheid niet slechts in den 'vorm van beide teekens, maar vooral in de gronden waarop het eene boven het andere voor een monogram moet gehouden worden. Het onderscheid in vorm (P en *) zou kunnen voorbijgezien worden, wanneer niet vaststond, dat het teeken P *altijd* het christelijk monogram is, terwijl dit van het teeken * niet altijd met zekerheid mag beweerd worden. Maar het teeken P is geplaatst tusschen, en maakt een gedeelte uit van de bekende christelijke benaming IXΘTC, d. i. Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Ὁμώτης; eene benaming die op zich zelve en zonder dit teeken door ieder terstond als christelijk erkend zou worden; daarentegen is het teeken *, in ons opschrift, een gedeelte van een' oorspronkelijk *heidenschen naam* (BAKXIOT), terwijl in het overig gedeelte van het opschrift niets hoegenaamd wordt aangetroffen, wat het christelijk karakter van dat teeken zou kunnen staven.

De voorbeelden derhalve door den schrijver aangevoerd, ten betooge dat ons letterteeken X een christelijk monogram tevens zijn zou, hebben geene bewijskracht.

Intusschen is niet te loochenen, dat het, op zich zelf beschouwd, in vorm overeenkomt met een bekend monogram van den naam van Christus; zoo er dus geene andere reden te vinden ware voor die toevallige overeenkomst, zou zij allezins grond opleveren voor het vermoeden, dat de gedenksteen christelijk ware. Maar zulk eene andere, en onzes inziens zeer voldoende, reden is te vinden, en zij is ligt te ontdekken wanneer men overweegt de vlugtigheid, den spoed, waarmede klaarblijkelijk de geheele grafsteen bewerkt is, en waarvan zoowel beeldwerk als opschriften onmiskenbare blijken dragen. Die haastige bewerking nu geeft aanleiding om den monogram-vorm der letter X aan eene fout des steenhouwers toe te schrijven, die in den naam BAKXIOT, in plaats

van de letter X, de letter K gebeiteld had, zoodat de naam BAKKIOT luidde, en eerst daarna, de fout ontdekt hebbende, de letter K in eene X trachtte te veranderen, door hare twee armen in linksche rigting te verlengen, terwijl hij verzuimde, of ondoenlijk achtte, om den dwarsbalk (die van de letter K was blijven staan) door uitbeiteling onzichtbaar te maken. Werpt men hiertegen de bedenking op, dat hetzelfde letterteeken * in hetzelfde opschrift en denzelfden naam nogmaals voorkomt, en dat men bezwaarlijk zou mogen veronderstellen dat de steenhouwer zich twee malen in hetzelfde opschrift, in de schrijfwijze van denzelfden naam, zou vergist hebben, dan meenen wij dat die bedenking geenerlei bezwaar oplevert, omdat de steenhouwer in ditzelfde korte opschrift, en wel in een' van de namen BAKXIOT, nog eene derde fout begaan heeft, door eerst KAKXIOT in plaats van BAKXIOT te beitelten, hetwelk hij daarna, door verandering der eerste K in B, hersteld heeft.

Steenhouwersfouten zijn, gelijk bekend is, in opschriften, grieksche zoowel als romeinsche, zeer gewoon, vooral wanneer het opschriften zijn die gelijk dit, niet op openbaar gezag, maar op last van bijzondere personen en soms door onkundige werklieden vervaardigd zijn. Door die fouten ontstaan dan soms vreemde letterteekens, die op het eerste gezigt, en zoo men het verband waarin zij voorkomen niet goed nagaat, eer vóór een symbool of geheim teeken zouden gehouden worden dan voor eene letter. Wij wijzen uit vele voorbeelden op het vreemde teeken Σ , dat voorkomt op een griekschen steen eveneens in het Leydsche Museum; die steen draagt zelfs een openbaar karakter, zijnde een huurcontract uit Aexone (in Attica), en wel uit goeden tijd (Olymp. 108, 4); zeker zou dit teeken door geen palaeograaf begrepen worden, wanneer niet uit het verband bleek, dat het eene foutief gebeitelde Σ was; zie de afbeelding van dat opschrift in de door mij uitgegevene *Musei Lugd. Bat. inscriptt. Grr. et Lat.* Tab. I; vergel. БОСКИ, *C. I.* tom. I. 93.

Daar uit het aangevoerde, naar wij vertrouwen, gebleken is, dat noch het beeldwerk noch het opschrift van onzen steen een christelijk kenmerk draagt, en er gronden zijn waarom het vreemde, met een christelijk monogram overeenkomen-

de, letterteeken (*) aan eene toevallige vergissing van den steenhouwer is toe te schrijven, zijn wij genoodzaakt dit gedenkstuk de plaats te ontfeggen, die er door den geleerden DE LONGPÉRIER onder de christelijke monumenten aan toegewezen is, en blijven wij het aan het heidendom vindiceren.

Wij kunnen deze aanteekening niet eindigen, zonder ook nog met een woord te gewagen van de hulde door DE LONGPÉRIER aan den geleerden belgischen archaeoloog DE WITTE gebragt, wegens diens bekende *Mémoire sur l'impératrice Salonina* (*Mém. de l'Acad. R. de Belg.* tom. XXVI), en waarin deze een' eerekrans gevlochten heeft voor de miskende deugden dier keizerin, en haar het eerst, op grond van het opschrift IN PACE op eene harer munten voorkomende, eene plaats heeft doen innemen onder die aanzienlijke christelijke vrouwen, die aan de eerste uitbreiding van het christendom diensten bewezen hebben. Daar DE LONGPÉRIER ten aanzien van onzen grafsteen een' soortgelijken weg bewandelde, als door DE WITTE met Salonina (deze echter met beter gevolg) was ingeslagen, was het te natuurlijker dat hij aan het slot van zijn opstel zijne sympathie voor DE WITTE's arbeid niet achterhouden kon. Ook wij aarzelen niet te betuigen, dat wij met de algemeene uitkomsten der veelzins scherpzinnige verhandeling des heeren DE WITTE zijn ingenomen, en wie het immer ondernemen mogt *het aandeel in het licht te stellen, dat de vrouwen gehad hebben ter vestiging en uitbreiding van het christendom*, zal in DE WITTE's werk belangrijke en nieuwe bouwstoffen vereenigd vinden. Intusschen verhelen wij ook niet, dat er tevens stellingen en verklaringen in voorkomen, die ons te gewaagd en onbewezen toeschijnen, en dat uit overgrootte godsdienstijver, of uit te sterke zucht om door oude monumenten de waarheid der kerkoverlevering te staven, in gezegde verhandeling niet altijd die vrijheid en onbevangenheid van oordeel doorstraalt, die DE WITTE's andere geschriften op het gebied der niet-christelijke oudheid kenmerken; een gemis, dat wij ook bij hedendaagsche fransche archaeologen van naam en verdiensten (maar te zeer roomsch-kerkelijk regtzinnig) betreuren, daar zij den vrijeren weg door anderen en zelfs den r. katholieken R. ROCHETTE in zijne *Mémoires sur les antiq. Chrét.* aangewezen, niet gevolgd, maar daarvan veeleer afgeweken zijn. Wij

hopen deze onze meening bij eene andere gelegenheid uit een te zetten, en eindigen gaarne met de verzekering, dat wij elken letterarbeid van wetenschappelijke en bevriende mannen, als DE LONGPÉRIER en DE WITTE, steeds welkom heeten en dankbaar gebruiken, ook dan wanneer zij uitspraken en stellingen bevatten waarmede wij geen wetenschappelijken vrede hebben kunnen.

Leyden, Julij 1855.

L. J. F. JANSSEN.

VELLEIUS PATERCULUS, I. II. 2.

»Immixtusque (Codrus) castris hostium, *de industria*, *imprudenter* rixam ciens, interemptus est.” Hunc locum variis variorum coniecturis tentatum vir doctissimus A. L. BRUGSMA in Specimine inaugurali, *descriptionem Gymnasiorum apud Graecos* continente, cuius censuram mox huic ipsi diario inserendam curabo, ita emendasse sibi videtur, ut vocabulum *imprudenter* tamquam glossema e textu eiiciatur. Olim enim »*de industria rixam ciens*” scriptum fuisse autumat, cui a glossatore *i. e. prudenter* suprascriptum fuerit. Sed quum vocabula *de industria* non ex eorum numero esse videantur, quae glossatorum putidam eliciant diligentiam, tum emendationis evidentiae id obstat, quod glossema et ipsum corruptum fuisse contendere quidem potest, at probari hoc loco nequit. Nulla omnino opus est emendatione, dummodo, omni deleta interpunctione, legeris: »immixtusque castris hostium, *de industria imprudenter* rixam ciens, interemptus est.” Imprudenter quidem Codrum rixam excitasse dicit, sed imprudentem se gerere secum constituerat; itaque *de industria* imprudens fuit, et *de industria* imprudenter rixam excitavit.

E. M.

EURIPIDEA.

Hecuba, vs. 79 sqq.¹:

ὦ χθόνιοι θεοί, σῶσατε παῖδ' ἐμὸν,
 ὃς μόνος, οἴκων ἄγκυρά τ' ἐμῶν,
 τὴν χιονώδη Θρήκην κατέχει.

PORSONUS, iure offensus particula τε, cuius nullus hic locus est, auctorem secutus REISKIUM edidit ἄγκυρ' ἅτ' ἐμῶν, vertitque: *quasi anchora*. Sed falli mihi videtur vir summus; nam tum ἅτε semper quippe, numquam quasi significare puto, tum haec vocula, si reete memini, ubique praeponitur, numquam postponitur vocabulo ad quod pertinet. Accedit quod tragici hac coniunctione rarissime usi fuisse videntur; EURIPIDEM nescio, sed SOPHOCLES numquam, AESCHYLUS semel (*Sept. adv. Theb.* vs. 127) eam adhibuit. Quapropter alia ratione locus erit emendandus. Vitium autem latere mihi videtur in τ' ἐμῶν quod pronomen propter consimilem finem versus praecedentis non est admodum elegans. Quod olim ipse conieci πέλων, nunc in mentem venisse video KIRCHHOFFIO, qui recentissimam curavit EURIPIDIS editionem, quique in commentario critico inter plurima, quae omittere satius fuisset, pauca dedit vera et probabilia. Hodie illa suspicio non valde mihi placet,

¹) Secutus sum quod ad textum et versuum numeros attinet editionem, quam curavit THEOBALDUS FIRMIUS. (Firmin Didot. Parisiis a. 1844.)

et aliorum sagacitati locum committere malo, quam inutilibus eum tentare coniecturis.

Vs. 148 sq. κήρυσσε θεούς, τοὺς τ' Οὐρανίδας

τοὺς θ' ὑπὸ γαίαν.

Rectissime quidem dñi dicuntur Οὐρανίδαι, et saepius haec forma apud EURIPIDEM occurrit, v. c. *Phoen.* vs. 823, sed semper, ni fallor, est adiectivum patronymicum, quo significatur *Urani suboles*, non id quod vulgo putant, *coelicolae*. Hi contra constanter dicuntur οὐράνιοι, ut ἀγρόταιοι, χθόνιοι, θαλάσσιοι cct. Quae quum ita sint, vocabulum Οὐρανίδης scribendum est ubique cum litera initiali maiore, quod fecit h. l. PORSONUS, et loco nostro non convenit, propterea quod e regione opponuntur vocabula τοὺς θ' ὑπὸ γαίαν. Ideo scribere malim: τοὺς τ' οὐρανίους κτέ., cf. AESCH. *Agam.* vs. 90 sqq.

πάντων δὲ θεῶν τῶν τ' ἀστυνόμων,

ὑπάτων, χθονίων,

τῶν τ' οὐρανίων, τῶν τ' ἀγοραίων κτέ.

Vs. 1099 sqq. ποῖ τράπωμαι, ποῖ πορευθῶ;

αἰθέρ' ἀμπτάμενος οὐράνιον ὑπικετὰς ἐς μέλαθρον.

Enotavit KIRCHH. ex Scholiis codicis Florentini haec verba ἐν τισι τὸ αἰθέρα περισσὸν καὶ οὐ φέρεται. Siquidem nihil simul potest non esse et abundare, corrigamus necesse est: τὸ αἰθέρα περισσὸν καὶ ἐν τισιν (scil. ἀντιγράφοις) οὐ φέρεται. Recte iam DINDORFIUS in libro de metris *Scenicorum* Scholii auctori obsecutus expunxit αἰθέρα, quod vocabulum ferri non posse vel metrum potuerat docere.

Orestes, vs. 32 sq. καὶ γὰρ μετέσχον, οἷα δὲ γυνὴ φόνου,

Πυλάδης θ', ὃς ἡμῖν συγκατείργασται τάδε.

Si tales versus, qualis est vs. 33, scribere licuit EURIPIDI, nihil iam erit, quod iure ei possimus abiudicare. Vocabula enim ὃς ἡμῖν συγκατείργασται τάδε, ut unusquisque videt, turpiter abundant. Nemo mortalium sic loquitur: et *Pylades qui nobiscum haec perpetravit sceleris fuit particeps*. Si quid iudico, versus reddendus est interpolatori, qui Pyladis mentionem hanc requiri ratus, ingenium scilicet suum fuerat expertus. Ni fallor, EURIPIDES, si eum commemorasset, addidisset τρίτος.

Vs. 48 sqq.

κυρία δ' ἥδ' ἡμέρα,

ἐν ᾗ διοίσει ψῆφον Ἀργείων πόλις,

εἰ χρὴ θανεῖν νῶ λευσίμῳ πετρώματι,
ἢ Φάσγανον θήξαντ' ἐπ' αὐχένος βαλεῖν.

Evincere conabor ultimum, quem adscripsi, versum spurium esse, non modo propterea quod Graeca non sit nedum Euripidea locutio *Φάσγανον* — ἐπ' αὐχένος βαλεῖν, sed etiam quod vera non sint, quae hoc loco dicat Electra. Non enim Argivi deliberabant, utrum ipsa fraterque lapidibus essent obruendi an cogendi, ut ipsi gladio mortem sibi consciscerent, sed quaerendum iis erat, essentne matricidae morte digni necne. Verum esse id quod dixi, ex multis locis apparet, v. c. vs. 756 sqq., ubi Orestes: ψῆφον ἀμφ' ἡμῶν πολίτας ἐπὶ φόνῳ θέσθαι χρεῶν. cui Pylades: ἡ κρινεῖ τέ χρῆμα, λέξον, διὰ φόβου γὰρ ἔρχομαι. tum Orestes: ἡ θανεῖν ἢ ζῆν κτέ.

Vs. 847 chorus Electrae quaerenti, ubinam frater esset, respondet:

πρὸς δ' Ἀργεῖον οἴχεται λαὸν,
ψυχῆς ἀγῶνα τὸν προκείμενον πέρι.
δώσων, ἐν ᾧ ζῆν ἢ θανεῖν ὑμᾶς χρεῶν.

neque minus quod dixi, apparet ex ipsa concionis descriptione vs. 884 sqq.

ἐπεὶ δὲ πλήρης ἐγένετ' Ἀργείων ὄχλος,
κῆρυξ ἀναστὰς εἶπε, τίς χρῆζει λέγειν,
πότερον Ὀρέστην κατθανεῖν ἢ μὴ χρεῶν
μητροκτονοῦντα;

At, dixerit quispiam, quomodo vs. 80 Electra dicere potuit εἰ χρὴ θανεῖν νῶ λευσίμῳ πετρώματι, quum tamen incertum esset, hocne an aliud quodcumque supplicium populares in se fratremque decernerent. Cui obiectioni ita occurram, ut probem verisimile esse, lapidationem fuisse inter Argivos poenam lege moribusve in patricidas matricidasque constitutam, itaque Electram, si cum fratre capitis damnetur, nullum aliud supplicium exspectare potuisse.

Nempe luce clarius hoc sequi mihi videtur ex verbis Orestis ad Tyndareum vs. 864 sq.

ἐφ' οἷς δ' ἀπειλεῖς ὡς πετρωθῆναι με δεῖ,
ἀκουσον ὡς ἄπασαν Ἑλλάδ' ὠφελῶ κτέ.

quibus respondet ad verba Tyndarei, quae leguntur vs. 823 sqq.
ἀμυνῶ δ', ὅσον περ δύνατός εἰμι, τῷ νόμῳ,

τὸ θηριῶδες τοῦτο καὶ μαιφόνον

παύων, ὃ καὶ γῆν καὶ πόλεις ὀλλυσ' αἰεί.

nam quominus hoc responsum ad vs. 536 sq. pertinere putemus, vetat verissima virorum doctorum coniectura, hos versus perperam huc invecos esse ex 625 sqq. Ne autem cupidius rem gerere videar, minime urgere volo, quod primo fortasse obtutu aliquis in animum induceret, Tyndareum quum dicat ἀμυνῶ δ', ὅσον περ δυνατός εἰμι, τῷ νόμῳ, his verbis ipsam illam legem significare, qua sancita esset lapidatio in matricidas. Etenim ex sequentibus: τὸ θηριῶδες κτέ. satis apparet, Tyndareum hoc significare: operam dabo, ut scelesti secundum leges puniantur, neque amplius privata vindicta pereant. Verum hac interpretatione argumenti vis minime infringitur. Tyndareus enim per totam orationem ne verbum quidem de lapidatione addiderat, neque igitur video quomodo Orestes respondere potuerit: ἐφ' ὅς δ' ἀπειλεῖς, ὡς πετρωθῆναι με δεῖ, nisi vera sit mea suspicio eiūsmodi legem aut morem inter Argivos viguisse;

Confirmatur autem ea coniectura iis, quae iam supra legimus vs. 440 sqq., ubi sic Orestes:

ψῆφος καθ' ἡμῶν οἴσεται τῇδ' ἡμέρᾳ.

cui Menelaus: φεύγειν πόλιν τήνδ', ἢ θανεῖν, ἢ μὴ θανεῖν;

tum ille: θανεῖν ὑπ' ἀστῶν λευσίμῳ πετρώματι.

Hinc quoque Tyndareus Orestem vs. 614 sq. minatur:

ἐκούσαν οὐκ ἄκουσαν ἐπισείσω πόλιν

σοὶ σὴ τ' ἀδελφῇ λεύσιμον δοῦναι δίκην.

et mox vs. 625 sq. idem ad Menelaum se convertens:

ἔα δ' ὑπ' ἀστῶν, inquit, καταφονευθῆναι πέτροις.

In ipsa autem concione ἀνὴρ τις ἀθυρόγλωσσος miti Diomedis sententiae, exsilio non morte matricidas multandos esse, adversatur, δς εἶπ' Ὁρέστην καὶ σ' ἀποκτεῖναι πέτροις, eiusque verbis adstipulatur Tyndareus. Diomedem autem sic censuisse et a bona parte civium plausum tulisse nihil est quod miremur, siquidem saevam et impotentem mulierem, quae Agamemnonem interfecisset, de medio sublatam esse permulti gauderent. Tandem pro sententia mea hoc pugnare videtur, quod per totam concionem de nullo alio mortis genere fit sermo.

Rectissime igitur in tragoediae prologo dicere potuisse Electram contendo:

κυρία δ' ἦδ' ἡμέρα.

ἐν ἣ διοίσει ψῆφον Ἀργείων πόλις,

εἰ χρὴ θανεῖν νῶ λευσίμῳ πετρώματι.

ubi cogitando suppleas ἢ μή, prorsus eodem modo, quo vs. 442, quem modo laudavi:

θανεῖν ὑπ' ἀστῶν λευσίμῳ πετρώματι.

idem, ut cum Grammaticis loquar, est ὑπακουστέον.

Quem autem vs. spurium esse probavi, confictus esse videtur ab aliquo, qui legerat vs. 948 sqq., ubi Orestes, quum iam eius mortem Argivi decrevissent:

μόλις (δ') ἔπεισε μὴ πετρούμενος θανεῖν,

αὐτόχειρι δὲ σφαγῇ

ὑπέσχετ' ἐν τῇδ' ἡμέρᾳ λείψειν βίον κτέ.

Eundem versum eo confidentius damnavi, quo peius Graecitas laborare videtur; sed praeterea tres in *Oreste* leguntur versus, qui, si vera sunt, quae supra disputavi, ab Euripide profecti esse nequeunt. Sunt autem hi vs. 863 sqq.

λέγ', ὦ γεραῖε, πότερά λευσίμῳ χειρὶ

ἢ διὰ σιδήρου πνεῦμ' ἀπορρήξαι με δεῖ,

κοινὰς ἀδελφῶν συμφορὰς κεκτημένην.

Hos autem versus, si vel locum, ubi leguntur, per se spectaveris rectius abesse iudicabis; est enim multo magis ex ingenio Electrae rem cognoscere gestientis, breviter sic quaerent:

ἀτὰρ τίς ἀγών, τίνες ἐν Ἀργείοις λόγοι

καθεῖλον ἡμᾶς καπεκύρωσαν θανεῖν;

quam longiore uti oratione. Praeterea offendor vocabulis λέγ', ὦ γεραῖε; si enim recte memini, apud tragicos saepe sic paedagogi compellantur, numquam nuntii. Ceterum satendum est, nihil in hisce versibus reperiri, quod magnopere reprehendendum videatur; nam λευσίμῳ χειρὶ recte dici, non est quod dubitemus, quum multae similes locutiones apud Euripidum occurrant, et πνεῦμ' ἀπορρήξαι locutio est usu satis trita. Cf. Ansch. *Pat.* 513. Eur. *Troad.* 750, *Iph. T.* 974.

Exposui rem, ut potui, et pervelim alios hanc quaestionem diligenter examinare. Equidem non invenio, qua alia ratione Euripidem secum conciliem.

Vs. 729 sqq.

Θᾶσσον ἢ μ' ἐχρῆν προβαίνων ἰνόμην δι' ἄσπεως,

ξύλλογον πόλεως ἀποθῆκας, τὸν δ' ἰδὼν αὐτὸς σαφῶς,
ἐπὶ σὲ σύγγονόν τε τὴν σὴν, ὥς κτενοῦντας αὐτίκα.
τί τᾶδε; πῶς ἔχεις κτέ.

Verba sunt Pyladis. Audiverat, ut ipse disertis verbis testatur, cives concionem habere de Oreste eiusque sorore, ὥς κτενοῦντας αὐτίκα. Iam vero quis est qui non miretur, quomodo fieri potuerit, ut Pylades et Orestes sic colloqui potuerint vs. 755 sqq.

Pylades: ἐν κακοῖς ἄρ' εἰ μεγίστοις, καὶ σ' ἀναγκαῖον θανεῖν.

Orest.: ψῆφον ἀμφ' ἡμῶν πολίτας ἐπὶ φόνῳ θέσθαι χρεῶν.

Pyl.: ἢ κρινεῖ τί χρεῖμα; λείξον. διὰ φόβον γὰρ ἔρχομαι.

Or.: ἢ θανεῖν, ἢ ζῆν. ὁ μῦθος οὐ μακρὸς μακρῶν πέρι.

Fuit, quum quatuor hosce versus spurios esse crederem, sed mutavi sententiam, tum quod colorem omnino referant Euripideum, tum quod colloquii progressus eos requirere videatur; nam sequitur vs. 759: Φεῦγε νῦν λιπὼν μέλαθρα σὺν κασιγνήτῃ σέθεν, quae verba Pyladis vix excipere potuerunt verba Orestis vs. 754: οὐ γὰρ αἰχμητὴς πέφυκεν, ἐν γυναιξὶ δ' ἄλκιμος. Nunc vero tantas turbas compescere posse mihi videor, damnato uno versu 731: ἐπὶ σὲ σύγγονόν τε τὴν σὴν, ὥς κτενοῦντας αὐτίκα, in quo tria ultima verba etiam propterea offensioni sunt, quod Argivi non ut capitis damnarent matricidas, convocati fuerant, sed ut deliberarent essentne morte digni necne. Ne autem aliquis putet, praecedentem quoque versum ξύλλογον πόλεως κτέ. expungendum esse, moneo hunc versum causam continere, cur tantopere festinaret Pylades, et Euripideum esse eum clamare initio versus 732: τί τᾶδε; κτέ.

Plures adhuc reperiuntur in *Oreste* versus, qui legentem morerentur necesse est, inter quos sunt versus 99 et 100. Nempe vs. 98 Helenae dicenti:

δαῖξαι γὰρ Ἀργείοισι σῶμ' αἰσχύνομαι.

respondet Electra:

ὀψέ γε φρονεῖς εὖ, τότε λιποῦς' αἰσχυρῶς δόμους.

tum Helena:

ὀρθῶς ἔλεξας, οὐ φίλως δέ μοι λέγεις.

cui Electra:

αἰδῶς δὲ δὴ τίς σ' εἰς Μυκηναίους ἔχει;

Vix dici potest quam rustica sit illa exprobratio ὀψέ γε φρονεῖς εὖ κτέ., quam parum conveniat Electrae, quae a Menelao et

Helena omnem sibi fratrique salutem exspectet, quamque inepte haec dicantur ab ea, quae demum vs. 101 exquirat causam istius pudoris. Denique an ὁψέ γε metri legibus satisfaciatur, vehementer dubito. Deletis duobus, quos dixi, versibus omnia recte et ordine procederent. Equidem vix possum quin, obelo eos confodiam: iudicato aequus lector. Frustra autem aliquis hoc Electrae dictum defenderet iis, quae eadem dicat vs. 130 sqq.; nam post vs. 125 Helenam scenam reliquisse apparet.

Rectissime iam uncinis incluserunt viri docti vs. 111: καὶ πέμφομέν γε θυγατέρ'. εὖ γάρ τοι λέγεις, quippe qui aliis verbis prorsus eadem contineat atque versus praecedens καλῶς ἔλεξας, πείθομαι, τέ σοι, κόρη. Pertinet versus ad illud spuriorum genus, qui ex glossematis marginalibus conflabantur, quorum exempla videas apud RUHNKENIUM in *Epist. Crit.* I. p. 114 sqq. Ad καλῶς ἔλεξας adscriptum fuerat εὖ λέγεις, ad πείθομαι κτέ., πέμφομεν θυγατέρα. Vel usus particulae γε, cuius nulla h. l. est, vis, arguere potest poetastrum eiusmodi metri fulcris indigentem.

Vitiosus est vs. 497: πληγὴς θυγατρὸς τῆς ἐμῆς ὑπὲρ κάρα. ubi non audiendus KIRCHHOFFIUS, qui nimis violenter tentat:

πληγὴς ἐμῆς θυγατρὸς ἐκ χειρὸς κάρα.

vide, an una litera mutata scribendum sit:

πληγὴς θυγατρὸς τῆς ἐμῆς ὑπ' ἐς κάρα?

Cf. v. c. AESCH. *Prom.* vs. 361: φρένας γὰρ εἰς αὐτὰς τυπεί, SOPH. *Phil.* vs. 748, *Trach.* vs. 567. Praepositionis ὑπὸ anastrophe notior est, quam quae exemplis confirmetur.

Vs. 604 pro θύραζε scribendum esse θύρασι, monuisse suffecerit; vs. 700 sanus esse videtur, et nihil moramur KIRCHHOFFIUM scribentem ἴσως ἂν ἐκπνεύσειεν, ὅτε δ' ἀνῆ πνοάς. Idem sine causa duos versus excidisse statuit post vs. 766, inter quem et vs. sequentem si quid legeretur, id quantocyus expungendum equidem iudicarem. Non magis intelligo, cur idem vir doctus interpretis esse putet vs. 786; neque cuiusnam sit critices, pro θανάτου vs. 825, quod vocabulum corruptum esse ex vs. strophico apparet, reponere δεινὰ γάρ; sed etiam minus, quomodo homini sano in mentem venire potuerit vs. 847 scribere, τέτι pro περί deletu versu sequente, quamquam utrumque versum mendosum esse largior. Versus autem de quibus agimus, sic audiunt:

πρὸς δ' Ἀργεῖον οἴχεται λεών,

ψυχῆς ἀγῶνα τὸν προκείμενον πέρι
 δάσων, ἐν ᾧ ζῆν ἢ θανεῖν ὁμᾶς χρεῶν.

Fuit inter amicos qui coniceret :

ἀγῶνα τὸν προκείμενον ψυχῆς πέρι

contra verissimum Porsoni praeceptum : non licere tragicis *pedem tertium et quartum eadem voce comprehendere*. In vs. sequenti corruptum est δάσων, in quo quid lateat, videant alii.

Vs. 1015 participium ἰθύνων vix glossema esse potest, ut statuit Kirchh., est enim, et quis ignorat? verbum Ionicum perantiquum, quod tragici una cum verbo Attico εὐθύνειν promiscue usurpant. Alterutrum vocabulum post longum exsilium revocandum videtur in Soph. Oed. Reg. vs. 694 sqq.

ὅστ' ἐμὰν γὰρ φίλαν ἐν πόνοις

ἀλύουσαν κατ' ὀρθὸν αὖριςας,

τανῦν τ' εὐπομπος, εἰ δύναιο.

Imo vero τανῦν τ' εὐπομπος ἰθύνειας vel εὐθύνειας, cf. Antig. vss. 178 et 1164. Utram vero harum formarum reponam incertus haereō, quum palaeographia ἰθύκειας (= ἰθύναι(ες) = εἰ δύναιο) suadere videatur, usus contra εὐθύνειας; nam Sophocles hanc formam ter, illam numquam in iis quae nobis supersunt, adhibuit. Aeschylus contra et Euripides illam praeferre videntur.

Idem Kirchh. ad vs. 1039 hanc ineptissimam profert coniecturam : ἄλῖς τὸ μητρὸς αἶμ' ἔχω, σὲ δ' οὐ κτενῶ. pro αἶμ' ἐγὼ δὲ σ' οὐ κτενῶ. Vulgatam autem scripturam verissimam esse, luculenter apparet ex versu sequente.

Vs. 1050 sq. τὰδ' ἀντὶ παίδων καὶ γαμηλίου λέχους

προσφθέγματ' ἀμφὶ τοῖς ταλαιπώροις πάρα.

In his versibus vocabulum ἀμφὶ male abundare videtur; contra, ni fallor, requiritur pronomen, ad quod referantur vocabula τοῖς ταλαιπώροις; locus sanatus videtur, si rescriperis:

προσφθέγματ' ἡμῖν τοῖς ταλαιπώροις πάρα.

Vs. 1062 male sollicitat Kirchhoffius coniciens, quod satis languidum est, ἀποδεῖξαι θέλω pro ἀποδείξω πόλει. Idem quo sensu vs. 1183 ante εἰδότε inserat ἢ non intelligo; recte tamen post hunc versum signum interrogandi posuisse videtur.

Vs. 1458 sqq. non intelligitur, quomodo haec Phryx narrare potuerit, quippe quem una cum ceteris conclavi exclusum fuisse consentaneum est, cf. vs. 1441 sqq.

Phoenissae, vs. 488 verbum προσφέρειν sine causa corruptum esse iudicat K.; idem cur post vs. 491 verbum excidisae statuatur, omnino non capio, neque magis cur spurium esse credat vs. 520. Ipse coniecturam periclitabor in vs. 526 :

οὐκ εὖ λέγειν χρὴ μὴ 'πὶ τοῖς ἔργοις καλοῖς.

ubi neque μὴ suo loco legitur, neque articulus ferri potest. Fortasse poeta dederat :

οὐκ εὖ λέγειν ἔργοισι χρὴ 'πὶ μὴ καλοῖς.

quae autem nunc vulgantur, ex interpretatione nata videntur.

Vs. 618 χαρτὰ γοῦν πάσχω τέκνον. Haec verba haud obscure cum acerba quadam ironia dicuntur. Particula γοῦν, ut γε, δή, δήθεν, non raro hanc vim habet: v. c. ARIST. *Thesm.* vs. 845 in notissimo loco: ἀξία γοῦν εἶ τόκον, τεκῶσα τοιοῦτον τόκον. Quam vero languidum prae lectione vulgata est, quod coniecit K. χάρτα δ' οὐ πάσχω τέκνον! Perperam idem spurios iudicat vs. 912, 1101, 1317 (quem tamen sanum esse vix credo), 1347 et 1364. Ipse suspecta habeo verba chori vs. 1681 sq.

πολλῶν ὑπῆρξεν Οἰδίου κακῶν δόμοις

τόδ' ἡμᾶρ· εἴη δ' εὐτυχέστερος βίος.

Nam quomodo post omnia mala, quae Oedipi domus perpessa fuerat, hic dies malorum initium dici potuerit, intelligere nequeo. Praeterea valde dubito an vocabula εἴη δ' εὐτυχέστερος βίος pro ὁ λοιπὸς βίος recte se habeant.

Mendosus denique mihi esse videtur vs. 1684 :

καὶ τῷ τάφῳ νῦν τὴν δίκην παρασχέτω.

Verba sunt Creontis de Polynice, quem Eteoclis iussu sepeliri vetabat, quae ut nunc scribuntur, non aliam interpretationem admittunt quam hanc: *et sepultura nunc poenas dato*, i. e. ni fallor, *et sepultura eius poena esto*. Contrarium vero Creontem dicere debere latet neminem. Quid si una littera addita EURIPIDES dederit:

καὶ τῷ ἀτάφῳ νῦν τὴν δίκην παρασχέτω.

sive admissa crasi ἀτάφῳ, quod dictum sit pro τῇ ἀταφίᾳ; ut τὸ σοφόν dicitur pro ἡ σοφίᾳ. Res autem est in vulgus nota, Graecos, imprimis ubi substantivis careant, uti genere neutro adiectivorum. Ἀταφία vero est substantivum aetatis EURIPIDE longē senioris.

Medea, vs. 11 sqq. In prologo nutrix narrat Medeam cum Iasone venisse in agrum Corinthium:

ἀνδάνουσα(ν) μὲν
 φυγῇ πολιτῶν ὧν ἀφίκετο χθόνα,
 αὐτὴ τε πάντα συμφέρουσ' Ἰάσωνι,
 ἥπερ μέγιστη γίγνεται σωτηρία,
 ὅταν γυνὴ πρὸς ἄνδρα μὴ διχοστατῇ.
 νῦν δ' ἐχθρὰ πάντα, καὶ νοσεῖ τὰ φίλτατα.

Quamvis haud dubie hic locus lucraretur, si omissa ista observatione ἥπερ μέγιστη — μὴ διχοστατῇ vs. 16 statim post vs. 15, cui e regione opponitur, legeretur, credo tamen ipsum EURIPIDEM philosophandi studio abreptum, suum sermonem interpolasse. Versus enim colorem servant omnino Euripideum et nilquidquam est quod in iis culpaveris. Agnovit eos STOBÆUS quoque in *Flor.* LXXIV. 30. III. p. 65.

Vs. 465 sq. ὦ παγκράτιστε, τοῦτο γάρ σ' εἰπεῖν ἔχω
 γλώσση μέγιστον εἰς ἀνανδρίαν κακόν.

In his valde mihi displicet ἀνανδρίαν, nam nihil est in omnibus, quae Medea marito obiicit eiusmodi, quod ignaviae crimen ei affricare possit, omnia contra summam homini impudentiam fuisse abunde probant, neque minime id, quod statim sequitur:

ἦλθες πρὸς ἡμᾶς, ἦλθες, ἔχθιστος γεγώς;

qua de causa suspicor:

γλώσση μέγιστον εἰς ἀναίδειαν κακόν.

cf. vs. 469 sqq., quibus Medeam suam impudentiae criminationem confirmat.

Vs. 605 sq. Iasoni dicenti:

αὐτὴ τὰδ' (scil. τὴν Φυγὴν) εἶλου, μηδέν' ἄλλον αἰτιῶ,

respondet Medea:

τί δρῶσα; μῶν γαμοῦσα καὶ προδοῦσά σε;

Quae verba Medae sic scripta duplicem ob causam ferri non possunt. Nam primo loco γαμεῖν constanter significat: uxorem ducere, numquam, nisi forte ioci causa apud comicos, παθεῖν, quam notionem sententia hoc loco flagitat. Altera causa est, quod, si γαμοῦσα recte haberet, scribendum foret καὶ προδοῦσά σε, quam scripturam metrum non admittit. Quum tamen nihil, quod probabile sit, mihi succurrat, aliis locum restituendum relinquo.

Leve vitium invasit vs. 1073 sq.

ἐυδαιμονοίτην, ἀλλ' ἐκατ' τὰ δ' ἐνθάδε
 πατὴρ ἀφείλετο κτέ.

Non abstulerat, credo, pater liberis omnia quae in terris erant, sed felicitatem, quapropter malim :

τὸ δ' ἐνθάδε (scil. εὐδαιμονεῖν)

πατὴρ ἀφείλετο κτῆ.

Vs. 845 sq. πῶς οὖν ἱερῶν ποταμῶν.

ἢ πόλις ἢ Φίλων

πόμπιμός σε χώρα:

τὰν παιδολετέειραν ἔξει;

τὰν οὐχ ὅσιον μετ' ἄλλων;

Vocabula μετ' ἄλλων mendosa esse, multi idem viderunt. Alii alia tentarunt; SAM. PRITIVS μεταλλῶν, quod ne sensum quidem praebet; MUSGRAVIUS κατ' ἄλλων, quod me non intelligere fateor; JACOBIUS denique μετ' ἀστῶν, quod languidum est et subineptum. Verum esse puto: τὰν οὐχ ὅσιον μετ' ἄλλων.

Adiectivum ἀγνός proprie significat *purus* a quacunque re (= καθάρως), v. c. γάμων PLAT. Legg. VIII. p. 840. D.; Φόνου ibid. VI. p. 789. C.; ἀπ' ἀνδρός συμουσίας DEMOSTH. 59. 78; Δημητρός EUR. Hipp. 138. Apud tragicos autem vulgo absolute positum reperies de hominibus piis atque puris; itaque summo iure SOPHOCLES Oedipum, qui patre interfecto cum matre consuevisset, vocare potuit: τὸν ἐκ θεῶν φανέντ' ἀναγνον. Oed. Reg. 1383, cf. Oed. Colon. 945: ἄνδρα καὶ πατρακτόνον καὶ ἀναγνον. Apud AESCH. Choeph. 980 caedes Agamemnonis et reliqua Clytaemnestrae flagitia dicuntur: ἀναγνα μητρὸς ἔργα τῆς ἐμῆς. Praeterea dignus est qui conferatur Electrae Euripideae vs. 975:

μητρακτόνος νῦν Φεύξομαι, τὸθ' ἀγνός ὢν.

Hippolytus, vs. 38 sq. ἐνταῦθα δὲ στένουσα κάκπεπληγμένη

κέντροις ἔρωτες ἢ τάλαιν' ἀπόλλυται.

Diu receptam oportuit unice veram scripturam, quam servavit nobis GREGORIUS NAZIANZENUS, (seu quicumque alius condidit ineptissimum illud drama, quod Χριστὸς πάσχων inscribitur), quaeque iam placuit VALCKENAEIO. Legerat scilicet tragicus ille Christianus in suo codice: καὶ πεπληγμένη. Rectissime quidem dicitur ἐκπλήσσεσθαι s. ἐκπληγῆναι ἔρωτι, ut χαρᾷ, φόβῳ, φρίκῃ, κακοῖς, συμφοραῖς cet.; sed ubique sensu translato = turbari, animo commoveri. Hic vero propter additum istud κέντροις palam est requiri, quod sensu proprio adhiberi soleat, verbum simplex.

Aliquanto graviore vulnere laborat vs. 47:

ἡ δ' εὐκλεῆς μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀπόλλυται
 Φαίδρα: τὸ γὰρ τῆσδ' οὐ προτιμήσω κακόν,
 τὸ μὴ οὐ παρασχεῖν τρὺς ἐμοὺς ἐχθροὺς ἐμοὶ
 δίκην τοιαύτην ὥστ' ἐμοὶ καλῶς ἔχειν.

Causam non exputo cur εὐκλεῆς hic dicatur Phaedra, aut quomodo eiqs εὐκλεία impedimento esse potuerit quominus periret. Hippolyti autem ἀσέβεια erga Venerem causa fuit, cur irata dea funditus eum perdiderit, cf. vs. 5 sq.

τοὺς μὲν σέβοντες τὰ μὰ πρεσβεύω κράτη,
 σφάλλω δ' ὅσοι φρονούσιν εἰς ἡμᾶς μέγα.

cf. vs. 10 sqq. Hoc impietatis crimen quamvis Phaedrae obverti non poterat, tamen hanc quoque perire necesse fuit, ut poenas daret Hippolytus; quin enim hic loci sensus esse debeat non dubito, et verum igitur esse puto, quod conieci:

ἡ δ' εὐσεβῆς μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀπόλλυται κτέ.

Praeterea monendum est, ultima quae adscripsi vocabula: ὥστ' ἐμοὶ (f. ὥστε μοι) καλῶς ἔχειν, male verti solere: *ut recte mihi res habeat*. Vertendum enim fuisset: *ut mihi satisfaciat*, nam locutione ἔχει μοι καλῶς Attici urbane utebantur, ἐπεὶ πάσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο, eamque hoc loco EURIPIDES eleganti metaphora quo dixi sensu adhibuisse videtur.

Sunt perro, quibus offendor in pulcherrimo loco, qui legitur vs. 73 sqq.: τοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκῆρατον

λειμῶνος, ὃ δέσποινα, κοσμήσας φέρω,
 ἐνθ' οὔτε ποιμὴν ἀξιοῖ φέρβειν βοτὰ,
 οὔτ' ἡλθέ πω σίδηρος, ἀλλ' ἀκῆρατον
 μέλισσα λειμῶν ἡρινὸν διέρχεται.

Αἰδῶς δὲ ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις.

Iam primum negari non potest ingratissimum in verbis ceteroquin elegantissimis esse repetitum vs. quarto istud ἀκῆρατον, quod iam vs. primo poeta posuerat. Non possum igitur quin suspicer, EURIPIDEM hic aliud usurpasse λειμῶνος epitheton, quod quum literis haud multum differret, a scriba cum illo sit permutatum. Mihi non displiceret: ἐπήρατον — λειμῶνα, i. e. amoenum campum. Vocabulum proprie Homericum a tragicorum oratione non nimis abhorreere ostendet AESCH. in *Eum.* vs. 959. In versu sequente omnino necessariam VALCKENÆRII correctionem ἡρινή pro ἡρινόν legentis male spreverunt editores. Tandem ne-

que ego primus video mendo inquinatum esse versum ultimum, eoque tam gravi, ut vix certa coniectura emendari possit. In codicibus nilquidquam est praesidii. Vitii sedem Αἰδῶς esse, dubitari non potest; neque tamen intelligo, quomodo Vossii coniecturam Ἔως probare potuerit summus ille in re critica artifex VALCKENAEIUS. Etenim aequae h. l. inepta est Aurorae quam Pudoris commemoratio. Irrigat quidem Aurora campos δρόσῳ, non hercle ποταμίαισι δρόσοις. Nisi reliqua omnia in hoc versu corrupta sunt, quod nemo in animum inducet credere, necesse sere est pro αἰδῶς olim fluvii nomen lectum fuisse, idque eo probabilius sit ex manifesta huius loci paroedia apud EUBULUM:

οἷας;

Ἑριδανὸς ἀγνοῖς ὕδασι κηπεύει κόρας.

vide ATHEN. XIII. p. 868 F; MEINER. *fragm. comic. Graec.* vol. III. p. 237 et p. 246.

Quae si recte disputavi, fortasse pro Αἰδῶς reponendum est Ταῦρος, quod fuit parvum flumen prope Troezena, ἔπου ἡ τοῦ δράματος σκηνὴ ὑπόκειται, non Thebis, ut insigni stupore aut argumenti auctor scripsit, aut quod probabilius est, librarii nomen corruerunt. Flumen hoc memorat SOPHOCLES apud ATHENAEUM III. p. 122 F: τὸ δὲ Ταύρειον ὕδωρ ὠνόμασεν, ὦ φίλε, Σοφοκλῆς ἐν Αἰγεί ἀπὸ τοῦ περὶ Τροίζηνα ποταμοῦ Ταύρου, παρ' ᾧ καὶ κρήνη τις ἴσσεσα καλεῖται. Fateor tamen hoc nomen nimis a vulgata scriptura discedere, ut tuto recipi possit.

Vs. 91 servus quaerit ex Hippolyto:

οἶσθ' οὖν βροτοῖσιν ὅς καθέστηκεν νόμος;

cui dominus satis inepte respondet:

οὐκ οἶδα· τοῦ δὲ καὶ μ' ἀνιστορεῖς πέρι;

i. e. non novi quatenam lex constituta sit mortalibus, sed de qua me interrogas? Non poterat sic respondere Hippolytus, nisi servum ab illo ludibrio haberi credas; quod a tragica gravitate abhorret. Respondet vero, nisi egregie fallor:

οὐκ οἶδ' ἔτου δὴ καὶ μ' ἀνιστορεῖς πέρι.

i. e. nescio, de quanam lege me interrogas.

Vs. 114 seq. Servus significans se minime probare herum suum alto supercilio potentissimam deam spernentem sic loquitur:

Ἡμεῖς δὲ, τοὺς νέους γὰρ οὐ μιμητέον,

φρονούντες οὕτως, ὥς πρέπει δούλοις λέγειν,

προσευχόμεσθα τοῖσι σοῖς ἀγγέλμασι,
δέσποινα Κύπρι.

In versu secundo sanum sensum inesse nego. Ego certe intelligere nequeo, quid sit: *sentientes* ita, ut convenit servis *dicere*; nam sic recte ad verbum vertit interpres Latinus apud FIXIUM. Sana ratio ni fallor postularet: *Φρονούντες οὕτως, ὡς πρέπει δούλοις Φρονεῖν*, aut *λέγοντες οὕτως, ὡς πρέπει δούλοις λέγειν*. Neutrum tamen horum poetam dedisse non opus est ut dicam. Partem veri iam vidit ANONYMUS apud MARKLANDUM coniiciens *Φρονούντας*, quam coniecturam iure probavit VALCKENÆRIUS; sed praeterea coniunctione ὡς mutata in *εἰ*, locus sic erit constituendus:

Ἡμεῖς δὲ (τοὺς νέους γὰρ οὐ μιμητέον
Φρονούντας οὕτως, εἰ πρέπει δούλοις λέγειν)
προσευχόμεσθα κτέ.

i. e. iuvenes enim ita *sentientes* non imitandi sunt, si servos decet sic loqui de heris, cf. *Med.* vs. 61.

In iis, quae proxime sequuntur:

χρὴ δὲ συγχνώμην ἔχειν,
εἴ τις σ' ὑφ' ἥβης σπλάγχχνον εὐτονον φέρων,
μάταια βάζει.

Pro φέρων, quod in hac coniunctione Graecum esse nego, restitue τρέφων. Eadem medicina, si nondum adhibita est, indiget SOPH. *Antig.* vs. 1090:

καὶ γυνὴ τρέφειν τὴν γλῶσσαν ἡσυχωτέραν
τὸν νοῦν τ' ἀμείνω τῶν φρενῶν ἢ νῦν φέρει.

Lege τρέφει et reponere Atticam formam comparativi ἡσυχαιτέραν.

Vs. 224 τί κυνηγεσίῳ καὶ σοὶ μελέτη. Coniecit VALCKENÆRIUS μελέτη, i. e. ut ipse explicat: τί μελέτη κυνηγεσίῳ καὶ σοὶ, quid tibi cum meditatione rei venaticae? Si is, quem V. voluit, loci sensus esset, EURIPIDES sine dubio verborum ordine minus impedito scripsisset:

τί κυνηγεσίῳ μελέτη καὶ σοὶ.

sed in vulgata scriptura nihil est quod reprehendas, si sic intellexeris: quid venatio tibi quoque (quae mulier es) est cordi, neque igitur audiendus est KIRCHHOFFIUS, nescio quo sensu pro καὶ coniiciens μέτα. In vicinia fallitur VALCKENÆRIUS, in κλιτύς apud tragicos u produci putans; imo semper corripitur v. c.

SOPH. *Trach.* vs. 271: πρὸς κλιτὺν, ἵππους νομάδας ἐξιχνοσκοπῶν.
Quod ille voluit, apud unum HOMERUM obtinet in casibus bisyllabis. Male igitur hoc quoque nomine pro ὄθεν scripsit ὄθι.

Facili negotio restitui possunt, quae corrupta leguntur vs. 371 sq. ἄσημα δ' οὐκέτ' ἐστὶν οἱ Φθίνει τύχα

Κύπριδος, ᾧ τάλαινα παῖ Κρησία.

Vertunt: *obscurum amplius non est, quo casura sit fortuna a Venere immissa*, qui sensus neque Graecis vocabulis inest, neque, si inesset, hoc loco ferri potest. Ne multa; scribendum est:

ἄσημα δ' οὐκέτ' ἐστὶν ὅτι Φθίνεις τέχναις

Κύπριδος, ᾧ τάλαινα παῖ Κρησία.

i. e. *obscurum amplius non est te perire artibus Veneris ca.* Haec demum choro digna sunt post colloquium, in quo Phaedra nutrici amorem suum fuerat confessa. Aliquid huiusmodi iam suboluisse suspicor G. RATALLERO, qui Latino carmine locum sic vertit:

Haud obscurae Cypridis artes,
quae miseram consument.

Vs. 390 ὥστε τοῦμπαλιν πεσεῖν Φρενῶν.

Si nondum aliquis correxit, corrige ἐς τοῦμπαλιν.

Vs. 649 νῦν δ' αἱ μὲν ἔνδον δρῶσιν αἱ κακαὶ κακὰ
βουλευματα.

etsi sanus vulgo habetur, non est; nam vitium haud dubie latet in δρῶσιν, quod KIRCHHOFFIUS quoque intellexit, qui tamen εὔρον coniiciens nemini persuadebit, neque ego quod probabile sit quidquam invenio.

Vs. 663 τῆς σῆς δὲ τόλμης εἶσομαι γεγευμένος fortasse debetur interpolatori.

Alcestes, vs. 161 sq. ἐκ δ' ἐλοῦσα μεδρίνων δόμων
ἐσθῆτα κόσμον τ' εὐπρεπῶς ἡσκήσατο.

ad hunc versum memini coniecturae, qua olim tentavi AESCHYLUM in *Sept. adv. Theb.*, ubi vs. 644 sq. describit scutum Polynicis,

χρυσήλατον γὰρ ἄνδρα τευχιστὴν ἰδεῖν
ἄχει γυνή τις σωφρόνως ἡσυχουμένη.

ubi quid sit σωφρόνως ἡγεῖσθαι non satis intelligo, imprimis postquam ἄχει initio versus praecessit. Suspicebam AESCHYLUM scripsisse:

ἄχει γυνή τις σωφρόνως ἡσυχουμένη.

cf. *Pers.* vs. 381 sqq. Nunc me monet KIRCHLIUS idem iam in mentem venisse BUTLERO.

Vs. 170 πάντας δὲ βωμούς, οἱ κατ' Ἀδμήτου δόμους
προσῆλθε.

Cur non scripserit EURIPIDES, quod omnes solebant: τοὺς κατ' Ἀδμήτου δόμους?

Vs. 216 δῆλα μὲν, φίλοι, δῆλ' αὖ γ', ἀλλ' ὅμως κτέ.

Δῆλα neque in praecedentibus neque in sequentibus habet, quo referatur, qua de causa suspicor:

δῆλα μὲν, φίλοι, πῆμα τ' ἀλλ' ὅμως κτέ.

Vs. 227 ὦ παῖ Φέρητος, οἷ' ἔπραξας δάμαρτος σᾶς στερεῖς.

Sic EURIPIDES tantum scribere potuisset, si Alcestis iam esset mortua. Utique scribendum est οἷα πράξεις.

Vs. 449 sqq. Σπάρτα κυκλὰς ἀνίκα Καρνείου περινίσσεται ὥρα
μηνὸς ἀειρομένης
παννύχου σελάνας.

Constat Carnea celebrata esse per novem dies, a die inde septimo mensis Καρνείου, qui respondet Atticorum mensi Μεταγεινιώνι; itaque ἀεζομένης σελάνας, i. e. crescente luna, quod si hoc loco legeretur, mihi non displiceret. Vulgata tamen lectio non videtur sollicitanda.

Sanae rationi repugnant, quae in altercatione (nam fatendum est), satis inepta Admeto exclamanti:

Φεῦ, Φεῦ· τὸ γῆρας ὥς ἀναιδείας πλέων.

regerit Pheres, vs. 728:

ἦδ' οὐκ ἀναιδής; τήνδ' ἐΦεῦρες ἄφρονα.

Lege, quod unicuique locum diligenter intuenti statim veniet in mentem:

σύ δ' οὐκ ἀναιδής; τήνδ' ἐΦεῦρες ἄφρονα.

i. e. Nonne tu ipse impudens es? illam vero (scil. uxorem tuam) nactus es stultam (nempe quod pro te mortua est).

In vicinia vs. 732 ἦ τᾶρ' Ἀκαστος οὐκέτ' ἔστ' ἐν ἀνδράσιν. malim ἔστ' ἂν pro ἔστ' ἐν, quod diphthongus αι ante brevem vocalem apud tragicos et comicos antiquiores elidi non potest; et vs. 735 requiritur: καῖπαδε, παιδὸς ὄντος, ὥσπερ ἄξιαι, pro ἄπαυδε κτέ.

Vs. 792 requiro: τὰ δ' ἄλλ' ἔασον πάντα, καὶ πιθοῦ λόγοις,

pro ταῦτα et πείθου.

Vs. 835 ὀρθὴν παρ' οἶμον, ἡ 'πὶ Λάρισσαν φέρει.
Scribendum esse Λαρίσσαν, hodie fere non est quod moneamus.
Idem obtinet de vs. 1090, ubi vulgari errore editur:

οὐκ ἔστιν ἥτις τῷδε συγκλιθήσεται

pro συγκλινήσεται.

Andromache, vs. 224 καὶ μαστὸν ἤδη πολλάκις νόθοις σοῖς
ἐπέσχον.

Sic tantum loqui potuisset Andromache, si Hector adhuc fuisset in vivis. Quid pro ἤδη scribendum sit, videant alii. Num forte ὥς δὴ πολλάκις, i. e. quam vero saepe?

Vs. 311 σὲ μὲν γὰρ ἡὔχεις θεᾶς βρέτας σῶσαι τόδε.
Requiritur σώσειν.

Vs. 344

σὺ δ' ἐκδιδούς

ἄλλω τί λῆξεις; πότερον ὥς κακὸν πόσιν

φεύγει τὸ ταύτης σῶφρον; ἀλλὰ ψεύσεται.

Ultimus versus frustra adhuc exercuit viros doctos. Corruptum eum esse apparet tum e sententia, tum e neglecta pausa quae dicitur Porsoniana. Verba sunt Andromachae, quibus Menelaum a nece filii, quem ex se susceperat Neoptolemus, detertere conatur. *Fieri non potest*, inquit, *quin Neoptolemus, audita filii sui morte, Electram domo eiiciat. Quid vero tu, alii filiam tuam spondere cupiens, huic dices? anne ipsam honestam improbum maritum reliquisse?* deinde sequuntur verba corrupta ἀλλὰ ψεύσεται. Ea quum Porsonus in *praef. ad Hec.* p. 41 (ed. Lips.) iuniorum sagacitati commendasset, exstitit vir quidam doctus, qui in *Quart. Rev.* n. 5. p. 396 coniecit ἀλλ' ἐψεύσεται. Qua coniectura altera quidem difficultas remota est, sed altera restat haud minus gravis; nempe loci sententia aliud quid requirere videtur, quam *sed mendacium hoc erit*. Nam parum, credo, Menelaus mendacium curasset, dummodo id, quod cupiebat, efficeret. Flagitat contra sententia responsum, quo ostendatur: *vanum et irritum fore tale mendacium*. Praeter Angli coniecturam alia est LENTINEI: ἀλλ' οὐ ψευστέον, quae eodem incommodo laborat, quod, credo, perspicuus ipse eam reiecit. Equidem nil ultra requirerem, si legeretur: ἀλλὰ πεύσεται i. e. *at ille, cui filiam locare cupies, quid rei sit cognoscet*, quae breviloquentia praesertim in concitatore oratione offensionem esse

non potest.²

Vs. 397 ἀτὰρ τί ταῦτ' ὀδύρομαι, τὰ δ' ἐν πίστιν κτέ.
 Lege ob caesuram: τί ταῦτα δύρομαι; non enim licet tragicis
 pedem tertium et quartum uno vocabulo comprehendere.

Interpolata esse videntur verba nuntii, mortem Neoptolemi
 narrantis, vs. 1149 sqq.

ἐνθ' Ἀχιλλέως πίτνει

παῖς δ' ἐνυθήκῃ πλευρὰ Φασγάνῳ τυπείς
 Δελφοῦ πρὸς ἀνδρὰς, ὅσπερ αὐτὸν ὤλεσεν
 πολλῶν μετ' ἄλλων. Ὡς δὲ πρὸς γαῖαν πίτνει,
 τίς οὐ σιδήρον προσφέρει; τίς οὐ πέτρον
 βάλλων, ἀράσων.

Inepte abundare iudico verba: ὅσπερ αὐτὸν ὤλεσεν πολλῶν μετ'
 ἄλλων, in quibus praeterea dictionis ambiguitas offensioni est.
 Si Euripidea essent pro ὥς δὲ πρὸς κτέ. requireretur γάρ; ve-
 rum id interpolator propter metrum mutare non potuit. Electis
 igitur quae dixi vocabulis, coniunge reliquā:

Δελφοῦ πρὸς ἀνδρὰς. Ὡς δὲ πρὸς γαῖαν πίτνει, κτέ.

Non raro sic duobus hemistichiis interpolatis ex uno versu
 facti sunt duo, cuius rei haud facile invenies luculentius exem-
 plum quam apud HORATIUM in *Epist.* xiv. libr. I, quae inscri-
 bitur *ad villicum suum*; ubi legimus vs. 6 sqq.

Me quamvis Lamiae pietas et cura moratur,
 fratrem moerentis, *rapto de fratre dolentis*
insolabiliter; tamen istuc mens animusque
 fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra.

Quid, quaeso probabilius est, quam expuncto insulso additamento:
rapto de fratre dolentis insolabiliter, scribendum esse:

fratrem moerentis; tamen istuc mens animusque cet.?

Ipsa Latinitas interpolatorem arguit; nam neque absolute *rapto*
 dicitur is qui moritur, neque *insolabiliter* sapit aetatem Hora-
 tianam. Sed transeamus ad EURIPIDIS *Rhesum*, ubi vs. 105 sqq.
 Hectorem nimis imprudenter Graecos adoriri cupientem repre-

²) Quum haec scribebam, nesciebam in eandem coniecturam iamdudum in-
 cidisse virum amicissimum E. J. KIEHLIUM, eamque publici iuris fecisse in disser-
 tatione sua de *Aeschyli Prometheus* denuo edendo. Gratulor mihi hanc συνέμ-
 πτωσιν, quae suspicionem haud parum confirmet.

hendit his verbis Aeneas:

εἴθ' ἥσθ' ἀνὴρ εὐβουλος, ὥς δρᾶσαι χερί.
ἀλλ' οὐ γὰρ αὐτὸς πάντ' ἐπίστασθαι βροτῶν
πέφυκεν· ἄλλω δ' ἄλλο πρόκειται γέρας,
σὲ μὲν μάχεσθαι, τοὺς δὲ βουλευεῖν καλῶς.

Ultimus vs. si genuinus est, ut recte cum praecedentibus cohaereat, sic scribendus erit:

σοὶ μὲν μάχεσθαι· τοῖς δὲ βουλευεῖν καλῶς.

et sic iam edidisse video DINDORFIUM in *Poet. Scen. Graec.* a. 1830. Sed gravis me tenet suspicio hunc vs., qui non solum sine ullo loci detrimento sed etiam cum lucro omittatur, ad spurios esse referendum. Suspicionem mihi auget τοῖς δέ (τοὺς δέ) insolenter pro ἄλλους δέ positum.

Vs. 811 κοῦτ' εἰσιόντας στρατόπεδ' ἐξαπώσατε
οὔτ' ἐξιόντας κτέ.

Vocabulum barbarum et nihili ἐξαπώσατε in ἐξεώσατε mutetur. Particula ἄν requiritur vs. 845:

τίς δ' ὑπερβαλὼν λόχους
Τρώων ἐφ' ἡμᾶς ἤλθεν, ὥστε καὶ λαθεῖν.

Corrigas: ἤλθ' ἄν, κτέ. Eodem vitio liberandus *Troad.* vs. 399
σιγώμενον τὸ κῆδος εἶχεν ἐν δόμοις.

Lege εἶχ' ἄν ἐν δόμοις aut εἶχεν ἄν δόμοις.

Prope finem offendor in vs. 989

ὥς ὑπερβαλὼν στρατὸν
τείχη τ' Ἀχαιῶν ναυσὶν αἶθρον ἐμβαλεῖν.

Aut omnia me fallunt, aut poeta dederat:

ὥς ὑπερβαλὼν τὰ φρον
τείχη τ' Ἀχαιῶν κτέ.

Ubi enim murum Graecorum poeta memorat, vix potuit notissimam illam ex HOMERO fossam silentio praeterire. Neque uno tenore idem verbum adhiberi potest sensu translato (ὑπερβάλλειν στρατόν) et sensu proprio (ὑπερβάλλειν τεῖχην). Praeterea non ferendum istud ὕστερον πρότερον, quod est in στρατὸν τεῖχην τε, ad hanc novationem me permovet.

Troades, vs. 441

ῥῶν εἶς· εἰς Ἀἶδην.

ὥς δὲ συντέμω,

fieri potest ut acta iam agam, si εἰς Ἀΐδου scribendum monuero. Idem metus me tenet ad vs. 728, ubi pro οὔτ' ἔτι

repone οὐδ' αὖ et vs. 781 χρῆν pro χρή.

Vs. 860 sqq. ὦ καλλιφεγγὲς ἡλίου σέλας τόδε,
ἐν ᾧ δάμαρτα τὴν ἐμὴν χειρώσομαι
Ἑλένην· ὁ γὰρ δὴ πολλὰ μοχθήσας ἐγὼ
Μενέλαός εἰμι, καὶ στράτευμ' Ἀχαιῶν.

Duos ultimos versus non ex ipsius EURIPIDIS sed ex poetastri nescio cuius officina prodiisse, habeo persuasissimum, non quod commode iis careremus, sed quod versus ultimus sanam interpretationem respuere videtur. Veritas enim necesse est: *ego sum Menelaus et (ego sum) Graecorum exercitus*, quae sententia absurda est. Aliquis tamen ex amicis haec sic interpretatur: *ego, qui multos labores exantlavi, partes suscipere debeo et Menelai et exercitus Graeci, qui meritas ab Helena poenas reposcit*, quae interpretatio mihi quidem nimis contorta et ingeniosior quam verior esse videtur. Ni fallor, quicumque hunc versum procudit, dicere voluit: ἐγὼ Μενέλαός εἰμι καὶ στράτευμ' Ἀχαιῶν (ἔστι) τόδε, sed metri angustiis prohibitus pronomem reticuit. Deinde pro sententia mea pugnat, quod vss. quos damnavi, non parum adversantur versui 869 sq.

ἦκω δὲ τὴν Λάκαιναν, οὐ γὰρ ἡδέως
ὄνομα δάμαρτος ἢ ποτ' ἦν ἐμῇ, λέγω.

ubi KIRCHHOFFIUS recte pro Λάκαιναν ex codd. restituit τάλαιναν. Eandem ob causam vs. 877 pro Ἑλένης legendum iudico αὐτῆς, ubi quod saepissime factum est, interpretamentum pronominis locum occupasse videtur.

Vs. 1139sq. μὴδ' ἐς τὸν αὐτὸν θάλαμον, οὗ νυμφεύσεται
μήτηρ νεκροῦ τοῦδ' Ἀνδρομάχη, λύπας δρᾶν.
vs. secundum, quippe languidissimum et inepte abundantem spurium esse iudico. Certa emendatione restitui poterit vs. 1212, qui ex constanti Graecorum usu sic est scribendus:

μήτηρ πατρός σοι προστίθιμ' ἀγάλματα.

pro eo quod vulgatur, προστίθης; sic v. c. recte legitur:

Hec. vs. 503 Ταλθύβιος ἦκω, Δαναΐδων ὑπηρέτης.

Bacch. vs. 1 Ἦκω Διὸς παῖς τήνδε Θηβαίων χθόνα.

Orest. vs. 1626 Φοῖβός σ' ὁ Λητοῦς παῖς ὅδ' ἐγγυὲς ὦν καλῶ.

Hinc castiga Orest. vs. 1226' καλεῖ σ' Ὀρέστης παῖς σὸς κτέ.
legendo καλῶ et Bacch. vs. 175 sq. εἰσάγγελλε Τειρέσιας ὅτι
καλεῖ νιν.

Bacchae, vs. 53 sq. ὦν οὐνεκ' εἶδος θνητὸν ἀλλάξας ἔχω,
μορφὴν τ' ἐμὴν μετέβαλλον εἰς ἀνδρὸς φύσιν.

Manifestum est vs. 54 nihil continere nisi interpretationem versus praecedentis, neque igitur ab ipso poeta scriptum esse, cf. vs. 4 sq.

Vs. 359 μέμνης ἤδη καὶ πρὶν ἐξέστης Φρενῶν.

Una litera mutata legendum videtur: καὶ πρὶν ἐξεστὼς Φρενῶν.

Vs. 508 ἐνδυστυχῆσαι τοῦνομ' ἐπιτήδειος εἶ.

Quum praepositio ἐν non habeat, quo referatur, legendum propono: ὥς δυστυχῆσαι κτέ. Nempe exclamat haec Bacchus, Penthei nomine audito. Idem compositum ἐνδυστυχῆσαι recte habere videtur *Phoen.* vs. 727:

ἐνδυστυχῆσαι δεινὸν εὐφρόνης κνέφας.

Heraclidae, vs. 197 sq.

εἰ γὰρ τόδ' ἔσται καὶ λόγους κρίνουσι σοὺς,
οὐκ οἶδ' Ἀθήνας τάσδ' ἐλευθέρας εἶ.

Pro κρίνουσι lege κρινοῦσι, et pro οὐκ οἶδα requiritur οὐ Φημί, i. e. nego Athenas amplius liberas esse. Vitii origo repetenda est ex sequentis versus initio: ἀλλ' οἶδ' ἐγὼ τὸ τῶνδε λῆμα καὶ φύσιν.

Vs. 1014 ἃ γ' εἶπας ἀντήκουσας· ἐντεῦθεν δὲ χρὴ

τὸν προστρόπαιον τὸν τε γενναῖον καλεῖν.

Ut haec nunc scribuntur, sano sensu carent. Fortasse verba corrupta sic erunt restituenda:

ἐντεῦθεν δὲ χρὴ

σ' οὐ προστρόπαιόν μ' ὄντα γενναῖον καλεῖν.

i. e. libere locutus sum, neque igitur supplicem vocare me debes, quum sis fortis, cf. ea, quas Eurystheus in orationis initio vs. 983 sqq. dixerat et vs. 1023 sqq.

Helena, vs. 8 sqq. τίκτει δὲ τέκνα διςσὰ τοῖσδε δάμασιν,

Θεοκλύμενον ἄρσεν', ὅτι δὴ θεοὺς σέβων

βίον διήνεγκ', εὐγενῇ τε πάρεθον.

Pro διήνεγκ' reponendum suspicor διήγεν, tum quia imperfectum requiri videtur, ut vs. 14 ἠπίστατο, tum quod διαφέρειν βίον significare solet: ad finem perducere vitam, quod huius loci non est; διάγειν βίον contra simpliciter: degere vitam.

Vs. 287 τὸ δ' ἔσχατὸν τοῦτ', εἰ μῶλοιμεν ἐς πάτραν,

κλήθοις ἂν εἰργοίμεσθα τὴν ὑπ' Ἰλίου

δοκοῦντες Ἑλένην Μενελάων μ' ἐλθεῖν μετὰ.

siquidem participium δοκοῦντες non habet, quo referatur, scribendum videtur: κλήθροισι ἂν εἵργοιέν με κτέ.

Vs. 513 λόγος γάρ ἐστίν οὐκ ἐμὸς, σοφῶν δ' ἔπος,

δεινῆς ἀνάγκης οὐδὲν ἰσχύειν πλέον.

Parum eleganter ἔπος infertur post λόγος. Quare vide an forte σοφῶν δ' ἔπος mutandum sit in σοφῶν δέ του. Ad ipsam sententiam conferri poterit Aeschyleum illud: τὸ τῆς ἀνάγκης ἐστ' ἀδήριτον σθένος.

Vs. 607 λιποῦσα σε μὲν δὲν ἄντρον οὐ σφ' ἐσώζομεν.

Adiectivum σεμνόν hic ferri non posse, vix quisquam credo erit monendus. Diu est, ex quo scribendum suspicatus sum: λιποῦσ' ἐρεμνὸν ἄντρον οὐ κτέ. i. e. relicto antro obscuro. Est autem ἐρεμνός vocabulum proprie Homericum, tragicis quoque non ignotum. Legitur v. c. apud nostrum, *Herac.* vs. 218:

Ἄιδου τ' ἐρεμνῶν ἐξανήγαγεν μυχῶν

πατέρα σόν. κτέ.

Erunt tamen fortasse quibus magis placuerit:

λιποῦσ' ἔρημον ἄντρον οὐ σφ' ἐσώζομεν.

Locutio λείπειν ἔρημον EURIPIDI est satis familiaris. Legitur v. c. *Iph. A.* vs. 806 οἴκους ἐρήμους ἐκλιπόντες, cf. *Med.* vs. 51. Alterutrum eorum quae conieci, verum esse, paene ausim affirmare; ipse, utrum praeferam, incertus haereo; palaeographiam si spectas, ἐρεμνόν a vulgata scriptura minus longe distat quam ἔρημον. Sed aliorum iudicio optionem permittere malo.

Nimis patienter interdum viri docti apud EURIPIDEM in carminibus melicis verba repetita tulerunt, qualia v. 670 δ Διδὸς ὁ Διδὸς παῖς, non aliam ob causam quam quod eadem eum interdum repetiisse ex ARISTOPHANE constat.

Exemplo esse poterit carmen in *Iphigenia in Aulide*, ubi hodie sine metro sic legitur vs. 1289:

Πάριν, ὃς Ἰδαῖος Ἰδαῖος ἐλέγεται

ἐλέγεται ἐν Φρυγῶν πόλει.

Alterum Ἰδαῖος ἐλέγεται si expunxeris, habebis trimetrum iam-bicum: Πάριν ὃς Ἰδαῖος ἐλέγεται ἐν Φρυγῶν πόλει.

In eodem carmine haec sequuntur:

μή ποτ' ὤφειλεν τὸν ἀμφι

βουσι βουκόλον τραφέντ'

Ἀλέξανδρον οἰκίσαι
ἀμφὶ τὸ λευκὸν ὕδωρ, ὅθι κρῆναι.

Non dubito, quin expuncto nomine proprio, quod interpretamentum metrum pessumdat, οἰκίσαι iungendum sit cum versu sequenti. Haud minus manifesta additamenta deprehendi possunt in sequentibus:

ἐνθα ποτὲ Παλλὰς ἔμολε
καὶ δολιόφρων Κύπρις Ἥρα θ'
Ἑρμᾶς θ', ὃ Διδὸς ἄγγελος,
ἃ μὲν ἐπὶ πόθῳ τρυφῶσα Κύπρις,
ἃ δὲ δορὶ Παλλὰς, Ἥρα τε Διδὸς
ἄνακτος εὐναῖσιν βασιλικαῖς.

in vs. 4to et 5to Κύπρις et Παλλὰς, fortasse etiam Ἥρα a lectoribus explicandi gratia adscripta esse, vix est quod dubitemus; metrum videtur fuisse trochaicum. Certe resecto vocabulo Κύπρις, vs. 4tus erit dimeter:

ἃ μὲν ἐπὶ πόθῳ τρυφῶσα,

et vocabulis transpositis ad idem metri genus reduci poterit vs. 6tus in hunc modum:

βασιλικαῖς εὐναῖς ἄνακτος.

versum vero quintum aliorum curae relinquo.

Nunc redeamus ad *Helenam*, ubi vs. 973 legimus:

ἢ τήνδ' ἀνάγκασόν γε, μὴ εὖσεβοῦς πατὴρ
κρείσσω Φανέισαν, τὰμὰ γ' ἀποδοῦναι λέχη.

Codices habent γ' εὖσεβοῦς. ELMSLEIUS coniecit γε δυσσεβούς; ut mihi quidem videtur, minus recte; nam Proteus, qui quominus Helenam redderet, morte fuerat prohibitus, δυσσεβής sane vocari non poterat, sed e contrario εὖσεβής dici debebat, cf. imprimis verba Helenae, vs. 912—921 et vs. 940—943, et Menelai preces vs. 966 sq., adde vs. 1649. Qui haec accurate legerit, non dubitabit, quin loci nostri sensum bene perspexerit GODOFREDUS HERMANNUS, quum coniiciat:

ἢ τήνδ' ἀνάγκασόν γε, μὴ εὖσεβοῦς πατὴρ
ἦσσω Φανέισαν, τὰμὰ γ' ἀποδοῦναι λέχη.

i. e. aut hanc coge, pio patre non deteriorem compertam meam mihi reddere uxorem; sed laborat ex hac emendatione loci Graecitas, nam ἦσσω, quod ille coniecit, est inferior; deterior verbae notio hic requiritur, dicitur χείρων. Malim igitur: μ'

εὐσεβοῦς πατὴρ | χεῖρῳ Φανεῖσαν. cf. vs. 940 καὶ μιμοῦ τρέ-
πους | πατὴρ δὲ δικαίου.

Vs. 993 κτεῖν', εἰ δοκεῖ σοι· δυσκλεῶς γὰρ οὐ κτενεῖς.
Sine dubio reponendum: δυσκλεᾶ γὰρ οὐ κτενεῖς. Recte enim
vertunt Latine » non *inglorium* enim me interficies."

Vs. 1190 πότερον ἐννύχοις πεπεισμένη
στένεις ὀνείροις.

Neminem latebit subineptum esse quod vulgatur, πεπεισμένη.
Cogitavi aliquando de reponendo participio πεπαλμένη, collato
AESCHYLII loco in *Choephoris*, vs. 523 sqq.

ἐκ δ' ὀνειράτων
καὶ νυκτιπλάγκτων δειμάτων πεπαλμένη
χοῶς ἔπεμψε τάσδε δύσθεος γυνή.

Sed rationem huius loci aliquanto diversam esse nunc intel-
ligo, nam πεπαλμένη ibi non tam ad ὀνειράτων quam ad νυκτι-
πλάγκτων δειμάτων pertinere, mihi persuadent loci sat multi,
ubi πάλλεσθαι sensu translato occurrit. Vide HOMERI *Hymn.*
in *Cer.* vs. 294. HEROD. VII. 140. AESCH. *Suppl.* 566, 785.
SOPH. *Oed. Reg.* 153. Nunc igitur multo probabilius esse duco,
EURIPIDEM dedisse:

πότερον ἐννύχοις πεπληγμένη
στένεις ὀνείροις.

quam coniecturam aliquot locis adstruere fortasse non fuerit
prorsus inutile:

AESCH. *Choeph.* 31: πρόστερνοι στολμοὶ
πέπλων ἀγελάστοις
συμφοραῖς πεπληγμένων.

Id. *Agam.* 1660:

δαίμονος χολῇ βαρεῖα δυστυχῶς πεπληγμένοι.

SOPH. *Antig.* 819:

οὔτε φθινάσιν πληγεῖσα νόσοις.

EUR. *Alc.* 405:

ὥστ' ἐγὼ
καὶ σφὼ βαρεῖα συμφορᾷ πεπληγμέθα.

Helenae autem locum, de quo agimus, sic erit vertendus:
utrum nocturnis somniis afflicta gemis?

Theoclymenes Helenam postquam haec ei narrant, naufragio
periisse Menelaum, sic interrogat vs. 1224:

τῶνδ' οὐνεκ' ἔταμες βοστρύχους ξανθῆς κόμης;
 cui illa: φίλος γάρ ἐστιν, ὅς ποτ' ἐστὶν, ἐνθάδ' ὦν.
 quod responsum qui intelligit, ille hercle Οἰδίπου ἐστὶ σοφώτε-
 ρος. Suspicio vocabulā ΟCΠΟΤΕCΤΙΝΕΝΘΑΔΔΩΝ corrupta esse
 ex ΟCΠΟCΙCΓΗΝΚΑΙΘΑΝΩΝ, itaque Helenam respondisse:

Φίλος γάρ ἐστιν, ὃς πόσις γ' ἦν, καὶ θανών.
 i. e. amicus enim mihi est, quippe qui maritus meus fui, etiam
 post mortem.

Noorthei, mense Junio.

H. VAN HERWERDEN.

OVIDIUS, *Metamorphos.*, VII. 147.

Medeae artibus omnes sibi impositos labores Iason perfec-
 rat. Admirabundi Graeci Colchique heroem circumstant; com-
 plectuntur amici victorem. Medea quoque victorem complecti
 avert, sed obstat pudor;

Quod licet *affectu* tacito laetaris: agisque
 Carminibus grates, et dis auctoribus horum.

Est quod amanti affectu isto tacito gratius sit et dulcius, il-
 lius scilicet aspectus, quem amplecti non licet. Neque iusto
 audacius memet coniciere arbitror, hoc ipsum Ovidii restituen-
 dum esse vocabulum legendo:

Quod licet *aspectu* tacito laetaris.

E. M.

LIVIOUS, II. 42.

»Castoris aedes eodem anno Idibus Quinctilibus dedicata est.
 »Vota erat Latino bello, Postumio dictatore: filius eius, duum-
 »vir ad id ipsum creatus, dedicavit.” Legendum esse »Vota
 »erat Latino bello, a Postumio dictatore” nobis auctor est ipse
 Livius, quippe qui scripserat cap. 20 »Postumius dictator ae-
 »dem Castori vovisse fertur.” Idem tradit DIONYSIUS HALICAR-
 NASSENSIS, *Ant. Rom.* VI. 17 et 94 et TACITUS, *Ann.* II. 49.

W. N. D. R.

EEN FRAGMENT VAN PINDAROS.

Diegeen onzer medewerkers, welke nu ruim twee jaar geleden den *Pindarus* uit BERGKS *Poetae Lyrici Graeci* heeft beoordeeld (*Mnem.* II. 263), vond zijne oplettendheid getrokken tot een fragment, hetwelk enkel in zeer verminkten vorm tot ons gekomen is. Evenwel is het m. i. mogelijk, de hand van den schrijver daarin terug te vinden. Op welke wijze dat geschieden moet, zal in bijzonderheden bij de uitwerking zelve blijken, maar de hoofdtrekken kunnen reeds nu worden voorop gesteld. Het fragment bestaat uit slechts éénen regel, waarin het woord 'Ὠκύγιος in de beteekenis van *Thebanen* moet voorkomen; die regel is ons in vier handschriften overgeleverd, welke onafhankelijk van elkaar schijnen te zijn maar alle vier niet anders dan uiterst wanstaltige letterverbindingen in plaats van Grieksche woorden aanbieden. De reden dier verminking ligt daárin, dat het bedoelde vers alleen is overgebleven gelijk de Latijnsche scholiast LACTANTIUS in zijne noten op de *Thebais* van STATIUS het aanhaalt; de afschrijvers van LACTANTIUS verstonden de Grieksche taal niet en teekenden dus zoo goed het ging de Grieksche woorden na. Het is nu mogelijk, die vier verschillende copiën onder elkaar te vergelijken, en de uitkomst van zulk eene vergelijking levert, zoo niet de hand van den dichter zelve, ten allerminst eenen grondslag voor verdere nasporingen.

Ik zal beginnen met het opgeven van hetgeen BERGK (*Poetae Lyrici Graeci* 2^e ed. p. 233) omtrent het fragment mededeelt, daarna zullen wij de lezingen der hss. ter vergelijking

onder elkaar plaatsen. BERGK zegt het volgende (Nº. 20 in de tweede uitgaaf, 17 in de eerste, 23 bij Böckh):

Lactant. ad Stat. Theb. II. 85: »*Ogygi Thebani ab Ogyge rege aut amne. Ogygiis ait (Theb. I. 173) aspera rebus fata tulere vicem. Sic Pindarus in Somniis, (Cod. Gud. et Frising. Somnis, hinc Böckh Hymnis):*

hier volgen de lezingen der vier hss. (zie beneden)
Böckh coni.:

᾽Ωγυγίους δ' εὔρεν, ὅπου πόλιν αἴτεε τάνδ' ἐς αἰπύ.

Unger Theb. Parad. 263 praeterea Pronastarum et Messapiorum nomina latere putat. Coniicio:

᾽Ωγυγίους δ' εὔρ' Ἀδων Νηϊσταῖς στεφάναις ὕπο.

Tot zoover BERGK. Maar de handschriften geven volgens hem de volgende letterverbindingen:

Cod. anon. *Opité* τωCDeeyPeNoποNNHTHCTANeCCipy.

• Gud. opite ιωCΔEEyPαNωNNHTHEΦα. NECCIII,

• Mon. opire ιωCDeeypenoronnHτHeΦάHe. CCINHy,

• Fris. opite. ιωCEeyPE NONONNH THFΦα. NeCCyNy.

Het vers begint ongetwijfeld met het woord ᾽Ωγυγίους, hetwelk daarin moet voorkomen en nergens behalve hier onder de verbasteringen kan schuilen; overigens blijkt dat die verbasteringen zeer groot zijn. De vorm waaruit de afwijkingen der vier hss. onderling ontstaan zijn is OpitelωC, immers slechts één hs. heeft voor de vierde letter eene r, en slechts één voor de zesde letter eene T. Dit OpitelωC is dus ontstaan uit den unciaalvorm ᾽ΩΓΤΓΙΟΤC, welke alleen het mogelijk maakt, dat γυ in πι en tevens de tweede Γ in T is overgegaan. Waarschijnlijk stond oorspronkelijk ᾽ΩΓΤΓΕΙΟΤC, waar alleen omtrent den uitgang -ους twijfel mogelijk is, daar alle vier hss. -ως hebben.

De beide volgende woorden zijn even zeker. De verbasteringen verraden duidelijk den oorspronkelijken vorm ΔΕ ETPEN; één hs. laat de Δ weg, een ander schrijft ΔΕ ETPAN, wanneer men slechts de latijnsche karakters tot grieksche terugbrengt.

Moeijelijker zijn de volgende negen letters. Daarvan staat de grondvorm alleen voor de laatste zes vast, NNHTHC, met de gewone onzekerheid tusschen C en € , die geene overwe-

gende zwaarigheid oplevert; de F van hs. Frising. is niet anders dan eene nog meer verbasterde E. Daarvóór staan de letters ΟΠΟ, ΟΡΟ, ΟΝΟ of Ω, waarvan wij den laatsten vorm gerust kunnen verwerpen en dus verkrijgen ΟΠΟΝΝΗΤΗC, terwijl de tweede letter ook even goed eene N of P kan zijn.

De laatste groep bestaat uit negen letters; slechts één hs. heeft er tien. Van die letters staat de grondvorm vrij vast: ΦΑΝΕCCIN, daar T van het eerste hs. slechts eene bedorven Φ is. Wij leeren verder uit deze verbasteringen, dat H en N en eveneens Π en N ook in deze hss. verward kunnen worden; de γ van hs. Frising. voor I geeft geene zwaarigheid, en de NH voor N van hs. Mon. mag als διττογραφία worden uitgelegd.

Ééne letter heb ik nog niet verklaard: de γ op het einde, waarvoor slechts één hs. eene I heeft. Dit weet ik ook niet te verklaren. Immers er bestaat geenerlei bewijs voor eene onderstelling als deze: de schrijver van den *archetypus* onzer vier hss. werkte onder dictaat, en die hem dicteerde, herhaalde om eene of andere reden aan het einde van het vers den naam der laatste letter, νῦ. Die naam staat nu in hs. Mon. volledig maar verbasterd (Hy) en in de drie andere door weglating van de N verminkt γ of I, in plaats van T.

Maar wat hebben wij nu aan die lettergroep ΟΠΟΝΝΗΤΗCΦΑΝΕCCIN? Op zich zelve zeker nog niet veel. Maar zooveel is zeker, dat in ΦΑΝΕCCIN een *dativus pluralis* en derhalve in ΟΠ het voorzetsel ἐπ' schuilt, en wij nu slechts hebben op te lossen, welke de ware lezing is van

Ὀγγυγίους δ' εὔρεν ἐπ' ΟΝΝΗΤΗCΦΑΝΕCσιν.

Die de *Ogygiens* gevonden heeft, wanneer daarmede in der daad de *Thebanen* bedoeld zijn, kan niet wel iemand anders wezen dan TYDEUS, die volgens *Ilias* Δ. 385:

αὐτὰρ ὁ βῆ, πολέας τε κιχήσατο Καδμείωνας

δαιτυμένους κατὰ δῶμα βίης Ἑτεοκλήης.

maar volgens AESCHYLOS (*Pers.* 974) kunnen ook de *Atheners* Ὀγγύγιοι genoemd worden, en deze vond eenmaal TRIPTOLEMOS ἐπ' ὠμισταῖς σφαγαῖσιν, bezig aan het »raauw vleesch etende »slagten,» met een bekend *Graecismus* in plaats van »bezig

aan het slagten, als eters van rauw vleesch" gelijk ze waren eer TRIPTOLEMOS hun den landbouw geleerd had.

Palaeographisch is hier geene zwaarigheid. Bij zoo erg bedorvene hss. als deze is ΩM voor ONN, voorts CT voor T, en AICIN voor ECCIN (eerst ECIN) niet in het minst onwaarschijnlijk; evenmin dat voor de Φ slechts ééne C zou staan in plaats van twee, gelijk het omgekeerde geval vier letters verder heeft plaats gehad.

Uit de plaats van LACTANTIUS blijkt wel, dat STATIUS den naam *Ogygiens* voor *Thebanen* gebruikt heeft, en dat diezelfde term *Ogygiens* ook bij PINDAROS voorkwam, maar nog niet dat PINDAROS dien ook in dezelfde beteekenis heeft gebruikt. Dat kan LACTANTIUS hebben gemeend, gelijk zelfs waarschijnlijk is, maar op de plaats uit PINDAROS, welke hij aanhaalde, kan dat woord zeer wel, zonder dat LACTANTIUS daarop lette, in de beteekenis *Atheners* zijn voorgekomen. PINDAROS' tijdgenoot en bekende, AESCHYLOS gebruikt ook den term 'Ογύγιοι voor beide volken, namelijk voor de *Atheners* op de straks aangehaalde plaats en voor de *Thebanen*, *Theb.* 321.

Maar al moest de plaats van PINDAROS op de *Thebanen* betrekking hebben, zelfs dan ware het gebruik van ὀμυσταὶ σφαγαῖσιν nog niet uitgesloten. Immers hoewel PINDAROS zelf een *Thebaan* was, is het oorspronkelijk Homerisch verhaal der zending van TYDEUS in blijkbaar anti-Thebaanschen geest geschreven, en de melding van TYDEUS, die met eene zoo gruwelijke ὀμοφάγλα onkwam, was waarlijk wel geschikt om de herinnering aan de ruwheid dier tijden op te wekken, terwijl ze aan den Thebaanschen dichter de gelegenheid liet, de barbaarschheid zijner landgenooten door die van hunnen dapperen en onmenschenlijken tegenstander nog te doen overtreffen.

22 Aug. 1855.

E. J. K.

UITTREKSELS UIT TIJDSCHRIFTEN.

Heidelberger Jahrbücher der Literatur. 1854. 8tes Doppelheft, Mai u. Juni. (Vervolg van *Mnem.* IV. 292). N°. 26. S. 414. F. Ritschl, T. Macci Plauti Comoediae. T. II. *Stichus*, *Pseudulus*, *Menaechmi*, *Mostellaria*. Uitvoerig verslag van Kayser; vgl. over T. I, Prolegomena, Trinummus, Miles Gloriosus en Bacchides *Heidelb. J.* 1849. S. 846 vlgg., 1850. S. 592 vlgg. K. zal ook over *Pseudulus* en *Stichus* zeer weinig zeggen, omdat hij over deze stukken reeds gesproken heeft bij gelegenheid zijner aankondiging van den *Plautus* van Fleckeisen in de *Münchn. Gel. Ans.* 1851, p. 729 sqq. De *Pseudulus* is in de hss. het best bewaard, en het weinige dat vroeger verward was heeft R. grootendeels hersteld. De *Stichus* is niet veel meer dan een fragment; jammer, want de losse stukken zijn aardig, het blijspel, van het jaar 558 = 201, behoort tot den ouderen tijd van *Plautus* waaruit wij juist niet veel hebben, en de beroemde *Codex Ambrosianus* is hier betrekkelijk zeer volledig. De *Menaechmi* zijn nog veel ouder dan de *Stichus*, van het jaar 538 = 216; de tekst is veel meer bedorven dan in den *Pseudulus*, hoewel beter dan in *Stichus* en *Mostellaria*. De *Cod. Ambr.* verraaft dikwijls het bestaan van groote gapingen, evenwel zonder die aan te vullen, waarvan voorbeelden kortelijk worden aangehaald. Op andere plaatsen blijkt hetzelfde uit de onvolledigheid van den zin; deze voorbeelden bespreekt K. eenigzins uitvoeriger, en voegt er bij, dat ook bij vs. 243, 739, 1040 de samenhang niet voldoende is. Vs. 243 moet tegen R. behouden worden, de omzetting der vss. 729—741 die R. van Ladewig (*Philol.* I. 298 sq.) had overgenomen is foutief, en vs. 1040 moet vervallen, in plaats dat daar eene lacune moet worden aangenomen. (De tekst van *Plautus*, gelijk bekend is, heeft zoo veel geleden dat het aanwenden van zoo krachtige middelen niets *a priori* tegen zich heeft). Vs. 604—643 zijn zelfs 40 verzen verzet, die eerst volgens R. eene verstaanbare zamenpraak vormen, en hetzelfde vertoont zich op meerdere plaatsen. Nu worden nóg eenige verbeteringen van R. genoemd en daarna eenige vermoedens van K. kortelijk gemotiveerd. De tekst der *Mostellaria* is verschrikkelijk bedorven, alle soorten van fouten komen daarin voor. De *Cod. Ambr.* bewijst ten minste het bestaan van meerdere groote gapingen, zelfs waar men ze vroeger niet vermoedde; buitendien is de orde der verzen dikwijls verward, ook de orde der bladen; een en ander wordt veelal door den *Ambr.* hersteld, maar het blijkt toch, dat vele dezer fouten reeds in dit oudste hs. zijn binnengeslopen. De kritiek is geheel op de hoogte dezer buitengewone moeilijkheden geweest. Daarvan worden voorbeelden aangehaald, als uitschieten van invoegsels, en veranderingen van enkele woorden. Fleckeisen heeft veel bijgedragen tot de verbetering dezer vier blijspelen. —

Nº. 28. S. 441. *W. Wachsmuth, Geschichte der politischen Partouionen alter u. neuerer Zeit, 1er Bd. Alterthum.* Korte, eenigzins excentrische aankondiging. — S. 444. *J. von Gumpach, Abriss der Babyl.-Assyrischen Geschichte.* »In diesem kleinen Buche ist eine Fülle von theologisch-mythologischen, geographisch-ethnographischen und chronologisch-historischen Nachrichten, Forschungen u. bald gewissen, bald muthmasslichen Endergebnissen niedergelegt. Ref. (Kortüm) »nicht hinlänglich vertraut mit den orientalischen, theilweise »vorsündfluthlichen Alterthümern, fühlt daher hier bei aller Achtung vor jener »an Stoff u. Gelehrsamkeit wachsenden Disciplin keinen Beruf zur eigentlichen »Kritik u. begnügt sich desshalb nur mit dem einfachen Hinweis auf den Inhalt u. etlichen gelegenheitlichen Anmerkungen.» — Nº. 29. S. 459. *G. Seyffarth, Untersuchungen über das Geburtsjahr des Herrn, u. die Zeitrechnung des A. u. N. Testaments.* Recensie van J. v. Gumpach. »In einem Sinne »wird das Buch stets merkwürdig bleiben, u. seinen dauernden Werth behalten; als ein Spiegelbild der Verirrungen, denen der gelehrte Verstand »gesetzt ist.» — Nº. 30. S. 474. *L. Tross, in Cassiodori Variarum libris 6 priores Symbolae criticae.* Naar een Leydsch hs. der 12^e eeuw. Prijzende aankondiging. — Ibid. *R. Lehmann, (Xenophons) Schrift v. Staate der Lacdaemonier u. die Panathenaische Rede des Isokrates.* Het eerste werkje is na den slag bij Leuktra door eenen leerling van Isokrates geschreven, waartegen dan deze, trouwens jaren later, het tweede als tegenschrift opgesteld zou hebben. Hoe onverwacht L.'s uitkomst ook is, hij heeft met zorg en onpartijdigheid geschreven. — S. 476. *Neueste Sammlung Gr. u. R. Classiker, verdeutscht. 1^e Lieferung. Aeschylos v. Donner, 1er Bd.* Dit deeltje bevat de Orestie, welke D. even voortreffelijk heeft vertaald als reeds vroeger Sophokles en Euripides. — S. 479. Vijf schoolboeken van *C. F. Schmitzer, Chrestomathie aus Xenophon, 2^e uitg. met een woordenboek; dit afzonderlijk; Chrestomathia Xenophontea; Explicatio grammatica daarop, en Chrestomathia Herodotea.* Prijzende aankondiging. Het doel der Chr. Xen. is in te leiden tot de Grieksche taal gedurende het zuiverste tijdvak. Het boek kan tusschen het 1^e en 2^e deel van Jacobs' bekend leesboek worden gebruikt. De Latijnsche uitgaaf is geschied ten behoeve der buitenlandsche scholen. Als spraak-kunsten wordt vooral op die van Buttmann, Rost en Matthiae verwezen. De Chr. Herod. is op raad van Baiter bijgevoegd; zij bevat de gebeurtenissen van de eigenlijke Perzische oorlogen.

Heidelb. Jahrbh. 4^{es} Doppelheft, Juli u. August. Nº. 31. S. 487. *Schriften v. Römer-Büchner, Braun, Seidl. u. J. Becker (in Frankfurt a.M.) über den Dolichenus-Cult.* Overzicht en verslag door den laatsten schrijver. Dolichenus is een god wiens naam en vereering van de stad Doliche in Kommagene afkomstig is; zijn dienst schijnt vooral door Aziatische troepen in Romeinschen dienst verspreid te zijn; de meeste monumenten, zoo plastische als opschriften, vindt men te Rome zelve en te Heddernheim niet ver van Homburg. De godheid is een Jupiter, evenwel met sommige kenmerken van den Perzischen Mithras. — Nº. 32. S. 497. *G. B. de Rossi, I fasti municipali di Venosa restituiti.* Verslag van A. W. Zumpt te Berlijn. De *fasti municipales* over de jaren 34—28 v. Chr. (Mommson, Inscr. Neap. n. 697) zijn volgens Theod. Mommson te Venusia gevonden en te Napels in het Castel Capuano bewaard; volgens Zumpt te Capua gevonden, en aldaar bewaard in het paleis van den hertog van Calabrie. Daarvan hangt nu ook af, of deze *fasti* op Capua betrekking hebben dan wel op Venusia. R. heeft dit werkje

geschreven als verdediging van Mommsens gevoelen, Z. erkent de gematigdheid van den vorm maar polemiseert tegen de stelling; ook komt hij tot het resultaat, dat R. niet bewezen heeft hetgeen hij wilde bewijzen. De strijd betreft vooral twee uitdrukkingen van Pighius en Muratori: de eerste zegt dat het stuk was *Capuae in castris apud ducem Calabriae*, en Muratori: *apud ducem Calabriae in castris Capuano*, voorts over een paar innerlijke en enkele uiterlijke redenen waaromtrent meermalen op de varige polemieken verwezen wordt; daaronder neemt de toestand der hss. sene voornaamste plaats in. Immers het stuk is alleen uit hss. bekend; nu wil R. Mommsens stelling bewijzen, dat alle overige afschriften niet naar het origineel maar naar de copie van Fra Giocondo genomen zijn. Z. betwist het afdoende van R.'s betoog en geeft dan zelf een tegenbewijs; in het eerste gedeelte wordt de slordigheid van den verzamelaar Apianus besproken, die b. v. zelfs een *cameo* voor een kameel gehouden heeft. Het tegenbewijs bestaat in een uitvoerig bespreken der verzameling van den reeds genoemden Fra Giocondo, die kort vóór 1488 opgesteld werd en de opschriften bevat welke den hertog van Calabrie toebehoorden. — N°. 36. S. 576. *J. v. Hefner, das Römische Bayern; E. Kirchner, Thor's Donnerkeil; L. J. F. Janssen, Hilversumsche oudheden; Jahressammlungen der kön. Gesellsch. f. nord. Alterthumskunde zu Kopenhagen, 1848—52. Verslag van K. Wilhelmi. N°. 1* is eene derde veel verbeterde uitgaaf van een werk dat voor Romeinsche Archaeologie zeer gewichtig is. De inleiding behandelt het krijgswezen, de colonisatie door de Romeinen, godsdienst, overblijfsels betreffende het dagelijksch leven, en de Romeinsche munten, die juist het tijdvak van het Rom. keizerrijk beslaan en in grooten getale gevonden worden; daarna wordt uitgewerkt, welke verdiensten de geleerden en vorsten van Beijeren, vooral koning Lodewijk I, zich omtrent Romeinsch-Beijersche geschiedenis en archaeologie hebben verworven. Het werk zelf bevat »*Schriftmale*» en »*Bildmale*» in twee afdeelingen: de eigenlijke opschriften, t. w. godsdienstige, historische, en grafmonumenten, en stukken als ringen, lampen, tegels enz., eindelijk de munten; de overblijfsels der beeldende kunst zijn zoowel gewijd als ongewijd, ze bestaan uit standbeelden, bustes en reliefs; vooral komen vele reliefs voor op vierhoekige altaren: het beeld van Mercurius wordt onder de metalen godenbeelden het meest gevonden. Vele en doelmatige *indicoes* en 8 steendrukplaten verhoogen nog de litterarische waarde van het geschrift; overigens heeft Prof. v. Hefner dit schoone werk op eigen kosten doen uitgeven en wel door zijn eigen boekhandel. N°. 2 en 4 liggen buiten het bestek van dit tijdschrift. N°. 3 behandelt de bekende oudheden uit de steenperiode welke Dr. Janssen gedeeltelijk zelf ontdekt heeft, namelijk 15 van de 86 gevonden haardsteden, nadat de overigen reeds door een toeval waren gevonden. Ref. houdt ze voor offerplaatsen en niet voor haardsteden: het zijn vloeren van losse stukken kiezel, graniet of zandsteen, omgeven door lage muurtjes van soortgelijke steenen, zonder kalk: ze bevatten houtskolen, beenderasch van dieren (namelijk van runderen, geiten, honden en bovendien van bevers), en steenen gereedschappen, mesjes, bijlen, beitels, wiggen, slijpsteenen, kogels, pijlsptzen enz., maar volstrekt geen metaal. — N°. 39. S. 628. *F. S. Feldbausch, Griech. Grammatik zum Schulgebrauch, 4° Aufl.* Korte beoordeeling. Het is eene nieuwe uitgaaf van een goed en gewaardeerd werk, waarvan »die einzeln» (zegge vier) »Auflagen sich immer rascher gefolgt sind»; daarom wil ref. slechts aanwijzen, in hoever deze nieuwe uitgaaf verbeteringen bevat en nog verder behoef.

F. had te doen met de zwaarigheid, dat eene nieuwe uitgaaf met vele verbeteringen het gebruik der oudere uitgaven van zijn boek op de scholen zou hebben bemoeijelijkt, daarom heeft hij slechts zooveel hoog noodig was veranderd, maar dit is dan ook meestal zooveel als verbeterd, in plaats dat het alleen zou wezen bijgevoegd, gelijk in zoo vele schoolboeken: dikwijls is iets overtolligs weggelaten. Het toenemen van het aantal bladzijden (20 meer op de 856) ligt voornamelijk aan het gebruik van eene grootere en schoonere letter: buitendien is een zaakregister toegevoegd, dat »geradezu nothwendig» is. Men zorge nu slechts, dat de nieuwe leerlingen in iedere school zich de nieuwe uitgaaf aanschaffen en zich niet met de oude behelpen. Overigens ware 't wenschelijk, dat hij de voorbeelden voor syntaktische regels altijd zoodanige werden gevoegd en ook uiterlijk door den druk onderscheiden, wier inhoud tevens verdient in het geheugen te worden geprent, hetgeen Campe in Mütsell's Zeitschr. f. d. Gymn. wesen, Supplh. z. vn^{ten} Jahrg. heeft uiteengezet. De *Metrische Anhang* bevat alleen de Heroïsche maat; ook de voornaamste maten van Sophokles zouden met voordeel kunnen worden opgenomen. Eindelijk wenschte ref. om praktische redenen niet het boek zelf maar een uittreksel tot gebruik op de lagere klassen, en spoort dus aan tot het maken van zoodanig excerpt. — N°. 40. S. 626. *F. Ritschl, Aeschyli Septem ad Theas us rec. G. Hermann cum scripturas discrepantia Scholiasque codicis Medici, scholarum in usum*. Kort verslag. Het is een afdruk van H.'s tekst; *scholarum* beteekent R.'s eigene voorlezingen aan de hoogeschool te Bonn. Voorts heeft R. nog verscheidene bijzonderheden bijgevoegd: de varianten van den Med. (of La.) en de scholien; de oudere scholien zijn door het teeken — van die der tweede hand onderscheiden, de correcties van Dindorf en anderen op de scholien worden door eene i (immo) aangewezen, en het noodige uit de Byzantijnsche scholien tusschen tekstaakjes [] bijgevoegd. R. houdt den Med. niet voor archetypus. (Zie evenwel *Mnem.* II. 852 volg.). De collaties zijn ten getale van twee, die van Tycho Mommsen bij Hermann en die van C. Prie, van wien eene beschrijving van het hs. in de voorrede is opgenomen; terwijl na den afdruk nog eene collatie, die van Ribbeck, in handen van R. kwam, en de nog overgebleven twijfelachtige plaatsen vrij wel ophelderde (Ribbeck heeft juist die twijfelachtige plaatsen nagezien en geene volledige collatie gegeven). Ook heeft R. naar mededeelingen van denzelfden den *βίος Αισχύλου* met varianten en den *κατάλογος τῶν Αισχύλου δραμάτων* bijgevoegd. — S. 627. *A. Wilhelm, Σοφοκλέους δράματα für Schulen*, 7tes Bändch. *Oιδίπους ἐν Κολωνῷ*. Aankondiging, zie *H. Jahrb.* 1849. S. 159 volg., 1852. S. 630. volg. De inleiding wijst aan de verhouding van dit stuk tot den Koning Oedipus, voorts deszelfs inrigting, strekking, wijze van opvoering en samenhang; daarna volgt de grieksche tekst naar de nieuwste bewerkingen, en de deutsche aemerkingen, deze echter alleen op de moeilijkste plaatsen. — S. 628. *C. L. Chr. Schneider, additamenta ad civitatis Platonice libros X*. Gunstige aankondiging. — *W. Wiegand, Symbolae criticae ad Epistolarum, quas Platonius vulgo tribuuntur, secundam*. Aankondiging. W. heeft dit onderwerp reeds in 1828 in zijne diss. behandeld en kort daarna in eene Epistola critica aan zijnen leermeester Prof. Osann, trouwens in de Ep. den eersten brief, terwijl hij dezen tweeden in 't programma van het gymnasium te Worms bespreekt: men moet eerst over iederen brief afzonderlijk de vraag omtrent de echtheid uitmaken eer men een stellig algemeen oordeel kan vormen. Deze tweede brief nu wegens taal en inhoud niet echt zijn, hij is denkelijk te Alexandria geschreven.

zoo als vooral de plaats p. 312 K. bewijst, waarin reeds de kerkvaders eene zinspeling op de drieëenheid vonden. — S. 629. *A. Weise, Wörterbuch zu Arrians Anabasis, mit besonderer Rücksicht auf Eigennamen u. Sach-Erklärung.* Gunstige aankondiging. — S. 630. *G. A. Koch, Ciceronis Tusculanarum libri V, 1^{es} Heft, Lib. I en II.* Gunstige aankondiging. Het boek stemt overeen met eene soortgelijke bewerking van den Laelius, vgl. *H. Jahrb.* 1852. S. 797. De tekst is naar Trepder, voorts zijn de uitgaven van Orelli, Moser, Klotz, Kühner gebruikt, ook enkele korte aanmerkingen van Wolf en Klotz overgenomen; eene duitsche inleiding ontwikkelt algemeene punten, de duitsche aanmerkingen onder den tekst zijn exegetisch, vooral zakelijk exegetisch. — S. 632. *Gr. u. Röm. Classiker verdeutscht, Aeschylos v. Donner, 2er Bd., Plutarch. v. E. Eyth, Plato's Phaëdon v. K. Prantl, Uebersicht der Gr.-Röm. Philosophie v. K. Prantl.* Aankondiging, hoogst prijzend voor Donner, met meêdeeling van drie stukken, Prom. 435—470, Theb. 543—571, Pers. 359—405 (welke inderdaad allen lof verdienen), ook prijzend omtrent de vertalingen van Plutarchos en Platon. — S. 639. *J. F. Knapp, Röm. Denkmale des Odenwaldes, 2° Aufl.* Aankondiging van Bähr. Het werk betreft vooral den Rom. muur tegen de Germanen tot verbinding van Rijn en Donau, waaromtrent ook een aardig kaartje is bijgevoegd: 8 platen stellen gevondene overblijfsels voor, in 't bijzonder opschriften.

E. J. K.

VERBETERINGEN.

Bl.	1 regel	2	staat	478	lees	491
»	5	» 35	»	quatuor	»	tres
»	7	» 30	»	ἄν	»	ἄν
»	36	» 11	»	Κράτης	»	Κράτης
»	58	» 17	»	Ἀργείων	»	Ἀργείους
»	»	»	»	Ἀρκάδων	»	Ἀρκάδας
»	»	» 18	»	Ἡλείων	»	Ἡλείους
»	52	» 30	»	maar ook	»	maar hij mag ook,
»	72	» 26	»	δορυκράνου	»	δορυκράνου
»	90	» 28	»	zijnen	»	zijne
»	199	» 20	»	Ἀρες	»	⁵ Ἀρες
»	233	» 5	»	136	»	144
»	290	» 52	»	fit	»	sit
»	524	» 7	»	Casaubonis	»	Casaubonus
»	572	» 29	»	Alcestes	»	Alcestis

C. C. B. L.
